

MAGIAE OMNIFARIÆ,

Vel potius,

VNIVERSAE NATVRAE THEATRVM:

IN QVO A PRIMIS RERVM PRINCIPIIS arcessita disputatione, vniuersa SPIRITVVM & INCANTATIONVM natura, &c. explicatur.

Auctore D. STROZZIO CIGOGNA, *Nobili Vicetino Theologo, Philosopho & LL. Doctore clarissimo:*

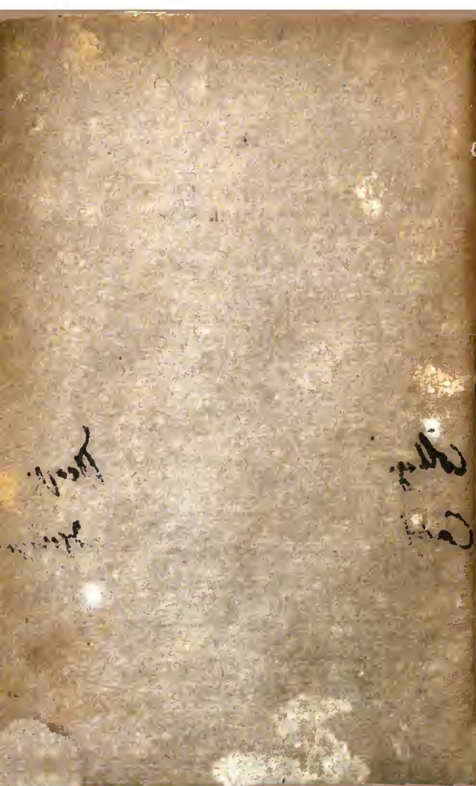
Ex Italico latinitati donatum opera & studio CASPARI ENS L.

COLONIAE,
Sumptibus Conradi Butgenij.
ANNO M. DC. VI.
Sub signo Arboris.

INDEX CAPITVM, LIBRI PRIMI.

CAPVT PRIMVM.

LIBRI TERTII.

LIBRI QVARTI.

FINIS.

MAGIAE OMNIFARIÆ,

Vel potius

VNIVERSAE NATVRAE Theatrum.

De vniuersi huius architecto & fabricatore, qui Deus est: deq; impio Atheistarum & Sadducæorum qui Deum & Spiritus esse negant, errore.

CAPVT I.

EVM esse, vniuersi huius mundi opificem atque architectum, dubium esse nemini potest: nec vel disputatione ad hoc intelligendum, vel ad probādum argumentis, vel ad persuadēdum auctoritate est opus. Ipsum enim diuinum numen sui notitiam quum in omnibus alijs rebus, tum præcipuè in hominum animis ita impressit, vt firmius argumentum quam ex nostraipsorum conscientia sumi non possit. Nam quis ex omni hominum numero vbi oculos ad cœlum conuerterit, & stella- **Deum esse hominũ testatur conscientia.**

rum tum fixarum, tum errantium pulchritudinem & ſplendorem contemplatus fuerit, Deum eſſe negare auſit? Solem mihi quis intueatur, cœli illam facem inextinguibilem, diei effectorem, luciſque diſpenſatorem; tum noctilucā Lunam, argenteo colore diuerſas figuras repræſentantem: qui etſi varijs adeoque contrarijs motibus cieantur, conſtantiſſimè tamen viciſſitudines cōficiunt anniuerſarias, & admirabilem ſeruant ordinem & concentum. Cernatur Terra vniuerſa, veſtita floribus, herbis, arboribus, beſtiarum cicurum & ferarum plena, locata in mundi media ſede, ſua grauitate ſtabilis ſuiſque in ſenutibus cōglobata, neque in hanc neque in illā partem diuergens. Adde huc impendentium montium altitudines, vallium profunditates, immenſitates camporum, ſyluarum veſtitus viridiſſimos, vaſtitates litorum, inacceſſas rupium aſperitates, gelidas perennitates fontium, liquores perlucidos amnium, ſtagnantes paludum & æſtuariorum aquas, ſuauiſſimum decurrentium riuulorum ſtrepitum & murmur, quorum commoditatibus res omnes hominum mirum in modum adiuuantur, & venuſtate ſpectantium oculi & animi mirificè afficiuntur. Quis non obſtupeſcat mare intuens, continuis fluctibus ac ventis agitatum, cuius nec diffluens æſtus in aridum ſe effundit, nec immenſitas terram operit; ſed litore & exiguis arenarum collibus tamquam obicibus cluſum continetur. Cuius mēs tam tarda tamque bruta ſit, quę non ſtatim à tantæ tamque admirabilis rerum omnium pulchritudinis atque ordinis aſpectu ad diuini alicuius numi-

numinis, quod hæc omnia fecit, mouet, reget, & gubernat, cognitionem & sensum feratur? Quis verò in seipsum descendens, suamque ipsius fabricam contemplatus, non veluti mundi quoddam videt compendium, & vt Græci appellârunt, Microcosmum? Ecce tibi corpus habile & ad omnes motus accommodatum: ecce animam per se omnis motus expertem, sola tamen voluntate & nutu motus omnes regentem: cuius quum opera & effectus sensibus obuij sint & expositi; natura tamen & essentia nec mortalibus oculis aspici, nec intellectus vi comprehendi potest. Annon harum omnium rerum tanta est admirabilitas, tanta tamque excellens præstantia, quæ vel inuitos fateri cogat, esse diuinum aliquod & præpotens numen, quod hæc omnia operetur, & infinita sua sapientia immensam hanc mundi fabricam tueatur & gubernet. Hermes Philosophus dicere solebat, non quidem humanæ intelligentiæ angustijs Deum capi, manibus tamen quodammodo contrectari posse, vtpote cuius apertissima vestigia omnibus in rebus impressa cernantur. Idem Iamblichus affirmat his verbis: *Deos nos quodammodo concipere possumus, nec tamen cognitione propriè aliqua, sed quodam quasi contactu, qui omni cognitione certior est.* Auicenna, quamuis ex barbara gente, eum inter stultos & amentes habendum putat, qui Deum noscere se neget. *Quicunque*, ait, *Deum aut Numen non agnoscit, non tantum ratione caret, sed etiam sensu.* Eloquentiæ fons & parens Cicero negat quidquam intelligere eum, qui oculos ad cœlum erigens, eiusque incredibilem splen-

Hermes Trismegistus.

Iamblichus

Auicenna.

Cicero de natura Deorum lib. 1.

splendorem intuens, non intelligat statim diuinam esse quandam mentem, vniuersi huius præsidem & gubernatricem. *Quid enim potest esse tam apertum*, inquit, *tamq; perspicuum, quum cælum suspeximus, cælestiaq; contemplati sumus, quam esse aliquod Numen præstantissimæ mentis quo hæc regantur?* Et paullo post: *Esse igitur Deos ita perspicuum est, vt id qui neget, vix eum sanæ mentis existimem*. Idipsum Aristoteles passim in libris suis testatum fecit, esse scilicet Deum à quo omnia fluant. & inter cetera quodam in loco ita argumentatur: *Contingit aliquid dare secũdum speciem quod simul mouet & mouetur, & aliquid quod tantum mouetur, ergo erit dare aliquid quod tantum mouet & non mouetur*. Sed quid opus est verbis? quum nulla gens tam remota, nullum hominum genus tam immane tamque barbarum reperiatur, quod non Dei aliquam, quamuis in diuerso religionis cultu, animo informatam habeat notionem. Age, vniuersas gentes & nationes ab oriente ad occidentem, ab austro ad septemtriones perlustra, excute præteritorum omnium sæculorum monumenta: nusquam non sacrorum ritus, religiones, sacrificia, lustrationes, templa, fana, delubra, Græcorum, Chaldæorum, Indorum, Arabum, Persarum, ac ceterarum quantũvis moribus efferatarum gentium deprehendes: adeò vt verum sit, vbicumque homines vmquã vitam egerint, ibidem quoque Dei opinionem & religionem quandam viguisse, confusam quidem illam, variam & discrepantem, in eo tamen, quod Deus sit, consentientem. Cretenses, Libyci & Idæi Iouem adorârũt,

Aristotel. 1. Metaph. 3. & 7. Physic.

Religio & cultus Dei semper apud homines fuit.

Carthaginienses, Argiui & Myceni Iunonem diuinis honoribus coluerunt, Thebani Herculem, Bœotij Charites, Isidem Aegyptij, Thebani & Arabes Bacchum, Iones, Delphij & Rhodij Apollinem, Venerem Cyprij, & inprimis Paphi ciues; Athenienses & AEtoli Mineruam, Imbrani & Therasiani Vulcanum, Itali & Thraces Martem, Solem Scythæ, Proserpinam Siculi, Priapum Hellesponti accolę, Elei Plutonem, Bœotij Musas, Latonam Delphij, Saturnum Rhodij, Osiridem Aegyptij, Neptunum Lacones, Asiatici Nemesin, Fortunam Attici, Eleusij Cererem, Aristeum Arcades, Cupidinem Colchi, AEsculapium Epidaurij, Ephesij Dianam, Phryges Cybelem pro numine habuerunt: tanta deniq; Deorum Dearumque multitudo ab Ethnicis fuit introducta, vt eorum numerum triginta milia excedere Hesiodus scribat, quos hoc loco recensere aut enumerare tædiosum minis & molestum foret. Ceterum hi omnes populi vt diuersa numina coluerunt, ita diuersis quoque sacris & sacrificijs sunt vsi. Saturno humana hostia fiebat; Soli equus immolabatur, Vulcano ignis, Veneri turtur, agnus niger Proserpinæ, Cybelæ siue Deûm matri primitiæ, Dianæ cerua, Fauno capra, anchora Fortunæ, Gratijs farina, Herculi & Neptuno taurus, anser Isidi, Ioui bimæ pecudes & spumantes vino & sanguine pateræ, Iunoni agna candida, Latonæ lana, Priapo asinus, testudo Mineruæ, Nemesi lingua, Musis hasta, bos Osiridi, Plutoni aurum, Cereri porca, caper Baccho, gallus AEsculapio, sagittæ Cupidini, mel Aristeo, hecatombe Apollini offerebatur: & vt

Dij qui ab antiquis populis culti.

Priscorum sacrificia.

summatim dicam, quanto plures Dij, quanto plures ac magis diuersæ sacrificiorum commemorantur species, tanto firmius est argumẽtum, hanc communem omnium pæne gentium opinionem non à consuetudine & vicinorum populorum commercijs promanâsse, sed ab ipsa natura animis hominum insitam esse atque innatam.

Impia atheistarum opinio.

Rei tam manifestæ nihilominus tamque indubitato principio & superioribus sæculis reperti sunt qui obloquerentur, fidemque derogarent, homines vecordes atque amentes, atque vtinam hodie quoque non superessent, qui Deum esse negant, ac mundum æternum esse, & casu quodam ex seipso, homines verò tamquam muscas aut scarabæos è terra natos affirmare non dubitant, hasque impietates alijs ineptis & friuolis cõmentis cumulant, de quibus merito illud Psalmographi vsurpari potest: *Dixit insipiens in corde suo, non est Deus*; ac proinde nec angelos nec dæmonas esse credunt, animæ etiam immortalitatem inficiantur: nec quidquam aliud boni nôrunt quam quo corpus iuuatur, & cupiditates, ad instar brutorum animantium exsatiãtur, illud Epicuri in ore habentes:

Card. lib. 2. De cons.

Lude, bibe, & comede, atq; tuum mortalibus exple
Deliciis animum; post mortem nulla voluptas.

In qiubus illud sane mirum est, quod quũ præter mundana nihil spirent, loquantur aut sentiant, in his tamen illud videre aut cõtemplari nolint, quod & omnibus maximè est cõspicuum, quodque adeo clarissima diuini numinis indicia

Deum esse vnde possit intelligi.

præfert. Nam si à rebus inferioribus ad sublimes, à terrenis ad cœlestes, ab vniuersis ad singulares

cendamus, nullam profectò reperiemus rem m excelso tamque illustri loco positam, quæ n ad designandam nobis diuini numinis præntiam quodammodo se demittat, nullam tam ruam tamque abiectam quæ creatoris sui maitudinem non ostendat. Quatuor omnino in c inferiori mundi parte res sunt, è quibus vi-, sensus ac rationis ducta videntur principia, rra scilicet, Aqua, Aer & Ignis, è quibus res nnes quæ sunt, quæque mouentur, & sensu ac tione præditæ sunt, constant & sustentantur: his ipsis tamen quatuor elementis nihil aliud prehenditur quam nuda quædam essentia, oni vita, sensu & motu destituta, adeò vt à nihi-, vt ita dicam, aut ab ipsa priuatione parum sit eorum natura. Arboribus & plantis vegendi tantum est facultas, quàm dicta elementa nseruant, alimentum terra, aere & aqua huorem suppeditante. Animalia præterquam od sunt & viuunt, sentiunt quoque, & itidem elementis vitam sumunt, ab igne calorem, ab re spiritum, à terra, aqua & plantis alimenta ibus vita eorum sustentatur. Sequitur homo, ta, sensu, & ratione præditus. hic vtitur elementis, manducat plantas, dominatur animalius, & intelligentiæ acrimonia res abditas & scuras, tam in cœlo, quàm in terra percurrit rimatur. Quis tam ab omni humanitate est aenus, nisi fortè in ipsis terræ cauernis editus, & ande ac siliquis inter feras educatus, qui non cilè pulcherrimum hunc rerum omnium ordiem peruidere, atque inde pro certo colligere ueat, necessariò esse quendam qui hæc omnia

Aristot. 2. & 4. Metaphys. text. 5.

Homini res omnes seruiunt.

condiderit, architectum, spiritum cuius nutu omnia gubernentur, dominum cuius imperio omnia contineantur? Nam quis dixerit, cuius sapientia gradus quos videmus in rebus omnibus constituti, & res inferiores superioribus sint subiectę? Illud fortasse dices, res quæ sunt originem, vitam, sensum & motum à seipsis habere. Sed quid ais? cuius vi, quomodo, aut quando factum est isthoc quod factum dicis? Hoc saltim consideremus, quantopere res vnaquæque libertatem expetat, & seruitutem auersetur. Cur igitur elementa, quorum tanta vis est, tantaque amplitudo, non primum sibi elegerunt locum? vnde illud est, quod tantillis stirpibus & animantibus subiacent & vltrò inseruiunt? Quam vero causam dicemus, cur homullis nobis in elemēta, plantas, animantia, atque adeò omnia hæc inferiora imperiū debeatur? non illud vides quod vel manibus palpari potest, esse quendam vniuersi huius rectorem, ordinis magistrum, & velut in magna aliqua familia patrem rerumque omnium dispensatorem, cuius iussu elementa seruiant, animalia his vtantur, omnia verò tam hæc quam illa homini ad Dei imaginem & similitudinem facto, obedientiam præstent, & vsum præbeant? Et quoniam res ipsa nos in hanc disputationem induxit, velim mihi heic dicant impij illi qui Deum esse negare audent, vtrum prius fuerit, esse vel non esse, sentire vel non sentire, ratiocinari vel non ratiocinari? Certè dubium non est, non esse prius fuisse quam esse: siquidem & nos olim non fuimus, & patres nostri suos quoque progenitores, & aui nostri atauos

Mūdus sine Deo consistere nequit.

Vtrū prius esse vel non esse.

ac tri-

tritauos suos habuerunt: & sic deinceps. Eo- m modo plantarum videmus originem & fi- m; animalium iuuentutem & senectam, vi- m & mortem: semperque omnibus in rebus fi- is certissimum est principij signum. Fateri igi- ur necesse est fuisse aliquando tempus, si modo empus dici potest, quo nec mundus, nec ele- nenta, nec animalia, nec homines vlli fuerint: quæ quum omnia iam præsentia cernantur, illud quoque negari non potest à vi quadam externa hæc esse producta: quandoquidem ex nihilo nihil fieri vmquam potest, & inter nihil & quamcumque rem, etiam minimam, infinitum est interuallũ: infinitum vero interuallũ nõ nisi ab infinito repleri potest: ex quo sequitur harum rerum omnium caussam effectricem potentia infinitam esse: quæ sanè alia nulla esse potest, quàm infinitus ille, sempiternus & rerum omniũ præpotens Deus. Quid? numquid elementa (superflua hæc fortassis, non tamen iniucunda videatur disputatio) contrarijs inter se qualitatibus pugnant, dum calor frigori, siccitas humiditati aduersatur? Atqui rerum omnium quarum contrariæ sunt qualitates, altera alteram perimit & corrumpit: non tamen hoc faciunt elementa; nec enim ignis aquam consumit, nec aqua ignem extinguit; sed hæc & alia in vno eodemque corpore conuenienter temperata, incremẽta ei largiuntur. Omnino igitur tam admirabilem rerum inter se pugnantium concentum ab excellente aliqua & diuina manu profectum esse oportet: quum experientia testetur nec citharam, nec neruos quantumvis bene accommodatos &

Elementorum concordia.

intentos vllum edere sonum, nisi citharœdi digitis pulsentur. Cœlum dein videamus, tot stellis insignitum, tot circulis distinctum, in quibus quum tot tamque varij, atque etiam aduersi motus deprehendantur, omnes tamen sine vlla offensa aut perturbatione cursus suos constanti & perpetuo ordine absoluunt. At forsan cœlestes hæ sphæræ, vt placuisse nonnullis video, casu aliquo mouentur. O stolidum & cæcum vulgus! si casu mouentur, etiam aliquando casu cõsistent: quum casus siue fortuna nihil aliud sit quam perturbatio, & vt ita dicam, exorbitatio quædam communis naturæ. Cœli vero neque vmquam constiterunt, neque consistunt, sed cursus suos singuli constantissimè conficiunt: non igitur à casu sed anima intelligente reguntur. Sed videor mihi audire quosdam illud oggannientes, errantia illa sidera siue Planetas à se ipsis moueri. An vero ignoratis, fatui, nihil à seipso moueri; & si quid ab alio moueatur, ne in infinitum fiat progressus, necessum esse, ad certum tandem quoddam principium perueniri? Atqui motus principium quies est: id quod manifestum est in horologijs, in quibus radius tibi horam designat, hora ad primam rotam, prima ad secundam, secunda ad tertiam te ducit, donec tandem ad vltimam, & ab hac ad ipsum artificem perueniatur, qui interea dum horologium mouetur, nullo defatigatur labore, sed suauiter quiescit. Terram intuemur tanta colorum varietate ornatam, luxuriantem herbis & plantis, infinitis animalium generibus refertam; mare & flumina piscibus abundantia videmus;

Orbium cœlestium concentus.

Casus & fortuna quid.

aerem

n tot volucrum agmina pennis secantia
die aspicimus: omnia hæc denique & sin-
n suo genere ita perfecta deprehendimus,
c ipsius Momi iudicio ad eorum pulchri-
iem quidquam vel addi vel detrahi possit.
vero hæc omnia exstiterunt? an ex elemen-
Qui vero fieri potest, vt elementa vitæ ac
s expertia, hæc quibus ipsa carent alteri
nunicârint? A sole forsan sunt generata,
gitur quum hic ipse singulis diebus homi-
hanc & animaliũ sedem lumine suo illustret
lore foueat, nunquam tamen hominem aut
al procreare videtur? Ex seipsis, inquis, na-
ur? Audio, sed antequam nata fuerunt, aut
do nascuntur, vbi latebant? Frumentũ an in
o occultabatur, aut ex suaipsius herbescente
itate exstitit? Vbinam locorum animalia
sis generantur? atque illa magnane sunt an
a? Vtrum prius fuit, gallina an ouum? Et
doquidem vnum sine altero, pecudes sine
is, herbæ sine terra, terra sine cœlo, viuere
m suam exserere non potest: horum quid
um quid vltimum fuit in generatione?
res omnes in vno momento repente ex-
unt? qui vanissimus fuit multorum ho-
m error. Quod si omnia vno momento
nata sunt, vnde hęc tanta in rebus aduersan-
sibi mutuo concordia? vnde aut e qua na-
tot res emortuæ spiritum hauserunt? vnde
rebus tam discrepantibus consilium vt vno
dem partu in lucem voluerint prodire? At-
hæc quidem quæ hactenus diximus satis fir-
rgumento sunt esse vim quandam fecundis-
simam

ſimam & inexhauſtam ſummamque & ſingularem ſapientiam, quæ res omnes à ſe creatas, & tam mira varietate diſtinctas, tam certis ordinis ac concordiæ legibus conſtrictas teneat & gubernet. Porrò, quis hominum eſt, qui ſuamipſius mentem & intelligentiam conſiderans, non credat præter hanc noſtram aliam quandam vim eſſe, huic noſtræ conformem? Etenim ſi in nobis qui minima quædã mundi ſumus particula, ratione & intellectũ ineſſe cognoſcimus; annon impudētia ſit negare vllã alibi ſimilẽ intelligẽdi facultatẽ reperiri? ſi nos illud ſcimus ratione & intelligentia præditos nos eſſe, quæ verò qualisve ſit illa natura, aut vnde deſcenderit, neſcimus: annon neceſſitas ipſa fateri nos cogit, eſſe intelligentiam quandam hac noſtra ſuperiorem, cuius beneficio nos & cetera intelligamus, & quæ eadem in nobis ipſis intelligat, quæ quidem intellectu aut cognitione noſtra nobis comprehendere datum non ſit? Sed eoſdem illos fidei & religionis expertes homines magno conatu nugas maximas deblaterantes audire mihi videor, quæ ſane bilẽ mihi ſæpe, ſępe etiã riſum mouent. Aiunt: ecquid cauſæ eſt cur Deum eſſe credamus quem nunquam vidimus? ô ſtolidi! nunquid viſo flumine animus veſter & cogitationes ad fontem & caput quantumuis longe diſſitum rapiuntur? Quis eſt qui arborem aſpiciens, non ſtatim radices ſubterraneas & ſemina mente concipiat? Cur igitur nõ vlterius ad eum qui ſemini vigorẽ dedit, & flumini curſum, proceditis? Fac nouum illum orbem, qui paucis ab hinc annis aperiri & luſtrari cœpit, adhuc in abdito latere; noſtros

Præter & ſupra humanam mentẽ alia eſt.

Homo ſuæ ipſiusmẽtis naturam ignorat.

An Deus ideo non ſit, quia oculis nõ cernitur.

o homines in talem aliquã inhoſpitã inſulam
atos,mapalia videre & caſas,quamuis iuncis
tramine tectas: annon homines illeic habi-
: omnes vno ſtatim ore pronunciabunt? certi
ope, nec abietis nec fagi ſponte, multo mi-
bruti alicuius animantis opera tale quid cõ-
i poſſe. Et vos ſtulti, qui quamprimum in
:m hanc editi eſtis, tot tantaſque res aſpici-
quæ nec ab vllo animalium, nec ab ipſo ho-
e fabrifieri queunt,non ſublatis ad cœlum
ibus quam maximum exclamabitis, ſpiri-
aliquem præpotentem ſupra nos eſſe, qui
tam pulchrum theatrum, tot pulcherrimis
:ibus & humanæ manus artificium longiſſi-
ſuperantibus, diſtinctum condiderit, con-
? Quod ſi illud tantum creditis quod vide-
velim illud mihi dicatis, an non in plantis
quandam creſcendi ineſſe habeatis perſua-
? Si ita eſt: vbi eam vidiſtis? In animalibus
iquid & creſcendi & mouendi eſt facultas?
uando eam vos oculis eſtis cõtemplati? An-
in homine & vegetandi, & ſentiendi, & in-
gendi vis,qua & ſeipſum & alia cognoſcit,
ehenditur? At quibus vos corporis lumini-
:am vſurpâſtis? Ne igitur, ne, inquam, re-
veritatem externis oculorum aut quibuſuis
ſenſibus metiamini; ſed effecta & tam ſtu-
a naturæ miracula, tam pulchrum rerum
ium ordinem & concentum, tam mirabi-
ex hoc noſtro & illo altero hemiſphærio
itutum globum contemplati,Deum eſſe ha-
rerum omnium fabricatorem, ore atque a-
conſentite. Quod ſi aliquid ijs tribuitis
quos

Qui in mũdo sapiẽtes Deum falsi sunt & inuocârunt.

quos antiquitas sapientes appellauit, quales fuerunt apud Indos Brachmani, apud Persas Magi, apud Græcos Philosophi, intelligetis profectò hos omnes Deum esse ita firmiter persuasum habuisse, vt ab eius nomine rerum omnium initia sumenda sibi existimârint. Pythagoras sanè, Plato, Orpheus, Homerus, Hesiodus, Theognis, & innumeri alij libros & carmina sua diuina ab inuocatione numinis auspicantur, eiusdemq; nomen in ijs frequentissimè vsurpant. Sed quid de his dico? Si quid apud vos, ô Athei, principis vestri & antesignani Diagoræ valet auctoritas, librum ipsius euoluite, in quo hæc verba statim in principio & fronte inscripta leguntur: *Quod à Numine summo reguntur omnia.* Et quoniam is, vt nôstis, ad sectam vestram stabiliendam & verbis & factis illud euincere conatus est, Deum non esse: Herculem è ligno factum, præsentibus suis discipulis in ignem coniecit, his ei verbis illudens: *In hoc decimotertio agone, vt quondam Eurystheo, mihi inseruias oportet.* Non videtis miseri, paucos illos Academiæ & scholæ vestræ cõditores non tam Deum negare quam fictis illis gentium Deastris & idolis illudere voluisse? quemadmodum tribulium vestrûm vnus, Aegyptiorum Deos subsannans, in hæc verba erupit: *Si Dij sunt, cur plangitis? si mortui, cur adoratis?* Euhemerum quoque Atheum habitum & nominatum antiqua monumenta testantur, quod originem & prosapiam gentilium Deorum litteris cõmendâsset, eosq; veros fuisse homines, reges & heroas, verissimis historijs demonstrasset; quorũ quũ magna esset apud populũ virtutis existima-

Diagoras Atheistarũ princeps Deum esse fatetur:

Ridet eh- u eorum de astros.

Euhemerus cur atheus habitus.

tio,

ıdi primú & spectacula ipsorum meritis &
ri, mox delubra etiã & aræ consecratę sunt,
ıini honores habiti. Ab his fictitiorũ Deorũ
ribus rudis illa & cæca Sadducæorum secta
ndit, quæ saluatoris & Apostolorum tem-
us viguit, cuiusque sectatoribus persua-
ıon potuit, Deum, aut Angelos, aut dæ-
ıs esse, aut animam esse immortalem. Quo-
quum Christum audirent de Patris sui in-
ırehensibili magnitudine, de electorum
a & æterna felicitate, de reproborum pœ-
eque mortuorum resurrectione differen-
, subdolo animo tentandi gratia, quæ-
em illam de muliere quæ septem viros in
æculo habuerat, quem eorum illa in altero
o maritum esset habitura, proposuerunt:
ıs respondens Christus, crassissimæ eos ig-
ıtiæ & inscitiæ arguit, quibus nec scriptu-
:ritas nec Dei virtus sit perspecta. Et sane
ıon potest, vt homo prudentia & doctri-
structus in tam absurdum tamque enor-
errorem prolabatur. Vnde Christus Sad-
os ignorantes appellat, quod viderint qui-
& forte veluti per transennam inspexerint,
ero diligenti trutina in timore Domini
ıderint, ac propterea non intellexerint
scripturas. His merito annumerari posse
ır Theodorus Cyrenaicus, qui argumentis
Philosophia depromtis Deum non esse pro
conatus, vniuersæ Peripateticorũ scholæ
endum se suasque ineptias & sibilis explo-
ım propinauit. Sic enim argumentabatur:
ıs est, animal erit, quandoquidem aliter
sensi-

Sadducæorum impius error.

Matth. 22

Theodori Cyrenaici opinio & argumenta refutantur.

sensibus vti non potest; si sensibus vtitur, mutationi est subiectus; si mutationem sentit, corrumpetur; si corrumpitur, interibit, & aliquando non erit: quæ absurditas vt vitetur, melius est confiteri & credere, Deum non esse. ô inauditum Philosophi acumen, non, mihi crede, in veruecum patria nati! Sed aliud quæso multo politius, multoque argutius audiamus. Si, inquit, Deus corpore caret, anima quoque carebit; si anima caret, omni actione erit destitutus: sin corpore præditus est, mutationi erit obnoxius: quapropter ne illud fateri cogamur Deum nihil agere posse, aut vllam aliam eiusmodi imperfectionem ei attribuamus quæ mutationem secum importet, satius est statuere, Deum non esse. quasi vero anima sine corporis adminiculo per se sola nihil possit operari, ac non actionum omnium corporis sit moderatrix. O miser & pusillus terræ vermis! non vides intellectum tuum ignorantiæ tenebris ita esse obfuscatum, vt à bestiarum natura non multum absit? Merito igitur in te illud Xenophanis quadrabit, dicentis: si bruta pingendi tenerent artem similem sibi depictura erunt; siquidem animal nihil se maius aut sublimius considerare potest. Hæc & similia puerilia argumenta sunt inconditæ Atheorum turbæ, quæ risu magis & ferula quam solutione egere, etiam mediocriter in litteris versatus facilè intelligit. Quocirca qui hæc aliaque diligenter apud animum considerat, aliud inde concludere non potest, quam fuisse istos homines indoctos, malos, libidinis & vitiorum plenos, sicarios, sceleratos & diabolicos, qui

Xenophanis dictum.

Athei quales sint.

i in seipsis Naturam flagitiose violarunt, quod
c Dei nec animæ suæ vllum respectum &
ram habuerunt; vtque hominibus persuade-
re omnia scelera licita esse, hanc opinionem
vulgus spargere animisque imprimere cona-
tunt, cum corpore animam intermori, nec es-
supremum aliquem scelerum & flagitiorum
dicem: à qua tamen opinione hos ipsos non
lto post internus sensus & conscientiæ vis
ucit. Testatur enim experientia homines
smodi quantumuis atrocissimis sceleribus
pertos, procedente ætate, ac sæpe in mor-
imine ad se redire, & cōscientia perterritos,
m requirere & desiderare. In hac veluti pec-
tempestate & conscientiæ terrore, si quid
tri aut necopinati eis obijciatur, & vel ab ar-
vel igni aut aqua vitę periculum ingruat; tre-
tibus membris, iunctis manibus, sublatis in
m oculis videas eos lachrymabiles preces
ere, & salutem suam Deo immortali anxijs
commendare. Iidem si in morbū forte in-
int, quam expallescunt! quanto horrore o-
viscera ipsorum permeante corripiuntur!
ita tandem & conclamata valetudine, in li-
mortis iam versantes, quam cupide, quæso,
m speciem numinis arripiunt, & quamcū-
iuscumque religionis vmbram amplexan-
Philosophorum coryphæum Aristote-
deamus, qui quum in Originum libro (qui
os nomine inter Sacras scripturas inscrip-
à discipulorum aliquo oblato, verba ista
: *In principio creauit Deus cælum & terrā:*
ro ex falsis humanæ Philosophiæ princi-
ndi æternitatē assereret: Auferte, inquit,
librum

Athei quaque Deum fatentur.

Aristot. S. scriptura libros contempsit.

Picus lib. 6 exam. c. 9. librum fabulis refertum; quippe qui multa dicat, nihil probet. Quid fit? Morti proximus, quum in seipsum descenderet, ac quid de se post mortem futurum esset cogitaret, qui animam mortalem esse hactenus credidisset; tremens atque anxius in hæc verba erupisse legitur: *Fœde in hunc mundum intraui, anxius vixi, perturbatus egredior, quò vadam nescio. causa causarum* (vel, vt alij habent) *Ens entium miserere mei.* Videtis, opinor, quò angustiarum summus hic Philosophus redactus sit, qui humanæ sapientiæ opinione inflatus, quum nihil nescire se existimaret, sacras scripturas nec legere voluit, nec intelligere sategit; suam tamen hac in re stultitiam, ad quam opinionis errore ficta absolutæ eruditionis persuasio ipsum perduxerat, in extremo spiritu est confessus, ac nimis serò deplorauit.

Aristotelis exitus.

Cardan. in dialogo De morte.

Devm *vniuersi huius conditorem, vnum esse & solum.*

CAPVT II.

Vemadmodvm natura magistra persuasum habemus, esse altissimum & immortalem Deum, cuius numine vniuersa huiusmundi fabrica condita sit, & eiusdem nutu regatur: ita illud quoque credere ac firmissime tenere debemus, eundem Vnum esse & Solum. Quam in sententiam eleganter ita scribit Lactantius: *Perfecta est in homine sapientia, si & Deum esse vnum, & ab ipso facta esse vniuersa cognoscat.*

Lactant. li. 2. c. 9. diuinar. Instit.

scat. Fuerunt enim antiquis temporibus, vt
ra quoque attigimus, qui Deorum pluralita-
n introduxerunt, vt in Græcorum fabulis le-
ur, & in sacris litteris de Baale idolo Danie-
consilio & sapientia euerso, itemque de AE-
ptiorum idolis: quorum omnium origo ad
pidissimi vulgi ruditatem, astutissimorum sa-
rdotum auaritiam, vel ad nugacissimorum
etarum nugas, ineptias & mendacia est refe-
nda: qui reges ac principes suos, aut alios fa-
a celebres sibique percharos viros, diuinita-
titulo ornare non dubitarunt. Hos ritus AE-
as, vt nonnulli existimant, cum Dijs suis pe-
tibus primus in Italiam intulit; qui inde ad
pulum Romanum eiusque reges deriuati, in-
euerunt, vt videre est in Romulo, Numa Pom-
lio, Carmenta, Iulio Cæsare, alijs, quibus in-
r cœli indigetes relatis, diuini honores sunt
creti. Testatur hoc post homines natos sapien-
simus rex Salomon in libro Sapientiæ his ver-
s: *Superuacuitas enim hominum hæc adinuenit*
orbem terrarum, & ideo breuis illorum finis est
uentus. Acerbo enim luctu dolens pater citò rap-
sibi filii fecit imaginem. & illum qui tum quasi
mo mortuus fuerat, nunc tamquam Deum co-
re cœpit, & constituit inter seruos suos sacra &
crificia, deinde interueniente tempore, conuale-
nte iniqua consuetudine, hic error tamquam lex
stoditus est; & alia quæ sequuntur. Id ipsum
icero homo Ethnicus fatetur, inquiens: *Susce-*
t autem vita hominum consuetudoq; communis
t beneficiis excellentes viros in cœlum fama ac
oluntate tolleret. Hinc Hercules, hinc Castor, hinc

Deorũ multitudo apud priscos: & vnde.

Sapi. c. 14.

Pollux, hinc AEsculapius, hinc Liber. Et paullo inferius: *Accesserunt*, inquit, *etiam Poetæ, & compositis ad voluptatem carminibus in cœlum eos sustulerunt: quod malum à Græcis ortum est quorum leuitas instructa dicendi facultate & copia, incredibile est quantas mendaciorũ nebulas excitauerit.* Etsi vero è priscis Philosophis quidam duo æterna & infinita Principia posuerunt, hoc fundamento innixi, quod vna res naturalis à pluribus vna causis deriuari possit; & omnis fere antiquorum Philosophorum schola Naturæ principia contraria esse dicat, vnum vero sibijpsi contrarium esse nequeat: opinio tamen hæc ad veras Philosophiæ leges examinata consistere aut locum habere nullo modo potest. Qui enim duo Naturæ faciunt principia, hac absurditate implicantur, vt fatendum ipsis sit, duo actu infinita esse eodem tempore: ac proinde neutrum infinitum erit, siquidem duo infinita vno solo maiora erunt. Præterea si numero diuisa sint, vnum alterius vires ac potestatem non habebit, multo minus, propter ipsorum æqualitatem, alterum altero erit superius: sed quum contraria sint, vti supra dictum est, & viribus æqualia; illum vniuersi concentũ disturbabunt, & naturæ concordiã soluent: nec vlla vis erit his maior aut superior, quæ furentia inter se compescere, & in concordiam redigere queat. Adhæc fieri non potest, vt duo sint in rerum Natura principia, infinita sapientiã & potentia prædita: quod etiamsi contra omnium sobrie philosophantium decreta concedatur; vnum tamen modò aptum erit naturæ & mundi huius

Arist. li. 2. Physic.

rebus

s tuendis ac procurandis, alterum vero
ile erit, planeque superuacaneum: quod in
râ locum non habet, quæ non modo non
tit quod superfluum est, sed etiam fugit &
satur. Quocirca nemo fuit vmquam, nec, cre
am est vllus homo mentis ac rationis com
qui non intelligat, vnum solum esse Mon-
am, vnum solum mundi effectorem &
rnatorem: quandoquidem Deorum velle
itudinem asserere, nihil aliud est quam con-
Deos imbecilles esse, nec potentiam habe-
finitam, quum vnus solus suis ac proprijs
us, sine aliorum opera & auxilio vniuersum
egere non possit. Deum igitur, qui sempi-
mens est, omnibusque numeris perfectis-
& consummatissima virtus, vnum solum
portet: quum absoluta & perfecta virtus
potestas in se ipsa suam propriam habeat
itatem ac solidum robur: solidum vero ac
e illud sit cui nihil detrahi, & perfectum
hil addi potest. Quis igitur negare ausit
egem esse potentissimum, qui in mundum
rsum habet imperium? idque tanto iustius
ius dicetur, quando in eiusdem potestate
nt omnes, omnesque mundi opes & the-
s solus ipse possidet. Atqui si plures reges
um inter se partiantur, dubium non est,
nemo vnus omnes sit opes habiturus, & sin-
aliquid ad summam potentiam defuturum
ium imperium ipsorum certis terminis sit
nscriptum, & opes in multas partes diui-
dem modo, si plures Deos esse conceda-
illud quoque concedamus necesse est, non

Deorum multitudo imbecillitatis argumentum

Vnus solus Deus.

Perfectum quid.

summam ipsorum esse potentiam, quum tantum quisque habeat virium quantum alter; perfecta verò virtutis & potentiæ natura in eo tantum esse possit in quo sunt omnia, non in quo tantum exigua quædam pars est totius. Quòd si Deus perfectus est (vt certè est perfectissimus) non potest sane esse nisi vnus, vtpote in quo sunt omnia, quanto igitur plures erunt Dij, tanto minores erunt & imperfectiores, quum omnia in multis esse non possint. Lactantius libro 1. diuinarum Institutionum, eorum stultitiam qui Deos sibi Deasque fingunt perstringens, ita loquitur: *Isti qui Deos asserunt videant quomodo huic respondeant argumento. Si duo sunt sexus Deorum, sequitur concubitus; & si coeunt, & domos habeant necesse est. nec enim carent virtute ac pudore vt hoc promiscue aut in propatulo faciant, sicut muta videmus facere animalia. si domos habent, consequens est & vt vrbes habeant, & quidem auctore Nasone qui ait:*

Lactantius lib. diuin. Inst. c. 16.

Plebs habitat diuersa locis: à fronte potentes
Cœlicolæ clarique suos posuere penates.

Si habent vrbes, & agros igitur habebunt. Iam quis non videat quæ sequantur? arare illos, & colere: quod quidē victus causa fit. ergo mortales sunt. Quod argumentum retrouersum idē valet. Si enim agros nō habent, ne vrbes quidē, si vrbes nō habent, ne domos quidem; si domibus carent, ergo & concubitu; si concubitus ab his abest, & sexus igitur femineus: in dijs autem videmus & feminas esse (vt Palladem, Iunonem, Venerem, alias, tam multas vt Hesiodus Deorum ac Dearum triginta milia ponat) *ergo dij non sunt.* Quis igitur tam obtu-

cuſo eſt tamque hebeti ingenio, qui non vi-
at, & quaſi manibus palpet, Deorum plurali-
em merum eſſe & ridiculum hominum malè
iatorum ac diuinarum rerum imperitorum
mentum, immò purum putum mendacium?
iloſophorum parens Mercurius Triſmegiſtus
um ſolum Deum confeſſus eſt his verbis:
us Deus, vna vnitas radix eſt omnium quæ ſunt. *Mercurius triſmegiſtus.*
e hac nihil fieri poteſt, nihil factum eſt. Pytha-
ras Samius, qui vt magnam ſibi doctrinæ & *Pythagor.*
ſientiæ opinionem conciliaret, animorum in
a corpora transmigrationem, quam μετεμψύ-
ωσιν appellauit commentus eſt, aliaſque à cõ-
uni hominum ſenſu abhorrentes leges diſci-
ulis ſuis obſeruandas, vt de vitando fabarum
eorum quæ ſanguinem habent eſu, propoſuit;
hilominus, teſte Cicerone, hoc in ore frequen-
r habere ſolebat: *Deus eſt vnus, non, vt plurimi*
nſent, extra adminiſtrationem mundi, ſed totus
toto. Huius quoque diſcipulus Philolaus vnũ *Philolaus.*
lum eſſe Deum profeſſus eſt, inquiens: *Vnus*
Deus, princeps vniuerſi, qui ſemper eſt ſingularis,
nmobilis & ſui ſimilis. Peripateticorũ princeps
riſtoteles idem multis locis non affirmat tan- *Ariſtoteles*
um, ſed rationibus etiam è Philoſophia & Na- *lib.6.Phyſ.*
ura petitis demonſtrat, à multis motus ſpecie-
us ad primum mobile atque motorem aſcen-
ens. Hunc libro Metaphyſ. II. primum & vni *Metaph. 2.*
um appellat principium: *A primo,* ait, *principio*
lependet cœlum & tota natura. Et alibi: *Etiam*
onum vniuerſi conſiſtit in principio primo, ad quod
mnia ordinantur. Idem VIII. Phyſicorum magis
perſpicuis verbis vnum ſolum eſſe Deum aſſe-
 uerat

uerat. Sic enim inquit: *Primus motor tantum vnus est & æternus*. Et alio loco: *Entia nolunt male disponi, nec est bonum pluralitas principantiũ, vnus ergo princeps*. Quin hic de quo loquimur Philosophus illud non tantum pro indubitato habuit, vnum solum scilicet esse Deum, sed scribit etiam hanc sententiam veteres sapientes ita mordicus tenuisse, vt Zeno dixerit, eiusdem esse stupiditatis dicere Deum non esse, aut plures vno esse. Theophrastus quoque ait: *Diuinum principium vnum, quo & exsistunt omnia & consistunt*. Alexander Aphrodisiensis in libro de Prouidentia ita scriptum reliquit: *Deus vnus omnibus prouidet, & quæcumque vult potest*. Simplicius huic sententiæ adstipulatus, *Discendum*, ait, *ante omnia, vnum esse Deum, omnia regere, omnibus prouidere; quidquid vero faciamus, dicamus, cogitemus, nihil eum latere posse*. Et Seneca quum de immatura morte dissereret, significare volens quamquam multis ipse locis deorum appellatione vsus sit, vnum tamen & solum esse Deum, *Non intelligis*, inquit, *auctoritatem ac maiestatem iudicis tui? Rector is orbis terrarum, cœliq; & deorum omnium Deus, à quo ista numina quæ singula adoramus & colimus, suspensa sunt?* Idem in exhortationibus: *Hic quum prima fundamenta molis pulcherrimæ iaceret, & hoc ordiretur quo neque maius quidquam nouit natura neque melius, vt omnia sub ducibus suis irent, quamuis ipse per totum se intenderat, tamen ministros regni sui Deos genuit*. Diuinus Plato ad Dionysium scribens, *Vin' tu scire*, inquit, *quando ego vel iocularia vel seria ad te perscribam? principium inspice litterarum*

Theophrastus in Metaph. & li. de saporib.

Simplicius.

Vide Lact. diuin. Inst. lib. 1. ca. 4.

Plato Epist. 13.

mearum, quod si ductum sit ab vno solo Deo, a me agere; sin a pluribus, iocari me tecum ex- nato. Apud Damascenum Graecum auctorem de Deo scripta leguntur: *Vnus producit om-, vnus colitur silentio; vt sol eminus videtur ob- e, & quo propius eo obscurius, proxime vero nem omnino apprehensionem tollit.* Apud Iamb- ium ista: *Vna est omnium causa, vnus Deus nium Dominus, a quo solo peti debet omne bo- n: ipse omnis contemplationis finis est, nec aliud contemplari quam a multitudine ad vnitatē ab- ibi. Vnitas porrò Deus ipse, princeps omnis ve- atis, felicitatis, substantiae, principiorum deni- e ipsorum.* Proclus quum ostendere vellet De- n vnum tantum esse, ceteros vero qui dij etiam minantur ab hoc creatos, eoque deos dici od vmbrā quandam in seipsis & imaginem ha- ant bonitatis, inquit: *Quis ille rex omnium De- vnicus, qui ab omnibus separatus est, & omnia hilominus ex se producit? qui omnes fines ad se nuertit, finis finium, causa prima operationum, auctor omnis boni? si Platoni credis, nec expli- ri nec percipi potest. Itaque prima haec simplicitas x ipse est, princeps & exsuperantia omnium re- m, qui omnes supereminet causas, quique eam eorum substantiam creauit, cui aliqua boni species esse videtur.* Simplicij de diuinae essentiae vni- ate loquentis haec sunt verba: *Omne pulcrum a ima & praecipua diuina pulcritudine, omne verū diuina veritate, omnia principia ab vno princi- io.* Et alio loco: *Bonum omnium scaturigo est & rincipium, omniaque ex sese producit, prima, me- lia, vltima. vna bonitas producit multas boni-*

Damasc.

Iamblich. De secta Pythagorae

Proclus.

Simplicius in Ariani Epictetum.

tates, vna vnitas multas vnitates, vnum principium multa principia. Vnitas autem, principium, bonum, Deus, vnum & idem sonant: quia scilicet Deus prima est rerum omnium causa, in qua cetera rerum singularium principia consistunt, ipseque est causa omnium causarum, bonitas omnium bonitatum, Deus omnium Deorum. Porphyrius lib. II. De Abstinentia, & in libro quem fecit De Occasione idem sentit, Deum nempe vnum esse: & in libello quo Plotini magistri sui vitam descripsit, eundem huius opinionis assertorem facit, dicere solitum Deum in sua vnitate multitudinem generasse vel produxisse, sic vt illa ipsa multitudo subsistere non possit, si vnitas illa non semper vna maneret. Ad alios Deos quod attinet, eos ex seipsis aut esse aut alios beatos facere posse idem negat, sed mortalium tantum respectu beatos quodammodo dici, in quantum scilicet lucem illam intelligibilem, id est, Deum, contemplantur, cuius lucis reuerberatione & participatione efficiantur & maneant beati. Cicero quum multis alijs locis, tum præcipue libro II. De Natura Deorum, inter vnici æterni & immortalis Dei & eorum qui dij dicuntur naturam magnam esse discrepantiam docet, quum hi creati sint ille increatus; hi debiles & infirmi, ille omnipotens; hi Naturæ legibus subiecti, ille Naturæ conditor & moderator. Sic enim scribit: *Non est natura Deorum præpotens atque excellens, siquidem ea subiecta est ei necessitati vel naturæ, qua cœlum maria terraque reguntur. Nihil autem præstantius est Deo; ab eo igitur necesse est Mundum regi.*

Porphyrius cap. 21.

Cicero li. 2. De Natura Deorum.

gi. milli igitur est natura obediens & subiectus.
etarum antiquissimus Orpheus, qui primus Orpheus.
orum nomina & genus inuenisse dicitur, te-
mento suo Deum fatetur vnum esse, immor-
lem, omnipotentem, inuisibilem, commu-
m omnium creaturarum patrem, belli & pa-
s auctorem, gubernatorem Mundi, qui aureum
ronum in cœlo, in terra vero scabellum pe-
m suorum habeat, qui dextram suam ad fines
que immensi Oceani exporrigat, sub quo mon
s altissimi, spaciosissimæ valles, & profundis-
næ turbulenti maris abyssi contremiscant. Sed
uat ipsum audire canentem:

Solum autem aspice Mundi regem formatorem.
Vnus vtiq; est, ex se natus, exq; vno genita omnia.
Interest autem ipsis, nec vllus ipsum
Intuetur mortalium; ipse autem omnes videt.
Hic post bonum malum mortalibus tribuit,
Et bellum sæuum, & dolores lachrymabiles:
Nec quisquam est alius præter magnum regem.
Eum autem non video: nubes enim circumtegit.
Omnib enim mortalib. mortales pupillæ in oculis;
Infirmique sunt ad videndum Iouem omnia cu-
rantem.
Is etenim in cœlo ærato constitutus est
In aureo throno, terramque pedibus calcat.
Manum autem dextram ad finem Oceani
Vndequaq; porrigit, circum autem tremunt mon-
tes ingentes,
Et fluuij, & abyssus cani & trucis maris.

Alio quoque loco Deum vnicum, creatorem,
patrem

patrem & dominum omnium Deorum his versibus describit:

Itaque vnà cum toto intra Iouem olim compacta erant
Aether immensus, & cœli splendida sublimitas,
Omnes immortales beati Dij Deaque.

Subiungit:

Iuppiter rex, Iuppiter idem omnium pater & parens,
Vna potestas, vnus Deus erat magnus dominus omnium:
Vnum regale corpus in quo hac omnia voluūtur,
Aqua, ignis, & terra, & ather, noxq; & dies.

Phocylides. Idem de vnitate Dei Phocylides sentit, canens:

Vnus est Deus, sapiens, potens & beatus.

Sophocles. His consentit Sophocles tragœdiarum scriptor, Græcorum reprehendens idololatriam.

Vnus, inquit, *reuera, vnus est Deus,*
Qui cœlum fabricauit, & terram longam,
Marisq; truces tumores & ventorum impetus.
Mortales vero multi corde deuij
Statuimus anima damna,
Deorum simulacra ex lapidibus & lignis
Ex auro ebore ve facta:
His sacrificia solemniaq; pulcra
Facientes, pietatem retinere putamus.

August. li. 4. De ciuit. Dei. B. Augustinus splēdidissimum omnigenæ eruditionis lumen in libro De Ciuitate Dei, loquens de priscis gentilium dijs, concludit, quamuis apud Romanos Ceres, Bacchus & alij in magna

fue-

uerint veneratione, tamen non absoluta ac per
: existentia numina sed potius vt magni & vni-
s Dei ministros fuisse adoratos. *Vsqueadeone,*
iquit, *maiores nostros cæcos & insipientes fuisse*
redendum est, vt Bacchum, Cererem, Pana &
teros Deos putarint? immo vnum Deum crede-
ınt, cuius illa munera, illa functiones essent. AE-
yptij, quibus nulla vmquam gens magis super-
itiosa fuit, & idololatricis cultibus dedita, in
ieroglyphicis suis tamen, vt refert Iamblichus, *Iamblich. De mysterijs Ægypti orū. c. 37. 38*
: in templis vnicum portis appingebant Io-
em, terribile telum siue fulmen manu tenen-
em; eratque illud vnum ex religionis ipsorum
ogmatis, Deum vnum esse. Sibyllarum oracu- *Sibylla.*
etsi inter doctos ambigitur à bonone an ma-
gno spiritu inspirata sint, in hoc tamen certe
hil habent erroris quod vnum Deum confi-
ntur, his verbis: *Vnus Deus solus est supra om-*
m maiestatem, ingenitus, omnipotens, inuisibi-
, omnia ipse videns, ipse autem non videtur ab
mi carne mortali. Delphicus ille Apollo, per
iem diabolus loquutus est, à Theophilo quo- *Apollo Delphicus.*
m interrogatus, vnum esse Deum negare au-
s non est, quamuis in hoc mentitus sit, quod
ipse Apollo & ceteri Dij Angeli tantum &
ius quædam pars essent. *Vnus,* ait, *per se geni-*
, non doctus, sine matre inconcussus, cuius no-
n sermone nullo capi potest, in igne habitans. Hic
us: paruula autem Dei portio nos Angeli sumus.
e Deus per os antiquorum Patrum & Pro-
etarum sui vnitatem reuelare voluit, sicut in
uteronomio legitur: *Quoniam Dominus ipse* *Deuteron. cap. 4.*
Deus, & non est alius præter vnum. Et paullo
infe-

Psalm. 85. inferius: *Audi Israel, Dominus Deus noster Deus vnus est.* Et regius propheta ac psaltes, *Deus Deorum,* inquit, *qui mirabilia facit solus, & similis ei non est inter Deos.* Atque hoc illud est, quod Deus in exodo Israelitis prohibuit ne quem alium Deum adorarent. *Exo c. 20.* *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra AEgypti, de domo seruitutis: non habebitis Deos alienos coram me.* Ex quibus omnibus efficitur eos qui plures Deos faciant, quique Deum esse plane negant, vno & eodem stultitiæ & detestandæ ac damnabilis impietatis, ab omni scientia & ratione abhorrentis crimine teneri: quo equidem, si quæ hactenus à nobis ex ipsis Naturæ & rationis principijs disputata sunt, in animum demitterent, interna quoque animorum suorum sensa excuterent, facile se expedire possent. Quis enim sanæ mentis homo ferre possit illud asserentem quod olim nonnullis placuit, duos esse Deos, bonum vnum, alterum malum, vnum boni, alterum mali dispensatorem, tenebrarum vnum & noctis, alterum diei & lucis dominum, vnum caloris, alterum frigoris auctorem? nam quis non & puluerulentæ æstatis feruorem, & glacialis hyemis frigus & gelu sensit? quis nescit tam noctem & tenebras ad quietem & virium refectionem, quā diei lucem ad faciendū opus ceteraque quæ mortalium fert vita peragenda esse necessariam? Numquid vidimus ex eo quod malum erat ingens sæpe bonum prouenisse; aut contra quod pro bono habebatur, mali ac sempiterni doloris causam fuisse? Plura addere non libet, multo minus ad tam friuola atque inepta argumenta

Manichæorū opinio de duobus principijs siue Dijs.

respon-

ſpondere ad quorũ vel mentionẽ quibus mini-
ũ ſalis eſt in pectore nauſeant, nedum vt citra
oleſtiã ſæpius ea repeti ferre poſſint. In hac de
a hactenus diſputauimus Dei vnitate, ve-
randa illa ineſt perſonarum Trinitas, cuius
ſterium omni humani ingenij & naturali ra-
nis capacitate maius, ſub velo inenarrabi-
m altiſſimi Dei ſecretorum abditum ſemper
uit & retruſum, nec à nobis vlla vi ingenij e-
aut inueſtigari vmquã poterat, ſine luce diui-
gratiæ præeunte. Sed Deo immortali laus ſit
honor æternus, qui rem ad ſalutem nobis
n neceſſariam per os Prophetarum, immo v-
geniti ſui filij reuelauit, ac diuinæ cognitio-
is luce animos noſtros colluſtrauit: de
quo beneficio incomparabili Apo-
ſtolus in epiſtola ad Hæbreos
ſcribit, & nos ſuo lo-
co agemus.

Trinitatis myſterium reuelatum

Quid

Quid Deus sit, humana intelligentia comprehendi non posse.

CAPVT III.

VT DEVM esse extra omnem disputationis aleam ponere, ac ne vel minimum quidem ambigere debemus; ita quid vel qualis ille sit assequi nequaquam possumus: siquidem nos finiti & mortales quum simus, illud quod infinitum est intellectus nostri imbecillitate comprehendere nequimus. Inde illud est quod de Simonide legitur: de quo quum quæsiuisset tyrannus Hiero, quid Deus esset, deliberandi causa sibi diē vnum postulauit. quum idē ex eo postridie quæreret, biduum petiuit: quum sæpius duplicaret numerum dierum atque Hiero quæreret cur ita faceret, Quia quanto, inquit, diutius considero, tanto mihi res videtur obscurior. Eandem ob causam diuinus Philosophus Plato numquam quid Deus esset pronunciare voluit, vt Macrobius refert his verbis: *Sic Plato quum de Deo loqui esset animatus, dicere quid sit non est ausus, hoc solum de Deo sciens, quod sciri qualis sit ab homine non possit.* Idem quoque S. Thomas affirmat, Deum scilicet quid sit sciri, aut certa diffinitione comprehendi non posse. Lactantius in libro De ira Dei inquit: *Deus tantus est, vt ab homine non possit aut verbis enarrari, aut sensibus æstimari.* Socrates apud Xenophontem præcipit, non debere quemquam exquirere

Simonidis de Deo responsum.

Macrob. li. 1. de somnio Scipionis.

Tom. 1. par q. 1 art. 7.

Lactātius.

Socrates.

qua

ua forma Deus sit: idemque Plato, quem pau- *Plato.*
o ante citauimus in Timæo scriptum reliquit,
antam esse Dei maiestatem, vt nec lingua aut
erbis exprimi, nec animo capi queat. Sanctus
ir Hieronymus in epistola quadam quum do- *Hieronym. vel potius Ruffinus inter epistol. Hieronymi Tom. 9. epist. 19.*
uisset non anxie inquirendum esse in Dei essen-
am, subiungit: *Si putas in hoc* (altissimo diuinæ
ssentiæ mysterio) *omni indagationis genere v-*
ndum, prius tibi propone quæ nostra sunt: quæ si
nsequenter valueris expedire, tunc à terrestribus
d cœlestia, & à visibilibus ad inuisibilia properato.
xpedi primo si potes, quomodo mẽs quæ intra te est
neret verbum, & qui sint in ea memoriæ spiritus:
uomodo hæc quum diuersa sint actibus & rebus vnã
mẽ sint substantia vel natura, & quũ è mente pro-
dant, nunquam tamen ab ipsa separentur. Etsi hæc
iãuis in nobis & animæ nostræ substãtia habeãtur,
mẽ tanto nobis occulta videntur quanto aspectui
rporeo inuisibilia, &c. scito adhuc diuinæ essentiæ
ysterium tanto esse differentius & eminentius
anto creator creaturis potentior, quanto artifex
ere suo præstãtior, quanto ille qui semper est eo qui
nihilo cœpit esse nobilior est. Credendus ergo De-
, non discutiendus. Hinc est quod Theologi tam *Dei definitiones per negationẽ.*
teres quàm recentes multo facilius Deum per
gationem quã affirmationem describi, hoc est,
cilius quid Deus non sit, quam quid sit intelligi
sse affirmant: vt Deus non est cœlum, non est
ua, non est terra, non est aër, non est ignis, non
lla, non sol, non luna: Deus non mutatur, De-
non mouetur, Deus non habet principiũ, Deus

non habet finem: & alia infinita, quibus omnibus descriptionibus nihil aliud innuitur, quam eam esse Dei, primi rerum omnium & altissimi Motoris naturam atque substantiam quę sit supra & vltra res omnes. Nec sane vllo alio modo ab hominum mente capi aut describi Deus potest, vt apposite S. Hieronymus in eadem illa epistola scribit, *Deus*, inquiens *secundum quod eum definire potest humana mens, naturæ ipsius vel substantiæ quæ est super omnia appellatio est.* Idem fuit eorum consilium, eademque sententia, qui Deum per affirmationem, sed ijs verbis quibus supra res omnes effertur descripserunt: quandoquidem Natura hæc creata ad Dei Naturam comparata, improprie Natura dicitur, cuius tantum vmbram quandam ostendit; vt idem Hieronymus eleganter inquit: *Vna est sola natura quæ vera est. id enim quo subsistit non habet aliũde sed suũ est: cetera quæ creata sunt, etiamsi videntur esse, non sunt; quia aliquando non fuerunt, & potest rursum non esse quod non fuit. Deus solus qui æternus est, qui exordium non habet, essentiæ nomen vere tenet.* Quamobrem omnes illæ diffinitiones ac voces quas veteres ac recentes Deo attribuerunt, nihil aliud sunt quam epitheta quædam, quibus res naturam omnem excedens significatur: vt illa Platonis in Timæo descriptio: *Deus est summum bonum, supra omnem substantiam omnemque naturam: quod cuncta expetunt, quum ipse sit plena perfectionis & nullius societatis indigens.* Et illa Aristotelis: *Deus videtur omnibus esse causa & principium motus.* Et alibi: *Primus motor est actus purus sine omni potentia, substantia sine omni acci-*

Hieron. epist. 1.

Deus quomodo vocibus affirmatiuis describatur.

Plato in Timæo.

Ari. 1. & 2. Metaph.

identi, simplex sine omni compositione. Idem suauimis numeris & verbis canit Boetius Seue... us, in eleganti illo De Consolatione libello: *Boëtius lib. 3. Metro 9.*

O qui perpetua mundum ratione gubernas,
Terrarum cœlique sator, qui tempus ab æuo
Ire iubes, stabilisque manens das cuncta moueri.
tu námque serenum,
Tu requies tranquilla prijs; te cernere finis,
Principium, vector, dux, semita, terminus idem.

...lio loco: *Idem Metro 6.*

Sedet interea Conditor altus,
Rerumque regens flectit habenas,
Rex, & dominus, fons & origo,
Lex & sapiens arbiter æqui.

...em:

Hic est cunctis communis amor,
Repetuntque boni fine teneri:
Quia non aliter durare queant,
Nisi conuerso rursus amore
Refluant causæ quæ dedit esse.

...ro in primo libro De Natura Deorũ, postquã ...ibus & disertis verbis, pro ea qua pollebat ...genij acrimonia & summa eloquẽtiæ facul..., demonstrauit Deum diffiniri non posse, vt... qui sub nullo rerum genere contineatur, ...omnibus sit superior, nec è genere & differ...ia aut vlla alia re sit compositus, sed actus sit ...s & simplicissimus, hanc ob causam, inquit, ...os diuinam essentiam ijs vocibus, quæ om... naturæ rationem & vim excedunt, desig... voluisse. Alios igitur opinatos, Deum esse *Cicero De Natura Deorum.* *Veterũ opiniões, quid Deus sit.*

Mentem vniuersi; alios, esse res omnes quæ videntur quæque non videntur; alios censuisse, animum esse per naturam rerum omnem intentum & comeantem, ex quo omnium animaliũ quæ nascerentur vita deriuaretur; alios existimasse, mentem esse quamdam infinitam, quæ se ipsam moueat: alios aliud. Caussa vero ob quam tam difficilis est Dei diffinitio, hæc est, quod quum intellectus noster multò sit angustior quam qui Dei magnitudinem capere, multoque obtusior quam qui eiusdem splendorem peruidere possit, vt D. Apostolus Ioannes testatur, inquiens: *Quia Deum nemo vidit vnquam:* & D. Paullus: *Quem nullus hominum vidit, nec videre potest:* fit vt nullis alijs vocibus appellare eum possimus quam ijs quibus infinita ipsius excellentia & altitudo supra omnia significatur. Deum enim cognoscere secundum essentiam soli Deo proprium est & peculiare, Angelis per similitudinem, hominibus per speculum, id est, speciem quandam aliarum rerum, vt supra à nobis est explicatum. Hinc Paullus de mysterijs & arcanis Dei loquens, ita scribit: *Inuisibilia Dei à creatura mundi per ea quæ facta sunt conspiciuntur.* Quamobrem sanè quid Deus sit cognoscere nequimus, nisi per speculũ, procedendo scilicet à creaturarum aspectu ad Creatoris contemplationem. S. Gregorius in hoc speculum intuens, inque eo admirabilẽ primi & æterni Motoris naturam contemplatus, *Ponamus*, inquit, *ante oculos mentis quæ illa natura sit quæ tenet omnia, implet omnia, circumplectitur omnia, superexcedit omnia, sustinet omnia, nec alia ex parte sustinet atque alia superexce-*

Ioan. ep. 1.
Paull. 1. ad Tim.
Thom. 1. par. q. 56.
Paull. ad Rom.
Gregor. super Ezech. homil. 7. & Moral. lib. 2. c. 12.

edit, neque alia ex parte implet, atq; alia circum-
litur: sed circumplectendo implet, implendo cir-
plectitur, sustinendo superexcedit, superexce-
do sustinet.

Idem alibi: *Deus*, ait, *manet intra omnia, ipse*
ra omnia, ipse supra omnia, ipse infra omnia. Su-
ior est per potentiam, inferior per sustentatio-
i, exterior per magnitudinem, interior per sub-
atem, sursum regens, deorsum continens, ex-
circumdans, interius penetrans. nec alia ex par-
perior, alia inferior, aut alia ex parte exterior
alia manet interior, sed vnus idemq; totus vbi-
præsidēdo sustinēs, sustinēdo præsidens, circum-
o penetrās, penetrādo circūdans: vnde superius
sidens inde inferius sustinens, & vnde exterius
iens inde interius replens: sine inquietudine
rius regens, sine labore inferius sustinens, inte-
sine extenuatione penetrans, exterius sine ex-
sione circumdans: Est itaque inferior sine loco,
mplior sine latitudine, & subtilior sine extenua-
ie. Et libro XVI. Moralium, indicare volens *16. Moral.*
um totum vno eodemque temporis momen-
n omnibus esse locis, *Creator*, inquit, *omni-*
Deus pater omnipotens, vbique est, & vbique
is est. In parte non est, quoniam vbique est, &
c minus inuenitur quando is qui vbique totus
n parte quæritur. Dominus & Saluator no-
Iesus Christus, quum discipulos docuisset
rem à nemine videri posse nisi à filio, vt ma-
atem eius & omnipotentiam veluti in specu-
erum creatarum conspiciendam ipsis propo-
et, his verbis vsus est: *Ne iurate per cœlum,* *Matth. 5.*
a thronus Dei est; neque per terram, quia eius

pedum est scabellum. Certum est igitur, altissimum & inuisibilem Deum reuelare se nobis alio modo quam eo qui à natura non formatus, sed ab ipso liberrime esset electus, noluisse. sic Israelitis in candida columna, interdum in columna ignis, aliàs alio modo apparuit. Ac profectò valde absurdum sit hominem, qui vt omnes animi & corporis neruos intendat, vel vnum cubitum ad staturam suam & corporis modum addere non potest, intellectus sui decempeda infinitam Dei essentiam metiri, aut balbutiente lingua numen inenarrabile exprimere velle; sed hoc ei satis sit quod sciat, Deum fontem esse & auctorem omnis boni, eique gratias agat, quod vitam ipsius munere, atque in primis rationem concessam habeat, nec inter muta animalia relatus sit: quod Thales Milesius, vnus eorum qui septem Græciæ sapientes dicuntur, fecisse legitur, Deo gratias agere solitus ob tria præcipue beneficia, quod inter Græcos, non inter barbaros, quod mas non femina, quod homo, non bestia natus esset. Hinc doctissimus Boetius in libro De Consolatione his verbis hominum in res cœlestes inquirentium curiositatem retundit: *Non fas est* inquit, *homini cunctas diuini operis machinas vel ingenio comprehendere, vel explicare sermone: hoc tantum perspexisse sufficiat quod naturarum omnium conditor Deus idem ad bonum dirigens cuncta disponat.* Quare non est vt elata mente plura scire velimus quam scire nobis conueniat: sed illud firmiter credamus, Deum ea omnia quibus animæ nostræ salus procurari potest & debet, manifestâsse; ea vero quæ ad curio-

Matth. 6.

Thaletis Milesij dictum.

Boet. li. 4. prosa 6.

Deus ad animæ salutē necessa

iositatem tantum spectant, quæque diuinæ ntiæ arcana continent occultasse. Quid enim upratis afferre nobis queat earũ rerũ inuesti- io quas scire nõ possumus,& quas si vel maxi- scire possemus,nihilo tamen euaderemus quã ıc sumus beatiores? Quam in sentẽtiam egre- loquitur lacteus ille Latinæ eloquentiæ fons tantius libro II. Diuinarum Institutionũ. *Deus uit, veri patris officio functus est: ipse corpus ıxit, ipse animam qua spiramus infudit: illius est um quidquid sumus. Quomodo id effecerit si nos rteret scire, docuisset, sicut docuit cetera quæ co- tionem nobis & pristini erroris & veri luminis ulerunt.* Idem, *Deus*, ait, *sola nos scire voluit e interfuit hominem scire ad vitam consequen- m; quæ vero ad curiosam & profanam cupidi- em pertinebant, reticuit, vt arcana essent. id ergo quæris quæ non potes scire, nec, si scias, itior fias?* Et paullo inferius: *Vnde autem vel omodo Deus hæc duo principalia ignem & a- am vel accenderit vel eliquauerit, solus scire est qui fecit.* Illud nobis sufficit quod Deus nc sui perfectam cognitionem & diuinæ lucis pectum iustis & electis reposuit, vt ea tum ando deposita terrestri hac sarcina è corpo- s vinculis euolauerint, fruantur, in æternæ atudinis societatem assumti. Vnde Paulus A- stolus, gentium doctor & electum vas Dei, n ignorans terreno hoc carcere quo in mise- arum hac valle detinemur, mentes nostras mpeditas teneri, huiusque mundi tenebris ntellectum ita obnubilari, vt Deum, nisi uatenus in admirando huius mundi theatro

ria omnia nobis reuelauit.

Lact. c. 12.

Lact. lib. 2. ca. 9.

Idẽ ca. 10.

Iusti Deũ videbunt & quando.

Paulus mori desiderat, & quare.

rebusque creatis se veluti per transennam aut speculũ repræsentare voluit, cognoscere aut videre nequeat, sæpenumero abiecta corporis mole ad cœlum euolare desiderauit, inquiens: *Cupio dissolui & esse cum Christo.* Eadem cogitatione motus Franciscus Petrarcha Poeta sui sæculi celeberrimus idem votum in diuinis suis carminibus non semel repetit:

Petrarcha.

Aprasi, inquit, *la prigione ou'io son chiuso.*
Hanc ô hunc aperi quo iam sum carcere clausus.

Et alio in loco:

Ond'io piu volte ho chieste à Dio quell ale
Per le quai dal mortale
Carcer nostro intelletto al Ciel si leua.

Id est:

Hanc ego sæpe quidem optaui diuinitus alam
Quæ mentem hanc animumque solutum è carcere tetro
Tollat humo, & cœli vehat ad terlucida regna.

Deus quomodo antiquis Patribus conspiciendum se prabuerit.

Etsi verò in sacris literis legimus Deum sæpius antiquis illis Patribus apparuisse; non tamen propterea existimandum est Deum visibilem fuisse. *Sicut enim sonus* (verba sunt B. Augustini) *quo auditur sentẽtia in silentio intelligentia constituta, non est hoc quod ipsa: ita & species qua visus est Deus, in natura inuisibili constitutus, non erat quod ipse.* Scribit Epiphanius, Vadianos qui postea Anthropomorphitæ dicti sunt, credidisse Deum corpus habere, in eoque cõspiciendum se præbere; cui errrori causam præbuit quod sensibus

Vadianor. seu Anthropomorphitarũ haresis.

is plus quam menti tribuerent, neque animo
spicerent quæ à sensibus erant remota; dein-
etiam quod in Genesi legissent, primũ homi- *Genes. 8.*
n, qui anima & corpore constat, ad imaginẽ &
ilitudinẽ Dei fuisse creatũ: præter alia multa *Psalm. 32.*
ræ scripturæ loca, quibus Deo eadẽ quæ ho- *Esaia 25.*
nibus membra aliaque adscribuntur. Hæresis
c iam olim, vt Augustinus testatur, reiecta
t & damnata. Si enim Deus corpore esset cir-
mscriptus & inclusus, finitus sane esset, nec
nnibus locis præsens esse posset; ex materia
am & forma esset compositus, & accidenti-
is subiectus: quæ omnia vtpote imperfectionis
his rebus inferioribus indicia, à Deo sempi-
rno, immortali, omnipotenti, inuisibili &
rfectissimo quam longissimè absunt. Hinc Pau-
is Apostolus exclamat: *Beatus, solus potens,* *Ad Eph. 2.*
x regum, & dominus dominantium, qui habet
mortalitatem & lucem habitat inaccessibilem,
iem nemo hominum vidit, sed nec videre potest.
t alibi: *Regi sæculorum inuisibili & immortali,*
li Deo honor & gloria Quod vero in sacris lit- *Qua ratio-*
ris membra, vel etiam alij affectus Deo attri- *ne S. scrip-*
uuntur, vt quod gaudere, quod irasci dicitur, *tura mẽbra*
on ita intelligendum est quasi Deus è mem- *Deo tribu-*
ris sit compositus, aut quod reuera irascatur, *at.*
adat, ascendat, descendat, & quæ sunt eiusmo-
li in Deum cadant: sed accommodat se Spiritus
anctus intelligentię nostræ imbecillitati, vt tan-
ò facilius Dei potestatem, visum, scientiam,
udiciaque incomprehensibilia intelligere quea-
mus. *Quare Deus*, inquit Ambrosius, *non ira-*
scitur, sed quod dicitur irasci eo fit vt peccati

turpitudo demonstretur. Verba ipsius hæc sunt: *Non irascitur Deus quasi mutabilis, sed irasci dicitur, vt exprimatur peccatorum nostrorum acerbitas, quæ diuinam meruit offensam: tamquam eousque increuerit culpa, vt etiam Deus qui naturaliter non mouetur, aut ira, aut odio, aut passione vlla prouocatus videatur ad iracundiam.* Idem Eucherius scribit, inquiens: *Vbicumque sacra scriptura sparsim per diuinos libros in Deo motus animæ seu humana membra describit, id est, caput, capillos, oculos, palpebras, aures, & cetera membra, siue motus animæ, id est, iram, fauorem, obliuionem, pœnitentiam, recordationem & alia his similia: nō carnaliter iuxta historiam à recte intelligentibus scienda sunt, sed spiritualiter omnia de Deo intelligenda & confitenda.* Quocirca credi non debet Deum visibiliter ab antiquis illis Patribus fuisse conspectum, quomodo à beatis mentibus aspicitur, vtcumque multis locis in sacra scriptura eis apparuisse, cumque eis colloquutus esse dicatur: vt quum primum nostrum & communem omnium parentem Adamum ita affatur, *Crescite & multiplicamini*, &c. quumque eum euocatum inobedientiæ, quod vetitæ arboris fructum comedisset, coarguit, & conuictum è paradiso profligat: quando cum Noa sermonem habet, mandans ei vt Arcam construat in qua se suosque ad restaurandum hominum genus, contra diluuium totius orbis exitiò immissum, tueri posset: quum Abrahamo promittit, In semine ipsius omnes gentes benedictum iri: quum se magno illi Prophetæ Moysi, colloquia cum ipso miscens, aliquando in rubi ardentis, interdum colum-

Ambr. lib. De Noe & Arca.

De'si an & quomodo a Patribus conspectus.

columnæ, nonnunquam ignis, mox alia ſpecie in monte Sinai atque alibi videndum præbuit: ſed verius eſt formas illas ſub quibus Deus apparuit & in quibus loqui auditus eſt, angelorum opera & miniſterio per voluntatem & virtutem diuinam, ſecũdum operũ ſignificationes quæ Deus ad nos erudiendos demõſtrare voluit, effectas, vt doctiſſime diſputat Auguſtinus lib. III. & IV. De Trinitate. Hieronymus Cardanus, vir ſcientiarum varietate & ingenij viuacitate admirabilis, in libello quem De Deo & vniuerſo ſcripſit, poſtquam multis rationibus ac teſtimonijs comprobauit Deum eſſe humano ingenio incomprehenſibilem, nec de eo quidquã aliud ſciri poſſe quam hoc quod cauſa ſit ſingularis, vnus ſolus Deus, origo, fons & principium rerum omnium, immenſitaſque vnica, & ſumma perfectio, qui nihil aliud quam ſeipſum contempletur; tanta luce quantæ ipſe ſolus eſt capax, tanta claritate vt hemiſphærium vtrumque, vicinas & remotiſſimas tam cœli quam terræ regiones colluſtret: immobilis, expers omnis varietatis, tanto ſplendore quantum ne momentum quidem temporis mortales oculi ſuſtinere poſſent, eſſentiæ ſubtiliſſimæ, ſemper quietus (res enim quarũ ſubſtantia immenſo quodam modo ſubtilis eſt, vel ſemper mouentur, vt cœli, vel ſemper quieſcunt, vt intellectus: Deus vero intellectus non eſt, ſed multo quid præſtantius, potentius, & dignius) hæc, inquam, quum Cardanus de Deo dixiſſet, tandem diſputationem ita concludit: *Quæris ergo quid Deus ſit. ſi ſcirẽ, Deus eſſem: nam Deũ nemo nouit, nec quid ſit quiſquã ſcit, niſi ſolus Deus.* Quod

Auguſtin.
Hierony. Cardanus.

Quod nomen admirabili huius vniuersi Architecto competat: vbi subtilis quædam Scoti opinio examinatur.

CAPVT IV.

Vocis Deus *etymologia.*

TATIVS auctor est, mundi huius conditorem DEVM esse dictum à *dando* fortean, quippe qui omnia quibus humana vita eget cōmoda & præsidia largiatur: vel à voce *desit*, per antiphrasin, quod ei nihil rerum omnium desiat: vel à Græca voce θεὸς quæ à θεάομαι vel θεωρέω quod est *video*, descendit, quum Dei oculum nihil effugiat: vel à δέομαι id est, *timeo*, veluti quem mortales omnes timere debeant & venerari. Vtut sit, non sane proprium hoc est æterno illi Motori nomen: nec vllum in vniuersa rerum natura inuenitur quod naturali diuinæ maiestatis essentiæ conforme sit: idque adeo Deus occultum semper esse voluit, vt ne Moysi quidem, quo aliâs pænè familiariter vtebatur, reuelauerit. Quærenti enim quid esset, *Ego*, inquit, *sum qui sum*: quæ verba Hebræi in magna semper habuerunt veneratione, nec ea cuiquam licebat pronunciare nisi sacerdotibus, idque ijs diebus tantum quorum præ ceteris solemnitas celebrabatur. Quare mortalium sapientissimus Solomon, non inueniens dignum vocabulum quo incognitum hunc Architectum exprimeret,

Deo nullū nomen propriè conuenit.

quasi stupore quodam defixus, exclamat: *Quod nomen eius*? quasi diceret: ecquod vsquam nomen, quam vocem reperiemus, quæ diuinæ eius naturæ à nostra mente & sensibus retrusæ & abditæ, respondeat? Idem sentit Hieronymus Cardanus, quum scilicet quid Deus sit sciri non possit, multo minus proprium eius nomen sciri posse: siquidem nomina plerumque à natura, vi & proprietatibus rerum nobis cognitarum sumuntur; ac propterea quum quid sit Deus ignoremus, non ei nos proprium aliquod & competens nomen dare posse, nisi nostra imaginatione confictum. Scotus quidem, cui meo quidem iudicio, vel præcipua acerrimi inter mortaleis ingenij laus debetur, omnia conatus est, omnia excussit, omnia rimatus est, vt nomen aliquod inueniret, quo Deus quid esset contineretur, cui has diuinas proprietates, vel quasi proprietates attribuit, sapientiam, bonitatem, iustitiam, misericordiam, & his similes. ac tandem infert nomen hoc & conceptum esse, *Ens infinitum*; asseritque ex omnibus nominibus quæ sempiterno illi Monarchæ ab hominibus in hac terra tribui possunt, hoc maxime naturale esse, eiusque essentię conuenientissimũ. cuius quidem ille suæ opinionis hanc affert rationem, quod nullum aliud præter vnum hoc nomen reperiatur, quo dictæ illæ proprietates siue attributa omnibus numeris absoluta comprehendantur, vt summa sapientia, summa bonitas, summa potentia, summa iustitia, & alia id genus: nec vllũ esse Angelum, animam vel spiritum, multo minus corpus aliquod tam in cœlo quam in terra eius naturæ

Prouer. 30.

Cardanus lib De vniuerso.

Scotus quale nomen Deo tribuat.

3. dist. 1. q. 1

turæ aut perfectionis cui superiora illa tribui possint, nisi id vnum quod hoc *Entis infiniti* conceptu ac nomine significatur, vtpote quod etiam maiorem denotet perfectionem quam *Summi boni* vox, quum magis sit simplex. Quare, inquit, vox *Infinitum*, non est velut attributum aut propria quædam Entis affectio, nec earum rerum quibus Infinitum conuenit, nec talis quidditas de qua Infinitum prædicatur, quippe quum Infinitum intrinsecus sit Entis modus. Quando ergo dicitur *Ens Infinitum*, non conceptus aliquis per accidens ex subiecto & attributo compositus, sed conceptus in se ex subiecto in certo perfectionis gradu, qui Infinitas est, efformatur. E contra Ens & Bonum duæ sunt formalitates, quæ coniunctæ conceptum efficiunt ex subiecto & attributo compositum: quandoquidem Bonitas vna est ex Entis proprietatibus siue attributis. Verum è duabus his vocibus *Ens infinitum*, conceptus è duabus formalitatibus, immo simplex vna ex formalitate conceptus efflorescit, qui est, Subiectum in gradu suæ perfectionis intrinseco. Eum autem tali exemplo idem Scotus declarat. Quemadmodum, inquit, quando dicitur Albedo intensa, è duabus his vocibus non gignitur conceptus per accidens qui ex subiecto & attributo sit compositus, sed simplex tantum, vnam tantum quidditatem, vnam tantum formalitatem importans, quæ scilicet est Albedo perfecta, sine alterius formalitatis mistura: econtra quando dicitur Albedo visibilis, conceptus formatur per accidens, è duabus formalitatibus compositus, albedine nimirum, quæ subiectum, & visibilita-

itate, quæ attributum est: eodem modo quan-
dicimus, Ens Infinitum, nullum subinferi-
is misturam aut compositionem, sicuti quan-
dicitur Ens Bonum, Ens Verum, Ens iustum,
iquid tale est: siquidem Bonum, Verum, Iu-
n, non sunt de quidditate eius cui attribuun-
Entis; & propterea cum subiecto coniuncta,
erlas cum ipso res miscent, ita vt è duabus
as vna mista & per accidens composita coa-
at. Atqui Infinitas nullius in toto mundo sub-
i passio est vel proprietas, sed intrinsecus
lam Entis modus est, eidem coherens: ideo-
Infinitas Entitati coniuncta nullam impor-
ibiecti & attributi contemperationem siue
unctionem, sed, vt sæpe iam dictum est, sim-
em efformat subiecti ad quod Infinitas per-
t, conceptum. Quare nobilissimus hic est
s Infiniti, omniumque qui in rerum natura
ĩ reperiuntur, simplicissimus atq; perfectis-
s cõceptus, quippe qui plures res virtute sua
dit quam omnibus alijs cõceptibus quibus
notitia quodammodo adumbratur, conti-
ır. Nam quemadmodum ENS virtualiter
dit Verum & Bonum; ita ENS Infinitum
dit Bonum Infinitum, & Verum Infinitum:
o omnes perfectiones simpliciter sub Infi-
comprehenduntur. Quocirca vt ad talem
em conceptũ perueniamus quo sublimis il-
um omniũ architectus, cuius cognitio sub
n non cadit, nec per phantasiam intellectui
mplanda proponitur, quodãmodo signifi-
oportet, inquit idem, rerum creatarum at-
spectabilium genera euoluere animoque
percur-

Ens infinitũ simplicissimũ est quod Deo tribui possit nomen.

percurrere, vt ſunt ſpecies Boni, Summi, Actus, quæ ſimul iuncta conceptum talem formant, Summum bonum actualiſſimum, qui Enti Infinito tribuitur, quod eſt Deus: ſiquidem eſſe ſummum bonum actualiſſimum, nulli creaturarum competit; eoque ſemper conceptus perfectionum à ſummi ſpeciebus ſumuntur, vt Summa bonitas, ſumma ſapientia, ſumma potentia, & ſic deinceps in alia omni perfectione: quod quidem Summum non comparate ſed abſolute accipitur, nihilque aliud innuit quam rem cuius ea natura reipſa eſt vt ab alio excedi vel ſuperari nequeat: quod niſi eſſet, conceptus illi cum Deo non reciprocarētur vel cōuertibiles eſſent. Quapropter talis conceptus in quo, tamquam perfectiſſima deſcriptione, æternus ille Monarcha cognoſcatur, hac demum ratione formabitur, ſi omnes perfectiones in Summo veluti vnam in vocem collectæ pronuncientur, Deoque attribuantur, vt appoſite tradit Dionyſius. Omnes enim res perfectionem aliquam & excellentiam denotantes, quæcunque vel intellectus vel imaginationis vi queunt apprehendi, in Deo perfectiſſimæ ſunt, eique merito attribuendæ; econtra illæ quibus nota quædam defectus vel imperfectionis ineſt, vt in Dei naturam minime cadunt, ita procul ab eius deſcriptione ſunt ablegandæ. His igitur Entis Infiniti vocibus ſumma Veritas, ſumma Bonitas, ſumma Iuſtitia, ſumma Miſericordia, ſumma Sapientia, ſumma Potentia, ſumma Benignitas & Beneficentia, ſumma Clementia, ſumma Intelligentia, ſumma Immortalitas, ſumma Immobilitas, ſumma Invariabi-

Dionyſ. in lib. de diuinis nominibus.

bilitas, summa Amabilitas, summa Desiderabilitas, summa Intelligibilitas, summa Stabilitas, mus Actus, summum Actiuum, summus or, summa causa, summa Essentia, summa stantia, summa Natura, summus Spiritus, ma Simplicitas, summum Præmium, sum- Delectatio, summa Pulcritudo, summa Iulitas, summum Refrigerium, summa Quies, na Securitas, summa Beatitudo, quidquid que Boni, quidquid laudabilis aut perfecti itellectum hominis aut imaginationem caomprehenditur atque vnà exprimitur, adeò conceptus cum Dei natura conuerti posmque omnium perfectissimè, quantum ehac mortalis vitæ imbecillitate fieri poescribat & cognoscendam proponat. Atæc quidem Scoti fuit opinio, in qua demólà mirum est quantopere subtile eius & amum ingenium desudârit. Atqui ea vno quod supra paucis perstrinximus, refelli , omnibus scilicet his vocabulis & concespecies significari earum rerum quæ suurâ positæ à nobis cognosci non possunt. rei caussa est intellectus nostri imbecilliimmensam illam & incomprehensibilem i Architecti altitudinem comparata, & verbo dicam, nostra ignorantia. Quum ntellectus noster magni huius atq; admierû vniuersitatis magistri naturâ capere : quid mirum si aliud ipsi congruens noienire aut cõminisci non possimus, quam quod summum est & omni perfectione issimum significatur? Melius igitur est

Scoti opin. refellitur.

Humana sapientiæ pars est quædam nescire velle.
Iob, ca. 5.

& tutius tam vasti maris, in quo nullus est exitus, oram tantum legere, nec plus velle sapere quam homini conueniat, vt ne nosmetipsos in exitium præcipitemus. Sic enim Deus per os Iobi loquitur: *Comprehendam sapientes in astutia eorum*: quasi diceret, Toti orbi manifestum faciam, eorum omnium sapientiam qui cœlum digito tangere sibi videntur, quique intellectus sui decempeda Dei ac naturæ immensitatem metiri volunt, meram esse ignorantiam & peruersam animi obstinati persuasionem, qua illi in profundam errorum abyssum tandem præcipitentur. Nunc vero, demonstrato vniuersi huius architecto, principia eius & partes iam videamus, quantum quidem nobis ad vim Incantationum ac mirabilia Spirituum & Naturæ opera intelligenda satis erit.

De tribus vniuersi huius regionibus, deque admirabili ordine quo omnes eius partes continentur.

CAPVT V.

SAPIENTISSIMVS ille mundi fabricator, quum opus specie pulcherrimum omnibusq; modis absolutum moliretur, in certas illud partes diuisit, eas vero innumerabilibus ornamentis distinctas, admirabili catena atque nexu inter se colligauit. Est vero

vni-

uersitas hæc in tres amplissimas regiones ab
distincta, quarum prima supracœlestis est,
ra cœlestis siue ætherea, tertia elementaris.
nam angelis & beatis mentibus Deus voluit
domicilium; secundam planetis ac stellis or-
t; tertiam hominibus atque animalibus in-
itandam concessit. Harum iterum prima lu-
lget incredibili; tertia tenebris obfuscatur;
nda vtrumque tenebras & lucem, æquali ra-
e temperat & dispensat. In prima Deus im-
talitatem posuit & stabilem operationem;
cunda vitam stabilem & loci atque operati-
n mutationem; in tertia alterationem con-
m, & vitæ cum morte permutationem.
iam creauit è diuinæ mentis natura; secun-
è corporibus omnis corruptionis exper-
s est fabricatus; tertiam è rebus cadu-
fragilibus coagmentauit. In hac ter-
gione idem Deus quatuor collocauit ele-
a; in secunda illa cœlesti itidem quatuor;
tidem in prima illa supracœlesti. Quatuor
æ huius partis elementa sunt, Terra, Aqua,
Ignis; cœlestis siue ætheree, Luna, Mercu-
Venus, Sol; supracœlestis, Angeli, Archan-
Principatus, Seraphim. Terram Deus in-
a mundi parte immobilem iussit consiste-
elum continuo motu ferri; supracœlesti-
ero naturis vim intelligendi dedit. Eiusdem
re Aqua hæc inferior naturæ calorem suf-
, cœlestis pascit, supracœlestis fecundat.
em ordinatione Aer hic inferior vitæ præ-
raculum & meatum, cœlestis gaudium &
um, supracœlestis omne bonum. Eiusdem

Mundus in tres regiones distinctus.

Quaterna elementa in omnib. mundi regionibus.

dispositione Ignis hic inferior vrit, cœlestis viuificat, supracœlestis amore accendit. Aiunt veteris legis consulti theatrum huius vniuersi à Deo depictum, & in tabernaculi illius quod fieri sibi à Mose iussit, figura demonstratum atque repræsentatum fuisse. Et hoc enim tribus constabat partibus, quæ exactè tribus illis quas diximus mundi regionibus respondent. Vt enim inferior hęc sublunaris globi pars ob continuam rerum corruptibilium mutationem & elementorum alterationem, vitæ ac mortis, ortus atque interitus sentit vicissitudinem: ita prima quoque tabernaculi pars aperto aëri, tecto omni carens, solis, ventorum, niuis ac pluuiarum iniurijs erat exposita, in quam homines boni & mali, iusti & iniusti, sacri & profani veniebant, quoque omnis generis animalia adducebantur, in quorum immolatione miserum vitæ atque mortis cernebatur spectaculum. econtrario quemadmodum duæ illæ regiones siue templa, cœlestis scilicet & supracœlestis, extra omnem vis aut iniuriæ positæ sunt aleam, nec vlla alterationis aut peccati labe, postquam superbus ille Lucifer è supera illa sede deturbatus est, sunt cōtaminatæ: ita ceteræ duæ tabernaculi partes contra omnes ventorum, imbrium, æstus ac frigoris iniurias tecto defendebātur, sic vt omnibus eiectis sordibus in eis omnia munda essent, candida & sincera. Et quemadmodum cœlum sanctum quidem, sed hoc multò sanctior Angelorum est chorus: ita harum partium altera Sanctum, altera verò Sanctum sanctorum dicta fuit. Deinde sicut nostra hæc regio terrestris, quem Mundum inferiorem

Exod.c.26.

Tabernaculum Mosaicū mundi figura.

oren

orem vocamus, hominibus atque animalibus domicilium præbet; qui vero hoc superior est Mundus cœlestis clarissima septem errantium stellarum luce radiat; supremus vero qui supra omnes est cœlos, plenus est angelicorum spirituum: ita in prima tabernaculi parte homines atque animalia versabantur; secunda in qua candelabrum erat cum septem luminaribus accensis positum, multo fulgore coruscabat; tertia vero omnium sanctissima Cherubinum alatas imagines cõtinebat. Quemadmodũ Mosaicũ illud tabernaculum decem habuit cortinas; sic trium mundi partium singulæ denis gradibus sunt distinctæ. Sublimis illius & supracœlestis templi gradus decem hi sunt: Angeli, Archangeli, Principatus, Throni, Dominationes, Virtutes, Potestates, Cherubini, Seraphini, Deus: cœlestis verò decem sunt orbes siue cœli, Lunæ, Mercurij, Veneris, Solis, Martis, Iouis, Saturni, cœlum stellatum, crystallinum & empyreum. Decem vero in sublunari hac regione hi numerantur gradus: Elementa, Mista, Impressiones, Herbæ, Fructus, Arbores, Plantæ, Bestiæ, Vermes, Animalia & Materia prima. Et sicut in sacro illo Tabernaculo quinquaginta erant circuli, qui totidem annulis cortinarum inserti, mirabili ordine omnem illam machinam continebant: eodem modo vniuersa hæc mundi fabrica, catenis quinquaginta veluti annulis siue iuncturis cõnexa, à Deo colligata cernitur. Harum coniunctionum viginti sunt vniuersales, vndetriginta particulares, vna vero generalissima. Viginti vniuersales sunt, Vnitatis in seipsa, partium cum

Mundi regionum deni gradus.

Catena mundi quæ & qualis.

partibus, essentiæ cum essentia, proprietatis cum essentia, formæ cum subiecto, transmutantis cũ transmutato, artis cum subiecta materia, partis separabilis cum toto, partis inseparabilis cũ toto, caussæ cum effectu intrinseco & seminali, caussæ cum effectu à suo principio dependente, caussæ extrinsecæ cum effectu, caussæ intrinsecæ cum effectu, caussæ finalis primariæ cum effectu, caussæ finalis secundariæ cum effectu, effectus primarij cum caussa, effectus secundarij cum caussa, speciei cum specie, medij cum extremo, corruptibilis denique cum incorruptibili. Vndetriginta particulares coniunctiones sunt vndetriginta trium Mundi regionum gradus, decem terrestris, decem cœlestis, nouem vero supracœlestis; tricesima vero est generalissima illa coniunctio Mundi cum factore, siue Dei cum rebus vniuersis. Gradus hi omnes particulariter inter se inuicem sunt connexi, quorum consideratione mens hominis non voluptate tãtum singulari afficitur, verum etiam in summam rapitur admirationem. Nam inter materiam primam & elementa chaos est, inter elementa & mista sunt impressiones; inter saxum & terram creta est, inter terram & metalla margasites & alia mineralia, inter saxum & plantam coralia, inter plantam & animalia zoophyta vel plantanimãtia (quæ sensu & motu prædita, alimentum per radices saxis inhærentes ad se trahunt) inter animalia terrestria & aquatilia lutræ, castores, testudines & cancri fluuiatiles, inter aquatica & volatilia pisces sunt volantes, inter animalia & hominem cercopitheci sunt & simiæ, inter bruta ani-

animantia & naturam intelligibilem siue puras intelligentias, homo. Porro omnes rerum omnium essentiæ sub decem his generibus comprehēduntur. Primum compositum est ex materia prima & accidente, vt cinis: secundum ex materia, accidente & forma, vt elemēta: tertium ex duobus elementis, vt vapor & ascensio, quorum ille aqua & aere constat, hæc aeris & ignis naturam habet: quartum ex tribus elementis, vt nubes; quintum ex quatuor elementis cum forma naturali vnitis, vt metalla & lapides: sextum ex corpore animato, vt plantæ: septimum è vita & sensu, vt bestiæ: octauum è vita, sensu & intellectu, vt homo: nonum, vltra intellectum, multo subtilioris est & inuisibilis essentiæ, vt angeli: decimum vero omnem naturæ cursum & leges supergreditur, quo genere vnus Deus æternus & immortalis continetur. Similiter videmus omnia signa cœlestia contraria vno quodam signo tamquam sequestro & arbitro inter se conciliari: inprimis vero inter nouem angelorū choros, quantum ad mysteria & arcana attinet, harmonia est admirabilis & stupendus ordo, vt infra latius à nobis explicabitur: nunc ad grande hoc Mundi theatrum primis veluti lineamentis designandum hactenus dicta sufficere existimamus.

Decem omnium rerū genera.

De Mundi origine & primis eius principijs: vbi Thaletis, Anaximenis, Hipparchi, Heracliti, Anaxagoræ, Leucippi, Diodori, Democriti & Epicuri opiniones recensentur, & de atomis quid sentiendum sit, disputatur.

CAPVT VI.

VEMadmodum Deum cognoscere, animoque talem qualis est comprehendere impossibile est, nisi is ipse qui perfectam diuinæ essentiæ habeat cognitionem, Deus sit: ita illud quod essentia, potentia, magnitudine, sapientia, æternitate & bonitate infinitum est, non nisi ab infinito capi potest. Is vero vnus est primus ille & æternus Motor, præter quem nulla creaturarum quidquam sapere aut scire potest: siquidem nemo alius est quam Deus qui rerum omnium caussas reddere queat, ad quod infinita requiritur scientia, quæ nec in homines, nec in angelos, nec in vllam denique creaturam cadit. Hinc illud est quod Aristoteles libro I. Metaphysicorum, de intelligentijs disputans, veritatem ob humani ingenij imbecillitatem vix ac ne vix quidem cognosci posse ait. Sed vt hic idem omnium hominum (in genere) ignorantiam optimè perspectam habuit, ita suam ipsius ignorauit. Eodem enim libro dicit, Rationem vbi ratio non sit quæ-

Deus solus omniscius.

Error Aristotelis.

sit quærendam non esse: quæ sane verba tanti viri doctrina & sapientia minime digna sunt, quasi scilicet quidquam sine ratione fieret: quin arrogantiam sapiunt plane intolerabilem, affirmātis potius in rebus quæ videntur rationem non esse quando ea non apparet, quam suam ignorantiam fateri volentis. Neque enim vlla res est quæ magis ad Dei laudem amplificandam pertineat, quam nostræ inscitiæ confessio: id quod D. Apostolus Paullus indicare voluit, ad Corinthios ita scribens: *Si quis videtur esse sapiens in hoc sæculo, stultus fiat vt sit sapiens. Sapientia enim huius mūdi stultitia est apud Deum.* E contrario summam Deo faciunt iniuriam, qui intellectus sui imbecillitatem non agnoscūt. Quamobrem perfectissimum illud patientiæ exemplar Iobum, postquam multa cum amicis de arcana Dei voluntate & obscuris factorum caussis disputasset, iamque ad ipsum veri fontem penetrasse se se arbitraretur, Deus his verbis increpat: *Quis est iste sententias inuoluens sermonibus imperitis?* quasi diceret: Nam quod est istud os tam impudēs quod tam imperite de rebus diuinis disserere, aut quæ mens tam temeraria quæ arcana factorum meorum tam confidenter rimari audeat? *Vbi eras,* subiungit, *quando ponebam fundamenta terræ? indica mihi si habes intelligentiam.* Tandem multis enumeratis quæ in sole, luna, cœlis, fulgure, mari, tempestatibus, alijsque rebus è primæ creationis ordine procedentia spectantur, miraculis, illud euincit, omnem quantaquanta est humani ingenij sapientiam à mera inscitia atque ignorantia parum immo nihil abesse. Fuit quidem sum-

Iobus à Deo reprehensus & cur.

Aristotelis ignorantia & errores.

mo ingenio summaque doctrina preditus Aristoteles; eum tamen neque millesimam partem earum rerum quæ à natura inuolutæ sunt, mentis indagine comprehensam habuisse verum est. Nam & in ijs quæ solo intellectu percipiuntur nihil aut parum eum vidisse, multi posteriorum temporum tam Philosophi quam Theologi demonstrarunt; & in rebus naturalibus pulcherrima quædam nescisse, ipsa ratio euincit. Neque enim vel per somnium ipsi in mentem venerat cœlorum numerus, in sacris litteris per duodecim Tabernaculi cortinas adumbratus: quod quidem Tabernaculum typus fuit & expressum veluti exemplar huius nostri quod describimus Theatri. Planetarum quoque ordinem siue seriem Aristoteles ignorauit: siquidem Veneri & Mercurio supra solem locum attribuit, quos inferiores esse Ptolomæi docent demonstrationes. Quid quod talis tantusque Philosophus ne vnum quidem stellarum motum accurate habuit cognitum; & de maris salsedine eiusque caussis insulse admodum disputauit. Quam inepta sunt quæ de fontium origine tradit? nasci eos dicit ex aere intra terræ viscera & cauernas putrefacto vel potius resoluto. atqui vel illitterato oculos ad tot perpetuas fontium fluuiorumque scaturigines flectenti perspicuum sit, vniuersum huius mundi aerem resolutum mille annis tantum aquæ gignere non posse, quantum vno die è terra exit. Veram tamen caussam atque originem facile erat reperire: quum fontes à mari non secus ac venæ à iocinore procedant. Similis fere inscitiæ Albertus cognomento Magnus Aristotelem

Aristotelis errores.

m arguit in eo quod Iridem noctu conſpici ne-
it : quod cum ipſa experientia pugnat, vtpote
iæ non ſemel nocturno quoque tempore viſa
t. Quod ſi inſuper Ariſtotelis quam ad hoc pro-
andum attulit ratio vera ſit; illud ſequitur om-
em illam nubem vnius eſſe & eiuſdem coloris:
uod non ita eſt, nec eſſe vmquam poteſt. Plu-
rchus quoque in libro De placitis Philoſopho-
um, & Galenus libro II. De placitis Hippocra-
s, cum multis alijs Ariſtotelis rationes quibus
Iundi æternitatem adſtruere conatus eſt, exa-
itant & derididiculo habent. Et ſane eſt hæc ſen-
entia quam primus inter omnes Philoſophos
riſtoteles architectatus eſt, manifeſtæ ignoran-
iæ & impietatis plena: vt ſuo loco planum fa-
iemus; & planiſſime D. Thomas Aquinas demō-
trauit. Sed vt ſumma ceteroqui in Ariſtotele ſa-
ientiæ vis fuit; ita ſingularis quædam prudentia
n omnibus eius ſcriptis elucet. Quotieſcunque
nim de rebus dubijs & obſcuris loquitur, verba
am cautè temperat atque ſuſpendit vt oracula
undere videatur, adeoque ad mentem eius ex-
licandam Oedipo ferè opus ſit: vti ex primo
Phyſicarum auſcultationum, & libris De Anima
nanifeſtum eſt. Quæ quidem res tot tantisque
ommentarijs chartas oblinendi interpretibus
ccaſionem dedit, dum illud inprimis proba-
e conantur animæ immortalitatem ipſi placuiſ-
e, quod ipſum tamen alij aiunt alij negant. Tan-
ū vero abeſt vt Ariſtoteli omnia Naturæ arcana
ognita fuerint, vt etiam, ſi Procopio credimus,
uum cauſſam perueſtigare non poſſet cur ad Ni
roponti fretum aqua maris ſeptenis de die vici-

Ariſtoteles cutè in rebus obſcuris loquitur.

bus

bus cresceret, siue afflueret, ac totidem refluere[t] siue decresceret, in illud idem mare se præcipitârit, exclamans, *Quoniam Aristoteles mare capere non potest, capiat Aristotelem mare.* Atque hæc de Aristotele à me dicta ita accipi velim, non vt quidquam auctoritati eius ac sapientiæ existimationi, quam diuinis sibi scriptis peperit, detraham, sed vt planum faciam quũ tam multæ tamque præclaræ res eius qui omnium mortalium doctissimus habitus fuit, scientiam effugerint; numquam fore vt nos solis ingenij nostri viribus adiuti, plenam & perfectam rerum omnium naturalium, nedum supranaturalium & cœlestium intelligẽtiam nisi diuinitus reuelatam consequamur. Illud quidem certum estatque indubitatum nihil esse quo hominum ignorantia magis alatur quam eorum arrogantiam qui ea quæ intellectu comprehendere nequeunt, credere recusant. Exemplo nobis sunt antiqui Philosophi de Mundi principijs Andabatarum more digladiantes. Nec mirum à vero eos aberrasse qui sola rationis vi Mundi originem indagârunt: quæ quum altius lateret quam vt humano ingenio erui posset, litem indecisam sub iudice reliquerunt. Thales Milesius, qui Apollinis oraculo sapientissimus est iudicatus, Aquam vniuersi principium dixit: quam opinionem, vt Arist[ote]les & Plutarchus scribunt, ex eo hauserat quod videret omnia rerum semina atque alimenta humida esse, immo ipsum calorem naturalem humore sustẽtari ac nutriri, eoque exhausto vna extingui, atque ita animati corporis vnionem siue compositionem solui. Idipsum veteres Poetæ videntur innuere

Aristoteles in mare se præcipitat.

Ignorantiæ præcipua caussa quæ.

Philosophorũ de Mundi principijs dissensiones

vol-

oluisse quum Oceanum & Thetidem genera-
onis auctores, ac sanctissimum Deorum iusiu-
ndum per Stygiam paludem esse scripserunt,
uasi videlicet is honor Aquæ veluti vniuersæ
aturę principio, ac rerum omniũ quę orbis am-
tu continentur dignissimæ atque antiquissimæ
eberetur. Anaximenes Anaximandri auditor ex
re vniuersa genita asseuerauit, his inductus
tionibus, quod Aer quamcumque impressio-
em, actionem aut qualitatem recipiat, & à na-
ra aptus sit vt ex vna forma in aliam facilimè
ansmutetur: quod in ceteris elementis secus
habet. Eandem opinionem à magistro hausit
iogenes Apolloniates, qui hoc etiam addidit,
aere condensato vel rarefacto diuersos esse
undos generatos. Hipparchus & Heraclitus
phesius Ignem rerum omnium principium
onstituerunt: cui opinioni Archelaus quoque
theniensis est adstipulatus. Aiebant enim Ig-
em condensatum atque humectatum Aerem
eri, at vbi multo spissior factus fuerit, Aquam,
ndem vero magis constrictum, Terram. sic vi-
e versa Terram rarefactam in Aquam conuerti,
quam euaporatione in Aerem transmutari, Ae-
m purificatum in Ignis naturam transire: hoc-
ue modo vnius huius elementi perpetua trans-
utatione rerum omnium orientium atque in-
reuntium ordinem quendam perpetuum con-
are, & nouum subinde mundum renasci. Idem
ipparcho Metapontio placuit: qui primatum
unc Igni ideo adscribendum putauit, quod om-
ium elementorum nobilissimum esset & viua-
ssimum, ac partibus minutissimis subtilissi-
mis

Aristot. 1 Metaphys.

misque constaret, tum innatis viribus omnia penetraret, omnia produceret, omnia augeret, omnia conseruaret, omnia denique ad perfectionem reduceret. Anaxagoras Clazomenius multas particulas minutas & similares principium esse totius putauit: exempli gratia, carnem dicebat è multis carnis particulis esse cōpositam, sanguinem à sanguine deriuari, ossa ex ossiculis conflari: quarum vt & ceterarum rerum omnium particularum coadunatione totum componatur, & earundem separatione corrumpatur atque intereat. Idem philosophus, particulis illis alterius speciei particulas admisceri existimauit, vt in carne, quam puram putam esse carnem negabat, sed carnem ideo dici asserebat quod ex huius substantia plures quam ex vlla alia particulas haberet: addens eandem esse in aqua, aere, terra, auro, argento ceterisque fossilibus rationem. sed inprimis illud obseruatu dignum est quod idem asseruit dictas illas omnes particulas natura confusas ab intellectu quodam & mente tamquam optimo artifice separatas esse & digestas. Leucippus, Diodorus, Epicurus & Democritus scholis suis Plenum & Vacuū pro infinitis rerum omnium principijs obtruserunt. Esse vero aliquod Vacuū in rerū natura, his fere rationibus probare conabantur. Aiebant, omne corpus propter sui magnitudinē locum requirere à quo totum cōtineatur: hunc vero superficiem esse non posse, quandoquidem superficies tangat tantum & circumcirca veluti includat corpus. Locum igitur nihil aliud esse quam vacuum. Argumentum præterea è motu locali sumserunt: quem vt nemo

Arist. 1. de gener. tex. 1

Aristot. 1. Phys. 33 & li. 3. 28. 8. Phys. text. 25. & 3. De anima, 4. 8. Metaph.

emo nisi sensus omnis expers negauerit, ita si-
e vacuo fieri non posse illi autumabant. Si e- *Arist. li. 4. Phys. tex. 53.*
im per locum fiat corporibus iam repletum,
ɔre vt à solidis corporibus impediatur, aut cor-
us à corpore vi quadam propellatur, quo casu
otus is naturalis dici non possit: sin quis affir-
are velit, corpus vnum alterum penetrare, in
ud multo absurdius & ab omni philosophia
axime alienum incursurum, vt plura corpora
vno & eodem loco esse concedere cogatur.
orum vero responsioni qui motum localem
eri aiebant, non quod vacuum sit, sed quod
roxima corpora ijs quæ mota sunt cedant, lo-
ımque alium occupent, & propterea conden-
ntur ac constringantur, hoc modo occurrebāt.
corpora ei quod mouetur vicina in seipsis con-
ringantur, fatendum, esse aliquid in eis vacui
uius beneficio condensatio illa vel compressio
at: alioqui corporum illam penetrationem ad-
ittendam, & sic statuendum plura corpora
no & eodem loco includi: quod paullo ante
iximus cum omni ratione pugnare. Quod si
uis dixerit minime hanc ad stabiliendum Va-
uum satis validam esse rationem; sed corpora
quod mouetur proxima ab alio impulsa rur-
is aliud impellere, ac sic deinceps vnum in al-
erius locum cedere; hunc tali absurditate im-
licabant, vt dicerent hac ratione ad omnem
tiam minimæ rei motum totum hoc Vniuer-
ım motum iri, nihilo tamen minus vacuum
andum fore, in quod vltimo impulsum corpus
ccedat, ne in infinitum progredi aliquid, &
c è Mundo finito infinitus ac nullis terminis
circum-

circumscriptus statuatur. Arbitrabantur insuper, si vacuum non esset fieri non posse vt cibus totum corpus penetret, & non alimentum tantum verum etiam vitam omnibus & singulis membris subministret; nec vllam fore in corporibus ponderis differentiam, vt in auro ac lana, nisi vnum plus alterum minus vacui haberet. Huic insuper tam præclaro principio alterũ adiunxerunt, Plenum scilicet, quod vacuũ cõtinere aiebant. neq; enim agere & pati, mouere & moueri, tangere & tãgi vacuo, sed Pleno conuenire. Porrò quum Plenum hoc pro principio posuissent, idem corruptionis, alterationis omnisque diuisionis expers esse affirmare coacti sunt, quippe quod alia ratione principium, & quidem Vacuo oppositum esse non posset. Vt enim Vacuum planè omni caret corpore; ita Plenum solidum sine vlla Vacui parte, inalterabile, indiuiduum, immutabile, æternum denique esse oportet; ne eo mutato vel sublato, vniuersa hæc mundi fabrica soluatur. Pleno huic atomorum nomen imposuerunt, qui nihil aliud sunt quam corpuscula illa quæ in solis radijs videntur, & prædictas omnes, vt illi volunt, habent conditiones. Neque enim atomi, vt nomen ipsum fert, vel secari vel corrumpi queunt, nec vel coloris vel cuiquam alij mutationi sunt obnoxij. Ijdem corpus in infinitum secari posse negabant: sed contra sentiebant, in omni corporis diuisione tandem ad extremum aliquid quod nullum amplius admittat sectionem, peruenire, hoc vsi argumento. Omne corpus, inquiunt, aut ex nihilo, aut ex punctis, aut ex corpusculis minutis atque indiuiduis

Arist. 4. Phys. text. 55.

Plenum.

Atomi.

uis est compositum. Ex nihilo vero aut punctis orpus esse conflatum (quum punctum nihil liud sit quam id cuius pars est nulla) omnibus hilosophorum legibus & decretis repugnat, suo à nobis loco explicabitur. restat ergo vt icamus atomis constare, qui si in partes infitas diuidi possint, & non tandem ad indiuiduun quid perueniatur, sequetur, omne corpus innitas habere partes, ac propterea ipsum quoue esse infinitum: siquidem negari non potest numquodque corpus infinitas, quantumlibet iinutas, partes continens, ipsum quoque infiitum esse. Quocirca ijdem illi philosophi atoios numero infinitos esse voluerunt, dicentes, uéadmodum Vacuum nihil aliud sit quam spaium quoddam infinitum; ita Plenum quoque ecessario infinitum esse, vt scilicet duo hæc rincipia æqualia sint, neque vnum altero (quod alde absurdum sit) maius dicatur. Etsi vero vna ademque omnium est atomorum natura: ijdem amen tria illis præcipue discrimina apposuerũt, uorũ primum à loco sumitur, vt alij sint superi- res alij inferiores, alij dextri alij sinistri; secundũ b ordine, vt alij sint anteriores alij posteriores: ertiũ à forma vt alij rotũdi alij quadrati vel quaunq; alia figura præditi dicãtur. Hinc est quod Cicero Democritũ atomorũ læues alios, alios asperos, alios curuos, alios aduncos, alios rotũdos alios angulatos, alios denique alia figura fabricantem introducit. Atque ex his quidem atomis diuersimode coniunctis Leucippus & Epicurus Mundum esse generatum crediderunt, nõ aliter quam è tribus & viginti litteris omnis omnium

Atomorũ differẽtia.

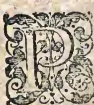
Cicer. 1. de Natura Deorum.

hominum sermo omnisque scriptura constat & conficitur: quin etiam eò absurditatis progressi sunt vt dicerent, ex fortuito horum concursu nulla cogente natura infinitos Mundos esse productos, rursusque è fortuita eorundem diuulsione destructum iri: vt paullo inferius ostendemus.

Aristot. 1. Metaph. et 1. de gener. text. 5.

Quid alij nonnulli ex antiquis philosophis de Mundi principijs senserint, Pythagoras inprimis: vbi de numeris Pythagoricis agitur, & Aristotelis, Platonis ac Theologorum sententiæ explicantur.

CAPVT VII.

YTHAGORAS Samius & Alcmæon tantum Numeris tribuerunt vt eorum viribus vniuersa producta esse ac perpetuo contineri asseuerârint, denario inprimis, eam, credo, ob caussam quod viderent apud omnes quæ vbique sunt gentes numerationem ad denarium vsque procedere, eoque concludi. Et quandoquidem denarij virtus in quaternario consistit, ab eoque dependet, vtpote qui ex monade, binario, ternario & quaternario simul sumtis conflatus sit: quaternario etiam magnas vires adscripserunt, quem numerorum nobilissimum & sanctissimum appellârunt, adeo vt si quando sanctissimum interponere iusiurandum vellent, eo vterentur, tamquam in quo fons om

nis

is Naturæ consisteret. Erat vero iurisiurandi ormula talis:

Iuro per omnipotentem, animæ qui tetrada nostræ Perpetuos fontes Naturæ, infudit habentem.

e hac Pythagoræ opinione apud Diogenem Laertium hæc scripta exstant: *In Pythagoricis comentarijs hæc nota sunt, Vnitatem esse principium mnium: ex Vnitate indefinitam dualitatem proessisse, & tamquam materiam ei subiectam esse: monade porro & indeterminata dualitate nueros gigni, ex numeris puncta, ex punctis lineas, x lineis planas figuras, ex planis solidas, ex quius corpora coalescant: hæc quatuor esse elementa, erram, Aquã Aerem, Ignẽ, quæ per omnia se mutãt vertunt. Ex his constare Mundum, rotundum, nimatum & intelligentem.* Ijdem (Pythagorici) nimi nostri vim omnem quaternario comprendi censebant. monadem enim siue Vnitatem entem esse, binario scientiam, ternario opinionem, quaternario sensum designari: quod uomodo intelligendum sit Plutarchus docet, nos suo loco dicemus. Quaternarius vel etiam ouenarius ab ijsdem Iustitiæ assignatur. est eim quaternarius primus cubicorum numerus, rmitatem denotans: nouenarius vero itidem rimus est suam in seipso habens soliditatem; quidem è ternario tribus vicibus in se reuoluo acmultiplicato constat. Quare Iustitiam, quæ tramque harum partium, soliditatem scilicet iue firmitatem & æqualitatem contineat, dubus his numeris, quaternario scilicet & noenario constare aiunt, quod quidem è vulgata etiam Iustitiæ definitione manifestum fiat. Iu- *Iustitia quo numero contineatur.*

ſtitia enim definitur, Conſtãs & perpetua voluntas ſuum cuique tribuendi. Per conſtantem voluntatem, ecce tibi deſcriptam quaternarij ſoliditatem; ſuum vero cuique tribuere nonne cum nouenarij paritate quam optime conuenit? Quinarium nuptialem appellabant, eam ob cauſſam quod quemadmodum matrimonij vinculis mas & femina copulantur; ita hic è binario qui feminam, & ternario qui marem denotat, compoſitus ſit. Septenario tempeſtiui, proportionati & naturalis nomen ijdem tribuerunt: quandoquidem huius numeri virtute multæ res in omni rerum natura, ſed præcipue in homine producuntur. Septimo enim menſe homo in vtero vitam accipit, & omnia corporis membra atque organa perfecta habet, quamquam vt plurimum nono demum menſe in lucem edatur: poſt annos quoque ſeptem dentes qui primi emerſerant alijs aptioribus ad cibum ſolidum naſcentibus cedunt, qui deinceps non niſi poſt ter ſeptenos annos, id eſt viceſimo primo ætatis anno mutantur, quo genas quoque, vt ait Macrobius, flore veſtit iuuenta, idemque annus in longum creſcendi finem facit. Atque hinc illud intelligi poteſt quod Seneca ait, ſeptimum quemque annum ætati ſignum imprimere: quod tamen de maribus tantum intelligendum videtur. Sed & hoc in eodem numero philoſophi iſti obſeruarunt, quod nec ipſe vllum eorum qui ad decimum vſque continentur numerorum ex ſe gignat, nec ex ipſis formatus ſit ſiue compoſitus. Binarius enim duplicatus quaternariũ, triplicatus ſenarium, quadruplicatus octonarium, quintupli-

Inſt. de iuſt. & iure.

Quinarius numerus.

Septenarius.

tiplicatus denarium efficit: Ternarius bis sumtus sex, ter, nouem facit: è quaternario duplicato octo, è quinario decem producuntur. Etsi vero nec è senario, nec ex octonario, nec ex nouenario quoque vllus primorum decem numerorum nascitur; sunt tamen ex illis generati: siquidem è binario triplicato senarius, exque eodem quadruplicato octonarius effloreseit. Hanc ob caussam ijdem Pythagorici septenarium Mineruam appellârunt, quod, vt patrima illa virgo sine matre nasceretur, atque instar castæ virginis nullos gigneret ex se filios. Aristoteles auctor est, Pythagoricos duas præcipue ob caussas Numeros omnium rerum principia esse credidisse. harum primam esse: quod ab omnibus corporibus primi à sensu abstracti sunt ac separati: posse enim numerum quemcumque animo atque intellectu comprehendi ab omni corpore separatum; corpus vero nullum sine numero sub animi cognitionem cadere. alteram vero esse magnam illam similitudinem, conformitatem & communionem quam numeri cum rebus creatis habent: siquidem à Deo, vt itidem sacra scriptura testatur, omnia sub numero, pondere & mensura facta sunt. Existimabant insuper Pythagorici nouê esse in rerũ natura corpora quæ circulari motu agitentur: septem scilicet planetas, coelum stellatum siue octauum, & terræ globum, quem non minus quam cœlum in gyrum circumagi atq; intra Ignis sphæram reuolui volebãt: cui quidem igni Vestæ nomen, atque inter omnia elementa tamquam nobilissimo principatum tribuerunt, Denario ijdem aliud corpus natura-

Septenarius cur Minerua dictus.

Numeri quare pro rerũ principijs habiti.

Corpora naturalia 9. secũdum Pythagoricos.

Corpus quod denario assignatum. turale adscripserũt,quod *Antichthona* ipsi appellabant, id est terram huic nostræ oppositã, quam motu cõtrario circumuolui aiebant. hoc insuper addebãt;certum esse inter hæc omnia corpora ac descriptum interuallum,veluti solem duplo spacio à terra longius quam Lunam abesse, Venerem triplo, Mercurium quadruplo, & sic deinceps. Iisdem persuasum erat musicam quamdam harmoniam & concentum de sphærarum cœlestium conuersione procedere : & graueis quidem sonos à motibus tardioribus, acutos vero à velocioribus efformari:è quibus inter se certa ratione temperatis dulcissimam existere harmoniam, qua vniuersi huius moles perpetuo conseruetur ; hanc vero hominum auribus nõ percipi, quippe longo vsu ita familiarem vt nõ sentiatur, magnitudine vero ita immensam vt omnem excedat auditum. Denario quoque tamquam numero perfectissimo Pythagorici denas categorias siue genera bonorum ac malorum his oppositorum assignârunt. Sunt autem Bonorum hæc: Finitum, Impar, Vnum, Dextrum, Masculum, Quies, Rectum, Lumen, Bonum, Quadratum; Malorum vero, Infinitum, Par, Multiplex, Sinistrum,Femineum,Motus,Curuum,Tenebrę,Malum, non Quadratum ; quæ quidem omnia prolixè à nobis quarta parte explicata sunt, vt& omnia quæ sermone illo Pythagoræ quem Syrianus philosophus in commentario suo super librum XIV. Metaphysicorum refert, continentur. Huius quidem sermonis tanta apud illos fuit auctoritas ac veneratio, vt Sacrum appellarent, quod numerorum ad denarium vsq; vires admirabiles

Harmonia orbium cœlestium.

Decem numerorum prædicamenta.

Sermo Pythagoræ.

cio quæ arcana magister, cuius vel so… uctoritatem tanti faciebant vt ad quiduis …adendum ea vna satis ipsis esset, com…us esset. Quare omissa in præsens longiori de …ebus disputatione quæ alterius loci sunt, o…ones heic tantum & placita antiquorum phi…ophorum de primis huius theatri fundamen…ac principijs indicare pergemus. Anaximan…r infinita rerum omnium principia posuit. Xe…phanes Vnũ omnia esse dixit, idque motu om…i carere. Parmenides duo esse principia sine prin…ipijs tradidit, calorem & frigus, Ignem scilicet qui motum, & Terram quæ formam suppeditet. Empedocles Agrigentinus quatuor elementa æterna esse statuit, è Lite verò atq; Amicitia eorũdem res omnes esse procreatas. Plato & Socrates tria esse omnium rerum creatarum principia dixerunt, Deum, Ideam & Materiam. Zeno non plura quam duo admisit, Deum atque Elementa. Aristoteles pro principijs posuit materiam formæ appetentem per priuationem; quam ille veluti tertium duobus illis principium addit, parum sibi ipse constans. huic nonnulli hodie ex Aristotele philosophantium priuationi motum quemdam qui duo illa coniungat atque copulet substituerunt: qui sane quum è numero sit accidentium, substantiæ principium esse non possit. Hebræi principia dixerunt, Materiam, Formam & Spiritum. E Græcis quidam, Hesiodus in primis, atque inter Latinos Ouidius; Chaos finxerunt, id est omnium elementorum confusionem; quibus Demogorgonis manu digestis rebusque omnibus suo loco dispositis, admirabilis huius

Anaximander. *Xenophanes.* *Parmenides.* *Empedocles.* *Plato & Socrates* *Zeno.* *Aristoteles*

mundi machina enitescere cœperit, atque hanc quam videmus formam acceperit atque ornatum. Infinitum fere sit omnes aliorum opiniones recensere: quæ vt inter se valde discrepant, ita à veritate quam longissime omnes discedunt, adeo vt nemo ex omnibus illis fuerit qui rem ipsam vt est attigerit atque explicarit. Caussa vero præcipua erroris fuit, falsa sapientiæ persuasio, qua inflati illud quod ingenio maxime arrideret quisque sequuti alijsque persuadere conati sunt, quidquid cum eo pugnaret obstinate insuperhabentes ac reijcientes. Illud quidem paret quodammodo, Stoicos in eo cum Peripateticis consentire; Deum primam esse vniuersi caussam, ab eoque res omnes quę in hoc continentur, deriuari. Quamuis enim tria à Platone principia posita sint, Deus scilicet, materia & forma: in Timæo tamē ac multis alijs locis idē Deum omnibus caussis superiorem facit, atque extra omnem caussarum seriem atque ordinem habendum putat. Aristoteles quoque similiter demonstrauit, necessario Deum esse primū à quo res omnes ceteræ dependeant ac deriuentur fontem atque principium. Quo quidem impius Manichæorum error refellitur qui duo pari potestate principia statuerunt, vnum bonorum omnium & ordinis, alterum malorum ac confusionis auctorem; vnum mundi inferioris siue elementaris, alterum cœlestis ac bonorum spirituum conditorem. Quod quidem sine summa erroris atque impietatis nota nec dici nec credi potest. Qui enim plures vno Deos facit, verum quoque Deum vnā negat atque tollit. Ceterum de serie causarum

Deus prima Mundi caussa, secūdum quos.

Arist. Phy. 8. t. 8.

m circa formam & perfectionem huius nostri eatri, magnæ sunt inter Theologos & Philophos dissensiones. Academici enim & Periitetici Deum primæ intelligentiæ, hanc seundæ, rursus illam tertiæ, ac sic deinceps onec ad vltimam perueniatur, caussam effiientem esse dicunt. Quod quidem dogma Iuiano Imperatori, qui Transfugæ siue apostatæ nomine vsurpatur, Platonis & magistri sui Iamblichi errorem sequuto, eo in libro quem contra Christianorum religionem scripsit, placuisse video; qui Christianos eo nomine acerbe irridet quod Deum omnium rerum quæ videntur quæque non videntur, parentem crederent atque effectorem. Atque hoc quidem ipsum cum illis sacræ scripturæ verbis optime conuenit; *In principio creauit Deus cœlum & terram*: quibus mox vniuersa rerum à Deo creatarum series subnectitur. In eo quoque Stoici à Peripateticis, & ab vtrisque Theologi diffident, quod ad vagi huius & stupendi theatri productionem attinet, vtrum scilicet ab æterno à summo illo architecto Deo fabricatum sit, aut quum antea non fuisset, aliquando esse cœperit. Princeps Peripateticorum sectæ Aristoteles quique eum sequuti sunt Mundum hunc initium non habuisse, sed temporis æternitate primo illi Motori atque architecto æqualem esse, statuerunt. Plato quem Stoici sequuntur, solam materiam & confusum illud chaos ab æterno fuisse, sed Mundi hanc dispositionem patiumque coagmentationem atque ornatum à supero & præpotenti illo numine certo quodam tempore effectum

Theologorũ & Philosophorum de Mundi principio dissensiões.

Iuliani Apostata peruersa opinio.

Genes. 1.

Mundus æternus secundũ Aristotelẽ & Platonem.

censet: quamuis huius discipulus Plotinus magistro Mundi æternitatem placuisse persuadere conetur: quod tamen ita non est, siquidem ex ipsis quæ apud Platonem de mundi perfectione leguntur verbis temporale principium euinci potest. Theologorum vero omnisque fidelium schola pro indubitato habet, admirabilem hanc totius mundi machinam In principio temporis ab omnipotenti Dei manu ex nihilo creatam esse; de quo inferius erit dicendi locus.

Mundus ex nihilo factus.

Quibus rationibus atque argumentis Aristoteles atque Plato Mundi æternitatem adstruere conati sint; quæq. sit inter vtrumque dissensio.

CAPVT VIII.

AGNVS ille philosophus Aristoteles vt æternum Mundum esse crederet hac prçcipue ratione inductus videtur, quod eas in rebus his creatis veluti notas quasdam impressas cerneret, quarum naturæ nihil magis quam principium habuisse, aut essentiæ, finem aliquando habituras, repugnare videretur. Ex hoc genere sunt materia prima, motus, tempus, Naturæ ordo, Dei immutabilitas, motus circularis, cœlorum natura, intelligentiarum perfectio, omnium nationum atque hominum consensus cœlos æternum esse Dei domicilium ac sedem

Rationes Aristotelis de mundi æternitate vnde sumtæ.

em. Ad materiam primam quod attinet, idem losophus generationis atque corruptionis nis expertem esse, nec de nouo fieri aut re- urari posse affirmat. Si enim vmquam facta et, ex alio quo omnino factam esse, quum ex hilo nihil possit fieri. Si ex alio facta sit, illud sum & non hanc materiam fore primam: & uoniam progressus in infinitum extēdi nequit, ecesse esse tandem ad materiam vere atque re- psa primam perueniri, quę nunquam ex alioquo facta sit. Hinc igitur concludit materiam pri- mam æternam esse, nec vllum temporis princi- pium habuisse: & sic consequenter, mundum hunc ab æterno fuisse. Ex nihilo nihil fieri, præ- terquam quod commune est omnium philoso- phorum & antiquissimum axioma, Hermoge- nes sic probat. Si Deus, inquit, Mundum hunc effecit, aut ex seipso eum effecit, atque sic ipse pars eius fuerit: quod si tamquam verum admit- timus, fatendum erit omne hoc quod factum sit quodque fiat imperfectum esse; siquidem neces- se erit omnia esse vt ipse seipsum faciat, & non omnia esse, vt ex se ipso factus sit: sed si sit factum nihil erit, quippe quod iā olim & velut ab æter- no fuerit; sin non sit non quoque fiet quū nihil ex nihilo deriuari queat. Idem argumentum ab ee- dem ad generationis & corruptionis perpetui- tatem probandam adhibetur. Quum enim ma- teria prima imperfectā admodum habeat essen- tiam, necesse est sub forma qūadam substantia- li eam contineri: quumque vnius essentiæ gene- ratio alterius siue prioris sit destructio, negari non potest omnem generationem corruptionem aliquam

lib. 1. Phys. tex. 82.

Materia prima.

Ex nihilo nihil fieri.

Generatio & corruptio.

aliquam præcedere, & omnem corruptionem nouam subsequi generationem, sicut pulli generatio est oui corruptio: quod noster philosophus considerans omne ouum scilicet è gallina, & vicissim omnes gallinas ex ouis nasci, nec absolute horum alterum primum esse: generationis in vniuersum, ac sic totius Mundi inde colligit æternitatem. De motu sic idem ille argumentatur. In omni motu res quæ mouetur prior est, vtpote subiectum. Si enim motus principium habet, necesse est primi motus subiectum, quod prius in eo esse diximus, aut generatum aut sempiternum esse. Generatum esse nequit: siquidem quum generatio sine motu fieri nequeat, huius motus primus aliquis ac rursus hoc prior alius dabitur, atq; sic in infinitum progressus fiet. Sin vero primi illius motus subiectum æternum sit, sed omni motu destitutum: credibile est vel in re mobili vel motore aliquod fuisse impedimētum, per quod steterit quo minus in omni illa sæculorum perpetuitate moueri potuerit, quo postea sublato, moueri tandem aliquando cœperit. Atqui sine motu obstaculum hoc amoueri non potuit, & sic ante primum illum motum alius prior erit: quod quum dicere absurdum sit, illud efficitur, motum atque adeo ipsum Mundum æternum esse. Iam quomodo à Tempore idem probare conatus sit videamus. Nullum tempus, ait, sine Nunc, quo præsens denotatur, esse potest. quod quidem nihil aliud est quam tēporis quoddam vinculum, finis scilicet præteriti & initium futuri. Quare tempus nullum reperiri potest ante quod non

Motus. Arist. 8. Phys. tex. 4. Subiectum motu prius

Tempus mensura motus.

aliud

ud fuerit, & post quod etiam non aliud futu-
m sit; nec instans aliquod assignari potest quod
imum sit temporis principium. AEternum igi-
r est, vt & motus, sine quo tempus esse ne-
uit, quippe qui huius sit mensura; & consequen-
er tota hæc mundi machina, tamquam motus
ubiectum, principio carebit. Præterea quum *Natura or-*
uideret Aristoteles omnes res quas Natura mo- *dinis ma-*
iretur optimo quodam ordine cuius illa admira- *gistra.*
bilis sane omnibus in rebus est magistra, esse
dispositas, omnem autem ordinem in certa pro- *8. Phys.*
portione consistere: absurdum existimauit fa- *tex. 15.*
teri Deum innumerabilibus sæculis quasi igna-
uiter quieuisse, ac non ita pridem de mun-
di conditione cogitationem suscepisse; nec
cum Natura satis conuenire si quis nihil in-
teresse dicat, ante an postmodo Mundus à Deo
factus sit: pariterque talem ordinem insti-
tuisse, non esse Naturæ operationem. Quæ enim
secundum Naturam fiunt, simpliciter fiunt at-
que vno & eodem semper modo, vt in igne ma-
nifestum est qui sursum, & in terra quæ deor-
sum semper constantissime tendit. Quod si quan-
doque simplex ille & ceteroqui immutabilis Na-
turæ cursus rumpitur: caussa nulla naturalis ap-
paret, ac vix vlla probabilis reddi potest ratio,
vt in monstris aliisque Naturæ, vt ita dicam,
peccatis. Huius vero quod mundus aliquando
conditus sit sententiæ, nec vlla caussa apparet
naturalis, nec vlla dari potest ratio. Quapropter
suaipsius naturâ mundus æternus est. Sed & à *Eod. li. tex.*
Dei natura quæ ab omni mutatione quam lon- *53. & De ge-*
gissime abest, hunc in modum ratiocinatur. Quæ *ner. tex. 56*
semper

semper vna eademque est natura, nullam vnquam sentit mutationem, sed vnum idemque munus siue operationem semper obit. Quum igitur Deus vnus idemque semper maneat, nec vllam habeat mutationem aut varietatem, aut ab æterno semper Mundum condidit, & in futurum condet, aut nunquam condidit neque porrò condet. neque enim illud quis dicere potest, condidisse aliquando, aliquando non: quum facere & non facere diuersa sint, & in eius qui facit essentia varietatem denotent, quæ in Dei naturam nequaquam cadit. Quod satis ille firmum argumentum putat, cur credamus Mundum hunc æternum esse, neque vmquam fieri cœpisse. Sed & alterum ex eadem Dei natura argumentum ad Mundi probandam æternitatem sumit. Diuinæ Maiestatis substantia, inquit, actus est simplicissimus, sine omni potentia: qui si non vno atque eodem modo semper se haberet, sed interdum operaretur, interdum non operaretur, sequeretur, magni illius architecti naturam vtriusq; ,actus scilicet atque potentiæ capacem esse. Quod vt ab omni ratione est alienũ; ita eidem contentaneum videtur, Mundum ab æterno fuisse. A motu circulari idem probare conatur, cum cuius naturæ è diametro pugnat principium habere; siquidem nec terminum habet vnde incipiat, nec terminum in quo finiatur motus, sed idem semper in principio est, medio atque fine: vt in cœlorum motu videre est, in quibus quum rotundi sint, punctum quoduis principium, medium atque finis constitui potest, quandoquidem primus circuli motus principium

Deus immutabilis.

12. Metaph text. 30.

Motus circularis.

8. Phys. text. 76.

ium est, medium & finis ipsius motus: qui
imus motus si ortum habeat, generatio ipsius,
iæ motus est, primus erit motus primi motus:
uod valde est absurdum. Quocirca quum in mo-
uum ortu progressus in infinitum non detur,
ecesse est dicere motum circularem primum
notum esse, sempiternum, sine principio, medio
& fine. A cœli itidem natura idem opinioni
suæ stabilimentum quæsiuit, quod generatum
esse negat, hoc argumento. Si, inquit, cœlum ge-
neratum esset, corruptioni etiam esset obnoxi-
um: quandoquidem corruptionem contrarij gig-
nit excessus, generatio etiam motus est à con-
trario ad contrarium procedens. Cœlo vero ni-
hil esse contrarium inde probat, quod omnis
passionis atque mutationis quoad substantiam
ac qualitatem expers sit, atque inprimis rotun-
da figura præditum, quæ ex omnibus contrarie-
tati maxime aduersatur. Præterea sic argumen-
tatur, optimam & perfectissimam intelligentia-
rum dispositionem esse orbes suos siue circulos
cœlestes resque illis subiectas mouere. hac enim
ratione bonitatem & perfectionem suam illis
communicare: quod Bono ac Perfecto maxime
proprium est; atque ex hoc fonte ceteræ caussæ
omnes, efficiens ac finalis, fluunt. Si igitur mun-
dus ab æterno non fuisset: intelligentiæ per in-
numera secula ociosæ atque ita imperfectæ fuis-
sent. Addit idem: Deum & Naturam ijs in re-
bus quæ fieri possunt semper id facere quod
est optimum. atqui vt sit mundus, & quidem
sempiternus, multo esse melius quam vt non sit
aut aliquando intereat: idque esse ex earum re-
rum ge-

Cœlum nō generatum

1. De cœlo, tex. 20.

Intelligentiarū perfectio.

8. Phys. 4. 8. & 56.

Esse melius quam non esse.

rum genere quæ esse possunt. Quod enim de nouo factum sit, potuisse etiam prius, atque ab æterno fieri: quum Dei potentia non varietur, vt maior aliquando sit aliquando minor. Quemadmodum igitur melius est esse, quam non esse; ita melius etiam esse semper esse quam non semper esse: ac proinde melius esse vt Mundus semper sit atque fuerit, quam non semper sit aut fuerit. Tandem communem quoque hominum consensum Aristoteles ad probandam suam hanc opinionem adfert, vno ore atque animo fatentium Cœlum Dei esse domicilium atque sedem: quod vt diuinę inhabitantis maiestati cōueniat, oportere quoque ipsum, vti Deus æternus est, æternum esse. Magnus sapientiæ magister Plato materiam primam æternam, Mundum vero de nouo conditum esse censuit, quum philosophum se probare quam Mosaicis oraculis fidem habere mallet. Vt vero scopulum illius antiqui philosophorum decreti, Ex nihilo nihil fieri, effugeret, Chaos ab æterno fuisse commentus est: atque ita cum Hebræis in eo quod Mundū in principio temporis conditum fassus est, idem sensit; cum Græcis vero in eo quod elementorum confusioni æternitatem ac magnum illum Deum Demogorgonem adiunxit, qui rudem illam atque indigestam molem separarit, atque elementa suis quodque locis descripserit ac distinxerit, vt eleganter Ouidius his versibus canit:

1. De cœlo 22. *Cœlum Dei sedes.*

Platonis de Mundi origine opinio

Hanc Deus & melior litem Natura diremit.
Nam cœlo terras & terris abscidit vndas,
Et liquidum spisso secreuit ab æthere cœlum:
Quæ postquam euoluit cæcoque exemit aceruo,

Disso-

Diſſociat a locis, concordi pace ligauit.

Alia ratione motus Plato materiam æternam, mundum vero de nouo conditum eſſe ſtatuit. Quia enim duas in Mundo res videbat, quarum prima materia eſt ſubſtantia quædam informis omnibus Theatri huius noſtri partibus communis; altera vero formarum, tam ſecundum totum ſiue vniuerſum quam ſecundum eius partes impreſſarum, diuerſitas: hanc rerum formationem tam quoad totum quam ſingulas partes non potuiſſe ab æterno fluere, ſed certum originis initium habuiſſe arbitratus eſt. Informe enim formato neceſſario prius eſſe: veluti ligneam ſpheram adſpiciens proculdubio illud ſibi ſtatim imaginatur, lignum forma illa globi cœleſtis prius caruiſſe quam indutum fuiſſe: ita vt Mundi formatio nouitatem ſuam ſiue ortum, materia vero informis illius quod Chaos dicitur æternitatem demonſtret. Eidem par quoque & iuſtum videtur, vt quemadmodum ſtupenda hæc Mundi machina patrem habet vniuerſalem, immortalem ſcilicet Deum rerum omnium opificem, ita matrem quoque habeat omnibus ſui partibus cõmunem, quæ chaos eſt informatum; atque horum vtriuſque filius fetus mundus ſit. *Mundus cuius ſit filius.* Idem naturæ rationem hoc poſtulare ait, vt corpus formatum è materia informi factum ſit; ſic vt cœlum etiam, ſtellas, ſolem aliosque planetas, quorum tantam pulcritudinem ſuſpicimus atque admiramur, omnia denique corpora in ſublunari hac regione ex informi materia condita eſſe affirmare non dubitet. Hanc Platonis opinionem ex antiquis philoſophis nonnulli *Platonis opinio refellitur.*

F itare-

ita refutarunt. Naturæ quidem ordine informe formato tamquam subiectum re cuius subiectum est, prius esse fatentur; non tamen propterea temporis ordine præcedere, quum informe sine forma subsistere nequeat, immo forma illud ipsum sit per quod informe reperiatur. Necesse igitur esse vt aut materia & forma (id est, res omnes quæ hoc Mundo continentur) vel ab æterno sint, quæ Aristotelis est sententia; aut tam hæc quam illa ex nihilo creata sit, quod Christiani & fideles omnes persuasum habent. Aristoteles materiam primam temporis quidem ordine forma priorem esse concedit; sed anterioritaté hanc, vt ita dicam, in potentia tantum, nó vero ipso actu consistere affirmat. Idem magistri sui Platonis sententiã alia ratione refellit, suã vero de materiæ ac formę æternitate opinioné confirmat, hac scilicet, quod primam materiam non vniuerso Mundo sed huius tãtum inferiori parti quæ ex quatuor elementis composita est, communem ponit. In hac materiam quidem primam æternam describit, nullam tamen ei formam coæternam esse dicit, sed vnamquamque per generationem nouam fieri, rursusque aliam per corruptionem quasi renasci ait; atque ita multarum ac diuersarum formarum successioné cum perpetuo generationis & corruptionis ordine introducit, ita vt vnumquodque & denuo sit generabile, & denuo corruptibile. Quod ad cœlorum attinet naturam, idem Aristoteles Platonem in eo reprehendit, quod materiam eos substantialem habere existimârit: quã si essent prędit, nõ minus quam cetera hæc corpora sublunaria

I-forme si ne f.rma nõ inueni tur.

Aristoteles Platoné reprehendit.

Materia prima Mũdo elementari tãtum cõmunis.

Cœlum nõ h bet ma teria'n secundam.

ria

generationi atque corruptioni obnoxios fore t. quapropter cœlum, solem, lunam, ceteue stellas corpora æterna esse, ac materiam ui locali non vero generationi aptam habensset. Platoni quidem nihil minus credibile n fuit quam materiam primam corporum stium non eandem esse quæ mundi huius inris, quum nihil sit quo prædicta materia a multiplicari, aut ab altera illa diuersa efossit. Quæ illum ratio impulit vt diceret s è materia informi de nouo factos esse, non quam mundum hunc elementarem. Quod cœlorum materia non, vti elementorum, mpatur aut dissoluatur, id non eorum nased Dei omnipotentiæ ac muneri hanc eis gatiuam largientis, adscribendum. Sic in Timæo loquitur: *Mundus, si ipsum inis corrumpi potest, quia quod compositum dissoluitur tandem. At Mundum corrumpi s non vult. Meum autem consilium, inquit Deus, plus potest ad immortalitatem tui quam natura ad interitum.*

Cœlũ qua ratione incorruptibile secũdum Platonem.

Plato in Timæo.

Duo

Duo Aristotelis & Platonis falsa principia siue axiomata refutantur: vnum, Deo ad mundi fabricationem materia opus fuisse; alterum, Dei operationes Naturæ necessitate obligari.

CAPVT IX.

Opinio Arist. et Pla. reprehēsa.

ECENSITAE hactenus tam AristotelisMundum totum, quam Platonis Chaos siue materiā primam æternam statuentis opiniones ab Hebræorum synagoga explosæ, & ab vniuersa Christianorum schola impietatis damnatæ, immo non ab omnibus tantum philosophorum ac theologorum familijs, verum etiam omnibus temporum nostrorum sectis repudiatæ sunt: vtpote quarum vtraque & sacrorum librorum oraculis, & ipsius etiam Peripateticæ philosophiæ decretis repugnet. Quod si Aristoteles primum Mosis librum, cui Genesi titulus est, legens dicere ausus est, *Plura esse eo in libro quæsita quam inuenta, & ex inuentis pauciora firmata:* quis neget verba hæc quæ Ioannes Franciscus Picus de libris Aristotelis quibus cœlorum naturam explicare conatus est, scripta reliquit, multo plus rationis ac veritatis habere? Sunt vero hæc: *Plura sunt in opere De cœlo suppositaquam probata, & ex his quæ probantur pauciora validis argumentationibus communita.*

Arist. Genesim carpit.

Picus li. 6. Exam. c. 9.

Error

hic tanti Philoſophi circa mundi æterni-
è duobus principijs ſiue axiomatis falſo
ſitis natus eſt, quorum vnum eſt Deum na- *Ariſt. error*
quadam neceſſitate operari, ac veluti Io- *vnde na-*
n fabulis Adraſtiæ legibus teneri; alterum, *tus.*
rtali huius theatri architecto materiam eſ-
eſſariam, nec ſine ea quidquam ab ipſo ef-
oſſe. Quarum vtraque propoſitio quum
ma ſit, atque ipſius etiam Philoſophiæ de-
aduerſetur: facilè quoque concluſionis
s elucet. Veræ enim demonſtrationes, vt
ocet Ariſtoteles, è veris propoſitionibus *1 Poſt A-*
untur. Horum vero vtrumque, quod tã- *nalij. 3.*
otius diſputationis fundamentum illi po- *Ariſtotelis*
t, à veritate abhorrere, vel manibus pal- *rationes*
eat. Etſi enim in rebus his vilibus atque *ſoluuntur.*
s eum videmus ordinem conſtitutum, vt
ſi in aut cum materia quidquam operari
valde tamen abſurdum immo impium
m ipſum Naturæ à ſe conditæ legibus ſub-
immo niſi in Deum contumelioſi eſſe ve-
fatendum eſt Deum omnipotentem in
do admirabilioribus ac longè alijs vti ra-
s quam ijs quæ in elementis & eorum o-
nibus cernuntur, vt è diuerſo hoc modo
elius conſpici poſſit quantum inter infi-
erum omnium creatoris atque incom-
ibilem poteſtatem, & rerum creatarum
rtis limitibus circumſcriptas interſit. *Deus Na-*
idiculum eſt, vt inquit Algazel, Dei acti- *tura nõ eſt*
rum harum inferiorum viribus metiri *ſubiectus.*
uamuis Auerroes Arabs hanc popularis *Algazelis*
rinã pręfracte ſemper reſpuerit, quod in- *dictum.*

genij sui angustijs illud non caperet, quomodo in ijs quæ Deus ageret atque operaretur nec materia nec vlla voluntatis nouitas siue mutatio requireretur. Præterea illud considerandum est, si Deus nihil sine anteiacente materia operari aut struere posset, necessario affirmandum fore, summam Dei potentiam materia constringi ac finiri: quod rationi ac veritati valde repugnat. quis enim ille fuit qui hos limites atque regiones diuinæ omnipotentiæ posuit? Non equidem hos, puto, Deus sibiipse præscripsit, multo minus alius quispiam prior atque superior: neque materia ipsa facere hoc potuerit, quippe quæ, etiam ex ipsius Philosophi opinione, Deo posterior est. Nihil igitur absolutam Dei potentiam constringere potuit; eidemque sine vlla materia per modum creationis operari facile fuit. Operari enim esse sequitur, & qualis est cuiusque rei essentia, talis quoque eius est actio. Quare quum Dei natura atque essentia, non ab vllo alio dependeat, & nihil ipso prius inueniatur aut præsupponatur: idem quoque in operationibus suis nullo præiacente indiget subiecto, sed ex nihilo facere aliquid, immo omnia potest. Et quemadmodum illa opinio omnium hominum animis insita est atque innata. Deum primum esse E N S, perfectum, à nullo dependens, αὐτάρκης, solum sibi sufficiens, nullaque reegens: ita quoque negari non potest eundem suisipsius viribus ad quęcumque opera edenda contentum esse, nec vllo egere subiecto. Id quod alia etiam ratione probari potest. Nam Deus ad operandum aut materiam & subiectum requirit, aut carere eis potest.

Auerrois error.

Dei potentia non est materia astricta.

Operatio essentiam sequitur.

Arist. 2. Mor. c. 18.

Si ca-

rere poteſt, poteſt etiam ex nihilo aliquid
are: ſin eis opus habet, materia prima à
nō procedit, vt in arte fieri videmus, quæ ad
andū corpus naturale requirit, ac propterea
us naturale ab arte nō dependet, itidēque in
ra, quæ materia opus habet: ac proinde
ria à Natura minime dependet. Quod ſi
s vllam rem eſſe quæ à Deo quoque non
ndeat, non modo Ariſtotelis doctrinæ re-
aueris, ſed etiā diuinæ maieſtatis, qua res
es complectitur, vim penitus eneruaris ac
itaueris, vt doctiſſime diſputat Euſebius,
m errorem ſolidis rationibus demonſtrans,
xiſtimant materiam à Deo non eſſe produ-
. Quin ipſe quoque Ariſtoteles Deo crea-
concedit, quando libro 12. τῶν μετὰ τὰ φυσ.
t alium poſſe eſſe hominis producendi mo-
quam qui per ſemen fit. quamuis enim ſe-
prius ſit eo homine qui è ſemine illo naſci-
tamen ſi rem ipſam ſimpliciter conſidere-
hominem ſemine priorem eſſe, vt & actus
ntia, & perfectum imperfecto. Sed ipſius
a adſcribam, quæ ſic habent: *Semen ex alijs*
ibus perfectis eſt, neque ſemen primum eſt, ſed
perfectum eſt. veluti, hominem dicere quiſ-
poſſet ſemine priorem eſſe, non illum quidem
x eo generatur ſed alium ex quo ipſum ſemen
nde quis rectè collegerit, ad hominis tam-
n hominis generationem ſemine opus non
quum homo ſemine ſimpliciter prior ſit.
gitur alius hominis producendi modus, is
cet qui per viam creationis operatur. Inſu-
ſi verum eſt quod pro indubitato ponit Ari-

Ariſt. quo modo creatione Deo concedat.

Metap. 12. tex. 40.

 ſtote-

stoteles, Infinitum concedi non posse, nec actu in rerum natura inueniri: illud quod fatendum erit, Mundum in tempore liberrima Dei voluntate conditum esse; alioqui si ab æterno fuit, negari non poterit quin innumerabilibus illis & infinitis sæculis quæ nostrum hoc præcesserũt, infinitus hominũ numerus fuerit, quod quidẽ (Infinitum dico) Aristoteles tam multis rationibus refellit. Quocirca in omni perfectorum animalium genere, quæ nõ nisi per seminis propagationem nascuntur, necesse est tandem ad vnum primum perueniri quod factum sit per modum creationis, non generatum; nisi ipsa quoque Aristotelicæ philosophiæ decreta euertere velimus. Sed quid multis opus est verbis? Annon ipse Aristoteles libro 1. Metaphysicorum affirmat Deum omnium rerum caussam esse? quo nihil verius dici ab eo potuit. Si enim extra Deum quidquam esset, equidem caussam illud nullam, sed à se ipso esse suum habebit; quod fieri non potest, quum nihil vspiam sit quod non à Deo dependeat. Nunc iacto hoc tamquam veritatis fundamento, amplius dico, multas res esse quæ materiæ ac motus beneficio esse suum naturaliter à Deo accipere non potuerint, vt materiam primam, vt cœlos, vt intelligentias. verum est igitur per modum creationis à Deo accepisse. Nec Philosophum audio dicentem, materiam primam, sphæras cœlestes & intelligentias esse suum ab æterno à Deo habere; quandoquidem nec hoc creationem tollit, cuius vi ex nihilo aliquid producitur: tamq́ue illud creari siue è nihilo gigni dicitur, quod ab æterno factum est

Infinitum actu in creaturis nihil.

Deus verũ omnium caussa.

Quæ per modũ materiæ & motus esse suum non habeant.

quam

n quod à nouo fit. Quid, quod Aristoteles affirmat, omnes formas naturales, hominis pta, subiecto destitutas intermori quoque? vero euanescit atque in nihilum abit, è ni- quoque compositum esse oportet. Proin ptio nihil aliud est quam formæ quæ in ni- it destructio, nec generatio aliud est quam arum è nihilo productio; quod ita intelli- um est, formas eas non aliunde quam à cau- iciente deriuari. Atque illud ipsum quod *bilo nihil fieri* vulgò dicitur, Aristoteles ad riam, non ad caussam effectricem restrin- um alibi monet: similiterque Empedoclem hendit quod amicitiam, quam caussam li efficientem statuerat cum materia con- it, Alexander Aphrodisiensis ex nihilo for- produci apertè dicit: quæ si non è nihilo arentur, *Oporteret*, inquit, *ex aliquo gigni: generationis esse generationem*. Quare quum a vnum sit principiorum naturalium, quod liunde quam à seipso dependet (nam si ab ubsistentiam haberet, principium non esset, ius Aristotelis doctrina) atque in nihilum atur: idem de materia dicendum erit, in im scilicet abire, quum & ipsa tam Naturæ ncipium quam forma, ac per se ipsam non s quam illa subsistat. Idem ab arborum, sax- , metallorum, atque ipsius terræ probatur ria, quæ ignis vi in cinerem conuertitur. ro cinis materiæ primæ non multum absi- , quum omnium rerum formis, omnium- ormarum semine siue principio pariter pri- sit: ac quia corpus est tam quantitate

Arist. li. 5. & 7. Met.

Arist. 1. Phys.

Cinis quid.

quam qualitate, colore scilicet, siccitate ac salsedine præditũ, fateri sane oportet corpus esse naturale, materia atque accidentibus constans. Et quoniam cinis idem in minuta corpuscula resoluitur, quæ philosophi atomos vocant; atomi vero indiuidui sint, & quasi puncta, quæ à nihili natura quam proximè absunt: dicendum sane fuerit materiam in nihilum conuerti. Etsi vero Aristoteles vult corpus omne naturale, non quidem quatenus naturale, sed quatenus quantum est, in infinitum diuidi posse, ne in nihilum aliquid resolui fateri cogatur: tamen in eo & se & alios decipit Qui enim corpus ponit finita quantitate præditum ac duobus extremis circumscriptum; non est dubium quin continue aliquid auferendo atque diuidendo tandem ad finem atque nihilum perueniat, quippe in eo quod finitum est ac terminatum: alioqui illud absurdum admittere cogetur, res finita magnitudine siue quantitate circumscriptas in infinitum excrescere, & corpus actu finitum corpora actu infinita comprehendere ac continere. Nec ad rem quidquam facit, immò ridicula admodum est quam Aristoteles adfert distinctio, corpus naturale in infinitum diuidi posse non quatenus sit naturale, sed quatenus quantum sit: quod perinde est ac si dicat, animal in infinitum videre non in quantum aures, sed in quantum oculos habeat; qui quum finiti sint, animal quoque in infinitum cernere non poterit. eadem ratione quum magnitudo siue quantitas quæuis finita sit; numquam erit vt, quantumuis sæpe multiplicata, infinita euadat. Etsi vero Mathematici, qui animo

Corpus naturale an in infinitũ diuidi possit.

quan-

titatem à materia abſtrahunt ac ſeparant, e corpus quantitate præditum in alia cor- itidem quanta in infinitum neceſſario di- iiunt; alioqui ſi corpus mathematicum non quod quantum eſt diuidatur, dicendum in ficies diuidi, has in lineas, lineas in puncta; *um* vero, vt ab Euclide definitur, *id ſit cuius nulla eſt*: itaque illud abſurdi conſequutu- vt corpus ſuis conſtans partibus, è punctis iullas habent partes, atque ita magnitudo us omni magnitudine deſtitutis, & quanti- re quantitatis experte conflata ſit: ſemper n eos ſapienter facere exiſtimaui, qui è duo- nconuenientibus minus eligendum putant. re ſicut minor eſt error dicere corpus natu- finitæ magnitudinis ſiue quantitatis, actu in multa milia partium indiuiduarum ſe- poſſe, & non plures: ita non tam graui- rrare cenſendus erit qui idem de corpore iematico ſtatuet, corpus ſcilicet in ſuperfi- diuidi, ſuperficies in lineas, lineas in pūcta, & ndē in nihil. Quin etiam vix video quomo- cademici erroris reprehenſionem effugere nt, qui corpus naturale à mathematio aliud uerſum eſſe ſtatuerunt, ita vt tam hoc quam l per ſe ſubſiſtat. Si enim corpus mathema- n propriam ſuam habet ſubſtantiam ſiue hy- aſin, illam habebit vel in corpore ſenſibili, xtra corpus ſenſibile. Si in corpore ſenſibi- orporum ſequetur & dimenſionum pene- o, nec vlla erit differentia. quod ſi extra cor- phyſicum exſiſtit, ſuamque ac propriam ha- ſubſiſtentiam, neceſſe erit extra Mundum

Punctum quid.

Corpus mathematicū an & quale.

hunc

hunc locum aliquem dari in quo corpora sint mathematica à corporibus physicis secreta, quũ in hoc Mundo vacuum non reperiatur, sed omnia physicis corporibus sint repleta. Vnde facilè intelligi poteſt, nullo in loco corpus aliquod exſtare mathematicum, à physico corpore ne imaginatione quidem ſeparatum. Iam alterum illud Ariſtotelis quale ſit videamus, Deum eiuſque operationes Naturæ neceſſitate illigantis: quo nihil fieri potuit à tanto philoſopho abſurdius, nec quidquam magis temere dicam an impiè contra diuinam maieſtatem decerni. Primum enim illud certum eſt voluntatem vltimum ſuum finem neceſſariò ac per ſe appetere, ceteras vero res non niſi quatenus ad vltimum illum finem viam ſternunt ac perducunt: quarum rerum ordo ſi eam habet neceſſitatem vt ſine eo voluntas finem illum adipiſci nequeat, equidem neceſſario illas quoque appetet; ſin hæc ab eis abeſt neceſſitas, cauſſa nulla eſt cur neceſſario ad illas voluntatem ferri dicamus. Atqui obiectum & finis diuinæ voluntatis aliud nõ eſt quam Dei bonitas & eſſentia, in qua ipſe in omni æternitatę æuum beatum agit, atque agere etiam poterat ſine vllo rerum creatarum adminiculo, quæ diuinæ bonitatis ornamentis, conſeruationi atque augmentationi nec adiungere nec detrahere quidquam poſſunt. Quare quod Deum ad rerum creationem incitauit, non neceſſitas fuit, ſed liberrima voluntas. Hoc inde confirmatur, quod negari non poteſt Deum cauſſam eſſe efficientem omnium rerum. Quod igitur in rebus creatis boni eſt, multo perfectius idem mul-

Deus naturæ neceſſitate non obligatur.

Finis diuinæ voluntatis quis.

Deus rerũ omniũ cauſa effectrix

:oque excellentius in Deo reperietur: quan-
iidem, vt est apud Aristotelem, Propter
l vnumquodque tale est, illud magis est tale.
re Deus perfecta bonitate gaudere ac frui
ns, seipso fruetur, non vero rebus externis
iperfectis, quum in ipso omnia longè sint
:ctissima, tamquam in eo à quo omnia do- *Iacob. 2.*
mnes thesauri, omnes perfectiones deni-
uas humanum ingenium imaginari sibi po-
leriuantur. Nec vlla argumentum hoc e-
:obatione, quum vel manibus palpari queat
nis ipsius voluntatem necessario ad beati-
em ferri (Beatitudinis vero nomine com- *Beatitudo*
nditur omne id quod aliquo quocumque *quid.*
:um aut expetendarum rerum genere con-
ir, exclusa omni malorum contagione) nec
t hanc voluntas non velle, quum bonum
sit obiectum, vti est: ceteras vero res ea-
voluntas non necessario appetit, vtpote in
s vel species aliqua mali, vel certe non
bonum reperiatur. Eodem modo Dei vo-
quum in suaipsius essentia omne Bonum,
bonorum omnium superabundantiam
lam infinitam habeat inclusam: credendũ
t non posse hanc non ipsum velle, non ve-
:aturas, in quibus nulla perfecta bonitas
libatio tantum & vmbra quædam eius ap-
Ad illud vero quod iam dicturus sum quid
ideri possit non video. Numquid manifestũ
omnibus perfectionibus quibus natura ho-
a ornata est arbitrij libertatem nõ esse po-
im? Quod si in Deo omnes quæ vspiam in
ris sunt perfectiones multo excellentio-
res esse

res esse credimus: cur non fateamur quoque voluntatis hanc libertatem in Deo creante versus res creatas, quam in homine creato versus creaturas, multo magis reperiri? Quid magis impium, magis etiam furiosum, quam homini liberam tribuere voluntatem, Deo adimere velle? Subtilissimus Scotus demonstrare volens Deum in operando nulla Naturæ necessitate obligari, sed pura voluntate omnia gubernare, hoc inquit nisi teneatur, Philosophiam omnem euersum ac sublatum iri. Si enim verum est, in quo omnes Stoicorum, Peripateticorum & Theologorum scholæ consentiunt, Deum ENS esse simplicissimum & per se necessarium: illud quoque fatendum erit, etiamsi omnes creaturæ, omnia elementa, omnes cœli, omnes intelligentiæ, quidquid denique præter Deum est, auferantur atque tollantur, Deum tamen nihilominus suum ipsius esse habiturum, nec quidquam inde amissurum: alioqui Deum non fore ENS simplex atque omnino necessariũ, si sublatis elementis, cœlis, alijsque rebus nõ esse possit. Quod si Deus creaturas necessario vult, non poterit non eas velle: & quia in Deo Esse atque Velle idem sunt, auferendo à creaturis voluntatem, à Deo quoque τὸ εἶναι siue exsistentia auferetur: vnde sequeretur Deum non esse ENS simpliciter, & in omnibus ac perfecte necessarium. Præterea, si Deus ex libera voluntate non potest agere; non poterit etiam ex nihilo aliquid creare. Quod enim è nihilo creari potest, indefinitum est & indeterminatum, vt etiam ipsum nihilum nulla omnino meta aut termino est definitum:

Scotus in 1. Sentent. dist. 8, q. 5.

n: vnde illud sequetur, si Deus voluntatis necessitate, indefinite semper atque indeter-te acturum: quod non dicam falsum est, m etiam impossibile. Si insuper Deus infi-virtute ac potestate est praeditus; quae agit, nulla Naturae necessitate obstrictus. Quae equentia sic probatur. Si Deus ex Naturae ssitate agens tantum agit quantum potest, sse erit dicere, Deum qui infinitam habet item dum necessariò agit, infinite simul age-que ita infinitos mundos, infinitos cœlos, ita maria, infinita animalia, infinitos ho-s, aliaque infinita condidisse. Quum enim s infinitum sit, proculdubio multo plura ef-e poterat quam hactenus effecit, multoque a efficere potest, quam in dies singulos ef-. Quod quum non fecerit nec faciat; vel cæ-anifestum sit, Dei omnes actiones à liberri-oluntate promanare, & ab omni necessita-se immunes. Vnde horum alterum necessa-concedendum est, aut Dei omnes actiones e opera à libera profluere voluntate, aut m non esse infinitæ virtutis atque omnipo-iæ: quorum hoc sine exsecrabili impieta-tque sacrilegio ne cogitari quidem possit. rofectò pro insano habendus est qui infini-Dei virtutem atque omnipotentiam nega-usit, quæ si non aliunde inde certe elucet d & ex nihilo creare aliquid potest, vt infra mus; quam ad rem infinita sane virtus est ne-aria; & res omnes à se creatas conseruat & ur: ad quod certe non minor quam ad ipsam tionem requiritur potestas. Illud vero ad quod

Agens naturale agit quantum potest.

quod nullo modo responderi poteſt, quodque omnem planè tollit dubitationem, hoc eſt, quod tale aliquid quod Altiſſimi virtuti limites aut terminos ponat, eſſe omnino nihil, immò ne cogitatione quidem fingi poſſit; quum Deus actus ſit primus, & à nullo dependens. Idque philoſophica ratione ſic demonſtratur. Quidquid finitur, aut intrinſecus finitur reſpectu principiorum eſſentialium, materiæ ſcilicet & formæ, vt videre eſt in ſubſtantijs compoſitis quæ ſubiecti alteratione ſoluuntur; vel intrinſecus, reſpectu agentis, quod in ſubſtãtijs ſimplicibus, vt in intelligentijs, locum habet. Atqui Deus omnipotens neutro horum modorum finiri poteſt, quum ſimpliciſſimus ſit, & primum agens in omnibus rebus. Quare infinita eius eſt virtus atque potentia.

Dei virtutẽ nihil limitare poteſt.

Poſtquam ergo abunde probauimus, Deum ex nihilo creare aliquid poſſe, nec eius actiones vlli neceſſitati ſubiectas eſſe, ſed è liberrimæ voluntatis fonte promanare: iam hoc addamus, Fieri non poſſe vt res vlla æterna ſit quæ cauſam ſui primam habeat voluntariam. Quum igitur mundus cauſſam primam habeat voluntariam, Deum videlicet: æternus profectò eſſe non poteſt: ſiquidem τὸ εἶναι ipſius ſiue exſiſtentia ab alterius arbitrio & voluntate dependet: quidquid vero ab alio voluntarie dependet, deſeri aliquando poteſt, quo ſane caſu deficiat ac pereat neceſſe eſt: quandoquidem nulla res à ſe ipſa conſeruari, vt nec creari, poteſt. Hinc eſt quod Auicenna & Alexander Aphrodiſienſis affirmant, Mundum non modo à nouo creatum

[...]ſed etiam, ſi æternus ſit, primam cauſſam [...]m fore. Auicennæ verba hæc ſunt: *Creatu-[...]bil eſt & ex nihilo. ſecundum eſſe quidem à pri[...] [c]auſſa eſt. prima autem cauſſa nulla eſſe poteſt, [...]ndus ſit æternus.* Quinimmò in rebus æter-[...]ec prima nec ſecunda nec vltima cauſſa dari [...]ſt; alioqui æternæ non erunt. Mundus verò [...]am habet cauſſam, ergo non eſt æternus. [...]r propoſitio Ariſtotelis eſt, multis locis ab [...]ſurpata, quibus primam eſſe cauſſam affir-[...] *A prima cauſſa,* inquit alibi, *dependet cœ-* *Ariſt. li. 2. [...]& tota natura.* Nunc porrò Ariſtotelis ar- *Metaphyſ.* [...]nta, quibus Mundi æternitatem probare [...]t, expendamus, & quam facile ſolui poſ-[...]ſtendamus.

[Ar]gumenta Ariſtotelis & Platonis ad [M]undi æternitatem adſtruendam al-[...]ta rationibus è philoſophia petitis confutantur, & vtriuſque erroris fontes aperiuntur.

CAPVT X.

PRIMI argumenti quo materiæ primæ æternitatem probare voluit, antiquum hoc axioma, Ex nihilo nihil gigni, Ariſtoteles fundamentum poſuit; vnde ita argumen[...] Si materia prima facta eſſet, omnino ex [ali]quam re facta eſſet, quum Ex nihilo nihil

fieri possit: quæ tamen ratio falsissima est, siquidem Deus quæcumque vult etiam ex nihilo facere possit. Alter eiusdem error quem in secundo committit argumento, ex eodem fonte promanat. Quia enim materiam æternam esse præsupposuerat, fateri etiam necesse habebat formã quoq; per generationẽ & corruptionẽ esse æternã: quandoquidẽ materia esse nõ possit, nisi sub aliqua forma. Atnegata materiæ æternitate, quam creatã esse à Deo dicimus, etiã hæc quam Aristoteles adfert de æterna generatione & corruptiõe ratio concidit. Non minus ab eo in eodẽ genere peccatur, quando materiã æternã facit: vetere enim philosophorũ opinione innititur, nullã fieri posse productionem quæ non sit vel motus, vel motus socia & comes: quod tam facile negatur quam asseritur. Prima enim materia, primum mobile, omnisque stellati orbes & circuli cœlestes à nouo producti sunt, non motu aliquo physico siue naturali, & è præparato subiecto, sed creatione ex nihilo. Qua ratione illud itidem argumentum refellitur quo Cœlum æternum esse probare conatur, quia sit incorruptibile. pro fundamento enim hoc ponit, nihil posse generari nisi è subiecto & contrario: quod itidem falsissimum est, quum Deus quidquid vult ex nihilo creare possit; qua quidem in creatione nec subiectum, nec motus physicus, nec tempus, nec contrariorum compositio concurrunt, sed solum Dei verbum ad quæuis producenda sufficiens est, qui, vt scriptura loquitur, *dixit & facta sunt, mandauit & creata sunt.* Atque hæc Dei actio non tempore, aut temporis instanti siue

Deus ex nihilo aliquid facere potest.

Motus non est æternus

Νῦν mensuratur, quum mundus vna cum pore productus sit & creatus: nec ante id pus tempus fuit, sed sola æternitas. Simili lo illud argumentum diluitur quo tempo- eternitatem voluit demonstrare, dum ait, ens, quod est τὸ Νῦν siue Nunc, finem esse præ- i, & initium futuri; quandoquidem mo- æternitatem negando, simul illud negatur, unc intermedium esse siue vinculum inter eritum tempus & futurum: nō aliter quam e lineam quampiā finitā esse cuius finis non ret, idē est ac si dicas, omne punctū quod in t linea esse principiū & finē illius lineæ. Quo argumēti huius cōclusio inualida est, vtpo- qua illud quod in quæstione versatur, vtrum et tēporis aliquod fuerit principiū an non, itur. Quod si tēporis aliquod fuit initiū, hoc intermedium inter præteritū & futurū esse otuit, sed principiū tantum est futuri. Quod philosophus ait, aut asserendam esse Mun- rnitatem, aut eius architectum imbecilli- tque imperfectionis esse damnandum, tum m locum haberet, si Deus Optimus Maxi- Naturæ necessitate obligaretur: quod su- obis est confutatum, atque ostensum om- um agere atque operari ex arbitrio liber- voluntatis. Quare Dei actiones nequa- cum rebus naturalibus comparari debent. m iugo Necessitatis subiacent; illæ vero omnem sunt Necessitatem ac Naturæ le- tpote eius qui ipsius Naturæ parens est & or. Etsi vero cur tunc primum & non an- s Mundum condiderit certa reddi ratio nō

Tempus an & quando cœperit.

Dei & naturæ actiones differūt

potest; non tamen recte inde quis inferat Mundũ esse æternum: siquidem etiam aliarũ rerum multarum caussæ in occulto latẽt, quas tamẽ propterea non negamus, nec si quis velit, negare possit. Nec bene argumentatur Aristoteles, quando ex Dei natura immutabili Mundi æternitatem voluit deducere. Ait enim, de nouo Mundum condere mutationem denotare ac varietatem in eius qui condit essentia. Deus enim qui per intellectum agit, effecta producit non ex sua essentia (alioqui enim res omnes diuinam habituræ sint essentiam; nec possit ipse immediatè caussa esse & earum rerum quæ corpus habent & quæ carent corpore) sed secundum leges quas diuini intellectus sui norma præscripsit, & immutabili voluntate ab æterno stabiliuit. Quocirca etiamsi magni huius Theatri effector æternus sit, non tamen opus quoque illius propterea æternum est: quum Deus ab æuo non æternum mundum facere, sed nouũ ac primùm quasi nascentẽ condere determinârit. Ratio vero à motu circulari sumta, qua Aristoteles Mundum sempiternum esse persuadere nobis conatur, nõ dicam vana, sed risu profectò digna est. Quis enim nescit, motum circularem ratione mobilis quod in gyrum agitur consideratum, certam principij & finis in motu distinctionem non habere? Etenim quum corpus aliquod sphærica figura mouetur, totum vno tractu simul ac semel mouetur, ac rursus consistit, ita vt eius motus nec principium aliquod certum nec finis dari possit. Idem licet de annulo, de rota molari, deque omnibus ijs rebus dicere quæ in gyrum circumaguntur.

Deus Mundũ cõdendo an mutetur.

Motus circularis an Mũdi æternitaté demonstret.

Verum

um in motu principium & finis considerari
ent non ratione mobilis, sed motoris, Dei
cet altissimi; qui in æternitatis suæ arcanis
determinauit ac voluit, vt cœlorum cursus
el initium sumeret. hic vero circularis mo-
qui vniuersum hoc circumit, aut principium
iit cum cœlo ipso, aut à superna Intelligen-
umsit, quæ quidem quam primum cœlestis
orbes à Deo conditi sunt, in eis circumuol-
dis potentiam suam exercere cœpit; ita ta-
vt ad vnumquemque orbium sua apposita
adiuncta Intelligentia, quæ illam modere-
gubernet. Etiamsi ergo motus circularis
ne orbis qui mouetur tertium aliquod prin-
um non habeat, vnde initium sumat: habet
ominus originem quoad spiritum mouen-
qui non semper orbem illum circumegit,
certo quodam principio circumagere illum
t. Iam quod Aristoteles communem hō-
m consensum ad probandã Mundi æterni-
n a[illegible]gat, cœlum æterni illius Motoris do-
lium esse statuentium, parui est momenti,
n demum valeret, si termaximus ille Deus
opus habuisset vel ad sui conseruationem,
habitationem: sed quum idem ENS sit
icissimum, & perfectè atque omnino ne-
ium, nec domicilio eget ad vsum, nec vlla
ritudine ad ornatum, sed in sola suaipsius
ia ab æterno omni bono ac perfectione fru-
gaudet. Non maius illud argumentum
us habet quod a cœli natura, omnis muta-
atque alterationis experte, sumit Aristo-
Hinc enim illud tantum efficitur, cœlum

Deus an cœlo opus habeat.

Cœlũ alterationis expers nõ probat Mundi æternitatẽ.

motu physico ingenerabile esse atque incorruptibile: non tamen inde recte quis concluserit à Deo per creationem non esse productum. Quod vero Deus idem opifex ac creator omnium rerũ, & actus purus sine omni potentia dicitur, duobus modis intelligendum est; vno, respectu creatoris, altero, respectu rerum creatarum. Nam quoad creaturas, quis neget actum illum reipsa sine vlla potentiæ admistione agnosci? At in Deo actus hic potentiæ expers considerari non potest nec debet, nisi secundum determinatam ipsius voluntatem. Quapropter facere aliquid quod ante non fuerit nullam varietatem aut mutationem in creatore, sed tantum in creaturis importat: atque inde dicitur Deus à nouo creare respectu scilicet rei quæ à nouo creatur, non autem creatoris in quo nulla omnino nouitas considerari potest. Sed & parum Aristotelis opinionem iuuat Intelligentiarum natura, quarum perfectionem in dispositione quadam orbes suos mouendi consistere dicit, quas si non semper exercitarint, dicendum imperfectas eas fuisse. hoc enim ita verum futurum erat, si talis Intelligentiarum dispositio Deo ad perfectionem & finem beatitudinis suæ consequendum necessaria fuisset. Deum vero qui per se solus atque absolute beatus atque seipso contentus est, finem aut vllam perfectam beatitudinis dispositionem in motu aliquo naturali qui ad creaturas, quarum ipse auctor est, respectum habeat, ponere voluisse, vel cogitare impium sit atque abominabile. Etiamsi ergo nullæ fuerunt Intelligentiæ, nulli cœli, nulla terra, immo ne vna qui-

Deus quomodo dicatur Actus sine potentia.

Deus sine creaturis idē semper.

dem omnium creaturarum; idem tamen De-
uerat, pari bonitate, pari beatitudine, pari
fectione qua iam est, sine vllo omnino detri-
nto. Quare ineptum est quod idem noster
osophus ait, melius esse Mundum semper
se quam principium aliquando habuisse: im-
contrarium plane verum est, melius scilicet
vt mundus in principio temporis à nouo
ditus sit: non quod supremus ille archite-
non æqualem semper & ad tanti operis effe-
nem sufficientem habuerit potestatem; sed
d creaturæ repugnat æternam esse vti crea-
eius est, & concessa Mundi æternitate, mul- *Melius mũ-*
surda consequuntur, vt supra demonstraui- *dũ nouum*
: quod denique ad manifestandam Dei glo- *exstitisse*
Mundus conditus est, cuius vt & infinitæ *quam æ-*
potentiæ, voluntatis liberrimæ, & liberæ *ternum.*
e absolutæ à rebus creatis independentiæ
o plura ac præclariora signa in noua huius
di fabricatione quam omni illa Dei æterni-
cernuntur. Atque hæc ad falsas illas
duorum celeberrimorum philosopho-
rum rationes confutandas
dicta sunto.

Alijs rationibus atque argumentis demonstratur Mundi hoc Theatrum ab omnipotente illo architecto à nouo ante annos 5565. esse constructum.

CAPVT XI.

BENE regius inquit Propheta Dauid, Mundum omnibus linguis omnibus gentibus ac nationibus ortus sui initium atque originem palam facere. Ac primum hoc in ipsis elementis conspicitur. Terra enim in Aquam transit, Aer in Ignem, ac rursum Aer in Aquam: & sic deinceps. Hæc vero permutatio sine tempore fieri non potest; tempus vero mensura est motus: iam vero vbi motus est & mensura, æternitas locum non habet. Mare placidum modo stat, modo fluctibus intumescit: modo Austrum modo Aquilonem sentit. Leuissimus aer interdum placide per apertos cœli campos discurrit; mox vero vehementi cum impetu à volante AEoli turba impulsus ruit atque agitur. Luna modo cornua præferens, modo globosum corpus ostendens, varietate sua mare modo auget modo minuit, ac seminibus terræq; frugibus vires infundit. Sol alter ille & maior Mundi oculus, luminisque dispensator, orbis sui maximi ambitum vicenis quaternis horis conficit, & modo recedens, tum autem vbi tropicum Capricorni attigit, & tamquam ad desideratam metam perue-

Vbi motus ibi nulla æternitas.

Lunæ.

Sol.

enit, ad nos rursus accedēs, binas in singulis s, ab extremo contrarias facit reuersiones, ū interuallo tum quasi tristitia quędā cōtra- rram, tum vicissim lætificat, vt cum cœlo ata videatur, fruges omnes ac terranascētia viua quam inanima, calore suo fouens & ad ritatem perducens: immò virtute sua in- terræ, etiam montium altissimorum visce- netrans, varia metalla, aurum in primis, rum humanæ auaritiæ fomitem, coquit ac cit: tum tempora atque horas constantis- suo cursu distinguit. Quid de ceteris dicam s? quæ & ipsæ circa terram feruntur, & tempore cursus suos absoluunt; cum tem- etiam in corpora hæc inferiora diuersas in- tias ac vires infundunt: adeo vt ea omnia n cœlo admiramur, tempus producat, tam- i instrumentum. Vbicumque igitur instru- m est, ibi necesse quoque est esse dominum o vtatur, spiritum qui inuenerit, & artifi- qui moderetur id & gubernet. Si præteri- n temporum monumēta euoluamus, com- mus religionem & diuini Numinis cultum no & Abele primū profluxisse, qui supremo eo religiose sacra fecisse legūtur, & Enochū um fuisse qui modum ac ritum Dei inuocā- adiderit, nec vllam antiquioris religionis oriam exstare: quod tamen omninò futu- rat, si Mundus non idem cum Adami crea- initium habuisset; quum eius studium ho- bus à natura ita insitum sit vt ea plus quam ratione à ceteris animalibus differamus. Si litterarum characteres & mutua episto- a commercia, hominum societati tam com-

Tempus omniū Naturæ operationum instrumentum.

Religionis initium.

moda atque fructuoſa, à quo primum inuēta ſint ſcire quis velit, facile ei ſatisfieri poſſit.

Litteræ à quo primũ inuentæ.

Primam enim litterarum inuentionem antiquiſſimus ſcriptor Philo Abrahamo aſſignat, eisque Chaldæos, Aſſyrios & Phœnices vſos ſcribit. Harum vſum poſtea Moſes Hebræis tradidit; nouas deinde, ſi diuo Hieronymo credimus, Eſdras inuenit, qui omnes fere Teſtamenti Veteris libros deſcripſit. E Phœnicia in Græciā litteras intulit Linus Chalcidenſis; ſed Cadmus Agenoris filius nouas poſtea alioque charactere ſignatas commentus eſt, ſexdecim numero, quibus Troiano bello Palamedes quatuor adiecit, & totidem poſt hunc Simonides Melicus. Quid? nonne legimus, Mennona quendam ante litterarum inuētionem AEgyptijs per animalium effigies ſcribendi vſum, vt in obeliſcis videre fuit, tradidiſſe?

Hieroglyphica.

Ex quo illud apparet Mundum tum adhuc quaſi nouum fuiſſe; hominesque poſtea demum rem tam neceſſariam lōgo vſu adinueniſſe. Conſuetudo hæc per animalium effigies ſcribendi apud AEgyptios eo vſque durauit quoad Mercurius litterarum eis vſum dedit, is ſcilicet qui quintus fuit, vt Lactantius ſcribit, cui in regno Vulcanus Nili filius ſucceſſit. In Latium vero Nicoſtratam, quæ Carmenta poſtea agnominata fuit, Euandri Arcadis matrē, eas primum aduexiſſe conſtat. Certum quoque eſt in illis veluti naſcentium litterarum primis incunabulis, antequam charta inuenta eſſet, homines in palmarum folijs, poſtea in læuibus arborum, vt fraxini, platani, vlmi ac ſimilium, corticibus ſiue libris ſcribere conſueuiſſe, ijs ſcilicet qui inter

Scribendi modus.

lignum

m & exteriorem corticem, eximia ſubtili-
ſunt intermedij. Poſtea tenuiſſimis è plum-
lijs ac linteis etiam certo liquore, qualis pi-
m eſt ſandaracha, præparatis, vti cœperunt:
ennis, ſed arundinibus aut calamis (vnde
dieque pennis nomen manet) ſcribere ſole-
. Papyri quoque mentionem Plinius facit, *Plinius lib. 3. cap. 11.*
fiebat ex frutice eius nominis, iuncis, quo-
amos, non multum abſimili, qui in paludi-
AEgypti & ad Nili, atque etiam Euphratis
yria ripam naſcitur. Papyrum vero hanc poſt
xandri Magni victoriam, condita in AEgy-
Alexandria ante chartarum vſum ab eo rege
entam eſſe, M. Varro auctor eſt. Antiqui et-
n in quadratis tabulis cera læuigata obductis
ibere conſueuerunt; poſtea membranæ, quæ
lles ſunt ſiue corium pecorum, & à membro-
m tectu nomen habent, in vſu eſſe cœperunt,
as Varro Pergami primum inuentas eſſe per- *Varro li. 7.*
bet, vnde vulgo Pergamenæ dicuntur. atque
rum vſus etiamnum eſt, ac credo, ſemper
it, quod multo durabilior ſit quam charta il-
qua hodie plurimum vtimur ę linteis contu-
s facta: quamquam hæc, præſertim quæ è can-
idis fit ac ſubtilibus linteis, multo commodior
it atque vſitatior, multo etiam viliori precio,
tpote quæ paſſim fit, comparari poſſit. Victum
etiam quo vno omnium hominum vita ſuſten-
tatur, itidem à mortalibus inuentum, & non *Cibus apud antiquos qualis.*
multa ante ſæcula ad eam quam nunc videmus
à priſtina illa aſperitate lautitiam redactum le-
gimus. Arcades enim ante glandibus, Tirinthij
& Argiui pyris, ficubus Athenienſes, atque aliæ
gentes

gentes alijs fructibus victitasse perhibentur; donec Ceres & Triptolemus panis è frumentorum granis siue farina conficiendi modum commonstrârunt, panis inquam, quo non diuitum, non pauperum mensæ hodie carere possunt. Quod si Mundus ab æterno fuisset, atque hominum genus semper extitisset: quis credat cibũ tam gratum tamque salubrem, atque adeo ipsius vitæ comitem, in sæculorum illa æternitate incognitum mansurum fuisse? Omnium quoque artium & scientiarũ certa principia monstrari possunt: immo paucos ante annos multę res pulcherrimæ & ad vitam maximè vtiles inuentæ sunt. Eo quidem tempore quo Orpheus & Linus vixerunt, tanta hominum ruditas ac barbaries fuisse legitur, vt per syluas & solitudines vagarentur, nullis scientiarum, nullis virtutum præsidijs instructi: hos vero primos eloquentiæ vi cœtus hominum coegisse, ita vt tum demum casæ ac domus ædificari, vrbes condi, ac certis legibus gubernari cœperint: ex quo satis patet tenerum tum adhuc fuisse & nouum hoc mundi Theatrum. Idem è priscorum imperijs & opibus cõijcere licet, quæ primis illis temporibus in pecorum atque armentorum multitudine consistebant. Vnde illud est quod omnes historici Mundi septem ætates, vt Hæbræi voluerunt, vel sex ponunt, vt Eusebius & plerique scriptores antiqui tradunt: qui omnes affirmant fuisse aliquod Mundi principium, primosque eius inhabitatores fuisse Adamum & Euam. Prima ætas ab Adamo ad Noæ vsque tempora numeratur, & continet 1656. annos, secundum Philonis, Bedæ & Hie-

Artium et sciẽtiarum principia.

Mundi ætates.

Prima mundi ætas.

eronymi supputationem, & communem
scripturæ textum; secundum vero septua-
interpretes, Eusebium & alios historicos,
ille ducentos septuaginta duos; secundum
lonsum Aragoniæ regem, bis mille octingen
octuaginta duos. Secundæ ætatis initium: b *Secunda*
empore sumitur quo Noe ex Arca primum *ætas.*
ssus est, ad Abrahami vsque natiuitatem,
it, vt Eusebius & Isidorus volunt, nongen-
im quadraginta duorum annorum, Hebræi
o ducentos tantum nonaginta duos ponunt,
ue Philo & Iosephus volunt; sed Augusti-
mille septuaginta duos ponit. Tertia ætas
Abrahami natiuitate cœpit, & in Dauide, se- *Tertia*
ndo Hebræorum rege, definit: eaque, vt om- *ætas.*
s vno ore consentiunt, nongenti quadraginta
o anni continentur. Quarta ætas à Dauidis *Quarta*
nporibus ad captiuitatem Babylonicã nume- *ætas.*
tur, ac quadringentos octoginta quinque annos
omnes vno ore consentiunt, includit. Quinta *Quinta*
tas ab eo tempore quo Nabuchodonosor Hie- *ætas.*
osolymarum vrbem vi cepit, ac Iudæos Baby-
nem captiuos abduxit, vsque ad Domini &
ruatoris nostri Iesu Christi natiuitatem quin-
entis octoginta nouem annis comprehenditur.
exta ætas est quæ felicissimum illum Christi ad- *Sexta ætas.*
entum est consequuta, in qua nos hodie viui-
nus: quæ eadem vltima erit, rebusque omnibus
c Mundo huic finem adferet, vt suo loco vide-
bimus. Atque ita à mundi principio vsque ad
præsentem annum, qui est à nato Christo mille-
simus sexcentesimus & sextus, anni quinquies
mille quingenti sexaginta octo elapsi sunt. Scrip-
turæ et-

turæ etiam ſacræ non diuiſas tantum inter Noæ filios Mundi regiones, quæ ante diluuium deſertæ iacuerunt, teſtantur: immo omnium regnorum atque vrbium primordia antiquis litterarum monumentis prodita ſunt. Et Hieroſolymas quidem, vt è præcipuis aliquot commemoremus, Canam condidit is qui Melchiſedech quoque appellatus, & ſacerdos fuit Altiſſimi: qui eo in loco templum primum exſtruxit. Vrbs hæc primum Solyma dicta, & à Cananæis inhabitata vſque ad Dauidis regnum, qui eiectis Cananæis & Iebuſæis, Hieroſolymæ poſtea ei nomen dedit. Initium vero habuit anno milleſimo nongenteſimo vndequinquageſimo poſt Mundum conditum anno, annis bis mille & duodecim ante Chriſtum natum. Roma caput Mundi à Remo ac Romulo & ſocijs eorũ paſtoribus, annis ſeptingentis quinquaginta tribus ante Chriſti aduentum condita fuit, vt ex Euſebio, Plutarcho, Plinio & Cornelio Tacito videre licet. Lutetia Pariſiorũ quæ Galliæ regum eſt metropolis, vt Carion Hiſtoricus affirmat, poſt Troiæ excidium à Paride eſt condita, qui vna cum AEnea & Francone Hectoris Troiani filio in Galliam, euerſa patria, veniſſe dicuntur. Neapolis, quæ Parthenope etiam dicta fuit, à rege Diomede annis ante Chriſtum natum mille centum & quadraginta fundata eſt. Eodem tempore Verona originem habuit, vt ſcribit Sicardus epiſcopus Cremonenſis. Prima Parmæ fundamenta Criſus Troianus, Pallantis comes, poſuit. Anconam vnde Marchiæ Anconitanæ nomen, Dolopes è Theſſalia oriundi exſtruxerunt, annis ante Chri-

Vrbium origines. *Hieroſolyma.* *Roma.* *Lutetia.* *Neapolis.* *Verona.* *Parma.* *Ancona.*

hristum natum mille septuaginta quinque, Mundum vero conditum bis mille octin- is octoginta sex annis. Taruisium à Troia- edificata est annis ab orbe condito bis mille ngentis & nonaginta. Perusium à Vibio A- orum duce circa annum bis millesimum non- esimum initium sumsit. Pisa Græcis, Pisa adiæ vrbe profectis, originem debet. Flo- tiam Sillæ milites nonaginta ante Christum um annis condiderunt. Patauium originem n ad Antenorem Troianum refert, circa an- n à Mundo condito quater millesimum octua- imum primum ædificari cœpta. Aquileia, e fere prima fuit & antiquissima Italiæ ciui- , at in ruinis hodie iacet, Equilinum Troia- m conditorem agnoscit, qui vixit circa an- m ab orbe condito quater millesimum trecen- imum octauum. Troia, vel potius Ilium, om- im quæ vnquam fuerunt, Homeri præsertim rminibus, vrbium celebratissima, à Troe cuius ter fuit Erichthonius, auus Dardanus, primum staurata fuit, qūū ageretur annus à prima Mun- creatione termillesimus octuagesimus quadra- simus tertius. Thebæ à Busiride, vt scribit Dio- rus, anno ter millesimo septingentesimo qua- agesimo, id est, centum annis ante, conditæ ierunt. Genuæ primum conditorem Paulus erusinus historicus Genuinum Phaetontis co- item auctorem facit, eumque anno ter mille- mo sexcentesimo nonagesimo secundo vixisse ribit. Mitylenæ, Lesbi ciuitas, vt vult Eusebi- s, à Xantho Iropi filio circa annum ter mille- imum sexcentesimum octuagesimum nonum origi-

Taruisium *Perusium.* *Pisa.* *Florentia.* *Patauium* *Aquileia.* *Troia.* *Thebæ.* *Genuæ.* *Mitylenæ.*

Rhodus. originem accepit. Rhodiorum ciuitatem, quæ toti Insulæ nomen dedit, Telchini & Cariaci cōdiderunt, vt est apud Pomponium, anno Mundi ter millesimo quadringentesimo quinquagesimo nono. *Carthago.* Carthaginis fundamenta, quæ de vniuersi orbis imperio cum Roma diu certauit, (Tunetum hodie) prima iecit Dido, si Eusebio & Virgilio credimus, circa annum quater millesimum centesimum duodecimum. *Alba.* Albæ conditor Syluius fuit AEneæ filius, anno quatermillesimo centesimo septuagesimo sexto. *Syracusa.* Syracusæ nobilissima Siciliæ ciuitas, ab Archio quodam sub Pachyni promontorio conditæ sunt. *Nicomedia* Nicomedia vrbs Asiæ à Nicomede eius prouinciæ rege circa annum quater millesimum quingentesimum decimum quintum nomen simul & originem accepit. *Constantinopolis.* Byzantium, quæ Constantinopolis hodie, Eusebius scribit à Pausania Lacedæmoniorum rege, annis ante Christi incarnationem sexcentis sexaginta tribus, originem sumsisse. *Ostia.* Ostiam maritimam Italiæ ciuitatem non procul à Tiberis in mare influentis ostio, Ancus Martius eodem anno ædificare cœpit. *Narbona. Tolosa.* Narbona & Tolosa Galliæ vrbes à Toloso Troiano alijsque Aeneæ comitibus initium sumsere, trecentis duodetriginta ante Virginis partum annis. Eodem anno *Moguntiacum.* Moguntiacum Moguntius ex eadem gente exsul instaurasse creditur. *Antiochia Laodicea.* Antiochiæ & Laodiceæ, quarum vna in Syria, altera in Phrygia sita est, pomœria Seleucus Antiochi filius descripsit. *Treueris.* Treuerim Galliæ Belgicæ quondam, hodie Germaniæ vrbem, Abrahæ temporibus æqualem nonnulli scribunt, ita vt mille nongentis qua-

ginta septem annis ante Christum natum con
a feratur. Celeberrima Venetiarum vrbs, vt *Venetia.*
cobaldus Ferrariensis historicus narrat, ab
uileiæ, Altini, Concordiæ, Brixiæ, Bergomi,
diolani, Pataiij, Vicetiæ & Veronæ ciuibus,
ientissimo bello durante latibula vitæ ac for-
nis suis circa id litus quærentibus, condita
, anno reparatæ salutis quadringentesimo
inquagesimo sexto. Vicetia, Scrozzij Ciconiæ *Vicetia.*
i Italica lingua opus hoc primum conscripsit,
tria, conditores habet Gallos Senonas, vt &
rona, Brixia, aliæque eo in tractu ciuitates *Verona.*
c enim Polycrates libro sexto scriptum reli- *Brixia.*
it) annis ante Christum natum mille centum
quadraginta. Bergomum Brenni milites an- *Bergomũ.*
s ante Christum natum trecentis quinquagin-
condiderunt, vt Iustinus, Polycrates & Paul-
s Perusinus scribunt. Mantuæ initium & no- *Mantua.*
en Manto dedit Tiresiæ vatis filia, post euersas
Alexandro Thebas. Placentia nomen & ori-
inem à Placentulo quodam Troiano, si Bencio *Placentia.*
lexandrino credimus, accepit, eo fere tempo-
e quo Debora populo Israelitico ius dixit. Al- *Abba Pe-*
am Pedemontij vrbem, vt idem Bencius auctor *demontij.*
t, Troiius quidam Troianus construxit. Tauri- *Taurinum*
um Galliæ cisalpinæ vrbem Phaeton solis fili-
s Mosis temporibus exædificasse à Paullo Peru-
ino scribitur. Vercellas Galliæ cisalpinæ oppi- *Vercellæ.*
dum, teste Sichardo, mulier quædam Troiana
Venus nomine & Elicius eius filius, ante Troiæ
excidium condiderunt. Lugdunum Galliæ vrbs *Lugdunũ.*
à Plancio Ciceronis discipulo Octauiani Augu-
sti tempore ædificari cœpta est, vt Eusebius scri-

 bit. Fer-

Ferraria. bit. Ferrariam Gothi muris circumdederunt, eo tempore quo magnæ illæ Venetiæ originem sumserunt; nomine à ferro, quod tributi nomine Rauennati ecclesiæ dependere solebat, indito. *Alexãdria* Alexandria Alexandrum Magnum conditorem agnoscit, ad æternam victoriæ memoriam ab eo rege exstructa, annis ante Christum natum, vt Iustinus vult, trecentis viginti. Paullo post hanc *Antiochia* Antiochia Syriæ vrbs nobilissima condita est, Plinio auctore. Sed quid multis opus est exemplis? quæ infinita ferè adduci possint, si non hæc ipsa quoque fastidium lectori allatura metuendum esset. Verbo dicam, nullam esse in toto orbe terrarum vrbem, nullum oppidum, cuius non origo & prima fundatio perhiberi possit. Quo argumento quid efficacius, quam cœpisse aliquando Mundum, & paullatim tot populis insessum, totque vrbibus excultum fuisse? *Artiũ initia atque inuẽtores.* Iam si artium initia quærimus, nonne constat Grammaticam, omnium bonarum litterarum fontem, à Prometheo in Græcia inuentam, & à Crate Malote misso ad senatum ab Attalo rege, inter secundum & tertium bellum Punicum, studium eius Romæ illatum? Rhetoricam Tisias, Corax Syracusanus, & Gorgias Leontinus primi tradidisse dicuntur. Logicæ inuentores Cleanthes, Chrysippus, Daphita, Euthydemus, & Dionysidorus fuerunt. Memoriæ artem Simonides Melicus primus certis characteribus consignauit. Geometriæ fundamenta Euclides iecit. Musicæ Sappho Lesbia, vel, vt alij volunt, Thersander aut Pithoclides auctores feruntur. Medicinam Serapio, chirurgiam Apis rex AEgypti, Nauem

Noa,

ı, Lyram Mercurius, Arcas citharam, Piseus
rhenus tubam inuenit. Vitium colendarum
lum & vini vsum Bacchus hominibus tradi-
Astrologię repertor fuit Anaximander Mile-
picturæ Cleanthes. Leges primus tulit Rha-
anthus. Herbarum virtutem Chiron mor-
edocuit. Horologium Thales excogitauit;
tates muris Tharso primus cinxit. Turres
opes primi excitârunt. Belligerandi artem
s; monetæ cudendæ, AEginetæ tradidisse,
enique alia inuenisse dicuntur. Sed omni-
ceterum inuentorum artem duo superant à
ianis non ita multos ante annos reperta.
am bombardæ siue tormenta bellica, qui-
ost hominum memoriam nihil terribilius
mano ingenio excogitari potuit, vtpote
d hominum tantum, verum etiam vrbium
m factis. Alterum longè nobilius atque
minum vitam vtilius, immò diuinum pla-
entum Moguntia nobis dedit, artem scili-
ographicam à Ioanne Gutenbergo, eque-
gnitatis viro ibidem repertam, ex qua ma-
brorum omnis generis copia ac disciplina-
nnium puritas ac perfectio ad nos mana-
ecimo sexto deinde anno, qui fuit salutis
æ millesimus quadringentesimus quin-
imus octauus, quidam Conradus nomine,
itidem Germanus, Romam primo diui-
nc artem in Italiam attulit: Volaterranus
uorum fratrum mentionem facit, & li-
i primi typis illis excusi fuerint hos no-
D. Augustini De ciuitate Dei, & Diui-
ctantij Firmiani Institutiones. Quid?

Ars tormentaria

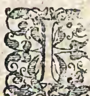
Typographiæ inuentum.

nonne Hiſpani anno M. cccc. xcvi. nouum orbem inuenerunt? contra Lucretij, Lactantij & Auguſtini opinionẽ qui Antipodas eſſe negarunt. Quibus omnibus argumentis Ariſtotelis de Mundi æternitate commentum vel potius ſomnium efficaciſſime refellitur. Neque enim vel mediocri iudicio atque ingenio præditus illud credere poſſit, homines tanta ingenij ſollertia atque acrimonia tot ſæculorum myriadibus, immò in illa, ſi Dijs placet, temporis æternitate non potuiſſe reperire ea quæ quater his mille, vel centum, immo decem retrò annis inuenit. Et ſane quid aliud reſtat quam vt volandi, inuiſibili modo ambulandi, vitæque in longiſſimum æuum producendæ ars excogitetur?

Quarum rerum inuentio reſtet.

Contra eos qui plures vno Mundos eſſe ſtatuerunt; deque ea cœlorum reuolutione quæ Annus magnus & vertens, & mundanus à veteribus philoſophis dicta fuit.

CAPVT XII.

NGENS profectò eſt humani ingenij confidentia, adeo vt cœleſtia etiam quæque ſupra omnem naturam ſunt rimari auſit, atque ſcire expetat quæ Deus inter arcana ſibi reſeruauit. Quid mirum igitur, ſi tamquam alter Phaeton aut Icarus, cœleſtis illius ſolis calore colliquefactis ac ſolutis pennis, in errorum mare

Curioſitas in diuinis rebus vitanda.

præcipitetur? & quum æternæ illius lucis
m regere ac splendorem ferre nequeat,
se, fines sui muneris transgressus, concitet
iationem, ac fulmine ictus in perpetuæ
ationis tartarum deijciatur? Quæ enim
st amentia, hominem tanta corporis gra-
in imo hoc Mundi loco à Deo collocatum,
iusque naturæ instrumentis ad volandum
itum, è cera alas sibi fingere, eoque ascen-
elle quo Deus ipsi aditum præclusit? Quid
liud sit, nisi gigantum more, diuinæ vo-
i bellum indicere? quo nihil fieri potest
mine magis execrabile atque exitiosum. *Hominis te-*
iihilominus humani ingenij temeritas e *meritas in-*
n nobilitatem atque altitudinem Dei mu- *genij subli-*
oncessam, arguit: quod quidem si male à *mitatis in-*
arbitrio regitur, à Deo in reprobum sen- *dex.*
aditur, atque ita Satanæ omniumque vi-
n fit mancipium; econtra vero si clauum
n teneat, seque totum voluntati Dei subij-
mnia bona, atque ipsius etiam æternę vitæ
gaudij fructum à Deo immortali conse-
. Sic veteres illi philosophi, quibus gra-
ebatur quidquam inexcussum relinquere,
probrosum non posse rerum omnium ra-
reddere, alium quemdam locum vltra
huius Theatri confinia mentis cogitatio-
finxerunt, in quo plures sint Mundi ma- *Mundi an*
, non minus quam hæc cœlo ac terra con- *plures.*
s. Hæc opinio Anaximandri fuit & Anaxi-
, antiquissimorum philosophorum: quam
multi alij quoque, vt Diogenes, Leucip-
Democritus & Epicurus, amplexi sunt, ac

 multo

multo ineptioribus delirijs cumulârunt: Mundos scilicet numero infinitos esse, maiores alios, alios minores; horum rursus alios sole & luna illuminari, alios cœleste corpus vel sidus nullum, alios plura quam in hoc nostro sint, habere: horum vero omnium magnam esse inter se discrepantiam. Alios enim crescere, alios contrahi ac minui, alios etiam omnibus plantis, animalibus atque habitatoribus esse destitutos. Sed omniũ maxime ridiculum hoc est, quod hos mutua ruina & attritu, dum alter in alterum cadit, non aliter quam vitrea vasa, corrumpi ijdem affirmârunt. Metrodorus eò amentiæ progressus est vt dicere ausus sit, non minus ineptum esse cogitare in infinito vacuo vnum solum esse mundum, quam credere in agro aliquo spacioso ac fertili vnam tantum frumenti spicam reperiri. Eorundem commentum fuit Mundos hos ex atomis nasci. Quum enim atomos, vt supra diximus, pro rerum omnium principijs posuissent, qui per vacuum perpetuo moueantur: fortúito horum concursu non hunc vnum solum in quo nos habitamus, sed infinitos atque innumerabiles alios effici dixerunt, quorum nulli inter se sint æquales ac similes, nec tamen quidquam eis desit. Sed ne sine ratione insaniuisse viderentur, suam opinionem tali argumẽto probârunt. Quia, inquiunt, infiniti numero sunt atomi, similiterque vacuum infinitum est, ac cócursus ille atomorum, è quo generatio exsistit, accidentalis est siue fortuitus, non vero ab vlla caussa efficiente proficiscitur: necesse erit, vt quemadmodum in hoc vacuo in quo Mundus
est, is

is ipse Mundus natus est, ita in alia vacui
e ex alijs atomis coniunctis alius Mundus,
rsus in alia alius efficiatur. Sic igitur quum
i infiniti, & vacuum infinitum sit; casu quo-
nfinitos mundos resque infinitas esse pro-
as, in quibus perpetua sit generationis &
ptionis vicissitudo, eamque ita in æter-
duraturam, sine vlla caussa efficiente ex-
eca, atque Naturæ ordine, sed casu tantum,
e, vt philosophi loquuntur, ex accidenti.
antium hæc somnia & imaginarias Chi-
s multi è philosophis cordatiores refutâ-
atque exterminârũt, vt Pythagoras Samius,
s Milesius, Anaxagoras, Parmenides, Me- *Arist. 1.*
, Heraclitus, Zeno Citieus: sed præ ceteris *Metap. 49.*
eiusque discipulus Aristoteles, qui vali-
is rationibus demonstrârunt vnum tan-
sse mundum, eum scilicet quem nos inha-
us. Harum aliæ sumtæ sunt à ridiculis ab-
atque inconuenientibus, quæ Mundi illam
plicitatem consequutura erant; aliæ vero
ius Naturæ fontibus haustæ sunt, quę Mun-
tatem velutidigito monstrat atque irrefra-
ter euincit. Ac primum Mundum vnum
m esse Mundi definitio euincit, quod scili- *Arist. 12.*
sit quo res omnes continentur, & extra *Metap. 38.*
nihil reperitur. Quod si extra Mundum
liquid aliud est: non is profecto res om-
plectetur. Præterea, si plures essent Mun-
ndus hic non vnius illius & solius archi-
mago & quoddam veluti simulacrum, non
sed pars, non perfectum quid sed imper-
n futurus erat. Quod si Naturæ vim ac ra-

tionem inſpiciamus, fieri equidem nullo modo poteſt vt plures vno ſint Mundi. Si enim præter hunc alij ſunt, aut ex ijſdem elementis quibus hic erunt compoſiti, aut ex ijs quæ alterius ſint naturæ & qualitatis. Si elementa illa alterius ſint naturæ; non illi re, ſed nomine tantum huic noſtro ſimiles erunt. Sed nec illi alia natura pręditi, neque ex alijs corporibus formati eſſe poſſunt, quum plura quam quatuor elementa eſſe nequeant, Terra videlicet, Aqua, Aer & Ignis: & ſi alij Mundi ex elementis & corporibus natura à noſtris his diſcrepante conſtarent, multò plura ſint elementa neceſſe eſt, quod fieri non poteſt. Plura vero quam quatuor elementa non eſſe, probatur ab eo quod quatuor tantum ſunt ſpecies motus & non plures: primus qui ſurſum fit, ſimplex; ſecundus qui eodem fertur, nõ ſimplex; tertius qui deorſum fit, ſimplex; & quartus qui itidem deorſum fit, non ſimplex. Motus ſimplicis aſcenſionis eorum eſt corporum quæ ſimpliciter leuia ſunt, vt ignis; motus aſcenſionis non ſimplicis in aere cernitur, qui etſi ſurſum quoque fertur, tamen ad ignis motum, qui multo leuius eſt elementum, comparatus, ſimplex quodammodo non eſt. Motus deſcenſionis ſimplex terræ eſt, non ſimplex aquæ, quarum hæc etſi reſpectu aeris grauis ſit, tamen ad terram comparata ſimpliciter grauis dici non poteſt. Idem à qualitatibus probatur, quæ plures quam quatuor non ſunt, calor & frigus, ſiccitas & humor, quæ non niſi quatuor modis coniungi poſſunt, calor ſcilicet cum ſiccitate, vnde Ignis; calor cum humore, vnde Aer generatur; frigus

Elementa an plura quam quatuor.

Motus elementorum

Quatuor primæ qualitates.

ꝫus cum humore, è qua copulatione Aqua;
rigus cum ſiccitate, e qua Terra eſt concreta:
ue vlla alia ratione qualitates hæ, vtpote ſi-
inuicem contrariæ, commiſceri queunt.
que enim fieri poteſt vt vnum idemque cor-
s eodem temporis momento calidum ſit,
frigidum, aut ſiccum atque humidum.
are quum ſingula elementa duas qualitates
bere oporteat, eæ vero non niſi quatuor illo-
m quos iam commemorauimus, modorum a-
quo coniungi poſſint; manifeſtum quoque eſt
ura quam quatuor elementa non dari; & per
nſequens alios illos Mundos non niſi ex iiſdem
uatuor elementis conſtare poſſe. Alios vero
lundos ex illis iiſdem quatuor elementis for-
matos eſſe itidem impoſſibile eſt. Sicut enim
oc in Mundo elementa vel ad centrum tendunt,
t Terra, vel ad circumferentiam, vt Ignis: ita
atendum ſane erit idem in alijs mundis fieri,
t ſcilicet terra ad centrum deorſum, ignis ad
ircumferentiam ſurſum feratur. Si igitur ter-
ræ atque ignis elementa omnibus in mundis v-
nam atque eandem vim habent ac naturam, ad
vnum idemque centrum atque circumferentiam
tendant neceſſe eſt, alioqui non eadem ſed di-
uerſa erunt. Quare vel circumferentia & cen-
trum alterius vel huius mundi proprius erit ele-
mẽtorum locus. Propriũ vero ignis ac terræ locũ
eſſe huius mundi circumferentiã atque centrum,
ex eorundẽ elementorum effectis manifeſto col-
ligere licet. Si enim centrum huius terræ non
proprius eſſet terræ locus, numquam illa in eo
conſiſtet, ſed ad alterius mundi centrum fere-
tur.

Locus elementorum proprius quis & vbi

tur. idem in igne futurum erat, qui itidem deserta huius mundi circumferentia ad illam alterius prouolabit. Si igitur plures sunt mundi, terra eorum ad huius cētrum, atque ignis ad huius circumferentiam tendet; atque ita vnus tantum mūdus efficietur. Vt vero elementa ab vno mundo ad alterum transeant, fieri non potest. terra enim vbi alterius mundi centrum deseruerit, & versus hunc ire cœperit, circumferentiam petet, atque ita sursum contra motum suum naturalem mouebitur: similiter ignis ad circumferentiam illam contendet, atque ita deorsum feretur, quod naturæ ipsius quam maxime repugnat. neque enim idem corpus graue simul & leue vno eodemque tempore esse potest. Quapropter quum vnum tantum centrum sit ad quod grauia, & vna sola circumferentia ad quam leuia ferantur, nec in rerū natura vlla alia elemēta reperiātur nec reperiri possint præter quatuor illa: rectè cōcludimus vnum tantum esse mundum, nec vno plures esse posse, eū scilicet quem nos inhabitamus. Porrò non esse alium præter hunc Mundum alia ratione demonstrari potest. Nam quum vniuersus hic Mundus extremi orbis circumferentia includatur; necesse omnino est vt ex omnibus corporibus sensibilibus ac naturalibus sit compositus, & consequenter extra illam circumferentiam nullum sit corpus: alioqui illud extra suum locum naturalem futurum sit, qui intra circumferentiam est & centrum: nec motu naturali ciebitur, qui triplex tantum est, circularis quo cœli, sursum atque deorsum, quo elementa mouentur: qui motus extra circumferentiam illam locum

Elementa ab vno mū do ad aliū transire nō possunt.

Motus naturalis quotuplex.

um non habent. Quocirca quum extra illam
umferentiam corpus non sit, multo minus lo-
erit; qui si ibi sit, vacuum admittendum erit,
ie ita dicendum à Natura frustra aliquid effe-
n, quod de ea ne suspicari quidem licet, vt
itoteles confirmat. Non ergo plures sunt
ndi, sed vnus tantum isque perfectus reperi-
quemadmodum quoque vnus tantum isque
ectissimus auctor eius est, princeps & guber-
r; extra quem nec locus est, nec vacuum,
empus. Locus non est, quum locus sine cor-
esse nequeat: si vero corpus ibi non est, nec
us erit, si motus non est, tempus quoque ex-
etur, vtpote quod mensura est motus. Age
en, si curiose nimis & hoc scire cupias quid
Mundum sit, paucis indicabo. Id quod ex-
ltimam Mundi est circumferentiam non est
co, nec eo opus habet; ideoque ab omni tem-
, cetera omnia conficientis ac consumen-
iuria tutum est, omnis mutationis, altera-
s, passionis expers, & vt verbo dicam, æ-
im: vtpote quod à seipso vitam habeat suf-
itissimam atque excellentissimam, princi-
ic fine carentem, à se solo dependens,
ò à quo omnia creata sunt, à quo eadem de-
ent, deriuantur ac conseruantur. Hoc ve-
iid aliud sit quam immortalis, inuisibilis
omnipotens ille Deus? In multis tamen
n philosophorum opinio ab aliorum pla-
liscedit. Aristoteles quidem acerrimus Na-
indagator Mundum hunc, vti supra multis
cauimus, æternum esse, nec vmquam fi-
habiturum statuit. Mathematici quidam
rologi contra affirmârunt, Mundum, quã-

Extra Mũdum quid sit.

An cœlorũ motu Mũ-

dus destru atur & renouetur. uis vnus sit & solus, tamen ante hunc alium fuisse, quo per diluuium vniuersale destructo, nō multo post nouum restauratum & quasi renatum esse, idque infinitis vicibus factum, ac porro factum iri. Ratio ab ipsis allegata hæc erat. Aiunt, caussam huius à corporibus cœlestibus, eorum motu, luce, varijs aspectibus & positionibus, in quibus de tempore in tempus reperiuntur, proficisci: ac quemadmodum cœlestium aliqua corporum coniunctio aut stellarum positio atque exortus pluuias nonnumquam affert, aliàs siccitatem atque incendium, interdū bellum, sæpe pestilentiæ luem, aliaque eiusmodi quorum hominum hanc tam sedem quam vitam plenam videmus; ita tam validam tamque potentem dispositionem ac coniunctionem posse contingere, cuius vi Ignis elementum exasperatum totum ferè hunc Mundum comburat ac con-

Incēdium. sumat, quod Incendium illi dixerunt; econtra ab alijs aspectibus & siderum positionibus tantam pluuiarum vim effusam, vt his auctum Aquæ elementum magnam terræ partem obruerit atque inundarit: atque hoc cataclysma siue

Diluuium. Diluuium appellârunt. Quia vero intelligebant illud statim quæsitū iri, vnde deleto Mundo, noui homines rursus exstiterint, & à quo creati sint, addiderunt, quando horum alterum factum sit, numquam totam terram conflagrasse, nec totam aqua obrutam, sed partem eius aut montium iugis atque altitudine, aut aquæ vicinitate ab vtro-

Homines diluuio superstites quomodo que periculo intactam mansisse, in qua pauci homines à fortuna reliqui facti, genus deinde mira fecunditate propagarint, & in speluncis, syluis

& cam-

campis vitam simplicem omnisque fraudis nalitiæ expertem egerint; & sic Aureum il- sæculum, à Poetis tantopere celebratum, stituerint. Ijdem postea rerum ac cœlo- præsertim aspectu atque admiratione cap- uos cursus suos æquabili varietate constan- mè conficere, omniaque admirabili quodam ine colligata esse longo vsu deprehenderant; ɔsius naturæ stimulis quæ sua sponte scientiæ etens est, acti, caussas rerum diligentiori in- igatione perscrutari cœperunt, quam illi- eculi ruditas ferebat: horum posteri deinde, escentibus tam malitiæ quam ingenij vi- s, cœptam hanc scientiarum arcem tam ɔrum inuentis quam proprijs ingenij opibus fice exornârunt, ac demum posteris exædi- ıdam tradiderunt. Quantum vero temporis ıo diluuio aut incendio ad aliud diluuium e incendium intercedat, non satis inter ipsos ıenit. Quidam enim septuaginta septem, ıuadraginta nouem, alij triginta sex, alij decim tantum annorum solarium milia po- : in hoc vero vna omnium est sententia, re- , vt ad eundem locum, vnde semel profe- ınt, cuncta astra reuertantur, atque tum sit cœli status qui in præcedenti fuit dilu- quod illi tempus *Annum magnum* & verten- etiam appellarunt. Hic apud Macrobium scribitur: *Mundani ergo anni finis est, quum oës omniaque sidera à certo loco ad eumdem ta remeauerint, vt ne vna quidem cœli stel- lio loco sit quam in quo fuit, quum omnes aliæ oco motæ sunt, ad quem reuersæ, anno suo fi- nem*

noui mūdi auctores.

Annus magnus quid.

Macrob. in somn. Scipionis.

nem dedere; ita vt luminaria quoque cum erraticis quinque in iisdem locis & partibus sint in quibus incipiente anno mundano fuerunt. Cicero idem paucioribus verbis exprimit: *Annus perfectus & absolutus perfecto numero temporis tum completur denique quum se octo ambitus confectis suis cursibus ad idem caput retulerunt, quumque eum permensus est idem & semper sui similis orbis.* Neque heic ftitit se horum hominum stultitia, sed longius progressa illud affirmare ausa est, omnes res, omnes actiones quas hodie ab imo ad summum cernere est, infinitis vicibus factas esse atque contigisse, rursumque infinitis vicibus redituras tam in ijs quæ substantialia quam quæ accidentalia à philosophis vocantur: quum omne etiam accidens à vera aliqua caussa proueniat, quamuis caussæ illæ magna ex parte abditæ sint nobisque incognitæ, Ex quorum opinione illud sequitur eos homines qui iam viuunt, præteritis quoque sæculis vixisse, futuris quoque eodem nomine, cognomine, patre, patria, opibus, amicitijs, paupertate, miserijs & calamitatibus, ceterisque rebus quas olim in vita experti sunt, victuros. Ne vero nihil dicere atque tam magni anni spacijs frustra Mundi terminos includere viderentur; pro veris, primis & immediatis caussis earum rerum quæ velut in orbem redeuntes ac recurrentes, in hæc inferiora superne defluunt, cursum & positum siderum posuerunt. Vnde necessario hoc illis fatendum erat, quando idem cœli futurus sit cursus ac positus qui ante diluuium fuit, eadem quoque effecta productum iri. Quare auctor huius operis Strozzius

An homines ijdem superiorib. sæculis vixerint, & futuris victuri sint.

zius Ciconia, qui ætatis anno tricesimo septimo, salutis vero nostræ reparatæ anno millesimo sexcentesimo quinto Venetijs primū ista cōscripsit; atque ego qui eadem eodem ætatis meæ anno, sed anno salutis post, Coloniæ Agrippinæ ex Italica lingua in Latinam transtuli, res easdem ijsdem in locis eodem ætatis tempore iam conscripsimus, & futuris quoque sæculis post magni illius anni conuersionem conscribemus. Hæc tam absurda tamque ab omni ratione aliena opinio magni nominis philosophos habuit assertores, sed Platonem inprimis, qui affirmare non erubuit ante quindecim annorum milia se Athenis in eadem Academia docuisse, & post altera quindecim annorum milia ijsdem discipulis atque in ijsdem ædibus scholas habiturum. Platonem vero ita sensisse, ex D. Augustini verbis probari potest, qui libro 12. De ciuitate Dei ita scribit: *Plato philosophus in vrbe Atheniensi in ea schola quæ Academia dicta est, discipulos docuit. ita per innumerabilia retro sæcula, multum prolixis quidem interuallis, sed tamen certis, & idem Plato, & eadem ciuitas, eademque schola, ijdemque discipuli repetiti, & per innumerabilia deinde sæcula repetendi sint. Absit, inquā, vt nos ista credamus.* Sed ridiculam hanc Platonicorum opinionem vel potius somnium vniuersa Peripateticorum schola explosit, & Aristoteles inprimis falsitatis conuicit. Etsi enim fatetur caussas præcipuas maximeque vniuersales easdem semper manere: demonstrat tamen à caussa ad caussam descendendo, donec ad vltima in mundi hac

Aug. li. 12. De ciuit. Dei. ca. 13.

infe-

inferiori parte effecta perueniatur, illarum tamē necessitatem in tantum euanescere atque ex vltimorum effectorum contingentia tantum participare, vt ista effecta postquam semel transierint, à priuatione ad habitum non redeant, atque in ijsdem indiuiduis atque ijsdem caducis ac mutabilibus conditionibus non amplius deinde habeant locum. Sed & illa ratio quam Platonici ab artium & scientiarum post incendium vel diluuium inuentione sumserunt, sine ratione est. Præsupponunt enim, gentem illam quæ casu aut singulari quadam fortuna diluuium vel incendium euaserit, asperam fuisse, inexpertam, sine monumentis atque vlla maiorum memoria, cum omnibus quæ his è diametro aduersantur. Sed fabulæ huius ac delirij vanitatem nulla vel vmbra veritatis vestitam, posteri non intellexerunt tantum, sed etiam deriserunt, inprimis Iudæorum Rabbini ac theologi, qui dogma hoc, ea scilicet quæ sunt quæque fiunt in hoc mundo à cursu & positu siderum, non à voluntate diuina, profluere ac gubernari, manifestæ vanitatis atque erroris condemnārunt.

Cabalistarum atque Origenis quo- Mundi durationem atque restau- tionem, paradoxis; vbi simul docetur id Cabala sit. & antiquissima aliquot emporum apud Chaldæos atque AE- gyptios monumenta expli- cantur.

CAPVT XIII.

PALMAM scientiæ antiqui Iudæorum Rabbini, Eleasar, Moses AEgyptius, Simon, Ismael, Iodan, Nachinan, alij, ceterarum gentium philosophis concedere neuaquam voluerunt. Quocirca vt eorum opinioem qui per astrologiam ac philosophiam quid eus ante iacta Mundi huius fundamenta egerit ire se professi sunt, irriserunt; ita nouo quoam commento altioris eruditionis existimatinem conciliare sibi conati sunt, quo immensæ llius æternitatis arcana è cœlestibus disciplinis austa atque cognita sibi affirmarunt. Occulam hanc scientiam *Cabalam* Hebræa lingua nũcuparunt, quæ vox Receptionem significat, quod scientia illa nullis litterarum notis consignata, sed ex ore ac sermonibus ab vno ad alium deriuata & quasi per manus tradita esset. Huius primum illi auctorem Mosen faciunt, quem eamdem in monte Sinai, præter leges quinque libris inscriptas, ex ipso Dei ore accepisse aiunt, cum *Cabala quid.*

 expresso

expresso mãdato ne scriptis eam consignaret, sed illis septuaginta tantum sapientibus qui ad legis custodiam electi erant, ore ac verbis communicaret; à quibus sic deinceps ea ad posteros propagata sit; tandem vero post captiuitatem Babylonicam ab Esdra Dei iussu septuagintà libris conscripta, quos tamen legere nemini præterquam sapientibus ad id munus electis, fas erat. Rem vero ita se habere ex ipsius Dei verbis Esdram hoc modo alloquentis, probare conãtur: *Reuelans reuelatus sum super rubum, & loquutus sum Moysi quando populus meus seruiebat in AEgypto, & adduxi eum super monte Sina, & detinebam eum apud me diebus multis, & enarraui ei mirabilia multa, & ostendi ei temporum secreta & finem, & præcepi ei dicens: Hæc in palam facies verba, & hæc abscõdes.* Eodẽ in loco ista sequũtur: *Exactis quadraginta diebus loquutus est Altissimus dicens, Priora quæ scripsisti in palam pone, vt legãt digni atque indigni; nouissimos autem septuaginta libros conseruabis vt tradas eos sapientibus de populo tuo. In his enim est vena intellectus, & sapientiæ fons, & scientiæ flumen. Et feci sic.* Porro Cabalæ huius beneficio Mosaicæ legis medullam altissimaque Dei secreta reuelata sibi doctores illi aiunt; atque ex ijs illud cognitum, infinitos à Deo per successionem continuam Mundos creatos, atque ab eodem rursus destructos ac dirutos, hanc scilicet regionem inferiorem quæ infra lunam est, septies millesimo, superiorem vero illam vndequinquagies millesimo quoque anno. hoc insuper addiderunt, sex illis annorum

Cabala à quo primũ conscripta.

Esdræ 14.

Cabalistarũ de Mundo opinio.

norum de ſeptem milibus Chaos in quatuor elementa diuiſum res omnes nouas gignere ac producere, iiſque finitis in ſe rurſus omnia colligere; ſeptimo vero millenario quieſcere, ac mille illo annorum ocio ac quiete ad nouam germinationem vires colligere ſeque præparare; atque ita continuam quandam Mundorum ſucceſſionem & hactenus fuiſſe & porrò futuram; tandem vero ſepties renouato ac quaſi renato hoc inferiori orbe, exacto quadraginta nouem milium annorum curſu, ipſo quinquageſimo millenario cœlos quoque ſolutum iri, omniaque in antiquum chaos & primam materiam reditura: tumque Deum omnibus beatis mentibus ac ſpiritibus ad ſe receptis, moli huius vniuerſi confuſæ quietem indulturum; poſtea vero pro immenſa ipſius ſapientia ac poteſtate, renouatis rebus omnibus, multo pulchriorem Mundum multoque iucundiorem conditurum. Atque hanc ob cauſſam Angelorum creationis in ſacra ſcriptura vbi Mundi creatio deſcribitur, non fieri mentionem, quippe qui in Mundorum præcedentium creatione immortales remanſerint. Hinc etiam Salomonem in Sapientiæ libro materiam ante Mundi huius creationem cõfuſam ſupponere, atque alibi dicere, *nihil eſſe ſub ſole nouum*. Iidem Rabbini vt fidem facerent, paradoxa hæc ex ipſa Moſaicorum librorum medulla eſſe ſumta, cumque iis optime conuenire, dixerunt ſex illis creationis diebus ſex annorum milia quibus Mundus duraturus ſit, ſignificari; ſeptimum vero diem quo Deus quieuiſſe dicitur, ſeptimi millenarij eſſe figuram, quo Mundus in antiquum

Cabaliſtæ quomodo S. Scripturã ſuam opinionem confirment.

chaos redactus ac destructus, ocium sit acturus. huius vero sententiæ rationem è regij psaltæ ac prophetæ Dauidis verbis sumunt, qui mille annos in Dei conspectu vni diei æquales esse canit. Addiderunt: septem illas festi septimanas quadraginta diebus præcise inclusas, quibus populus Iudaicus memoriam suæ ex AEgypto egressionis celebrauit, septem Mundi huius sublunaris in quadraginta nouem annorum milibus reuolutiones præfigurare; quinquagesimum vero sacrificij solemnis diem, quem Deus ipse eximium esse voluit ac celeberrimum ac sanctissimum vocauit, destructionem ac nouam huius totius Vniuersi communicationem adumbrare. *Numerabitis ergo*, inquit Deus, *ab altero die sabbathi, in quo obtulistis manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas vsque ad alteram diem expletionis hebdomadæ septimæ, id est, quinquaginta dies, & sic afferetis sacrificium nouum Domino.* Subiungit deinde: *Vocabitis hunc diem celeberrimum atque sanctissimum. omne opus seruile non facietis in eo, legitimum, sempiternum erit in cunctis habitaculis & generationibus vestris.* In eandem sententiam ijdem illud interpretantur quod Deus in Leuitici libro senis annis terram colere, septimo vero quoque anno ociosam relinquere Iudæos iussit. Sic enim ait: *Sex annis seres agrum tuum & sex annis putabis vineã tuã colligesq; fructus eius, septimo aũt anno sabbathũ erit terræ requietionis Domini: agrũ non seres & vineã non putabis.* Terrã vero per Chaos denotarunt quod Hebręis & Chaldęis illa voce dicitur: per senos annos quib. laborare & terrã colere licebat, senos annos quibus res ge-

Leuit 25.

nera-

nerabiles producũtur; per septimũ vero quietis ac cessationis, septimũ millenariũ intelligi dixerũt, in quo omniũ elementorũ cõfusio sit, omnesque proprietates inter se commisceantur. Similiter quando Deus mandat, vt exactis septies septem, id est, quadraginta nouem annis, quinquagesimus quisque qui Iubilæus dicitur, singulari religione multisque cæremonijs agatur, quinquagesimum millenarium significari affirmant, quo tam cœlestis illa quam sublunaris & inferior hæc mundi regio corruitura simul ac noua exoritura sit: eoque in sacra scriptura præcipi vt perfecta eo anno omnia quiete perfruantur, serui manumittantur, debitores nexu soluantur, terra non fodiatur, aretur aut pastinetur, fructus communes sint, omnes denique possessiones, non obstante vllo pacto, ad pristinum dominum reuertantur. Verba scripturæ sunt: *Numerabis quoque tibi septem hebdomadas annorum, id est, septies septem, quæ simul faciunt annos quadraginta nouem,* &c. & paullo post: *sanctificabisque annum quinquagesimum, & vocabis remissionem cunctis habitatoribus terræ tuæ: ipse est enim Iubilæus. reuertetur homo ad possessionem suam, & vnusquisque rediet ad familiam pristinam: quia Iubilæus est & quinquagesimus annus.* Erroribus his de Mundi duratione ac successione, præter ea quæ hactenus à nobis adducta sunt, hominum ambitio maximè occasionem præbuit. Quum enim quæuis gens generis sui origini à vetustate decus atque ornamentum quærere vellet; factum est vt infinito ferme præteriti temporis spacio, generis sui primordia descripserint. Plato in Ti- *Populorum quorundã antiquitas*

mæo è ſacerdote quodam AEgyptio intellexiſſe ſe ait, AEgyptios annorum octo milium hiſtorias in monumētis habere conſignatas. Eudoxus Zoroaſtrum ſex annorum milibus Platone antiquiorem facit; Hermippus vero quinque annorum milibus aute bellum Troianum vixiſſe ſcribit. Chaldæi, vt Cicero ſcribit, quater centum ſeptuaginta milium annorum memorias apud ſe exſtitiſſe gloriati ſunt: quod idem Diodorus Siculus teſtatur, qui Chaldæos dixiſſe ait, ſtellarum curſus per quatercentum & tria annorum milia ad Alexandri Magni vſque tempora à ſe obſeruatos, totidemque annorum apud ſe ephemerides exſtare. Vulcanum Laertius dicit Nili AEgyptij fuiſſe filium, & ab eius ætate ad Alexandri tempora ſpacium quater centum octo milium octingētorum ſexaginta trium annorum intercurrere: toto vero hoc tempore, quod inprimis notatu dignum videtur, trecentas ſexaginta tres ſolis, lunæ vero octingentas triginta duas ecclipſes ſiue defectiones contigiſſe, ab iiſdem AEgyptijs memoriæ eſſe proditum. Modeſtius aliquanto Mela mentitur, AEgyptios iactare trecentos & triginta reges ante Amaſim ſe habuiſſe; quorum omnium imperiorum tempora, vt in chronicis eorum ſiue annalibus proditum ſit, tredecim annorum milibus includantur. Addit rem non minus ridiculam quam incredibilem, poſt AEgyptiorum gentem conditam ſtellas quater curſus ſuos compleſſe, ac ſolem bis eo loco vbi exortus ſit occidiſſe, atque aliud iter primo contrarium plane atque oppoſitum, ingreſſum eſſe. Ab iiſdem memoriæ proditum eſt, intra Oſiridis, Iſidis,

Zoroaſter.

Chaldæorum vetuſtas.

Vulcanus.

Ægyptiorū vana iactatio.

dis, & Alexandri Macedonis, qui Alexandriam in AEgypto condidit, tempora, decem annorum milia interfluxiſſe; quamquam alij viginti tria milia ponant. Deos quoque & Heroas in AEgypto paullo minus decem & octo annorum milibus regnaſſe ijdem fabulantur: ex his vltimum fuiſſe Ochum, qui poſt Iſidem regnum tenuerit. Poſt Deos & Heroas ab hominibus circiter decem & quinque annorum milia in eadem gente imperatum, ad centeſimam ſcilicet & octuageſimam vſque Olympiadem, quo tempore in AEgypto Ptolemæus I. regnare cœpit. Quid opus eſt verbis? Tam Chaldæorum quam AEgyptiorum in prodenda generis ſui origine ac vetuſtate incredibilis fuit ambitio atque vanitas, quæ eos homines qui de Mundi principijs ſcripſere, in multos errores induxit. Sed in his minus hoc mirum quam in Origene, qui itidem exiſtimauit ante Mundum hunc alium fuiſſe, & poſt hunc alium fore, rurſusque alium, perpetuo quodam ordine ſucceſſionis. Sic enim ait: *Nobis autem placet & ante hunc alium fuiſſe Mundum, & poſt iſtum alium futurum. Vis diſcere quod poſt corruptionem huius Mundi alius ſit futurus? Audi Eſaiam loquentem: Erit cœlum nouum, & terra noua, quæ ego facio permanere in conſpectu meo. Vis noſſe quod ante fabricam huius Mundi in præterito fuerit? Auſculta Eccleſiaſtem: quod eſt quod fuit? ipſum quod erit: & quod eſt quod factum eſt? ipſum quod futurum eſt: & non eſt omne nouum ſub ſole quod loquatur, & dicat, Ecce hoc nouum eſt. Iã enim fuit in ſæculis priſtinis quæ fuerũt ante nos.* Atque hęc quidem de pluribus Mundis perpetuo

Origenis error de Mundi origine.

Origenes Periarch.

quodam ordine ſibi inuicem ſuccedentibus opinio apta eſt ad refutandá illorum maledicta qui in concilio Niceno Spiridioni alijsque epiſcopis obiecerunt, valde abſurdum videri, Deum in infinita illa æternitate ante quatuor vel quinque annorum milia demum Mundum hunc tam breui tempore duraturum condidiſſe. Quid enim antea egiſſe? aut quid tandem facturum eſſe? Quibus Spiridio reſpondit, æterni ſupplicij loca tam curioſis hominibus, ne nihil ageret, fabricatum eſſe. Verum enimuero theologi plerique omnes contra prædictam opinionem, vnum ſolum Mundum in principio temporis à Deo conditum, atque vniuerſum hominum genus ab Adamo & Eua protoplaſtis eſſe propagatum, ſenſerunt: idque ex ipſo quoque ſacræ ſcripturæ textu euinci poteſt, vbi dicitur: *In principio creauit Deus cœlum & terrã.* Ac profecto de ſententiæ huius veritate dubitare nefas omnino videtur. Qui enim Mundorum illam multiplicitatem allegant, quid aliud faciunt quam quod Dei arcana, præſertim quoad temporum, quæ Deus occulta nobis eſſe voluit, cognitionem, inutili curioſitate rimantur? ſic videmus illud tempus quo Meſſias ſiue Seruator noſter in Mundum venturus eſſet, patriarchis & prophetis, quamuis id multis precibus ac lachrymis requirerent, Deum reuelare atque aperte oſtendere noluiſſe. Similiter Dominus ac Deus noſter Ieſus Chriſtus vltimum Mũdi diem, quo ipſe ad iudicandos viuos & mortuos venturus eſt, diſcipulis indicare noluit; quamuis vehementer illi rogarent, idque multis ab eo precibus contenderent, his verbis: *Dic nobis quan-*

Quid Deus ante conditum Mundum egerit

Geneſ. 1.

Temporũ quorundã cognitionem Deus ſibi ſoli reſeruauit.

Matt. 24.

quando hæc erunt, & quod signum aduentus tui & consummationis sæculi? Qui etiam vt ostenderet quam grande illud esset secretum, *De die,* inquit, *illa & hora nemo scit, neque angeli cælorum, nisi solus pater.* Quocirca idem postquam à mortuis resurrexisset, atque ab Apostolis rogatus esset quando regnum Israelis restauraturus esset, Patrem æternum illius sibi temporis cognitionem reseruasse dicit. *Non est vestrum,* inquit, *nosse tempora vel momenta quæ pater posuit in sua potestate.* Ac profecto, vt disputationem hanc concludam, multo & modestius & securius illos facere arbitror, qui in res occultas tam anxiè non inquirunt, nec mysteria excutienda sibi sed humiliter adoranda censent: quæ sane modestia longe Deo gratior est & acceptior quam arrogans humani ingenij curiositas, & nescio cuius cœlestis eruditionis persuasio.

Matt. 24.
Marc. 14.

DE SPIRITIBVS ET INCANTATIONIBVS

PRIMAE PARTIS LIBER II.

De Sadduceorum, Epicureorum. & veterum Peripateticorum, Spiritus atque Angelos esse negantium, opinione.

CAPVT I.

IAM vt singulas huius nostri Theatri partes obeamus, atque contemplemur, ordo postulat, ac primum supracœlestem illam, in qua Deus est atque intelligentiæ siue mentes beatæ. Et Dei quidem naturam atque essentiam, quantum humani ingenij angustijs capi potest (etsi profecto capi nō potest) priori libro aliquo modo explicauimus, omisso tamē sanctissimę Trinitatis mysterio, de quo alibi erit dicendi locus, vbi scilicet de Christo vero Deo atque homine agemus: nunc vero ad substantias spirituales progrediemur, quæ vtrum essent vel minus, inter veteres diu multumque disceptatum fuit. Neque sane leuis hæc

uis hæc eſt & parui momenti controuerſia ſiue quæſtio: ſiquidem è ſpirituum tam exſiſtentia quam eſſentia firmiſſimum argumentum ſumi poterit, Animas noſtras etiam corporis hoc deſtructo domicilio victuras, immò immortales eſſe: ſicut è contra ſi ſpiritus eſſe negemus, vix equidem illud vitabimus, quin Animas vna cum corporibus extingui fateamur. Et Angelos quidem eſſe ac ſubſtantias ſpirituales corporis expertes, communis omnium nationum, ſapientum, ac legum conſenſus probat: hancque ſententiam non à Platone tantum profecta Academia, verum etiam vniuerſa Stoicorum ſchola amplexa eſt. Epicurei tamen, Sadducei, atque è Peripateticis quidam contra ſenſerunt, quamuis Ariſtoteles, qua fuit ſingulari in rebus dubijs & obſcuris prudentia, eam diſputationem de induſtria quaſi refugerit, ne abſurdi aliquid ſtatuendo doctrinæ laudem tot tamque erudite ſcriptorum librorum ope partam perderet, vel minima etiam labe contaminaret. Verebatur enim, ne ſi Spiritus eſſe ſtatueret, neque id ſatis validis atque apertis rationibus ex ſuæ philoſophiæ decretis oſtendere poſſet, diſcipulis eſſet riſui, ac Sapientis nomen tantis laboribus acquiſitum amitteret: ſin contrariam opinionem eſſet ſequutus, magiſtri ei Platonis, magna tum admodum, verenda erat auctoritas, qui inde quoque gloriam nominis ſui multum auxit, quod hanc de Spiritibus doctrinam aſſeruit atque illuſtrauit. Quinimmo non neſciebat, ſi Spiritus eſſe negare vellet, impietatis à pleriſque omnibus, vtpote qui hoc vno dogmate leges omnes, omnẽ religionem at-

Anima immortalitas à spirituũ essentia probatur.

Aristoteles de Spiritib. quid senserit.

nem atque sacra funditus tollat, accusatum iri. Argumenta vero quibus illi Spiritus non esse persuadere voluerunt, diuersa sunt & varia. Primum illud fuit, quod dicerent, si Spiritus essent, animam eosdem, atque etiam membra ad huius actiones necessaria habituros, quę non nisi ex elemento aliquo solidiori, vt aqua & terra, formari possint. quare futurum vt conspici quoque, nec minus animalia quam cetera dici possint. Porrò existimabant, si Spiritus sint, fieri non posse quin magno sint numero; sique nocturna illa visa ac terriculamenta, atque admirabiles præstigiæ à Spiritibus proficiscantur; quum omnes mundi prates Spirituum plenę sint, fore, vt vix aliud quidquam præter spectra, lemures, mormones, quæque terrorem hominibus afferunt, conspiciatur, ac quotidie multo plures effectus subitanei ac casus magis admirabiles atque inexspectati contra Naturæ cursum omni fere tempore omnibus hominibus eueniant. At spectra illa rara esse: quin etiam præstigias eiusmodi atque euenta magis caussis naturalibus occultis quam vlli alij rei adscribi posse: quorum caussæ quum occultæ nobis sint, ipsaque res inusitata, admirationem atque stuporem in animis gigni. Exempli gratia, fieri sæpe vt strepitu terreamur: at eum à sorice, fele aut cane excitari posse, aut opinionis ac phantasiæ errore fingi; sæpe etiam trabem siccitate vel humiditate abscedentem aut se mouentem gemiscere veluti; aut rem non visam prius ventoque commotam animum subito terrore ita complere, vt quod non est sibi imaginetur. Eodem

Rationes cur non sint Spiritus.

dem

dem modo si lumen aliquod vel ignis nocturnus conspiciatur, vel eum à cœlesti lumine accensum, vel hominum mathematices peritorum industria atque arte excitatum. Neque enim nouum esse, vt ab eiusmodi hominibus, loca, tempora & constellationes atque in vniuersum Naturæ vires diligenter obseruantibus, illis inprimis qui Magiæ scientiam profitentur, res ijs omnino quibus Naturæ vires incognitæ sunt, admirabiles, ac quarum captus supra vulgi est ingenium, efficiantur. Sic homines quosdam male disposito corpore, luna decrescente grauissimis cerebri doloribus vexari; qui propterea Lunatici dicantur. Hæc Naturæ miracula quosdam Spirituum operationibus adscribere, eam ob caussam vt tanto pluris à vulgo fiant; & quod volunt tanto facilius consequantur. Suo insuper errori è sacra scriptura præsidium Sadducæi quæsiuerunt, in qua quum ceteræ res omnes, cœlum puta, terra, animalia, atque ipse homo creatæ legantur, nulla tamen Angelorum, quorum tantam nobilitatem, tantam sublimitatem esse illi volunt, creationis fit mentio, quam, si facta esset, Moses qui cetera tanta sedulitate persequutus est, nequaquam omissurus fuerit. Præterea quamuis è quibusdam legibus colligere liceat Spiritus esse; id tamen eò magis factũ esse vt terrore quodam & religione homines ad pietatem obligarentur, eaque quæ sensibus capi nequeunt tanto facilius crederentur, quam vllo aliquo alio respectu. Platonem quidem acceptam ab alijs opinionem hanc inter discipulos disseminasse, vt tanto excellentior atque admira-

Sadducæorum Spiritus negantium argumenta.

Stoici cur Spiritus esse crediderint.

mirabilior magister haberetur, vtpote qui ea sciret quæ alij nesciebant. Stoicos vero Socratis quem plurimi faciebant, auctoritate impulsos, sed in primis vt ostenderent esse in animis nostris diuini aliquid, Spiritus esse non abnuisse: tum etiam quod animaduerterent opinione hac vitam persuaderi multo iucundiorem, dum ea tractantur quæ in vniuersum ad hominum animos oblectandos, sed maxime ad consolandos afflictos, & à miseriarum, quibus non dico multorum sed omnium hominum vita proposita est, sensu abducendos mirificam vim habent. Atque hanc potissimum caussam fuisse cur Platonici tam friuolum cõmentum, immò crassum mendacium asserere atque in vulgus spargere non erubuerint, quod existimarent licere tale aliquid comminisci quod nec ipsis nec alijs noceret, sed multo magis vtrosque iuuaret.

Peripateticorum rationes cur Spiritus non sint.

Spiritus an homines iuuent.

Peripateticorum quoque nonnulli ijsdem fere rationibus Stoicos irrident. Aiunt, si spiritus essent, siue illi cœlestes, siue terrestres, siue aerei dicantur, hominibus aut amicos aut inimicos fore. si amici sint, aut diuitias, aut imperia, aut sapientiam largiendo, aliquando aliquem hominum adiuturos: horum vero nihil fieri. imperia enim & opes industria, virtute ac fortitudine; scientiarum verò atque artium cognitionem indefessis laboribus atque vigilijs, tum sigulari quadam ingenij felicitate acquiri. Sin eos inimicos esse dicamus, fieri non posse quin multas quotidie offensiones homines ab eis accipiant, ij præsertim qui maledictis eos prosequuntur ac contemnunt, vt Epicurei, Sadducei, atque illi ipsi qui hoc argumento vtun-

Spiritus an hominibus noceant.

to vtuntur Peripatetici. Atqui horum neminem ab eis vel occisum, vel præcipitatum, vel aliquo alio modo offensum compertum. Valde autem ineptum esse quod nonnulli afferant, etiamsi hominibus inimici sint atque infesti, tamen vt corpuscula pusilla & tenuia, ita exiguas ad nocendum homini vires habere. Hoc enim si vel maximè verum sit; quid vetabit, inquiunt, quo minus Spiritus saxum aliquod aut tegulam sua sponte ad casum pronam de tecto in prætereuntis Sadducei alicuius caput deijcere possit? aut quum aquæ se crediderit, eum submergat? aut in prærupto aliquo loco herêtem, vento commoto præcipitet? Quod si vel horum nihil efficere Spiritus queant; quum tamen ex Platonicorũ sententia animalia agere atque rapere possint, facile eis fore equum quem Sadduceus aut talis aliquis inscenderit, in furorem agere, atque ita sessorem effusum occidere. Horum vero nihil fieri: sed cõtra, si Sadduceus Angelomastyx in mansuetum, Platonicus vero Spiritibus quotidie sacrificans in ferocẽ atque indomitum imponatur equũ, non dubium fore quin Platonicus ephippio excussus vngulisq; proculcatus adstantibus ludibrio futurus sit, Sadduceus vero suauiter ac sine periculo quò velit feratur. Quare Platonicis in re tam dubia atque obscura aut apertis argumentis probãdum, esse Spiritus, aut hunc nodum soluendum: deinde eorum naturam verioribus ac solidioribus rationibus describendam. Quod quum tam ipsi quam Socrates facere hactenus neglexerint: facile intelligi quę de Spiritib. à Platonicis circũferantur, meras esse atque inanes ociosorũ hominum

num nugas. Socratem quidem & Platonem sibi amicos, sed magis amicam esse veritatem: neque se facturos vt vel Platoni, vel Socrati, vel cuiquam alij gratificando, quidquam virtute, in cuius studio vitæ omne tempus posuissent, indignum committant. Illud denique adiungebant, Platonicæ huius opinionis stultitiam omnibus esse manifestam è Magorum & eorum qui Spiritus inuocant siue adiurant, actionibus. Hos enim paucis ac summissis verbis, quorum sonus vltra viginti pedum interuallum vix percipi queat, Spiritus euocare, seque ab eis auditos profiteri: quod tamen nullo modo fieri possit. Sic enim fatendum, aut Spiritus semper in omnibus esse locis, quod impossibile est, quum solus Deus eodem tempore omnibus in locis præsens sit; aut interna humani animi sensa solo intellectu sine vlla præsentia & sine vllis verbis ab eis cognosci. Perinde enim esse si quis exclamet, nec tamen ob distantiam loci exaudiatur, ac si taceat. E quibus atque alijs etiam rationibus illud effici voluerunt, non esse Spiritus, aut vllas mentes à corporibus separatas; sed omnem hominis felicitatem in rebus terrenis & virtute consistere.

An Spiritus vocem hominis percipiant.

De

De Platonis Spiritus esse profitentis opinione, deqúe nouem naturæ intelligibilis ab eodem constitutis gradibus: deqúe Socratis dæmonio.

CAPVT II.

PLATO quiqúe cum eo faciunt, Plotinus, Porphyrius, Iamblichus & Proclus, Spiritus esse crediderunt, veterem Mercurij Trismegisti & Byti eius expositoris, quem vatem ipsi & prophetam nominant, & antiquorum Sacerdotum, ac postremo Socratis, qui annis quinquaginta ante Platonem vixit, opinionem sequuti. Nullum quidem Plato argumentum adfert quo Spiritus esse probet; sed tamquam rem certam atque indubitatam sumit: vel quod argumenta ad id probandum satis valida non habuit, vel quod omnium illi hominum, aut plurimorum saltim hac in re consensui tantum tribuit, vt peccare sibi atque ipsi veritati iniuriam facere videretur, si id quod ipsa natura quodammodo dictatrationibus probare, atque ita in dubiũ reuocare vellet. Quare vnius Socratis testimonio contentus, quem mori potius quam mentiri aut falsum dicere voluisse scribunt, nulla alia argumenta quærenda sibi putauit. Idem Plato naturam intelligibilem nouem gradibus distinguit: in quorum

Socratis testimonium.

Naturarum intelligibilis gradus secundum Platonem. primo Deum, secundo Ideas quos Deos secundos nominat, tertio Animas corporum cœlestium quas Intelligentias vocant, quarto Archangelos, quinto Angelos, sexto Dæmones, septimo Heroas, octauo Principatus, & nono Principes posuit. Hominum animas idem in nullo horum graduum collocauit. *Animarū post mortē locus.* Aiebat enim has pro ipsarum qualitatibus vel virtutibus locum sortiri, sic vt bonorum animæ ad Angelorum; malorum & sceleratorum ad Dæmonum cœtus adscribātur. Platonici quidam, vt Hermias & Proclus inter Deum & animam rationalem ingentem creaturarum immediate à Deo productarum numerum posuerunt, quarum alias intelligibiles, alias intellectuales dixere: quibus tamen nominibus Plato passim promiscue vtitur. Plotinus vero, Porphyrius, atque etiam fere è Platonicis doctissimi quique, inter Deum & Mundi animam nihil aliud esse censent, quam creaturam solam immediate à Deo productam, quam Dei filium appellant. *Creatura à Deo immediate creata, & qualis.* Hæc omnium Arabum, atque in primis & Auicennæ, fuit opinio; nec ab ea Aristoteles eiusque sectatores abhorruerunt. Aiunt, creaturam hanc naturam esse incorpoream & intellectualem, ac quantum fieri in creatura potest perfectam, neque Deum vltra hanc quidquam aliud producere. Ab vna enim caussa perfectissima plures quam vnum effectum perfectissimum promanare, illudque quod perfectissimum sit plus vno esse non posse: siquidem si duo illa sint aut plura, necessario fatendum vnum eorum altero plus aut minus esse perfectum; ac si æqualiter essent perfectissima, vnum idem cum

altero,

alterо, atque ita non plura sed vnum tantum futurum. Atque icirco ijdem opinionis huius assertores affirmant, etiamsi Deus ab æterno atque immediate solam hanc creaturam produxerit, eumdem nihilominus res omnes produxisse, quum in illa ipsa rerum omnium ideas atque formas produxerit. Ideam vero esse instar exemplaris & formæ quam magnus ille Architectus in mente sua habuit quando ad fabricandum hoc Vniuersum accessit. Ijdem voluerunt, ædificij formam quam artifex in mente sua habeat, veram magis esse magisque perfectam quam illud ipsum ædificium quod postea idem artifex è materia apta, saxis puta, lignis, & eiusmodi, construxerit. Præterea in Creatura illa tam perfecta solis, lunæ, stellarum, elementorum, animalium, hominum, totius denique Mundi ideam inesse dixerunt; quæ quidem idea, vt exempli gratia, solis aut lunæ, multo sit ipso sole ac luna perfectior; & sic in ceteris etiam rebus. Ex hac Mente vniuersum huncMundum sensibilem productum, eiusque esse imaginem & simulacrum ideale atq; intelligibile. Quumque exemplar ad cuius imitationem factus est, perfectissimum sit supra omnes creaturas; ipsum quoque Mundum hunc sensibilem, quantum Natura eius fert, perfectum esse. Quoniam vero omne animatum perfectius est eo quod anima caret, & in primis illud in quo inest mens & ratio bruta animantia longissime antecellit: Platonici Mundo animam longe omnium animarum perfectissimam, vt suo loco explicabimus, tribuerunt. Plotinus, Porphyrius & Iamblichus quatuor creaturarum ratione prædi-

Ideæ quomodo à Deo productæ.

Mundi anima secundum Platonem.

tarum ordines fecerunt: quorum primus Deorum est, secundus Dæmoniorum, tertius Heroum, quartus Hominum. Hos omnes mente ac corpore præditos dixerunt; quarum illa in omnibus sit immortalis, hoc vero in Dijs cœleste, in ceteris elementare: addentes, Deos quidem absolute bonos esse; sed Dæmonum, Heroum atque hominum partim bonos esse partim malos. Bonos quidem dæmonas bonis hominibus contra malignorum dæmoniorum insidias atque insultus præsidio esse, & ad bene agendum eosdem incitare. Inter Heroas & Animas Principatus ac Principes posuere; Dæmonia quidem generalia Deorum mandata exsequi, Heroas vero hominibus, præcipue vero in quibus excellentes naturæ dotes cum æterna nominis fama conspiciuntur, adiunctos esse & præpositos, dixere. Principatus regionibus ac prouincijs præesse; Principes eorum quæ ad generationem pertinent curam agere. Præterea Spiritus omnes supra nominatos qui sub luna habitent, vaporis aliquid habere, animisque labeculam aliquam adspersam: omnes vero oculorum sensui esse subiectos, Dijs exceptis, qui inuisibiles sint & incorporei. Heroes Genij sunt, quorum frequens est apud Virgilium mentio. Scribit Porphyrius magistrum suum Plotinum sæpenumero à Deæ Isidis sacerdote Romam fuisse inuitatum, addita pollicitatione suum se ibi Plotino genium commõstraturum: tandem Plotinum eò profectum, à sacerdote vero adhibitis consuetis cæremonijs Plotini Genium excitum visibili ipsi forma apparuisse, tumque sacerdotem alta voce exclamasse: *O beatum te Ploti-*

Quatuor creaturarũ ratione præditarum ordines.

Dæmones.

Heroes.

Principes.

Heroes quid.

te! atque ex eo tempore Plotinum pro Ge-
on heroa aliquem, sed Deum habuisse.
itum ad Dæmoniorum aliorumque Spi *Spirituum*
m generationem attinet, idem Plato ait *generatio.*
eos esse Deorum; eorum vero generati-
i explicari non posse. Addunt Platonici,
es hos Spiritus à Deo creatos res suæ na-
similes appetere. Sic primis Dijs, Ange-
: cœlestibus Mentibus grata esse pura so-
mentis humanæ sacrificia: econtra Dæ- *Spiritus*
as aliasque Mentes impuras quæ nobiscum *qui quibus*
ersantur, maximopere victimis oblectari; *oblectētur*
vero vtriusque naturæ sunt participes, thu- *& terre-*
icensi, aliarumque rerum corporearum, *antur.*
tamen puræ sint & odoratæ, oblationibus

Porro Spiritus hos siue Mentes subluna-
jdem aiunt rerum impossibilium maxime-
terribilium minas timere, vt sunt, cœlum
dere, Deæ Isidis secreta reuelare, totum
idum comburere, de statu ipsas deturbare
e euertere: id vero fieri multas ob causas.
ium enim etsi verborum terribilium ac mi-
ium, quæ magnum quid ipsis videntur, te-
im percipiant, non tamen ita capaces esse
itelligant res illas impossibiles esse, & exse-
ione maiores. *Habent enim*, vt Iamblichus
iitur, *intellectum similem artifici egregio, qui
em verba intelligit, & ipse rem cui præest, op-
administrare tractareq; nouit, ad alia tamen
idus est*. Insuper quando eiusmodi minas
eperint, Deorum eas potentiam in memo-
n sibi reuocare, quos multum timeant: tum
ignari vehementer vbi tale aliquid audie-

rint, non aliter quam boni ac probi homines turpibus atque obſcœnis ſermonibus aures commodare non ſuſtinent, ſed quamprimum ſeſe proripiunt, etiamſi conuicia illa prohibere ac vindicare etiam facile poſſint. Tantopere vero Spiritus timere aiunt, ne ſecreta ipſorum reuelentur, ac quem tenent in mundi regiones principatus atque imperium diſturbetur, vt vel ad minimum ea de re verbum, vtcumque difficilis factu videatur, contremiſcant veluti, & propere aufugiant. Platonicorum inſuper fuit ſententia, omnibus hominibus vbi primum editi fuerint in lucem, ex inferioribus his ſpiritibus aliquem eſſe appoſitum, eiuſdem qualitatis cuius ſunt loca illa per quę anima in corpus deſcendens, cumque elementari corpore ſeſe coniungens, tranſit: hunc animam cum corpore copulare ac continere, hunc docere hominem ac regere, & ad omnia bona opera tamdiu velut manuducere, quoad bonis & ſanctis operibus illud meritus ſit vt dæmonij loco vnum ex Dijs cœleſtibus cuſtodem habeat; non tamen à cuſtodia abſcedere dæmonium, ſed ad Dei illius iuſſa paratum adſiſtere, eiusque imperium exſequi, & in erudienda varijsque dotibus ornanda eadem illa anima, & malignis dæmonijs, hominem ad malum impellere, atque à Deorum obedientia auertere perpetuo ſatagentibus, profligandis. Placet inſuper his Academicis, prædictos Spiritus cuſtodes omnibus hominum actionibus aſſiſtere, atque eas videre; quin etiam cogitationes atque intima animi noſtri ſenſa perſpecta & cognita habere: tum animam corpore ſolutam coram

Spiritus animi humani ſenſa ſecundum Academicos nouerunt.

upremo iudice sistere, suoque testimonio
rum rationes quæ tum ab animis reposcan-
nultum vel iuuare vel aggrauare. Scriptum
1 est apud Platonem, eosdem voce multis
sanorum quam ægrorum, tam vigilantium
1 dormientium animis prodesse: & in mor-
rticulo præsentes adstare, animosque no-
diuinitate sua commouere atque replere.
: illud esse Platonici aiunt, quod multi in
mortis agone, anima iam migrare incipi-
, nescio quid diuiuum ostendere ac præ se
e solent, quod nostram superet capacita-
. Id Socrati accidisse, qui ad alteram vitam
raturus iam mortique vicinus filium, singu-
tum modestia vitæque innocentia iuuenem,
ie immutatũ atq; ad omnia scelera atque fla-
a auersũ iri prędixit: quod & euenit. Posido-
s narrat, Rhodium quemdam morientem sex
iales nominasse, & dixisse qui primus eorum
secundus, qui deinceps moriturus esset: at-
: euentum prædictionis respondisse. Pherecy-
Syrus animam agens victoriam contra Ma-
sios prædixit. Porphyrius opinatus est non
um aliquem sed multos Spiritus siue Genios
i soli homini additos esse custodes, quorum
us valetudinem ipsius curet, alius formæ pul-
ritudinem loargiatur, alius pectus constantia
fortitudine muniat, & sic deinceps. At Iam-
ichus aliter sensit, valde absurdum existimans
ii homini vnum non sufficere genium siue dæ-
ioniũ, quum hoc illo tanto subtilioris ac perfe-
ioris sit naturæ. Alij Spiritus hos diuersæ qua-
tatis esse censent, æthereos scilicet, aereos &

Mens morti vicina præsagit.

Pherecydes.

Porphyrij opinio de Spiritibus assistentib.

Spirituum diuersitas

aquaticos: eorum rursus alios esse Saturnios, alios Martiales, alios Iouiales, & sic deinceps. AEthereos siue Igneos ad contemplationem excitare, aerios ad vitæ communis negocia, aquaticos ad voluptatem; Martiales fortitudinem, Iouiales prudentiam, Venereos libidinem in animis accendere, Mercuriales sapientiæ, Lunares fecunditatis semina præbere, Saturnios malum dissuadere. Quare Socraticum illud dæmonium & ætherium fuisse siue igneum, & Saturnium; quippe quod contemplationi ac virtutis studio totus vacauerit, illudque semper egerit vt dissuaderet, suaderet vero numquam. Et profecto mira sunt quæ de eodem scripta leguntur: præsto semper Socrati fuisse, malum dissuasisse, à periculis reuocasse, replicasse præterita, præsentia exposuisse, reuelasse futura. Huius vocem audire se, & quoties vellet conspicere quoque, Socrates ipse professus est. Idem Charmidi Glauconis filio exercitij caussa ad Nemeam syluam profecturo, iter dissuasit: qua spreta admonitione, vitam Charmides amisit. Quum eidem mensæ cum Timarcho assedisset, & Timarchus bis è conuiuio surgere volens, semperque à Socrate prohibitus, occulte tandem se subtraxisset, Niciamque interemisset; quum ad mortem duceretur Timarchus, Clitomacho fratri confessus est eò moriendum sibi quod Socrati dicto audiens non fuisset. Idem etiam Socrates quum apud Delium male pugnatum esset Lachete pratore, fugeretque cum ipso Lachete; vt ventum est in triuium, eâdem quà ceteri fugere noluit. Quibus quærentibus cur non eadem

Socratis dæmoniū.

via

›ergeret, deterreri se à Deo dixit. Tum lem ij qui alia via fugerant, in hostium eatum inciderunt. Idem diuina præsagitioladem exercitus in Sicilia, itemque mor- Neoni & Thrasyllo in militiā contra Ioni- & Ephesum proficiscentibus prædixit; mulie alia pericula huius dæmonij beneficio tam quam ab amicis depulit, quæ nimis longum oc loco enumerare. Ex quibus illud colligecet, verum Spiritum fuisse dæmonium hoc raticum, non vero, vt quidam opinantur, us mentem. nam & vocem, vti diximus, eit, & semper dissuasit; quod secus est in menquæ modo suadet modo dissuadet, pro ren conditione. Sunt vero hæc ipsius verba quæ id Platonem descripta exstant: *Adest mihi dia quadam sorte dæmonium quoddam, à prima ritia me sequutum. hoc enim vox est quædam, æ quum fit, eius quod sit dissuasionem innuit, imlit vero numquam. Quod si quis amicorum aliid mecum quandoque communicat, venitque x, hoc illa dissuadet, nec facere sinit.* Alias multas Spirituum qualitates Plato enumerat, quas hoc loco recensere necessarium non putamus.

Socratis dæmonium an mens ipsius.

K 5 De

De alijs veterum quorumdam Philosophorum paradoxis, omnia spiritibus plena esse, deque eorum concordia & discordia bonos atque malos effectus promanare; eosque mortales esse.

CAPVT III.

Asclepiadis de spiritibus opinio.

VLTORVM inter antiquos philosophos fuit opinio, spiritibus res omnes plenas esse, atque ex eorundem concordia & discordia tam naturales quam accidentales effectus prouenire. Primus hac Asclepiades medicus diuulgauit, qui in facienda medicina spiritum auctoris in arte illa conscribenda, spiritum medici, in præscribendo medicamento, spiritum pharmacopœi in componendo, spiritum ægroti in sumendo, spiritum denique herbarum atque aliarum ad medicinam aptarum rerum concurrere omnes in compositione ac mistura illa, dixit: qui hoc modo vniti, vbi corpus ægri subierint, malis eiectis spiritibus bonos restituant, ac concordiæ vinculo inter se colligent, vnde postea sanitas exsistat. Idem statuit Morbum vel infirmitatem nihil aliud esse quam spirituum discordiam, qui corpus etiam sanum ingressi, subito illud infirmum faciant. Discordia enim actos huc illuc diffugere, quumque in hominis corpore nutriendo minime consentiant, stupi-

idum illud, ac mille doloribus plenum reuere; eaque mutua pugna carnem atque ossa contabescere, vt corpus tandem moriatur, ituum alijs cibi siue nutrimenti vias intercludibus, alijs corporis humores alterantibus; vt igneis, sanguinem, alijs, vt aereis, flauam m siue choleram, alijs, vt terreis, pituitam, s, vt subterraneis, atram bilem inficientibus ue corrumpentibus; vnde grauissimi capitis ores, vitia stomachi, neruorum contractiones spasmus, tremor, respirãdi difficultas, renium lores, febres, catarrhi, pestilentiæ, ac mille a morborum genera oriantur. Quod si vero ritus omnes, tam medici quam medicamenti, que in quo ignei pariter sunt, aquatici, terre, & alterius qualitatis, bene omnes inter se nueniant; quam primum corpore recepti fuet, malos spiritus, qui vel ex frigore, vel calo, vel humore, vel sicco morbum gignunt, expellere, operasque mutuas in corpore nutriendo, augendo, & ad pristinam sanitatem reducendo tradere, idem auctor est. At si quandoque medici spiritus ignorantia quadam medicamentum ligere nesciant in quo spiritus apti sint ad eos piritus qui ægrum corpus affligunt expellendos; fieri sæpe vt non tantum non conualescat æger, sed etiam moriatur. Quare communem illam sententiam, qua dicitur, Medicum bonum sanum etiam esse oportere, inde natam esse, atque hoc velle, quod Medici qui semper sanus fuerit perfecti sint spiritus, eoque perfecte omnia cognoscant quæ ad reconciliandos & sanandos spiritus in alio corpore inter se pugnantes, per-

Medicus qualis esse debeat.

Pulchri corporis perfecti spiritus.

tes, pertinent. Spirituum vero perfectionem pulchritudo atque amabilis corporis alicuius aspectus arguit: hincque est quod multi eos medicos qui distorto sunt corpore ac vultu deformi fugiunt, econtra vero eos eligunt qui decenti sint membrorum compositione, & grato atque liberali aspectu. In pulchro enim corpore spiritus quoque habitant docti atque perfecti; in deformi vero rudes, insulsi, ignorantia alijsque vitijs pleni: qui non tantum non pristinā valetudinem ægro, verum etiam mortem sæpe, cum ægri spiritibus infeste confligendo, adferunt: e contrario vero perfecti medici perfecti spiritus infirmi spiritibus amice ac concorditer sese applicantes, & ipsos tandem in concordiam redigunt, & sic pristinæ sanitatis sunt auctores. Quocirca fides illa siue confidentia, quam æger habet in medico, sanitatem ei sæpe adfert: diffidentia vero atque auersatio non morbum tantum in longum alit, sed vitam interdum ægri extinguit: cuius rei caussa alia nulla dari possit quam mutua illa spirituum vel cōcordia vel dissidium. Rabbi Achiba & Cabalista Iudæus in eadem est opinione, omnia scilicet spiritibus plena esse, qui omnia operentur. Eos in terra si concordes fuerint semina producere, spicas fecundare, arbores folijs ac fructibus, terram floribus vestire, fructus percoquere ac maturare; sin discordes, herbis virorem, arboribus folia, floribus ornatum, omnibus donique terra nascentibus vitam quasi auferre. Spiritus sapiētes, vniti ac concordes faciunt scaturire fontes, currere flumina; stulti verò, insipientes ac discordes eadem exsiccant, aquam turbidam, insipidam,

Confidentia in medicum ægrū sanat.

Achibæ Iudæi opinio.

dam atque amaram immo mortiferam reddunt. Aeris puri ac sereni nulla alia caussa est quam spirituum in eo concordia; quorum eorundẽ discordia & conflictu idem obnubilatur, excitantur tonitrua, fulgura crebra micant, effunduntur imbres, venti ac procellæ veluti turbine quodam feruntur, horribiles denique tempestates mortalium animos terrẽt. Et vt boni & concordes spiritus sanitatem, vigorem, fecunditatem; ita mali & discordes omnis generis morbos, tristitiam, abortus, sterilitatem, mortem denique afferunt. Spiritũ discordia exsiccat plantas, herbas extinguit, occidit pisces, volucres deplumat, omnia denique ex elementis composita interimit. Magus Abram Auenzara & Rabbi Azariel quærunt, vnde fiat, vt sæpe quis vno tantum hominis aspectu ita exardescat vt nihil fieri possit ardentius; sic vt non tantum benefacere ei, verum etiam filium, patrem aut fratrem sibi exoptet? Id a spiritibus proficisci aiunt, qui quum amici sint & conformes, tantopere mutua societate atque vnione delectentur. Vice versa accidit nonnumquam vt quis ab altero ita abhorreat, vt nec adspicere, nec quidquam commercij cum eo habere velit, non quod ab eo læsus, sed quod occulto illo spirituum dissidio ad odium eius incitetur, cuius amicitiam alij non modo non auersantur, sed & vltrò atque vnicè expetunt. Quot iudices reorum aspectu ita iritantur, vt sæpe nondum audita caussa condemnandi eos occasionem quærant atque optent? E contra quam multi alij iudicis munus, quum apud omnes honorificum, tum ad faciendam rem accommodatum, & tribunal

Amor subitus vnde nascatur.

Iudices vnde ament aut oderint litigantes.

tribunal refugiunt, ne in eum quem amant sententiam ferre cogantur? quod si declinare nequeant; quàm dolent? adeo vt ipsi damnati videantur. quæ causa multos sæpe impellit vt gratiæ plus quam iustitiæ amori in iudicando concedant. Quoties fit vt principes nouitium aliquem aulicum diuitijs ac dignitatibus pęne obruant, at multorum annorum ministrum, qui capitis non semel pro hero periculum subijt, ne teruncio quidem iuuent? Poeta aliquis, philosophus, historicus aut alio in genere litterarum apprime eruditus poema aliquod aut librum vbi multorum annorum lucubrationibus conscripserit, & Principi alicui aut magnati dedicârit, operam atque oleum, quod dicitur, sæpe perdit, nec gratiam nec honorarium, quamuis à liberali ceteroqui principe, consequutus: econtra scurra aliquis & homo de triuio, ob ineptam inepte narratam fabulam, aut alium insulsum iocum, ingens ab eodem sæpe præmium reportat. Ecquæ rei tam inconuenientis tamque absurdæ caussa est? Saturnij, illi inquiunt, spiritus, paupertatis amantes, qui in docto illo viro reperiuntur, nec vt diues fiat permittũt, sed Iouialibus Principis illius & natura sua beneficis Spiritibus sese opponunt, eosque irritant, indicantes, vile esse quod bonus ille vir offerat opus, non cuius fertur auctoris, sed suppostitium & plagio compilatum, aut ab adulatione vel lucri spe profectum. At Mercuriales qui in altero illo sunt Spiritus, dum Principis Spiritibus opportune sese applicare student, facile gratiæ locum inueniunt, ac non beneuolentiam tantum, sed etiam

Principes cur alios plus alios minus amens.

dona

largissima eblandiuntur. Tandem, vt concludam, ijdem illi eò dementiæ prosunt, vt dicerent omnem illam in hoc Mundo varietatem, omnes euentus, quæque ordinem contingunt, à concordia aut disia Spirituum promanare. Verum hæc opibulosa est, & inepta, nec in Peripatetica Platonica etiam philosophia vllum habet lamentum: immò qui statuerit discordiam oncordiam Spirituum caussam esse generas aut corruptionis in rebus elementaribus, erum in hoc Mundo contingentium, confidem profectò peccarit. Verum quidem est, ias, grandines, tempestates, atque alia eiusdi a Spiritibus excitari, id quod D. Augusti quoque affirmat. Sic enim scribit: *Restat ea angelica ministeria moueri, similiter ventos, uas, grandines, fulgura, tonitrua, tempestates, as, iussu Dei per illos regi, qui dubitat, & ea ibilia putat, hunc ratio multum cum insensibis probat.* Idem Augustinus animalia Spiritu instigatione homini vel mansueta se præbe- & subijcere, vel eius imperium fugere ac detare ait. Hæc enim sunt ipsius verba: *Bruta que animalia sibus humanis per illos obsecune aut aduersari qui non credunt, aut illa per onalem intellectum hæc facere credunt, longè atione recedunt.* Et paullo inferius omnium um sensibilium atque insensibilium operatium caussam Spiritibus adscribit. Sic enim loitur: *Sed & cuncta quæ in rebus insensibilibus l creaturis sensibilibus geruntur per illos adnistrari qui ambigit, multum à luce veritatis deji-*

Aug. li. De cogn. vera vitæ, c. 6.

Angeli Dei ministri.

4. De ciuit. Dei, c. 24.

Spiritus sine Dei permissu nihil agere possunt.

Aug. ser. 7. de temp.

desipit. Sed idem monet, etiamsi vim suam atque operationem Angeli in naturæ rebus omnibus exserant; non tamen pro auctoribus aut creatoribus, sed tantum pro ministris diuinæ voluntatis habendos. Ait enim: *Angeli autem quos Platonici Deos libentius appellant, etiamsi adhibent vel iussi vel iniussi operationem suam rebus quæ gignuntur in mundo, tamen tam non eos dicimus creatores animalium, quam nec agricolas frugum atque arborũ.* Neque enim spiritus vel boni vel mali quidquam agere aut efficere possunt sine permissione aut voluntate diuina; alioqui maligni spiritus omne hominum genus, immo omnes res à Deo creatas temporis momento oppressuri sint ac funditus euersuri. Idipsum testatur Augustinus, inquiens: *Sed nec boni angeli hæc, nisi quantum Deus iubet, nec mali hæc iniuste faciunt, nisi quantum iuste ipse permittit. nam iniqui malitia voluntatem iniustam; potestatem autem non nisi iuste accipit siue ad pœnam suam siue ad aliorum, vel pœnam malorum, vel laudem bonorum.* Et dæmones quidem instigare tantum & ad malum impellere, non vero humanam naturam cogere possunt, libero arbitrio à Deo donatam, quo voluntariè nobis vel exitium vel salutem possumus procurare. *Potest diabolus,* inquit idem Augustinus, *ad malum inuitare; non potest trahere. delectationem infert, non potestatem.* Hieronymus Cardanus in libro quodam de Dæmonijs tractans refert patrem suum Facium Cardanum, insignem incantatorem, spiritum coniurationibus ligatum triginta annorum spacio habuisse, eoque familiariter vsum, deque spirituũ natura accurate ab eodem edoctum, esse sci-

se scilicet eos mortales, quamuis longissimis vitæ spacijs hominem longè vincant. Inter alia narrat, sibi peractis solitæ coniurationis cæremonijs, domo egresso, quod fuit XIII. die Sextilis, anno MCCCCXCI. hora diei vicesima, septem homines sericis vestibus, pallijs Græcorum more, ceteroque amictu purpurei coloris vestitos, tum forma & statura humana augustiori, apparuisse. Ex his duos, ceteris, quantum videbatur, nobiliores, agmen præcessisse, vnum magnum admodum & rubicundo, alterum longe minorem & pallido colore. Coniectura ætatis ex facie sumta, visos fuisse quadraginta circiter annos natos. Rogatos ab incantatore quiessent, respondisse aereos esse homines, & vt homines nasci atque mori, magis tamen esse longæuos, sic vt trecentos quoque annos viuant. addebant, naturam ipsorum Dijs cœlestibus magis esse coniunctam & vicinam quam hominum terrestrium; esse nihilominus inter ipsos & Deos differentiam & interuallum quasi infinitum. Præterea, tanto hominibus esse vel beatiores vel miseriores, quanto hi brutis animantibus: nihil ipsos latere. Scire enim vbi thesauri & libri aliaque in occulto lateant; non tamen propterea horum quidquam homini reuelare audere, ob legem inuiolabilem ea de re inter ipsos constitutam. Celeberrimorum hominũ qui in hoc Mundo vixerint genios infimo se apud ipsos loco, eo scilicet quẽ inter homines quiso aut mediastinus aliquis tenet. Porrò quum subtilissimo sint corpore & tenui admodum, parum vel emolumenti vel incommodi ad vitam hominum adferre posse, nisi quod spectris, laruis

 & præ-

Naturam intelligibilis gradus secundum Platonem.

primo Deum, secundo Ideas quos Deos secundos nominat, tertio Animas corporum cœlestium quas Intelligentias vocant, quarto Archangelos, quinto Angelos, sexto Dæmones, septimo Heroas, octauo Principatus, & nono Principes posuit. Hominum animas idem in nullo horum graduum collocauit. Aiebat enim has pro ipsarum qualitatibus vel virtutibus locum sortiri, sic vt bonorum animæ ad Angelorum, malorum & sceleratorum ad Dæmonum cœtus adscribātur. Platonici quidam, vt Hermias & Proclus inter Deum & animam rationalem ingentem creaturarum immediate à Deo productarum numerum posuerunt, quarum alias intelligibiles, alias intellectuales dixere: quibus tamen nominibus Plato passim promiscue vtitur. Plotinus vero, Porphyrius, atque etiam fere è Platonicis doctissimi quique, inter Deum & Mundi animam nihil aliud esse censent, quam creaturam solam immediate à Deo productam, quam Dei filium appellant. Hæc omnium Arabum, atque in primis & Auicennæ, fuit opinio; nec ab ea Aristoteles eiusque sectatores abhorruerunt. Aiunt, creaturam hanc naturam esse incorpoream & intellectualem, ac quantum fieri in creatura potest perfectam, neque Deum vltra hanc quidquam aliud producere. Ab vna enim caussa perfectissima plures quam vnum effectum perfectissimum promanare, illudque quod perfectissimum sit plus vno esse non posse: siquidem si duo illa sint aut plura, necessario fatendum vnum eorum altero plus aut minus esse perfectum; at si æqualiter essent perfectissima, vnum idem cum

Animarũ post mortẽ locus.

Creatura à Deo immediate creata, & qualis.

altero,

:ro, atque ita non plura ſed vnum tantum urum. Atque iccirco ijdem opinionis huius aſ- :ores affirmant, etiamſi Deus ab æterno at- : immediate ſolam hanc creaturam produxe- eumdem nihilominus res omnes produxiſſe, ım in illa ipſa rerum omnium ideas atque for s produxerit. Ideam vero eſſe inſtar exempla- & formæ quam magnus ille Architectus in nte ſua habuit quando ad fabricandum hoc iuerſum acceſſit. Ijdem voluerunt, ædificij mam quam artifex in mente ſua habeat, ve- ı magis eſſe magisque perfectam quam illud ım ædificium quod poſtea idem artifex è ma- ia apta, ſaxis puta, lignis, & eiuſmodi, con- ıxerit. Præterea in Creatura illa tam perfecta is, lunæ, ſtellarum, elementorum, animalium, ninum, totius denique Mundi ideam ineſſe erunt; quæ quidem idea, vt exempli gratia, is aut lunæ, multo ſit ipſo ſole ac luna perfe- ɔr; & ſic in ceteris etiam rebus. Ex hac Mente uerſum huncMundum ſenſibilem productum, s que eſſe imaginem & ſimulacrum ideale atq; elligibile. Qumque exemplar ad cuius imi- ıonem factus eſt, perfectiſſimum ſit ſupra om- creaturas; ipſum quoque Mundum hunc ſen- lem, quantum Natura eius fert, perfectum :. Quoniam vero omne animatum perfectius eo quod anima caret, & in primis illud in quo :ſt mens & ratio bruta animantia longiſſime ecellit: Platonici Mundo animam longe om- ım animarum perfectiſſimam, vt ſuo loco ex- cabimus, tribuerunt. Plotinus, Porphyrius & nblichus quatuor creaturarum ratione prædi-

Ideæ quomodo à Deo productæ.

Mundi anima ſecundum Platonem.

tarum ordines fecerunt: quorum primus Deorum est, secundus Dæmoniorum, tertius Heroum, quartus Hominum. Hos omnes mente ac corpore præditos dixerunt; quarum illa in omnibus sit immortalis, hoc vero in Dijs cœleste, in ceteris elementare: addentes, Deos quidem absolute bonos esse; sed Dæmonum, Heroum atque hominum partim bonos esse partim malos. Bonos quidem dæmonas bonis hominibus contra malignorum dæmoniorum insidias atque insultus præsidio esse, & ad bene agendum eosdem incitare. Inter Heroas & Animas Principatus ac Principes posuere; Dæmonia quidem generalia Deorum mandata exsequi, Heroas vero hominibus, præcipue vero in quibus excellentes naturæ dotes cum æterna nominis fama conspiciuntur, adiunctos esse & præpositos, dixere. Principatus regionibus ac prouincijs præesse; Principes eorum quæ ad generationem pertinent curam agere. Præterea Spiritus omnes supra nominatos qui sub luna habitent, vaporis aliquid habere, animisque labeculam aliquam adspersam: omnes vero oculorum sensui esse subiectos, Dijs exceptis, qui inuisibiles sint & incorporei. Heroes Genij sunt, quorum frequens est apud Virgilium mentio. Scribit Porphyrius magistrum suum Plotinum sæpenumero à Deæ Isidis sacerdote Romam fuisse inuitatum, addita pollicitatione suum se ibi Plotino genium commõstraturum: tandem Plotinum eò profectum, à sacerdote vero adhibitis consuetis cæremonijs Plotini Genium excitum visibili ipsi forma apparuisse, tumque sacerdotem alta voce exclamasse: *O beatum te*

Quatuor creaturarũ ratione præditarum ordines.

Dæmones.

Heroes.

Principes.

Heroes quid.

Ploti-

lotine! atque ex eo tempore Plotinum pro Geio non heroa aliquem, sed Deum habuisse. Quantum ad Dæmoniorum aliorumque Spirituum generationem attinet, idem Plato ait illos eos esse Deorum; eorum vero generationem explicari non posse. Addunt Platonici, omnes hos Spiritus à Deo creatos res suæ naturæ similes appetere. Sic primis Dijs, Angelis & cœlestibus Mentibus grata esse pura solius mentis humanæ sacrificia: econtra Dæmonas aliasque Mentes impuras quæ nobiscum conuersantur, maximopere victimis oblectari; quæ vero vtriusque naturæ sunt participes, thuris incensi, aliarumque rerum corporearum, quæ tamen puræ sint & odoratæ, oblationibus capi. Porro Spiritus hos siue Mentes sublunares ijdem aiunt rerum impossibilium maximeque terribilium minas timere, vt sunt, cœlum scindere, Deæ Isidis secreta reuelare, totum Mundum comburere, de statu ipsas deturbare atque euertere: id vero fieri multas ob causas. Primum enim etsi verborum terribilium ac minantium, quæ magnum quid ipsis videntur, tenorem percipiant, non tamen ita capaces esse vt intelligant res illas impossibiles esse, & exsequutione maiores. *Habent enim*, vt Iamblichus loquitur, *intellectum similem artifici egregio, qui quidem verba intelligit, & ipse rem cui praeest, optime administrare tractareq; nouit, ad alia tamen stupidus est*. Insuper quando eiusmodi minas perceperint, Deorum eas potentiam in memoriam sibi reuocare, quos multum timeant: tum indignari vehementer vbi tale aliquid audierint:

Spirituum generatio.

Spiritus qui quibus oblectētur & terreantur.

rint, non aliter quam boni ac probi homines turpibus atque obſcœnis ſermonibus aures commodare non ſuſtinent, ſed quamprimum ſeſe proripiunt, etiamſi conuicia illa prohibere ac vindicare etiam facile poſſint. Tantopere vero Spiritus timere aiunt, ne ſecreta ipſorum reuelentur, ac quem tenent in mundi regiones principatus atque imperium diſturbetur, vt vel ad minimum ea de re verbum, vtcumque difficilis factu videatur, contremiſcant veluti, & propere aufugiant, Platonicorum inſuper fuit ſententia, omnibus hominibus vbi primum editi fuerint in lucem, ex inferioribus his ſpiritibus aliquem eſſe appoſitum, eiuſdem qualitatis cuius ſunt loca illa per quę anima in corpus deſcendens, cumque elementari corpore ſeſe coniungens, tranſit; hunc animam cum corpore copulare ac continere, hunc docere hominem ac regere, & ad omnia bona opera tamdiu velut manuducere, quoad bonis & ſanctis operibus illud meritus ſit vt dæmonij loco vnum ex Dijs cœleſtibus cuſtodem habeat; non tamen à cuſtodia abſcedere dæmonium, ſed ad Dei illius iuſſa paratum adſiſtere, eiusque imperium exſequi, & in erudienda varijsque dotibus ornanda eadem illa anima, & malignis dæmonijs, hominem ad malum impellere, atque à Deorum obedientia auertere perpetuo ſatagentibus, profligandis. Placet inſuper his Academicis, prædictos Spiritus cuſtodes omnibus hominum actionibus aſſiſtere, atque eas videre; quin etiam cogitationes atque intima animi noſtri ſenſa perſpecta & cognita habere: tum animam corpore ſolutam coram

Spiritus animi humani ſenſa ſecundum Academicos noverunt.

am supremo iudice sistere, suoque testimonio factorum rationes quæ tum ab animis reposcantur, multum vel iuuare vel aggrauare. Scriptum etiam est apud Platonem, eosdem voce multis tam sanorum quam ægrorum, tam vigilantium quam dormientium animis prodesse: & in mortis articulo præsentes adstare, animosque nostros diuinitate sua commouere atque replere. Hinc illud esse Platonici aiunt, quod multi in ipso mortis agone, anima iam migrare incipiente, nescio quid diuinum ostendere ac præ se ferre solent, quod nostram superet capacitatem. Id Socrati accidisse, qui ad alteram vitam migraturus iam mortique vicinus filium, singulari tum modestia vitæque innocentia iuuenem, plane immutatū atq; ad omnia scelera atque flagitia auersū iri prædixit: quod & euenit. Posidonius narrat, Rhodium quemdam morientem sex æquales nominasse, & dixisse qui primus eorum qui secundus, qui deinceps moriturus esset: atque euentum prædictionis respondisse. Pherecydes Syrus animam agens victoriam contra Magnesios prædixit. Porphyrius opinatus est non vnum aliquem sed multos Spiritus siue Genios vni soli homini additos esse custodes, quorum alius valetudinem ipsius curet, alius formæ pulchritudinem loargiatur, alius pectus constantia & fortitudine muniat, & sic deinceps. At Iamblichus aliter sensit, valde absurdum existimans vni homini vnum non sufficere genium siue dæmoniū, quum hocillo tanto subtilioris ac perfectioris sit naturæ. Alij Spiritus hos diuersæ qualitatis esse censent, æthereos scilicet, aereos &

Mens morti vicina præsagia.

Pherecydes.

Porphyrij opinio de Spiritibus assistentib.

Spirituum diuersitas.

aquaticos: eorum rursus alios esse Saturnios, alios Martiales, alios Iouiales, & sic deinceps. AEthereos siue Igneos ad contemplationem excitare, aerios ad vitæ communis negocia, aquaticos ad voluptatem; Martiales fortitudinem, Iouiales prudentiam, Venereos libidinem in animis accendere, Mercuriales sapientiæ, Lunares fecunditatis semina præbere, Saturnios malum dissuadere. Quare Socraticum illud dæmonium & ætherium fuisse siue igneum, & Saturnium; quippe quod contemplationi ac virtutis studio totus vacauerit, illudque semper egerit vt dissuaderet, suaderet vero numquam. Et

Socratis dæmoniũ.

profecto mira sunt quæ de eodem scripta leguntur: præsto semper Socrati fuisse, malum dissuasisse, à periculis reuocasse, replicasse præterita, præsentia exposuisse, reuelasse futura. Huius vocem audire se, & quoties vellet conspicere quoque, Socrates ipse professus est. Idem Charmidi Glauconis filio exercitij caussa ad Nemeam syluam profecturo, iter dissuasit: qua spreta admonitione, vitam Charmides amisit. Quum eidem mensæ cum Timarcho assedisset, & Timarchus bis è conuiuio surgere volens, semperque à Socrate prohibitus, occulte tandem se subtraxisset, Niciamque interemisset; quum ad mortem duceretur Timarchus, Clitomacho fratri confessus est eò moriendum sibi quod Socrati dicto audiens non fuisset. Idem etiam Socrates quum apud Delium male pugnatum esset Lachete prætore, fugeretque cum ipso Lachete; vt ventum est in triuium, eâdem quà ceteri fugere noluit. Quibus quærentibus cur non eadem

via pergeret, deterreri se à Deo dixit. Tum quidem ij qui alia via fugerant, in hostium equitatum inciderunt. Idem diuina præsagitione cladem exercitus in Sicilia, itemque mortem Neoni & Thrasyllo in militiã contra Ioniam & Ephesum proficiscentibus prædixit; multaque alia pericula huius dæmonij beneficio tam à se quam ab amicis depulit, quæ nimis longum sit hoc loco enumerare. Ex quibus illud colligere licet, verum Spiritum fuisse dæmonium hoc Socraticum, non vero, vt quidam opinantur, ipsius mentem. nam & vocem, vti diximus, emisit, & semper dissuasit; quod secus est in mente, quæ modo suadet modo dissuadet, pro rerum conditione. Sunt vero hæc ipsius verba quæ apud Platonem descripta exstant: *Adest mihi diuina quadam sorte dæmonium quoddam, à prima pueritia me sequutum. hoc enim vox est quædam, quæ quum fit, eius quod fit dissuasionem innuit, impellit vero numquam. Quod si quis amicorum aliquid mecum quandoque communicat, venitque vox, hoc illa dissuadet, nec facere sinit.* Alias multas Spirituum qualitates Plato enumerat, quas hoc loco recensere necessarium non putamus.

Socratis dæmonium an mens ipsius.

De alijs veterum quorumdam Philosophorum paradoxis, omnia spiritibus plena esse, deque eorum concordia & discordia bonos atque malos effectus promanare; eosque mortales esse.

CAPVT III.

Asclepiadis de spiritibus opinio.

VLTORVM inter antiquos philosophos fuit opinio, spiritibus res omnes plenas esse, atque ex eorundem concordia & discordia tam naturales quam accidentales effectus prouenire. Primus hâc Asclepiades medicus diuulgauit, qui in facienda medicina spiritum auctoris in arte illa conscribenda, spiritum medici, in præscribendo medicamento, spiritum pharmacopœi in componendo, spiritum ægroti in sumendo, spiritum denique herbarum atque aliarum ad medicinam aptarum rerum concurrere omnes in compositione ac mistura illa, dixit: qui hoc modo vniti, vbi corpus ægri subierint, malis eiectis spiritibus bonos restituant, ac concordiæ vinculo inter se colligent, vnde postea sanitas exsistat. Idem statuit Morbum vel infirmitatem nihil aliud esse quam spirituum discordiam, qui corpus etiam sanum ingressi, subito illud infirmum faciant. Discordia enim actos huc illuc diffugere, quumque in hominis corpore nutriendo minime consentiant, stupi-

ſtupidum illud, ac mille doloribus plenum relinquere; eaque mutua pugna carnem atque oſſa ita contabeſcere, vt corpus tandem moriatur, ſpirituum alijs cibi ſiue nutrimenti vias intercludentibus, alijs corporis humores alterantibus; alijs vt igneis, ſanguinem, alijs, vt aereis, flauam bilem ſiue choleram, alijs, vt terreis, pituitam, alijs, vt ſubterraneis, atram bilem inficientibus atque corrumpentibus; vnde grauiſſimi capitis dolores, vitia ſtomachi, neruorum contractiones vel ſpaſmus, tremor, reſpirãdi difficultas, renium ardores, febres, catarrhi, peſtilentiæ, ac mille alia morborum genera oriantur. Quod ſi vero ſpiritus omnes, tam medici quam medicamenti, atque in quo ignei pariter ſunt, aquatici, terreni, & alterius qualitatis, bene omnes inter ſe conueniant; quam primum corpore recepti fuerint, malos ſpiritus, qui vel ex frigore, vel calore, vel humore, vel ſicco morbum gignunt, expellere, operasque mutuas in corpore nutriendo, augendo, & ad priſtinhm ſanitatem reducendo tradere, idem auctor eſt. At ſi quandoque medici ſpiritus ignorantia quadam medicamentum eligere neſciant in quo ſpiritus apti ſint ad eos ſpiritus qui ægrum corpus affligunt expellendos; fieri ſæpe vt non tantum non conualeſcat æger, ſed etiam moriatur. Quare communem illam ſententiam, qua dicitur, Medicum bonum ſanum etiam eſſe oportere, inde natam eſſe, atque hoc velle, quod Medici qui ſemper ſanus fuerit perfecti ſint ſpiritus, eoque perfecte omnia cognoſcant quæ ad reconciliandos & ſanandos ſpiritus in alio corpore inter ſe pugnantes, per-

Medicum qualis eſſe debeat.

Pulchri cōporis perfe-ctiſpiritus. tes, pertinent. Spirituum vero perfectionem pulchritudo atque amabilis corporis alicuius aſpectus arguit: hincque eſt quod multi eos medicos qui diſtorto ſunt corpore ac vultu deformi fugiunt, econtra vero eos eligunt qui decenti ſint membrorum compoſitione, & grato atque liberali aſpectu. In pulchro enim corpore ſpiritus quoque habitant docti atque perfecti; in deformi vero rudes, inſulſi, ignorantia alijſque vitijs pleni: qui non tantum non priſtinā valetudinem ægro, verum etiam mortem ſæpe, cum ægri ſpiritibus infeſte confligendo, adferunt: econtrario vero perfecti medici perfecti ſpiritus infirmi ſpiritibus amice ac concorditer ſeſe applicantes, & ipſos tandem in concordiam redigunt, & ſic priſtinæ ſanitatis ſunt auctores. Quocirca fides illa ſiue confidentia, quam æger habet in medico, ſanitatem ei ſæpe adfert: diffidentia vero atque auerſatio non morbum tantum in longum alit, ſed vitam interdum ægri extinguit: cuius rei cauſſa alia nulla dari poſſit quam mutua illa ſpirituum vel cōcordia vel diſſidium.

Confidentia in medicum ægrū ſanat.

Achibæ Iudæi opinio. Rabbi Achiba & Cabaliſta Iudæus in eadem eſt opinione, omnia ſcilicet ſpiritibus plena eſſe, qui omnia operentur. Eos in terra ſi concordes fuerint ſemina producere, ſpicas fecundare, arbores folijs ac fructibus, terram floribus veſtire, fructus percoquere ac maturare; ſin diſcordes, herbis virorem, arboribus folia, floribus ornatum, omnibus denique terra naſcentibus vitam quaſi auferre. Spiritus ſapiētes, vniti ac concordes faciunt ſcaturire fontes, currere flumina; ſtulti verò, inſipientes ac diſcordes eadem exſiccant, aquam turbidam, inſipidam,

dam atque amaram immo mortiferam reddunt. Aeris puri ac sereni nulla alia caussa est quam spirituum in eo concordia; quorum eorundẽ discordia & conflictu idem obnubilatur, excitantur tonitrua, fulgura crebra micant, effunduntur imbres, venti ac procellæ veluti turbine quodam feruntur, horribiles denique tempestates mortalium animos terrẽt. Et vt boni & concordes spiritus sanitatem, vigorem, fecunditatem; ita mali & discordes omnis generis morbos, tristitiam, abortus, sterilitatem, mortem denique afferunt. Spirituũ discordia exsiccat plantas, herbas extinguit, occidit pisces, volucres deplumat, omnia denique ex elementis composita interimit. Magus Abram Auenzara & Rabbi Azariel quærunt, vnde fiat, vt sæpe quis vno tantum hominis aspectu ita exardescat vt nihil fieri possit ardentius; sic vt non tantum benefacere ei, verum etiam filium, patrem aut fratrem sibi exoptet? Id à spiritibus proficisci aiunt, qui quum amici sint & conformes, tantopere mutua societate atque vnione delectentur. Vice versa accidit nonnumquam vt quis ab altero ita abhorreat, vt nec adspicere, nec quidquam commercij cum eo habere velit, non quod ab eo læsus, sed quod occulto illo spirituum dissidio ad odium eius incitetur, cuius amicitiam alij non modo non auersantur, sed & vltrò atque vnicè expetunt. Quot iudices reorum aspectu ita irritantur, vt sæpe nondum audita caussa condemnandi eos occasionem quærant atque optent? E contra quam multi alij iudicis munus, quum apud omnes honorificum, tum ad faciendam rem accommodatum, & tribunal

Amor subitus vnde nascatur.

Iudices vnde ament aut oderint litigantes.

tribunal refugiunt, ne in eum quem amant sententiam ferre cogantur? quod si declinare nequeant; quàm dolent? adeo vt ipsi damnati videantur. quæ causa multos sæpe impellit vt gratiæ plus quam iustitiæ amori in iudicando concedant. Quoties fit vt principes nouitium aliquem aulicum diuitijs ac dignitatibus pęne obruant, at multorum annorum ministrum, qui capitis non semel pro hero periculum subijt, ne teruncio quidem iuuent? Poeta aliquis, philosophus, historicus aut alio in genere litterarum apprime eruditus poema aliquod aut librum vbi multorum annorum lucubrationibus conscripserit, & Principi alicui aut magnati dedicârit, operam atque oleum, quod dicitur, sæpe perdit, nec gratiam nec honorarium, quamuis à liberali ceteroqui principe, consequutus: econtra scurra aliquis & homo de triuio, ob ineptam inepte narratam fabulam, aut aliam insulsum iocum, ingens ab eodem sæpe præmium reportat. Ecquæ rei tam inconuenientis tamque absurdæ caussa est? Saturnij, illi inquiunt, spiritus, paupertatis amantes, qui in docto illo viro reperiuntur, nec vt diues fiat permittũt, sed Iouialibus Principis illius & natura sua beneficis Spiritibus sese opponunt, eosque iritant, indicantes, vile esse quod bonus ille vir offerat opus, non cuius fertur auctoris, sed supposititium & plagio compilatum, aut ab adulatione vel lucri spe profectum. At Mercuriales qui in altero illo sunt Spiritus, dum Principis Spiritibus opportune sese applicare student, facile gratiæ locum inueniunt, ac non beneuolentiam tantum, sed etiam dona

Principes cur alios plus alios minus amant.

dona largissima eblandiuntur. Tandem, vt hoc concludam, iidem illi eò dementiæ prolapsi sunt, vt dicerent omnem illam in hoc hoc Mundo varietatem, omnes euentus, quæque extra ordinem contingunt, à concordia aut discordia Spirituum promanare. Verum hæc opinio fabulosa est, & inepta, nec in Peripatetica aut Platonica etiam philosophia vllum habet fundamentum: immò qui statuerit discordiam & concordiam Spirituum caussam esse generationis aut corruptionis in rebus elementaribus, ut rerum in hoc Mundo contingentium, contra fidem profectò peccarit. Verum quidem est, pluuias, grandines, tempestates, atque alia eiusmodi a Spiritibus excitari, id quod D. Augustinus quoque affirmat. Sic enim scribit: *Restat ea per angelica ministeria moueri, similiter ventos, pluuias, grandines, fulgura, tonitrua, tempestates, auras, iussu Dei per illos regi, qui dubitat, & ea insensibilia putat, hunc ratio multum cum insensibilibus probat.* Idem Augustinus animalia Spiritum instigatione homini vel mansueta se præbere & subijcere, vel eius imperium fugere ac detrectare ait. Hæc enim sunt ipsius verba: *Bruta quoque animalia sibus humanis per illos obsecundare aut aduersari qui non credunt; aut illa per rationalem intellectum hæc facere credunt, longè ratione recedunt.* Et paulo inferius omnium rerum sensibilium atque insensibilium operationum caussam Spiritibus adscribit. Sic enim loquitur: *Sed & cuncta quæ in rebus insensibilibus vel creaturis sensibilibus geruntur per illos administrari qui ambigit, multum à luce veritatis defi-*

Aug. li. De cogn. vera vita, c. 6.

se scilicet eos mortales, quamuis longissimis vitæ spaciis hominem longe vincant. Inter alia narrat, sibi peractis solitæ coniurationis cæremoniis, domo egresso, quod fuit XIII. die Sextilis, anno MCCCCXCI. hora diei vicesima, septem homines sericis vestibus, palliis Græcorum more, ceteroque amictu purpurei coloris vestitos, tum forma & statura humana augustiori, apparuisse. Ex his duos, ceteris, quantum videbatur, nobiliores, agmen præcessisse, vnum magnum admodum & rubicundo, alterum longe minorem & pallido colore. Coniectura ætatis ex facie sumta, visos fuisse quadraginta circiter annos natos. Rogatos ab incantatore quiessent, respondisse aereos se esse homines, & vt homines nasci atque mori, magis tamen esse longæuos, sic vt trecentos quoque annos viuant. addebant, naturam ipsorum Diis cœlestibus magis esse coniunctam & vicinam quam hominum terrestrium; esse nihilominus inter ipsos & Deos differentiam & interuallum quasi infinitum. Præterea, tanto hominibus esse vel beatiores vel miseriores, quanto hi brutis animantibus: nihil ipsos latere. Scire enim vbi thesauri & libri aliaque in occulto lateant; non tamen propterea horum quidquam homini reuelare audere, ob legem inuiolabilem ea de re inter ipsos constitutam. Celeberrimorum hominũ qui in hoc Mundo vixerint genios infimo esse apud ipsos loco, eo scilicet quẽ inter homines equiso aut mediastinus aliquis tenet. Porrò quum subtilissimo sint corpore & tenui admodum, parum vel emolumenti vel incommodi ad vitam hominum adferre posse, nisi quod spectris, laruis

& præſtigijs homines quandoque perterrefaciant. Scientiam tamen atque doctrinam, qua inprimis inſtructi ſint, communicare nonnumquam. Gymnaſia etiam apud illos eſſe ſiue Academias: alios ducentis, alios trecentis ſpiritibus erudiendis eſſe appoſitos. Vltra tres hoc incantatoris cum dæmonibus colloquium durauit, quo multa ac varia de Mundi huius ſtructura ab eis eſt expiſcatus. E prædictis illis duobus alter maior atque auguſtior Mundum ab æterno à Deo conditum negabat; alter econtra omnibus momentis creatum, atque adeo ſi vel vno momento creatio ceſſaret, totum ſtatim dilapſurum affirmabat, multis locis ex Auerrois libris atque aliorum etiam qui tum nondum vulgati erant, neque etiam partim adhuc cogniti ſunt, allegatis. Sed hanc de ſpiritibus opinionem, mortales ſcilicet eos eſſe, non primus Cardanus commentus eſt, ſed ea antiquorum etiam philoſophorum, atque in primis Platonicorum fuit. Rabbi Auot Nathan ait, dæmones tria habere cum hominibus communia, cibo atque potu, tum etiam Venere vti ac procreare, tandem mori. Similiter Porphyrius, Proclo teſte, mortales eſſe dæmonas exiſtimauit, & qui longiſſime, non vltra mille annos vitam producere. Idem Plutarchus in libro De oraculorum defectu ſcribit, ſpirituum vitam limitatam eſſe ſuiſque terminis circumſcriptam: qua de re mirabilem ſcribit hiſtoriam, videlicet Epitherſen quemdam ſibi narraſſe, quum in Italiam nauigaret, & ad inſulas Echinadas perueniſſet, veſperi mari placido & tranquillo vocem eſſe auditam cuiuſdam Thamum apppellantis.

Plutarchus De oraculorum defectu.

Erat

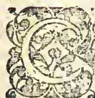
Erat autem is Thamus gubernator nauis AEgyptius, non omnibus vectoribus notus. qui quum bis appellatus tacuisset, atque ad tertiam appellationem respondisset, eum cuius erat illa vox, summa vocis contentione ita loquutum esse: Vbi ad Palodes delatus fueris, nuntiato Pana magnum diem suum obijsse. qua voce audita, primum omnes qui in naui erant, metu perculsos esse ac perterritos; deinde consultasse vtrum præstaret, eine voci obtemperare, an totam rem negligere. Re inter eos communicata & consultando agitata, ad extremum placuisse, vt Thamus quod iussus esset faceret, maxime si tum quum ad locũ illum peruenisset, malacia esset. itaque fecisse, & quã clarissima potuit voce proclamasse, magnum Pana obijsse. Vix dũ clamandi finẽ fecerat, quum ingentẽ auditum esse nõ vnius, sed veluti cõplurium hominũ gemitum. Hanc eandẽ ob caussam multi crediderunt oraculorũ defectũ dæmoniorũ morti adscribẽdum: immo vt corporis, ita animorũ vires senescere atq. ætatis vitio debilitari: vnde postea responsa dentur mutila ac plane nullius momenti. Pyrrho quidẽ regnante Apollinẽ Pythiũ tersissimis versibus consulentibus respondisse; postea vero soluta ac pedestri oratione, eaque inelegãte admodum atque imperfecta vsum. Sed hi omnes profecto, tum præcipue Cardanus, egregie à dæmonibus decepti sunt. quum enim spiritus à Deo creati sint immortales, nunquam profecto intermoriuntur. Credibile est eò tanta mendacia, præsertim quod ad mortem spirituum attinet, ab eis sparsa esse, vti animas quoque hominum mortales esse, miseris hominibus persuade-

suaderent: qui sane impius est atque abominabilis error. Cur vero oracula cessarint ac plane veluti extincta sint, non alia caussa est quam Christi Domini ac Saluatoris nostri aduentus, qui Satanæ atque idolis omnibus æternum silentium imposuit; tum principi dæmoniorum post excessum suum ex hoc Mundo, omne imperium ac potestatem nullo vmquam tempore restituendam ademit.

Oracula cur obmutuerint.

Spiritus esse, rationibus Philosophicis & naturalibus probatur.

CAPVT IV.

Certvm est eum qui diligenti trutina rem ipsam expenderit, de Spiritibus & Angelis quin sint ambigere nõ posse. Etenim quum Deus incorporeus sit atque inuisibilis, atque in rebus corporalibus atque sensibilibus tot res intermedias produxerit, vti supra demonstrauimus: quis neget idem in rebus intelligibilibus ab eo factum? quæ & nobiliores sunt ac sublimiores, tum ad declarãdam creatoris omnipotentiam aptiores. Quocirca valde ab omni ratione alienum fuerit, altissimum illum Deum tot modis totque creaturis homini nobilitatem suam ac magnificentiam demonstrare voluisse; se ipsum vero tam arcta atque angusta conditione obli-

ne obligasse, vt inter se & hominem nullum intermedium animal rationale, homine multo perfectius, creârit, cuius opera in gubernanda hac Mundi machina vteretur. Sed quid opus est verbis, quum rerum ipsarum testimonia adsint? Cœlos quidem tāta celeritate moueri videmus, quanta aliunde nisi à spiritu quodam & mente, proficisci non posset. Annon corpus hominis videmus regi, & bene quidem regi non posse, nisi magistra ratio adsit? Quare si Deus tot spiritus siue intelligentias cœlestes creauit quot corpora sunt cœlestia, vt philosophi omnes concedunt, quæ diuersis, sed statis ac bene dispositis cursibus vniuersum hoc regunt, ac Dei voluntatem suũque munus in conseruandis huius Mundi rebus exsequuntur: credibile sane est etiam multos alios & quasi infinitos ab eo spiritus creatos esse, qui multo ipsi viciniores, & supra omnes sphæras cœlestes exaltati, incomprehensibilem illam gloriam & perfectam beatitudinem immensæ æternitatis contemplentur, atque ex hac diuinæ maiestatis contēplatione incredibile gaudiũ percipiāt. Quod si vt philosophis placet, res omnes anima dotatæ sunt; fatendum quoque fuerit immensam aeris ab imo terrę globo ad lunam vsque pertingentis regionem itidem animatam esse. quare vel vnam, vel plures animas habebit. Vnam vero solam esse animam atque vnum tantum spiritum aeris, nemo sanus dixerit. nam si vna sola sit, ab vna quoque tantum parte, atque vno motu, non vero contrarijs motibus, quod fieri videmus, ciebitur. Primum enim mobile siue vltimum cœlum ab ortu in occasum

Corpora cœlestia à quo mouentur.

tendit, omniaque secum circumagit, econtra sol, luna ac reliqui planetæ huic quasi obnitentes, ab occasu versus ortum feruntur. Idem in omnibus hominibus atque animalibus deprehenditur, quorum nullum eodem temporis momento contrario motu mouetur, nec moueri potest. neque enim dum progreditur, eodem tempore idem regredietur. quin ita omnes sentiunt philosophi, si vllū animal nasceretur, partes corporis siue membra ita diuisa habens, vt contrarijs motibus ferri queant, subito id atque è vestigio moriturum; quum res hæc naturæ perfectioni plane repugnet, ac monstri plena sit. Ex quo patet aerem, quem in contrarias partes moueri videmus, à multis spiritibus siue naturis intelligentibus inhabitari, etiamsi modum aut formam huius inhabitationis scire nequeamus. Quæ tamen ita disputantur, non quod spiritus illi in aere, sed in cœlo empyreo creati sint, vt capite VIII. amplius dicetur. Præterea illud quoque consideratione dignum est, si aer spiritibus careat, Deo vel potestatem vel voluntatem creandi illos defuisse. non potuisse Deum illos creare, impius sit atq; nefarius qui vel cogitare ausit; nō voluisse, à ratione abhorret. Quum enim Deus terram atque aquam, quarum spacia aeris respectu angusta valde sunt, tot tantisque animalibus, ac rebus vita ac sensu præditis ferme innumerabilibus repleuerit: quis sana mente dubitet quin in spacioso hoc & immenso aeris campo, plus quam decem partibus terra atque aqua maiori, multæ ab eodem habitatorum legiones sint collocatæ? Quod nisi esset, idem larga aeris

Animal motu cōtrario moueri nō potest.

Aër Spirituum plenus & cur

ga aeris ſpacia reſtrinxiſſet, econtra terræ atque aquæ pomœria veluti dilataſſet, ac terminos, vt tanto melius viuentium animarum veluti copias innumerabiles poſſent capere, protuliſſet. Quod quum ille non fecerit, ipſa ſane ratio euidenter oſtendere videtur, aerem viuentium animarum plenum eſſe. Sed & hoc non leuis eſt momenti, cur ſpiritus eſſe credamus. Quum enim Deus ille ſit æternus & incomprehenſibilis, qui vt cauſſa rerum omnium vniuerſalis omnia regit & à nemine regitur; homo vero, plantæ, beſtiæ, elementa, omnesque aliæ res ſenſibiles regantur tantum, non regant: ſtatuendum ſane videtur naturam quandam eſſe intermediam, quæ inferiora hæc gubernet, à ſuperioribus vero gubernetur: quæ ſanè alia nulla eſſe poteſt, quam mens quædam ſiue ratio intelligẽs. Et quemadmodum in Natura corpora quædam ſunt inanima, vt ſaxa, alia vero intellectum habent, vt homo; ita conueniens ſane videtur vt intellectus ſint ſiue ſpiritus corporibus carentes. Sed & ſpiritus eſſe ſomnia, ea præſertim quæ rerum futurarum vaticinium habẽt, demonſtrant. neque enim euentus tam apte rebus ipſis reſpondiſſet, niſi diuinitus per bonos aut malos ſpiritus, Deo permittẽte immitterẽtur atq; repræſentarentur. Plurimis exemplis antiqua hiſtoria referta eſt ſapientiſſimorum hominum, veraciũ ac minime ſuperſtitioſorum, Ariſtotelis, Platonis, Hippocratis, Galeni, Plinij, Socratis, Plutarchi, Diogenis Laertij, Themiſtoclis, Alexandri Aphrodiſienſis, Titi Liuij, aliorum: è quibus aliquammulta recenſere operæ precium videtur.

Somnia Spiritus eſſe demonſtrant.

Somnium Eudemi. Scribit Ariſtoteles Eudemum Cyprium familiarem ſuum iter in Macedoniam facientem Pheras veniſſe, quæ erat vrbs in Theſſalia tum admodum nobilis, ab Alexandro autem tyranno crudeli dominatu premebatur. in eo igitur oppido ita grauiter ægrum Eudemum fuiſſe,vt omnes medici diffiderent. ei viſum eſſe in quiete egregia facie iuuenem dicere, fore vt breui conualeſceret, paucisque diebus interiturum Alexandrum tyrannum, ipſum autem Eudemum quinquennio poſt domum eſſe rediturum. Atque ita quidem prima ſtatim ſcribit Ariſtoteles conſequuta, & conualuiſſe Eudemum, & ab vxoris fratribus interfectum tyrannum: quinto autem anno exeunte,quum eſſet ſpes ex illo ſomnio in Cyprum illum ex Sicilia eſſe rediturum, prœliantem eum ad Syracuſas occidiſſe: ex quo ita illud ſomnium eſſe interpretatum, vt quum animus Eudemi ex corpore exceſſerit, tum domum reuertiſſe videatur. Galeni pater ſomnio admonitus vt medicinæ ſtudio filium applicaret, quum obtemperaſſet, quam præſtantem dedit medicum? qui diuinis ſcriptis artem illam *Galeni.* mirifice auxit atque exornauit. Idem Galenus acerrimos ſentiens manus dolores,ſomnio commonefactus eſt vt venam ſiue arteriam quæ inter indicem eſt & pollicem incideret: quod quum feciſſet, conualuit, vt ipſe in libro De venæ ſectione ſcriptũ reliquit: qui idẽ alio ſomnio monitum De videndi ratione quoque ſcripſiſſe ſe *Sophoclis.* teſtatur. Annon Sophocles quum ex æde Herculis patera aurea grauis ſurrepta eſſet, in ſomnis dæmonio monſtrante, eum vidit qui furtum id feciſſet??

fecisset? quod semel ille iterumque neglexit: vbi idem sæpius; ascendit in Areopagum, detulit rem. Areopagitæ comprehendi iubent eum qui à Sophocle erat nominatus. is quæstione adhibita, confessus est, pateramque retulit: quo facto, fanum illud Herculis Indicis nominatum est. Quid vero Simonidis hoc quod sequitur somnio ad hanc de spiritibus quæstionem probandam inueniri potest certius? qui quum ignotum quemdam proiectum mortuum vidisset, eumque humauisset, haberetque in animo nauem conscendere, moneri visus est ne id faceret, ab eo quem sepultura affecerat: si nauigasset, eum naufragio esse periturum. itaque Simonidem redijsse, perijsse ceteros qui tum nauigassent, magna cum eorum admiratione quibus Simonides rem antea aperuerat. Apud Cælium in historia scriptum est, Ptolemæum I. dum Alexandriam muris cingeret, à iuuene venustissimo atque igneo in somnis admonitum vt statuam è Ponto eò transferret. sic enim fore vt ciuitatis illius diuitiæ in immensum augeantur, ac in prospero diu maneat statu. neglecto primum somnio idem rex denuo & minacioribus etiam verbis, eadem de re est admonitus. Quare Timotheum quendam Atheniensem ad se accersiuit, exque eo quæsiuit cuiusnam dei putaret illam esse quam in Ponto quærere iuberetur, statuam. Is mercatorum quorumdam relatu cognouisse se dixit, apud Sinopenses antiquissimum esse templum, inque eo Iouis cognomine Opulenti statuam, quam somnium fortasse innuerit. Somnij cura iterum dimissa, idem iuuenis magis terribili spe-

Simonides.

Ptolemæi.

bili ſpecie regi in ſomnis apparuit. Quare perterritus, & Delphico oraculo edoctus, Iouis eam eſſe ſtatuam, legatos ad regem eius loci miſit qui Iouis Opulenti ſtatuam ab eo impetrarent. Qua denegata, eumdem illum iuuenem qui Ptolemæo antea apparuerat, Sinopenſium regi in ſomnis apparuiſſe, & non minas tantum, ſed etiã grauiſsimum morbum inflixiſſe, ita vt coactus rem omnem ciuibus enarrarit, & quamuis inuita tota ciuitate, Ptolemæi legatis honorificentiſsime ad nauim vſque deductis, prędictam ſtatuam concesſerit; cui aduectæ Alexandrini templum valde magnificum erexerunt. Aliud eſt non minus clarum apud Ciceronem perſcriptum ſomnium. Quum duo quidã Arcades familiares iter vnà facerent, & Megaram veniſſent, alterum ad cauponem diuertiſſe, ad hoſpitem alterum. Qui vt cœnati quieuerant, concubia nocte viſum eſſe in ſomnis ei qui erat in hoſpitio, illum alterum orare vt ſubueniret, quia ſibi à caupone interitus pararetur. eum primo perterritum ſomnio ſurrexiſſe, deinde quum ſe collegiſſet, idque viſum pro nihilo habendum eſſe duxiſſet, recubuiſſe: tum ei dormienti eundem illum viſum eſſe rogare, vt quoniam ſibi viuo non ſubueniſſet, mortem ſuam ne inultam eſſe pateretur. ſe interfectum in plauſtrum à caupone eſſe coniectum, & ſuprà ſtercus iniectum; petere vt mane ad portam adeſſet prius quam plauſtrum ex oppido exiret. hoc vero ſomnio eum cõmotum mane bubulco pręſto ad portam fuiſſe, quæſiſſe ex eo quid eſſet in plauſtro; illum perterritũ fugiſſe, mortuum erutum eſſe, cauponem re patefacta pœnas dediſſe. Alexander

Arcadis cuiuſdam.

xander philoſophus minime ſuperſtitioſus ſimile de ſe narrat, ſibi ſcilicet nocte quadam matris exſequias in ſomnis viſas eſſe; vnde magno cum dolore multiſque lachrimis expergefactus, rem ſocijs narrarit. poſtea notato tempore, eo ipſo die matrem ſuam, quam viuere adhuc omnes abſentes exiſtimabant, ſepultam eſſe, ex amicorum epiſtolis deprehendiſſe. Non minus notabile Syllæ fuit ſomnium, qui nocte quadam à ſomno expergefactus, percepta dæmonij voce (quod triſte fuit apud Romanos mortis augurium) ſubito exſiluit, conuocatiſque amicis & cognatis ſequenti mane teſtamentum ſine vlla mora ſcripſit, mortem non longe abeſſe, vtcumque ſano adhuc vteretur corpore, certus. nec euentus defuit: ſiquidem is ſequenti nocte febri extinctus eſt. Socrates, vt apud Pauſaniam eſt, ea nocte quæ diem illum quo Plato in ſcholam ipſius deductus eſt, præceſsit, cycnum cādidiſsimum, dulciſsimo cantu omnem aerem vicinum mulcentem, in ſinum ſuum aduolaſſe ſomniauit: at vbi primum puerum aſpexit, ſomnio parentibus narrato, quid de illo ſperandum eſſet, veriſsimo euentu prædixit. Aſpaſia Hermotimi Phocenſis pulcherrimæ formæ filia, à patre pauperculo in magna rerum omnium inopia educata fuit. Euenit vt puellæ in mento tumor quidam atque vlcus naſceretur, quod non faciem tantum ac formam deturpabat, verum etiam incredibiles ei dolores adferebat. Quocirca à patre ad medicum, hominem doctum ac valde peritum, deductæ, idem ſpem priſtinæ ſanitatis fecit, poſtulata tamen ingenti mercede: quam quum pater exſoluere non poſſet, puellam

Alexandri philoſophi.

Syllæ.

Socratis.

Aſpaſiæ.

Ælianus lib. 12. var. hiſt.

puellam domum insanatã reduxit. Quæ quum luctu ac doloribus plena incœnata cubitum cõcessisset, in somnis mulierem videre sibi visa est, vt bono esset animo, & si sanari cuperet, rosæ partes contusas vlceri siue tumori imponeret, cohortantem. Id quum illa è somno excita fecisset, breui non valetudinem tantum pristinam recuperauit, sed etiam tantam formæ elegantiam ac venustatẽ nacta est, vt à Cyro Persarum rege, ac deinde ab Artaxerxe in coniugem ducta sit, vt AElianus scribit. Plinius rem admirationis plenam, quæ suo tempore contigerit, recenset: mulierem scilicet quampiam somniasse rosæ syluestris radicem, priori die in horto à se inuentam, & filio propinatam saluti fuisse. Qua de re ad filium in Hispania tum militantem statim ipsa perscripsit, vtque si quid morbi pateretur, eo pharmaco vteretur monuit. eo ipso tempore quo matris litteras filius accepit, à rabido cane morsus fuerat, iamque hydrophobia corripi & ad exitium vergere incipiebat: quùm prædicto potu hausto, ex orco quasi est reuocatus.

M. Artorij. Duobus exercitibus, vno Octauiani Augusti & Antonij, altero Cassij & Bruti, in campis Philippicis aduersa acie stantibus, ea nocte quæ prœlium antecessit M. Artorius Augusti medicus in somnis à Minerua moneri visus est, diceret Augusto ne prœlio, quamuis æger, interesse detrectaret. Sic enim fore non tantum vt conualescat, sed etiam ingẽs effugiat infortunium. Quod vbi Augustus intellexit; statim è lectica in equum ascendit, & strenui imperatoris officio ac laboribus perfunctus, & morbum discussit, & mortis peri-

Sabell. li. 7. Ennead. 4.

periculum euasit. Lectica enim ipsius à Bruti militibus, dominum ea vehi existimantibus, deprehensa & concisa est. Calpurnia Iulij Cæsaris vxor maritum in somnis vidit multis vulneribus confossum iacentem. vnde territa, multis precibus maritum obsecrauit ne sequenti die in curiam ingrederetur. cui quum non obedisset Cæsar, à Cassio & Bruto ceterisque coniuratis crudeliter est interfectus. Sfortia, vt Iouius refert, anno salutis M C C C C X X V. pridie quam Orthona contra Braccium Aquileiam tum obsidentem moueret, sub ipsam auroram somniauit in rapidum flumen se delapsum, frustra auxilium ab ingentis staturæ viro, qualis S. Christophorus fere pingitur, in aduersa ripa stante, petere. Excitus, somniumque negligens, postridie dum puerum in flumen ad castellum Pescaram prolapsum iuuare vult, vnà cum equo tam alte cœno se immersit, vt armorum pondere grauatus luctari non posset, atque ita in stagno suffocatus perierit. Idem M. Antonio Torello Guastallæ Comiti accidisse legitur, qui eiusdem periculi in somno admonitus, quum somnium itidem contemsisset, ac sequenti die natationis gratia, qua multum delectabatur, in lacum, in quo complures ipsius comitum natabant, sese immisisset, eius aqua haustus perijt quam sociorum quisquam opem ei ferre posset. Alcibiadis quod à Probo, Iustino & Plutarcho scribitur somnium? Is paullo ante necem, à Tismenio & Bagoa à ... itia summissis, ipsi illatam, visus sibi est in ... mnis amicæ esse amictus amiculo. is deinde ... um proiectus esset inhumatus, ab omnibusque

Calpurniæ

Sfortiæ.

M. Antonij Torelli.

Fulgos. lib. 1. ca. 5.

Alcibiadis

que desertus iaceret, amica corpus eius suo texit pallio. Non minus admirabile fuit Crœsi quod apud Herodotum & Valerium Maximum exstat somnium. Nam è duobus filijs & ingenti agilitate & corporis dotibus præstantiorem imperijque successioni destinatum Atym, somniauit ferro sibi ereptum. Itaque quidquid ad euitandam denunciatæ cladis acerbitatem pertinebat, nulla ex parte patria cura cessauit auertere. Solitus erat iuuenis ad bella mitti. domi retentus est. Habebat armamentarium omnis generis telorum copia refertum. id quoque amoueri iussit. Gladio cinctis comitibus vtebatur, vetiti sunt propius accedere. euentum nihilominus somnium habuit. Quum enim ingentis magnitudinis aper vicinam regionem crebra cum agrestium strage vastaret, insitatoque malo regium imploratum esset auxilium: filius à patre extorsit vt ad eum opprimendum mitteretur. Dum ita acri studio interficiendi aprum omnes sunt intenti, Adrastus lanceam petendæ feræ gratia emissam in eum tristi errore detorsit: quo ictu exanimatus iuuenis somnio fidem fecit. Aterius Rufus eques Romanus, quum gladiatorium munus Syracusis ederetur, inter quietem retiarij se manu confodi vidit, idque postero die in spectaculo consessoribus narrauit. Incidit deinde vt proximo ab equite loco retiarius cum mirmyllone introduceretur; cuius quum faciem vidisset, idem dixit ab illo se retiario trucidari putasse: protenusque inde discedere voluit. Illi sermone suo metu eius discusso, caussam exitij misero attulerunt, Retiarius enim in eum locum compul-

Crœsi. Valer. Max. lib. 1. cap. 7.

Aterij Rufi Valer. Max. ibidē.

compulso mirmyllone & abiecto, dum iacentem ferire conatur, traiectum gladio Aterium interemit. Iulius Cæsar paullo antequam interfectus esset, vt Suetonius narrat, in somnis supra nubes se vehi, & Iouis manum tangere sibi visus est. Q. Catulus per quietem Iouem vidit in pueri cuiusdam manus Romani populi insignia tradentem. alia deinde nocte eundem puerum vidit in Iouis gremio recubantem: quem quum Catulus detrahere vellet, à Ioue admonitus est ne puero vim faceret, quem ad salutem Romani Imperij tuendam reseruasset. Sequenti die quum idem Catulus in Octauianum Augustum tum puerum adhuc incidisset, statim hunc eum esse quem in Iouis gremio cubantem vidisset, exclamauit. Cambysi, Persarum regi, vt scriptum est ab Herodoto, Smerdis fratris regio solio insidentis, & capite sidera tangentis species in somnis oblata est. Quare metuens ne à fratre regno deturbaretur, Prexaspem ad eum occidendum misit. nihil tamen effecit. alius enim Smerdes magus, Cyri filium se ferens, regnum occupauit: Cambyses vero dum equum conscendit, cultello in coxēdice vulneratus, miserabiliter mortuus est. Amilcar dux Carthaginiēsium quum oppugnaret Syracusas, inter somnium vocem audire sibi visus est nunciantem, futurum vt proximo die in ea vrbe cœnaret. Lætus igitur perinde ac diuinitus promissa victoria (sic enim aruspices interpretati fuerant) exercitum ad pugnam instruxit; in quo inter Siculos & Pœnos orta dissensione, Syracusani improuisa in castra irruptione, castra oppresserunt, ipsumque captum

Iulij Cæsaris.

Q. Catuli.

Cambysis.

Amilcaris

captum & vinctum Amilcarem intra mœnia pertraxerunt. Aliud est apud Ciceronem, T. Liuium, Valerium Maximum, Plutarchum & alios Romanarum rerum scriptores, Atinij cuiusdam è plebe hominis tale somnium. Quum ludis votiuis bello Latino populus consedisset, seruus per circum, quum virgis cæderetur, furcam ferens ductus est. Exin cuidam rustico Romano dormienti visus est venire qui diceret, præsultorem sibi non placuisse ludis, idque ab eodem iussum esse eum senatui nuntiare: illum non ausum. iterum esse idem iussum, & monitum ne vim suam experiri vellet. ne tum quidem esse ausum. exin filium eius esse mortuum. eamdem in somnio admonitionem fuisse tertiam; tum illum etiam debilem factum, rem ad amicos detulisse: quorum de sententia lecticula in curiam esse delatum: quumque senatui somnium enarrauisset, pedibus suis magna cum omnium adspicientium admiratione, saluum domum reuertisse. Sexcenta alia eiusmodi exempla antiquis historiarum monumentis consignata proferre liceat, vt Ciceronis, Cyri, Phalaridis, Annibalis, Scipionis, C. Iulij Cæsaris, Augusti, Neronis, Pausaniæ, Themistoclis, Alexandri Magni, Xenophontis, aliorum, quibus referti sunt tam Græcorum quam Latinorum libri: sed hæc quæ commemorauimus sufficiunt ad demonstrandum, insomnia illa & visiones quarum apud SS. Patres Christianos frequens est mentio, non ab ijsdem ad conciliandam mendacio fidem confictas esse, sed vere atque infallibiliter ita contigisse. vnde certo certius intelligi potest Angelos esse & spiritus,

T. Atinij.

Cic. lib. 1. De diuina. Valer. Max. lib. 1. cap. 7. Liu. 2. Macrob. 1. Saturn.

ritus, mediæ inter nos & altiſſimum creatorem naturæ, quorum opera Deus ad conſolandos bonos, malos reprimendos ac puniendos, ac gloriam ſuam declarandam vtatur. Vnum tamen facere non poſſum quin ſuperioribus addam. id Hippocratis fuit medicorum principis, veritatis, ſi quiſquam inter omnes ſcriptores, amantiſſimi. Is ait, nocte quadam quum ob morbum Democriti amici plenus curarum cubitum iuiſſet, AEſculapium in ſomno ſibi apparuiſſe, quem dextra apprehenſum multis precibus obteſtatus ſit vt ad ſanandum Democritum ire ſecum vellet; illum nihil ſua præſentia opus eſſe dixiſſe, ſed feminam profectionis comitem monſtraſſe. Illam manu ipſius apprehenſa, quum non procul à foribus Democriti abeſſet, ſubito diſparuiſſe, cum his verbis: Mane tecum Democritum inuiſam. Rogatam à ſe quænam eſſet, Veritatem ſe eſſe dixiſſe, illam vero alteram, quæ non longe inde deſtiterat, Opinionem vocari, & apud Abderitas habitare. Expergefactus Hippocrates ſomnium ſibi ita eſt interpretatus: non opus habere Democritum medico, quum Deus medicinæ ipſe inde diſceſſerit: Veritatem vero, Democritum ſanum eſſe, apud ipſum Democritum, Opinionem vero, Democritum ægrotare, apud Abderitas reperiri. Hæc ipſius ſunt verba: *Ego igitur, quum de ſomno ſurrexiſſem, mihi ipſe ſomniū interpretatus ſum, quod non indigeret medico Democritus, quādo ſane ipſe medēdi Deus inde diſceſſiſſet, veluti qui me dēdi occaſionē & materiā non haberet. Sed ipſa quidē veritas, quod Democritus ſanus ſit, apud Democritū manet. opinio vero, quod Democritus ægrotet,*

Hippocratis ſomniū.

reuera apud Abderitas habitat. Atque hæc vera esse, mi Philopœmen, credo, & sunt sane, & non contemno somnia, & maxime vbi ordinē cōseruant. Ea vero ita esse, experimento deprehensum est. Mirabitur fortasse aliquis, cur tot citatis è profanis scriptoribus insomniorum exemplis, ea quę in sacris litteris, & alijs Christianorum autorum libris plurima perscripta leguntur, prætermittam. Sed eorū reprehensionem effugere volui qui dicere poterant, Christianorum esse omnibus simpliciter quæ S. scriptura continentur fidem habere; mihi vero incumbere vt alijs etiam rationibus id quod probandum suscepi ostendam, quo Christianę doctrinæ veritas tanto magis elucescat. Si quis tamē & hæc addenda censet; plurima ei tam è veteris & noui testamenti libris quam SS. Patrum atque aliorum scriptis petere licet: vt sunt Eliæ, Iosephi, Nabuchodonosoris, Danielis, Dauidis, & aliorū insomnia, sed in primis Solomonis illud, quo Deo supplicans, toti Mundo admirabilem sapientiam est consequutus. Quid Euangelio? quam multa in eo diuina somnia memorātur? Iosephum Angelus in somno admonuit ne dubitaret B. Mariam virginem in sponsam acceptare, à Spiritu Sancto impręgnatam: eumdem in somnis Deus iussit cum infante & Maria matre in AEgyptū fugere; deinde mortuo Herode in Iudæam redire. Magos qui ad recens natum Saluatorem ab oriente venerāt, sanctus Angelus in somno deterruit ne Hierosolymas ad Herodem, sed per aliā viam in regionē suam reuerterentur. Complures aliæ visiones in ijsdem passim libris leguntur, vt senis illius Simeonis, vxoris Pilati, Petri & Paulli Apostolorum,

Cur auctor profanis exemplis vsus.

3. Reg. c. 3.

Luc. 1.

Matth. 1

Matth 2.

Matth 27.

rum,qui hoc modo & de rebus quibusdam cœlestibus & diuinis edocti,& Angelorũ ope ac ministerio è carceribus educti & compedibus liberati sunt. Sed præter hactenus à nobis allatas rationes alia sunt quæ Angelos esse & Spiritus euincunt: idque inprimis ex eorum operationibus alijsque prodigijs, quorum plenæ sunt historiæ, intelligi potest. Iulij Cæsaris temporibus Victoriæ simulacrum ab eodem in templo Mineruæ Elidensi positum & consecratum, humi deiectum atque euersum est. Antiochiæ in Syria bis in mu-[illegible]s tantus hominum clamor, equorum hinnitus, [illegible]angor tubarum atque armorum sonitus est ex-[illegible]ditus, vt vniuersa ciuitas hostem adesse iamq; [illegible]ruptionem tentare rata, ad arma repente sit ex-[illegible]tata. Idem Ptolemaide contigisse legitur, nec [illegible]men vllum hominem aut equum visum. Perga-[illegible] arma in adytis & subterraneis locis posita, [illegible]nte sonuerunt. Trallibus etiam in pauimento [illegible]er coagmenta lapidum in templo Victoriæ, v-[illegible] Cæsar statuam consecrarat, nata palma osten-[illegible]it. Quis hæc fecit nisi dæmonia? quæ Cæsaris [illegible]gnitudinem præsagientia huiuscemodi por-[illegible]is Cęsari apud gentiles diuinos honores con-[illegible]re, atque ita in fœdissimum idololatriæ cœ-[illegible] miseros multo profundius immergere vo-[illegible]unt. Eorumdem opera effectum est, vt equi [illegible]ris, ab omni pabulo abstinentes circa Rubi-[illegible] ripam tristes oberrarint, grandibus guttis, [illegible]imus poeta ait, ora humectantes. Eisdẽ in-[illegible]. Capuæ ab ijs qui sepulcra demoliti fuerãt, [illegible]pys à quo nomẽ & originẽ vrbs illa accepit, [illegible]ro tabula inuenta est cum hac inscriptione: *Quan-*

Prodigia à dæm[onijs] facta

Antiochia

Pergami.

Trallibus.

Cæsaris equi lachrymantur.

Capys sepulcrum.

ne: *Quando ossa Capys detecta erunt, Iulo prognatus manu consanguineorum necabitur, magnisque mox Italiæ cladibus vindicabitur.* Iidem dæmones in ludis ab Augusto Cæsaris honori post mortem consecratis, cometen, atque in eo stellam præfulgidam quasi animam Cęsaris in cœlum delatam, falsi iactatores per septem continuos dies ostenderunt. Multa alia de spirituum operationibus ac præstigijs in medium adferri possent, vt de Apollinis atque Isidis oraculis, quæ futura consulentibus prædicebāt, de Palladis simulacro, quod in vrbe Troia multo sudore manauit, deque alijs omnem humani ingenij captum excedentibus prodigijs atque ostentis; sed & hæc ad id quod volumus probandum satis sunt. Quę itidem in sacris litteris de eorum operationibus atque effectis scripta sunt omitto, vtpote quæ ita perspicua sunt vt omnem plane apud Christianos tollant dubitationem. Visibili enim forma Angeli passim apparuisse leguntur, vt Tobiæ filio, quem Angelus, cibū & potum vnà capiens, tam longo itinere duxit & reduxit, & præter alia multa beneficia patri ipsius cœco lucis visum restituit. Non Angelus fuit qui vna nocte oēs Aegyptiorum primogenitos occidit? Cuius opera Danieli in leonum fouea sedenti cibus paratus fuit? Angeli profecto. Et Angelus fuit qui Lotho Sodomæ atque Gomorræ exitium nunciauit, vtque cum filiabus effugeret, monuit. Ad Abrahamum duo Angeli in hospitium diuerterunt, lotisque etiam pedibus manducarunt cum eo & biberunt. Angelus Balaamum absterruit ne in populum Israeliticum diras euomeret. Annon pythonissa spiritum sub

Angeli & eorum operationes è S. scriptura probantur.

Helisei

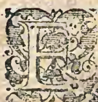
Helisei forma vi incantationis exciuit & videndum obtulit? Et Angelus, puto, fuit coruus ille qui prophetæ Heliæ latitanti victum apportauit. Iam paginæ fere omnes Noui Testamenti tam de bonis quam de malis Angelis loquuntur; vt de Gabriele, qui visibili forma Mariæ semper virgini quod in matrem Dei electa esset, annunciauit; de eo qui Christum Saluatorem nostrum in horto orantem confortauit; de eo qui compedes B. Petri Apostoli pedibus decussit, eumque è carcere eduxit; de eo qui Philippum Apostolum vt eunuchum reginæ Candaces baptizaret, asportauit; de illis qui à mulieribus & discipulis Christum in sepulcro quærentibus, candido vestitu amicti visi sunt; deque alijs, quos enumerare nimis longum hoc loco foret. Quid dicam de immundis spiritibus? qui quum humana corpora diu torsissent, omnipotente Dei ac Domini nostri manu in Euangelica historia passim eiecti leguntur: vt ille qui mutus erat & surdus: vt illi qui miserum Gergasenum per montes & syluas diu egerunt, atque ex homine exacti, porcos in mare præcipitarunt atque summerserunt. Vt iam nihil dicamus de plebeijs quibusdam hominibus, & vernaculæ linguæ vix peritis, qui tamen nescio quo spiritu incitati, & varijs linguis loqui auditi sunt, & futura multa prædixerunt, & aliorum secreta reuelarunt: vt Barth. Sibylla in Speculo suo narrat de muliere quadam hariolatrice, quæ Coroneæ, in Calabriæ ciuitate, Alphonso Aragonio eius regionis Duci, ea omnia memoriter dicere potuit quæ pridie cum Venetorum legato solus tractarat. Ex quibus omnibus liquido constare

è Noui Testamento.

arbitror, Spiritus esse atque Angelos. quod si quis obstinate credere recuset; verendum sane fuerit, ne à teterrimis cacodæmonum legionibus in inferno cruciatus, magno id cum suo malo reipsa experiatur.

Epicureorum. Sadduceorum ac Peripateticorum rationes, quibus inducti, Spiritus vel Angelos esse negarunt, refelluntur.

CAPVT V.

X ijs quæ hactenus à nobis dicta sunt, satis, puto, manifestus est Epicureorum, Sadduceorum ac Peripateticorum error, qui Spiritus non esse & ipsi crediderunt & alijs persuadere voluerunt. Nec vero vllius ponderis aut momenti sunt ab eis allatæ rationes. Quod enim dicunt, si Spiritus sint, necesse fore vt animam habeant & corpus, ac propterea visibiles sint: manifestæ falsitatis facile conuinci potest. Quis enim vel mediocriter in philosophia versatus nescit, substantiam reperiri intelligibilem, sine commistione aut applicatione elementorum? Nō minus friuolum est quod aiunt, si tantus esset Spiritum numerus, qui aerem ac cœlum repleret, fore vt laruis & præstigijs homines continuo terreantur. Idem enim qui res omnes creauit, easdem ita dispescuit ac distinxit, vt altera alteri nō sit impedimento, sed vt omnes pariter inter se con-

Substātia intelligēdi incorporea.

Rerum naturalium ordo.

consentiant, atque admirabilem efficiant concentum, vt in aquæ elemento videre licet, quod licet multo sit maius terra, non tamen eam inundat aut submergit, sed intra fines à supero illo opifice constitutos se continet, per ipsius terræ viscera heic fontem, illic fluuium, alibi riuum, vel etiam lacum, tam ad hominum commoda, quam Mundi huius inferioris ornatum ebulliens atque effundens. Quid mirum igitur, si Spiritus, quamuis magno numero, nec terrore aliquo nec incommodo afficere possint homines, etiam à quibus deridentur ac maledictis proscinduntur, quum vis eorum ac potestas terminos à diuina voluntate præfixos transgredi nequeat? Hinc est quod in Iobi historia Sathanas dicit, vniuersum se Mundum circuisse; non tamen dicit vlli creaturarum se nocuisse: ad quod ei non voluntas sed facultas tum defuerat. nec vero in Iob prius extendere manum ausus fuit quam à Deo id permissum esset, qui etiam heic certos ei limites posuit, ac primum in fortunas tantum potestatem dedit, quando ait: *Ecce vniuersa quæ habet, in manu tua sunt: tantum in eum ne extendas manum tuam.* Denique quum hoc etiam Deus Sathanæ concessisset vt patientissime bonorum iacturam ferentis corpus quoque vexaret, ne animam ipsius tangeret mandauit. Vnde profecto liquet Luciferi ac satellitum ipsius potestatem certis limitibus à Deo esse circumscriptam: qui etsi vel vno momento Mundum vniuersum obire, tamen ne pilum quidem homini eripere, aut vlli creaturæ, nisi Dei permissu, nocere possunt. Quod si quandoque Deus permittit vt à Sathana aliquis torqueatur; non

Dei prouidentia.

Iob cap. 1.

Sathanæ potestas à Deo limitata.

Dæmones quibus medijs vtātur ad nocendū homini.

propterea cogitandum est id veneficarum, multo minus lunæ decrescentis vi effici, quamuis homo vno tempore plus, alio minus exagitetur. Omnia enim temporum momenta inimicus spiritus captat & obseruat, quum ne seipsum prodat, tum vt Lunam atque stellas, Dei, cui ipse rebellat, creaturas, infamia hac & probro, quasi homini noxiæ sint, aspergat. Præterea quum dæmones non quidquam nisi Naturæ vi operari atque efficere possint: hominis phanthasiam augescente vel decrescente Luna, aut sub quocumque alio positu siderum perturbant maxime atque infestant, eo scilicet tempore quo cerebrum maxime aptum est ac dispositum ad id quod imprimere ipsi cupiunt, recipiendum. Iam quod Angelorum creationis in libro Originum siue Genesi nulla fit me[illegible], parum quoque ad Sadduceorum ac ceterorum opinionem iuuandam valet. S. Augustinus dicit, sub Cœli ac Lucis vocabulis, non vero proprijs nominibus à Mose eos expressos, ad populum illum verba faciente cuius maior ruditas erat quam quæ incorpoream Angelorum naturam capere posset. Quinetiam si prudētissimus idem legislator Angelorum hanc omnis corporis expertem & quamdam quasi diuinam naturam explicasset; metus erat ne magnam ad idololatriam, ad quam populus ille sponte sua mirifice propendebat, fenestram ei aperiret. Quam enim facile inductus idem populus fuit vt vitulum, serpentē ęneum, atque alia pro Deo adorarit? Quid quod ipsius Mosis verba, quamuis tecte, Spiritus innuunt? Ait enim, Adamo & Eua in statu innocentiæ paradisum adhuc incolentibus, fuisse creaturā quamdā rationa-

Angelorū creationis an in Genesi fiat mentio.

rationalem, omnibus animalibus à Deo supra faciem terrę creatis, astutiorem, à qua prima nostra omnium mater decepta & ad peccatum illecta fuerit. Hæc quis alius sit quam Lucifer cum socijs suis & ministris? Ad id quod Peripatetici obijciũt, si Spiritus sint, non posse eos incantatorum verba percipere, nisi omni in loco semper eos adesse dicere velimus (quod quum absurdum sit, immo impossibile, vana quoque esse quæ de Spirituum natura tradantur) facile responderi potest. Etsi enim verum est Spiritus semper in omni loco esse non posse: tanta tamen eorum est velocitas vt vno momento multa miliarium milia conficere, ac breui temporis spacio vniuersum Mundum circumire queant. Quocirca quum vno momento, quod sexagesima pars horæ est, omnia regna, omnes prouincias, omnes ciuitates obire, omnesque populos terræ globum inhabitantes visere possint; mirum non est excientibus ipsos atque in auxilium vocantibus prę sto esse, eorumque carmina atque exsecrationes audire. Etsi vero tãta velocitas prima fronte impossibilis videatur, & humani ingenij captu, ac proinde etiam fide maior sit: certa tamen est, ac non solum paullo ante citato Sathanæ vniuersum orbem vno die circuisse se Deo respondentis exemplo, verum alijs quoque multis, quæ tam in S. scriptura quam doctorum virorum libris commemorantur, probari potest: vt scholaris illius quem Paullus Girlandus breuissimo temporis spacio in longinquam regionẽ asportatum affirmat; vt rustici cuiusdam, qui diabolo sub forma arietis insidens, ad eum locum vbi veneficæ ludos & choreas agitabãt, vnà cum vxo-

Gen. c. 3.

Spirituum velocitas.

re momēto fere tēporis deportatus fuit, vbi quū casu Dei nomen inclamasset, dictocitius veneficæ omnes disparuerunt, ipse vero sub nuce illa Beneuentana, plus quam centum miliaribus à domo ipsius distante, solus atque nudus relictus fuit; vt Simonis magi, vt Apollonij Tyanei, atque aliorum, de quibus infra dicemus, quos infernales illi spiritus ad quascumque voluerunt Mundi plagas subito deportarunt. Sed & rationibus idem naturalibus atque in sensus incurrentibus adstrui potest, maxime autem velocissimo cœlorum motu, de quo sine stupore ne cogitare quidem mens humana possit. Quis enim non obstupescat octauam sphæram vicenis quaternis horis ab intelligentia sua siue angelo circumvolui? qui circuitus amplius quam quadringentos septuaginta miliarium geometricorum, quæ singula millenûm sunt passuum, miliones complectitur. Archimedes quidem & Ptolemæus è certissimis principijs demonstrarunt, solem à terra distare mille centum & nouē terræ semidiametris & dimidio. continet vero semidiameter tria milia septingenta & viginti miliaria, miliaria vero millenos, vt diximus, passus geometricos. terræ autem circuitus sexies id spacium siue magnitudinem, & quod excedit, septimam eius partem cōplectitur; sic vt in vniuersum à centro terræ vsque ad solem supra duos miliones ducenta sexaginta quinque milia, quadringenta & octoginta miliaria numerentur. Heic quidem illi substiterunt: at Arabes postea, Alfraganius, Albategnius & Thebit Campanus vlterius progressi sunt, terramque ab octauo coelo distare scripserunt

Cœlorum cursus admirabilis velocitatis

Terræ distantia à sole quāta

runt viginti mille octoginta vno terræ semidiametris & duodetriginta minutis; qui faciunt supra sexaginta quatuor miliones, octingenta tria milia centũ & octuaginta miliaria. Rabbi Rambam maiorem distantiam ponit: sed quum demonstrationes Astronomicæ etiam sensu colligantur, vt quod minus est sumamus, certum est & verissimis rationibus à Ptolemæo demonstratum, semidiametri ad arcum rationem eandem esse quæ est 52. ad 60. & ex Euclidis quæ est libro III. demonstratione sex circuli semidiametri hexagonum constituunt, ita vt semidiameter à centro terræ vsque ad octauum cœlum sexies in hoc eodem cœlo reperiatur. Ita efficiētur sexies sexaginta quatuor miliones octingenta tria milia centum octoginta miliaria; & tanto plus in circulo: qui sunt quadraginta octo gradus, si octonos gradus pro vnoquoque circuli hexagono sumamus, vltra sex semidiametros, qui cũ septima faciunt viginti duos miliones trecenta quinquaginta sex milia quadringenta & quinque miliaria: ita vt cursus octauæ sphæræ qui viginti quatuor horis absoluitur, comprehendat quadringentos sexaginta miliones centumsexaginta quatuor milia, trecenta octoginta quinque miliaria. Quare eadem sphæra in vno minuto siue momento aut scrupulo, sexagesima scilicet horæ parte, emetietur sexcenta sexaginta milia miliarium, atque eo amplius, adsistentis Intelligentiæ siue mouentis Angeli, quem Hebræi Cherubim appellāt ope. E quo facile perspici potest quam inepta sit Peripateticorum argumētatio, incantatorum voces à malignis spiritibus exaudiri posse negantium

Distantia cœli octaui à terra.

Octaui cœli intelligentia Cherubin.

tium

tium, quod in omni loco esse non possint. Atqui momento transferre se queunt, idque sedulo faciunt, maxime vt apud eos sint qui animam & corpus ipsis deuouerunt: quos quidem adeo sollicite obseruant, vt, quemadmodum D. Petrus Apostolus inquit, tamquam leones rugientes circumeant, quem deuorent quærentes.

Quid Angeli & Spiritus sint: & primum de eorum opinione qui spiritus corporeos esse senserunt.

CAPVT VI.

Quid Angeli sint, scire difficile.

VID Angeli sint quæstio est valde obscura & difficilis admodum: vtpote ad quam explicandam naturalis scientia vix quidquam, vel potius, si verum fateri volumus, nihil, sacræ vero scripturæ parum adferunt adiumenti. Neque vero dubium est quin plura de Deo, ad significandam eius naturam & essentiam, quam de Angelis in sacra historia perscripta sint, eam scilicet ob caussam, quod ad animarum salutem Dei cognitio multo magis necessaria nobis sit quam Angelorum. Et quoniam scientia nostra in rebus naturalibus ad intelligendas quodammodo res spirituales ab effectis ad caussas procedit; Deus suam potius essentiam ac naturam in rebus naturalibus quam Angelorum, qui

opus sunt manuum ipsius, ostendere voluit, vti superiori libro est à nobis demonstratum. Etsi vero lubrica est & difficilis præsentis quæstionis explicatio; non tamen ab ea homines abstinuerunt, sed quantum potuere ingenio consectati sunt, non argumentis quidem immediatis, certis & ad assentiendum necessarijs, sed probabilibus tantum & coniecturalibus: quæ tamen ipsa contemni nequaquam debent. *Præstat enim*, teste Philosopho, *aliqua probabiliter nosse de rebus superioribus & cœlestibus, quam de rebus inferioribus multa demonstrare.* Primum igitur dicimus, *Angeli* vocem non propriam eius substantiam denotare; siquidem quum quæ vel qualis res illa sit ignoretur, nomen quoque iuxta ignorari necesse est. Quod si naturam Angeli respicimus, nihil is aliud est, vt Ambrosius testatur, quam spiritus; si vero munus atque officium, Angelus recte dicitur, id est, nuncius & Dei legatus, qui iussa eius ad homines, & horum vicissim preces ad diuinam maiestatem perfert. Nouum tamen hoc nomen est, nec veteribus philosophis cognitum, qui *Spiritus* non *Angelorum*, sed *Intelligentiarum* & *substantiarum separatarum*, atque etiam *Mentium* nomine appellarunt; sicut econtra Platonici eos Spiritus, vti supra diximus, qui supra lunam sunt, *Deos*, qui vero infra, *Dæmonas* siue *Dæmonia* nominarunt: quod intelligi potest ex Apuleij libro cui titulum fecit, *De Deo Socratis*, Spiritū illum innuens Socrati familiarem, quem quod æthereum siue cœlestem & quidem Saturnium fuisse existimaret, propterea Deum appellat. D. Augustinus Ange-

Arist. Eth. cap. 9.

Angelus quid.

cap. 1. ad Hebræos. August. sup. psalm. 103. ser. 1.

Intelligentiæ.

Platonici quomodo angelos nominarint.

Angeli naturam deſcripturus, inquit: *Angelus autem ſpiritus eſt, ſubſtantia incorporea, inuiſibilis, ſenſibilis, rationalis, intellectualis, immortalis: bonorum lucida & impaſsibilis; malorum tetra & paſsibilis.* Quare de Angelis ſcire aliud non licet, quam naturas quaſdam eſſe ſiue ſubſtantias, omnibus his rebus inferioribus, atque etiam nobis ipſis præſtantiores, nobiliores ac ſublimiores: idque Theologi regij prophetæ Dauidis teſtimonio confirmant, qui hominis nobilitatem oſtendere volens, ad Deum inquit: *Minuiſti eum* (hominem) *paullo minus ab Angelis.* quæ verba manifeſte indicant, hominem ſublimi Angelorum natura aliquanto eſſe inferiorem. Omnis quidem veterum ſapientum ſchola cenſuit, eſſe in Mundo ſubſtantias quaſdam perfectas & ſpirituales, quæ naturæ dignitate res alias omnes creatas antecellant: vtrum vero eæ corporeæ ſint an incorporeæ, tam inter philoſophos quã theologos etiam quoſdam grauis fuit controuerſia. Apuleius inquit, Spiritus animalia eſſe animo paſſibilia, mente rationalia, corpore aeria, tempore ſempiterna. Platonicorum Academia ſtatuit, omnem hanc ſubſtantiarum ſeriem omnesque hos Spiritus corpus habere, excepta prima illa creatura immediate à Deo producta, de qua ſuperius aliquid eſt dictum. Hanc opinionem multi etiam ex antiquis eccleſię Doctoribus amplexi ſunt, & inprimis Origenes, qui fieri non poſſe ait, vt quidquam præter ſanctiſsimam Trinitatem, Deum Patrem, Filium & Spiritum ſanctum ſine corpore poſsit ſubſiſtere. Et alio loco, Angelos non ſecus ac homines anima præditos

Aug. de cogn. vera vita ca. 6.

Pſalm. 8.

Angelos corporeas eſſe quinã ſtatuerint.

Apulei. De deo Socra tis.

Orig. c. 2. 3 periarchon c. 8. eodem libro.

ditos esse, affirmat. Idem Tertullianus sentit in libro, *De carne Christi*. Id ipsum vero sacris quoque litteris consentaneum esse inquiunt, quando dicitur: *Videntes filii Dei filias hominum quod essent pulchra, acceperunt sibi uxores ex omnibus quas elegerant*. Neque enim filios hos Dei, qui hominum filias uxores duxisse dicuntur, alios esse quam Angelos; nec facere hoc potuisse, si non è materia & forma fuissent compositi, ac corpus naturale unitum habuissent. Alias deinde addunt rationes. & primum, res omnes, inquiunt, quæ suprema cœlorum sphæra continêtur, naturæ finitæ sunt: quum finitus circulus res infinitas includere non posit. Quoniam ergo Angeli & Spiritus in hoc Mundo includuntur, necesse est ut naturæ finitæ sint. quidquid vero finitum est, certos suos habet terminos quibus circumscribitur, & locum quo continetur; incorporeum autem nec terminos habet quibus circumscribatur, nec locum quo contineatur. Ex qua ratione concludere licet Angelos & Spiritus corpora habere. Præterea, omnis, inquiũt, substantia, præter unum Deum, potentiam habet finitam; omnis vero potentia finita distantiam habet terminatam: ex quo sequitur Angelos & Spiritus siue dæmonas locis terminatis ita contineri, ut nec ubique nec pluribus in locis uno & eodem tempore esse posint, ut Scotus & Damascenus affirmant. Hoc vero ita probatur. Si, inquiunt, ulla substantia finita uno eodemque tempore in pluribus esse locis queat, absurdum hoc sequetur, rem unam & eamdem eodem tempore quiescere simul & moueri; quod cõtra omnem

Genes. 6.

1. Argumentũ, Angelos esse corporeos.

2. Argumentum.

Scot. li 2. Sent. d 2. q. 11.

Damas. li. 2. ca. 16.

nem eſt rationem, vt Ariſtoteles libro Phyſicarum Auſcultationum IV. teſtatur. Tertium ſequitur eorumdem argumentum, quod tale eſt. Si, inquiunt, ſubſtantia finita nulla alia meta circumſcribi, nec vllum alium terminum habere poteſt quam ſuperficiem; ſuperficies vero ſoli corpori eſt propria, eique ſoli conuenit: fatendum ſane fuerit, omnem ſubſtantiam finitam corpus habere: quo ſi careat, carebit etiam ſuperficie, & conſequenter infinita erit; noſque illud, quod ſupra præter & contra omnem rationem eſſe diximus, Mundo ſcilicet hoc qui finitus eſt, infinitum aliquid comprehendi, admittere cogemur. Quarto, ſic argumentantur: Omne quod de loco ad locum mouetur, neceſſe eſt vt primum ſpacium ſe minus, deinde ſibi æquale, tandem vero ſe maius tranſeat. atqui ſubſtantia incorporea, vtpote indiuiſibilis, nec ſpacium ſe minus, nec æquale, nec maius tranſire poteſt. quod enim indiuiſibile eſt, nec magnum nec paruum, nec maius nec minus dici poteſt. Fateri igitur oportet quidquid de loco ad locum mouetur, corpore eſſe veſtitum: & quum Angelus moueatur, & de loco in locum tranſeat, corpus habeat neceſſe eſt. Nec vero vllo modo mens humana illud aſſequi & intelligere poteſt, quomodo Angelus de loco in locum ſe tráſferre queat, ſi medium interuallum non tranſeat. Quoniam ergo locus diuiſibilis eſt, vt philoſophiæ decreta volunt; Angeli quoque tam boni quam mali diuiſibiles erunt, & per conſequens corporei: alioqui ſequetur, locum non eſſe locum, & corpus non eſſe diuiſibile. In hanc ſententiam, Spiritus

3. Argumentum.

4. Argumentum.

Ariſt. li. 1. De anima cap. 4.

ritus ſcilicet corpore eſſe prædiros,à Porphyrio, Iamblicho, Pſello, Ariſtotele, Plotino, Philopono, Olympidoro, Alexandro, Ammonio, Apuleio, Gaudentio Merula; & ex noſtris Theologis à Tertulliano & alijs defenſam, Auguſtinus quoque ire videtur, præſertim in Homilia quadam, vbi ita loquitur: *Conſtat quod omnis ſpiritus ſit corpus & corporalis naturæ.* Et in Commentarijs ſuper Geneſin dæmonas corpora habere aperte dicit. *Angelis malis*, inquit, *mutata ſunt in caſu corpora in deteriorem qualitatem aeris ſpiſſioris.* Et alibi: *Tenuia Angelorum corpora in deteriora & ſpiſſiora transformata ſunt, quibus ab igne pati poſſent.* Gregorius etiã Angelos animalia ratione prædita vocat. Et Damaſcenus inquit: *Omne creatum comparatum ad Deum, qui ſolus eſt incorporeus, craſſũ & materiale inuenitur: ſolus autem incorporeus & immaterialis eſt Deus.* Scotus vero, *Angelus*, ait, *nec vbique nec in loco infinito eſſe poteſt, nec in minimo, ſed in adæquato ſubſtantiæ, qua maiorem habere non poteſt.* Si ergo Spiritus in loco eſt, corpus habeat neceſſe eſt; quandoquidem locus (quod ab Ariſtotele pro naturali atque indubitato principio vel axiomate eſt poſitum) corporum eſt proprius. Quare nec locus ſine corpore (ſic enim vacuum introduceretur) nec corpus ſine loco dari poteſt. Atque hinc dicunt aliqui argumentum ad æternam atque infinitam Dei eſſentiam demonſtrãdam ſumi poſſe, quod Scotus nondum ſe reperire potuiſſe affirmat. Quum enim, vti ſupra dictum eſt, ſubſtantia incorporea infinita ſit, Deus vero ſolus ſit incorporeus; idem quoque

Auguſt in Geneſin. lib. 3. de lib. arb.

Scot. lib 2. d. 2. q. 6.

Ariſt. li. 3. Phyſ. c. 5.

Scot. lib. 2. Sent.

Infinita Dei eſſen-

cia quomodo probetur

solus erit infinitus. Similiter, quum sola substantia simplex sit infinita, Deus vero substãtia sit simplicissima: necesse est vt idem solus sit infinitus. Deum vero simplicissimam esse substantiam sic probatur. Si Deus composita est substantia, ex alio principio se superiori compositus erit; siquidem vt nihil à se ipso fit, ita nihil ex se ipso componitur. Deo autem nihil est superius, sed solus ipse est independens; quumque infinitus ipse sit, omnia quoque in se habet infinita, vt vitam, potentiam, sapientiam, bonitatẽ, atque omnia eiusmodi quæ Deo tribui possunt. Quia insuper Deus simplex est substantia, indiuisibilis etiã est, immobilis atq; immutabilis; si indiuisibilis, nõ est in eo prius aut posterius; si prius aut posterius non habet, infinitus erit, æternus, immutabilis & omnipotens. Sed ad rem. Spiritũ corpus habere D. quoque Ambrosius, Lactantius Firmianus & Basilius censuere. Et hic quidem Angeli substantiam spiritum aereum, siue ignem immaterialem appellat. Eiusdem dogmatis in Concilio Niceno II. episcopus Thessalonicensis assertor fuit, Basilij, Nestorij, Athanasij, atque etiam vniuersæ Ecclesiæ, quæ eam sententiam semper amplexa sit, auctoritatem allegans, tum eum gentilem reprehendens qui Dæmonas pingendos esse negabat; quod Angeli corpora non haberent è materia tam crassa, vt corpora sensibilia, sed multo tenuiora & subtiliora, & aeria vel ætherea. Idem sentit Rupertus Abbas. Alia etiam ratione eadem opinio confirmatur. Quum enim cacodæmones æterno infernalis ignis supplicio crucientur, corpus

Ambr. l. de Arca, c. 4. Lact. diuin inst. 2. c. 5. Basil. li. de S. Sancto, ca. 6. Lib. De eccles. dog. c. 12. 13.

habeant

habeant oportet. Quod nisi esset, quomodo ignis materialis & sensibilis in purum putum Spiritum agere, eique nocere possit? *Corpus enim*, secundum philosophorum, vel ipsius philosophiæ decretum, *non agit nisi in corpus*. Complures denique Theologi, inprimis S. Gregorius, Angelos locum capere atque occupare, eoque circumscribi posse statuerunt; quod sane fieri non posset, si essent incorporei, quum proprium sit corporis, vt aliquoties est repetitum, in loco esse. Ex quibus rebus omnibus Angelos & Spiritus corpore esse à præpotente illo rerum omnium effectore circumdatos, atque ex materia & forma compositos, tam Theologi quam philosophi supra nominati concluserunt. *Dæmones in inferno cruciantur.*

Spiritus incorporeos esse quum rationibus philosophicis tum Theologorum auctoritate probatur; quæque in contrarium allata sunt argumenta soluuntur.

CAPVT VII.

CONTRARIAM huic opinionem sequutus est Dionysius Areopagita, qui aperte docet Angelos corpore & materia omni carere. Idem Damascenus libro suæ Theologiæ II. affirmat: qui etsi Angelos corporeos esse, si scilicet cum diuina essentia comparentur, quo- *Dion. lib. De diu. nō. cap. 4.* *Damasc. lib. 2.*

dammodo sentire videtur; non tamen simpliciter corpus, sed tantum cum actu potentiam, mutabilitatem atque essentiam finitam eos habere, atque in loco determinato esse dicit; quæ res à Dei natura quam longissime absunt, vtpote qui plane est immutabilis atque infinitus, cuiusque magnitudo nullo loco circumscribi potest. Hanc eamdem opinionem, Angelos scilicet esse incorporeos, Nazianzenus & Gregorius tenuerunt, quorum hic affirmat Angelos merè esse spirituales. Sed multo apertius sententiam hanc tuetur B. Chrysostomus, eorum opinionem irridens, qui locum illum Geneseos, *Videntes filij Dei*, &c. interpretantes, per filios Dei Angelos intelligũt; qui, vt ipse dicit, quum Spirituales sint & incorporei, generare non possunt. Idem alio loco in epistolam 1. Paulli ad Corinthios, itemque 44. homilia super Matthæum affirmat. Eamdem opinionem sequuti sunt D. Thomas Aquinas, Augustinus Niphus, Hugo de S. Victore, Scotus, S. Bonauentura, Thomas Argentinensis, Marsilius, Alexander Alexandri, ac fere omnis SS. Theologiæ Doctorum schola: nec dubium quin hæc eadem opinio, Angelos scilicet corporis omnisque materiæ expertes esse, ex Aristotelicæ philosophiæ fundamentis multo certius ac facilius quam superior illa defendi possit.

Angelos incorporeos esse qui senserint.

Naz. l. suæ Theo. insi.

Gregor 4. mor. ca. 9.

Chrys. hom 22. super Genes.

Albertus Magnus Angelum ita definit: Angelus substantia est intelligibilis, liberi arbitrij, Deo ministrans, immortalis, non per naturam, sed gratiã. Idem colligere licet ex rationibus à Philosopho lib. 12. Methaphys. allegatis, vbi affirmat, si essentiæ illæ vel substantiæ quæ cœlestia

Angelus quomodo ab Alberto M. definitus.

corpo-

corpora moueant, corporeæ essent, eæque proprij corporis virtute ac vi orbes illos mouerent; sequi, virtutem illarum finitam esse; & continno labore fractam & defatigatam deficere posse: vnde futurum tandem sit vt cœlestium corporum motus non ita continuus sit, nec ita bene ordinatus. Frustra vero est si quis respondere velit, corpora Intelligentiarum cœlestium incorruptibilia esse, neque vmquam deferisci aut defatigari posse. Hic enim, si Angelos corporeos esse asserat, suo ipsius iugulabitur gladio. Si enim corpus habēt, aereum id est aut igneum: id quod ipsi affirmāt. si aereum vel igneum: quomodo corruptionis aut defatigationis erit expers? Præterea, vt Thomæ sectatores volunt, corpus impassibile non est tale vt cum forma intelligibili vniri queat; nisi dicere velimus formam esse suum à materia accipere, non materiam à forma: quod valde est absurdum. Aliæ multæ sunt rationes, quibus Angelos incorporeos esse probari potest. Aut enim corpus habebunt membris atque organis distinctum, quale hominis est; aut sine organis, confusum. Si organa habent & mēbra; sensibus quoque ad cognitionē consequendam vtentur, tum passionibus ac perturbationibus subiacebunt (neque enim vllus aliorum membrorum vsus esse videtur quam vt sensibus inseruiant) & per consequens corruptibiles ita erunt & ex contrarijs compositi. Si quis dicat, corpora hæc ab omni corruptione esse immunia, vtpote quæ numquam ab Angelis laxata sint: ei respondeo tanto miseriores esse Angelos, & quam ipse homo sit peiori condi-

Intelligētiarum corpora an incorruptibilia.

Corpus impassibile vniri nequit cū forma intelligibili.

Angeli cur incorporei credendi.

Angeli corporeihominibus miseriores.

tione; siquidem perturbationes illas sensuum numquam remittere poterunt; atque iccirco vbi scientiam acquisierint, corpora deponere cupient, vt continuum corporalium alterationum veluti æstum quemdam & reciprocationem effugiant: quod equidem nullo modo de ipsis dici potest. Si dicas Angelorum corpora confusa esse & sine certa organorum, vt Bodinus vult, distinctione rotunda, quadrata, aut alterius figuræ; alia non minora inconuenientia sequentur. neque enim talis figura digna erit substantia spirituali; quin etiam plane superflua erit atque inutilis. non Angelis seruiet ad intelligendum; siquidem eorum intelligentia imperfecta erit, quoties corporis beneficio à rebus eam emendicare cogentur; multo minus tale imperfectum corpus Angelis vllum vsum præbebit ad mouendas res Mundi inferiores. Si enim corporis ope ac beneficio alia corpora mouerint, necesse est vt prius sua ipsorum corpora mouerint; siquidem omne corpus quod mouet, mouetur. Quare proprium corpus ita mouebũt, vt aut illud informent, quemadmodum anima corpus humanum, aut quemadmodum motor extrinsecus mouet rem mobilem. Prius si admittimus, necesse est dicamus, Angelum corpus habere certis organis ac membris conformatum & distinctum: nullum etiam inter Angelum & hominem erit discrimen, siquidem vterque è corpore & spiritu intelligente sit compositus. Altero concesso, Angelus proprio corpore nihil indigebit: quandoquidem eadem ratione qua veluti motor corpus proprium mouet, immediate quoque res inferiores

Angelus tamquam

feriores mouere poterit, & sic primum illud corpus frustraneum erit atque inutile; immo proprium Angeli corpus dici non poterit, quum ad eius substantiam non pertineat. Huc accedit, quod si Angelos corporibus esse præditos dicamus, ea aut solida erunt & dura, aut mollia & fluxa. Mollia esse siue tenera & liquida dici non potest, quum hoc sit imperfectionis signũ; immo fatendũ erit, facile eadẽ diuidi, atq; in varias formas, vt aerẽ aut aquã, transmutari posse. Si dura sint & solida, ab alijs corporibus excludẽtur, neque vbi hæc sunt ibi esse poterunt, nõ in cœlorũ aliquo corpore, neque intra cœlos: alioqui dicẽdũ erit intra cœlos vacuũ esse, neque vnum cœlũ ab alio immediate cõt neri, vt Sphæram Lunæ à Sphæra Mercurij, Sphærã Mercurij à Sphæra Veneris, Sphærã Veneris à Sphæra Solis, & sic deinceps: quod cur affirmetur, nulla est ratio. Pręterea sequeretur Angelos qui in cœlo sunt nõ posse ad nos descẽdere, nisi cœlos inferiores rũpant, nec nisi lõgo tẽporis interuallo posse ad nos perueni re. Quãuis enim Angelus velocissimo motu suo vna hora mille conficiat miliaria, nihilominus dum à cœlo octauo vsque in partem hanc elementarem atque inferiorem deuenerit, sex annos & quinque menses in itinere hærebit, ob nimiam prædicti cœli à terra distantiam, vt Alfraganus, Thebit alijque Arabes demonstrarunt, & nos suo loco dicemus. Alia multa quæ ex prædicta opinione sequuntur, ab omni ratione & sano hominum iudicio aliena, omitto. Ad Augustini auctoritatem quem potius respondentem audiamus, quam ipsum? Spiritus enim cor-

motor corpori assistere nequit.

Angelorũ cor- u- an- du- u- & solidum.

Augustin. an Ange-

los corporeos esse & quomodo crediderit.

poreos dixit, nō quod corpore aut carne vestiti, sed quia loco sint circumscripti, ita vt quando in vno loco sunt, nō sint in alio; sicut etiā anima in loco esse dicitur, quia corporis humani mēbris est inclusa. Quare Spiritū corporeū appellat propter præsentiā & operationē, quam in corporib. exercet, non quod corpus habeat. Sic enim ait:

Aug. lib. De Spiritu & Anima cap. 18.

Omnis vero rationalis creatura corporea est. Angeli & omnes virtutes corporeæ sunt, licet non carne subsistant: & ex eo intellectuales creaturas corporeas esse dicimus, quia loco circumscribuntur, sicut & anima humana quæ carne clauditur, quæ iccirco in loco & localis esse dicitur. In loco, quia heic alicubi præsens est; localis, quia quod alicubi præsens est totum, alibi non est. Non habet tamen corporalem dimensionem, nec corporalem circumscriptionem; quoniam corporalis quantitatis expers est sed quia per præsentiam & operationem in loco includitur, localis & ipsa dicitur; verumtamen non sicut corpus, cui secundum locum, principium, medium & finis assignatur. Circumscriptum est, quod quum alicubi est totum, non potest simul esse alibi, quod de solis corporeis naturis cernitur: incircumscriptum vero est, quod simul est vbique totum, quod de solo Deo intelligitur: circumscriptum autem simul & incircumscriptum est, quod quum alicubi sit totum, potest simul alibi esse totum, non tamen vbique, quod de creatis Spiritibus cognoscitur. Ex quibus verbis patet quomodo à D. Augustino Spiritus corpore aut loco circumscriptus dicatur, quia scilicet quando in loco aliquo est, non potest eodem tempore esse in alio; incircūscriptus vero, quia quum pura mens sit &

intel-

intellectus, nullum occupat locum. Aristoteles expressis verbis affirmat, Intelligentias cœlorum motrices locum non requirere, nec proprie nec per accidens. Quamuis vero situm nonnũquam ipsis assignemus, vt quando dicimus eas esse in oriente, aut in circulo velocissimo; id tamen per metaphoram siue similitudinem atque eminentiam dictum intelligẽdum est, non quod in loco sint vel proprie, vt corpora physica, vel per accidens, vt interna rerum naturalium principia. Eodem modo Deus ab Aristotele ita in cœlo esse dicitur, vt non sit in terra: siquidem locus rei locatæ respondere debet; nec potest hoc alia ratione fieri, vt ipse affirmat lib. 1. De cœlo. Corpori vero ex vna parte respondere, & non ex altera, idem est atque esse in loco diffinitiue, vt D. Thomas & Scotus interpretantur. Eam ob caussam idem Scotus alijque magni nominis viri Intelligentias atque Angelos in loco diffinitiue esse dicũt, in quantũ scilicet per ipsorum essentiã corporibus coniungun- tur. Scotus quidem vult, Angelos in loco esse per essentiam, non quod necessariò sint in loco, sed quod potentiam habeant passiuam, per quam in loco esse possunt; non vero hoc vult, quærendam aliquam internam esse rationem, per quam necessariò sint in loco; quippe quæ nequaquam ipsis conueniat. Idem sensisse Auerroes videtur, quando inquit: *Motor cœli est proximus mobili per essentiam.* Neque vero vlla est inter D. Thomæ & Scoti opinionem discrepantia, nisi quod Scotus rationem tantum qua Angelus essentiam suam applicat, considerauit; quæ nihil aliud est

Intelligentia an locũ occupet.

Arist. 1. De cœlo, te. 22

Quomodo Spiritus in loco sint.

Scot. in 1. Sent. d. 37.

Tho. in 1. Sent. d. 37. in 1. par. q. 53. & in 1. Quod. ar. 4

quam virtus ad diffinitũ aliquẽ situm, quæ ipsius essentiam in Mundo terminat. D. vero Thomas ad rationẽ magis propriam respexit, quę est operatio transiens; magis vero est propria, quia extensionem includit. Ea quam Scotus adfert, per contactum scilicet essentiæ, prior est secũdum ordinem naturæ; quæ vero à D. Thoma adfertur, per tactum operatiuũ, prior est, quoad nos. Scoti illa, locatio est originalis; Thomæ vero, operatio est primam illam manifestans. Scoti illa sine altera esse potest (potest enim Angelus adesse, nec tamen se manifestare); illa vero Thomæ, sine prima illa esse non potest: quum operatio essentiam denotet. Quamobrem etiamsi Angelus creatura sit finita, eoque intra Mundum comprehensa, non tamen propterea locum occupat, quum purus sit intellectus; in loco tamen esse intelligitur, modo scilicet supradicto, per contactum virtualem. Iam vero, vt ad contraria quoque argumenta respondeamus, quod dictum fuit, omnem potentiam distantiam habere terminatam, intelligendum est, quantum ad Angelum, quod quando in loco aliquo est, nõ possit eodem temporis momento esse in alio, id est, quod ipsius virtus atque operatio vnita sit, nec idem possit in pluribus quam vno loco simul operari, non vero quod locum capiat aut occupet. Quod autem obiectum fuit, omne quod de loco ad locum mouetur primo spacium minus, deinde æquale, maius demum transire, in physico tantum & naturali motu locum habet, non vero in motu Angeli qui non naturaliter aut motu physico mouetur: quippe cuius motus nihil aliud

Contrariorum argumentorum solutio.

aliud est quam contactus quidam & actio virtualis. Negari quidem non potest, Angelum etiam localiter posse moueri, spacium minus aut maius, ac interualla media transeundo; non tamen hoc fit aut de ipso dici potest, nisi siquando assumat corpus elementare: neque hic Angeli motus naturalis est, sed accidentalis. Angeli enim motus naturalis est ire aut conferre se quocumque voluerit, nec tamen intermedia pertransire. Et quamuis omnis locus sit diuisibilis, non tamen Angelus est diuisibilis, quia purus est intellectus, nec vllum occupat locum. Quod ad illa argumenta attinet quibus nonnulli ex hac opinione, Spiritus scilicet esse corporeos, infinitam Dei essentiam deducere ac probare conantur; sunt illa, non dicam falsa, sed ridicula. duobus enim fundamentis innituntur, quorum neutrum est verum. vnum est, omnem substantiam incorpoream esse infinitam; alterum, solum Deum esse incorporeum. Non quidem errauerit qui Spiritus atque animas nostras, tamquam creaturas, respectu illius simplicitatis quæ in Creatore ac Deo est, materiales cum Damasceno vocauerit, atque ita etiã dici & possunt & debent, quum nequaquam conueniens sit vt natura creata cum purissima Creatoris essentia exæquetur. Quemadmodum etiam humana scientia ad Dei omniscientiam collata stultitia dicitur, non quod reuera stultitia sit & brutalitas qualis est belluarum: sed quia sapientia humana non vllam habet comparationem ad immensam illam & incomprehensibilem rerum omnium fabricatoris perfectionem. Obtinuit tamen communis tam

Angeli motus proprius qualis.

Phi-

Philoſophorum quam Theologorum ſententia, vt ſine temeritatis nota dici vix poſſit, Angelos ſeu Spiritus, tam bonos quam malos, corpore prẹditos eſſe. In Concilio enim Lateranẽſi,quod ſub Innocẽtio III.Pontifice eſt celebratum,aperte creatura ſpiritualis à corporali diſtinguitur, his verbis:*Deus omnium creator, viſibilium & inuiſibilium, ſpiritualium & corporalium, qui ſimul ab initio temporis vtramque condidit creaturam, ſpiritualem & corporalem, angelicam ſcilicet & mundanam,ac deinde humanam quaſi communem, & ſpiritu & corpore conſtitutam.* Idipſum vero ſacræ Scripturæ phraſi quoque confirmatur, quæ quotieſcumque de *Spiritu* loquitur, ſubſtantiam corporis expertem intelligit. vt apud Ioannem: *Spiritus eſt Deus,& eos qui adorant eum, in ſpiritu & veritate oportet adorare.* Quibus verbis Chriſtus Dominus noſter id aperte innuit, quemadmodum Deus ſpiritus ſit corpore carens; ita in hominibus quoque ſpiritum aliquem eſſe incorporeum,quo diuinamMaieſtatemvenerari atque adorare debeamus. Apud D.PaullumApoſtolum idem legitur:*Nemo nouit*,inquit,*quæ ſunt hominis niſi ſpiritus hominis,qui in ipſo eſt;ita& quæDei ſunt nemo cognouit niſi ſpiritus Dei.* Præterea S. Lucas teſtatur,integram cacodæmonum legionem vno in homine fuiſſe:quod incredibile ſit,ſi dæmones corpora habeãt,quumvna legio ſex milia ſexcentos ſexaginta ſex complectatur. Ad Platonem quod attinet,malè illum hac in re ſenſiſſe omnino fatendum eſt. Ad locum vero illum è Geneſi allatum, iam olim à D. Thoma reſponſum eſt, per filios Dei non Angelos,ſed filios Seth intelligi, in

Concil Lateranenſe.

Ioan. ca.4.

1. Cor. 2.

Lucæ 8.

Filij Dei in Geneſi qui dicti.

gi, in quorum prosapia veri Dei cultus semper illibatus permanserat; per filios hominum verò, Caini posteros: atque hoc sensu Ecclesia, Augustinus alijque probati Theologi prædictum locum interpretantur. Iosephus quidem libro 1. Antiquitatum filios Dei Angelos fuisse testatur; ipsius tamẽ testimonio fidẽ derogant rationes supra allatę. Quod ad Concilium Nicenũ, nõ illud quidẽ hoc decernit Angelos esse corporeos; sed tantum, posse eos depingi, quum è S. scriptura constet, visibiliter eos in assumtis corporibus apparuisse, qua de re infra: neque inde inferri potest, Angelos loco esse circumscriptos; sed tantum à nobis per certas descriptiones, quas heic repręsentabãt, intelligi posse. Qui verò è Gregorio citatus est locus, vbi dicitur Angelos loco posse circumscribi, intelligendus est, non quoad Angelicæ substãtiæ magnitudinem, sed quantum ad determinationem virtutis ipsius ad operandum in loco determinato, vt supra iam est explicatum. Ignis denique infernalis etsi vere ac reipsa cacodæmonibus cruciatum adfert, non tamen id facit tamquam caussa principalis, sed tamquam diuinæ manus instrumentum, quæ supranaturaliter operatur. Atque hinc est quod etiam corpus per Dei virtutem in Spiritum agere siue operari potest, veluti baptisma in animam humanam.

Ioseph. lib. 1. Antiq.

Concil. Nicen. declaratum.

Gregorij locus expositus.

Ignis infernalis quomodo cruciet cacodæmonas.

(.·.)

Quan-

Quando, & vbi Spiritus à Deo creati sint, & quomodo omnes boni fuerint: simul impij Manichæi & Priscilliani hæreticorum errores confutantur.

CAPVT VIII.

DE Spirituum creatione magnę fuerunt inter Patres & veteres Ecclesiæ doctores dissensiones. Nõnulli multis sæculis ante Mundũ hunc aspectabilem à Deo creatos eos censuerunt, ac diuinæ Maiestati inseruijsse; alij absurdum, immo nefarium existimantes, in Dei opera tàm profunde atque vlterius quam scire nobis datur penetrare velle, vnà cum Mundo ex nihilo factos, nec prius eos fuisse dixerunt. Prima opinio B. Hieronymi fuit, vt ex eius Commentarijs in epistolam Paulli ad Titum colligere licet, itẽque S. Ambrosij, nec non Gregorij Nazianzeni, grauissimi & maximi Theologi, cuius scripta, D. Thoma teste, ob solidam doctrinam nemo vnquã reprehendit aut erroris coarguit. Idem Damascenus, Origenes, Basilius, Hilarius lib. 12. De Trinitate, Cassianus & alij sensere: qui omnes ad opinionem hanc suam stabiliendam Mosis auctoritate vsi sunt, nullibi in Originum libro Angelorum creationis mentionem facientis; itemque Paulli, qui in epistola ad Titum ait, Deum spem vitę æternæ ante tempora huius sæculi promisisse, id

Ambros. in hexam. c. 5. Nazian. in homil. de nat. Dom. Damasc. 2. de fide ortho. c. 3. Orig. lib. periarchon Basil. hom. 1. Cass. coll. 8. ca. 7.

ſe, id eſt, vt illi interpretantur, ante Mundi creationem. Quare, inquiunt, ſi antequam Deus Optimus Maximus cœlum creauit & terram, hanc promiſsionem ſiue ſpem dedit, neceſſe eſt vt creaturæ fuerint ſpirituales, quibus illa promiſſio facta ſit, & ſic etiam ſancti Angeli. Alteram opinionem doctiſsimus Auguſtinus amplexus eſt, affirmans, Angelos vnà cum cœlo empyreo à Deo creatos eſſe, neq; prius fuiſſe. Locum vero è Pauli epiſtola allegatũ ſic interpretatur, Deum promiſsionem illam feciſſe, id eſt, ab æterno beatam ſalutis ſpem in agno illo immaculato & vero Dei filio Ieſu Chriſto Domino & Seruatore noſtro hominibus prædeſtinaſſe. In hac opinione fuerunt Athanaſius (alius ab eo qui Symbolum fecit) Epiphanius, Theodoretus, Gregorius; eademque recepta eſt tamquam melior à Concilio Lateranenſi, & ab omnibus fere Theologis approbata, vtpote quæ non tantum multis probabilibus rationibus, ſed teſtimonijs etiam Sacræ Scripturæ innititur: veluti illa ſentẽtia quæ eſt in cap. 5. Eccleſiaſt. *Qui viuit in æternum creauit omnia ſimul*; & illa in Geneſi: *Compleuit Deus die ſeptimo opus ſuum quod fecerat, & requieuit die ſeptimo ab vniuerſo opere quod patrarat*; vbi per *vniuerſum opus* tam ſpirituales quam elementares res intelliguntur. Qui contra ſentiunt Angelos ante Mundi huius molitionem à Deo eſſe conditos, multis ijsque difficilibus nodis ſe implicant. Fatendum enim illis fuerit Dei opus fuiſſe imperfectum, quum natura hæc viſibilis & corporea cum intellegibili illa & cœleſti vnum & perfectum ita demum Mundum conſtituant. Non parui momenti etiam

Angeli cũ Mundo creati.

Aug. lib. 11. De ciuit. Dei cap. 8. & 9.

Conc. Lat. c. firmiter. de ſum. trin. & fid. cath.

Eccleſ. 8.

etiam hęc est ratio. Si angeli multo ante Mundum fuerunt, ij qui postea ob perfidiam & rebellionẽ cœlo expulsi sunt, oportet vt multis sæculis ante in obedientia & fide firmiter persliterint, ac demum Mundo iam creato desciuerint: id quod impossibile videtur, vt scilicet qui tam longo tempore durarint, ac plenum mutandi domini arbitrium ac deliberationem habuerint, postea demum æterni creatoris gratiam aspernari non dubitarint. Quod si concedatur, illud etiam concedẽdum erit, eos Angelos qui iam in cœlo sunt, etiamnum peccare posse, quamuis per tot annorum milia in Dei gratia confirmatos, vt & primos illos. Quod dici sane nec potest nec debet; nisi SS. Patrum & communem Ecclesiæ Catholicæ sententiam conuellere, & D. Augustini testimonium sine vlla caussa repudiare velimus, qui beatos Angelos iam porro malos fieri aut beatitudine excidere posse negat. Ex quo liquet quam periculosum sit & temerarium credere, Angelos ante Mundi huius effectionem esse creatos. Quãdo igitur Deus per verbũ cœlum ac terram creauit, tum etiam in cœlo empyreo spiritus Angelicos, in orbibus cœlestibus Intelligentias motrices, & in Mundo hoc elementari eos spiritus qui elementorum naturam gubernant, & disponunt, produxit: quamuis Beatus Thomas aliter sentiat; ita tamen vt in vtramque partem probabiliter disputet: qua ratione etiam contrarium sustineri potest. Hos omnes spiritus, quum Dei opus sint, fatendum sane in principio bonos fuisse; siquidẽ à Deo nihil mali prouenire potest: idque ipsum prętor iam dictam rationem S. Scripturæ quoque testi-

Aug. Ench c. 57. de fid. ad Pet. ca. 32. tom. 3.

Thom. q. 61. ar. 4.

testimonio confirmatur, vbi dicitur: *Et vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona:* tum etiam Concilij Lateranensis sub Innocentio III. Pontifice celebrati auctoritate, quod decreuit, Spiritus omnes bonos fuisse creatos, sed sua ipsorum voluntate malos esse factos. Atque hoc est quod Christus D.N. ipse dicit, vbi de Lucifero loquitur: *In veritate non stetit, quia non est veritas in eo.* Et alibi: *Vidi Satanam de cœlo cadentem tamquam fulgur.* In cœlo ergo primum fuit, splendidissima bonitatis luce exornatus, qua postea per peccatum extincta, ad æternas tenebras & horribilem illam abyssum est damnatus. Atque hoc est quod Propheta Isaias de rege Babylonio sub Luciferi figura dicit: *Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer, qui mane oriebaris!* Mane ortum eum dicit, quia in principio quum creatus esset, incredibili luce fulsit. Eodem modo Ezechiel loquitur inquiẽs: *Tu signaculum similitudinis plenus sapientia, & perfectus decore: in deliciis paradisi Dei fuisti.* Et paullo post: *Tu Cherub extentus, & protegẽs (Arcam Dei) & posui te in monte sancto Dei, in medio lapidum ignitorum ambulasti. Perfectus à viis tuis à die cõditionis tuæ, donec inuẽta est iniquitas in te.* Quocirca in Concilio Bracarensi decretum est, vtsi quis dicere ausit, diabolum non fuisse Angelum à Deo factum, neque naturam eius Dei esse opus, sed è tenebris progressum, neque vllum essentiæ suę habere auctorem, sed per se principium esse & prauam substantiam, anathema sit & excõmunicatus. Priscillianus enim & Manichęus hæresiarchæ eò insaniæ progressi sunt, vt vniuersæ Naturæ, quod supra quoque attigimus, duo prin-

Gene. 1.

Ioan. 8.

Isai. c. 14.

Ezech. 28.

Conc. Bracar. ca. 7. decret.

Priscilliani & Manichæi hæreses.

principia ſtatuerint, vnum boni, alterum mali, vnum lucis, alterum tenebrarum auctorem, quæ à ſeipſis ſuam habeant eſſentiam, nec aliunde dependeāt, Deum ſcilicet & Diabolum. Ab his duabus ſubſtantijs & naturis res omnes creatas boni & mali partem capere. Quamuis enim à bona Natura, id eſt, à Deo Mundum creatum eſſe faterentur; eum tamen boni & mali commiſtione conſtare aiebant, quæ quidem commiſtio ex duarum illarum Naturarum pugna & conflictu nata ſit. Eam ob cauſſam vtrique horum principiorum quinque aſsignabant elementa: Mali quidem auctori Diabolo, fumum, tenebras, ignem, aquam & ventum. In fumo bipeda animalia, inter quæ etiam homo refertur; in tenebris ſerpentes; in igne quadrupeda, in aqua piſces; in vēto volucrum genus prognatum delirarunt. Quinque à Bona Natura producta illisque oppoſita elementa hęc eſſe; aerem fumo, lucem tenebris, ignē bonū malo igni, aquā bonā malæ aquæ, ventum bonum malo vento aduerſantem: Omnem vero beatitudinis conſequendæ difficultatem in ſeparando Mali contagio à Boni ſubſtantia conſiſtere, ijdem fabulātur. Quum enim Principum horum vterque potens ſit, aduerſa quoque ſemper velut acie inter ſe dimicare: atque hoc eſſe inteſtinum illud certamen inter ſpiritum & carnem, in quo qui ſuccumbat, bonam eius naturam à mali contagione nō liberari, atque ita imperfectum eum manere, & beatitudinis exſortem. Quid cetera eorum non dicam nugaciſsima commenta, ſed portenta opinionum commemorem? Aiunt id lumen quod a mali principij commiſtione ſeparatum iam & purgatum ſit, duabus nauibus è pura

Quinque elementa ſecundum Manichæos.

Beatitudo in quo conſiſtat, ſecūdum Manichæos.

& simplice Dei substantia fabricatis imponi, Soli scilicet & Lunæ, atque inde in Dei regnum, tamquam propriam sedem & veram habitationem transferri. Etiam amplius aliquid? Immò: aiunt Adamum & Euam è Sacla fumi principe fuisse procreatos; qui Sacla omnibus sociorum partibus deuoratis, id omne quod in ipsis reperiebatur diuinæ substantiæ aliquo modo particeps acceptum, per carnalem copulam in vxorem transfuderit. Aiunt præterea, Serpentem illum à quo primi nostri parentes illuminati sunt, Christum fuisse, qui fructu arboris vesci eos iusserit, vnde mali & boni scientiam sint adepti. Christum non verã carnem, sed corpus tantum phantasticum assumsisse; nec venisse vt corpus, sed animam modo liberaret: quum corpus & caro malæ omnino sint naturæ. Quid de exsecrabilibus & nefandis horum hominum superstitionibus dicam, quibus bonum à malo separare ac diuidere se posse iactabant? Sed quum cibum & potum de mala natura multum participarent; admirabiles purgandi eius rationes commenti sunt, ne ventrum ingrediendo hominem nimis polluerẽt: atq; ita quod in ipso diuini est numquam deinde purificari possit. Scribit Augustinus, eo vsque progressam eorum impietatem, vt eucharistiæ sacramẽtum sectatoribus suis (ô scelera, in vltimas terras, atque adeo in ipsum infernum deportanda) humano semine conspurcatum porrexerint, vt quod illud semen à malo principio contagij haberet, diuinæ virtutis efficacia ab eo separaretur; & sub hoc flagitiosissimo ac nefario prætextu effrænatas suas libidines satiauerint, violatis multis simplicibus

Naues Manichæorum cælestes.

Sacla quis.

Christus non assumsit carnem, secundum Manichæos.

Manichæorum exsecrabilis impuritas.

mulierculis: idque compertum fuisse in puella quadam Margarita, & altera Eusebia nomine, quibus hoc modo virginitas erepta sit, quarumque confessione sceleratissimum hoc sacrilegium deinde fuerit diuulgatum. Ab esu carnis ijdem abstinebant, dicentes, ab occisis animalibus quidquid diuinæ inerat substantiæ abscedere, nec quidquam nisi malum remanere, quod in corporibus electorum mundificari numquam possit. Idem de ouis esse & lacte. Vinum quoque non bibebant, asserentes virus id esse tenebrarum principis: vuis tamen vescebantur. Animas auditorũ suorum (duos enim tantum gradus fecerant, vnũ Auditorum, alterum Electorum) in electos aut eorum cibum conuerti existimabant, magna cum earum felicitate, quod in aliud corpus reuerti non cogerentur: reliquorum vero qui sectæ ipsorum non adhærebant animas, in quadrupeda vel plantas transire, Pythagoræ somnia sequuti, affirmabant. Vnde arbores etiam & plantas sensu præditas esse, & offendi ac dolere nugabantur: eamque ob caussam agriculturæ studium damnabant, ac vix sectatoribus suis permittebant vt tantum terræ colerent quantum alendis ipsis sufficeret. Quid vero illo commento vanius, quod mali principij naturam à bono separatam, inque vnum globum, tamquam in carcerem, cuius tectum for matum sit ex ijs animabus quæquidem è bona natura compositæ fuerint, malum tamen ab se segregare nequiuerint, compactam, in æternum separatim victuram ac duraturam, amentes homines prodiderunt? Alia non minus portentosa prætereo: quæ à nobis alibi cum alijs hæreticis opinionibus confutata sunt.

Manichæi Pythagorici.

Finis Mũdi qualis, secundum Manichæos.

Quis

Quis fuerit primus Angelus à Deo conditus, quantaque splendoris excellentia præditus: quomodo idem Deo rebellarit: & quod fuerit illud inter Angelos prælium: deque Luciferi casu.

CAPVT IX.

VVM admirabilis ille & sapientissimus architectus Vniuersi huius opificium atque effectionem solius sui verbi virtute moliretur, Angelorum choros primum creare voluit, vtpote quorum substantia nobilissima est, spiritualis & sublimis. Inter hos primus fuit Lucifer, qui vt primus inter omnes substãtias intelligibiles conditus est, ita etiam omnibus iisq; perfectissimis quas vlla creatura capere posit, à Deo naturæ dotibus fuit exornatus, vt in eo tamquam primo Dei opere atque effecto, primæ illius caussæ splendor ac magnitudo conspiceretur. Habuit hic tres stupendas illas sanctissimæ Trinitatis qualitates, granditatem scilicet, pulchritudinem & sapientiam. Granditas enim siue magnitudo Filij & spiritus sancti Pater est; Sapiẽtia Patris & Spiritus sancti est filius; Patris & Filij Pulchritudo siue Decor est Spiritus sanctus. Quã ob caussã Ezechiel Propheta Luciferũ, *signaculũ similitudinis* (Dei) vocat. Etsi vero aliorũ quoque Angelorum nobilitas in Sacris scripturis passim

Angelorũ quis primus à Deo creatus.

Lucifer qualis fuerit.

Ezech. 28.

deprædicatur, vt Michaelis qui apud Danielem
Dan.10. vnus de primis Angelorum Principibus nōminatur; vt Raphaelis, qui Tobiæ vnum se esse dixit ex
Tob.12. septem illis Angelis qui adstant ante Dominum; vt Seraphini, qui pruna vatis Isaiæ labia tetigit;
Luc. 1. vt Gabrielis, quē Deus lætissima illa hominū generi de Christo & Saluatore nostro nascituro legatione dignatus est: supra omnes tamē exaltatus &
Ezech 28. celebratus fuit Lucifer, vt Ezechiel testatur, inquiens: *Omnis lapis pretiosus operimentum tuum,* &c. & paullo post: *In medio lapidum ignitorum ambulasti*; quo innuit, in Luciferum omnes omnium Angelorum dotes & ornamenta, tamquam in supremum spirituum diuini amoris igne ardentiū principem reposita & congesta fuisse. Eadem de
Isai. 14. mirabili Luciferi virtute Isaias testatur: nemo tamen disertioribus verbis huius Angeli pulchritudinem, sapientiam & robur nobis describit quā
Ezech.31. Ezechiel quum inquit; *Ecce Assur quasi cedrus in Libano, pulcher ramis, & frondibus nemorosus, excelsusque altitudine, & inter condensas frōdes eleuatum est cacumen eius. Aquæ nutrierunt illum, abyssus exaltauit illum: flumina eius manabant in circuitu radicum eius, & riuos suos emisit ad vniuersa*
Ezech. 28. *ligna regionis*: Et alibi: *Plenus sapientia, & perfectus decore: in delitiis paradisi Dei fuisti.* Iterum in
Ezech. 31. citato capite: *Cedri non fuerunt altiores in paradiso Dei abietes non adæquauerunt summitatem eius, & platani non fuerunt æquæ frondibus illius: omne lignum paradisi Dei non est assimilatum illi & pulchritudini eius.* Hanc tam præstantem tamq; nobilem creaturam, cum omnibus cœlestis Hierarchiæ choris, postquam Deus formauit; cœlum deinceps,

deinceps, vt quidam Theologi volunt, & terram, solem, lunam, stellas, omnes denique vniuersi huius partes architectatus est, & immunerabilibus ornamentis condecorauit. Extremum omnium Dei operum in creatione fuit Homo, rationis quidem ille & intellectus particeps, Angelorum tamen natura multo inferior, qui cum Deo habitantes, laudes eius in æternum decantant. Homini huic animam & corpus tribuit: atque illa quidem, in qua est intellectus, memoria & volũtas, Dei quamdam similitudinem & imaginem ostendit; hoc vero etsi commune ipsi est cum brutis animantibus, figura tamen & membrorum conformatione differt. Nam vt poeta ait:

Mundus post Angelorum creationem cõditus.

Hominis creatio.

Pronaque quum spectent animalia cetera terram:
Os homini sublime dedit, cœlumque tueri
Iussit, & erectos ad sidera tollere vultus.

Idem homo quasi ligamen est & vinculum & nexus vniuersi. In eo enim consociantur inter se atque coniunguntur res incorporeæ cum corporeis, mortales cum immortalibus. Est enim inter rationalem atque irrationalem natura intermedia, cum vtraque communia quædam habens: cum Angelis quidem vim intelligendi (quamquam plurimum differt quoad modum intelligẽdi, hominis intellect. ab intellect⁹ Angeli. hic enim purus est; ille vero sensuũ ministerio ad eruendam cognitionẽ vtitur) cum brutis vero animantibus, corpus, quæque ei conseruando inseruiunt appetitiones; vt scilicet se, vitam corpusque tueatur, & simile sibi procreet. hoc vero in primis habet homo præ ceteris ani-

malibus prę̨cipiuũ,quod quum hęc ad ea tantum quę adsunt sensibus ferantur,homo animũ à sensibus abstrahere,& quũ ad aliarũ rerũ,tũ maxime ad creatoris sui cõtemplationẽ applicare potest. Etsi vero nõ tãtisquantis Lucifer humana natura à Deo ornata fuerit donis; priuilegiũ tamen eadẽ accepit,lõge omni Angelorũ excellẽtia maius & pręstantius: dũ scilicet Deus ab æterno decreuit vt Filius, æternũ Patris verbũ, per quẽ omnia facta sunt,humanam assumeret naturam, non vt diuinam maiestatem amitteret aut deprimeret, sed humanam imbecillitatem exaltaret, secumq; indissolubili vinculo coniungeret.Proinde Deus antequam creatis Angelis & ad insolitum recentis Mundi spectaculum adhuc stupentibus,paradisi gloriam & æternam felicitatem largiretur, præcepto eos prius adstringere voluit, per cuius obedientiam se Dei creaturas esse cognoscerent (quod & in homine fecit,dũ pomi esu ipsi interdixit)& beato diuinæ glorię aspectu in æternum fruerentur;simulque ipsis reuelauit,velle se vt Filius suus vnigenitus humanam assumat naturam; non tamen ostenso modo quo tantum mysteriũ perficiendum erat.Huic datam à se omnem potestatem in cœlo atque terra;huic omnes obedire,hunc omnes adorare tamquam verum Deum iussit,per quem tamquam & humanę &angelicæ naturę mediatorem,vnusquisque à natura posset ascendere ad gratiam;qui vero obedire detrectarent,in æternas tenebras præcipitarentur. Atque hoc postea angelici spiritus, tempore scilicet ab æterno à Deo præfinito,cognouerunt, sicut Apostolus multis locis testatur,præsertim 1. ad Tim. 3,inqui-

Homo qua ratione Angelis præstantior.

Præceptum Angelis post creati onũdatum.

Incarnatio Christi Angelis reuelata.

Paullus AdHeb. 1.

3. inquiens: *Manifeste magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, iustificatum in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est gentibus, creditum est in mũdo, assumptum est in gloria.* *1. ad Ti. 3.* Lucifer vero superbia atque inuidia erga hominum genus, quos multis parasangis donorum numero ac nobilitate antecellebat, elatus, huic Dei voluntati opponere se ausus est, iniquum ratus, vnigenitum Dei filium humanam carnem, non vero angelicam naturam multo illa excellentiorem ac sublimiorem assumere. *Luciferi casus vnde* Quare eò dementiæ deuenit, vt æternum hoc Dei decretum impediturum se, sibi imaginaretur. Tanto magis vero ambitio Luciferum incitabat, quod sciret multos homines à Deo creatum iri, qui non tantum æqualem sed & maiorem forte quam ipse & complices habituri sint gloriã; horum vnum pro Deo, alios vero qui longe infra se erant pro socijs habere vehementer dedignatus. Quare superbia, vt dixi, & inuidia stimulantibus, nefarium Deo bellum indixit, attractis in criminis societatem multis alijs Angelis, quibus misera ambitione seductis turpe videbatur inferioris imperium agnoscere. Tandem huius rebellionis antesignanus Lucifer Deum se ferre, ac pro tali, ac rerum omnium creatore Angelis adorandum se præbere non dubitauit, malitiose à Deo creatum se esse negans, vti apud Isaiam legitur: *In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo.* *Isaie 14.* Huic tantæ superbiæ cœlestis hierarchiæ princeps Michael se opposuit, his ver- *Michael Archang.*

Lucifero se opposuit. bis: *Quis sicut Dominus Deus noster?* Nobis quidẽ ô Lucifer, nullo modo vanis tuis cupiditatibus obsequi certum est, quibus hoc vnum satis est quod scimus, Deum ita velle, qui sane nihil potest velle nisi quod iustum & bonum est. Quocirca aut nobiscum Deum hominem adorabitis, aut dextra hac è cœlo deijciemini. Itaque ergo inter hos Spiritus terribilissimus cõflictus est editus, in quo Michael Angelorum princeps insignem victoriam reportauit, quam D. Apostolus Ioannes

Apoc. 12. his verbis describit: *Et factum est prœlium magnum in cœlo. Michael & Angeli eius prœliabantur cum Dracone, & Draco pugnabat & Angeli eius, & non valuerunt, neque locus eorum inuentus est amplius in cœlo. Et proiectus est Draco ille magnus, serpens antiquus, qui seducit vniuersum orbem, & proiectus est in terram, & Angeli eius cum illo missi sunt.* Parta victoria, & Lucifero præcipitato, Michael Archangelus & ceteri epinicion Deo gratias agentes cecinerunt, quod ab eodem Apostolo eodem in libro descriptum exstat, hunc in mo-

Apoc. 15. dum: *Magna & mirabilia sunt opera tua, Domine Deus omnipotens: iustæ & veræ sunt viæ tuæ, rex sæculorum. Quis non timebit te, Domine, & magnificabit nomen tuum? quia solus pius es: quia omnes gentes venient, & adorabunt in conspectu tuo, quoniam iudicia tua manifesta sunt.* Et alio loco

Apoc. 12. victores Angeli ita canunt: *Nunc facta est salus & virtus, & regnum Dei nostri, & potestas Christi eius: quia proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei die ac nocte. Et ipsi vicerunt eum propter sanguinem agni, & propter verbum testimonij sui, & non dile-*

dilexerunt animas suas vsque ad mortem, propterea lætamini cæli, & qui habitatis in eis. Sed quibus armis, inquis, prœlium hoc fuit commissum? Nullis equidem lanceis aut gladijs, aut è quacumque materia factis armis Spiritus vsos certum est, sed spiritualibus tantum: quæ nulla alia fuerunt quam affectus & consensus, qui in Lucifero & complicibus immoderati fuerunt & nefarij, in Michaele Archangelo & ceteris bonis Angelis ad diuinę volũtatis normam directi. Pugnauit Lucifer superbia & inuidia; Michael humilitate & reuerentia erga Deum; quibus Draconem illum è paradiso eiecit. Bellum igitur inter hos Spiritus solius mentis ac voluntatis imperio gestum est; quandoquidem non minus in angelo quam in homine duo illa, mens scilicet & voluntas, motus sunt principia; cuius in homine res aliæ, vt membra, instrumenta tantum sunt, quibus non indigẽt spiritus, vt Aristoteles & Auerroes testantur. Iam, vt hoc quoque addamus, à creatione Luciferi, quod fuit à principio auroræ vsque ad lucis creationem, à creatione, inquam, Luciferi vsque ad eius casum, spacium sex dierum quibus Mundus à Deo creatus est, intercessit: in quo tempore Spiritus veluti stupore quodam defixi imperscrutabilem hanc cœlorum, stellarum, solis, lunæ, terræ, maris, animalium, hominis, adeoque totius vniuersi fabricam contemplabantur: quibus quum postea Deus filij sui incarnationem reuelasset, addito mandato vt omnes eum creaturæ adorarent; discordia illa inter Luciferum & Michaelem, inter rebelles atque obedientes Spiritus exorta, & eum quem

Quibus armis Angeli conflixerint.

Auerr. 12. Met 17. 41
Arist. 3. de anima, 48.

quem diximus exitum sortita est. Quod vero tantum inter creationem & casum Luciferi spacium intercesserit, è verbis Ezechielis conijci

Ezech. 28. potest, qui de Lucifero inquit: *In medio lapidum ignitorum ambulasti, perfectus in vijs tuis à die conditionis tuæ, donec inuenta est iniquitas in te.* Et paullo ante dixerat: *Foraminatua* (id est naturales

Ibidem. potentiæ intellectus & voluntatis tuæ) *in die qua conditus es præparata sunt. posui te in monte sancto Dei. In multitudine negotiationis tuæ repleta sunt interiora tua iniquitate, & peccasti, & eieci te de monte Dei.* Quę verba innuere videntur, inter creationem & casum Luciferi aliquantũ interualli intercurrisse: quod ipsum tempus creationis fuit. Idipsum ex apostrophe illa colligi potest, qua Isaias propheta orationem ad Luciferum conuertit his verbis: *Quomodo cecidisti de cœlo, Lucifer, qui mane oriebaris!* quasi diceret: Quomodo tu, ô Lucifer, qui in paucis illis creationis diebus omni mane multo splendidior sole te ostendisti, è gratia Dei in æternas damnati-

Lucifer an perdiderit vires naturales. onis tenebras tam subito præcipitatus es! Licet autem perfidus hic Spiritus & rebellis Dei gratiam amiserit; non tamen dotes illas & vires naturales, quibus à Deo ornatus in principio fuerat, amisit; quas equidem non ad Dei laudem iam & obsequium, ad quem finem ei datæ fuerant, sed hominis exitium impendit, sedulo atque vnice id agens, vt in eiusdem rebellionis, & quæ hanc consequitur miseriæ societatem hominem pertrahat. Admirabile huius tam maligni

Diaboli potentia. Spiritus robur ac qualitates naturales Dei ipsius verbis prolixe apud Iobũ describũtur, hoc modo:

Ecce

Ecce Behemoth, quem feci tecum: fœnum quasi bos comedet. Fortitudo eius in lumbis eius, & virtus illius in vmbilico ventris eius. Stringit caudam suam quasi cedrum, nerui testiculorum eius perplexi sunt. Ossa eius velut fistulæ æris: cartilago illius quasi laminæ ferreæ. Ipse est principium viarum Dei qui fecit eum, applicabit gladium eius. Huic montes herbas ferunt: omnes bestiæ agri ludent ibi. Sub vmbra dormit in secreto calami, & in locis humentibus. Protegunt vmbræ vmbram eius: circumdabūt eum salices torrentis. Ecce absorbebit fluuium, & non mirabitur: habet fiduciam quod influat Iordanis in os eius. In oculis eius quasi hamo capiet eum, & in sudibus perforabit nares eius. An extrahere poteris Leuiathan hamo, & fune ligabis linguā eius? Numquid pones circulum in naribus eius, aut armilla perforabis maxillam eius? Numquid multiplicabit ad te preces, aut loquetur tibi mollia? Numquid faciet tecum pactum, & accipies eum seruum sempiternum? Numquid illudes ei quasi aui, aut ligabis eum ancillis tuis? Concident eum amici, diuident illum negociatores? Numquid implebis sagenas pelle eius, & gurgustium piscium capite illius. Pone super eum manum tuam: memento belli, nec vltra addas loqui. Ecce spes eius frustrabitur eum, & videntibus cunctis præcipitabitur. Deinde capite sequenti: *Quis reuelabit faciem indumenti eius? medium oris eius quis intrabit? Portas vultus eius quis aperiet? per gyrum dentium eius formido. Corpus illius quasi scuta fusilia, compactum squamis se-* Iob 40. Iob. 41.

pre-

prementibus. Vna vni coniungitur, & ne spiraculum quidem intercedit per eas. Vna alteri adhærebit, & tenentes se nequaquam separabuntur. Sternutatio eius splendor ignis, & oculi eius vt palpebra diluculi. De ore eius lampades procedunt, sicut tædæ ignis accensæ. De naribus eius procedit fumus sicut ollæ succensæ atque feruentis. Halitus eius prunas ardere facit, & flamma de ore eius egreditur. In collo eius morabitur fortitudo, & faciem eius præcedit egestas. Membra carnium eius cohærentia sibi: mittet contra eum flumina, & ad locum alium non ferentur. Cor eius indurabit[illegible] anquam lapis, & stringetur quasi malleatoris incus. Cum sublatus fuerit, timebunt Angeli & territi purgabuntur (pugnabunt) *Cum apprehenderit eum gladius* (quum apprehenderit ipse gladiũ) *subsistere non poterit neq; hasta neq; thorax. Reputabit enim quasi paleas ferrum, & quasi lignum putridum æs. Non fugabit eum vir sagittarius, in stipulam versi sunt ei lapides fundæ. Quasi stipulam æstimabit malleum, & deridebit vibrantem hastam. Sub ipso erunt radij solis, & sternet sibi aurum quasi lutum. Feruescere faciet quasi ollam profundum mare, & ponet quasi cum vnguenta bulliunt. Post eum lucebit semita æstimabit abyssum quasi senescentem. Non est super terram potestas quæ comparetur ei, qui factus est vt nullum timeret. Omne sublime videt: ipse est rex super vniuersos filios superbiæ.* Hactenus Iob. Multis quoque alijs locis superbissimi huius Spiritus

vires

vires depinguntur quasi & commemorantur, quæ fusius alibi à nobis explicabuntur.

Quot Angeli de cœlo ceciderint, quotq; in eo remanserint: simul de numero eorum in vniuersum, & præcipuis qualitatibus Doctorum quorumdam opiniones recensentur.

CAPVT X.

MVLTO plures Angelos in cœlo & gratia remansisse quam ob nefariam rebellionem præcipitati inde sint & deiecti, extra cõtrouersiam est, & vno ore ab omnibus sapientibus comprobatum. Ratio naturalis quam nonnulli hoc loco allegant, hæc est, quod Natura aut semper, aut certe vt plurimum finem suum cõsequitur; sicut vicissim quæ contra Naturę ordinem fiunt, rarò eueniunt, vt in monstris alijsque Naturæ operibus imperfectis videmus. Quare quum peccatum naturali Angeli, tamquam creaturæ bonæ & perfectæ, inclinationi aduersetur: manifestum est multo minorem fuisse eorum qui noxam commiserunt, seque ipsos perdiderunt numerum quam eorum qui naturæ ad bonum ferentis ductum sequendo, Deique præceptis obediendo, æternam felicitatem sunt adepti. Porro quando de numero quæritur eorum Ange-

Thom. q. 63. art. 9.

Angelorum qui rebellauerant, respondent nonnulli, vniuersam eorum multitudinē ex omnibus choris detractam, chorum vnum æquare. D. Ioannes Apostolus certe Draconem illum siue Sathanam tertiam stellarum, id est, intelligentiarum siue spirituum partem secum traxisse dicit. At exacte Angelorum numerum inire impossibile profecto est: facile tamen intelligi licet quemadmodum perfectione, ita quoque numero omnes animalium species eos superare: vt etiam hominum generi nullum creaturarum vitam habentium numero par est. Daniel de Angelis loquens, numerum ponit (vt quidem est in septuaginta interpretum translatione) *mille millenarium, & decies mille decem millenarium:* ita vt millenarium bis ponat, ad numeri magnitudinem significandam: quando vero eumdem quasi in orbem retorquēs addit: *myrias myriades,* innuit profecto numerum eum infinitum esse, non aliter quam circulum, qui à se incipiens atque in se desinens, infinitus quodammodo est. Quod vero in vulgata est translatione, *millia millium, & decies centena millia,* eandem vim habet. Et apud D. Ioannem in Apocalypsi ita legitur: *Audiui vocem multorum Angelorum, & erat numerus eorum millia millium.* Et alia loco Sacra scriptura dicit: *Currus Dei multiplex, millia lætantium.* Iobus vero, *Numquid,* inquit, *est numerus militum eius?* Albertus tamen Magnus litteris prodere ausus est, singulos Angelorum choros continere sexies mille sexcentas sexaginta sex legiones; in singulis vero legionibus totidem esse, videlicet sexies mille sexcentos sexaginta

Apoc. 12.

Angelorū numerus.

Dan. 7.

Psalm. 67.

Alberti M. de Angelorum numero opinio.

ginta sex Angelos. vnde colligitur in singulis choris Angelorum esse quadraginta quatuor miliones quatercentum triginta quinque milia quingentos sexaginta sex: è quo numero per nouenarium multiplicato exeunt trecēti nonaginta nouem miliones quater centum & octoginta quatuor milia, quadringenti quadraginta octo. Sed his tantum quantum quisque vult fidei impertiat: nos alia persequamur. Sunt vero Angelici illi spiritus multis pręclaris dotibus à Deo exornati. Præterquam enim quod incorporei sunt, & non ex materia & forma compositi, quilibet Angelus per se constituit speciem, ita vt tot sint Angelorum quot ipsi sunt, species, quibus cœlum non aliter quam viridarium aliquod innumeris floribus, mirifice exornatur. Nec vero Theologorum tantum, qui multis eam rationibus probant, sed Aristotelis etiam hæc est sententia, in formis separatis indiuiduorum, quæ vocant, multitudinem reperiri negantis. Indiuidua enim nihil aliud sunt quam ea quorum vna est materia. atqui Intelligentiæ siue Angeli puræ sunt mentes, ab omni materia separatæ; quod nisi ita esset, cœlos vel orbes suos, vt eidem Aristoteli placet, mouere non possent. Prætérea vt idem philosophus libro II. De Anima, & libro II. De ortu atque interitu scriptum reliquit, indiuidua siue singularia eum tantum in finem in Natura constituta sunt vt res quæ numero siue singulariter fluxæ sunt & caducæ, per indiuiduorum multiplicitatem & successionem, quoad speciem, conseruarentur. Intelligentiæ vero & Angeli numero siue singuli æterni sunt: ad quorū

Aristot. 4. Meta. tex. 12. & 8. Phys. 2. De anima. 34. 2. De ort. & int. 59.

ſpecies conſeruandas indiuiduis nihil eſt opus. Adde, quod ea quæ forma à ſe inuicem diſtinguuntur, differunt quoque ſpecie, non numero, quum ſpecies nihil aliud ſit quam forma. Quare Intelligentiæ ſiue Angeli quum formæ ſint ſeparatæ, neceſſe quoque eſt vt ſpecie & non numero ſint diſtinctæ: quandoquidem formæ rerum inſtar ſunt numerorum, ita vt vnaquæque earum differentia ſpeciem conſtituat indiuiſibilem, quemadmodum omnis quoque numerus per ſe ſolum forma eſt, à ſeipſo ab alijs numeris diſtincta atque indiuiſibilis. Idem alio modo probat Ariſtoteles, quum ait, Cœlos ſpecie à ſe inuicem diſtingui: vnde libro 1. De Meteoris cœlos inferiores ſuperioribus impuriores atque imperfectiores eſſe affirmat. Ex quo infert, Intelligentias quoque, quæ orbibus ſuis conuenire ac reſpondere debent, ſpecie à ſe inuicem diſtingui. Idem Auguſtinus ſentire videtur, quum inquit: *Sicut enim luna ſtellas, ſol lunam in claritate excellere cernitur; ſic quilibet ſuperior ordo Angelorum inferiorem ab Angelis vſque ad Seraphin, gloria, dignitate, claritate præcellere creditur.* Præterea Angelus loco non continetur, ſed locũ ipſe continet: quia ibi Angelus eſſe dicitur vbi virtus ipſius operatur, vt ſupra multis eſt declaratum. Illud vero dictu mirabile eſt, Angelum mouere ſe poſſe & ire quocumque velit, nec tamen vt medium interuallum pertranſeat neceſſe habere. Vt, poteſt de cœlo in terram venire, nec tamen ignis elementum aut aerem tranſire cogitur. Quod etſi humani ingenij captu maius atque incredibile videatur, verum tamen eſt, Angeli enim ſubſtan-

Ariſt 6. Metaphyſ. tex. 10.

2. De cœlo, tex. 68.

Augu. De cogn. veræ vitæ. c. 6.

Angeli motus qualis.

ſubſtantia loco non eſt ſubiecta, neque eo circumſcripta aut contenta, ſed longe ſuperior, ita vt ipſa locum contineat, ſeque quocumque velit applicare poſſit, aut intermedia tranſeundo, aut non tranſeundo. Quod ſi Angelus de loco in locum, aut ab vno extremo ad aliud transferre ſe non poſſet niſi ea ratione vt intermedia attingeret ac pertranſiret: illud ſequeretur inconueniens, Angelum in inſtanti ſe mouere, aut à cœlo altiſſimo in Mundum hunc materialem deſcendere, aut hinc in cœlum aſcendere non poſſet quod tamen fieri ſupra demonſtrauimus. tam enim mali quam boni Angeli in inſtanti de cœlo deſcendere & breui temporis momento Vniuerſum circumire poſſunt, quòd ſane continuo motu fieri nequit. Dicunt enim mathematici, ſi lapis è cœlo ſtellato vel ſphęra octaua demittatur, iſque ſingulis horis centum milaria tranſeat vel conficiat, ſexaginta quinque & eo amplius annis in itinere quaſi haeturũ donec terrã attigerit, ob immenſam eius à cœlo diſtantiam, quæ complectitur, vti ſupra diximus, 170. miliones, 803. miliaria: quo numero interuallum a cœlo aqueo vel decimo, decies eſt maius. Eſt inſuper aliud quidpiam in Angelis nõ minus admirabile, quod non tantum ſine vlla ratiocinatione, vel quocumque alio medio, ſed etiam quanto ſuperiores ſunt Deoque viciniores, per ſpeciem magis vniuerſalem quam reliqui inferiores omnia intelligunt, maiori ſcilicet facilitate & modo quodam excellentiori, eo ſcilicet ferè quo ſenſus communis, reſpectu ſenſuum externorum. Vt enim hi ſinguli per ſpecies particulares, oculus per vi-

Diſtantia cæli octaui à terra.

Angeliquo modo intelligant.

Senſus communis.

per visionem, auris per auditionem, interior vero siue communis sensus omnia obiecta in quinque illos sensus incurrentia, per vnam speciem vniuersalem intelligit: ita intellectus per speciem multo magis vniuersalem quam sensus communis omnia percipit. Angelus insuper seipsum suaipsius essentia cognoscit: quod secus est in homine. Ratio est: quia quum Angeli essentia sit immaterialis, sua etiam natura est intelligibilis, tantoque propius cum intellectu angeli vnitur: eoque omnis spiritus cœlestis seipsum per suamipsius essentiam intelligit, nec specie intelligibili opus habet. Est enim species intelligibilis ad hoc necessaria vt rē quæ intelligenda est actu faciat intelligibilem, obiectum cum potentia vniendo: quorum vtrumque quum in ipsius Angeli sit essentia, hæc ipsa ad seipsam cognoscendam satis erit. neque enim species intelligibiles vbi nullus earum vsus est, afferi debent. Quum igitur ipsa Angeli essentia intelligibilis speciei vicem expleat, frustra certe quis aliam ei speciem adiunxerit. Quod vero attinet ad illam scientiam qua Angelus Angelum aut ceteras res tam corporales quam spirituales cognoscit: acquiritur illa speciei intelligibilis, quam in suo habet intellectu, non vero essentiæ ope. Atque hæc potentia qua spiritus angelicus non alios tantum spiritus, sed res omnes cognoscere potest, præpotente Dei manu mentibus his tributa est atque indita, vt Augustinus testatur, inquiens: *Vnicuique spiritualium creaturarum impressæ sunt à verbo Dei rationes rerum omnium.* Porrò Deum Angelus cognoscit duplici

Angel. quo modo seipsum intelligat.

Angelus quando alterum cognoscat.

Aug. 2. in Genes. c. 9.

duplici modo, vno per species intelligibiles creaturarum omniumque quæ Deus molitus est operum. Quum enim homo è Theatri huius vniuersi & quæ in eo sunt diuinorum operum contemplatione Dei cognitionem aliquam haurire possit: quanto magis Angelus, quem nullius creaturæ cognitio fugit? Alter modus quo Deum Angelus cognoscit, est per suam naturalem essentiam, quæ ad eam cognitionem concurrit non tantum vt effectus caussam, sed etiam vt similitudo & species intelligibilis archetypũ repræsentans. Essentia enim angelica similitudo quædam & imago est Dei, & insuper forma intelligibilis actu cum intellectu Angeli loco speciei intelligibilis artissime vnita: eoque principium Dei cognoscendi esse potest. Quantum iam ad futuras res quæ plerumque euenire solent, vtrum eas Angeli cognoscant nec ne; B. Thomas hanc adfert distinctionem: Angelum eas res futuras quæ ex caussis naturalibus necessarijs procedunt, cognoscere, vt, solem mane oriturum; eas vero quæ vt plurimum, non tamen necessario eueniunt, coniectura tantum assequi: quarum vtraque cognitio cum homine ei communis est, nisi quod vtrobique quanto maior est angelicæ naturæ excellentia longiorque experientia, tanto perfectior eius est cognitio. Rerum vero quæ fortuito & casu quodam accidunt, Angelus nullã habet cognitionẽ. Quia enim Angeli natura intelligibilis est perfecta; ea tantum intelligit quæ caussas cur futura sint, certas aut quasi certas habent: res vero fortuitas aut accidentales nemo nouit pręter Deum, cui soli omnia tam

Angelus quomodo Deum cognoscat.

Caiet. q. 56. arti. 2.

Angeli an futura sciant.

Isai 41.45.46. Dan. 7. cap. 8.

præterita quam futura sunt præsentia: vt multis locis sacræ paginæ testantur. Idem de humani cordis cogitationibus dicere licet, in quarum adyta penetrare Angeli naturalis intelligentiæ vi non possunt. Naturalis enim illa intelligendi in angelico spiritu potentia eas tantum res complectitur quæ ad Naturæ ordinem pertinent, eique subiectæ sunt. atqui intima humani animi sensa & cogitationes, nisi modo aliquo ab homine ipso reuelentur, sunt extra ordinis Naturæ necessitatem, quo substantiæ tantum & ea accidentia in quibus coniunctio aliqua aut dependentia à rebus naturalibus inest, referuntur: hominis vero cogitationes tales non sunt, sed accidentia sunt à libera caussa dependentia, & proptere non Naturæ sed alteri cuidam superiori, extra rerum naturalium euentum posito ordini subiectæ sunt, qui Deus est: quum caussa naturalis habitum habeat determinatum, quemadmodum etiam Natura ad vnum determinata dicitur. Angelus denique quatuor rebus ab anima hominis differt. Anima enim corpori per Naturam vnitur tamquam forma; Angelus vero per accidens, tamquam motor rei mobili: anima rationalis est, Angelus intelligibilis (anima enim scientiam acquirit inuestigando & conferendo; Angelus contemplando) Angelus non patitur, superiorum respectu; anima vero, etiam inferiorum, quum à sensibilibus mutari possit: anima à bono ad malum auerti potest; non sic Angelus, qui in eo ad quod semel se conuertit firmus persistit. Sunt præterea multæ aliæ Angelorum notabiles qualitates, quarum aliquot in se-

Angeli an hominum cogitationes nouerint.

quenti-

quentibus, atque etiam alibi attingemus.

De tribus hierarchiæ cœlestis ordinibus, deque eorum gubernatione & officio tam in cœlo quam in terra: de quatuor Angelis ad quatuor cœli plagas & supra quatuor ventos collocatis de cœlestium orbium spiritibus: quas Intelligentias philosophi appellant.

CAPVT XI.

PIRITVS omnes angelici, qui, vti diximus, substantiæ sunt intelligentes, incorporeæ, semper mobiles, immortales, sensibiles, omnibus asistentes, Deo ministrantes &c. in tres hierarchias distinguũtur, quæ ternos cõtinent choros. Prima hierarchia est in qua sunt Seraphim, Cherubim & Throni. Seraphim qui Hebraice sciunt, interpretantur incensores vel calescentes, suntque qui Dei potentiam iugiter contemplantur. Cherubim scientiæ cognitionisque copiam, vel scientiæ infusionem denotant. hi Dei bonitatem admirantur. Thronorum nomen summam atque excelsam Sedem declarat: suntque qui Dei iustitiam & æquitatẽ considerãt & dilaudãt. In primo Choro Deus amat vt charitas; in secundo cognoscit, vt Veritas; in tertio sedet vt AEquitas. Secũdus ternio Dominatriones, Virtutes & Potestates complectitur. Dominationes, Angelorum regunt officia; Virtutum est

Angeli in quot. choros diuidantur

diuina iussa exsequi; Potestates cacodæmonum vires & conatus refrænant. In Dominationibus Deus imperat vt maiestas; in Virtutibus operatur vt Virtus; in Potestatibus defendit vt Salus. Tertius hierarchiæ ordo continet Principatus, Archangelos & Angelos. Principatus principum populi curam gerunt, & miracula operantur; Archangeli res illustriores denunciant; Angelis humani generis custodia est commissa. In primo horum Deus regit vt princeps; in secundo reuelat tamquam lux; in tertio mandat vt inspirans.

Chori Angelici & eorum officia

Primus hierarchiæ huius ternio ordinem diuinæ prouidentiæ contemplatur, alijsque exsequẽda præscribit: secundus ad Mundi & cœlorum gubernationem concurrit, & aliquando operatur: tertius ad inferiorum rerum curam descendit, prohibetque ea quæ diuinæ legis normam perturbare possent. Principatus res publicas, velut principes, magistratus, prouincias, regiones, curant, vt distinctis limitibus Archangeli rebus sacris vacant, cultum diuinum inter homines disponunt, precesque hominum & sacrificia Deo offerunt. Angeli rerum minorum curam suscipiunt, alijs herbam, alijs lapidum, alijs aliarum rerum virtutes aut tale aliquid homini commõstrantibus, alijs hominum custodiæ intentis. Est enim cuique hominum Angelus à Deo pro custode additus, vt Isidorus affirmat, iuquiens: *Singula gentes præpositos Angelos habere creduntur, omnes homines Angelos habere probantur.* Et Origenes, *Adest*, inquit, *vnicuique nostrum, etiam minimis qui sunt in ecclesia Dei, Angelus bonus, Angelus Domini, qui regat, qui moneat, qui gubernet,*

Isidor. lib. De sũ. bon. Orig, in. Num. homil. 71.

quod actibus nostris corrigendis & miserationibus exposcendis quotidie videat faciem Patris qui in cælis est. Sed Angelorum virtutes atque operationes alibi prolixe descripsimus: heic tantum essentiam eorum, diuisionem & nomina breuiter explicaturi. Ait Dionysius Angelorum choros hoc modo esse concatenatos. Primum, quia amor rerum omnium primum est, ac primus à Deo influentiam recipit; propterea Seraphim primum tenent locum. Deinde quia ex Amore nascitur Sapientia, inque eo tamquam sua sede habitat; secundus locus Cherubim est assignatus. Iam quia ex Amore & Scientia vel Sapientia Iustum procedit; ideo tertius locus Thronis datus est. Sic ergo Seraphim Amorem, Cherubim Sciētiam Throni Iudicium designant. Verum quoniam vt id fiat quod debet fieri, Imperium Iudicio subiectum esse oportet; ad Imperium vero virilis quædam Virtus Imperij exsecutrix requiritur; Virtus autem hæc vix munus suum recte obire possit, si non Potestas quædam esset, omnia obstacula remouens, & contrariam potestatem bonas actiones semper impedire conātem reprimens: in secuudo choro positæ sunt Dominatiōes, Virtutes & Potestates. Porro quia Potestas sine eruditione & rerum ignotarum Reuelatione nihil valet; hæc vero instructio aut reuelatio duobus modis fit, aut opere aut verbis: tertius hierarchiæ ordo tributus est Principatib. qui maxime insignia operū, & miracula etiā patrant; & Archangelis, qui præcipua diuinitatis mysteria ad salutem nostram pertinentia, aperiunt; & Angelis, quorum ministerium in crea-

turarum, hominum in primis actionibus rebusque minoribus versatur. Atque hæc est, secundum Dionysium, cœlestis hierarchiæ œconomia: Bernardus vero & Gregorius Principatus in secundo secundæ, Virtutes vero in primo tertiæ hierarchiæ ordine ponunt. Est ergo inter Spiritus hos beatos series quædā ita dispositā, vt superior inferiori scientiam infundat; quæ quidem scientia in primo multo est illustrior & accuratior quam in secūdo, & in hoc etiam, quā in tertio, sicq; deinceps, donec ad vltimū perueniatur, qui eā his nostratibus rebus cōmunicat. Hanc sententiam confirmant ea quæ apud Zachariā prophetam leguntur, qui Deo populū Hebræum è captiuitate Babylonica liberare volēte, Angelum vidit cui à Deo id reuelatum fuerat, quod ipse alijs inferioribus, hi deinde prophetæ indicarunt. Huc quoque pertinent illa paullo ante etiam à nobis citata Augustini verba: *Sicut enim luna stellas, sol lunā in claritate excellere cernitur, sic quilibet superior ordo Angelorū inferiorē ab Angelis vsque ad Seraphim. gloria, dignitate, claritate praecellere creditur.* Quatuor etiā Angeli quatuor cœli plāgis præpositi sunt, qui 4. vētos principales moderantur, quique principes sunt reliquæ militiæ cœlestis. Orientem, vnde Eurus flat, Michael; occidentem, vnde Zephyrus, Raphael; septemtriones, vnde Boreas, Gabriel; meridiem, vnde Auster Vriel tueri putatur. D. Ioannes Apostolus in diuina quadam & stupenda quam VII. capite describit visione, ait se vidisse quatuor Angelos stantes super angulos terræ, tenentes quatur ventos terræ ne flarent super terram, neque super mare, neque

Zach. 1. & 2.

August de cogn. ver. vit. cap. 6.

Apocal. 7. Quatuor Angeli plagis Mundi totidē præsidentes.

neque in vllam arborem. Eodem modo vnicuiq; cœlorum pro gubernatore & præside Angelus est assignatus; quem Hebræi Cherubim, Aristoteles Intelligentiam vocat. Horum officia & nomina, si Rabbinis quibusdam credimus, hæc sunt. Primo cœlo, quod primum quoque mobile dicitur, præest Metatron, cœlo stellato Ophaniel, Solis sphæræ Varcan, Lunæ Arcan, Martis Lamach, Mercurij Madar, Iouis Guth, Veneris Iurabatres, Saturni Maimon: quarum Intelligentiarum singulæ aliorum inferiorum Spirituum opera ac ministerio, in circumagendis à Deo sibi commendatis orbibus, vtuntur. Aristoteles quidem confessus est vnicuique orbium cœlestiũ Angelum siue Intelligentiam assistere; eam vero ita ei esse connexam vt ex nullo alio quam ex orbe suo & Intelligentia vnumquodque cœlum sit compositum. In eadem sententia est Franciscus Piccolomineus in eo quem de Philophia scripsit libro, nullam scilicet aliam in cœlo esse compositionem, quam ex Intelligentia tamquam motrice, & orbe, tamquam corpore mobili: quod quidem ille corpus omnino simplex, neque ex materia & forma compositum esse dicit. Alexander Aphrodisiensis, Picus Mirandula, atque omnis Arabum schola singulis orbibus binas Intelligentias assignarũt: Hebræorum vero Rabbini statuerunt vnicuilibet orbiũ animã infusam, à qua ipse moueatur, eo modo quo homo ab anima; ita tamẽ vt nihilominus anima cœli orbẽ suũ moueat ad motũ Intelligentiæ, à Deo sibi præpositę. Spiritus hi à diuersis effectis diuersa nomina sortiuntur. Dicuntur .n. Mentes, Animæ, Prouidentia, Naturæ, Intelligẽtię: de quib. enucleatius alibi disseremus.

Intelligentiæ Planetarum.

Rabbinorum aliquot Hebræorum & Cabaliſtarum de ſeptem Angelis in conſpectu Dei ſtantibus & eorum officio: de duodecim Angelis zodiaci ſigna regentibus, deque quatuor elementorum præſidibus, opiniones, ſententia item Athanaſij, & Romani Concilij Decretum commemorantur.

CAPVT XII.

Tob. c. 12. Apocal. 8. Septem Angeli in conſpectu Dei Aſſidue ſtantes.

VNT etiam, ex ipſius Sacræ ſcripturæ teſtimonio, ſeptem Angeli, qui aſsidue ſtant in conſpectu Dei altiſsimi: quibus, vt Hebræorum magiſtris placet, omnis cœleſtis & & terreſtris regni diſpoſitio commiſſa eſt. Hi annos inter ſe, dies & horas partiuntur, vt & planetæ; hi omnes omnium ſtellarum & ſignorum influentias adunant, & per mundum inferiorem diſtribuunt. Primus horum Raphael dicitur, qui ſolem regit; ſecundus Gabriel, qui lunæ dominatur; tertius Chamael, Marti præpoſitus; quartus Michael, Mercurij prȩſes; quintus Adahiel, rector Iouis; ſextus Haniel, Veneris gubernator; ſeptimus Zaphkiel, Saturni princeps. Horum mentionem D. Apoſtolus Ioannes facit in Apocalypſi, dicens: *Et vidi ſeptem Angelos ſtantes in conſpectu Dei, & data ſunt illis ſeptem tubæ.* Et paullo poſt: *Et ſeptem Angeli qui habebant ſeptem tubas præparaue-*

Apocal. 8.

rauerunt se vt tuba canerent. Et primus angelus tuba cecinit, & facta est grando & ignis, mista in sanguine. & missum est in terram, & tertia pars terræ combusta est, & tertia pars arborum concremata est, & omne fœnum viride combustum est. Et secundus angelus tuba cecinit, & tamquam mons magnus igne ardens missus est in mare, & facta est tertia pars maris sanguis: & mortua est tertia pars creaturæ eorum quæ habebant animas in mari, & tertia pars nauium interijt. Et tertius Angelus tuba cecinit, & cecidit de cœlo stella magna, ardens tamquam facula, & cecidit in tertiam partem fluminum. & in fontes aquarum, & nomen stellæ dicitur Absinthium: & facta est tertia pars aquarum in absinthium: & multi hominum mortui sunt de aquis, quia amaræ factæ sunt. Et quartus angelus tuba cecinit: & percussa est tertia pars solis, & tertia pars lunæ, & tertia pars stellarum, ita vt obscuraretur tertia pars eorum, & diei non luceret pars tertia, & noctis similiter. Et vidi & audiui vocem vnius aquilæ volantis per medium cœli, dicentis voce magna: Væ, væ, væ, habitantibus in terra, de ceteris vocibus triũ angelorũ qui erãt tubæ canituri Et quintus Angelus tuba cecinit. Et aperuit puteũ abyssi, & vidi stellã de cœlo cecidisse in terrã: & data est ei clauis abyssi: & ascẽdit fumus putei sicut fumus fornacis magnæ: & obscurat⁹ est sol, & aer de fumo putei. Et de fumo putei exierũt locustæ in terrã, & data est illis potestas sicut habent potestatẽ scorpiones terræ: & præceptum est Apoc. 9.

illis

illis ne læderent fœnum terræ, neque omne viride, neque omnem arborem, nisi tantum homines qui non habent signum Dei in frontibus suis Et datum est illis ne occiderent eos, sed vt cruciarentur mensibus quinque: & cruciatus eorũ vt cruciatus scorpij cum percutit hominem. Et in diebus illis quærent homines mortem, & non inuenient eam & desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis. Et similitudines locustarum, similes equis paratis in prœlium: & super capita earum tamquam coronæ similes auro: & facies earum tamquam facies hominum. Et habebant capillos sicut capillos mulierum: & dentes earum sicut leonum erant: & habebant loricas sicut loricas ferreas, & vox alarũ earum sicut vox curruum equorum multorum currentium in bellum, & habebant caudas similes scorpionũ & aculei erant in caudis earũ & potestas earũ nocere hominibus mẽsibus quinque. Et habebãt super se regem angelum abyssi, cui nomen Hebraice Abaddon, Græce autem Apollyon: Latine habens nomen Exterminans. Et sextus angelus tuba cecinit. Et audiui vocem vnam ex quatuor cornibus altaris aurei, quod est ante occulos Dei, dicentem sexto angelo qui habebat tubam: Solue quatuor angelos qui alligati sunt in flumine magno Euphrate. Et soluti sunt quatuor angeli, qui parati erant in horam, & diem, & mensem, & annum, vt occiderent tertiam partem hominum. Et inferius: *Et septimus angelus tuba cecinit. & factæ sunt voces magnæ in cœlo dicentes: Factum est regnum huius Mundi Domini nostri, & Christi eius, & regnabit in sæcula sæculorum*

Apoc. 11.

rum. Et paullo post: *Apertum est templum Dei in cælo, & visa est arca testamenti eius in templo eius, & facta sunt fulgura, & voces, & terræmotus, & grando magna.* Hæc Apostolus: quibus postea prœlium inter angelos commissum & Luciferi casum subiungit, supra à nobis recitatum. Similiter, vt iidem Rabbini & Cabalistæ fabulantur, duodecim sunt potentiæ, tres orientales, tres occidentales, tres septemtrionales, & tres meridionales. Prima potentia orientalis Chaor dicitur, cuius princeps Malthidiel Arietis signo præsidet. secunda Corona appellatur, cuius princeps Vorchiel est, & Leonis signum regit. tertia Hermus vocatur, princeps vero eius Adnachiel, sub quo est Sagittarij signum. Prima potentia meridionalis Pantheon dicitur, eius vero princeps Asmodes Tauri signo dominatur. secundam Fim appellant; cuius princeps est Hamabiel, virginis signum moderans. tertia Haim vocatur, princeps eius Hanuel, supra Capricorni signum constitutus. Prima potentia septemtrionalis est Bethzain, princeps eius Manel, qui Cancri signum regit. Secunda potentia Zotnochtaret appellatur, cuius princeps Barhiel Scorpionis signo præest. tertia Elisan est, princeps Barchiel, Piscium tenens signum. Prima potentia occidentalis Gelphor appellatur, cuius princeps Ambriel Geminorum signo est præpositus. secunda Bleor dicitur, princeps Zaniel, Libræ dominus. tertia Caphet vocatur, princeps Gubiel, Aquarij signo præsidens. Omnes hi principes alios principes sub se habēt, ac rursus ab alijs reguntur. Sunt etiam, vt iidem volunt, quatuor Angeli elementorum præsides. Horum

Angeli siue Intelligentiæ signorũ Zodiaci.

Angeli quatuor elementorũ præsides.

Horum primus Seruph appellatur, ignis dominus: secundus Cherub, aeris præses; tertius Tharsis, aquarum, quartus Ariel, terræ rector. Non tamen existimandum est propria hæc esse Angelorum illorum nomina, quæ ab operationibus tantum, qualitatibus & cœlestium corporum influentijs desumta sunt, vt sequenti operis huius parte videbimus. neque enim in sacris scripturis horum vlla expressa reperiuntur, præter Michaelẽ, Gabrielem, & Raphaelem: eamque ob caussam in Concilio Romano, sub Zacharia Pontifice, Aldebertus quidam & Clemens hæreseos damnati sunt, quod ille quidem in precatione nescio quos Angelos inuocasset: cuius precationis formula talis fuit: *Supplico vos Angelus Vriel, Angelus Raguel, Angelus Michael, Angelus Adimis, Angelus Tubuas, Angelus Sabaoth, Angelus Simihel.* Qua scriptura in Concilio lecta, prędictus Aldebertus, vti dixi, hęreseos damnatus est. Sunt vero hęc Decreti eam in rem facti verba: *Octo enim nomina quæ in oratione sua Aldebertus inuocauit, non Angelorũ, præter Michaelis, sed magis Dæmonum nomina sunt, quos ad præstandum sibi auxilium inuocauit. Nos autem, vt à vestro sancto Apostolatu edocemur, & diuina tradit auctoritas, non plus quã trium Angelorum nomina agnoscimus, id est, Michael, Gabriel, Raphael. Zacharias Papa dixit: Optime prouisum est à vestra sanctitate, vt conscripta illius omnia igne concrementur; sed opportunum est vt ad reprobationem eius in scrinio nostro cõseruentur ad perpetuam confusionem. Vniuersum Concilium dixit: Aldebertus, cuius nobis actus & nefaria commenta lecta sunt, & qui se Apostolum censuit nominari,*

& qui

& qui capillos & vngulas suas populis pro sancti-tate tribuit, quique sub obtentu angelorũ dæmones in suum auxilium inuocat, sit ab omni officio sacerdotali alienus, &c. Vnde patet, aliorum Angelorũ quam quorum nomina à Deo reuelata sunt, auxilium inuocare rem periculosam esse & damnatam: nec profecto quisquam cogitare debet esse hæc quæ modo posuimus nomina alicuius momenti; quum ab hominibus tantum inuenta, & à rerum naturalium qualitatibus desumta sint. Seraph enim si vim vocis spectes, nihil aliud est quã ignis, Cherub aerem denotat, Tharsis aquam, Ariel terram, vt quidem ipsi Rabbini fatẽtur: quod & de ceteris illis tam re quam nomine barbaris nominibus est intelligendum.

De conuenientia quam habẽt nouem Chori angelici cum sphæris cœlestibus Et primum de similitudine quã Seraphim cum primo mobili, Cherubim cum cœlo octauo siue stellato, Throni cum Saturno, Dominationes cum Ioue, virtutes cum Marte habent.

CAPVT XIII.

IERI non potest quin homo vbi admirabilem totius vniuersi fabricam contemplatus fuerit, non stupore quodam totus defigatur, & ter optimum maximum atque omnipoten-

nipotentem illum architectum diuinis laudibus, quod & omnes res creatæ faciunt, exaltet. Quod si hæ res quas intellectus vi ægre percipimus, percipimus tamen, tantum habent admirationis: quid sentiendum est de illis, quas, vt Apostolus ait, nec oculus vidit, nec auris audiuit, quæque in nullius hominis cor descenderunt? Et in Mundi quidem huius fabricatione tria Deus demonstrauit, infinitam potentiam in creando, incomprehensibilem sapientiam in ordinando, summam bonitatem in conseruando hoc Vniuerso. Primum illud & vltimum à quouis etiam non acutissimo cognosci possunt (quis enim nisi oculis atq; animo cœcus, Mundi huius magnitudinem, perpetuitatem & conseruationem non videat?) tertium vero non nisi ab intellectu bene purgato cernitur, nec nisi à mente subacta comprehenditur, nec nisi longo rerum humanarum & diuinarum studio acquiritur. vt summatim dicã, nihil aliud est hic Mundus quam ordo quidã, harmonia, correspondentia, & proportio quædã omniũ rerum, quam 1. libro quodamodo adumbrauimus, præcedenti vero capite latius aliquãto declarare cœpimus, dum Angelorum ordinẽ & officia versus Deũ & homines ostendimus. nunc breuiter similitudinẽ quã Angeli cũ secũda huius Theatri parte habent, aperiemus. Dicimus ergo Seraphin cum primo mobili, Cherubin cum cœlo stellato, Thronos cum Saturno, Dominationes cum Ioue, Virtutes cũ Marte, Potestates cum sole, Principatus cum Venere, Archangelos cum Mercurio, Angelos cum luna similitudinẽ quandam siue concordantiam habere. De Seraphin qui-

Angelorũ cum cœlis cõueniẽtia

quidem Dionysius Areopagita hunc in modum scribit: *Seraphinorum cognomen est mobile semper circa diuina, incessabile calidum, acutum, superferuidum, inflexibilis semper motionis suppositorum agmnum reductiuum, actiuum exemplar, recalefaciens illa inferiora, reducens in similem caliditatem cœlitus igneo illo vigore comparato, ea qua tam quam holocausta summa in incendijs expurgat, non circumvelatum exsistens, sed lucidum inextinguibile, semper illuminans, omnem tenebrosam obscuritatem expellens*. Omnes hæ admirabiles qualitates primo mobili itidē impressæ reperiuntur. Quemadmodū enim Seraphini semper se exercitant & conuertunt versus Dei diuinitatē ita primū mobile semper in suo motu trāsfertur in primū motorē, à quo virtutes atque influentias quas in cœlos inferiores transfundit, recipit. Et quemadmodum Seraphin, ita etiam primum mobile perpetuum atque incessabilem habet calorem, cuius beneficio omnes cœlos secum rotat atque circumagit, tantæ machinæ magnitudine cursui eius minime obstante. Et quemadmodum Seraphini acuti sunt, ita quoque primum mobile acutissimum sit necesse est, vt scilicet acrimonia sua penetrare possit, & virtutem suam diffundere in orbes inferiores. Deinde quemadmodum Seraphini sunt feruentissimi; ita quoque primi mobilis ingens est feruor; cuius vi omnes cœlos rapit secumque circumagit. Et quemadmodum Seraphinorum motus est inflexibilis; ita quoque motus primi mobilis numquam reflectitur aut vacillat, sed omnia hæc inferiora sub imperium suum cogit. Et quemadmodum

Dionys. Areop. De cœlesti hierarchia.

Seraphinorum cum primo mobili similitudo.

Seraphini Angelorum turmas ipsis subiectas adunant; ita primi mobilis motu & mensura ceterorum errantium quodammodo cœlorum motus regitur atque vnitur. Seraphini actiua dicuntur exemplaria; quod idem nomen primo mobili quoque competit, vtpote quod cœlos non incitat tantum, sed præcedendo etiam secum rapit. Et quemadmodum Seraphini amoris incendio quasi inflammati sunt & combusti; ita igneus ille primi mobilis globus, celerrimo motu ignescens, res omnes inflammat & calefacit, hoc tamen discrimine vt illi virtutem suam immediate à Deo recipiant; hic verò à duodecim reuolutionibus, vt ita purgati ad principium suum reuertantur. Et quēadmodum Seraphini nullam habent creaturam superiorem à qua regantur; ita primus orbis superiorem non habet, sed ipse cœlo empyreo Deique habitationi, vt ita dicam, proximus est. Et quēadmodum Seraphini diuinæ claritatis, ob vicinitatem, fulgore ita illuminantur, vt numquam obscurari queant, sed mille solibus sint illstriores; ita primus hic orbis empyreo cœlo proximus, luce fulget incredibili. Et quemadmodū Seraphinorū ardore spiritus illuminantur atque ita exardescunt vt in Deum conuertantur; ita motus huius primi mobilis celeritate atque inextinguibili claritate res omnes inferiores ita purgantur ac perficiuntur, vt resolutis ac consumtis omnibus fæcibus, in primum principium cum dulci quadam harmonia resoluantur. Sunt & in hoc Seraphini primo mobili similes, quod sicut hoc à solo primo motore mouetur; ita illi Deo immediate sine alio-

rum

rum Angelorum opera ac ministerio adhibentur; vt ille Seraphin qui Isaiæ prophetæ labia tetigit ac purificauit: qui reuera vnus ex primo hoc Angelorum ordine fuit. Atque hinc admirabilis magni illius architecti sollertia ac sapientia elucet, qui Angelos cœlis, cœlos elementis, elementa cœlis, Angelos hominibus, omnia denique sibi ipsi ita connexuit & concatenauit. Porro magnam habent Cherubini cum cœlo stellifero similitudinem. Cherub enim in Chaldaica lingua picturam immaculatam denotat. Quæ vero vspiam pulchrior aut purior adspici possit pictura quam Firmamentum hoc cœleste, tot tamque varijs stellis vndique exornatum? quas equidem non Phrygia aliqua manus effinxit, sed diuina sapientia fabricata est, luminosas, claras, incorruptibiles, semper viuentes, infinita virtute plenas. Et sicut orbis hic pulcherrimis illis tot lucidorum siderum imaginibus mirifice est exornatus; ita Cherubici spiritus varijs altissimarum scientiarum donis præditi sunt. Et quemadmodum idem hic orbis à primo mobili circumagitur; ita Cherubicorum spirituum ordo à primo Seraphinorum ordine mouetur atque excitatur.

Cherubinorum & cæli stellati similitudo.

Est præterea inter Thronos & Saturni sphæram conuenientia quædam. Quemadmodum enim Throni nomen inde habent quod quasi sedes quædam sint Dei, supra res has inferiores ita exaltati Deoque ita familiares, vt in eis omnia intueatur: ita Saturnus planetarum septimus quasi cœlorum quædam sedes est, ita vt quod Deus septimo die requieuisse, eumque diem populo Israelitico festum atq; ab omni opere immunem

Thronorũ cum Saturno conuenientia.

 habe-

habere præcepiſſe legitur, myſterio non careat, quum Saturni vox in lingua Hebræa non minus quam Sabbathi, quietem ſignificet. Et quemadmodum Throni ex amore & veritate coniuncti ſunt; ita Saturnus, ſi Firmico credimus, homines reddit bene formatos, ſingulari iudicij dexteritate ac maturo ſilentio præditos, qui amoris alis eleuati res abditas atque abſtruſas perſcrutantur, atque ita quodammodo vnà cum Thronis altiſſimi creatoris ſedes fiũt. Et quemadmodum Throni Deiformes dicuntur, effuſores & diſpenſatores diuinæ ſapientiæ: ita Saturnus, ab antiquis Ianus bifrons appellatus, ſapientiæ pater creditus fuit, ſub quo aureum illud ſæculum fuiſſe poetæ fabulantur, quando ſponte ſua tellus illaborata victum fundebat, fontes lacte manabant, agni cũ lupis congrediebantur, nec vllũ in hominibus aut animalib. odiũ erat, inuidia, aut aliud vitij genus. Eam ob cauſsã ſeptimus dies Saturno eſt aſſignatus, quod ſeptimus ſit planeta, & ſeptimo Angelorũ ordini cõformis, in quo Throni ſunt, Dei altiſſimi Sedes. Vnde in Leuitico præceptũ fuit, vt ſeptimo quoq; anno terrę quies cõcederetur, eãque ob cauſsã Cabaliſtę dicũt ſeptimo millenario elementarẽ hunc Mundũ in antiquũ chaos recaſurũ, ſimiliterq; cœlos quadrageſimo nonomillenario cõſumtũ omneſq; Naturę operationes deſtructũ iri: poſt id vero tempus, quod ſepties ſeptẽ annorum milia complectitur, anni Iubilæi initium fore, quem Aſtrologi magnum vocant, vti ſupra dictum eſt. Præterea habet hoc Saturnus præ ceteris omnibus planetis peculiare, quod quum ceteri ipſi coniungantur, ipſe numquam cum alijs,

vtpo-

vtpote omnium ſupremus, coniungitur. Eodem modo lex Moſaica cum nullis alijs legibus copulatur aut vnitur, ſed à ſolo Deo dependet, è qua etiam aliæ leges ab Apolline, Ioue, Mercurio, Minerua, AEgeria, Veſta atque alijs latæ, quoad res bonas, non vero ſuperſtitioſas, deriuatæ ac furtim transſumtæ ſunt. Et hac quidem ſimilitudine omnes aliæ hierachiæ cœleſtes cum Thronis in altiſſimis Dei iudicijs coniunguntur, ipſi vero cum nullo alio Angelorum ordine coniunguntur. Concurrit enim cum eis amor Seraphicus, qui zelus eſt iuſtitiæ atque veritatis: & interuenit Cherubinorum ſcientia, qua gradus diſtribuuntur, & præmia ac pœnæ conſtituuntur: aſſiſtunt Dominationes, quæ, vt Dionyſius Areopagita vult, nihil ſunt quam mentis libertas, vt ſcilicet iudicium ab omni animi perturbatione atque affectu liberum pronuncietur. Virtutes iudicibus ſupraſtant atque imperant, vt conſtanter & iuſte ſententias ferant. Poteſtates pręſto ſunt, vt idem ille Dionyſius ait, ad reprimendam omnem vim atque tyrannidem, & iudicia exſequenda. Conueniunt cum eis Principatus, Angeli, & Archangeli, qui Principibus, prouincijs, & ſingulis hominibus præſunt, vt approbent & fauorabiles reddant ſententias à iudicib. latas. At Throni cum nullo alio cœleſtium Spirituum ordine in exſequendis aliorum officijs coniunguntur. Ex quibus omnibus rebus incomprehenſibilis Dei ſapientia elucet, qui gradus cum gradibus, figuras cum figuris comparauit, omneſque huius Theatri partes ita coagmentauit ac connexuit, vt aptius meliuſque ordinatum & pul-

Dominationum cum Ioue similitudo.

chrius fieri nihil queat. Similiter Dominationes cum Iouis ſtella ſimilitudinemquamdam habẽt. Vt enim illæ decem prærogatiuis à Deo donatæ ſunt; ita Iouis ſidus decem notabiles habet qualitates. In quam ſententiam ita ſcribit Dionyſius: *Sanctarum Dominationum manifeſtatiuã nominationem exiſtimo declarare abſolutam quandam & pedeſtri minoratione liberam anagogen, in nullamque tyrannicarum diſſimilitudinum vllo modo eam vniuerſaliter inclinatam, liberaliter ſeueram dominationem omni minutiuæ ſeruituti ſuperpoſitam, ſuperiorem omni ſubiectioni, & remotam ab omni diſſimilitudine, & dominationis inceſſanter appetentem, & ad ipſiusmet naturaliter ſubſiſtentis virtutem ſimilitudinem, quantum poſſibile eſt, & ſeipſam, & quæ poſt ipſam ſunt optime & ſpecioſe conformantem, ad nullum vane videntium, ſed ad proprie vniuerſale conuerſam, & Dominicæ ſemper Deiformitatis in participatione, ſecundum quod poſſibile eſt, ipſi factam.* Quibus verbis id Dionyſius innuere voluit, primum, Dominationes cœleſtia ſemper appetere: ſecundo nulli tyrannicæ ſeruituti eſſe ſubiectas: tertio, liberum habere dominium, remotis omnibus quibus à Deo ſeparari poſſent: quarto, affectibus eſſe liberas, nec mentem habere vlli vili ſubiectioni obnoxiam: quinto repellere à ſe omnia quæ diſsimilitudinem aliquam inter ipſas & diuinam maieſtatem cauſſari poſſunt: ſexto, alteri quam creatori ſuo non ſeruire: ſeptimo, ad Deum ſeſe applicare, eiuſque voluntati omnibus in rebus morem gerere; octauo, omnibus viribus vnumquemlibet ad Deum perducere, cumque eo conformare: nono mente atque

te atque opere defixas diuinam lucem intueri: decimo, ad diuinam illam pulchritudinem perfruendam non solum Deo se conformare, verum etiam vnum cum ipso fieri. Atque hæc quidem omnia, si Astrologis credimus, Iouis quoque benefico igni attribuuntur, vt in primis Iulio Materno placet. Hic enim primum ad sanguinis nobilitatem disponit: secundo animi nobilitatem, quæ in vna & sola virtute posita est, largitur: tertio gubernandi prudẽtiam rerumque scientiam, vnde etiam Iuppiter à quibusdam sana sapientia & intellectus dictus fuit: quarto Iuppiter in horoscopo constitutus hominibus magnarum rerũ, inprimis honorum atque imperij cupiditatem indit: quinto, vt Alcabitius & Firmicus aiunt, ad iustas ferendas leges & statuta eorumque obseruationem disponit, vnde etiam Iuppiter ab Hebræis Zedec appellatur, id est, Iustus: septimo iustitiæ & bonitatis ope, ad res illustres & sublimes excitat: septimo, iustitiæ influxu semper ad Deum dirigit: octauo, hominem non solum ad charitatis ac beneficentiæ opera exercenda impellit, verum etiam ad alios quoque excitandos aptum facit: nono Iouem dicũt, quod fidelis Deo sit, mirabili quadam virtute, qua à Deo præditus est, effectiones producere admirabiles: decimo, de eodem dicunt quod ad ea omnia quasi manuducat quæ homo bene institutus animo concipere potest: eoque Pythagoras planetam hunc animi virtutem, Temperamentum, Sanitatem, omnis denique boni largitorem appellauit, cuius adiumento & fauore res omnes persistant & durent. Iam Virtutes magnam habent cum Martis

Iouis opera atque effecta.

Virtutes cũ Marte quã habeant similitudinẽ. ſtella ſimilitudinem, quarum quidem, vt apud eumdem eſt Dionyſium, certa quædam atque incommutabilis eſt virilitas ſiue fortitudo. Atque hoc eſt quod S. Matthæus dicit, cœlorum virtutes motum iri, id eſt, in auxilium eis venturas quæ pro Deo bellum gerent. Ita bellicoſa Martis ſtella belli eſt moderatrix, vt quidem philoſophi autumant, eo quod ſemper amico igne ardeat: propterea que à veteribus pro bellorum Deo ac præſide Mars cultus fuit & celebratus. Virtutes inſuper tamquam Deiformes, vt omnes ſuas cœleſtes operationes ſumunt inde atque adimplent, vt & aliæ omnes hierarchiæ: ita hic quoque planeta Deum laudat, qui tam nobilem atque præſtantem ipſum fecit: id quod etiam ſol, luna & reliquę ſtellæ omnes faciũt, vt apud regium eſt prophetam: *Laudate eum ſol & luna; laudate eum omnes ſtellæ, & lumen.* Et vt virtutes impigræ ſunt ad recipiendum diuinæ virtutis rorem, ne viribus deficiant aut ſuccumbant: in quo Moſis exemplum imitantur, qui interea dum Iſraelitæ cum Amalechitis manus conſeruerunt, expanſis in formam crucis brachijs, precibus victoriam à Deo impetrauit: ita Martis virtus tota ignea numquam deficit, ſed incrementum & vigorem ſemper, pro materię modo, vires que à ſupraueniente influentia ſumit. Virtutes Deum viuaci quodam robore imitantur, & ad eum omnes eas creaturas perducunt quæ Deo creatori militarunt, vt meritam recipiant coronam: Mars vero corpora generoſa efficit, & ad palmam ac victoriam adiumenta præbet, vt Firmicus affirmat, dicens: *Si enim Mars* *Firmicus.* *ſit bene diſpoſitus in nona domo fauente Ioue, & domo ipſa*

mo ipsa, & horoscopali irradiatione felices facit. Quod dicit, *fauente Ioue*, nihil aliud intelligit quam diuinam iustitiam & zelum, quibus semper armati esse, contraque hostes pugnare debemus. Virtutes numquā vllum ob defectum proelium deserunt; Mars propter igneam qualitatem numquam itidem lassescit aut debilitatur, sed fortis semper & robustus manet. Nam, secundum Ptolemæum, Hermetem, Firmicum & Alcabitium, *Ignea vis indeficiens est.* Virtutes semper ad supranaturalem illam virtutem anhelant cuius beneficio perfectam creatoris sui imaginem acquirere possint: Mars itidem quum igneæ sit naturæ, semper ad res sublimes tendit: quemadmodum ignis etiam semper sursum fertur, seque purificare ac regnum suum veluti amplificare studet, vt diuine Plotinus inquit: *Ignis vsque ad cælum perueniens quum torpere non possit, ad alia tendit amplificationem suam vndique perquirens. Et quum ad inferiora ferri non possit. nam impugnante ductu facilimus, tractuque naturali ab anima perducitur ad vitam, vt per communionem cum superioribus ab vnica vita comparatam transitum faciat in suprema.* Præterea diuinæ virtutes in id vnice incumbunt, vt creaturæ quibus fauent, non ipsis tantum verum etiam Deo quodammodo assimilentur: atque ignis in altum tendens, non seipsum tantum verum etiam res eas omnes quas accendere potest, in naturam sublimiorem transmutare quærit. Idem Marti tributum est, Ptolemæo teste, qui inquit: *Martis stella dissecat & comburit, & eius calor igni assimilatur.* Non vero quisquam existimet has nos Martiæ virtutis laudes inani

Ptolemæus 1. Apotelesm.

inani quodam figmento comminisci, vt ita cum Angelico hoc ordine similitudinem quamdam habere videatur. Quum enim effectus omnes hactenus à nobis enumerati boni sint; Astrologi contra Marti prouocationes ad bellum, rixas, discordias, tumultus, seditiones, adeoque ea quibus totus fere Mundus turbatur atque euertitur, assignant, ac malum esse planetam, pessimasque influentias ab eo descendere dicunt. Hęc enim taliaque secunda huius Theatri parte abunde partim declarauimus partim cõfutauimus, vbi ostẽdimus à cœlo mali aliquid venire non posse. Hác

Trismegist. in sententiam apposite Trismegistus ait: *Omnes cœlestes influxus boni beneficique sunt, suscipientes tãtummodo ipsum bonũ, & hoc agẽtes intuitu æterno immutabiles sunt, quamuis in ipsa alterabili natura operantes degenerent, perpetuo tamen ordine semper benefici sunt.* Quibus verbis magnus hic philosophus asserit, omnes cœlorum influentias bonas esse: & si quando malus ab eis deriuetur effectus, non ipsas in caussa esse, sed materiam confusionis plenam, interim cœlorum vires omnes bonas atque sanas manere. Quamobrem qualitas illa quæ noxam rebus his terrenis infert, à cœlesti influẽtia diuersa est, quę interim in seipsa manens, à Patre omniũ bonorũ descendit, & per cõsequens semper bona manet, vsq; dum in Mundũ hũc inferiorẽ peruenerit, vbi in subiectum minus nobile incidens vitiatur: præterquam quod à diuersa quoque materiæ recipientis, natura diuerse recipitur, cuius passiones in ipsam quoq; transfunduntur: siquidem ob rerum quæ in subiecto sunt varietatem, ex bona cœlestis influentiæ qualitate

Bonæ influentiæ quomodo malũ operentur.

litate variæ quoque & diuersæ res oriuntur, quemadmodum in sole videmus, cuius calor & fulgor etsi nonnemini nocumentum adfert, ad salutem tamen necessarius est. Eodem modo omnes cœlestes influentiæ bonæ sua natura sunt, etiamsi propter subiecti prauitatem malè recipiantur, aut inferiorum harum rerum debilitas ad sustinendã superiorũ efficaciam nõ satis firma sit. Sic motus & harmonia huius vniuersi etiã quoad minimas eius particulas, nihilominus constat, quamuis harum aliquę ab eodem motu destructę sint aut difficulter impressæ: quemadmodum in choreis omnes ad harmoniam saltant, seque inter se ac cum vniuerso saltatorum choro conformant, nihilominus interim digitum quis aut pedem offendit, & quod in solum ceciderit, pedibus conculcatur. Qua de re Mercurius Trismegistus: *Influxus igitur cœlestes*, inquit, *dum vim contentiuam & Martis motricem extendunt, frequenter obsunt per accidens, illa quando in materia frigidiori suscipitur, hæc autem quando in feruentiori: quod omnino fit pro dispositione materiæ. Sed enim quãuis calore & luce solis nonnullos offendere videatur, necessarius tamen est ad vitam. Similiter omnes cœlestes influxus veniunt salutares; quamuis vel subiecti peruersitas, vel debilitas facile tolerare non possit efficaciam superiorum. Omnes motus conferunt vniuersis etiam minimis partibus eius: quum interim particulæ minimæ hoc vel illo motu leuentur, aut non facile illum suscipiant, sicut in chorea, dum singuli harmonice saltant congruuntque gestibus inter*

ter se, & toti choro, digitus tamen aut pes offenditur & premitur, & si quid debile incesserit pessumdatur.

De similitudine & sympathia quam habent Potestates cum Sole, Principatus cum Venere, Archangeli cum Mercurio, Angeli cum Luna.

CAPVT XIV.

NVNC vt institutam disputationem persequamur, quemadmodum in quarto Angelorum ordine diuinæ Potestates collocatæ sunt; ita quartũ cœlorum locũ Sol obtinet, inter quem & prædictas Potestates admirabilis quoq; est sympathia & similitudo à Deo omnipotente constituta. De Potestatum natura atque officio hæc scribit Dionysius: *Ipsa um sanctarum Potestatum æquipotentem diuinarum Dominationum & Virtutum bene ornatam, & inconfusam circa diuinas susceptiones ordinationem & ordinatum supra mundanæ & intellectualis potestatis, nec tyrannice in ea quæ inferiora sunt potestatiuis Virtutibus præcipitatæ, sed potenter in diuina post bene ordinata reductæ, & post eam Deiformiter & ad potentificam caussualem potentiam quantum fas est, assimilatæ; & eam, vt possibile est, Angelis reuelantes, in bene ordinatis per ipsam ordinibus potestatiua virtute.* Quorum verborum hic est sensus; habere Pote-

re Poteſtates has id præcipuum, vt vna cum Virtutum robore & Dominationum iuſtitia diuinas operationes exſequantur: ſicut etiam Sol vnà cum Martis feruore & Iouis benignitate mirabiles & ſalutiferos influxus adfert. Poteſtates dæmoniorum legiones omnesque ſpiritus tenebricolas fugant: ita ſol quoque obſcuram noctis caliginem radijs ſuis ac luce diſpellit. Vt Poteſtates hæ Spiritus ſunt & mentes angelicæ mirabili ornatu fulgentes,& ſine vlla confuſione: ita ſol tamquam in medio planetarum regali inſidens ſolio, luce ſplendet incredibili ceterisque planetis omnibus decus & pulchritudinẽ largitur: vnde verum cœli ornamentum dicitur, vtpote quo ceteræ omnes ſtellæ diſponuntur, earumque motus regũtur, diuerſa ſortiti nomina, diurni,nocturni,oriẽtales,occidentales,ſeptemtrionales, meridionales. ſunt inſuper Poteſtates hac qualitate præditæ,vt primum à Deo modum & virtutem in res inferiores agendi accipiant:vt ſol quoque lucem & virtutem ſuam non ab alijs planetis, ſed à Deo ipſo habet, quibus vniuerſa quæ in Mundo ſunt irradiat,calefacit,illuſtrat& viuificat. Poteſtates virtutẽ ſuã in res has inferiores ſine vlla violentia aut tyrannide exercent: eodẽ modo ſol tẽperato ſuo calore & ſemper benefico,cum aeria Iouis natura amice cõiunctus, magnitudinem,claritatem & legitima imperia largitur, ſine vlla tyrãnide aut mala operatione. Sic enim Ptolemæus & Firmicus: *Diſponunt*(Sol & Iupiter) *ad honorificentiſſimam hominum recõciliationẽ,fortitudinẽ animæ,& corporis,magnã victoriã omniũ,ſummã reſpectatione, & quidquid ad re-*

Poteſtatũ cum ſole ſimilitudo.

ad regiam pompam pertinere videtur. Poteſtates omnē Angelorum inferiorum multitudinem ad Dei imitationem inuitāt: lucidiſſimum vero hoc ſolis ſidus benigna ſua natura homines allicit vt Deo quodammodo ſimiles efficiantur, maturis conſilijs, ſermonis grauitate, iuſtitiæ amore, religionis zelo, ac ſingulari morum probitate mirifice exornati. Poteſtates omnibus viribus primæ illius cauſſæ potentiſſimæ ſimilitudinem exprimere nituntur, à qua poteſtatem & virtutes ſuas acceperunt: ita ſole in omnibus illis cœlorum orbibus nullum illuſtrius eſt ſignum. Hinc Academici ad Dei naturam declarandam eius exemplo vſi ſunt: quod quidem etiam cum Chriſtiana religione & ſanctiſſimæ Trinitatis myſterio cōſentit; ſiquidē ſolis eſſentia Patrem, ſplendor filium, ſpiritum ſanctum calor denotat. Hinc Dominus & Saluator noſter Chriſtus, æterni Patris naturam demonſtrare nobis volens in Sole eam nobis depinxit quum ait: *Perfecti eſtote quemadmodum Pater veſter cœleſtus, qui Solem ſuum ſuper bonos & malos oriri facit*, id eſt, qui dona ſua & benignitatē tam in bonos quam in malos effundit. De Principatibus Dionyſius Areopagita in hunc modum ſcribit: *Manifeſtant quidem cœleſtes Principatus illud principale Deiformiter eductiuum, & hoc cum ordine ſacro & principalibus decentiſſimis Virtutibus, & ad ſuperprincipale principium eas vniuerſaliter conuerti, & alias hierarchice ducere ad illud ipſum quātum poſſibile eſt formari principificum principium, manifeſtareq; ſupereſſentialem eius ordinationem ornatumque principalium virtutum.* Quemadmodum

Principatuum & Veneris ſimilitudo.

dum igitur Venus apud antiquos pulchritudinis Dea fuit inde credita, quod planeta hic omne decus, formæ ac morum venustatem, omnemque amabilitatem infundat; ita Dionysius ait principatus eos in quos potestatem habent, ad Deum ducere eique conformare, cuius portant imaginem. Et quia Dei imagine nihil est pulchrius, Orpheo teste, qui in Testamento suo inquit: Omne pulchrum à diuina pulchritudine: Principatus quoque tamquam pulcherrimi, rebus omnibus decus & venustatem addunt. Et quemadmodum Amor Veneris nomine à Platonicis designatus, caussarum præcipua fuit cur Deus pulcherrimũ hoc Mundi Theatrum fabricarit, cuius quidem ordo nihil aliud est quam venustas quædam & pulchritudo, sicut econtra confusione nihil est deformius ac turpius: ita Principatus, vt Dionysius, Hierotheus & Iamblichus volunt, regnorum sunt & prouinciarum custodes, pulchritudinem earum, ne à malis deturpetur Spiritibus aut plane etiam perdatur, conseruantes, omniaque damna restaurantes, & à malitia & machinationibus cacodęmonum expurgantes. Et quemadmodum Mathematici testantur Veneris influxus bonos esse, tantoque meliores, quanto magis alterius cuiusdam planetæ radios habent propitios, Iouis præsertim, aut Solis: ita sacri hi Principatus tanto melius officium suum explent, & priori venustati atque integritati res à cacodęmonibus corruptas restituunt, quanto maius ab Angelorum virtutibus ipsoque sempiterno Deo accipiunt adiumentum. Quando vero Dionysius ait Principatus hos primarios esse duces atque antesignanos in

diuino ministerio, hoc vult, etiãsi ceteri quoque Angelorum ordines Duces appellentur, vt Dominationes & Potestates; Dominationes tamen ob magnitudinem, Potestates ob claritatẽ, Principatus ob pulchritudinem Duces vocari: quibus quidem Angelorum ordinibus Iuppiter, Sol & Venus comparantur; Iuppiter quod perfectissimi temperamenti auctor sit; sol quod luminis dux sit; Venus quod elegantiæ ac venustatis sit domina, & suauissimæ harmoniæ moderatrix. Quemadmodum denique Dionysius vltimis illis verbis inquit, Principatus hos summum pulchritudinis principium repręsentare ac manifestare; ita Hesperi & formosæ Matutę aspectus iucundissimus ad incredibilem cœlorum contemplandam pulchritudinem allicit & incitat. Iam Archangeli magnam habent cum Mercurio similitudinem & conformationem, quam hoc modo Dionysius describit: *Archangelorum sanctus ordo in communicatiuo medio constitutus, communi quodam socialique iure extrema complectitur. altioribus namque Principatibus & sanctis Angelis communicat; illis quidem, quoniam ad supremum ipsum principatum præcipue intentus est, & ad eius, quantum fas est, formatur imaginem, & Angelos ordinatissimis & inuisibilibus ductibus vnit & iungit, ipsis vero Angelis inest propheticum officium, vt diuinas illuminationes hierarchice per primas virtutes suscipiant, & Angelis eas Deiformiter annuncient, & per Angelos nobis manifestent, secundum sacram vniuscuiusque illuminatorum analogiam.* Hoc ergo vult Dionysius, Archangelos inter Principatus & Ange-

Archangelorum cum Mercurio similitudo.

los

los intermedios esse,& à superioribus quidem accipere, & rursus inferioribus huius communionis beneficio infundere diuina mysteria & secreta,ita vt occulta eorum atque admirabilis virtus non nisi per communionem ordinum angelicorum, quam superiores cum inferioribus habent, cognosci queat. Præterea Archangelos raro in Mundum hunc à Deo tamquam eius ad hominem legatos missos;sed ipsorum ordinatione atque imperio ceteras Angelorum turmas diuina exsequi mandata. Ad eundem modum Mercurius Archangelis in hoc similis est, quod ad quemcumque planetarum aut aliud sidus cœleste sese applicarit,vim eius ita imitatur,vt non ex propria natura sed aliena influentiæ eius atque operationes procedere videantur. Hanc ob caussam Hermes,id est, Deorum interpres olim dictus fuit,siquidem,Ptolemæo teste, cum sole exsiccat,cum luna infrigidat, cum Saturno sapientiam largitur,cum Marte bonos & prudentes facit bellatores,cum Venere hermaphroditos producit. Præterea idem planeta raro hominibus se communicat,& mortalium oculis difficulter se exponit. hinc apud poetas aliosque fabularum scriptores raro ad homines,sed fere semper ad alios Deos ablegatus legitur,vt ad Somnum in antrum Cimmerium, vt Morpheus triste nuncium de morte Ceycis mariti ad Halcyonē perferret. Ad extremum,est etiam inter Angelos & Lunam quædam similitudo,de qua hęc habet Dionysius: *Ipsi enim Angeli cōplectiue cōsummant omnes cælestiū animorū dispositiones,secundū quod consummādum est.In cælestibus quippe essentiā habentes angelicam*

Angelorū cum Luna similitudo.

licam proprietatem, & magis nobis propinqui Angeli aptius nominantur: quia priores quanto circa euidentiora versantur, & familiarius nobis diuina nunciantes nostra omnia ornare student. Ex quibus verbis intelligitur, primo Angelorum hunc ordinem ceteros omnes cócludere ac finire, quum illorum respectu vltimus sit atq; infimus: secundo, veras Angelorū siue Spirituū habere proprietates: tertio Angelorum nomen recte ipsis tribui, quod multo sæpius quam reliqui ad homines ablegentur, multoq; familiarius nobiscum conuersentur: quarto negocia omnia mūdana ab ipsis ordinari. Has omnes conditiones mirabili etiam quodam modo Luna in se continet. Primo enim, quia infra omnes planetas est, eorum ordinem & quasi agmen claudit: secundo vere vna est errantium stellarum: tertio, quin multo magis planeta appellari potest, quum quanto terræ est vicinior, tanto magis illius influxus atque operationes sentiantur, quantoque maiorem habet varietatem, tanto crebriora eius sint effecta. Nam & ad Lunam nauigantes respiciunt, ægri ac morbis debiles sentiunt, agricolæ in ferendis fructibus, in cædendis lignis, ac omni fere rustico opere, astrologi in notanda temporum varietate, medici in applicandis medicamentis obseruant. & in ceteris quidem rebus omnibus, sed maxime in medicamentis quanta vis Lunæ in hæc inferiora sit, cernere licet: siquidem, vt Ptolemæus scribit, medicamenta tempore coniunctionis Lunæ cum Ioue adhibita, nihil omnino operantur, quod quasi Ioui Luna cedat. Idem fieri aiunt quando Luna cum Venere coniungitur. Quarto similis est Luna Angelis,

gelis, quod accepta à superioribus stellis influentia, partes omnes & membra humani corporis regat; in Ariete crura & genua, in Tauro crura, in Geminis pedes, in Cancro caput, in Leone collũ, in Virgine humeros, in Libra pectus, in Scorpione cor, in Sagittario ventrẽ, in Capricorno inguina, in Aquario pudenda, in Piscibus coxendicem siue femora. Ex quibus omnibus liquet quam pulchre primi Angeli primis cœlis, medij medijs, extremi extremis respondeant. Vt enim primum cœlum siue supremum vno tantum motu cietur; ita primi quoque & supremi Angeli à solo Deo imperium accipiunt: vtque cœli medij, quamuis vno eodemque motu cum primo mobili circumagantur, à suis tamen Intelligentijs motu peculiari illique contrario torquentur; ita intermedij Angeli etsi à Deo illuminantur, tamen ad officia sua exsequenda Deique voluntatem cognoscendam à superioribus Angelis reuelationes quasdam accipiunt. Quanto enim quidque sublimius est ac diuinæ maiestati proximius; tanto id numero quidem minus est, sed maioris virtutis: & vicissim quanto à Deo longius quidquam abest, tanto illud numero magis est multiplex, sed minori virtute atque efficacia præditum. Quam in sententiam ita scribit Auerroes: *Optimum habet suam perfectionem à se; quod autem propinquum isti, per paucam vel vnam operationem, & vnum motum tantummodo; quod vero remotum est, per multas.* Atque heic fere eadem est quæ regnorum in hoc Mundo siue rerumpublicarum regendarum ratio, vbi rex aliquis vel Princeps verbo vno exercitus colligere, classem contrahere, ciuitates ex-

Motus cœlorum cum Angelorũ ordinibus comparantur.

pugnare atq; euertere, vitam donare aut adimere potest; ministri vero per multorum quasi manus transmissa imperia accipiunt atque exsequũtur: in quibus tamen omnibus rebus & singulis multæ operationes concurrunt. Hanc ob caussam Seraphici spiritus, vt apud Danielem est, Deo adsistunt tamquam proximi atque intimi consiliarij, qui raro à Deo missi sunt; Spiritus vero inferiores Angeli sunt & dicuntur, id est, Nuncij atque Legati, quibus Deus ad homines sæpè vsus est. Et quemadmodum Angeli intermedij sæpius quam primi, rarius vero quam vltimi ad eiusmodi legationis ministeria sunt adhibiti; sic quamuis multo velocior sit primorum cœlorum motus, inferiores tamen & vltimi multo citius curricula sua absoluunt, Luna quidem spacio menstruo, siue viginti nouem diebus, Sol & Venus annuo, Saturnus annis triginta, cœlum vero stellatum multis annorum milibus.

Putidæ Mahumetis de Angelis & cœlestibus Spiritibus in Alcorano descriptæ fabulæ & deliria, summaque eiusdem inscitia narrantur.

CAPVT XV.

NOSTRO hoc sæculo, non tamen annumeratis idololatris, tres potissimum inter homines religiones vigent, Iudaica scilicet, Christiana & Mahumetana: quarum singu-

ſingularum cultores, quænam earum optima eſſet & veriſſima, continuo nō rationibus tantum & argumentis ſed armis etiam inter ſe pugnarunt. Iudæi quidem Chriſtianis obijciunt, noſtram religionē è Moſaica lege à nobis approbata eſſe deſumtam: neque ab vlla gente vnum & verum Deum maiori ſinceritate ac ſimplicitate adorari & coli quā à ſe: neque plura & maiora vllibi miracula patrata quā quę in Moſaicis libris deſcripta leguntur: neque vllā eſſe gentē Hebreæ antiquitate aut nobilitate comparandam, vtpote quæ à Deo à primo Mundi principio cōſeruata, & tot Patriarchis, regibus & prophetis donata fuerit. Et quāuis hodie amiſſo regno, immò cōuerſa in ſeruitutem libertate, per vniueſam Mundum diſperſi, incertis quaſi ſedibus vagentur: non tamen calamitatem hanc eò ſibi immiſſam quod Meſſias ſiue Saluator ab ipſis crucifixus, ſed quod tot prophetæ ac diuinæ voluntatis interpretes à maioribus ipſorum crudeliter interfecti ſint & excarnificati. Similiter Mahumetani Chriſtianos calūniantur non vnū & verum Deum colere ac venerari, quem filium habere dicant; eoque futurum, ſi plures Dij ſint, vt vnus contra alterum infeſtus inſurgat. Eſſe enim ſupremam poteſtatem omnis conſortis impatientem, nec ſine diſcordia regnum à pluribus adminiſtrari poſſe. Præterea quum Deus ter maximus ſit atque omnipotens; non ſine impio ſacrilegio plures ei ſimiles adiungi poſſe: neque Deum filio opus habere, ſed à nobis Chriſto ea attribui quæ numquā ſibi ipſe vindicarit. Male quoque in eo facere Chriſtianos quod ſtatuas atque imagines adorent,

Iudæi quomodo religionem ſuā laudent.

Mahumetani cur Chriſtianā religionem carpant.

adorent,atque ita idololatriam committant. Crepant deinde iactantque maximas victorias de Christianis reportatas, quas pro diuini erga se, qui melius de religione sentiant, amoris indicijs atque argumentis interpretantur. Ieiunia etiam, preces, diuini cultus simplicitatem, à cædibus, à ludis,ab adulterijs, à blasphemijs abstinentiam suam mirifice extollunt. Miracula quorum nos in Sanctis memoriam celebramus, quotidie præsentia apud se cerni dicunt. esse enim qui multos dies cibum vllum ne gustent quidem, alios vrere, alios ferro corpus scindere sine vllo doloris sensu; immo nonnullos è virginibus sine vllo viri complexu nasci. Habent ijdem Sanctos suos, quorum auxilijs multum fidunt. Vnum Sedichasim appellant, à quo in bellis victoriam petunt. Ascichus matrimoniorum, Mirtschinus pecoris, Chidirelle peregrinantium curam habere creditur. & hunc quidem candido equo insidentem Mecham religionis ergo proficiscentes comitari ac bonis auibus deducere autumāt. Calceos insuper nescio cuius, qui iniusta sententia ad mortem condemnatus, instar trium illorum apud Danielem iuuenum, viuus è flammis atque illæsus ereptus sit, religiose habent, & pro re sancta commonstrant, vt iam ea omittam quæ de Mirathbegio alijsque multis falsa circumferunt miracula. Sed his omnibus, vt & Iudæorum superstitiosis vanitatibus nos Christiani Veteris Testamenti auctoritatem ac testimonia opponimus, in quo Christi Dei & hominis persona & officium, vita & mors ita depictæ sunt & descriptæ, vt non multis sæculis ante prænunciata, sed post-

Mahumetanorum sancti.

Christianæ religionis certitudo.

postquam euenerunt descripta omnia videâtur. Atqui toto illo libro nulla vspiam Mahumetis fit mentio. Eiusdem vero imposturas ac prodigia cum diuinis Christi D. N. miraculis, quibus & ægrotos sanauit, & claudis pedum, cœcis oculorum vsum, immo mortuis vitam restituit, comparare velle, impium plane fit. Saxa enim à nigris volucribus deijci, in cauernis se abscondere, Mecha Hierosolymas in vna nocte transportari, in cœlum ascendere, lunam diuidere, & quæ alia sunt in Alcorano Mahumetis nugamẽta, aut meræ fabulæ sunt & imposturæ, aut nihil miraculi habent. Qui enim saxa à volucribus præcipitata audiuerit, rem quidem prodigiosam non tamen miraculosam esse fatebitur: vt vero luna diuisa appareat efficere, nec prodigium est nec miraculum: Mecha Hierosolymas tam breui temporis spacio aut in cœlũ transportari, vt miraculũ esse fateamur, quo alio testimonio quam vanissimi ac mendacissimi impostoris Mahumetis confirmabitur? Præterea vita omnis nostri Saluatoris ac Domini, omniaque Christianæ doctrinæ præcepta, cum philosophia morali & naturali tam bene conuenientia, liquido creatorem eum esse atque vniuersæ Naturæ parentem testantur: à quibus quanto quisque longius deflectit, tanto à virtute quoque & recta ratione longius discedit, & ad bestiarum naturam propius accedit. Mahumetanæ econtra doctrinæ summa vanitas atque absurditas, in qua etiam homicidia imperantur, manifesto arguit, non à bono Dei spiritu, sed ab ipso Sathana esse inspiratam. Etsi autem has omnes ineptias atque impietates

alibi abunde refutauimus: ne tamen quidquam omitteremus, quod vel ad animum erudiendum, vel ad eruendam veritatem pertineret, pessimi huius impostoris de Mundo supracœlesti & de Spiritibus atque Angelis sententiam heic quoque ponere volui, vt ita manifestum fiat non spiritum tantum diabolicum, sed omnium etiam artium, nisi mentiendi ac decipiendi, ignorantem bestiam Mahumetem fuisse. Et quamuis eius ignorantia tam crassa sit, & mendacia tam aperta vt mirum sit quemquam reperiri qui ea non videat & rideat: mirum tamen non est tam facile ea fidem apud populum idololatriæ studio totum immersum, ac sine lege, sine vllis litteris & bonis artibus, vt ipse in Alcorano testatur, bestiarum magis quam hominum more viuentem, inuenisse. De multiplici quidem idololatria eorum populorum hæc leguntur, viguisse tum in Arabia felice, in Arabia magna, in Persia, in Armenia duodecim cultus idololatricos. Quidam arborem adorabant & sacrificijs colebant, anniuersarium pascha in honorem eius celebrantes. ei arbori nomen erat Detulanguar; prouinciæ verò domino, Azamahinali. Alij in Armenia statuam è nigro metallo factam, & tres cubitos longam diuinis honoribus colebant. Statuæ nomen Bohmum; gentis rectori, Alguazad. Alij solem denique, alij res alias pro numine habebant atque adorabant, quæ alibi à nobis explicata huc transscribere nihil necesse videtur. Et profecto, vt verum fateamur, res laude digna videtur vt Christiani docti & intelligentes aliarum religionum doctrinas legant ac diligenter excutiant,

Idololatria orientalium tempore Mahumetis.

quo

quo & infirma ac putrida harum fundamenta, inanibus fabulis innixa, & Christianæ fidei solidum robur ac veritas apertius conspiciantur. Sed stultissimum pseudoprophetam de rebus diuinis nugantem audiamus. Ait ergo, quatuor in principio Mundi Deum ipsum suis manibus creasse. Quæ illa sunt, inquis? Audi, & si potes, risum tene. Sunt enim tanto propheta digna. primum, calamum, quo res omnes quæ à principio Mundi fuerunt, quæque ad eius vsque finem futuræ sunt, consignentur. secundum fuisse hominem, Adamum scilicet, quem Deus è puluere varij coloris in pugnum collecto fecerit: atque hinc esse eam inter homines varietatem, vt alius nigro, alius candido, alius ex vtroque misto sit colore; qui simul malitiæ quædam & bonitatis habeat indicia. Tertio loco Thronum, suæ maiestatis sedem fabricatum esse; quarto atque vltimo Paradisum, beatorum domicilium. Sed his alibi multo ineptiora addit: Deum scilicet post hominis creationem tabulam & pennam, quibus ea quæ in cœlo & terra fuerint ac futura sint, inscripta sint, effinxisse. Pennam è clarissima luce esse factam, cuius quidem longitudo spacium quingentorum, latitudo octoginta annorum complectatur. Dicit præterea cœlum è fumo, hunc è maris vapore esse procreatum: vnde philosophatur (scilicet) cœlum, quod quinta quædam essentia est, subtilissima, nobilissima, & incorruptibilis substantia, è maris fæcibus, quod elementum maxime subiacet mutationi, esse factum. Viridem colorem cœlum à monte Caph habere, hunc à smaragdis in Paradiso: mō-

Rerum creatio secundum Mahumetem quæ & qualis.

tem-

temque illum tamquam circulum vniuersæ terræ circumpositum cœlum sustinere. Quis alia omnia magis ridicula figmenta commemoret? Scribit enim in eodem Alcorano cœlum portas habere aureas, easque clauibus referari: primum cœlum ex aqua viridi, secundum ex aqua limpida, tertium è smaragdo, quartum ex auro purissimo, quintum ex hyacintho, sextum è nube lucidissima, septimum ex igne splendido esse factum: supra cœlos mare esse viuificum, supra hoc mare nebulosum, & sic deinceps, inde mare aereum, supra hoc mare afflictionis, supra hoc mare tenebrosum, supra hoc mare solatij, supra hoc lunam, supra hanc Solem, supra hunc Dei nomen, supra hoc supplicationem, inde Gabrielem, tum rasam chartam pergamenam, rursus mare plenum, mox septuaginta lucis interualla, supra hæc septuaginta angelicarum turmarum milia, in quarum singulis quinque sint Angelorum Dei laudes assidue decantantium milia: supra hæc angelicæ dignitatis terminos, hos supra diuinæ gloriæ vexillum, inde margaritarum, inde gratiæ, inde potentiæ, inde Deitatis, inde dispensationis interualla, supra hæc scabellum, rursus supra hoc thronum Dei, ac tandem ipsum vniuersi rectorem. Iam quid illis putidius, & stultius? Angelos montem Caph in quo Dei sedes sit, portare; inque hac Dei sede portanda capita subtus ipsum, pedes vero sub throno habere. capita Angelorum tam grandia esse, vt auis mille annorum continuo volatu interuallum quod inter vtramque est aurem conficere vix possit; hisque cornua infixa gerere: motum vero Angeli talem

Cœli quot, secundum Mahumetum.

lem ac tantum esse vt a nemine quam à Deo comprehendi queat. Paullo infra idem profundus Theologus, si dijs placet, subiungit, ante creatum Adamum terram à diabolis, postea ab Angelis, demum ab Adamo & hominibus fuisse inhabitatam; temporis vero spacium inter diabolos & Angelos septies milium, inter Angelos vero & Adamum mille tantum annorum intercessisse. Paradisum è smaragdis esse compositum, & hyacinthis distinctum, fructiferarum arborum, florum & herbarum odoratissimarum plenam, incredibili nitentem amœnitate, fontibus lacte alibi, alibi candido melle, alibi purissimo vino fluentibus, scaturientem. cultores eius vestibus omni colorum genere fulgentibus vsuros, nigro excepto, qui soli Banditori, siue (forsan) expulsori, vitæ sanctitate priuilegium illud merito, permittatur. Omnes perfecta statura Adamum, forma Christum repræsentaturos, nullum corporis augmentum accepturos, nullum calorem, nullum frigus, nullam aliam perturbationem sensuros. In primo paradisi ingressu iecur piscis cuiusdam, Albehut nomine, præstantissimi saporis, deinde arborum fructus aliaque quæ paradisus fert, apponi: Post hæc præsto omnia esse quæ votis expeti queunt. nulla ex hoc cibo nasci excrementa, sed sudorem optimi odoris emanare: indeque eos omni ciborum genere ex carnibus, præterquam suillis, vesci. Cuius rei volens rationem reddere, ait eo tempore quo Arca Noæ exstiterit, interdictum fuisse ne caro suilla tam in terra quam in cœlo comederetur. Ad bellissimam fabulam, si dijs placet, quibus *Cur suilla caro interdicta.*

quibus commodum est, aures arrigite. Christus, inquit, à discipulis rogatus vt Arcæ à Noa fabricatæ formam & magnitudinē, eorumque qui ad conseruandum hominum genus in ea remanserant, vitæ historiam exponeret, tacite precibus eorum auscultans, è terra formam quamdam effinxit, cui postea dixit: Surge in nomine patris mei. inde ergo hominem canum se leuasse. cui Christus: Quis es tu? Ego, inquit ille, Iaphet sum Noæ filius. cui Christus: An tu ita canus es mortuus? Non, inquit ille; sed hac ipsa hora metus extremi iudicij, ad quod excitari me credebam, ita canum me fecit. Mandauit ergo ei Iesus, vt omnem de Arca historiā discipulis narraret. Quod ille fecit: & sumto à primis rebus initio, eo tandem deuenit, Arcam stercoris seu excrementi in quodam eius angulo positi pondere grauatam, in latus sese inclinasse. Quocirca vehementer perterritum Noam Dominum consuluisse quid sibi faciendum esset. Illum iussisse vt elephantem ad eum locum vbi Arca se inclinabat, duceret; qui vbi eò venisset, ventrem quoque statim exonerarit; è quo stercore ingens porcus fuerit natus: atque hanc esse caussam cur ab tam immundi animalis esu in cœlis quoque abstineatur. Porro suem hanc rostro stercus fodientem atque eruentem, tantum in Arca fetorem excitasse, vt feri e eum amplius non valens flatum emiserit, cum quo vna mus eiectus sit, qui tabulas atque asseres statim cœperit corrodere. Noam itaque nouo malo iterū remedium à Deo quæsijsse, eiusque iussu leonis frontē, è qua mox feles prosilierit, percussisse, &c. Quantum ad gaudia Mun-

dia Mundi illius supracœlestis attinet, etiam bestijs (quarum ipse caput fuit & princeps) nullas ibi voluptates, quando vbi & quoties voluerint, defuturas. Eum quidem qui fideles in hoc mundo habuerit vxores, altero tanto plures concubinas & innumerabiles meretricum greges in vita illa habiturum. Alibi dicit, paradisi incolas mulieres habituros oculis clarissimis & oua magnitudine æquantibus, quos nusquã alio quam in maritos suos perperpetuo sint defixuri, pectore elato, & duris mamillis. Alio loco inquit: Boni in paradisi horto, aureo amictu vestiti puellas habebunt oculis clarissimis, quorum albumen splẽdidissimum, pupillæ nigerrimæ sunt; & quos voluerint fructus, vtque voluerint comedent, atque ad odoratos riuos lacte & melle scatentes, mortem in æternum non gustabunt. Simile eiusdem est commentum, bonos in paradiso communi opera turrim ædificaturos; cum porta aperta, quæ omnis voluptatis & quietis sedes futura sit. Alibi nugatur quosdam duabus paradisis fruituros, & nec æstum nec gelu sensuros, sed sub arborũ vmbra fructibus earũ vescituros: ijsdemque è vasis aureis & vitreis dulcissimũ liquorem ministratũ iri: iuuenculorũ vero & iuuencularũ vt gẽmę nitentiũ, aliarumq; rerũ copiã nõ defuturã. E quib. tam portentosis cõmentis duo illa quæ in Mahumete præcipue fuerunt, facile intelligi possunt, morũ scilicet turpitudo, & bruta quędã ignorantia. neque.n. vllã omnia eius sapiũt philosophiã, vtpote qui neque numerum, neque ordinem, aut reliquas cœlorum qualitates habuerit cognitas. nulla heic veterũ sapientũ, Chaldęorũ Arabũ, Hebræo-

Gaudia in cœlis quæ, secundum Mahumetem.

Alcoran. l. 3. c. 19.

Alcor. 3. c. 27. & 14.

Alc. 3. c. 29 32.

Ibid. c. 36. & 38.

bræorum, Græcorum, Latinorum mentio, nulla de Mundo eiusque partibus & natura disputatio; nulla aliorum, inprimis qui ex ipsius gente fuerunt, vt Auempacem, Adelandi, Auicennæ, Ali Arabis, Mosis Aegyptij, Mercurij Trismegisti, & multorum aliorum sententia aut recensetur aut confutatur: quorum scripta si ille per transennam inspexisset, non ita ridiculum se & turpem in omnibus philosophiæ partibus dedisset, neque tam longe à vero aberrasset. Sed vt ad propositum reuertamur, & quid de Spiritibus & Angelis Mahumetes senserit explicemus, ait ille diabolum à Deo ex igne malo & pestifero creatum esse; Angelorum alios binas, alios ternas, alios quaternas habere alas: quæ omnia sic recenset quasi præsens ipse creationi eorum interfuisset. Verum enimuero vt plane, lector, intelligas, quam ridiculè barbarus hic impostor de Angelis senserit; aliam accipe fabulam non minus superiore illa lepidam. Ait, duos Angelos, Haroth vnum, Maroth alterum nomine, à Deo in terram olim nescioquando missos, vt humani generis rectores essent atque doctores, cum hoc interdicto, ne cædem committerent, ne iniuste iudicarent, ne biberent vinum. Post longum satis temporis interuallum, quum ab omnibus iusti iudices haberentur, euenisse vt muliercula quædam forma & moribus pulcherrimis, actionem contra maritum instituerit, & quo iudicum illorum beneuolentiam sibi cóciliaret, ad epulum eos inuitarit, ad quod quum illi venissent opiparè apparatum, astutam feminam cibis vinum immiscuisse, multaque comitate hospites ad man-

ducan-

ducandum & bibendum inuitasse. Ita factum vt illi vino calentes concubitum mulierculę petierint, quem & impetrarint, hac conditione, vt illa verba edoceretur quibus in cœlum euolare, ac rursus inde demittere se posset. annuisse Angelos: mulierem pronunciatis verbis repēte in cœlum eleuatam; visam vero à Deo, tota caussa cognita, in stellam non minus inter reliquas stellas, quam ipsa inter alias mulieres in terra fuerat, specie pulcherrimam conuersam esse. Angelis in iudicium vocatis à Deo permissum, vt sibi ipsi pœnam eligerent qua intra hoc & alterum illud futurum sæculum afficerentur. talem ab eis electam; vt catenis ferreis vincti, capitibus in puteum Bebil ad diem vsque iudicij demersis statuerentur. Vnam adhuc, vt assem, narratæ fabulæ olim mercedem, bene mereamur, addere libet. Mortis angelum, Adrielem nomine, idem inquit, extremo die iudicij omnes Spiritus atq; animas viuentes, deinde seipsum quoque inter cœlum & infernum, Dei iussu occisurum, Mundum vero quadraginta annos vacuum & inanem permansurum. Infinitæ sunt quæ apud eundem nefariæ ac maledictæ superstitionis auctorem exstant, de die iudicij ac Mundi fine, deque alijs eiusmodi nescio ridiculæ magis an impiæ fabulæ, ac miracula, non minus inepte à scelerato impostore cōficta quam stulte à dementi popello credita, quæ alibi à nobis confutata sunt: nunc pauca hęc ad præsentem nostram materiam pertinentia delibasse nobis satis erit.

DE SPIRITIBVS ET INCANTATIONIBVS, PRIMAE PARTIS

LIBER III.

De eminentia & diuersis gradibus Dæmoniorum. & primum de magno rege Lucifero, eiusque figura: de nominibus Principum aliquot infernalium: & quomodo & quatenus alter alteri imperare poßit.

CAPVT I.

RDINES, nomina,& qualitates aliquot naturales eorum Spirituum qui in cœlo beati perstiterunt,libro præcedenti satis prolixe descripsimus,de effectibus eorum & virtutibus alibi quantum satis videbitur,dicturi.Nunc eorum conditiones qui de cœlo præcipitati sunt,omni Dei gratia orbati,explicemus. qui quum impio conatu ex sola malę volūtatis obstinatione nefarium Deo creatori bellum indicere non dubitarint,quis nō credat,eorumdem omnes conatus iam ad diuini numinis contemtum & hominis perniciem atque exitium tendere?Quoniam vero maligni hi Spiritus

Malorum spirituum studia omnia mala.

ritus cum antesignano suo Lucifero ex omnibus Angelorum choris ceciderunt, fatendum sane erit & ipsos ordinibus quibusdam esse distinctos; vt quemadmodum bonorum ac beatorum Angelorum alter altero superior est, idem quoque de malignis his recte dici possit. Nam & hi quamuis diuina gratia exciderint, vires tamen omnes naturales à Deo in creatione acceptas, sine vllo detrimento retinuerunt: id quod vno ore Patres omnes & ecclesiæ Doctores affirmant. Dionysius quidem Areopagita, D.Paulli Apostoli discipulus, nouem Angelorum ordines constituit, vt supra dictum est. Horum alij ad nunciandas res futuras, alij ad signa, ostenta & miracula patranda superne à Deo mittuntur: alij reliquis angelicis spiritibus præpositi sunt, quibus imperant vt diuina mysteria ac iussa exsequantur: alijs latissima potestas attributa est, ita vt innumerabiles Angelorum exercitus subiectos habeant: alij diuina gratia ita pleni sunt, vt Deus sedem suam in ipsis habeat, suaque iudicia per ipsos manifesta faciat: alij tanto perfectiori scientia prædit sunt quanto propius diuinam lucem ac maiestatem contemplantur: alij ita cum Deo coniuncti sunt, vt inter ipsos & Deum nihil sit intermedium, tantoque maiori diuini amoris igne ardent quanto accuratius & subtilius diuinam bonitatem, iustitiam & sapientiam perspiciunt atque admirantur. Iam quemadmodum hi quos diximus eminentiæ gradus inter bonos Angelos reperiuntur; ita quoque inter cacodæmonas: quum suæ quisque naturæ primas vires conseruarit. Sicut ergo Angelorum bonorum alij in alios imperium habent

Cacodæmones vires naturales retinuerũt.

Dionys. Areop. De cœlest. hierar.

Cacodæmonum gradus.

bent ac potestatem;ita inter malos superiores a-lij sunt, alij inferiores: immo quamdiu Mundus hic durauerit, Angelus in Angelum, cacodæmon in cacodęmonem, homo in hominem imperium tenebit. Damnatorum quidem spirituum supremus rex est Lucifer, cuius Luciferi tamquam principis, signa & ductum multi ex omnibus choris Angelicis sequuti sunt, quos ille omnes in ruinam & ęternum secum exitium pertraxit. Et quemadmodum hic omnes reliquos Angelos specie prius & decore præcelluit;ita iam post casum nihil turpius, nihil deformius, nihil abominabilius eo fingi potest, vtpote à quo omnia vitia procedunt. Hunc Dantes Italus inter paucos poetas eximius, in inferno sedentem his coloribus depingit:

Luciferi descriptio.

L' Imperador del doloroso regno
Da mezo' l petto vsciua della ghiaccia,
Et più ch' vn gigante io ti conuegno,
Che giganti non fan con le sue braccia:
Vedi hoggimai quant' esser dee quel tutto,
Ch' à cosi fatta parte si confaccia.
Se fusi bello come è hora brutto,
E contro al suo fattore alzò le ciglia,
Ben dè da lui proceder ogni lutto.
O quanto parue à me gran merauiglia,
Quando vidi tre faccie à la sua testa,
L' vna dinanzi, & quella era vermiglia.
De l' altre due, che s' aggiungeano à questa,
Sour esso al mezo di ciascuna spalla,
E s' aggiungeano al sommo de la cresta.

La de-

La destra mi parea tra bianca & gialla,
La sinistra al vedere era tal, quali
Vengon di la, onde' l Nilo s' auualla.
Sotto ciascuna vsciuan due grand' ali,
Quanto si conueniua à tanto vccello:
Vele di mar non vidi mai cotali.
Non haueanpenna, ma di vespertello
Era lor modo, & quelle in su alzaua,
Si che tre venti si mouean da ello.
Quindi Cocito tutto s' aggellaua:
Con sei occhi piangeua, & con tre menti
Gocciaua il pianto, & sanguinosa baua,

id est:

Vidi tenentem regna Luciferum Stygis
Lachrymosa, medio pectore exstantem lacu
E congelato.non statura maximi
Gigantis vnum exaquet eius brachium:
Reliqui latentis pars aperta corporis
Modum arguebat. Quale, Dij, monstrum! omnia
Quam fœda erant? quam turpia atque informia?
Spiritus at olim hic pulchritudine ceteros
Longe anteibat.nunc ab illo qui fuit
Mutatus eheu vt repente totus est?
Hæc illa merces: quam rebellare Domino
Accepit ausus.Triplicem faciem caput
Habebat.vnam pallidam, rubram alteram,
At tertiam atram.crista summam vertebram
Tegebat ingens.maximas sub singulis,
Binas, volucri competentes tam fera,

Alas agebat flatus horrificus trium
Ventorum: ad illas comparari non queant
Quæ mare per altum vela inumbrant æquora.
Glacie gemebant terga duræ hinc Cocyti
Adstricta: guttas sexque lumina sanguinis
Atri exspuebant, menta fœdantes tria, &c.

Qua quidem in descriptione Dantes locum primum indicat in quo Lucifer crucietur, quem dicit lacum esse congelatum; deinde eiusdē magnitudinem demōstrat, bis mille scilicet cubitorum, vt Landinus quidem Dantis interpres scribit. Crista capiti superimposita superbiam denotat & inuidiam. Tres facies, vt quidam volunt, tria vitia, iracundiam, auaritiam & acediam siue ignauiam designāt: rubicunda quidem iram, quæ bilis est feruor, & sanguinis inflammatio; pallida siue lurida auaritiam; atra acediam. Bini oculi cuiusque faciei binæ sunt, iræ, auaritiæ, & acediæ immoderatæ cupiditates; binæ alæ, bina sunt iritamenta. Duę irę alæ sunt turbatio & furor, vnde ventus crudelitatis proflat; auaritiæ, rapacitas & tenacitas, quæ vento ingratitudinis aguntur; acediæ, tristitia & negligentia, vnde odij ventus. Tres ergo hi venti, crudelitas scilicet, ingratitudo & odium, Cocyti stagnum congelant, & caritatem, pietatem ac conscientiam obturant & profligant. Alarum magnitudo animi elationem exprimit. Singulæ facies os habent & gulam; quo innuitur omnes his vitijs pollutos atque obnoxios quasi viuos à diabolo deglutiri. Lachrymæ pœnitentiam significant, post factum sero venientem. Sed de his iam satis:

tis: nunc ad alia redeamus. Habent maligni Spiritus vires maiores aut minores, prout scientia maiori aut minori sunt prædití. Vnde alij in prouinciam, alij in ciuitatem, alij in arcem, alij in vnum tantum hominem, alij etiam in vnum tantũ vitium dominium habent. Sicut enim à Deo vnicuique regno aut regioni custodiendæ ac protegendæ Angelus bonus, tamquam Princeps, datus est: ita à Lucifero spiritus malignus ijsdem singulis tamquàm dominus est impositus, qui non minori studio & cura ad malas ac diabolicas actiõnes incitat, quam ille alter ad diuini numinis cultum, ad pacem, ad iustitiam & ceteras virtutes inflammat. Atque hæc quæ inter malignos spiritus est eminentia non nomine tantum sed reipsa talis, coacta tamen est. Cacodæmonum enim alij alijs obediunt, ijs scilicet in quibus maiores vires & accuratiorem scientiam agnoscunt & admirãtur: non quod ament eos aut magni faciant, sed eam tantum ob caussam quod pluribus eos & validioribus rationibus ad nocendum homini, in Dei contemtum, quem capitali odio prosequuntur, instructos sciunt. Spiritus enim hi postquam à Deo desciuerũt, omni impuritatis labe polluti sunt, humani generis hostes infestissimi, in omni iniquitate subtiles, cupiditate nocendi ardentes, inflati superbia, ad fraudem semper intenti. Ijdẽ hominum sensus mutant, inquinant affectus, vigilantibus obstrepunt, dormientes perturbant, immittunt morbos, excitant tempestates, in Angelos lucis se transformant, & diuinam sibi vindicant atque vsurpant potestatem. Quamuis vero capitalia inter ipsos vigeant odia; conspirant

Vnicuiq; regioni bonus & malus angelus praest.

nihilominus,& sub ijsdē signis contra hostes suos apertos acerrime bellum gerunt;nec inferiores superioribus submittere se dubitant, tantum vt homini & ceteris creaturis tanto maiora adferre posśint damna. Quare ordo hic superioritatis,vt ita dicere liceat,inter spiritus hos malignos,ordo est naturalis, quem à Deo in creatione acceperunt,quemque ipsi postea propria malitia ita deprauarunt ac corruperunt, vt nihil in Dei honorem, qui vltimus finis est rerum omnium, sed omnia in eius contemtum moliantur. In hac vero præeminentia illi qui maioribus naturę dotibus,vt potentia, fortitudine, scientia, atque alijs eiusmodi in principio àDeo ornati fuerunt, maius etiam atque atrocius commiserunt peccatum; vtpote qui ardentiori conatu ac desiderio ad æquales diuino numini honores adspirarint, quique magis erga Deum fuerint ingrati. Ijdem rupto federe & diuinæ legis iugo excusso,multo iam maioribus viribus hominum genus infestāt. At in beatis angelicis spiritibus ordo hic naturalis incorruptus atq; incōtaminatus viget,nec nisi ad bonū tēdit:vt S.scriptura tradit de illo Angelo
Dani.10. principe Iudææ protectore,qui diebus vno & viginti à bono itidem Angelo Persię præside impeditus fuit quo minus populum Israeliticum è seruitute potuerit liberare, donec tandem Michael princeps magnus consurrexit, & in auxilium ei venit. Et duo quidem hi Angeli alter alteri restiterunt, non odio aliquo aut ira incitati, quæ nequaquam in ipsis locum habent; sed quod alter existimaret melius esse populum Israeliticum quamprimum è seruitute educere, alter vero pu-

to putaret ad maiorem Dei honorem captiuitatis illius exitum spectaturam, si quanto lõgior esset, tanto longius ac latius Dei nomen inter idololatras illos diuulgaretur ac celebraretur, & illi Iudæorum exemplo moniti vitam maturius emendarent. Honestæ huic concertationi tum finis fuit impositus, quando id quod diuinæ voluntati magis congruum erat, per Michaelem à Deo ipsis fuit reuelatum. Non vero existimandum est, posse bonum Angelum à malo cogi aut impediri; sed contra potest malus angelus à bono impediri, vt in Apocalypsi bonus Angelus Sathanam ligasse traditur. Porro nonnulli horum malignantium spirituum nouem constituunt ordines, totidem scilicet quot Angelorum bonorum sunt chori: hancque distinctionem ex eorũ operationibus & effectis sumunt. In primo ordine ij sunt qui falsi Dij vocãtur, quod scilicet vt Dij coli voluerint atque adorari; vt ille qui Delphis sub Apollinis nomine oracula reddidit; vt ille qui Pythiam vatem adflauit; vt illi qui ab AEgyptijs alijsque populis sub varijs idolis ac simulacris pro Dijs culti fuere: quorum princeps est Beelzebub. Secundus ordo mendaces complectitur, qui numquam verum, sed vnum semper pro altero respondent: quorum caput esse Python creditur. Qui in tertio sunt ordine Vasa iræ omniumque malorum inuentores dicuntur: in quos Belial, id est, contumax siue inobediens, imperium habet. Quartæ classis asseclas scelerum vindices appellant: quibus præest Asmodeus. Quintum ordinem tenent deceptores & fraudulenti, qui magis & veneficis inseruiunt.

Nouem secundum quosdam, cacodæmonũ ordines.

S s hus

his Sathan præest. Sextus ordo quos habet, Aereæ potestates nominantur, quod in nubibus tonitruis & fulguribus se immisceant. horum princeps Meresin dicitur. Sextam classem Furijs tribuunt, quæ discordias, bella, rapinas, incendia inter homines spargunt. his præest Abaddon, id est, Exterminator. Octauo ordini qui accẽsentur, exploratores sunt atque accusatores: quorum princeps est Astaroth. Qui in nono sunt denique ordine, tentatores & insidiatores appellantur; princeps vero eorum Maimon. Iam cacodæmonum multa nomina in sacris litteris reperiuntur. *Diabolus* dictus est, quæ Græca vox calumniatorem significat; *Belial*, id est, sine iugo aut domino, vel exlex: *Dæmonium*, ob scientiam: *Beelzebub*, id est, rex muscarum: *Sathanas*, quod est, Aduersarius: *Behemoth*, quod est, Bestia: *Leuiathan*, id est, Peccatorum conglutinatio. A Dante in poemate illo quo Infernum descripsit, *Alchino, Calchabrina, Cagnazzo, Barbariccia, Libiccoccho, Draghinazzo, Cirriato Sannuto, Grafficane, Farfarello, Rubicante* appellatur: quas voces nõnulli ita exponũt; Alchino denotare ad vitia in clinatũ; Calchabrinam, diuinę gratię cõtemtorẽ; Cagnazzũ malum canẽ & mordentẽ; Barbariccia fraudulentũ; Libicocchum, libidine accensum; Draginazzum, virulentũ; Cirriatum Sannutum, porcum; Grafficanem, oppressorem; Farfarellum, nugatorem; Rubicantem, furibundum, in censum & audacem. Sed decem hæc quæ apud eundem exstant nomina nos commodius alibi ad denos naturæ intelligibilis, cœlestis atque elementaris gradus applicuimus. Cassianus & alij nonnul-

Cacodæmonum nomina.

nonnulli inquiũt, tot eſſe ſpirituum ordines quot hominum ſunt ſtudia & inclinationes. Illud quidem certum eſt ex ijs qui Pagani dicuntur magnum eſſe in extremis Septemtrionalium regionum oris, Noruegia, Biarmia, Scricfinnia & Lappia numerum, qui frequentes in ſemitis ac triuijs adſtantes, etiamſi tranſeuntibus non noceant, præſtigijs tamen varijsque illuſionibus imponunt. Alij horum ſpirituum homines nocturno tempore infeſtant, in eosque irruunt: alij ita ad furorem inclinati ſunt, vt non tantum eos quorum corpora Dei permiſſu occupârunt, miſere huc illuc agant & torqueant, verumetiam in obuios quosque incitent atque impellant. hi ſunt de quibus D. Apoſtolus Matthæus loquitur, quũ ait: *Et quum veniſſet* (Ieſus) *ttansfretũ in regionem Geraſenorum, occurrerũt ei duo habentes dæmonia, de monumentis exeuntes, ſæui nimis, ita vt nemo poſſet tranſire per viam illam.* Nunc age naturam horum ſpirituum atque effecta latius aliquanto explicemus. *Alia dæmonum diuiſio.*

De admirabili, quo dæmones vtuntur, intelligendi modo; de eorum ſcientia; de modo & materia corporum quæ interdum aſſumunt.

CAPVT II.

DVRANDVS, Henricus & alij nonnulli in ea fuerunt opinione, quoad intelligendi vim & modum nullam eſſe inter homines & angelos *Quæ ſit inter homines & angelos.*

Quoad intelligendi modum, differentia.

gelos discrepantiam, sed tam huius quam illius intelligentiam formari per præsentiam obiecti intelligibilis, vel in se ipso, vel in sua caussa. Scotus vero & Beatus Thomas censuerunt longe aliam ac valde diuersam esse homini ab angelo intelligendi rationem. neque enim angelum siue spiritum species rerum creatarum & corporalium in intelligendo recipere; sed eas naturaliter cum intellectu suo in ipsa creatione habere vnitas. In hoc tamen dissentiunt, quod Scotus vult, angelos species naturales ad substantias spirituales & materiales generice & specifice tantum intelligendum aptas habere, non vero eas quæ indiuidua repræsentent, aut res accidentales, vel quæ à libero hominis arbitrio dependent. Ait enim, Angelum species has non è sua natura, sed ex rebus intellectis sumere. Ad probandam suam sententiam subtilissimus magister has adfert rationes: quod si aliter statuamus, necesse sit fateri, species has naturales in Angelo esse infinitas, sicut & indiuidua rerum materialium numero infinita sunt & indeterminata. Deinde concedere oporteret, Angelum sua natura res fortuitas & contingentes, quæque adhuc futuræ sunt, intelligere: quarum tamen cognitio soli Deo, vt supra diximus, reseruata est. D. vero Thomæ, & plerisqueomnibus Theologis impossibile videtur, vt Angeli natura simplex & incorporea intellectum recipere possit à rebus intellectis particularibus aut accidentalibus; quum res coporeæ propria virtute in Spiritum agere non possint, multo minus spiritualem aliquam producere qualitatem: vnde concludit nec

speci-

ſpeciem aliquam intelligibilem in angelico intel lectu generare poſſe. Præterea Deus, vt ſupra attigimus, res omnes medijs quibuſdã colligauit, ita vt ab vno extremo ad alterũ tranſiri nequeat niſi per ipſa intermedia. Quare quum illud eſſe quod formam ſuam à pura habet materia, vnum ſit extremum, & illud eſſe quod formam ſuam habet ab intellectu, alterum ſit extremum, quorum medium eſt illa forma quæ eſſe ſuum habet à phantaſia ſiue imaginatiua; nec vero Angelus formam hanc materialem talibus medijs producere queat, vtpote phantaſia ſiue imaginatiua potentia deſtitutus: manifeſtũ eſt Angelum intelligere per ſpeciem ſuam naturalem, non vero per ſpeciem aliunde receptam. Statuit igitur communis Theologorum ſchola, formas intelligibiles intellectui angelorum infuſas eſſe, & naturales dici, vel quod angelicæ perfectioni velut debitæ ſint, vel quod cum angelorum intellectu concreatæ ſint, non tamen ab eſſentia promanẽt. nec fidẽ facit Auguſtinus, inquiens: *Vnicuique ſpiritualium creaturarum impreſſæ ſunt à verbo Dei omnes rationes rerum*. Sed quia diſputatio hæc valde ſubtilis eſt, nec ab omnibus recte intellecta, miſſam eam faciemus. Illud tantũ, vt ad Scoti argumenta reſpondeamus, dicimus, Angelos accidentia particularia intelligere non per formas particulares quas naturaliter poſsideant, ſed per vniuerſales, quæ in excellentia quadam res ſingulares repræſentant. Velut exempli gratia: Spiritus humanam ſpeciem conſiderans & cognoſcens, eadem ſpecifica intelligentia ad omnium hominum qui iam ſunt quique fuerunt, cognitionem deſcen-

Cap. 1. ſent. diſt. 3. q. 2.

descendeere. Dici insuper non potest, per intellectum & speciem repræsentantem sequi, spiritum futura nosse: siquidem vt species actu secundo repræsentetur, requiritur vt res exsistentiam suam aut coexsistētiam habeat aut saltē habuerit simul cum intellectu creato in cognitione intuitiua. Angelus naturæ intelligibilis est perfectæ, ideoque eas res tantum cognoscit quæ esse suum certum habent aut quasi certum in suis caussis, nec naturalis ipsius potentia vlterius se extendit quam ad cognoscendum res eas quæ ad naturæ pertinent ordinem. atqui humani cordis cogitationes eò non referuntur, quia accidentia sunt, dependentia à caussa libera: eamque ob caussam alij cuidam ordini subiectæ sunt, extra omnem Naturæ necessitatem posito, qui solus est & vnus Deus. Licet ergo hinc concludere, spiritum tam malum quam bonum excellentiori quodam modo per naturalem suam virtutem intelligere, quam hominem. Homo enim scientiam suam siue intelligentiam habet à rebus sensibilibus, circa quas non facilis modo est error, verum etiam vix vlla certitudo. Spiritus autem intellectus sui ope cognoscens, numquam decipitur aut errat: eoque res omnes, scit, cognoscit & videt in illa ipsa vera & reali essentia qua sunt, & non aliter. Atque hoc intelligendum est de rebus naturalibus, & quarum Angelus tamquam creatura finita, capax esse potest. Earum enim quæ à diuina pendent voluntate, vel libero hominis arbitrio, nullam potest habere scientiam certam, nisi in quantum ipsi à Deo reuelatum fuerit. Quamobrem mali spiritus sæpe decipiuntur & ipsi,

Vide supra lib. 2. c. 10.

Spiritus in intelligēdo non errat.

D. Thom. in tract. 99

ipsi,dum arroganter id intelligere de eoque iudicare volunt quod scire ipsis non est datum; & alios decipiunt, quibus falsa pro veris obtrudunt. Id videre est in antiquis illis responsis siue oraculis, quæ vel ita dubia atque intricata sunt vt quid sibi velint certo intelligi nequeat; aut omnino mendacia sunt & vana. Vt illud: *Aio te AEacida Romanos vincere posse.* & illud, quod Paullus Grillandus scribit Braccio Senensi, maximo incantatori, datum fuisse his verbis: *Ibis redibis non morieris in bello:* quæ verba prout interpuncta aut distincta fuerint, tam ad vnum quam ad alterũ sensum detorqueri possunt. At boni Spiritus numquam errant: quia non temere iudicant, sed ad diuinæ voluntatis cynosuram siue normam vnice sese accommodant; nec res fortuitas aut accidentales scire præsumunt, nisi in quantum Deo placuerit ipsis reuelare. Nunc vt ad alia veniamus, Spirituum scientia in eo quoque multum ab hominum cognitione differt, quod illa non mentis aliquo discursu aut ratiocinatione, ab vniuersalibus ad particularia, à notioribus ad minus nota procedendo acquiritur; sed longe promtior est, immo tam admirabilis & stupenda, vt primo statim intuitu Angelus intellectu suo capiat res omnes quæ Naturæ gremio continentur, sine vlla ratiocinatione. Quocirca Spiritus in cognoscendis herbarum, lapidum, animalium & ceterarum rerum proprietatibus & viribus nullum ponunt laborem: sed vbi primum leonem aspexerint, statim qualitates eius omnes norunt, fortitudinem scilicet, feritatem, instinctus naturales; pellis, ossium, carnis pro-

16. q. de dæm. p. 1. q. 56. Tert. Apol. cap. 21.

Spiritus intelligunt sine ratiocinatione.

proprietates, quidquid denique de ſpecie leonina cognoſci poteſt. Similiter hominem videntes, ſine vlla ratiocinatione vel argumentis naturam eius omnem cognoſcunt: eſſe videlicet animal non ſolum rationale, ſed etiam viſibile, diſciplinæ ac ſcientiarũ, & beatitudinis capax: & ſic primo intuitu ſtatim omnes alias eiuſdem proprietates & conditiones perſpiciunt, ac ſi perfectionem hanc videndi, cognoſcendi atque intelligendi omnia eius particularia ex ſua ipſorum natura immediate eſſent cõſequuti. Multo minus Spiritus componendo & diuidendo occupantur, vt hominis ingenium, quod ob imbecillitatem in prima rei intellecta cognitione nõ ſtatim ea omnia apprehendere & intelligere poteſt quæ in re iſta inſunt, ſed ad ſcientiam per viam compoſitionis & diuiſionis peruenire neceſſe habet. Iccirco de hac partium numeratiuarum diuiſione, tãquam neceſſario ſcientiæ acquirendę inſtrumento, loquens Plato, eum hominem ſapientiſsimum appellat, qui diuidere ſciat & numerare. Spiritus vero, vt intelligant, nec diuiſione nec compoſitione opus habent, propter excellentiam, quod in ipſis eſt, luminis naturalis. Tenent enim in Natura intelligibili eumdem gradum quem corpora cœleſtia. atqui corpora cœleſtia, vt cœlum, ſtellę, ſol, luna, & reliqui omnes planetæ ſuam in ſeipſis habent perfectionem; ſicut contra res terreſtres motu perficiuntur. quare neceſſe eſt vt Spiritus tam boni quam mali perfectionem ſuam habeant abſque motu ſpirituali, id eſt, ſine ratiocinatione, compoſitione & diuiſione, aut numeratione: quemadmodum vicißim homo tam-

Plato in Epinom.

quam

quam multo inferioris atque imbecillioris naturæ,non nisi per hanc viam ad ſcientiam ſapientiamque graſſari poteſt. Hinc eſt quod nonnulli Theologi affirmant dæmones Theologiæ,Philoſophiæ, Mathematices,Aſtrologiæ,Arithmetices,Logicę,Grammaticæ, Muſices & Medicinæ eſſe peritos; quique inter ipſos infimus ſit & viliſsimus, longe quouis homine eſſe ſapientiorē. Quia enim ſpiritus merus eſt intellectus,nec corpore grauatur, aut rebus materiatis impeditur; rerum omniū à ſuperficie terræ ad infimam vſq; abyſſum vires habet cognitas,lapidum, gemmarum,mineralium,vermium,animalium:marmoris,porphyritis,magnetis,coralij,pumicis,ſilicis, iaſpidis,adamantis,chriſolithi,pyropi,ſmaragdi, topazij,carbunculi,margaritarum; auri, argenti, æris,plumbi,ferri,ſulphuris, argenti viui,ſtanni. Nouit idem proprietates vermiculorum omnium, murium, teſtudinum, lutrarum, caſtorum: cognita habet genera omnia piſcium tam fluuiatilium quam marinorum. Perſpicit vires ac proprietates omniū animalium,leonis,tigridis, vrſi,elephantis,cameli,equi,bouis, aſini, muli, bubali,canis,felis,ouis,lupi,vulpis,leporis,cuniculi,taxi,martis,gliris,ſimię,cercopitheci,&c.Nouit vires omnium herbarum, arborum, plantarum,fructuum,foliorum,radicum,ſeminum,ſuccorum & liquorum,quos,quas & quæ terra vllibi producit.Quid devolucrum generibus dicam? quorum nullum,ſiue terreſtre illud ſit, ſiue aquatile,ſiue aereum,ſcientiam ipſius effugit: vt ſunt meleagrides, gallinæ, pauones,anſeres, anates, cycni,fulices,halcyones,grues, ciconiæ, mergi:

luſciniæ, merulæ, cardueles, linariæ, pſittaci, picæ, corui, cornices, columbæ, turtures, palumbes, coturnices, perdices, gallinæ montanæ, noctuæ, paſſeres, ficedulæ, accipitres, miluij, falcones, veſpertiliones, aquilæ, ſtruthiones, & quam vnicam eſſe dicunt, phœnix. Quatuor inſuper elementorum naturam & vires ijdem habent cognitiſsimas: tonitrui, fulguris, nubium, meteororum, chaſmatũ, traiectionum, pluuiarum, niuiũ, tempeſtatumque cauſſas idem optime nouit. Infallibili oculo adſpicit veras ſolis, lunæ aliarumque ſtellarum tam fixarum, quam errantium, polorum, ſignorum Zodiaci, cœlorum denique omnium qualitates, curſus & in hæc inferiora vires atque effecta: omnes omnium ſpirituum tam bonorum quam maledictorum ordines, conditiones, qualitates & officia idem nouit: & vt verbo præcidam, nulla eſt res in hoc Mundo à Deo creata, quæ viuaciſsimum & perfectiſsimum angelorum intellectum latere queat. Quum igitur tanta ſit tamque profunda ſpirituum ſcientia, mirum non eſt tot tantaſque res viſu admirabiles, opinione incredibiles ab ipſis patrari; & quidem rerũ naturaliũ ope, quas multo melius intelligũt, multoque peritius ſuis locis & tempoirbus applicare poſſunt quam homo. Vnde ſæpenumero perſpecta habentes regum & principum conſilia, eorumque potentiam conſiderantes, bellorum tam cauſſas & principia quam exitus coniectura præcipiunt, alijſque miraculoſo quodam modo prędicunt. Quare grauiter errat Bodinus, exiſtimans humani cordis cogitationes à ſpiritibus aſsiſtentibus ſciri poſſe. Quam in rem exempla adfert quædam

Bodin. lib. 4. Theat. Nat.

quædam, primum veneficæ cuiusdam, quæ inter quæstiones & tormenta confessa sit, sibi quęcumque interioribus animi sensibus conceperit, à dæmonio statim aperiri: deinde magi cuiusdam Lascoti nomine, qui spiritu indice omnia in chartis lusorijs puncta, à circumstantibus animo concepta diuinare potuerit. Pro sententiæ suę fundamēto Bodinus verba illa Ecclesiastæ ponit: *In cogitatione tua regi ne detrahas, & in secreto cubiculi tui ne maledixeris diuiti; quia & aues cœli portabunt vocem tuam, & qui habet pennas, annunciabit sententiam.* Regem interpretatur Deum; aues cœli Angelos; pennatum, dæmonem, Rabbinorum deliria sequutus. Sed hæc alibi à nobis sunt confutata: spiritus vero res fortuitas, nedum humani animi cogitationes, scire non posse, supra vbi de Angelorum natura egimus, est ostensum. Nunc de corporibus Spirituum vt dicamus aliquid, locus admonere videtur. Et primum certum est, posse Spiritus corpus materiale atque elementare, eius potestatis quam in res materiales habent beneficio, assumere; quo quidem non opus habent pro se, sed vt rerum à sensibus retrusarum notitiam homini communicent, aliaq; eiusmodi peragant. Ad vim contemplatiuam quidem, quæ in Angelis est, quaque Deo creatori rebellarunt, quod attinet, nihil quidem illa corporis indiget velo; verū ad vim exsequutiuā quod spectat, quæ in ijsdē est, vtpote diuinæ potestatis, vt à D. Paullo nominantur, ministris: conueniens sane videtur vt corpore se vestiant, quo apparere nobis, atque id quod volunt exsequi possint. Cuius quidem rei in antiquis monumentis infinita fere leguntur ex-

Ecclef. 10.

Spiritus an corpora possint assumere.

empla: vt in sacris scripturis de illo Angelo qui Balaamo apparuit, eumque ne populo Dei malediceret, absterruit: de duobus Angelis quos Abraham hospitio excepit: de eo qui Tobiam iter facientem duxit & reduxit, cibum potumque vnà capiens; de diabolo qui Christum in deserto tentauit, multisque alijs, quos breuitatis caussa iam omitto. duos tantum è profanis historijs addo, Plotinū, qui geniū suum oculis adspexit; Brutū, cui & ipsi genius apparuit, & instantem vitæ exitum prædixit. S. quidem Antonius multis modis à diabolo tentatus scribitur, & in primis aliquando sub figura aureæ massæ. Ioannes Andreæ scribit, diabolum in formam Archiepiscopi Syluani se transformasse, vt sancto homini infamiam suis factis conciliaret: postea vero fraudem publice ad populum confessum, rem vti erat omnem enarrasse; atque ita Syluani innocentiam palàm esse factam. Multa alia exempla de Angelis qui visibili forma apparuerunt, supra allata sunt, quorum plenæ sunt tam sacræ quam profanæ scripturæ. Ex quibus intelligi potest, falsam esse Rabbi Mosis aliorumque Hebræorum, qui apparitiones per Angelos factas, non in corpore visibili, sed intrinseca tantum mentis visione factas esse crediderūt, opinionē. Tertullianus existimauit, corporis ab Angelis assumti eū esse modū quo filius humanam carnem assumsit, vnione hypostatica: quod tamen dictu vel etiam cogitatu valde est absurdum. Est enim grande miraculum vno subiecto duas naturas terminari ac contineri. Præterea quando Angeli in forma humana vidēdos se præbuerunt, si eorum cum talibus corporibus

Ioan. Andr. in Hieron. part. 2.

Tertul. in lib. De car. Chri.

Error Tertulliani.

ribus

ribus vnio vere fuisset hypostatica, fatendum fuerit homines ipsos factos esse, aut monstra sub humana figura aliam quampiam naturam occultantia. Vnde liquet quantumà vero absit Tertulliani sententia: ex qua hoc etiam sequeretur, filij Dei Incarnationem non ita pro magno miraculo habituros Angelos, si hanc coniunctionem ipsi in seipsis essent experti. Corpus igitur in quo spiritus apparent, non est verum naturale corpus, sed est tamquam instrumentum à Spiritu ad actiones ipsius fabricatum, & tamquam signum vel indicium ad præsentiam significandam, & tamquam vestimentum ad amiciendum: quod quidem ille sibi facile comparare potest. Quum enim facere posit omnia quæ motus beneficio fieri possunt, & apparitiones sub diuersis formis in corporis tantum humani, leonini, aut alterius cuiusdam animalis effictione consistant, hęcque ipsa effictio fiat per motum localem: dubium non est quin spiritus corpus sibi, motus beneficio, effingere queat: quo quidem motu corpora omnia, applicatis rebus actiuis naturalibus, aut condensantur, aut clarificantur: vt in picturis videmus, quę motus beneficio additis coloribus, tandem egregij artificis manu ex voto ipsius perficiuntur. Hoc ipsum confessus est Augustinus, inquiens, Spiritum applicare se figuræ, accomodare se coloribus, accedere sonis, supponere se odoribus, & in saporibus se abscondere. Scotus de materia eorum corporum quæ Angeli assumunt, tractans, eorum reprehendit opinionem qui putant ex nihilo hæc ab Angelis, aut materia cœlesti fieri. Ex nihilo enim aliquid facere poten-

Spirituum corpora qualia.

Spiritus vnde corpora sumant.

potentiæ esse infinitæ;nec finito cuicumque, sed immenso tantum & interminabili creatori tribui posse. Vt vero Angelus è cœlesti materia corpus sibi effingat fieri non posse;quum cœlum generationis & corruptionis sit expers. Vnde colligit, spirituum corpora nobis apparentium, ex aere esse imperfecte misto. Idem Gregorius affirmat, dicens: *Nunquam Abraham Angelos videre potuisset, nisi corpus ex aere assumsissent.* Cui Beda subscribit,his verbis: *Angeli ad nos venientes corpus ex aere sumunt.* Caussam vero cur ex aere potissimũ Spiritus corpus sumant hanc addunt, quod elementum hoc præ ceteris ad spirituum functiones peragendas maxime sit commodum,vtpote quòd sua natura facile raresiat,ac rursus etiam vbi vis quædam est quæ hoc facere possit, condensetur. Et quemadmodum frigore videmus aquam in crystallum aut glaciem conuerti;itaquoque aer occulta quadam vi, Angelis non ignota, secundum voluntatem spiritus mouentis magis aut minus crassescit. Beatus Thomas Aquinas censet, corpora hæc assumta magis ad vaporum terrestrium quam alterius rei similitudinem accedere. Sanctus Bonauentura concludit, præter aeris elementum ad corpora illa ab Angelis assumta requiri etiam vaporem terrestrem aut aquatilem, tam propter varietatem condensationis quam multitudinem colorũ. Sic enim ait: *Sed adhuc quia hoc difficile est intelligere, quomodo ex aere sine alterius elementi commistione fiat corpus solidum, & diuersis coloribus coloratum, quum colores*

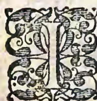
Bonauen. in 2. Sent. d. 8. q. 2.

colores producere non sit aptus, nisi mediante auxilio naturæ, ideo tertia via detur adhuc probabiliter, scilicet, quod corpus assumtum ab Angelo corpus pure elementare non est, non quia sit ex quatuor elementis, neque quia sit ex puro & simplici elemento formatum, sed quia principaliter formatur ex aere, cum aliqua admistione alterius. Sicuti videmus in nube, quæ non est corpus plene mistum; habet tamen in se naturas plurium elementorum. Per hunc modum & corpus ab angelo assumtum, principaliter ab aere intelligitur esse formatum, concurrente ad hoc natura alicuius vaporis terrei vel aquei; qui quidem faciat tam ad varietatem condensationis quam ad multiformitatem coloris. Hanc autem non oportet Angelo de longinquo mendicare, quũ aer pro magna sui parte sit cõmistus vaporibus.
Atque hæc quidem opinio longe veri est similior, cum corpore scilicet à spiritu assumto coniunctum esse aliquid vaporis terrei vel aquei, vt scilicet tanto facilius formam quam vult spiritus exprimat: eius tamen perparum esse. Corpora enim eiusmodi facile & in vno momento euanescere, & mortalium oculis subtrahere se videmus. Quod si multum aquæ aut terræ in eis esset; præterquam quod difficulter eiusmodi corpora à spiritibus assumi possunt, quum elementa hæc solidiora sint ceteris; etiam in disparendo reliquiæ aliquæ vel terræ vel aquæ remansuræ fuerint, vt in igne fieri solet, qui fauillas & cineres relinquit. At Spiritus ita euane-

ſcunt, vt nihil poſt ſe relinquant, niſi quando mortuorum corpora induunt; qua de re ſuo loco agemus.

De Spiritibus Incubis & Succubis, deque eorum cum viris & feminis carnali commiſtione & generatione.

CAPVT III.

INCREDIBILE quidem, verum tamen eſt, poſſe malos ſpiritus (de bonis enim & ſanctis abſit vt quidquam tale cogitemus) corporibus eiuſmodi ex aere formatis indutos, cum hominibus actus venereos exercere, atque etiam generare. Hoc ſpirituum genus Incubos & Succubos appellant. Incubos quidem quod ſub viri forma cum mulieribus committeatur: Succubos, quod mulierum ſpecie corpora viris ſubſternant. Luxuriæ hæc exercitatio minime ob voluptatis ſenſum, quo non titillantur, à Spiritibus ſuſcipitur: ſed eam tantũ ob cauſſam vt hominem in idem in quo ipſi ſunt præcipitium ſecum abripiant, in Dei indignationem ſcilicet & iram. Quamquam autem naturaliter per ſe ipſi coire, & generare nequeant, quippe corpore, ac proinde etiam ſemine vaſiſque ſpermaticis, & in primis calore deſtituti (quæ omnia ad generationem requiruntur) nihilominus tamen natu-

Incubi & Succubi vnde dicti.

Spiritus quomodo poſſint generare.

naturalibus illi medijs vsi, primum se in muliebrem effigiem transformant, & viro substernunt, receptoque ab eo in corpus assumtum semine, momento temporis cum femina congredientes illud in matricem transfundunt; vnde nonnumquam fetus procreantur, in primis quando semen prædictum eadem qualitate & calore naturali conseruatum, in conuenientem materiam, tempus ac locum inciderit. Scotus de hac generatione loquens ait: Quantum ad generationem ab immundis factam spiritibus, dicendum est fieri eam virtute seminis ex viro decidentis, & in feminam transfusi, in quo, vt communiter dicitur, virtus patris seruatur. Et si dæmon semen illud recipere posſit, idque in naturali sua qualitate ad generationem apta eo vsque conseruare, donec illud queat transfundere; nihil facit quam quod primum semen illud in corpus assumtum recipit, & postea in mulierem cui incumbit, transfundens, localiter mouet. quod quidem semen si qualitatem suam & calorem naturalem prius non amiserit quam à muliere in matricem sit receptum, non minus generationem caussari potest quam si ab ipso homine cuius fuerat, esset transfusum. Augustinus eadem de re verba faciens, Fama, inquit, vulgatum est, & à multis approbatum, atque etiam acceptum ab ijs de quorum fide dubitari non debet, Faunos & animalia quædam syluestria àvulgo Incubi dicta, mulieribus ita molestos fuisse, vt concumbere cum ipsis luxuriamque explere cupierint. Aiunt quoque reperiri quoddam dæmoniorum genus à Gallis Dusij dictum, quod continuo mu-

Scot. in 2. Sent. d. 7. q. 1.

August. li. 15. De ciui. Dei cap. 23. & li. 1. Quæst. sup. Gen. 41

lieres eiusmodi immunditie tentare, nonnumquam etiam libidinem explere soleat, ita vt negare hoc hominis sit imprudentis. Henricus Institor & Iacobus Sprangerus, qui à Papa Innocentio VIII. cũ ampla auctoritate ad magos & veneficas per Germaniã exstirpandas electi fuerunt, affirmant, multas visas esse sagas in tergum prostratas prono ventre, membra tamquam in actu venereo mouentes, spiritusque illos suos incubos visibiles esse persuasum habuisse; à circumstantibus vero nihil visum quam expleto actu vaporem teterrimum, hominis magnitudine à veneficæ corpore quasi euolantem. Quin etiam tamquam verissimum referunt, maritos nonnullos, eiusmodi spirituum, quos homines existimabant, cum vxoribus suis concubitum videntes, arma arripuisse; sed disparentibus incubis, ludibrio habitos, & à mulieribus acerbe irrisos esse. Ijdem auctores sunt iuuenculam quamdam monacham longo tempore cum incubo rem habuisse; idque sociarum vni Christinæ nomine aperuisse. Iussisse Christinam vt bono esset animo, ac cubitum se conferret: sperare, noctem eam quietam habituram. velle enim in se molestiam hãc recipere. Christinam ea nocte ab incubo ita infestatam, vt aliquoties ad vitandam immũdissimi spiritus petulantiam atque importunitatem è lectulo surgere coacta fuerit: deinde quũ ad preces se conuertisset, ab eodẽ tota nocte ita vexatam & percussam, vt sequenti mane obuiæ alteri illi monachæ dixerit: Molestiæ illi tuæ quam in me receperam, renuncio; quandoquidem maledicti spiritus tentationes ægre hac nocte,

Sagæ concumbere visæ cum dæmonibus.

Monacha ab incubo tentata.

cte, nec ſine vitæ meæ periculo effugi. In vitis quoque Patrum mulier quædam, quæ tale cum peſſimo diabolo ſex continuis annis habuerat commercium, D. Bernardi precibus liberata legitur. Nec vero mirum eſt ſpiritus hos in viros ac mulieres talia patrare poſſe: quamuis multi in tam horrendum peccatum non conſentiant. Omnes enim eorum ſenſus Deo permittente, ita ligant atque obtundunt, vt tamquam ſtipites & trunci immobiles iaceant, ac nulla alia re vitam quam reſpiratione teſtentur. Apud Hectorem Boethium, qui de rebus Scoticis ſcripſit, dæmonis ſuccubi talis exſtat hiſtoria. Carictæ (vel Gareothæ) regionis vico quatuor vix paſſuum milibus ab Aberdonia, adoleſcens formoſus coram Aberdonenſi antiſtite queſtus eſt palam, ſeſe à dæmone ſuccubo (vt vocant) gratiſſima omnium quas vidiſſet forma, multos ante menſes infeſtatum; eundemque occluſis foribus noctu ad ſe ingredi, blanditijsque in complexum pellicere, immò compellere: dubia luce abire ſine ſtrepitu ferè. nullo ſe poſſe modo, quum plures tentaſſet, à tanta ac tam turpi veſania liberari. Iubet continuo optimus Epiſcopus adoleſcentem aliò ſe conferre, & plus ſolito orationibus & ieiunijs vacare: fore vt pijs operibus intento victus cacodæmon terga ſit daturus. idque conſilium adoleſcenti religioſe exſequuto ſalubriter eueniſſe. Scribit Cæſarius Colonienſis, ſacerdotis cuiuſdam filiam à dæmone incubo ita infeſtatam fuiſſe vt liberari diu nequiuerit; tàdem vero vltra Rhenum à patre ablegatam, immundi Spiritus libidinem quidem effugiſſe, patrem

vero

vero à dæmone sic exagitatum & percussum, vt intra triduum mortem obierit. Merlinum aiunt, maximum olim in Britannia incantatorem, talis incubi dæmonis fuisse filium. Hic, vt à quibusdam proditur, natus fuit è monacha quadam regis filia, vel in loco solitario degente: ad quam Spiritus formam iuuenis formosissimi gerens, ventitare solebat, & cum ea in amorem pellecta, lasciue concumbere, donec tandem ea grauida facta Merlinum peperisset: quem tamquam sapientissimum vatem Britanni diu coluerunt. Huius tempore in Britannia Vortigerius quidam regnabat, qui ob crudelitatem & tyrannidem subditis valde erat inuisus; adeò vt vitæ suæ metuens, arcem statuerit inexpugnabilem ædificare, vt quasi compedes subditis res nouare studentibus inijceret, & in omnibus periculis tutum asylum & perfugium haberet. Delecto igitur loco, conuocatisque architectis, operis iussit fieri initium: sed vix iacta fundamenta quãto altius exstruebantur, tanto profundius in terram subsidebant. Re iterum atque iterum tentata, quum frustra omnia fierent, artifices ab incœpto desistendum monuerunt. Heic rex & voto se frustrari ægerrime ferens, & pro sinistro omine interpretatus, magos & hariolos siue vates conuocat caussamque ab eis sciscitatur, & simul consilium petit: à quibus responsum fuit, numquam opus processurum, nisi saxa fundamenti eius sanguine qui sine virili complexu è matre natus esset, tingeretur. Missi ergo qui vndique perquirerent; & tandem Merlinus pro tali agnitus atque adductus. Is quum ad re-

Merlinus incubi filius.

gem

gem venisset, caussamque & hariolorum respõsa cognouisset, vehementer obtestari cœpit, ne rex vanissimis hominibus fidem haberet, qui nihil aliud quærerent quam vt odium & inuidiam iniuste contra se conceptam explerent, & hominis innocentis sanguine regem polluerent. Deductus inde in locum, eoque diligenter considerato, veram regi caussam, cur ædificium stare nõ posset, indicauit, quod scilicet subtus ingens esset lacus. Re ita comperta, Merlinus ingenio vsus aquam aliò diuertit: atque ita castellum solo firmiori facile deinde fuit exædificatum. Post hoc factum Merlinus, vt Ioannes Poggius in Britannica scribit historia, non tantum pro sapiente, verum etiam insigni vate ab omnibus fuit habitus; multaque deinde alia non minus admiranda fecisse scribitur, adeo vt hodie quoque magna eius per Angliam sit fama. Eodem modo, ex incubis scilicet vel succubis, geniti videntur quos Mahumetani Neffesoglios vocant, & è spiritu sancto natos impiè credunt. hominum genus sceleratum, quibus tamen Turcæ tantum tribuunt honorem, vt à quo illi beneficium receperint beatum se putet: quin etiam tangi ab eis singularis felicitatis loco habent. Aiunt barbari capillos horum tanta esse virtute atque efficacia, vt ægrotis superimpositi morbos continuo depellant. quæ caussa Turcas impellit, vt ita natos esse credant: simul quod vitam illi agant ab hominum non consuetudine tantum verum etiam modo & moribus valde alienam. Et quamuis hæc omnia meræ sint diaboli illusiones; nec vllum scelus ab his hominibus alienum: dici tamen non potest quam reli-

Neffesoglij apud Turcas quales.

religiose ab omnibus colantur atque obseruentur. Similiter spiritus incubus in Polycriti forma, AEtolorum princeps creatus esse, & iuuenculam Locrensem vxorem duxisse legitur; cum qua tribus exactis maritali consuetudine noctibus, subito disparuit, grauidamque vxorem reliquit: quæ postea hermaphroditum, monstrosum valde partum edidit. Mulieris parentes attoniti monstrum in forum detulerunt, vbi conuocato senatu vocatisque aruspicibus deliberatum fuit quid monstro illo faciundum esset. consuluerunt alij vt partus flamma aboleretur; alij vt mater cum partu AEtolorum finibus exigeretur. Heic Polycritus nigro vestitu amictus repente apparuit, & precibus primum, deinde minis filium reposcit. Recusantibus AEtolis, in medium prosilijt, & infantem apprehensum totum deglutiuit, capite excepto, statimq; disparuit. AEtolis ingẽti stupore perculsis, & de legatis ad oraculum Delphicum mittendis consulentibus; infantis caput in medio foro iacens loqui cœpit, & graui oratione magnam cędem prædixit: quę non multo post sequuta est, prœlio inter AEtolos & Acharnanenses commisso. Sabinus narrat, in Bauaria nobilis cuiusdam vxorem mortuam, multisque lachrimis ab eo defletam, nocte quadam ei apparuisse, & dixisse, à Deo sibi in vitam redire permissum, ea lege vt matrimonium rursus celebrarẽt; in quod tamẽ ipsa consentire nollet, nisi à conuicijs, quib. frequẽter antea vti solebat, abstinere vellet. Quo promisso, mulierem ad maritũ redijsse, multosque annos cum eo vixisse, colore tamen semper fuisse pallido, multos etiam filios genuisse.

Polycritus incubus.

Mulier mortua ad maritum reuersa.

genuisse. Tandē die quodam marito ancillā contumeliosis verbis incessente, euanuisse, vestimēta vero eius iuxta calathum, pomis, quæ marito apportatum ibat, plenum, iuuenta. Nobilis quidam Venetus, animo luxuriosis cogitationibus, vt credibile est, occupato, per vrbem noctu ambulans, virginem (vel potius succubum eiusmodi spiritum) forma ac vestitu elegāter comtam atq; ornatam, forte fortuna ostio adstantem videt. accedit, rogat quid tam multa nocte in plateis negocij haberet. respondet illa, exspectare ancillas, à quibus domum deduceretur. Offert sevię comitem adolescens, modo gratū id haberet. Illa manu apprehensum ad domum vicinam deducit, vbi sibilo euocatæ duæ ancillæ statim cum lychnis ardentibus præsto fuerunt, domoq; aperta herā, vt videbatur, cū comite intromiserūt. Erat vero domus pretiosa admodū supellectili & ceteris reb. mire exornata, in primis vero parietes corio inaurato, quod tum apud paucos erat in vsu, tecti. Vult abire iuuenis, ac mulieri valedicit. at illa blande inuitat ac rogat, eam secum noctem agere vellet. Instruitur cœna, opipara scilicet: qua finita, iuuenis ad lectū cum mulieri concessurus, oculos per totum cubiculum circumferens, nec vllibi sacram aliquam imaginē conspicatus, Suo, inquit, arbitratu Deus vbique præsens est, simulque se crucis imagine signat. Quibus verbis vix prolatis, domus, ancillæ & mulier disparuerunt; iuuenis vero in cāmpo D. Paulli super ingenti cumulo quisquiliarum & sordium è proximis ædibus eò conuectarum solus fuit relictus.

Nobilis Venetus à suo succubo deceptus.

Simile

Rusticus Vicetinus. Simile quid rustico cuidam in agro Vicetino accidisse narratur: qui domo illuni nocte egressus, & ad amicam iturus, in via spiritum eiusmodi succubum, os habitumque prędictæ amicæ gerentem, obuiam habuit. Quare lætus iuuenis, & libidine incēsus, statim in complexum eius ruit, post quem mierculæ species velut ignea statim disparuit: iuuenis vero, totus attonitus, vbi ad se rediјt, in fimeto putidissimo iacere se animaduertit. inde quum tristis admodum & dolore plenus domum reuertisset, statim grauiter ægrotare cœpit, ac paullo post, putrefactis membris genitalibus, vi morbi est exstinctus. Franciscus Picus ait, notum sibi esse hominem Benedictum Bernam nomine, annos sexaginta quinque natum, qui per quadraginta annos Spiritus succubi consortio vsus sit. huic nomen Hermelinæ ab eo inditum, & passim in forum atque alia loca deductum: sermones etiam multos cum eo habitos, ita vt qui loquentem audiebant, nec tamē quemquam conspiciebant, insanire hominem putarent. Alius quoque fuit Pinetus nomine, qui tali dæmonio per triginta annos pro muliere abusus est. Iacobus Rufus feminam quamdam Constantiensem cum succubo rem habuisse, postea vero loco partus cum acerbissimis doloribus clauos, ligna, vitra, crines atque alia eiusmodi eiecisse, affirmat. *Incubus mulierem duxit.* Aliud multo admirabilius in Coloniensi diœcesi accidisse dicitur. Multis enim aliquando Principibus in magno & pulcherrimo ad Rhenum palatio congregatis, cymbam eo appulisse à cycno argentea catena attractam, exque ea ignotum militem in terrā egressum,

ſum,qui muliere ibidem ducta,liberos procrearit. Poſt multos annos eamdem cymbam rediiſſe, inque eam rurſus ingreſſum militem inde diſceſsiſſe, relictis vxoribus & liberis, nec amplius poſtea eſſe viſum. Incubum hunc fuiſſe quis neget? In Braſilia è barbaræ mulieris cum incubo congreſſu horrendum monſtrum prognatum fertur, & in ſedecim palmorum altitudinem excreuiſſe; dorſo lacertæ pelle contecto, turgidis mammis, brachijs leoninis, oculis rigentibus & inſtar ignis ſcintillantibus, ceterisque membris deformibus admodum & fœdis aſpectu. Alexander mulierem Alcippen nomine bello Marſico è ſpiritu incubo elephantem peperiſſe ſcribit. Stumpfius in Heluetia Anno MCCLXXVIII, à muliere leonem partu editum affirmat, Ticini Anno MCCCLXX. feles ex muliere nata eſt; Brixiæ ex alia, canis. Lycoſthenes ſcribit Auguſtæ Vindelicorum feminam quæ cum incubo commercium habuerat, primum caput hominis pellibus vel membranis inuolutum, deinde ſerpentem duorum pedum, tertio porcum, vno partu ediditiſſe. Apud Caſtagnedam, in Luſitanicis annalibus mira quidem, ſed pro vera ac certa deſcripta incubi exſtat hiſtoria. Accidit, inquit, vt mulier quædam naui impoſita & in inſulam quamdam deſertam fuerit deportata: vbi dum veris lachrimis calamitatem ſuam deplorat, multi ſpiritus incubi ſimiarum ſpecie accurrunt. Inter has vna ceteris grandior mulierculam manu apprehenſam in antrum ſub altiſſimo monte ducit, vel potius trahit. Deinde in caſa quadã magnum ei pomorum, nucum, caſtanearum, & alio-

Monſtrum

Partus admirabiles.

Incubi ſub figura ſimiæ mira hiſtor.

rum fructuũ aceruũ monstrat, nutu vt famẽ inde expleret inuitans Mox in saturam insilit, cumq; ea se commiscet. Quæ pessimæ bestiæ cum misera muliercula consuetudo vltra triennium durauit, ita vt duo ex ex ea filij sint procreati. Interea nauis Lusitana ad eamdem insulam appellit; & classiarij in terram descendentes, ad fontes cauernæ proximos aquandi gratia accedunt. Commodum tum simia aberat. quare audita hominũ voce muliercula ex antro prorepit, & re omni narrata, vt è tam acerba seruitute eriperetur per omnia sacra obtestatur. Infelicis mulierculę fortunam commiserati nautæ, ad nauim secum abducunt: qua vix conscensa, simia ad litus accurrit, vidensque ad nauim accessum sibi non patere, lugubre admodum & horrendum heiulare & tristi gestu quam grauiter mulierculæ ferret absentiã, significare cœpit. Quib. rebusquum nihil moueri illos cerneret, incredibili celeritate ad antrum recurrit, vnum filiorum ad litus secum defert, & eminus mulierculæ tamquam commune pignus, ostentat, quo scilicet filij amore commota rediret. verum vbi frustra se esse vidit, brachijs arreptum infantem in mare proijcit & suffocat. Mox inde ad antrum recurrit, & filiorum alterũ itidem eminus matri horribili cumgemitu monstrans, idem in illo quoque se facturum minatur. Ne hoc quidquã proficiẽte, & hunc abijcit: tandẽ seipsũ quoq; terribili rabie in mare præcipitans, nuspiã postea apparuit. Memorabilis inde hic casus per vniuersam Lusitaniã fuit diuulgatus: muliercula autẽ à mortis sentẽtia, quæ Vlyssiponæ ante in eam lata fuerat, à rege libera pronũciata,
mona-

monasterioq; inclusa, vitā pie ibi ac deuote exegit. Saxo Grāmaticus & alij scriptores affirmant Gothorum reges è matre nobili & spiritu incubo vrsi formā gerente, ortū habuisse. Ioan. de Barros auctor est Pegusianos & Seianitas Indiæ populos à mulierib. dęmonū cōcubitu impręgnatis originē traxisse. In Flandria horū spirituū aliquis sub viri forma cūvacca rem habuisse fertur: è qua natus infans, baptizatus, atq; educatus, in hominē piūac Dei timētē euasit. hūc amicis narrare solitum, sentire se in animo continuum desiderium per prata ambulandi, & gramine cum ceteris pecoribus vescendi. Sed profecto ineptum sit credere verum hunc fuisse vaccæ partum, aut spiritum in ventrem eius humanum infudisse semen. Ex homine enim & vacca, vtpote diuersis speciebus, homo generari non potest: sed potius existimandum est, spiritum vaccam vtero eius inflato grauidam finxisse, postea improuiso, qua est incredibili celeritate, infantem supposuisse, quem pro vaccæ partu voluerit haberi. Illud quoque affirmare ausim fieri non posse vt spiritus in corpore assumto ad instar mulieris partum in ventre alat, filiosque habeat. neque enim vllo modo naturæ hoc viribus effici possit, vltra quas ne Luciferi quidem potentia se extendit, vt supra est indicatum. Sed neque partus humanus seruari, multo minus generari posit nisi in vtero muliebri, aptis organis distincto: tum præterea continua requiritur animę vegetatiuę in nutriendo fetu actio; cum quibus omnibus & multi alij admirabiles effectus concurrunt, qui in dæmoniorum corporibus nequaquam inueniūtur. Quare fetus

 è suc-

è succubis procreati, vere in eorum corporibus generati non sunt; quum tamen in muliebri vtero semine abincubo infuso gigni possint. Ibi enim naturalium mediorum est defectus. Credibile ergo est succubi partum alijs matribus à spiritu furto esse surreptum, & ea qua dixi celeritate pro suo suppositum. Philostratus scribit, Menippum pulcherrimæ formæ adolescentem, Demetrij Cynici discipulum, Corintho Cenchreas profecturum, in itinere in spiritum succubum bellissimæ puellæ specie tectum incidisse, & ab ea, amore illius ardere se fingente, in proximam casam pertractum, multosque ibi dies commoratum, non Veneris solum consuetudinem cum illa habuisse, verum etiam ita blanditijs atque illecebris captum, vt vxorem ducere statuerit. Quod consilium dum imprudens iuuenis agitat, Apollonium Tyaneum insignem magum forte fortuna eò delatum Menippo aperuisse, non esse hanc quam putaret feminam, sed spiritum succubum, ex eorum genere qui Laruæ vel Lemures dicũtur: spiritum vero vbi se proditum animaduerterit, subito disparuisse. Sozomenus refert monachum Apellem nomine in monasterio quodam AEgypti, ne ocio torperet, nocte quadam in arte fabrili se exercuisse, & à succubo sub lasciuæ virginis habitu ad inhonestum amorem inuitatum; monachum vero petulantia hac offensum, ardentem forcipem ex igniario abreptum in faciẽ puellę incussisse, atque ita illam subito disparuisse. Apud Hieronymus est monachum quendam aliquando à diabolo sub specie pulcherrimæ virginis luxuria fuisse tentatum: eumque quum turpi petitioni consen-

Menippus succubũ ducturus de fraude mouetur.

Monachus tentatus vincit.

Monacho tentatione vict. deluditur.

consensisset, & iam iamque optato complexu frui sibi videretur, spurcissime fœdatum à spiritu euanescente relictum. Vincentius libro III. historiæ scriptum reliquit, Rogerio in Sicilia regnum tenente, iuuenem quemdam natandi peritissimum, dum sero vespere in mari natat, à tergo sequentem aliquem animaduertisse, quem sociū esse existimans, capilllis arreptum in litus extraxerit. verum vbi puellam eximia esse specie vidit, ac toto corpore pulcherrimo; pallio tectam, domum secum abduxisse, ac tamdiu consuetudine eius vsum donec filium ex ea suscepisset. Vna res erat quę iuuenis animum valde angebat, quod tam bella forma muta videretur. neque enim vmquam loquentem audierat. Quodam vero die à socio obiurgatus quod spectrum, & non verum mulierem domi haberet; iratus simul & territus manu ad gladij capulum admota, vt quæ vel cuias esset continuo diceret, vehementer vrgebat; ni faceret, filium ex ipsa natum interfecturum se minatus. Heic spiritus tantum proloquutus bonam à iuuene amitti coniugem, eo quod loqui illam vellet, subito euanuit, relicto filio, qui post annos aliquot, cum sodalibus pueris in maris litore ludēs, ab eodem spiritu in mare abreptus est & suffocatus. Rem non minus mirā de incubo narrat Hector Boethius libro VIII. historiæ Scoticæ. In Marria, inquit, regione, vti ex his qui rem hanc conspexerunt accepimus, puella nobilis formosaque, auersata coniugium, inuenta est prægnans. Parentes quum stupratorem quærerent, fassa est puella nocte dieque secum formosissimum cubare adolescentem, quem vnde veniret, non

Succubus è mari extractus.

Incubi mira historia.

non sciret. Illi tametsi parum fidei responso adhiberent, tertio die, indice ancilla, cognoscentes illum adesse, cum tedis ac facibus ardentibus subito ingrediuntur, reseratis foribus; horrendumque monstrum & supra humanam fidem terribile in complexibus filiæ conspicantur. Accurrerunt ocyus vicini ad fœdum spectaculum: atque inter illos sacerdos probatæ vitæ, nec sacræ paginæ ignarus, Euangelium B. Ioannis quum recitaret, eoque peruenisset, *Et verbum caro factum est*, dæmon asportans cubiculi tectũ, incensa suppellectili, stridoreque horribili emisso, abijt. Femina post triduum peperit monstrum vndiquaque aspectu fœdum, & quale in Scotia numquam visum est; quod obstetrices, ne in dedecus familiæ seruatum esset, extructa pyra exusserũt. Aliud idem quod suo itidẽ tempore contigerit, subiungit. Anno MCCCCLXXXVI. quum naues quędam mercatorum onerariæ è Forthæ æstuario soluerent in Belgicam, tanta vis ventorum ac maris nauim quamdam afflixit, vt velis, malo, ceterisque quæ ad nauis tutelam sunt fractis, sola imminens submersio exspectaretur. Exclamat nauta, dæmonum hoc esse factum, quod præter tempus sit; siquidem sub æstiuo solstitio, quando maxime ea Oceani pars est tranquilla. Quum diu sic questus esset, auditur vox mulierculæ quæ ex imo nauis accusat seipsam consuetudinis cum dæmone, iam multis annis, ac eo ipso tempore in naui ab illo subactam se fatetur: ob idque rogat, vt ne perniciem afferret omnibus, sola in mare eijceretur. Ea quum lachrymans exponeret, aderat forte sacerdos, qui hortatus feminam ad pœnitudinem,

tudinem, simul vt de Dei gratia non desperaret, admonuit. Sic illa lachrymis, suspirijs, animique dolore peccatum horrens, quum nubecula quædam è nauis sentina exsiluisset, sono, flamma, fumo, fœtore, prodidit dæmonem. cuius recessu pacata tempestas omnesque cum rebus suis, insperato salui in portum venere. Vxor cuiusdam mercatoris in Saxoniæ oppido septem miliaribus à Vitemberga distante, iuuenem adulterum, interea dum maritus negociandi caussa abest, intra ædes admittere solebat. Nocte quadam post mutuos complexus, adulter quis esset, spiritus scilicet incubus, aperuit, & in picam conuersus, En, inquit, pulchrum tuum amasium. quo dicto, euanuit, nec vmquam postea est reuersus. Non procul à Rotemburgo oppido mirabile quid accidisse memoratur, quod equidem facere non possum, quin adscribam. Vnus ex his spiritibus incubis, assumta forma nobilis extranei, sumtuose admodum vestiti, duob. socijs comitatus, nobilis cuiusdam honesti, cui eximia pulchritudine nubilis erat filia, domum frequentare solebat, multumque auri ac gemmas ingenti precij ostentare; vnde mox de diuitijs eius & latifundijs quæ in longinqua nescio qua haberet regione, fama spargi cœpit. Sequebatur eum magnus famulorum & pedisequorum splendido amictu insignium numerus. Vix vllus dies aut nox abiatb quin turbam musicam ad domum nobilis, in filiæ gratiam, quam vxorem ambire videri volebat, adduceret: quibus rebus animum filiæ non parum labefactauit. Pater hominis, vt putabat, externam pom-

Incubus sub pica forma.

Incubus procus.

pam conspicatus, omni in eum comitate & facilitate vsus est, ac non semel domum ad epulas inuitauit: tandem vero concepta ex eius importunitate suspicione, hominem religiosum, integræ vitæ, vnà ad prandium adduxit, qui varios de Deo ac rebus ad religionem pertinentibus sermones instituere cœpit. Grauiter hoc procus ferre, rogare vt quæ conuiuio digna essent, & ad animos exhilarandos facerent, potius promerentur: res enim sacras commodius alibi quam in mensis tractari. Heic pater quod erat suspicatus, quantum potest exclamat: Apage pessima turba infernalis, nihil vobis negotij mecum aut cum meis, qui in Dei nomine baptizati, & pretiosissimo filij Dei sanguine è vestra potestate redemti sumus, qui à vestris quoque insidijs saluos nos, sic precor, defendet. Vix hæc verba finierat optimus senex, quum subito scelesti illi Spiritus disparuerunt, relictis in cœnaculo tribus eorum qui paucos ante dies in furcam acti fuerāt, corporibus, cum incredibili fœtore. Bonfinius Hunnorum originem à Spiritibus eiusmodi incubis deducit. Ait enim Filimerum Gothorum regem è suo exercitu meretrices omnes in loca solitaria profligasse, ne militum animos & corpora eneruarent. Ad has postea incubos spiritus accessisse, atque ex eorundē concubitu gentem Hunnorum crudelissimam esse prognatam, quorū non mores tantum, verum etiam lingua ac sermo immane quantum ab omni humanitate degenerarunt. Suidas vult Appollonium Tyaneum incubi fuisse filium, ac patrem sæpe à matre eius visum, atque etiam quis esset,

Hunnorum origo.
Bonf. lib. 1. decad. 21.
Iordan. Gothm.
Apollonij Tyaneique pater.

Prote-

Proteus scilicet AEgyptius, aperuisse. Anno MDXLV. mulier quædam Margarita Eßlingensis (est vero Eßlinga imperialis Sueuiæ ciuitas) cum incubo rem habuit, vnde venter eius ita intumuit, vt caput ac pedes tegerentur, nec quidquã præter ventrem ac rotundam quandam carnis massam conspiceretur: intra quam gallorum cantus, canum latratus, ouium balatus, boum mugitus, equorum hinnitus, porcorum grunnitus, varij denique omnis generis animalium soni cum ingenti stupore à circumstantibus exaudiebantur. Quarum quidem rerum omnium auctor nemo alius fuit quam diabolus. Vnde facile potest intelligi, diabolum mille modis, sed in primis luxuria ac libidine hominem tentare, ad quod vitium hominis naturam ita propensam nouit, vt magnetem ad ferrum. Multa alia exempla commemorari poßint; sed quia alibi adducta sunt, iam omitto.

An spiritus corpora transferre poßint: vbi de eorum agitur velocitate, quæ multis exemplis declaratur.

CAPVT IV.

SVPRA admirabilem illam spirituum qualitatem, quoad motum attigimus: qui sane multum à rebus corporalib. differt. Corporis enim motus loco mensuratur, quia cor-

pus in loco eſt:ac propterea quantum eſt corpus mobile, tanta quoque motus eſt continuatio. Quoniam vero ſpiritus in loco non eſt, niſi per tactum virtualem quo locum ille tangit: motus quoque ipſius nihil aliud eſt quam diuerſi contactus virtuales multorum locorum, ſucceſsiue ab ipſo contactorum. Eam ob cauſſam ſpiritus quo vult ire poteſt, & contactus illos continuat, aut non, id eſt, ita vt medium interuallum non tranſeat, aut tranſeat, prout ipſi placuerit. Interim vero dum continuato motu tranſit, neceſſe eſt vt corpus materiale aſſumat: atque ita hic motus ſpirituum non naturalis ſed accidentalis eſſe intelligitur. Illud vero quomodo ſpiritus tam bonus quam malus, homines de loco in locum trãſportare poſsit, nõ ita difficile eſt intellectu. Quia enim corpus aſſumere, & quocumque vult transferre poteſt; etiam omnem aliam ſubſtãtiam naturalem, & conſequenter animalium atque hominum corpora mouere poteſt, niſi à Deo prohibeatur. Neque hæc ſpirituum vis ita limitata eſt, vt certum aliquod tantum pondus, & nihil eo amplius mouere poſsint: quin potius tãtum mouere poſſunt quantum voluerint aut nacti fuerint. Quare vnus ſolus ſpiritus montem, aut vrbem, immo integram regionem, Dei permiſſu, mouere atque euertere poteſt, quemadmodum poſtea de ſubterraneis ſpiritibus oſtendemus, quorum vi nõ exigua orbis pars vaſtata eſt, multæque vrbes funditus euerſæ. Huius vero tantæ potentiæ cauſſa in abdito nõ latet. Quanto enim ſubſtantia aliqua Deo propinquior, tanto quoq; fortior eſt & velocior: & econtra quanto longius à Deo

Spiritus nõ eſt in loco.

Quomodo ſpiritus homines trãſportare poſſit.

Spirituum vires.

à Deo quæque abest, tanto quoque debilior est & tardior. Sic aquam terra, aerem aqua, & validiorem & celeriorẽ esse videmus: quorum omnium vires & velocitatem luna superat, huius rursus aliud superius cœleste corpus, quousque ad primũ mobile perueniatur, cuius tantá vis est vt omnia inferiora secum abripiat & circumducat; tanta velocitas vt plura quam decies centena miliaria quouis minuto vel scrupulo conficiat, vti supra est demonstratum. Quapropter vt Angeli quantũ ad ordinem naturalem, propius ad Deum accedunt quam omnes cœli; ita quoque maiori robore, velocitate & virtute quam in hæc inferiora exercent, præditi sunt. Quare nullo negotio sine vlla molestia aut defatigatione non dicam animalia & homines, sed montes atque vrbes transferre possunt, non tamen integrum aliquod elementum aut vniuersi huius ordinem perdere: vt quidem omnes vno ore cõsentiunt Theologi atque Ecclesiæ doctores. Nec vero rationibus tantum naturalibus, verum etiam multis exemplis atque ipsa experientia opinio hæc confirmatur. quid enim tam in sacris quam profanis scripturis ferè crebrius, quam homines corpore atque anima à spiritibus transportatos? Immo nonnulli existimãt Theologi ipsum Christum è deserto super templi pinnaculum fuisse constitutum, atque inde rursus in altissimũ montem à diabolo translatum, Deo permittente. Apud Danielem certe Angelus Domini Habacuc prophetam, cibos messoribus allaturum, in vertice apprehendisse, & capillo capitis sui è Iudæa Babylonẽ in impetu spiritus portasse, & Danielc

Firm. ad Cypr. in epi.

Dan 14.

cibis

cibis refecto, confestim in loco suo restituisse legitur. Alexander captiuum ad loca infernalia viuum abreptum, ac tribus ibi exactis diebus squalidum in carcerem quamuis diligenter obseratū reportatum esse scribit. Multa ab eo pœnarum genera quibus animæ damnatorum afficerentur, ibi visa, & alijs postea commemorata; sedulo monente vt quisque maiorem salutis curam gereret, & ne in tam miserum locum detruderetur, caueret. Pythagoras, si Apollonio credimus, vno atque eodem die Crotone & in Metaponto visus fuit, à dæmone, sine dubio, transportatus. Apollonius Tyaneus præsente Imperatore Domitiano colligatus, è conspectu eius euanuit, & Puteolos, vbi à socio exspectabatur, est translatus. Iamblichus, insignis Incantator siue magus, dæmoni sacrificans ab eodem decem cubitos è solo eleuatus, & quasi in aere suspenso ambulasse gradu fertur, vestimentis etiam vi incantationis mirum in modum transmutatis, vt Euanippus scribit. Similis historia apud Bocatium est de nobili quodā Insubro. Hic peregre abiturus annulum sigillatorium vxori custodiendum reliquit, hac conditione vt si intra triennium non reuerteretur, alteri ipsa nubendi potestatem haberet; interim vero se absente, castimoniam illibate seruaret. Maritus Hierosolymas proficiscens in itinere à prædonibus capitur, & in AEgyptum abducitur; tandem etiam ad ipsum Turcarum Imperatorem: à quo familiariter compellatus, eius se filium esse dicit, à quo Sultanus olim, dissimulata persona Europam peragrans, amice & humaniter domo fuerat receptus. Ex re lætus Imperator, hominē

Alex. li. 6. Geni. dier.

Apollonius Tyaneus.

Iamblich. magus.

Nobilis Insubri hist.

non modo libertati restituit, sed etiam magnis honoribus & præmijs remuneratur: & non modo ob pristini beneficij memoriam, sed etiã singularis animi & corporis dotes suprema Vesiris Bassæ dignitate ornat. Iam tres illi anni vxori præfixi, ad finem labi incipiebant: vnde ægeremore maritus multa summiaoloris signa præ se ferebat. Rogat caussam Sultanus: qua intellecta magum accersit, & vt amicum arte sua iuuaret, imperat. Iubet magus hominem lecto preciosissime adornato imponi; Sultanus magnam pecuniæ & gemmarum vim addit. Sic igitur addormiscens nobilis cum lecto Ticinum in patriam à spiritibus defertur, & in œde cathedrali collocatur. Mane templum ingressus æditũus hominem & lectum conspicatur: vnd vehementer terrefactus statim se proripit, & obuijs quid viderit narrat. Redeunti obuiam fit nobilis, domum ad vxorem properans, quæ sequenti die nouo marito nuptura erat. Paullus Grillandus libro II. de Sortileg. q. VII. narrat anno M D X X I V. sibi vt inquisitori oblatam quandam Lucretiam; quæ dum ex congregatione ludorum deportaretur domum, & sub auroram matutinus campanæ pulsus, quo ad orandum populus vocatur, fuisset auditus, subito illam à dæmone à quo vehebatur prope fluuium in agro spinis obsito derelictam. forte iuuenis ei bene notus, illac transibat: eum ergo misera nomine proprio aduocat. iuuenis videns totam nudam, præter verenda femoralibus contecta, & passis crinibus, accedere formidabat. persistit illa

Grillandus li. de sortileg. 2. ca. 7.

Saga à diabolo relicta

illa blanditijs allicere. tandem appropinquauit, & quæsiuit habitus & moræ eo loci caussam. illa primum alia omnia prætexere, & multa mentiri, donec iuuenis incredulus negauit se illi opem laturum, nisi vera fateretur. illa fidem secreti stipulata, cõfitetur quod sibi accidisset, & qua ex causa. Iuuenis eam secreto domũ suam perduxit, & multis ab ea muneribus donatus fuit. sed tandem datæ fidei immemor rem vni atque alteri narrauit: sic paullatim sparso rumore, & mulier capta, & iuuenis testimonium veritati perhibere coactus hæc omnia Grillando narrauit. Subdit & aliud, his verbis: *Mulier quædam Sabinensis diœcesis hanc profitebatur diabolicam artem: de qua quum maritus suspicionem haberet, interrogauit eam pluries, quæ semper negauit. Maritus vero in suspicione sua persistens, anxie veritatem perquirebat: qui adeo astute se gessit, quod vidit illam quadam nocte se vnguento quodam vnguentem; qua vnctione peracta, vidit illam celerrime, quasi auem, recedentem, & ex superiore domus solario ad inferiora descendentem. illam maritus sequens vt videret quo tenderet, amplius eam non vidit, & accedens ad portam domus, inuenit eam clausam. Quæ res magnam illi præbuit admirationem. Die vero sequenti iterum maritus vxorem interrogat quod anxie scire cupiebat: & illa constanter, vt ante, se nescire dixit. Maritus vero, vt amplius negare mulier non posset, aperte ei dicit omnia, quæ nocte præterita illam fecisse viderat: deinde fustibus illam percutit grauiter*

Saga à diabolo transportata.

uiter

uiter, & duriora minatur verbera, nisi veritatem dixerit: quam si aperte exposuerit, veniam se illi daturum promisit. Mulier igitur se iam celare non posse intelligens, veritatem aperuit, & veniam à marito petijt: quam illi maritus hac conditione indulsit, vt illum ad tales congregationes adduceret, illa vero vt veniam impetraret, facile petita promisit, & promissum ex licentia Sathanæ impleuit. Adductus igitur ille ad locum vbi ludi fiebant, ludum & choreas & cetera omnia contemplatus est, & tandem ad mensam cum reliquis, vt vesceretur, sedens, quum cibos insipidos iudicaret, petijt sibi dari sal, quod in mensa deerat: & quamuis iterum atque iterum petijsset, nunquam illi dabatur. Tandem quum post importunam petitionem prolixamque exspectationem sal illi daretur, dixit: Laudetur Deus, quoniam iam venit sal. Quibus verbis prolatis, dæmones, quia laudes Dei audire refugiunt, statim recesserunt, & reliqui omnes disparuerunt, luminaribusq; exstinctis, mansit ille nudus solus, quousque mane facto vidit quosdam pastores, quos interrogauit, quanam esset illa patria in qua erat. illi vero responderunt, agrum esse Beneuentanum in regno Neapolitano, qui locus distabat à patria viri per centum miliaria, ob quam caussam licet diues esset, coactus fuit per viam mēdicare, vt ad domū suā redire posset. ad quā postquā peruenit, vxorē suā ob lamiæ crimē accusauit, & totam rē gestam, vt narrata est, coram iudicibus exposuit: qui rem totā plene, vt oportebat, examinantes,

vera

vera esse omnia quæ diximus inuenerunt, quæ etiam eiusdem mulieris confeßione confirmata sunt. Ioannes Teutonicus Halberstadiensis canonicus quum alia multa incredibilia vi magica perpetrasse, tum eodem die, natali scilicet Domini, à dæmone nigri equi specie vectum, tribus in locis, Halberstadij, Moguntię & Coloniæ missam celebrasse dicitur: inter quę loca ingēs sane est distantia atque interuallum. Antonius Turquemada Hispanus narrat iuuenem quemdam à venefico seductum, ad conuentum eiusmodi diabolicum fuisse delatum, vbi ingentem viderit sagarum numerum solio assistentium, in quo dæmon conuentus præses sederit, forma hirci terrifica, accessisse singulas, & in signum homagij podicem ipsius deosculatas. heic iuuenem rei fœditatem auersatum, Dei nomen inuocasse, statim vero sagas omnes & dæmonem disparuisse, & iuuenem in latissimo quodam & solitario campo solum relictum, tā procul à patria, vt in itinere domum reuertens, tres integros annos consumserit. Plutarchus auctor est, victis Persis, Græcos sollemne sacrificium peragere constituisse, eamque ob caussam Delphos ad consulendum oraculum legatos misisse. iussos ergo Ioui liberatori aram erigere, non tamen prius sacrificium offerre, quam omnis per vniuersam regionem ignis esset exstinctus. Eum enim a barbaris pollutum esse: eoq; purum atq; incontaminatum ex insula Delphica esse petendum. Omnibus igitur per vniuersam eam prouinciam ignibus publico magistratus edicto exstinctis, Euchidam quemdam Platæensem incredibili celeritate

Ioannes canonic. Halberstadiens.

Iuuenis cōmentum sagarum videt.

Euchidas. eiusque velocitas.

ritate

ritate Delphos cucurrisse (qui locus à Platæarum ciuitate mille circiter stadia abest) & lotum inde ac lauro coronatum cum igne eodem die reuertisse: statim vero vt ciuibus ignem tradiderit, mortuum concidisse. Hinc populi iussu in Dianæ templo humatum, eiusque sepulcro tale epitaphium inscriptum: *Euchidas Delphos cucurrit, & die reuersus vna est.* Berengarium quoque hæreticum Romæ atque in templo Turonensi eadem nocte visum, atque etiam cantantem auditum fuisse, aiunt. Memorabile quoque est quod apud Bartholomæum Spineum sacri Palatij magistrum exstat, exemplum. Quandam ait puellam, quę cum matre Bergomi morabatur, inuentam fuisse noctu Venetijs in thalamo sui adfinis: quam mane repertam nudam, recognitamque, quia consobrina erat, quum interrogassent quomodo illuc venisset, aut ibi esset, & quare? plorans illa, postquam vestita ab eis fuit, hæc quæ subdo enarrauit, dicens: Hac nocte quum in lecto vigilarē, vidi matrem meam, quę me dormire putabat, surgentem de lecto, & exutam camisia se quodam vnguento, quod ex vasculo assumsit desub lateribus extracto, perungentem corpus; & statim in assumpto quodam baculo ibi præparato, in modum equitantis ascendens extra fenestram deportata est, & à me nequaquam ex tunc ibi visa. quumque ipsa quoque de lecto surgens, meum, vt mater fecerat, perunxissem corpus, extra fenestram educta, statim in hunc locum deportata sum, vbi matrem puero in hoc lecto decumbenti insidiantem vidi. ex quo ego territa, quum matrem quoque ob meum aduen-

Puella Venetias Bergomo trāsportata.

tam conturbatam vidissem & comminantem, nomen Domini Iesv & Beatæ Virginis inuocaui, & extunc matrem non vidi, & ego heic nuda solaque remansi. His auditis è puella, scripsit omnia hæc adfinis ille narrantis Patri inquisitori Bergomensi, à quo capta mulier & tormentis subiecta, cuncta confessa est, & addidit, se à dæmone plus quam quinquagies deportatam, vt puerum illum prædicti adfinis occideret, sed tamen præualuisse numquam, eo quod semper illum inuenerit signo crucis & sanctis orationibus à parentibus bene munitũ. Subdit & aliud, quod etiam exscribam. Quidam Antonius Leo carbonarius Ferrariæ habitator, de valle Tellina, narrauit mihi hoc anno, se in parria sua ab eo cui infra scripta contigerunt, cognouisse, quod quum suspectam haberet ille vxorem suam ex relatione multorum, quod iret ad cursum (hoc est, cõuentum sagarum, quando ipse nocte dormiret, finxit se quadam nocte profunde nimis dormire. Quod vbi percepit vxor surgens de lecto, inunxit se vnguento ex vasculo prius abscondito, & statim nusquam comparuit. stupens autem vir suus, & quadam curiositate ductus, de lecto surgens idem fecit quod vxor; & statim per caminum, vt sibi videbatur, per quem etiam sibi visum fuerat ascendisse vxorem, delatus, in quãdam cuiusdam nobilis Comitis cellam vinariam deportatus est: quo loci etiam vxorem suam cum alijs pluribus reperit. Eo autem viso, vxor eius statim cum alijs signo facto discessit, eodem viro suo in illo loco relicto. qui mane à famulis domus inuentus, & cum clamoribus quasi latro

Alia malefica historia.

captus

captus, & ante Comitem constitutus, accepto loquendi spacio cum rubore factum narrauit. Ex eo ab hoc accusata vxor illius apud inquisitorē, & tandem confessa, pœnam dedit suis dignam sceleribus. Non minus exploratum aliud Balduinus Ronsæus quod suis temporibus in Hollādia acciderat, ita narrat. *Erat in pago Ostbrouco, non procul à Traiecto mulier vidua, cui seruus conuixerat, ad obeunda, vt res postulabat, munia domestica. Is quum iam sæpius, vt solent esse curiosuli serui, per transennam animaduertisset heram nocte intempesta, statim ac quieti se tradidissent domestici, quotidie in stabulum ad certum præfixumq; locum venire, atque exporrectis manibus præsepi cōtiguum fœnile apprehendere: admiratus tandem ille quidnam hoc negocij esset, statuit & ipse inscia hera idem semel experiri, atque eamdem pertentare aleam. Igitur hera ex consuetudine ad solita veniente, atque sicuti videbatur, digressa, subsequitur & ipse, locum contemplatur, atque exemplo heræ fœnile complectitur. Ibi ille ex tempore in aera raptus defertur in oppidum VVick, in abditum & subterraneum specum, vbi cœtum maleficarum de maleficijs conferentem inter sese reperit. Hera cū suis inopinam famuli sui præsentiam admirata, rogat quo astu aut qua tandem ratione momento temporis illuc appulisset. Respondet ille ordine, vt res trāsacta esset. Tum illa indignari primum atque excādescere cœpit, veritane nocturni atque clandestini illi conuentus hac ratione tandem eliminarentur. Cum consortibus igitur deliberandum censuit, quid*

Ronse. epi. Medic. 50.

in ambiguo hoc negocio faciendum suadeant. Conuenit tandem inter eas vt amice exciperetur, silentium stipularentur, atque arcana hæc, quæ illi præter meritum atque opinionem videre cōtigisset, nulli communicaturum se aut reuelaturum, sancte deieraret. Ille interim quiduis pollicetur, abblanditur, & vt mitius agant, simulat se omnibus votis hoc vnum petere, vt cum illarum gratia liceat posthac sortilegarum interesse collegio. Interim dum consultatur, labitur hora, & iam abeundi tempus instat. In dubium iterum, instigante hera, iam vertitur, remittendusne domum sit totius cœtus periculo, an bono publico enecandus. Communi tandem omnium consensu mitior placuit sententia, quæ iuramento adactum domum deferendum decerneret. Suscipit eam prouinciam hera, atq. fide data in humeros receptum, domum delaturam pollicetur. accinguntur operi, atque euro ocyus per aera feruntur. Sed ecce, emensis iam bonam partem itineris, conspicuum sese dedit lacus arundineto obsitus. Ibi malefica illa anus occasionem nacta, verita ne iuuenis pœnitentia ductus, quod furialibus istis feriis, quemadmodum simulabat, initiatus esset, visa tandem eliminaret, prouolans à se disiecit adolescentem, sperans, vt suspicio est, eumdem partim casus violentia enectum, partim lacus ipsius altitudine absorptum iri. Verum, vt est Deus misericors prorsus, non volens mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat, vesanæ illius menti metas constituit, neq. passus est iuuenem insontem submergi, sed aliquāto

æquiori conditione permisit, vt in hunc vsque diem vita protraheretur, dum forte fortuna in arundinetum decidens, lethalem plagam ex casu non accepit, violentia impetuque casus per arundinetum quodammodo refractis. interim miser, qui solius iam linguæ ministerio iam vtebatur, dum illucesceret, mille distorquebatur cruciatibus, ac suspiria trahens tantisper ingemiscebat, dum prætereuntes insolita lamentatione attoniti, facta indagine comperêrunt hominē prorsus elumbē, & cui vtraque excidisset coxa. Rogant vnde sit, quomodo eò calamitatis deuenerit. narrat ille ordine singula, defertur tandem curru Vltraiectum. Ibi nobilis vir Ioannes Culemburg. vrbis prætor, rei nouitate quodammodo perculsus, admirabundus singula perquirit, atque indagine facta fascinatricem heram comprehendi iubet, vinculisque constringi. Illa simul ac in manus præfecti venisset, nihil negare, singula fateri &c. In Germania inferiore nobilis quidam centurio magnæ apud omnes ob singularem fortitudinem existimationis, dum nocte quadam paucis famulis comitatus syluam transit, multos equites obuiam venientes vidit, qui omnes taciti sunt præteruecti: tandem ex vltimo agmine aliquis, coqui paucos ante dies mortui formam præferens, prope herum consistit, equo insidens, & alium manu ducens. Rogat centurio ecquis esset: num coquus ille? Annuentem vlterius rogat, ecqui domini illi essent qui prætereequitârint: quo ipse tenderet, & quid sibi equus desultorius quem manu ducebat, vellet. Respon-

Mira Spectri historia.

 det

det coquus, omnes hos milites esse, editis sing
lorum nominibus; in terram sanctam iter hab
re; equum vero si vnà Hierosolymas profici
vellet, vsui ipsius paratum. Non ingratum s
fore centurio ait, si tam graue iter conficere,
eorum locorum aspectu, tot votis sibi expetit
frui daretur. Statim ergo conscenso equo Hie
solymas auectus, sequenti vero die in eumde
locum, vbi eum famuli expectantes manserai
fuit reportatus. Idem coquus, vel dæmon in fo
ma coqui eidem centurioni mappulam salama
dræ, vt dicebat, sanguine vel succo tinctam,
cultellum vagina inclusum, in grati animi s
num dono dedit, monuitque vt stophiolum
quinatum igne perpurgaret, cultellum ve
cuius, vtpote veneno infecti, omnes ictus leth
les essent, bene custodiret. Neque vero corp
rum ista tam velox translatio impossibilis vid
bitur ei qui spirituum & corporum etiam c
lestium summam celeritatem habeat explo
tam: quorum illi quasi vno temporis momen
vniuersum hunc orbem circumire & lustra
possunt, hæc vero ab intelligentijs tanta velo
tate torquentur, quæ omnem plane captum h
mani ingenij fidemque superet. Quapropter m
gi, Deo permittente, celerrime de rebus quæ t
to orbe contingunt, à dæmonibus edocent
cuius rei multa passim conscripta sunt exemp
Quo tempore Antonius contra Domitianu
Imperatorem in Germania bellum gessit, d
monum opera mors Antonij eodē die quo m
tuus est Romæ diuulgata fuit; quamuis locus
le vbi prœlium est commissum, mille & quing

Spirituum velocitas.

cis fere miliaribus à Roma absit. Scribit Cedrenus, Adrianum Patricium à Basilio Imperatore ad bellum contra Carthaginenses missum, quum adhuc in Peloponneso cum classis parte hęreret, dæmonum auxilio Syracusas captas esse & igne vastatas, cognouisse. Bello inter Locrenses & Crotoniatas duo Spiritus sub forma iuuenum cãdido vestitu amictorum apparuerant, qui victoria à Locrensibus obtenta, disparuerunt; ac confestim eodem momento illi ijdem Athenis & Corinthi visi sunt, victoriæ nuncium perferentes: quamuis vtraque harum vrbium Locris & Crotone circiter quinquaginta leucis absit. Paullus Diaconus & Nicephorus memoriæ prodiderunt à Calligrapho quodam Alexandrino media nocte domum repetente voces statuarum è metallis factarũ auditas esse, clamantium Mauritium Imperatorem cum liberis Constantinopoli crudeliter trucidari: idque Calligraphum statim alijs quibusdam indicasse. Nouem post dies nuncium Constantinopoli allatum de prædicti Imperatoris nece, ea ipsa hora illata qua statuæ loqui auditæ sunt. Pertharis Longobardorum regis filius, qui à Grimaldo regno fuerat exactus, in Angliam nauigans à Spiritu eiusmodi alta voce monitus fuit vt domum reuerteretur, quod Grimaldus sanguine è brachio extracto, mortem obijsset. Reuersus adolescens, post tres menses paternum regnum recuperauit. Zonaras & Cedrenus affirmant eodem die quo Cõstantinus Imperator ab Andrea in balneum vna cum Imperatore iturum se simulante, Syracusis interfectus fuit, mortem eius à Spiritibus, voci-

Cedrenus. *Fulgosus.* *Paullus Diaconus.* *Nicephor.* *Platina in Dono.* *Zonaras.*

bus per aerem ita claro & distincto sono, vt ab omnibus intelligi possent, iactis, Romæ fuisse diuulgatam. Xiphilinus & Fulgosus tradunt, olim Apollonium illum Tyaneum Ephesi in publica schola cum philosophis disputantem, subito obmutuisse, & defixo in terram obtutu, immotum aliquamdiu perstitisse, non secus ac solent illi quorum mens deliquium passa nõnumquam ab ipsis discedere videtur: tandem vero ex improuiso in hæc verba erupisse: Stephanus hominem iniustum ferit. vbi ad se penitus redijsset, eis qui aderant aperuisse, ea ipsa hora Domitianum Imperatorem à Stephano quodã occisum: idque postea ita compertum. Quis alius hæc atque talia quam Spiritus reuelauit? Olaus Magnus in Gothica historia scribit Gouarum Noruegiæ regem de eo quod nonnulli in Saxonia cõtra ipsum machinabantur, mature fuisse admonitum, quamuis ab eo loco vltra quingenta miliaria abesset. Multa alia exempla corradere vndique liceret: sed hæc ad id quod volumus demonstrandum satis sunt. nunc aliás Spirituum vires inspiciamus.

Xiphilinus in Domit. Fulgos. lib. cap. 6.

Olaus lib. 3. cap. 16.

Dæmones nullam in cœlos & stellas habere potestatem. de sex Spirituum generibus; & primum de ijs qui Ignei dicuntur, additis aliquot exemplis.

CAPVT V.

Spiritus an in cœlos aliquid possint

NEC in cœlos, nec in stellas vllam habent mali Spiritus potestatem. Quum enim ob superbiam & impios conatus æter-

æternis pœnis addicti sint: in cœlis equidem cõmorari, aut quidquam ibi efficere non possunt, quum cœlestia corpora simplicia sint, omnisque alterationis expertia. Quare in mundum hunc elementarem magis vilem & continuis passionibus subiectum præcipitati sunt. Opinioni huic D. Augustinus adstipulatur, in libro contra Manichæos, & in alio De agone Christi sic scribens: *Hoc dixi ne quis existimet ibi habitare mala dæmonia, vbi Solem, & Lunam & stellas Deus ordinauit.* Subiungit mox: *Non ergo arbitremur in summo cœlo habitare diabolum cum Angelis suis, vnde lapsum esse credimus.* Sunt ergo in mũdum hunc elementarem mali Spiritus tamquam in carcerem detrusi, vt ad diem vsque iudicij in eo crucientur; post quem diem in æternum illum ignem conijcientur, vt Petrus innuit, dicens: *Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed carceribus caliginis inferi detrudens, tradidit in iudicio puniendos seruari.* Quapropter dæmonum vires vltra quatuor elementa se non extendunt, nec ad superiores cœlos perueniunt. Vana ergo sunt & superstitiosa quæ nonnulli magis adscribunt, posse videlicet eos siderum motum sistere, cursus retroagere, stellas cœlo deripere, solem & lunam obscurare: & quæ talia de se ipsa magice gloriatur. vt illa apud Virgilium: *Augustinus.*

Carmina vel cœlo possunt deducere lunam: Eclog. 8.
Carminibus Circe socios mutauit Vlyssis:
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

Et rursus:

Has herbas atque hæc Ponto mihi lecta venena

Ipsa dedit Mœris: nascuntur plurima Ponto.
His ego sæp: lupum fieri, & se condere syluis
Mœrim, sæpe animas imis excire sepulcris,
Atque satas alio vidi traducere messes.

Et alibi incantatricem ità describit:

Aeneid. 4. *Hæc se carminibus promittit soluere mentes*
Quas velit, ast alijs duras immittere curas:
Sistere aquam fluuijs, & vertere sidera retro:
Nocturnosque ciet manes, mugire videbis
Sub pedibus terrã, & descendere montibus ornos.

Ouidius similia fere tradit, inquiens:

Libr. 14. Metamor. *Concipit illa preces, & verba precantia dixit,*
Ignotosque Deos ignoto carmine adorat,
Quo solet & niuea vultum confundere lunæ,
Et patrio capiti bibulas subtexere nubes,
Tunc quoque cantato densatur carmine cœlum,
Et nebulas exhalat humus, &c.

Et de Medea Circes nepte idem:

Epistol. Hypsiph. *Illa reluctantem cursu deducere lunam,*
Nititur, & tenebris abdere solis equos.
Illa refrenat aquas, obliquaque fulmina sistit:
Illa loco syluas viuaque saxa mouet:
Per tumulos errat sparsis discincta capillis,
Certaque de tepidis colligit ossa rogis:
Deuouet absentes, simulacraque cerea fingit,
Et miserum tenues in iecur vrget acus.

Tibullus de saga venefica:

Lib. 1. eleg. 2. *Hanc ego de cœlo ducentem sidera vidi, &c.*

Et lyræ Latinæ princeps de sagis tribus famosissimis. de Folia:

Quæ

Quæ sidera excantata voce Thessala
Lunamque cœlo deripit.

Et ibidem Canidia sic canit:

Maius parabo, maius infundam tibi
Fastidienti poculum:
Priusque cœlum sidet inferius mari
Tellure porrecta super, &c.

Et post eadem:

Quæ mouere cereas imagines
Vt ipse nosti curiosus, & polo
Deripere lunam vocibus possum meis,
Possum crematos excitare mortuos,
Desiderique temperare poculum.

Tam multa, tam magna, inquit Delrius, sibi hæc vanitas vindicat: quædam falso, quædam vere. Falso quidem illa quibus Naturę ordo perturbatur, in quem nihil immundis spiritibus iuris. Ad bonos vero Angelos quod attinet; possunt illi manum in cœlorum, solis & lunæ cursum, atque isthæc talia immittere: quemadmodum Deus Iosuæ precibus motus per Angelum, vti credibile est, solis cursum integrum per diem quasi sufflaminauit & stitit, vt hostes populi Israelitici tanto facilius delerentur. Sic quoque quum Dominus noster & Seruator Iesus Christus cruce affixus penderet, sol atque luna obscurata leguntur; Angelo scilicet miraculose operante, & luctum quasi ob filij Dei mortem, creaturis indicente. Simile est quod tempore Ogygij regis accidisse Augustinus memorat, qui Veneris stellam ceteris fere omnibus lucidiorem, non colorem tantum, figuram & magnitudinem, tenui, obscura & *Iosue 10.*

ra &

ra & caliginosa luce vix conspiciendam, verum etiam cursum mutasse scribit. Marcus quidem Varro, Adrastus Cyzicenus & Dion mathematicarum artium peritissimi, numquam ante nec postea quoque tale euenisse produnt. Etsi vero dæmones, vti diximus, in superiora illa corpora cœlestia nullam habent potestatem, neque etiam Naturæ legem præter vnum qui fixit quisquá refigere potest: magna tamen eorum in hæc inferiora vis est ac potentia, sicvt diabolus à Christo D. N. Mundi huius princeps dicatur; à Iobo vero potentia Luciferi in terra hac supra omnes creaturarum vires extollatur. Sunt ergo quatuor hæc elementorum loca spiritibus malignis plena: quos Marcus apud Psellum diuidit in sex genera; dæmones scilicet æthereos siue igneos, aereos, aqueos, terrestres, & subterraneos siue lucifugos. Primum quidem genus appellatur igneum, quod circa superiorem peruagatur aerem, qui ignis sphæræ proximus est, immo in ipso igne demoratur. His nonnulli diuersas illas quæ in aere conspiciuntur impresiones atque ostenta adscribunt: quorum ingens numerus tam antiquis quam recentibus monumentis est consignatus. Darij Persarum regis tempore saxum ignitũ in flumen AEgonem cœlitus est delapsum. Iulianus Imperator pridie quam occideretur à Persis, quum nocte surrexisset ad sacrificium, ignem è cœlo descendere vidit. Quando Ioannes XXII. Papa Ludouicum Bauarum Imperatorem excommunicauit, eo quod Petrum Corbariensem Antipapam ipsi opposuisset, tres cœlo lunę & ingens stella crinita apparuerunt, quarum hæc cõtinuos

Dæmonũ genera.

Ignis cœlo delapsus.

Tres lunæ.

Cometa.

tinuos tres menses fulsit. Anno MDXIV. toto Mundo armis perstrepente, spirituum horum opera tres soles terræ ostensi sunt, iuxtaque singulos gladius sanguine veluti tinctus. Rotuilæ in Germaniȩ ad syluam Hercyniam oppido bis tres lunæ visæ sunt, sol vero adspectu valde terrribili, circulis siue halonibus diuersi coloris cinctus. Viennæ in Austria cum Iride trabs ignea magnitudine admirabili conspecta est. Paulli Iouij ætate cometes per quadraginta dies tristi luce fulsit, eo ipso tempore quo Ioannes Franciscus Picus in omni scientiarum genere versatissimus nefarie occisus, & insignis illa bibliotheca à Ioanne Pico Mirandulano, qui ob raram eruditionem doctorum Phœnix appellatur, incredibili labore & sumtu congesta, flammis est absumta. Anno MXII. quo Hierosolymarum vrbs ab infidelibus capta fuit, luna tota sanguinolenta apparuit; deinde flamma turris ardentis similitudine cœlo decidit: magno cum vniuersæ Græciæ atque etiam Italiæ terrore. Idem Constantinopoli Anno DCLIV. accidisse Paullus Diaconus memorat, ciuitate cineris atque igni cœlestis vi pæne oppressa. Anno MCCCL. Spirituum hoc genus ventos ita inflammauit, vt ædes passim & villæ integræ quacumque illi flabant, igne concepto cremarentur: deinde in aere trabs ignita incredibili magnitudine apparuit, ac tandem in terram est delapsa. Similiter Anno MCCCLIII. inter Austrum & occasum cœlestis flamma conspiciendam se præbuit, quæ maiorem in modum se dilatans, & horribile monstrans incendium, tandem & ipsa in terram decidit. Anno MCCCCXLVII.

Tres soles.

Trabs ignea.

Ignea aliquot prodigia.

Augusti

Augusti die XXVII. Spiritus hi ignei solis lumen mortalium oculis ita eripuerunt, vt in Gallijs, Germania, Anglia & Vngaria passim medio die densissimæ essent tenebræ, ac non modo alter alterum non videret, sed omnes extremum Mundi diem in foribus esse suspicarentur. Anno MCCCCLXXI. circa festum Agnetis horribilis cometa igneo colore rutilans, sed cauda prolixa admodum & nigricante, mortalibus terrori fuit. Mouebatur aliquando versus occidentem, principium sumens à signo Libræ; inde ad septētriones deflectens, vniuersum fere Zodiacum peragrauit, donec post octogesimum tandem diem euanuit. Memorabile imprimis illud est prodigium quod Anno MCCLXII. factum est. eo enim ipso die quo Vrbanus IV. Pontifex ægrotare cœpit, cometes apparuit, qui tres menses durauit, post quos eodem iterum die quo prædictus Pontifex, est extinctus. Referunt Hispani in Brasilia visum cometen mense Iulio, qui decē diebus tam interdiu quam noctu radijs emicuerit. Ait Cardanus igneos hos Spiritus nūquam impune apparere, sed clades semper & maxima mala prænūciare. Quare scribit sibi Anno MDLVI cometen visum, æqualem fere Lunæ dimidiatæ, cum crinibus non longis, nec constantibus, sed velut in incendio rutilantibus, quales sunt tedarum flammæ ventilatæ. Fuscum fuisse, rubentem ac turbidum. Quinto die Martij iuxta medium Libræ incessisse, tum quum primum fuerit conspectus: nono vero in ipso Mundi polo. Tum vero assidue pluisse, & quum desijt pluuia, non apparuisse. A fine Martij subsequutam esse perpetu-

am se-

am serenitatem vsque ad XXVII. Aprilis, & tantos calores vt mense Iulio vix vmquam sint maiores. Ab igneis his spiritibus antiqui fulgurum ac fulminũ sumserunt obseruationem, cuius exquisitã diligentiam Plinius eò processisse dicit, vt etiam numerum dierum Hetrusci prædicerent. cuius quidem superstitionis hoc apud eos est exemplũ. Antequam mortem Augustus obiret, decidens fulmen è nomine CAESAR primam litteram sustulit, vt AESAR tantum relictum sit. Aruspices consulti, intra centum dies Augustum moriturum prædixerunt. Hetrusca enim lingua AESAR Deum significabat: C. autem apud Romanos centum. Centesimo die deum dici debere Cæsarem, quod nulli viuentium conuenire poterat, argumentum clarissimum fuit eum illa die interiturum. Idem Cardanus affirmat arcem Mediolanensem XXVIII. Iunij Anno MDXXI. de cœlo tactam fuisse, tanta vi vt centum & tredecim homines in ea perierint, portarum vectes maximi aut fracti aut flexi, homines etiam quingentis passibus distantes in terram prostrati sint, locus denique vniuersus mirum in modum deformatus. Paullo post, mense scilicet Octobri proximo Gallos pulsos fuisse. Idem aliam de spectris eiusmodi igneis mirabilem narrat historiam; quam ipsius verbis recitabo. *Redibat, inquit, amicus quidam meus fide dignus Mediolano Gallaratum, & erat iam nox, sed cœlum atrum obscuriores tenebras faciebat, pluebatq; leniter: & ipse è regione oppidi alterius Busti quatuor milia passuũ aberat adhuc*

Diuinatio è fulmine.

Spectrum igneum.

Gallarato: quum visus est sensim videre splendorem vocesque bubulcorum à sinistro latere increbescere: ac breui quum seps intermedia esset, iam v det currum totum flamma contectum. vox bubulcorum erat, Caue, Caue. quo ostento territus calcaria equo addit, sed seu curreret, seu citato pede progrederetur, semper illi è regione currus obuersari videbatur, ipse vero quum interim supplicationes ad Deũ recitaret, tandem post horæ ferme spacium peruenit ad ecclesiam seu sacram ædem B Laurentij, quæ extra portam oppidi est, atque ibi sub terra omnia mergi visa sunt, currus, boues, bubulci, flamma. Hęc Cardanus: qui vbi de natura huius ignis aliquid disputauit, addit, Gallaratenses non solum pestem, sed multa alia mala eo anno perpessos. Oppidum est in Heluetia (è docti viri epistolis narrationem adscribo) nomine Schiltach, quod IV. idus Aprilis Anno MDXXXIII. totum subito conflagrauit, eiusque incendij caussam, quantum illius loci municipes apud Friburgi magistratum (quæ vrbs illinc abest octo miliaribus Germanicis) renunciauerunt, talem fuisse rumor est. Dæmon sibilo signum dedit è quadam ædium parte. Caupo suspicans esse furem, ascendit, neminem reperit. mox signum rursus ex alto cœnaculo redditum est. & hunc locum conscendit caupo, furem persequens. Quum nec illic quidquam appareret, sibilus auditus est è fastigio fumarij. illico tetigit cauponis animum, esse dæmoniacum quiddam. iubet suos esse præsenti animo. accersiti sunt sacerdotes duo: adhibitus exorcismus. respondit se esse dæmonem. rogatus quid illic ageret, ait se velle eruere oppidum, Minitantibus sacrificis

Schiltachi oppidi incendium.

crificis

crificis respondit, se pro nihilo ducere minas illorum, quod alter esset scortator, vterque fur. aliquanto post mulierculā, quicum habuerat cōsuetudinem annis quatuordecim, quum interim illa quotannis confiteretur, & acciperet eucharistiā, sustulit in aerem imposuitque fumarij fastigio: tradidit ollā, iussit vt inuerteret; inuertit: & intra horā totum oppidum combustum est. Aliud non minus rei nouitate admirabile Anno MDXXXVI. die Martis XXI. in Sicilia contigisse fertur. Non procul ab oppido Taurominitano mercatori Siculo iter facienti decem, fabrorum habitu occurrerunt, ac paullo post alij decem; tandem vero vnus Vulcano similis. Rogati à mercatore quo tenderent, responderunt, AEtnam versus, ad fabrilem officinam. heic mercator, mirum sibi videri quomodo eo in monte quidquam fabricari possint, qui altissima niue esset obtectus. respondens Vulcanus, Ignotæ tibi, inquit, meæ sunt vires, quas non multo post cū alijs experieris: simul cum dicto euanuit: vnde mercator totus horrore rigescens ægre in proximam domum correpsit, & sequenti die letho concessit. Sub vesperam Aetna mons tanto cum fragore moueri, ac cinerem & flammas euomere cœpit, vt Taurominitani vltimum Mundo finem instare rati, latibula vndique quærerent, nec vllum satis tutum inuenirent: tandem vero indictis ad D. Agathæ supplicationibus, fusisque ad Deum precibus, tempestas præter omnem exspectationem cito conquieuit. Ex hoc spirituum genere esse videntur qui circa sepulcra, bustuaria, patibula, & paludes nonnum-

Spiritus ignei in forma fabrū.

quam apparent. Ignes fatuos Latini vocãt, quod sulphureo sint colore per aerem volantes faculæ: Galli *des Aduis*, Germani, Stallliechter oder Feldliechtlein. Mizaldus Ambulones appellat, quod præcedere aut subsequi viatorem vnaque ambulare videantur: item capras saltantes, quod instar caprarum ante homines vel equos saliant, sæpe etiam auribus equorum insideant. Ignes hi fatui siue ambulones noxij admodum sunt & insidiosi, adeo vt vel solo sibilo prouocati hominem persequantur, & nonnumquam etiam occidant. Etenim experientia compertum est, sæpe spectra eiusmodi per fenestram à prospicientibus visa, & sibilo vel fistulando prouocata, continuo aduolasse, sic vt nisi quamprimum fenestræ fuissent clausæ, homines illos male acceptura viderentur. Ijdem ignes viatores in stagnorum fluuiorumque voragines & præcipitia pelliciunt. Qui tutos se ab his seruare volunt, Dei nomẽ alta voce inuocent, & prona facie prostrati, diuinam opem implorent. neque enim tum cuiquam possunt nocere, sed precum vi abacti quam longissime aufugiunt. Interdum etiam ijdem ignes fatui aut capræ saltantes non aliter quam tedæ piceæ ardentes aqua adspersæ crepitant, & inconditos quosdam sonos emittunt humanis vocibus non absimiles: vnde quibusdam persuasum est animas defunctorum his ignibus circumdatas expurgari. Talis etiam albus ille ignis, qui post tempestatem nautis apparet super malum nauiumque armamenta sidens. si vnicus sit, Helena à nautis dicitur, infaustique ominis creditur; sin geminus, Dioscuri olim, siue

Ignei spiritus malefici.

Castor & Pullux.

Castor

Castor & Pollux, nunc S. Elmus vocatur, & pro bono augurio habetur. Ab hoc spirituũ genere illud superstitiosę diuinationis gen', quod ὀνυμαντείαν siue ὀνυχομαντείαν veteres appellarũt, descendisse videtur In hoc oleo ac fuligine impolluti pueri vnguem illinebant, & vngue solem versus obuerso, certum quid submurmurantes, videbant quæ cupierant. Scribit Delrius, Queuedum quemdam veteranum militem Hispanum se nouisse, qui quo tempore Dux Medinæ Cœli ex Gallæcia soluebat, Belgium petens, Bruxellis non vni in vngue suo classem è portu Corunnæ soluentem, & paullo post procellis vehementer afflictam, velut in speculo clare ostenderit. Huc alia quoque superstitio referenda videtur, quam πυρομαντείαν siue πυροσκοπίαν veteres dixere. In hac aliquãdo pix trita in ignẽ spargebatur, horũ dęmonũ inuocatis nominibus: aliquãdo tedæ pice illitæ accendebantur, & certis characteribus signabantur. si flamma tedarum in vnum coibat, prosperum; si lambens & diuisa comparebat, infelicem; si tricuspis assurgebat, gloriosum euentum, si varie dispersa, in ægro mortem, in sano morbum; si crepitans, infortunium; si subito extincta, ingens periculum ominabantur. Aliquando hostiam in ignem conijciebant, & dumtaxat considerabatur flamma ignis victimarij, vtrum in vnam coiret pyramidem, quod prosperum; an vero diuideretur, quod aduersum: quis ignis color, splendor, ascensus, strepitus; an cito victimam comprehenderet, an extinGueretur, & similia. vti hodie magiæ hac specie Lituanos ferunt. nam ægris si vmbra, corpore igni oppolito,

Onychomantia.

Mart. Delrii. Disq. mag. lib. 4. ca 2. q. 6.

Pyromantia.

Lituani magiæ dediti.

opposito, aduersa cadat, certam spem recuperandæ valitudinis concipiunt; sin aduersa ceciderit, conclamant, & pro deposito ægrum habent. Glycas docet magos olim igneis his spiritibus filios suos sacrificasse. Iosephus tradit Achazum quemdam suorum filiorum Baali solido sacrificio concremasse. Theodoretus aliter sentiens, *Arbitror,* inquit, *his verbis significari speciem quandam erroris, qui ad nostra vsque tempora durauit. Videmus enim semel in anno rogos accendi, quibus insiciantur pueri quidam & viri. Quinetiam infantes ab ipsis matribus per flammam transportantur: quæ res videtur esse quasi quædam auerruncatio & lustratio.* Hæc ex Theodoreto Glycas. Est etiam quæ huc quoque pertinere videtur καπνομάντεια fumi obseruatrix: eaque duplex. nam vel grana sesami vel papaueris nigri in ardentes prunas iaciebant, & inde surgentem fumum notabant: vel sine huiusmodi granis solum obseruabant sacrificij fumum, & interdum fumum rogi. Vsos etiam Capnomantia Iudæos, & considerasse an fumus qui ex victimarum sacrificio ascēdebat, rectus ascēderet, an in obliquum vergeret, Theophylactus docet. Pictorius quoq; lib. De Magia ca. xi. quosdam Papinij versus huc retulit. Non alia forte species, sed genus quoddam ipsius Capnomantiæ Thurifumia fuit; illa in qua ex fumo thuris adoliti diuinabāt. Libanomantiæ huic nomen: quam tamen longe aliam Delrius putat. Eam proponit Dion Cassius agens de Nymphæo prope Apolloniam: *ibi & oraculū,* inquit, *editur, idque hoc modo. Thure accepto, precibusq; eius rei ergo quam volunt factis, ipsum thus, vt se-*

Glycas p. 2. Annal.

Capnomātia.

Theophyl. in Ose c. 4.

Turifumia

Libanomantia.

ut secum eas preces deferat, ad ignem proiiciunt: tum si ratum sit futurum votum, ab igni thus è vestigio corripitur; at si thus extra ignem forte ceciderit, accurrens ignis id abripit & consumit: sin irritum erit votum, neque accipitur ab igni thus, & si in ipsam flammam coniiciatur, recedit ab ea atque effugit ita in vtramque partem ignis futura prædicit, morte nuptiisque exceptis. de his enim non licet cuiquam oraculum illud consulere.

De spiritibus aereis, eorumque prodigijs: vbi multa exempla.

CAPVT VI.

AEREI spiritus inde dicuntur, quod in aere nobis propinquo commorantur, superbi, audaces, inuidi, ambitiosi. Hi subtile aeris & leue elementum sæpius permittente Deo, perturbant, tonitrua & tempestates concitant, aliaque quibus homini ceterisque rebus ad commodum eius creatis nocere se posse putant, immittunt; prodigijs etiam varijsque portentis hominum genus perterrefacere voluptati habent. *Spirituum aereorum effecta.* S. Ambrosij tempore apud Atrebates lana cœlo delapsa est. *Lana pluuia.* Anno DCCCCXXXI. partę salutis in Gallia species duorum exercituum in aere concurrentium visa est. Hugone Capeto idem regnū armis sibi vindicante, aer piscibus & frumentorum granis pluit. *Pisces pluuij.* Sansouinus scribit ingentem aliquando coruorum & cornicum (Spiritus hos

fuiſſe non inepte quis forte crediderit) circumuolitantium multitudinem ingentem terrorem tam viris quam mulieribus paſsim incuſsiſſe. Enſhæmi in Alſatiæ oppido, ingens ſaxum è ſereno aere decidit. In Germania Anno MDXXVIII. ad Monaſterium Veſtphaliæ vrbem tribus continuis diebus ſanguine pluit. Philoſtratus ſcribit Apollonium apud Brachmanas duo dolia vidiſſe, quibus apertis, imbres & venti erumpebant, clauſis, ſerenitas & tranquillitas aeris redibat. Sopater quoque philoſophus, ſi Eunapio & Suidæ credimus, affectus vltimo ſupplicio fuit, quod accuſaretur carmine magico vẽtos vinxiſſe ne annona Byzantium inueheretur. In ſacris quoque hiſtorijs Satanas facit ignem de cœlo decidere, & abſumere ſeruos ac pecua Iobi; excitat ventũ vehementem, qui filios ac filias conuiuantes ruina oppreſsit. Grandinem qua Aegyptij puniti, expreſſe ſacra ſcriptura dicit per malos angelos immiſſam. In Apocalypſi offerunt ſe quatuor angeli ſtantes ſuper terræ angulos, ventorum flatus impedituri, & ſic damna viuentibus illaturi maxima. A magis horum ſpirituum ope vẽtos compreſſos & tempeſtates ſedatas tempore Xerxis, teſtis eſt Herodotus. De Finnis & Lapponibus affirmat Olaus, olim ventos venales mercatoribus exhibuiſſe, tres nodos magica arte ſacratos offerentes, quorum primo ſoluto placidos ventos, ſecundo vehementiores, tertio vehementiſſimos ſint habituri. Remigius hiſtoriam refert, quæ apud Delrium itidem eſt deſcripta. In ditione Treuirenſi ruſticus fuit qui cum filia ſua octẽni caules plantabat in horto, pater forte filiam

Saxum cœlo delapsũ.

Dolia mira.

Iob. 1.

Exod 99.

Apoc. 7.

Finni & Lappones magi. Olaus lib. 3. cap. 6.

collaudat, quod ſcite munus hoc obiret. illa ſexu garrula & ætate imprudens, ſe noſſe alia facere, magis ſtupenda, iactat. pater quid id foret ſciſcitatur. ſecede paululum, inquit, & in quam voles horti partem ſubitum imbrem dabo. miratus ille, age ſecedam ait. eo digreſſo, puella ſcrobem fodit: in eam aquam ſuam fundit, eamque bacillo turbat, neſcio quid ſubmurmurans. Ecce tibi heic ſubito pluuiam de nubibus in condictũ locum. Marcus Venetus ſcribit tantam eſſe Tartarorum cum his dæmonibus aereis familiaritatem, vt quoties & quandocumque velint aerem craſsiſsima caligine obducant; idque frequenter eos facere vt viatores deprędentur, quod quidem ipſe, ægre è manibus eorum delapſus, expertus ſit. In Concilio Baſilienſi doctis quibuſdam viris per ſyluam iter vna facientibus, horum ſpirituũ vnus in forma luſciniç liquidiſsimos cantus fundebat, ita vt omnes obſtupefacti conſiſterent. tãdem vnus eorum auiculam in Ieſu Chriſti nomine adiurauit, vt quis eſſet, aperiret. illa reſpondit, animam ſe eſſe damnati alicuius, atque ibi loci ad diem vſque extremi illius iudicij ſibi manendum. quo dicto, horribili edito ſtridore auolauit: qui vero eam audierant, in morbum inde, ac paullo poſt in mortem inciderunt. Fincelius lib. 1. De miraculis, refert, Brunſuici Anno MDLV. multos eiuſmodi ſpiritus equitum cataphractorum habitu plurimis omnibus eius loci incolis palam eſſe conſpectos. Sub Traiano Imperatore vnus horum ſpirituum Cornicis formam gerens, Græca hæc verba prolocutus eſt: ἔςαι πάντα καλῶς, id eſt, omnia bene ſe habebunt.

Puella pluuiam excitat.

Tartari tempeſtates ciẽt.

Spiritus in forma luſciniæ.

Spectra armatorum.

Cornix loquuta.

bunt. Erfordiensis quidam ciuis Coruum in delicijs habuisse dicitur, quem spiritum eiusmodi fuisse, quod sequitur euincit. Quum enim quodam die tacitum & tristem videret, quid tu, inquit iocabundus, mi corue, ita mœstus es, quidve cogitas? heic ex improuiso coruus è psalmo

& Coruus. LXXVI. versiculum illum ingeminat: *Cogitaui dies antiquos, & annos æternos in mente habui*: statimque ex oculis heri disparuit.

Arnolphus magus. In bello quod Romani cum Quadis gesserunt, Arnulphus magus horum spirituum ope tum quum maxime ferueret prœlium tantū imbrē excitauit, vt attoniti Quadi terga verterint, & victoriā Romanis reliquerint.

Pythagor. Pythagoras quas sanguine speculo inscripsit literas, in luna legēdas exhibuisse fertur.

Nauta incantator. Nicolaus Venetus in historia sua Indica testatur, nautam magum vel hariolum, cessante vento, spirituum horum aliquem, Mutianum ab eo appellatum, inuocasse, confestim eum in Arabem quemdam ingressum: Arabem furibundum vociferari, ac discurrere cœpisse; mox è mensa ad malum nauis eum in finem positos carbones arreptos deglutijsse, inde galli gallinacei iam iam occisi sanguine epoto, nautam quid peteret rogasse: nautam zephyros optasse. eos intra triduum spiraturos Arabem respondisse. Finita incantatione, & Arabe ad se reuerso, nec quidquam amplius eorum quæ ante triduum acciderant recordante, promissum ventum flare cœpisse, magna cum omnium admiratione.

Pythagoras. Pythagoras aquilam, vel potius talem spiritum carmine cicurauit, cum qua frequēs colloquebatur.

Ericus rex Sueciæ. Ericus rex Gothorū quocūque verteret pileū, inde prosperū ventum elicie-

eliciebat. Simili arte signifer quidã Tartarorum memorabilẽ gentibus suis de Polonis victoriam cõciliauit, quam Cromerus describit his verbis: *Poloni Tartaros Anno Christi MCCXL. ad Legniciam commisso prœlio grauiter vrgebant, & fugientibus instabant. Erat in extremo Tartarorũ agmine inter alia signa vexillum insigne, cuius pictura X. litteræ figuram præseferebat; in cuspide vero figura erat tetra nigraq; capitis humani barbati. Id vexillum quum signifer vehementius quateret, fumum atque nebulam densissimam & fœdissimam exhalabat. Ea nebula non modo aspectum barbarorũ Polonis adimebat, verum etiam odore tetetrimo eos enecabat. Incantationibus id quibusdam Tartari effecerant, quibus iuxtaq; hariolationibus diuinationibusq; ceteris quum aliàs tum in bello plurimum vtuntur, ex humanis etiam extis de futuris euentibus coniectare soliti. Barbari vbi Polonos trepidare senserunt, cohortati sese inuicem, impressionem in eos faciunt, perturbatisq; ordinibus magnam cædem ediderunt. Tantus eo prœlio interfectorũ Christianorum numerus fuit, vt singulis singulæ auriculæ à Tartaris præcisæ, nouẽ ingentes saccos explerint.* Ab his ijsdem Spiritibus Cianitæ Indiæ populi pluuiam superstitioso & ridiculo ritu sic petunt, vt in epistolis Peruanis à Gaspare Spitillo collectis narratur. Quando pluuia indigẽt, magus quispiam magna vocis contentione & acceleratione clamat vt omnes ad montem concedant; quo postquam peruenerunt, vt quilibet consueto more à cibis abstineat. Est autem eo-

Cianitæ quomodo pluuias excitent.

rum hoc ieiunium, vt à sale, pipere, cibis coctis contineant: quod vbi factum est, voce intensa & clamore summo stellas inuocāt, aquamque precantur, & ad terras castellumque paganum sese vertunt, potionē quādā manibus tenent; quā vbi nobilis alicuius adolescentulæ manu porrectam ebiberint, ita à sensibus abducuntur mentisque impotes fiunt vt mortui videantur: sed vbi in se redierint, mel aqua & maizo miscent, quibus permistis nubes aspergunt. Die sequenti nobilem aliquem, aut conspicuum & venerandum quempiam senem in lectum deponunt, subiecto lento igne, atque vbi sudare cœperit, sudorem vase excipit magus, anserino sanguini admiscet, atq; ex radice expressæ aquæ, rursus in aera iactat, nubes vt tingat, rogat per sudorem, sanguinem & aquam, vt desideratam pluuiam largiantur. Quod si casu eo die quo superstitioni vacant pluat, gratias agunt stellis, magumque multis muneribus ornatum efferunt. Refert Hieronymus Mengus, magum quemdam suis præstigijs Ioanni Bentiuolo & Roberto Sanseuerinati celeberrimis militiæ ductoribus, in area arcis Bononiensis ingentis conflictus spectaculum exhibuisse, in quo & tympanorum strepitus, & clangor tubarum, & clamor virûm, & hinnitus equorum, & armorum fragor tantus sit exauditus, vt circumstantibus cœlum terræ misceri videretur: extra locum illum vero omnia pacata fuisse & tranquilla. Nec vero difficile hoc est dæmoni, aut sensibus illudēti, aut aerem varijs modis, prout voluerit, restringenti. In Lybia circa Syrtes, Diodoro Siculo teste, Spiritus

Conflictus imaginarius.

tus in aere varijs animalium figuris cernuntur. Mouere se alij, alij consistere, alij currere, alij aliud facere videntur. Illud vero permirum est, quod homines pone nonnumquam sequuntur, atque etiam insiliunt, ita vt membra quoque eorum quauis glacie frigidiora sentiantur. In regionibus septemtrionalibus, vt Olaus Magnus scriptum reliquit, Spiritus hi aerei vẽtum Circium ita exasperant & concitant, vt omnia secum abripiat, vel conquasset & euertat. In Islandia Insula, quæ Danorum regis hodie imperio paret, portus est Vestrabord nomine. non longe ab eo litore homines quidam à Spiritibus huiusmodi ventorum turbine inuoluti, ac per aerem instar palearum abrepti sunt. Ijdem Spiritus in partibus maritimis Noruegiæ occidentalioribus noxio suo contactu efficiunt, vt nullæ ibi arbores nec gramina germinent & virescant. Similiter in litore Bothniæ occidentali eorundem violentia domorum tecta abripiuntur, ac longe lateque hinc inde disijciuntur. Idem in agris Beneuentano & Narbonensi accidere Cato & Procopius scribunt, quibus in locis magnus est magorum & veneficarum numerus. nam & homines armatos, & currus quantumuis onustos, & obuia quæque in sublime rapi, & non secus quam plumam circumgyrari, ac tandem in terram cõfracta & comminuta deijci. Solent nonnumquam hi ijdem Spiritus turbinibus sese & procellis immiscere, & puluerem instar columnæ euehere. Et vt breuibus dicam, maxima profecto damna, ab hoc Spirituum genere hominibus inferuntur. nam & tecta, vti diximus, abripiunt, & do-

procellæ & tẽpestates.

& domos diruunt, & muros ac turres deijciunt & arbores eruunt, & in quæcumque inciderint prosternunt. Vincentius ait à Spiritibus his non domos tantum & villas, sed integras etiam vrbes è sedibus suis ac fundamentis conuulsas, & ruinis ac fragmentis campos longe lateque consperfos esse. Narrat Diodorus Siculus in Noruegiæ quadam regione (Vichiam appellat) Spiritus hos ex ingentibus piscium vento ante locupletum ædes expositorum aceruis, magnum sæpe numerum tollere, & ad pauperum casas asportare atque abijcere: neque hos repetendi cuiquam ius esse, quod hæc Dei voluntate, cui repugnare nefas, fieri arbitrentur. Zoroaster, quem nonnulli primum magices auctorem faciunt, in turbine ab his Spiritibus asportatus, neque vmquam postea visus est. Ad hoc Spirituum genus pertinet illa superstitiosæ diuinationis species quam ἀερομάντειαν vocant, quæ ex aere coniurato dabat oracula. Huius Aristophanes in *Nubibus* mētionē facere videtur. sed ista si tonitru fulmen, & alia similia considerat, ad igneos spiritus; si oscines, ad auguralem pertinet disciplinam vel potius superstitionem; si aereorum spectrorum insolita visa, vt equitum, armorum, &c. ad τερατοσκοπίαν referenda est. Est etiam quędam ὀρνιθομάντεια sortiaria, quam ita describunt. in capsula abaculi forma constructa quasdam ali auiculas: ad has venire qui consilium quærunt, & obolum offerre: auiculam stipem accipere, inque capsulam inferre rostro: deinde regredi, & responsum in chartula referre consultori.

Æromantia.

De

De Spiritibus Aquaticis; de Fatis siue Feis & fatalibus sororibus, Sibyllis & Nymphis albis, Dominabus bonis & nocturnis, aliisque: & eorum effectis.

CAPVT VI.

VARTVM genus dæmonum nominatur aquaticum: suntque qui aquas conturbant, ex ijs crassos & pestiferos vapores emittũt, concitant tempestates, demergũt nauigia, homines, infantes præsertim in profundum trahunt, alijsque multis modis hominum generi insidiantur. hi nonnumquam, noctu præsertim, lacubus & fluuijs inambulantes cernuntur, aut ad fontes Nympharum & Sirenum specie nocturnis puellarum pudicitiæ insidiatoribus se ostentant. Itali *Fatas* vocant, Galli *Fees*, quæ nomina à *Parcarum* siue *fatalium sororum* appellatione non multum abludũt. Dicuntur item *Sibyllæ* seu *Nymphæ albæ, Dominæ nocturnæ, Dominæ Bonæ*, & earum *regina Habundia*: quarum aduentu multum prosperitatis & rerum omnium copiam putârunt superstitiosæ anus domibus contingere, quas frequẽtarint; & ideo domi suę illis epulas instruxere, escarijs lancibus & vasis vinarijs omnibus apertis ac discoopertis, ne quid illis ad sumendum moræ obijceretur: qualis præparati illis conuiuij in vita D. Germa-

Germani Episcopi mentio habetur. Scribit Plu-
Numa Pō- tarchus, & ex eo Sabellicus, Numam Pompili-
pilij cœna. um, quum nihil domi obsoniorum haberet,
præcipuis dignitate Romanis equitibus ad se in-
uitatis opiparæ cœnæ apparatum exhibuisse:
hincque cum AEgeria Nympha (quæ si quid fuit,
Spiritus eiusmodi fuit aquaticus) cōsuetudinem
Scottus habere creditum esse. Idem Scottus Parmensis
Parmensis. superioribus annis factitare solebat, cuius tamē
conuiuia phantastica tantum siue imaginaria
fuisse inde potest intelligi, quod ex epulis saturi,
vt sibi videbantur, conuiuæ, mox vera fame cru-
Conuiuia ciarentur. Talibus conuiuijs à Brachmanis A-
imaginaria pollonium Tyaneum exceptū Philostratus scri-
bit, & talia sine dubio fuerunt Petri Abani, &
Pasetis apud Suidam. Quod si quandoque ex ve-
ris cibis eiusmodi epulas struunt dæmones; aut
morticina sunt, mali gustus & odoris tætri: tum
sal vt plurimum deest, & panis; raro permitten-
te Deo vt suaues cibos apponant, ne gumijs hęc
sit ad inescandum efficax illecebra. In septem-
trionalibus vero oris Spirituum eiusmodi fre-
Olaus li. 3. quentes esse illusiones, Olaus Magnus testatur;
apud quem inter ceteras hæc historia perscripta
Hotherus legitur. Hotherus rex Suetiæ & Daciæ, inter ve-
Sueciæ rex nandum errore ob densissimam nebulam ab ijs
Nymphas qui retia seruabant longissime auulsus, in quod-
videt. dam syluestrium virginum conclaue incidit, à
quibus proprio nomine salutatus, quænam es-
sent perquirit. Illæ suis ductibus auspicijsque
maxime bellorum fortunam gubernari testan-
tur. sæpè enim se nemini conspicuas prœlijs in-
teresse, clandestinisque subsidijs optatos amicis

præ-

præbere ſucceſſus: quippe conciliare proſpera, aduerſa infligere poſſe pro libito memorabant, hortatæ eum ne Balderum arcano ſuperûm ſemine procreatum, armis laceſſeret. Quo accepto, Hotherus labentis hoſpitij tegmine defectus, ſub dio ſe relictum, totiusque expertem vmbraculi medijs repente campis expoſitum conſpicatur. præcipue tamen præpetem puellarum fugam, locique verſilem ſitum, & fallacem ædis imaginem mirabatur. Deinde aliquot euolutis annis, idem Hotherus acerrimis contritus bellis, extrema locorum deuia peruagatus, inſuetumque mortalibus nemus emenſus, alium ignotis virginibus habitatum forte reperit ſpecum. Eaſdem eſſe conſtabat, quæ eum inſecabili veſte quondam donauerant. A quibus cur eo locorum venerit interrogatus, infauſtos belli declarat euentus. itaque fide earum damnata, geſtarum infeliciter rerum fortunam triſteſque caſus deflere cœpit; ſecus ſibi ceſſiſſe queſtus, quam ab ipſis acceperat promiſſum. At nymphæ eum, quamquam raro victor extiterit, æquam tamen hoſtibus cladem intuliſſe dicebāt, nec minoris ſtragis auctorem fuiſſe quam complicem. ceterum adfuturam victoriam, ſi edulium augēdis inimici viribus excogitatum præripere poſſet. Sic enim omnia ad votum & nutum proſpere ipſi ſucceſſura. Hoc modo dimiſſus, vires reparat, militiamque conſcribit in hoſtem. cuius caſtra dum peruigil obſeruat, videt exceſſiſſe tres nymphas arcanæ dapis gerulas, quas curſim inſequens (nam earum fugam roſcida prodidere veſtigia) tādem tecta quibus aſſueuerant.

uerant subit, citharæque, cuius peritissimus erat, dulcissimo ministerio accurati nitoris cingulum potentemque victoriæ zonam ab eis obtinuit; atque itinere quo venerat repetito, hostem obuium ilico lethifero vulnere fudit. Erant præterea, vt idem auctor affirmat, in aquilonaribus terris nonnulla templa Dianæ & Cereri consecrata, ædesque fatalium sororum absque humana ope prestigioso quodam artificio extructe, quas antiqui super futuris liberorum euentibus Parcarum oracula consulturi, nuncupatis solenniter votis precabundi accedere cōsueuerunt, vbi introspecto sacello, quandoque ternas, quandoque plures sedes totidem nymphis occupari cognouere: quarum aliæ liberalem pueris formam, vberemque humani fauoris copiam erogabant, aliæ vero liberalitatis aut aliarum virtutum excellentiam condonabant; demum aliæ proteruioris ingenij, reliquorum donis officere cupientes, futuris puerorum moribus auaritiæ, luxuriæ aut aliud vitium admiscebant: nec solum pueris, verum etiam ætate profectis, & quandoque regibus huiusmodi prestigiosarũ artium cōmentis impositum fuisse comperitur. Hactenus Olaus. Similis fere apud Hectorem Boethium exstat historia. Erant simul, inquit, Machabæus amitinus regis Scotiæ Duncani, & Bancko Stuart Forres vir strennuus, per syluas proficiscentes ad regem. heic obuiam tres habuere mulieres insolita facie, quarum vna inquit, Salue Machabæe Thane Glammis. Hoc nomen erat dignitatis quam nuper acceperat. Altera vero inquit: Salue Caldarie Thane. tertia vero: Salue Machabæe olim

Machabæi seu Macbethi, & Banckonis Stuart admirabilis historia.

lim rex future. Tum Bancko, Et vos, inquit, quæcumque estis, parum mihi propitiæ videmini, quæ huic præter opimos magistratus etiam regnum defertis, nec mihi quidquam. Ad ea quę prima fuerat, respondit: Immo tibi maiora quam huic nunciamus. nam hic quidem regnabit; verũ infausto exitu, neminem post se ex suis posteris regem relicturus: at tu longa nepotum serie, quæ regnum obtinebit (licet tu rex futurus non sis) relicta decedes. His dictis è conspectu eorum hæ se proripuerunt. Vana itaque primo visa sunt hæc, adeo vt alter regem salutaret per iocum, alter multorum regum parentem. Sed vbi Machabæus Caldarius (id nomen dignitatis apud Scotos) inde rex factus est præter spem, occiso rege Duncano, cui erant filij duo; memor ostenti, conatus est Banckonem & vnicum eius filium Fleanchum ad cœnam inuitatos occidere; sed occiso patre, tenebrarum suffragio filius euasit. Tandem à Malcolmo Duncani filio Machabæo occiso, post multas stirpes, quemadmodũ prędixerat fatidica, regnum in familiam Banckonis Stuart, apud cuius stirpis regem Iacobum VI. nuper adiuncto Angliæ regno, adhuc manet, translatum est. Porro hi spiritus sunt qui vndosum mare perturbant, vectores è nauibus detrahunt, quod Palinuro AEneæ Troiani nauclero accidisse fertur; naues scopulis afflictas submergunt, aut in breuia destituunt: quin etiam Dei quandoque permissu marinas vndas vltra terminos suos & litora ita propellunt, vt magna pars terræ aquis obruatur. Id factum sub Damasi Pontificatu legimus, quãdo multæ Siciliæ ciuitates vndis haustæ & deletę sunt. Idem Alexandro VI. Pontifice contigit, bo-

Aquaticorum spir. effecta.

Diluuia in Italia.

na Italiæ parte, inprimis agro Bergomati & V-
ronensi, aquis restagnante. Anno MDXV. trist-
simum diluuium complures Europæ regiones
ta inundauit, vt ad quingenta milia hominu
misere suffocata dicantur. Carolo V. Imperator
Hollandia & Selandia florentissimæ insulæ, m-
ris ac fluminum eluuione pæne totę obrutę, ce-
te non exigua parte truncatæ sunt: qua calamit-
te non minorem Frisia, parem fere tum Flandri
ora maritima sensit. A simili clade quamuis mi-
nus Oceano assita non immunis fuit Polonia
fluminibus ita turgescentibus supraque alueum
egressis vt non domus tãtum & pagi abriperen-
tur, verum etiam vix vllus omnino pons, quam-
quam omnes è viuo saxo facti, in Cracouiensi
præsertim & Casimiriensi territorio remanserit.
Atque hę quidem Deo permittente aquaticorum
eiusmodi & maledictorũ spirituum operationes
fuere; ad quorũ furoré placandũ, Amilcar contra
Agrigentinos bellum gerens, sacerdotum turbã
mari submersã sacrificauit, vt Diodorus Siculus
testatur. Ad hos Andronicus Imperator, quũ mul-
tiplicibus propter crudele edictũ odijs ac malis
se videret obsessum, ad futura noscenda se cõuer-
tit: *seque totum*, inquit Choniates, *permisit iis qui futura ex aquis quasi per caliginem coniiciunt, & imagines futurarum rerum, velut ex vmbra solarium radiorum consectantur.* ergo dæmones per-
cunctantur, quis post Andronicum sit imperatu-
rus. Malus genius in aquis litterã Sigma primum,
deinde Iota exhibuit: vnde nata suspicio Andro-
nico Isaacium Comnenum, qui ab Isauria veni-
ens Cyprum occupauerat, significari. Secunda i-
gitur interrogatione facta, quando id futurum
esset,

Hollandia & Selandia.

Polonia.

Andronicus hydromantia deceptus.

esset, responsum fuit, intra exaltationem crucis. quare Andronicus, non ignarus Comnenum longius abesse quam vt intra illud tempus venire posset, oraculum contemnere cœpit. atqui intra illud tempus iussu Isaacij Angeli, quem tamquã mollem & effeminatum hactenus semper contemserat, occisus fuit. Ollerus magus Suecus horum spirituum ope incantato osse, tamquam nauigio, vastissima maria superabat. Alius Othinus nomine Hadingum Danorum regem equo impositum per mare in patriam deuehi curauit, atque ita præsentissimo vitę periculo subtraxit. De Oddone Danico pirata Saxo Grammaticus scribit; absque carina altum pererrantem hostilia sæpe nauigia concitatis carmine procellis euertisse. sed & hunc tandem fortior magus eorumdem spirituum vi euertit, & vndis submersit. Pertinax, teste Sabellico, paullo ante mortẽ spectrum eiusmodi in piscina vidit, nudo gladio ictus intentantem. Ex hoc genere credibile est fuisse aprum illum, qui Isaaco Comneno prope Neapolim ad venationem proficiscẽti occurrit, statimque magno cum impetu in mare se præcipitauit, Imperatore pæne exanimi relicto. In Finlandia quę Suecorum regis imperio subiacet, arx est Rupes noua nomine, quam maximum flumen alluit, immensæ profunditatis. aqua nigro est colore, vt & pisces; optimo nihilominus sapore. In hoc flumine multa spectra apparere dicuntur, quæ plerumque mortem vel arcis gubernatori vel militum alicui denũciant: vt plurimum autẽ sub persona citharœdi suauiter canẽtis, & sub vnda ludẽtis. In territorio Cracouiensi lacus est, ab

Ollerus magus.
Othinus magus.
Oddo magus.
Sabell. li. 2.
Zonaras.

eiusmodi Spiritibus circa annum MCCLX VIII. vehemẽter infestatus, sacerdotis cuiusda precibus atque exorcismis tandem profligat In hoc piscatores aliquando piscem retibus e traxerunt, caprino capite cum cornibus, & oc lis instar flammæ micantibus: cuius aspectu te riti, atque etiam fœtidissimo spiritu afflati p scatores trepide aufugerũt, monstrum vero tot commoto lacu, horribili cum vlulatu disparui Alexander ab Alexandro Thomæ cuiusdam mo nachi facit mentionem, qui vespere quodam e quum quęritans, quum ad vadum fluminis venil set, rusticum vidit vltro se baiulum offerentem Inscendit in humeros monachus, progrediuntu in flumen: ibi forte deiectis oculis videt monachus crura non humanis sed caprinis similia. Ratus ergo quod erat, dæmonem hunc esse aquaticum, qui suffocare ipsum cupiat, precibus se Deo commendans, mox ab eodem euanescente medio in flumine deponitur, vnde bene vuidus, ac metu pæne exanimatus ægre ad alteram ripã erepsit. Idem Antonio Lauorerio Archipresbytero Barbarano, quod oppidũ est agri Vicetini, inter omnes non Insubriæ tantum, sed etiam totius prope Italiæ exorcistas celeberrimo, superioribus annis accidit. Erat mulier quædam à dæmone obsessa, quem prædictus archipresbyter multis exorcismis iam diu exagitarat. Factum est vt is aliquando peregre profectus, quum iam iam in flumen quod transeundum erat, equum adigere vellet, vocem audierit admonentis: Ne tu, ne progrediaris, nisi madefieri velis. Antonius respiciens, vbi neminem adesse animaduertit, ratus

Piscis monstrosus.

Monachus à spiritu in flumen coniectus.

Antonius Lauorerius exorcista à dæmone illusus.

vocem eam angeli esse custodis de periculo commonefaciẽtis, crucis signaculo se munit, & vtroque pede ex stapedibus expedito, flumini se committit. Medium iam flumen, & quidem vadosum transierat: quum subito equus quamuis validus, ac vadi quod sæpissime traiecerat, bene gnarus, sublatis vi fluminis vel potius dęmonis, pedibus, sessorem medijs in aquis destituit; qui totus madidus in ripā aduersam eluctatus, equum ibi inuentum rursus conscendit, & domum quam citato poterat, progreditur gradu. Mox vestimentis mutatis, & arreptis stola & libro, ad dæmoniacam se confert, & dæmonem exorcismis fatigare incipit, nulla tamen eius quod acciderat facta mentione. Ibi vltro spiritus malus quid eo die fecisset gloriari: Ah proditor, inquiens, qui tantopere me torques; equidem volui te hodie in torrente illo suffocare, nec tamen potui. atqui, spero alio tempore meas non effugies manus. Tempore Iulij Cæsaris in ripa fluminis Rubiconis aquaticus eiusmodi spiritus in forma hominis, sed humana statura longe maior tibia canere auditus est; qua spoliatus à milite quodam Cæsaris, mox in aduersa ripa tubam horrifico sono inflauit: quod victoriæ augurium Cęsar est interpretatus. *Sabel. li. 7.* Ab his spiritibus fecundissimum imposturis sumtum est diuinationis genus, ὑδρομάντεια dictum. Fiebat vero per annulum de filo suspensum in aqua, & verbis quibusdam demurmuratis vasculi latera cõstitutis ictibus pulsanté. Alia species hydromãtiæ est, quæ fiebat coniectis in aquã statiuam tribus lapillis, & obseruatis gyris, qui circa lapillos diffundebantur. Maris etiam motū *Hydromãtia eiusque varij modi.*

Orientaliū mare baptizantium superstitio.

Venetorū ritus mare sibi desponsantium, & unde.

atque agitationem, vt olim Siculi & Euboeenses, hodie multi nautæ, notant. Hinc apud Christianos quosdam Orientales superstitio inualuit, vt mare, tamquam animatum baptizent. Longe autem aliò id pertinet, quod Dux Venetus quotannis in festo Ascensionis Christi Bucentauro extra duo illa quæ ad ingressum sinus sunt sibi inuicem opposita castella prouectus, annulum in mare iacit. neque enim magię argumentum, sed dominationis est indicium, quam hac arra senatus Venetus sibi despondet: origo huius cæremoniæ talis est: Alexandrum III. Pontificem M. Otho Friderici Ahenobarbi filius armis ita persequutus est vt Venetias profugere coactus fuerit, vbi in monasterio Charitatis quum aliquamdiu ignotus latitasset, tandem agnitus & honorifice inde eductus, Venetorum arma pro se atque Ecclesia promta ac parata inuenit. Gesto bello, Otho à Venetis nauali proelio victus, & captiuus Pontifici est oblatus. Tunc duci venetorum Sebastiano Ziano Pontifex annulum de manu sua detractum obtulit, dicens: *Auctoritate mea hoc annulo fretus Oceanum tibi subiicies, & quotānis tibi posterisque eo die quo hanc victoriam pro Ecclesiæ defensione obtinuisti, despondebis mare; vti sciant omnes maris tibi dominium concessum, quia sedis Apostolicæ tuendæ curam & studium fideliter suscepisti. Sit hoc tibi quasi pignus benedictionis, & secundæ sortis in futurum.* Narrat hæc Villamontius lib. I. Peregrinat. suæ, cap. XXXIV. & prior illo Sabellicus Decad. I. lib. VII. Aliud quoque est hydromantie genus, quo ex aquæ colore & imaginibus in ea apparentibus res latentes & futuræ eruebantur, sic

tradit

tradit Varro belli Mithridatici euentum à puero quinquaginta versibus præsignificatum esse. hoc etiam credibile est Andronicum Imperatoré, de quo supra, vsum. Alius modus fuit, quo statuebatur cyathus aqua plenus, & verbis immurmuratis obseruabatur, nũ aqua sponte efferuescens effunderetur. Alij, Afri inprimis Fessani (de quibus Leo lib. III. descript. Africæ) aquam in phialam vitream effundebant, eique olei guttulam admiscebant: deinde in aqua tamquam in speculo, mira se cernere opinabantur. pro oleo nonnulli ad eundem vsum plumbum liquefactum inijciebãt. Non aliena ab hydromantia est illa qua aliqui etiamum ad furtorum auctores detegendos hodieque vtuntur ratio, trium suspectorum nominibus pilulæ inscriptis, & cum magicis quibusdam carminibus in peluim aqua plenam coniectis. Hydromãtiam proxime subsequitur πηγομάντεια: quę in aqua fit fontana. Erant enim olim particulares quidã fontes spiritibus aquaticis dedicati. Tales fuerũt crateres illi Palici ad Symetũ fluuium in Sicilia, quorum mentionem facit Macrobius. De cisterna quadam in AEgypto in templo Amphaceno, mira commemorat Zosimus in vita Aureliani: vt iam nihil dicam de Iunonis palude apud Laconiæ Epidamnum, de Thyrxeo Apollinis oraculo ad Lycum, alijsque. Pegomantię huius vestigia D. Bernardini Senensis temporibus superfuisse, testatur qui vitam eius descripsit, his verbis: *Extra mœnia vrbis eius* (de Aretio loquitur) *fons antiquus fuit, iam olim temporibus illis quibus idololatria regnabat, impuris dæmonibus dicatus. Solebant eò ciues Aretini, & alij, circũ-*

Pegomantia.

Fontes sacri vel incantati.

Bernardini Senensis zelus & factum.

quaque vicini, tamquam ad oraculum Apollinis confluere, responsa petetes ad occultas quæstiones suas, & morborum curationes. Id vero animaduertens Bernardinus, verus religionis Christianæ cultor & amator, aduersus hunc dæmonum cultum fortissime sese erexit. & primo quidem concione ad populum habita & absoluta, magnopere omnium confirmatis animis, hortatus est eos, sequi se, ad demoliendam impurissimorum dæmonum habitationem, prorsusq; abolendam. Mox vero arrepta securi vel malleo, cum populo egressus est ad fontem, quumque ad fanum dæmonis peruenisset, primus ipse ictibus cœpit contundere, euertitque aram, & fontem lapidibus penitus obturauit. Aliud quoque est hydromantiæ affine manganiæ genus, λεκανομάντεια Græcis dicta: cuius mentio est apud Glycam, Psellum & Cedrenum. In peluim aqua plenam lapides pretiosi, auri & argenti laminę diuersique characteres inijciuntur: inde responsum de rebus interrogatis ex peluis fundo auditur. Turcæ hodie plurimum vtuntur. Gastromantia simile est superstitiosæ diuinationis genus. In hoc phialis vtebantur vitreis ventricosis, similiter aqua plenis; quas puer impollutus vel prægnans mulier inspectabat. Responsi loco certæ figuræ & imagines à dæmonibus expressæ cernebantur. Alterius generis Pausanias meminit in Achaia ad fontem qui ante Cereris erat ædem, vsurpati. Speculum, inquit, tenui suspensum funiculo demittũt, ita librãtes vt in fonte omnino non mergatur; sed imo ambitu summam aquã contingat. Exinde vbi odores adoleuerint

Lecanomantia.

Gastromãtia.

rint, & rite Deam precati fuerint, inspiciunt in speculum, & ex eius imaginibus diuinant. Alio quoque modo Turcæ Lecanomantiam exercent, dum scilicet ceram liquefactam in aquam infundunt, & figuras ibi expressas diligenter obseruant. Sed de his multi scripserunt, quos consulere poterit qui plura scire cupit. Nunc reliqua Spirituum genera prosequamur.

De terrestribus Spiritibus, quæque ad eos pertinent: & primum de Genÿs, Laribus, aut Dÿs domesticis, quos profana antiquitas olim vocauit.

CAPVT VII.

TSI omne cacodæmonum genus hominibus & nocere vult & potest: frequentiora tamen sunt damna quę ab ijs quos terrestres vocant, quod cōmune quasi in terra cum homine habeant domicilium, patiuntur. Sunt hi diuersorum generum, ab operationibus scilicet quę de ipsis leguntur: omnes tamē ad vnum eumdemque scopum feruntur, vt scilicet Dei nomen ignominia afficiāt, & hominem in exitium rapiant sempiternum. Tanto ergo maior cautio nobis est adhibenda, vt pedicas ipsorum effugiamus. Primo autem sunt quidam dicti *Genii, Lares*, aut *Dii domestici*: alij *Spectra, Alastores*, & *Dæmonia meridiana* appellantur

Spiritus terrestres maxime noxÿ.

sunt etiam *Fauni, Syluani, Satyri, Folletti*, vt Itali appellant, credo quasi *Fatuelli, Paredrij* siue *spiritus familiares*; alij denique, quorum omnium nomina longum esset recensere. Genios quidem Athenæus, Maximus, Philostratus, Eunapius, & in vniuersum omnis Platonicorum schola censuit mortuorum esse animas, quæ si bene in hoc mundo vixerint, post mortem posterorum suorũ curam sortiantur, & pacato quietoque numine domum possidere, vocarique *Lareis familiareis*; sin male & scelerate vitam egerint, nullis bonorum sedibus recipi, sed in terra veluti proscriptas vagari, longoque exsilio puniri, & inania terriculamenta bonis hominibus, noxia malis *Laruas* dici, vel *Lemures*, secundum Augustinum, perhiberi. Seruius Honoratus & Sabinus, ab anima separant *Vmbram* & *Simulacrum*. Falso enim persuasum habebant, hominem constare anima, vmbra & corpore: post mortem animam in cœlum euolare, corpus in terra remanere, vmbram ad inferos descendere: esse vero vmbram non verum corpus, sed speciem quandam corpoream quæ tangi nequeat, instar venti; tam vero hanc quam animam viuis interdum apparere; animam Genium, vmbram laruam siue vmbram infernalem dici. Sunt vero Genij, terrestres maligni spiritus, qui etiamsi pro salute hominis excubare simulent, omnia tamen in perniciem eius moliuntur. vt ille quem Plotino Isidis sacerdos spectandum exhibuit. Plotini enim animum vehemẽter tumefecit superbiaque extulit, quod intellexerat Deum se pro Genio habere. Constantinus Imperator Antiochia Tarsum proficiscens Genium suum

Genij quid.

Vmbra quid.

Genij visibiles apparent.

ſuum ſæpe vidiſſe,atque etiã cum eo varios ſermones habuiſſe faſſus eſt: quin etiam quũ ſquallidum eum atque horridum totum,quem auctorem ac cuſtodem ſuæ ſalutis ante appellare ſolebat,aliquando conſpexiſſet,valde indoluiſſe fertur. In peninſula quadam maris glacialis populi eſſe dicuntur,Pilapij nomine, qui continuo cum defunctorum vmbris edunt,bibunt,ac familiariter non ſecus quam cum viuis conuerſantur. In Socratis hiſtoria Eccleſiaſtica vnus ex horũ ſpirituum numero ſub figura Moſis integrum per annum inCreta inſula oſtentaſſe ſe legitur,ac Iudæis perſuaſiſſe, velle ſe eos iterum vltra mare ſicco pede traducere.Quum ad condictum diem ingens Iudæorũ turba conueniſſet;perſonatus ille Moſes altam eis crepidinem litoris commonſtrans,natatu eò traijcere iubet: inde ſe tutum illis iter per mare aperturum pollicitus. Tantum valuit perfidi ſpiritus fraus, vt multi confeſtim in mare inſilirent, qui magna ex parte fluctibus abrepti, piſcibus eſca fuere, pauci piſcatorum lintribus excepti, ægre ſemiuiui ad litus reportati ſunt.Interim bonus ille Moſes Hegemonius nuſpiam comparet.Epheſi diu cacodæmon eiuſmodi mendici habitu obambulare viſus fuit:quo tempore horribilis peſtilentiæ lues per vrbem graſſabatur. Cuius cauſſam quum Apollonius Tyaneus ciuibus aperuiſſet, ſuaſit vt peſsimum illum mendicum è medio tollerent.ſic enim breui peſtem deſæuituram.Parent ciues,& perſonatum mẽdicum lapidibus obruũt, ingẽti cumulo ſuper mortui, vt putabatur, cadauere exſtructo:

Pilapij eũ Genijs conuerſantur.

Moſes ſictitius.

Spiritus ſub mendici habitu.

quo retecto, at nullibi reperto cadauere, ingen
prosilijt canis, quem Apollonius vnũ ex eorun
Spirituum numero esse ciuibus persuasit, à qui
bus ciuitas peste fuisset afflicta. Quid mul
ta? Ab his Genijs vel idolis vniuersus Mundu
ante Christum natum idololatria fuit infectus:
qui aduẽtu suo eosdem regno, quod tamdiu trã-
quille possederant, deiecit & profligauit. Atque
Plut. in li. cur orac. def. hęc vna caussa est cur oracula eo fere tẽpore quo
Christus natus est, cõticuerint: quod factũ Plu-
tarchus fatetur, sed caussas frustra alibi quærit.
Idolaverterum. Horum dæmonum instinctu populus Hebræus
vitulum aureum diuino nomine & cultu est dig-
Ezec. 8. 4. Reg. 11. 4. Reg. 3. & 17 & 24. Hier. 49. Num. 21. 3. Reg. 13. 4. Reg. 1. natus. Ijdẽ apud alios populos sub diuersis Deo-
rum nominibus se venditarunt: vt sub Adonidis
apud Syrios, Adramelech apud Capharnaitas, A-
simæ apud Emathitas, Astartes apud Sidonios, A-
staroth apud Palæstinos, Dagonis apud Philistæ-
os, Tartari apud Heuæos, Melchonis apud Am-
monitas, Nergalis apud Cuthæos, Chamos apud
Moabitas, Beli apud Babylonios, Beelzebub apud
Accaronitas, Baalis apud Sidonios, Samaritanos,
Lud. Rom. lib. 5. ca. 2. & Moabitas. Ludouicus Romanus libro V. Naui-
gationis suæ mentionem facit idoli cuiusdam,
Demus idolum. Demus nomine, quod in insula Tamerana diui-
nis honoribus colatur. AEgyptij idolum Osiri-
dis, quod Theodorus Serapidem, alij Apim etiã
appellant, pro Deo habebant: quem eumdem
Porphirius caput & principem omnium malig-
Apollo, Iupiter, Diana. norum spirituum appellat. Hi sub forma Apol-
linis Delphis, sub forma Iouis Capitolini Romę,
sub forma Dianæ Ephesi, sub forma Palladis Ilij
adorati fuerunt. Hinc existimant nonnulli esse
hos

hos spiritus ex primo ordine eorum qui vna cum Lucifero cœlo sunt ob superbiam depulsi. Nihil enim his elatius, nihil arrogantius: vtpote qui id vnice agunt vt honorem Deo ab hominibus debitum, interuertant ac sibi vindicent. Quo vno nihil est quo Deus magis offendatur. neque enim quidquam magis nefarium vel cogitatione fingi possit, quam creaturam nō modo creatorem suum non velle agnoscere, sed etiam æquales ipsi honores affectare. D. N. Iesus Christus à diabolo in deserto tentatus, non prius tentatorē increpuit quam quum à supplice adorari vellet. Ait enim: *Dominum Deum tuum solum adorabis eique soli seruies.* Ab his spiritibus Lycurgus in olympicorum ludorum spectaculo forte sedens, iussus est festum illud cum omnibus suis ciuibus singulari cum reuerentia obire. Quod ille pro diuino monitu accipiens; cum Iphito se coniunxit, & multo maiori cum pompa ludos Olympicos quā vmquam ante eum diem celebrauit. Iisdem adscribendum videtur quod Pelopidæ Thebanorum duci contigisse legitur: cui Scedasis filiorum, in Leuctricis campis sepultorum, vmbræ quum sæpius apparuissent, tandem aliquis Scedásis patris formam referens, è sepulcro prodijt, ac si Thebani contra Lacedæmonios victoriam obtinere vellent, filiorum manibus flauicomam virginem immolari iussit. Id quum inhumanum nimis & crudele Peopidæ videretur, eamque ob causam diuersas in partes animum versaret: ecce equa iuuencula flaui coloris ei offertur, quam vbi primum Theocritus hariolus aspexit, Pelopidam monuit, nullam aliam hostiam vltra aexspectan-

Quod maximū peccatum.

Matth. 4.

Lycurgus à dæmonibus deceptus.

Pelopidas.

ſpectandam; hāc enim eam eſſe quam manes expeterent. Ita ergo equa coronis redimita, & ad Scedaſis filiorum ſepulcra immolata fuit. Scribit Pauſanias in pugna Athenienſium qua Perſas in cāpis Marathonijs ingenti clade fuderunt, conſpectum eſſe aliquem forma hominis, qui aratro plurimos è barbarorū exercitu interfecerit. Rogatum quis eſſet, Echelei genium ſe eſſe reſpōdiſſe, ſtatimque diſparuiſſe: atque inde Athenieñſes diuinos ei fieri honores iuſſiſſe. Geminum huic plane eſt quod Plutarchus in vita Theſei de Medis itidem à Spiritu eiuſmodi occiſis, & diuinis honoribus ab Atheniēſibus eidem decretis, ſcriptum reliquit. Aliud eſt apud Pauſaniam: Eleis ſcilicet genium ſub pueri forma datum fuiſſe qui res ipſorum contra Arcades adiutaret. In pugna puerum nudū ante ſigna ſtatutum, mox in ſerpētem mutatum; inde victoria Eleis parta, in ſpecum ſubterraneum correpſiſſe. At beneficij memores Eleos templum ei loco, Soſipolidi patriæ Genio dedicatū, inædificaſſe. Franciſcus Petrarcha pueri mentionem facit, ab aratore in agro inuenti, ac ſapienter multa ſupra pueri captum cū eo ſermocinati; ad cuius rei famā mox vniuerſa accurrerit Hetruria: addens, ſermones huius exceptos, & litterarum monumentis ſignatos, è quibus poſtea haruſpicū profluxerit diſciplina. Euſebius teſtatur, oraculum Iouis Antiocheni quum aliquādiu conſiluiſſet, tandem Theotecni cuiuſdam incātationibus & vi magica loqui iterum cœpiſſe, eum in finem vt Maximini furor contra Chriſtianos tanto magis accenderetur: at fraude detecta, ipſum incantatorem graues & iuſtas Licinio pœnas dediſſe. Horum Spirituum

Echelei genius.

Serpens ab Eleis pro genio cultus.

vnus

Vnus assumta Apollonij Tyanei forma, Aureliano Imperatori Tyanę vrbi ob rebellionē excidiū meditanti, visibilis apparuit, his verbis eum alloquutus: Ne tu Aureliane, si vincere porro hostes tuos velis, ne tu ciues meos perdere coneris. Ego enim huius vrbis & regionis sum genius, cui facile tuam quantacumque est potentiam & vires refrænare. Narrat Herodotus, Spiritum eiusmodi ad decipiendum Proconnesios fullonis officinam sub poetæ Aristęi persona ingressum, repente ibi velut mortuum cōcidisse: qua re vehementer perterritum tabernarium, occlusa officina propere vt rem omnem renūciaret, ad mortui parentes abijsse. Diuulgata iam per totam vrbem de morte Aristæi fama, quēdam Cyzico (quę fuit Propontidis ciuitas) aduenisse, qui Aristæū non vidisse ibi tantum, sed etiam alloquutum interposito iureiurando affirmarit. Dubios parētes, quantū poterāt ad fullonis ædes properasse, quibus reseratis, ac diligēter omnibus angulis excussis, Aristæū nuspiā nec viuū nec mortuū esse inuentū. Post septē annos eūdem Spiritū Aristęi iterum figura Proconnesijs apparuisse, ac versus etiā eos, qui Arimaspij à Græcis dicuntur, fecisse; ac tandē disparuisse. Eumdē Aristæū trecētis & quadraginta annis post Metapontinis in Italia visū, eiusq; iussu arā Apollinis exstructā, & Aristæo Proconnesio dicatā, ipsi Metapontini fatētur. Apollonius Tyaneus Roma Cōstantinopolim proficiscēs, teste Cedreno, horū Spirituum vnius ope scorpiones omnes & culices, quibus antea vehementer infestabatur, ab vrbe Cōstantinopolitana abegit. Idē Antiochię ab eo factū. Scorpionem, proculdubio incātatū, & à dęmone insef-

Apollonij Tyanei genius.

Dæmon in forma Aristæi.

Apollonius scorpiones & culices fugat.

infessum, marmoreę colūnę superimposuit, & omnibus adorari iussit, vniuerso populo i tubas & cymbala acclamante: Hic Deus est, scorpiones & culices omnes à nostra vrbe f uit. Huic tam turpi atq; nefario idolo ab ijs deinde etiam sacrificiorū cultus fuit exhibi Adriano VI. Pontifice, pestilenti lue multa minum milia Romæ depascente, Demetrius dam Spartanus populo sospitatē promitter sus est, si in capitolio sibi Genio eius loci & tectori sacrificare liceret. Quo concesso, populus, dummodo morbi contagione libe tur, nihil pēsi haberet: prædictus incantator rum ferocissimum, dextro cornu decusso a hēdit, & magicis quibusdam carminibus rem immurmuratis, momēto tēporis tam rem ac mansuetum reddidit, vt tenui filo a terum cornu ligato per totam vrbem circu ctum, tandē in Amphitheatro immolârit. lo post morbus remittere cœpit: ac vix con ri populus poterat quin apertum commi idololatriæ crimen. Sed Prælatis alijsque siasticis, qui hactenus abfuerant, in v reuersis, magus captus, sed mox furore v carcere liberatus; liber vero incantationu eo, qui fuga iam sibi prospexerat, crematu Fincelius libro 1. De miraculis rem notatu recenset. Anno MDLV. ciuis quidam Geran vero is agri Brunsuicensis pagus) cum cu syluam ad ligna conuehenda profectus, t aliquot nigrorum valde equitum ante sylu acie stantium conspicatur. Territus, domun celerrime currit: rem narrat. Effunditur c

Demetrius Spartanus magus.

Spectra in agro Brunsuicensi.

ad insolitum spectaculum vniuersa plebs rustica. Vident duas acies ex aduerso dispositas: mox cõcursum & conflictum. Quo finito, vtrimque duo equites immani statura ac truci aspectu prodeunt, & ex equis desilientes, copias quasi vterque suas recenset. Inde rursus conscensis equis, vniuersus exercitus se ductoribus coniungit, & fumo citius ex oculis euanescit. Hæc recentia fere; illa vetera. Quum apud lacum Regillum, inquit Valerius Maximus, A. Postumius dictator, & Tusculanorum dux Mamilius Octauus magnis viribus inter se concurrerent, ac neutra acies aliquãdiu pedem referret; Castor ac Pollux (qui alij hi quam dæmones genij?) Romanarum partium propugnatores visi, hostiles copias penitus fuderunt. Similiter, vt apud eumdem est, Castor & Pollux illo tempore pro imperio populi Romani excubantes visi sunt quo ad lacum Iuturnæ suum equorumque sudorem abluerunt, iunctaque fonti ædes eorum nullius hominum manu reserata patuit. Porro ad dęmonum hoc genus referẽda videtur, primo ἀξινομάντεια, qua securim rotundo infigebant palo, & ex eius motu furem deprehendebant. Quando autem futuri alicuius successus diuinatio petebatur, tunc gagatem lapidem securi imponebant: de quo Plinius lib. XXXVI. cap. XIX. Huc quoque pertinet κεφαλομάντεια, qua asini caput prunis impositum assabant; priscis Germanis, vt nonnulli volunt, vsitata. Longobardos postea pro Arcadico pecore caprino capite vsos aiunt. Iudæos eidem superstitioni deditos fuisse, illud suspicionem facit, quod Apion Grammaticus & reliqui AEgyptij,

Castores visi.

Axinomantia.

Cephalomantia.

gyptij,& hos sequutus Tacitus eos asininum
put pro Deo habuisse calumniantur. Est & ali
non minus vanum huc spectans diuinandi gen
quod κοσκινομαντείαν Græci appellant. Fie
autem cribro,cui forcipem imponebant, dei
duobus digitis comprehendebant, & præmi
verbis conceptis,subdebant nomina eorumq
de crimine aliquo suspectos habebant; reum
ro iudicabant illum,quo nominato,cribrum
mebat, nutabat, aut conuertebatur. Scele
hæc,sed longe sceleratior κλειδομάντεια, in
cõtemtum & mortalium perniciem,&quod
simum, ab ipsis Christianis excogitata. Cla
sumunt,cui chartulam circumdant suspecti
mine inscriptam:deinde clauem alligant S.sc
turæ codici,quem virgo teneat;& verbis qui
dam demurmuratis,chartulæ ad nomen rei
tum obseruant. Quid? quod etiam nonnull
ijsdem dæmonibus instigati, sanctissimis sa
mentis ad res nefarias abuti non verentur? I
enim omnia omnium dæmoniorum directa
finem consilia & actiones, vt Christi lex eu
tur,præcepta eneruentur, verus Dei cultus
tus aboleatur.Quod vt tectius facere possin
bolicas illas artes rebus sacris quantum po
palliant,admiscendo preces,aquam lustrale
liasque res similes. Ab ijsdem alia Magiæ sp
inuenta est,quam ἱεροσκοπίαν veteres app
runt.Consistebat hæc in victimæ adhuc viu
seruatione,dum producebatur, dum ad ara
stebatur,dum vinum ei infundebatur, dun
ctabatur.Eiusdem postea (quæ extispicina
fuit)singula membra rimabantur, exta sci

Coscinomantia. *Clidemãtia.* *Hieroscopia vel Haruspicina.* *Extispicina.*

cor, & inprimis iecur: è quorum dispositione & habitu vel prosperos vel aduersos euentus prædicebant. Fuerunt præterea antiquis in vsu Critomantia, Aleuromantia, & Alphitomantia, quæ in sacrificijs molas & libamenta, triticum, hordeum, far, & ex eo tosto fresoque factam farinam obseruabant. Eorumdem Spirituum inuentum fuit Lithomantia, cuius Iamblichus & Orpheus, de Siderite lapide agentes, meminerunt. Sed huius ritus doctiores nondum sibi sat cognitos fatentur. Erat tamen Lithomātiæ quædam species feminis in vsu: quæ in lapide quadrato ac bene expolito, deinde magicis artibus incantato, quæ scire vellent videre se profitebātur. Est præterea ῥαβδομάντεια, qua magicis verbis efficiebant, vt virgula recta in circulum coiret, iunctis extremitatibus. hanc collo appensam, quartanæ febri remedio esse aliqui nugantur. Huc aliæ quoque Magiæ species possunt referri, vt παρθενομάντεια, qua virginitatem puellæ explorant. λαμπαδομάντεια, quando candelas nōnulli ante sancti alicuius statuam, vt S. Antonij aut S. Danielis, accendunt, ac precibus quibusdam demurmurttis, res perditas inuenturos, aut quos amant, in casses pellecturos se confidunt. παλομάντεια, πεττιμάντεια, ἀστραγαλομάντεια, quibus bacilli, oscilla, pilulæ, aut tabellæ inscriptæ in altum vel in vrnam conijciebantur, atque inde diuinatio fiebat: itemque κυβομάντεια, seu aleatoria, cui valde dediti Augustinus & Tiberius Cæsares: etiam Græci aliquibus in locis, Pausania teste. Rabdomantiæ species illa fuisse videtur, qua Tacitus Germanos olim

Critomāt. Aleuromātia. Alphitomantia. Lithomantia. Rabdomātia. Parthenomantia. Lampadomantia. Palomantia. Pettimantia. Astragalomantia. Cubomantia.

lim

Tacit. De moribus. Germ. lim vsos prodidit. Adscribam ipsius verba: *S* *tium consuetudo simplex*, ait. *Virginem fructif* *arbori decisam in surculos amputant, eosque n* *quibusdam discretos super candidam vestem te* *re ac fortuito spargunt. mox si publice consulat* *sacerdos ciuitatis, sin priuatim, ipse paterfam* *precatus Deos, cœlumque suspiciens ter singulos* *lit, sublatos secundum impressam ante notam in* *pretatur.* In sacris quoque litteris nonnulla ueniuntur, huc pertinentes, vt illa de qua chiel: *Stetit enim rex Babylonius in biuio in ca* *duarum viarum diuinitatem quærens, commis* *sagittas: interrogauit idola, exta consuluit. ad* *terã eius facta est diuinatio super Hierusalẽ.* Et apud Oseam. *Populus meus in ligno interrog* *& baculus eius annunciauit ei.* Quem locum phylactus his verbis interpretatur: *Virgas* *statuentes carmina & incãtationes quasdam* *murmurabant: deinde virgis dæmonum opera* *aut effectu cadentibus, considerabãt quonã vtr* *earũ caderet, antrorsumne an retrorsum, ad d* *ram vel sinistram sicque tandem responsa d* *insipientibus, virgarum casu pro signis vsi.* *dem ad modum Nabuchodonosor vaticinab* &c. D. Hieronymus quidem vtrumque de Rabdomantia vel Belomantia accipie monet: sed Rabbi Moses Samsonis F. al commemorat ritum. Nos ad reliqua disputationis nostræ progrediamur.

Ezechi. 21.

Osee 4.

De admirandis Geniorum, Larium & similium spirituum effectis, quibus diuinos sibi honores conciliare studuerunt.

CAPVT VIII.

DICI non potest quam impotenti ardore in homines dominium, & diuinos cultus maligni spiritus affectent. Quare vt hominem à vero Deo auertant, & in suas partes pertrahant, nihil omnino intentatum relinquũt: quin etiam ea, Deo iustis de caussis permittente, efficiunt, quæ magnam merito tam apud vulgus quam sapientes habent admirationem, immò quæ sine stupore cogitari vix possunt: cuius rei exẽpla quædam prodigiosa hoc capite proponemus. Primum penates illi Dij (si dijs placet) quos AEneas tanto cum labore & periculo è patriæ incendio eripuit, Lauinium ab eodem, deinde ab Ascanio Albam transportati, etsi non minus quã equus ille Troianus, qui excidij causa, durat ei, id est lignei erant; nihilominus tamen velut postliminio ad primam Lauinij stationem redierunt. Fugitiuorum absentiam admiratus Ascanius, vbi eos in Latio esse accepit, furto subtractos existimans, Albã reportari iussit. At boni illi penates, ne parum dij viderentur, secundùm ad primum locum reuolarunt. Et sane eam ob caussam multo deinceps in maiori habiti sunt veneratione. Quid Isidis ab AEgyptijs cultæ simulacrum? nonne,

Penates Ascanij Lauinium reuertuntur.

Aug. li. 10. De Ciuit. Dei. ca. 6. *Isidis simulacrum, & mira.*

nonne, Diodoro Siculo teste, & ægris sanitate & cœcis luminis vsum restituisse, aliaque m ra, ad decipiendum hominum genus, patra visum est? Non minus mira sunt quæ de AEsc lapij Epidaurensis simulacro, Romam post aducecto, apud Pausaniã & alios scriptores leg tur, sed & locuples satis testis est antiqua tabu Romæ in templo AEsculapij inuenta, quæ hod que in Massæorum ædibus seruatur, cum Gra inscriptione, quæ in hanc sententiam, vt ap Hieronymum Mercurialem medicum docti mum & variæ lectionis videre est, Latinis v bis est expressa:

Æsculapij mira gesta.

Eisce diebus Cato cuidam cœco oraculum re didit: veniret ad sacrum altare, & genua f cteret, à parte dextra veniret ad læuam, poneret quinque digitos super altare, & ele ret manum, & poneret super proprios ocul Et recte vidit populo præsente & gratulan quod miracula grandia fierent sub Imperat nostro Antonino.

Sanguinem reuomenti IVLIANO *desperato omnibus hominibus, ex oraculo respondit I us, veniret, & ex ara sumeret nucleos pini comederet vnà cum mele per tres dies: & c ualuit, & viuens publice gratias egit præ te populo.*

VALERIO AFRO *militi cæco oracu reddidit Deus, veniret, & acciperet sangui ex gallo albo, admiscens mel, & collyrium fiecret, & tribus diebus vteretur supra*

l

los: & venit, & vidit, & gratias egit publice Deo.

LVCIO, *affecto lateris dolore, & desperato à cunctis hominibus, oraculum reddidit Deus, veniret, & ex ara tolleret cinerem, & vna cum vnione misceret, & poneret supra latus: & publice gratias egit Deo, & populus congratulatus est illi.*

Admirandi hi quidem sunt effectus, non tamen vera miracula, sed illusiones diaboli & imposturæ, cui facile est pro ea quam habet tam potentia quam scientia, sensus decipere, aut corpus aliquod inter visum & rem visilem interponendo, aut visus organa perturbando, vt qui homo est, asinus, equus, lupus, aut aliud animal videatur. Necvero exteriores tantum, sed interiores etiam sensus peruertit, dum scilicet rem aliter exhibet quam reuera se habet, vt quando sanum pro ægro obtrudit, aut videntem pro cœco; aut astantium oculos ita fascinat vt quis equos & currum deglutire videatur. Neque vero in alijs tantum sed etiam in seipsis recte diiudicandis hominum sensus aliquando aberrant. Exemplo est asinus ille Apuleianus, qui sibi asinus esse cumq; reliquis pecoribus pascere videbatur: multique alij ex veraciorib. historijs, de quibus paullo post. Id vero inde accidit quod externi sensus ab internis ludificātur atque oppressi tenētur. Species enim sensibiles quæ in memoriæ scrinio custodiuntur (loquor autem non de memoria intelligibili, sed de ea quæ in occipitio sedem habet) ad sensum communē & phantasiam extrinsecus promanant, at-

Dæmones nulla faciunt miracula.

Quomodo sensibus illudat dæmon.

que ita penitus ei imprimuntur, vt quemadmo
dum educta dæmonis aut præstigiatoris vi è me
moriæ sinu specie aliqua vel similitudine, vtpt
ta cæci, loripedis, hominis, leonis, elephant
&c. imaginatiua vis necessario eã apprehendit
ita quoq; non possit nõ oculus sibi videri cerni
re eius animalis vel rei formam: quæ tamen r
ipsa longe est diuersa. Neque vero mirum dæm
nis hoc artibus posse effici quod etiam natural
ter nõ raro fieri solet, vt in phreneticis, aut atı
bile laborantibus, vel etiam vino opprefsis e
manifestum: qui ea sibi audire aut videre fingũ
quæ nec audiunt nec vident. De vinolentis el
gans est apud Cœlium Rhodiginum ex Athena
transscriptum exemplum. Agrigẽti domus fui
inquit, cui cognomen, *Triremis*, ab euentu tali. A
dolescentes aliquot (*Taurominitani*) illuc conu
uium hilarius agitabant. Mox vti assolet, quu
incaluissent vehementius, ita decussi mente sun
itaque externati, vt in triremi se opinarentur c
stitutos, marique altius vndabundo, hyemem i
gruere atrocem. Proinde, velut naufragium ve
ti, tamquam egestis quæ intus forent, nauigiu
facturi leuius, vasa omnia & quidquid mero fe
uidis occurrebat, in viam, ceu in mare, festina
tius iactare adorti sunt, accurrentibus hinc in
qui proiecta diriperẽt. Insequenti die vbi adfu
re magistratus, factum arguentes, quum illi ne
dum satis edormissent, respondêre, se metu mo
tis præoptasse quæ in naui forent disperdere, q
fluctibus deuorari. Admirantibus mentis stup
rem vniuersis, qui inter eos videbatur natu gra
dior: Ego, ô viri Tritones, inquit, præ formidi
inf

Imaginationis vis: & quomodo peruertatur.

Vinolentia phantasiæ corruptrix

infra thalamos me conijciens, in imo iacui. Quūque amplius delirare animaduerterentur, dimittuntur ab ignoscēte magistratu, commoniti modo grauius, cauerent in reliquum inuitationem eiusmodi brutalem. At illi velut gratiam fatētes: Si, inquiunt, seruati ex tam procellosis vndis portum fuerimus assequuti, inter marinos Deos vobis, ô Tritones, vt seruatoribus in patria statuas surrigemus. Tantum vinum potuit: nec minus atra bilis & mania in his qui sequuntur. Fuit qui nasum tam grandem habere sibi persuaderet, vt cubilis fores ad efferendum eum nimis angustæ viderentur. Increpitus & irrisus, quum à sententia dimoueri non posset; accersitur chirurgus, homo versatilis, & omnium, quod dici solet, horarum. Afsidet, condolet, consolatur: depromto scalpro, remediū sibi in parato esse dicit, sine dolore. Præbēte nasū melancholico, chirurgus frusta pulmonis bubuli, cultro admoto, manu occultata, quasi recēs abscissa ante pedes ipsius abijcit: quibus visis, paullatim cū phantasia nasus ille prægrandis, ita decorticatus, ex ægri quoque oculis euanescere cœpit. Mortuum alius se existimauit, atque ita existimauit, vt nec cibum nec potū capere vellet. Perijsset inedia homo, nisi pari industria vitæ eius esset succursum. Apponitur ei alius, itidem mortuum se simulans. Hic paullo post surgit, ciboſque eum in vsum allatos manducare incipit. Miratus alter, Heus tu, inquit, quid ita tuburcinaris? An etiam mortui comedūt? Nescin' tu hoc? inquit ille. immo suus quoq; vmbris est cibus. Atque en tibi; si placet, gusta. Enimuero, inquit alter, numquam hoc putaram: sed quoni-

Nasus phātastici.

Mortuus phantasticus, & eius cura.

am ita est, age conuiua tuus esse non recuso. I
discussa cibi ac vini calore mentis nubecula, h
mo ad se rediјt. In alio eadem imaginationis v
sed aliquanto vehemẽtior fuit. Nam & hic m
tuum se omnino persuasum habebat, neque ta
tum à cibo & potu abstinebat, sed etiam imp
tune parentes atque amicos vrgebat vt antequ
totus computresceret, ac fœtore omnibus gra
esset, sepulcro conderetur. Ex medicorum co
lio imponitur sandapilę, effertur. Interim in
quidam subornati, cuius funus id esset, roga
Audito nomine, Euge, inquiũt, benefactum, qu
homo nequam totque sceleribus coopertus t
dem viuendi simul & flagitia designandi fin
fecit. His auditis, commoto animo, & capite
quantum eleuato, Oh bipedum, inquit, nequi
mi: equidem si tam viuerem quam mortuus su
melius vos de homine innocente loqui doctu
eram. nunc impune id facitis, quia à mortuis
hil periculi vobis esse scitis. Heic illi multo p
caciora dicta iactant: nec cum viuis tantum,
etiam cum mortuis decernere paratos. Q
phreneticus efferuescente bile ferre amplius
quiens, è sandapila prosiliјt, & conuitia no
ctis sed pugnis refellere incœpit, donec totu
sus, alteratis corporis humoribus velut è lo
somno euigilauit, & domum reductus, ac cib
potu refocillatus, pristinam tam corporis q
animi sanitatem recuperauit. Non multos
annos Ticini presbyter fuit, in quo tãta fuit i
ginationis vesania vt Cardinalem Borrom
se esse putaret. Die quadam quum in ecclesi
thedrali tabulatum esset erectum, & in eo s

Alius mortuum se credens, quomodo sanatus.

Presbyter Cardinalẽ Borromaũ se esse credit.

ad

ad Cardinalis vſum collocata : bonus noſter ſacerdos lutoſis calceis & pallio bene ſordidato magnifice ſe inferens, in paratam ſibi, vt putabat, ſedem ſe confert, ſe Cardinalem Borromæum eſſe dictitans : & quamuis circumſtantes monere non deſiſterent vt loco cederet, abigi tamen prius non potuit, quam pugnis probe contuſus, & vi inde eſt abſtractus. Sed hæc minus mira præ illis, quod quidam gallus gallinaceus, alius melo, alius milij granum, alius denique aliud ſibi eſſe viſus eſt. Poſſunt igitur dæmones omnia quæ natura poteſt, actiua paſsiuis immenſa velocitate applicando, efficere: non tamen vllam rerum mutationem, cuius naturales non ſint cauſæ: qualia illa ſunt, cæco nato luminis vſum reſtituere, hominẽ in veram beſtiam transformare, mortuos in vitam reuocare, & ſimilia multa. Vnde apparet qui ſupra ab AEſculapio ſanati dicuntur, vere cœcos aut loripedes non fuiſſe, ſed tantum ita viſos eſſe. Eodem modo credibile eſt Ilo, quod Palladium cœlitus (ita credebant) demiſſum è templo Mineruæ incenſo abripere conatus eſſet, ab impuris ſpiritibus glaucoma aliquod ob oculos obiectũ, vt cœcus videretur; at eidẽ poſtea quum Palladiũ reſtituiſſet, depulſo glaucomate, oculorum vſum integrũ fuiſſe. Pheronẽ Seſoſtris filiũ lumine priuatũ, Herodotus ſcribit ab oraculo iuſsũ Heliopolitanorũ Deũ placare; deinde mulierẽ quærere, quę nullũ aliũ virũ nouiſſet quã maritũ, cuius lotioſi oculos abluiſſet, visũ eſſet recuperaturus. Longe lateque facta per vniuerſum Aegypti regnũ indagine, diu nullã illibatæ pudicitię inuentã, prętervnã olitoris cuiusdã vxorẽ: cuius aqua ablutis regis oculis, confeſtim caliginẽ abeis depulsã

Ili cæcitas, & eius cauſſa, & cura.

Item Pheronis.

atque ex eo recte oculis regē vti rursus cœpil
sed mulierū impudicitiæ Pherona iratum, o
nes pro remedio ante conquisitas, atque hoc
perimento adulterij conuictas, in pyram coni
& comburi iussisse; illam vero per quam sana
fuerat, vxorem duxisse. Post hæc Deo, vel pc
us dæmoni Heliopolitano sacrificasse, in eius
honorem è saxo viuo duos obeliscos octon
cubitorum latitudine, & centenûm longitud
extruxisse. Alterius cuiusdam sacrificij men
nem facit Diodorus Siculus, Geryoni & Iola
pueris apud Leontinos fieri soliti: quod qui
glexerant, cæcitate, membrorum contracti
alijsque morbis percutiebantur; sed sacrifi
rite peracto, sani rursus & validi inde disce
bant. In Castabali, si Strabo fidem meretur, te
plum fuit Dianæ Persicæ, cui dicatæ virgines
per prunis ardentibus illæsæ ambulabant. Ic
ait ad radicem montis Soractis oppidum esse
roniam nomine, ac templum eiusdem nom
Deæ consecratū, multisque cæremonijs augu
inter alia & hoc esse, quod omnes sacræ ibi vi
nes impune carbones ardentes calcent. Alia r
ta Genij hi siue dij domestici apud antiquos
rabilia effecisse perhibentur; omnia eum in
vt pro dijs haberentur & colerentur. Nam 8
ra multis responderunt, & fidentes sibi in r
aduersis adiutarunt, & contemtores suoru
mulacrorum vlti sunt. Ab his Aristides Smyr
sium prætor instante grauissimo terræmotu
AEsculapij figura admonitus fuit vt in mor
Atim concederet, ad sacrum ibi faciundum.
abierat Aristides: quúm ecce terra ita treme

Diod. Sic. lib. 5

Geryonis sacrificium

Diana Persica.

Dea Feronia.

Aristides terra motus periculum effugit

co

concuti cœpit, vt ne vna quidem domus tota illa regione integra manserit; solus vero mons Atis ab illa calamitate fuerit immunis. Expugnatis Veijs, Camillus, vt Plutarchus & Liuius scribunt, conuocatis multis artificibus Iunonis simulacrum sacro prius facto, precatus est, vt populo Romano propitia esse, secumque Romam ad inhabitandum concedere, & huius suæ voluntatis signum aliquod dare vellet. Tum simulacrũ non modo Camillum brachijs circumplexum, verum etiam his verbis alloquutum esse: Romam veniam, teque lubens volens sequar. Pana Athenienses diuinis honoribus coluerunt, quod ipsorum legato Philippidę in Parthenia sylua occurrens, in pugna Marathonia Atheniensium res se adiuturum dixisset. Mithridate Cyzicum obsidente, die festo Proserpinæ vacca nigra, quæ cum alijs Cyzicenorum armẽtis in vlteriori maris litore pascebatur, in hostiam prædictę Proserpinæ destinata, relicto grege sola in aduersum litus enatauit, atque ea ipsa hora qua Deæ sacrum fieri debebat, commodum se obtulit. Id pro indubitato fausti exitus omine ciues acceperunt: nec spes eos fefellit, Mithridate non multo postcum exercitu fame plusquam dimidia parte mutilato, re infecta, in Bithyniam reuerso. Cleomene Spartanorum rege Iunoni sacrificante, ac de futuræ cõtra Argiuos expeditionis euentu sciscitante, è pectore simulachri flamma emicuisse dicitur: quod haruspices ita interpretati sunt, non voto suo integre potiturum Cleomenem, sed vrbem tantũ capturum atque incensurum, non vero arcem, quæ caput erat. Narrat Turpinus Rhemensis, in litore

Iuno Veientana.

Pan cur ab Atheniensibus cultus.

Cyziceni obsidione liberati.

Cleomenes Spartanus.

litore maris ad Gades saxum fuisse antiquissi mum, subtili opere incisum, subtus latum & qu dratú, fastigio vero in pyramidis modũ acum nato, cui ęrea statua hominis maguitudine fuer superimposita, vultu ad Austrum conuerso, m nuque dextra clauem prægrandem tenente Hanc Saracenos dixisse à Mahumete ibi esse co locatam, eique custodiæ caussa integram Ger orum siue Larium legionem adiunctam; addi vaticinio, eo anno clauem ex idoli manibus c suram quo in Gallia rex natus fuerit qui tota subiugaturus sit Hispaniam. Delapsa claui, humi inuenta, Saracenos statim defossis in te ram thesauris, fugam arripuisse: atque inde id lum illud tamquam futurorum præscium ven rabile semper Saracenis mansisse. Iidem dæm nes Romæ sub Vestæ nomine adorati sunt: & q addictiores cultui idololatrico haberent R manos, effecerunt vt Tuccia Vestalis, ad dilue dum cuius accusabatur crimẽ, aquam cibro ha stam in Vestæ ædem pertulerit: & Claudia de e dem societate virgo, debili zona nauim, quę M trem Idæam siue Cybelem vehebat, sine vlla a humana ope aduerso Tiberi in vrbem pertra rit. Hercules, vt Pausanias refert, quum ab El muscarum examina, quæ totam illam regione insederant, depellere non valeret, victimam d monum alicui immolauit: quo remedio abac muscis, templum in honorem maledicti dæm nis, quem lingua Elea Apomion, id est, muscip dam nominauit, erexit, cui deinde quotannis lei sacrum solẽne fecerunt. Annibal atque An

Tucua vestalis. *Claudia vestalis.* *Pauf. lib. 5.* *Apomius.*

co

co Athenienſium duces Agrigentum obſidentes, milites ſepulcra omnia demoliri, & ex eorum ruderibus congeſtis propugnacula ſibi aduerſus muros ciuitatis facere iuſſerant. Id quum impigre milites exſequerentur, & iam pulcherrimi operis Mauſoleo in quo Theron cōditus erat, manus admouerent: ecce ſepulcrum de cœlo tangitur, ſine dubio eorum qui in illo erant geniorum ſiue dæmonum operatione: vnde perterriti milites, præpropere aufugerunt. Nec his contenti dæmones, peſtilentiſſimam luem caſtris immiſerunt, qua & magna exercitus pars conſumta, & ipſe Annibal eſt extinctus.. Quare anxius Amilcar, ad placandam iram dæmonum Saturno infantē immolauit, Neptuno vero propitiando ſacerdotes aliquamultos in mare demergi iuſſit, abominabili, ſed ſpiritibus hominum oſoribus grato ſacrificio vſus. Et quid non peſsimi cacodæmones, quà vi, quà fraude, moliti ſunt, vt vero Dei cultu abolito, ſe adorandos hominibus præberent? Longum ſit omnia prodigia, oſtenta, minas, falſa miracula, calamitates & innumera mala referre, quibus Dei permiſſu, ad horribiles ſtabiliendas idololatrias, homines terruerunt atque affixerunt. Pegaſo imagines Dionyſi ex Eleutheris Bœotiæ ciuitate in Atticam regionem portante, Athenienſes Deum (ſi Dijs placet) neglexerunt, neque, vt mos erat, cum pompa acceperunt. Quare Deus indignatus morbo longe omnium grauiſſimo inguina eorum infeſtauit. Conſulto oraculo quo pacto liberari poſſent; Deo, ſcilicet, à Pegaſo apportato tem-

Sepulcrorū deiectio punita.

Natalis Con. es li. 5. cap. 13.

templum ædificare, & sacra facere iussi sunt: q
cultus idololatricus per multa sæcula inde d
Athen. lib. 12. cap. 7. rauit. Refert Athenæus, quum Iapitarum duc
Deos domesticos è templis sustulissent, dictet
addito, potentioribus loco cedendum; igne
cœlitus delapsum ita eos perterruisse, vt nō n
do signa ablata reposuerint, sed etiam maio
quam vmquam antea honore sint venerati. E
daurij quum sterilem terram diu essent expe
hero lib. 5. de remedio oraculum consuluerunt. responsi
est à Pythia, Damiæ & Auxesiæ simulacra, n
ex ære aut lapide, sed è ligno oleagino erigen
Rogabant igitur Epidaurij Athenienses vt
liceret oleam in terra ipsorum incidere. Id c
cessum, hac tamen lege, vt quotannis sacra
neruæ vrbanæ & Erechtheo offerrent. Pau
post ea simulacra Epidaurijs ab AEginetis e
pta sunt: vnde Epidaurij quod pacti erant pos
Atheniensibus soluere recusarunt. Moniti, ab
ginetis qui statuas illas haberent, quod conu
tum erat repetere Athenienses iubent. Al
netæ nihil sibi cum Atheniensibus rei esse, dice
Quum tamen ad publicā res ea videretur pe
nere iniuriā: missam ab Atheniensibus triren
aiunt cum ciuibus quibusdā: qui AEginam qu
venissent, simulacra tamquam è suis lignis fa
conati sint sedibus suis emoliri, vt absportar
quumque eo pacto auferre nequirent, circ
datis funibus trahere tentasse. Sed dum trahi
tonitrum, & cum tonitruo terræmotum ext
se; eaque de re illos remiges qui trahebant si
lacra, in amentiam esse conuersos; & ex
morbo sese tamquam hostes mutuo trucida
do

donec vnus tantum ex omnibus relictus sit. Addunt, simulacra illa dum traherentur, in genua procubuisse, atque ex eo tempore semper genu nixa mansisse. Artabazum Persarum ducem, eo quod Neptuni statuam contumeliose habuisset, maris insolitò tumescentis fluctibus cum suis fere omnibus absorptum, idem Herodotus testatur. Quàm acer numinis sui, scilicet, vindex Apollo? qui Carthagine à Romanis oppressa & direpta, veste aurea nudatus, id egit vt manus eius qui eam abripuerat, inter fragmenta abscissæ inuenirentur. Nec impune Q. Fuluius Flaccus malos hos Spiritus lacessiuit, quum tegulas marmoreas ex Iunonis Laciniæ tēplo in ædem Fortunæ equestris transtulit. Negatur enim, inquit Valerius Maximus, post hoc factum mente constitisse: quin etiam per summam ægritudinem animi exspirauit, quum ex duobus filijs in Illyrico militantibus, alterum decessisse, alterum grauiter audisset affectum. Cuius casu motus senatus, ilico tegulas reportandas curauit. Sic quoque Milesia Ceres, ex hac Geniorum siue Larium classe dæmon, Melito ab Alexandro capta, milites qui spoliaturi templum irruperant, flamma obiecta priuauit oculis. Sibaritæ, vt apud Pausaniam est, occiso ad Iunonis aram, qui salutis caussa eò confugerat, citharœdo, paullo post riuulum sanguinis è templo profluentem conspexerunt. Vnde vehementer consternati, Apollinem Delphicum super hac re consuluerunt, qui in hunc modum respondit:

Herod. li. 8

Val. Max. l. b. 1. cap. 1.

Val. Max. lib. 1. cap. 2

Pausanias.

Cede meis mensis: manibus nam sanguis adhærēs
Destillansq; recens, prohibet tibi limina templi.

Non tibi fata canam: magnæ Iunonis ad aram
Musarum innocuum strauisti cæde ministrum.
Non immortales hoc Dÿ patientur inultum.
Si quis enim prudens scelerata è mente profec
Committat facinus, grauis hunc pone pœna s
quetur:
Non exorabit, nec si genus ab Ioue summo
Duceret ipse suo collo collisque nepotum
Hoc luet, & generi cumulatim damna sequēt

Nec vanæ fuerunt hæ minæ. Non enim mo post Sibaritæ cum Crotoniatibus bellum ger tes, victi & ad internecionem fere cæsi su sed eorum etiam ciuitas funditus est euersa. monte Haleso prope Mantinæam templum Neptuni Equestris, à cuius ingressu funiculu lana per transuersum extentus omnes arcel Eum quum Epitus Arcadię rex contemtu qu rupisset, atque in templum esset ingressus: s ta aquæ marinæ scaturigine oppressus fuit at extinctus. Id delubrum quum postea Adria Imperator restauraret, architectis custodiā posuit, quæ prohiberet ne quisquam in v templum oculos inferret, aut vel minin saxum loco moueret. Simile quid de Iouis cei fano in Arcadia legitur, neminem scilicet inuito & contemto illo idolo eò ingressus si num superuixisse. Aliud in Achaia Eumeni fuisse templum perhibetur, quò si quis sce tus pedem intulisset, statim ab ipsis furijs i nalibus obsessus fuerit & cruciatus. Suidas cuiusdā Anagirasij nomine meminit, à loco dam Atticę regionis ita dicti: aitque senem qui lucum huic consecratum, cæsis quibu

Neptunus Equester.

Iupiter Lyceus.

lignis, violauerit, sed graues eo nomine persoluerit pœnas. Iratus enim dæmon concubinam senis instigauit, vt filium eius vnum/vnicum stupri sibi intentati accusaret. Cuius rei indignitate commotus senex, filium de fenestra præcipitauit; ipse dein ex arbore se suspendit, meretricula vero in furorem versa, in puteum se præcipitauit. Ita miserabili trium interitu dæmon nomini suo honorem quęsiuit & venerationem. Numa Pompilio regnante grauis pestilẽtia Romam valde afflixerât. Eam occasionem superstitionis amplificandę arripiens cacodæmon, Pompilio magicæ artis, vt supra quoque diximus, gnaro, ancile æneũ quasi cœlitus demittit: quod ille tamquam ab AEgeria Nympha ceterisque Camœnis, ad salutem vrbis sibi missum, in templo suspendit, AEgeriæ dedicatum, additis vndecim simili forma alijs, ita vt dignosci non possent, ne cœleste illud, scilicet, ab improbo aliquo surriperetur. vt vero congressibus suis, quos cum AEgeria & ceteris Nymphis habere se simulabat, colorem quæreret, templum illud in loco pratis viridantibus vndique cincto, exstruxit. Remittente dein morbo, dici non potest quantum incrementi sumserit superstitio. In Halicarnasso quoties Ioui Ascræo sacrum fiebat, caprarum grex vltro adueniens conspiciebatur: è quibus vna, finitis cæremonijs, nemine ducente ad aram se sistens, à sacerdotibus immolabatur. In Bœotia ijdẽ mali genij alia versutia diuinitatis titulum affectârunt. Erat in templo Cereris Herculis simulacrũ: ad cuius pedes omniũ fructuũ primitiæ abiectæ, per totum annum virides at-

Ancilia.

Iupiter Ascraus.

Herculis simulacrum

que incorruptæ seruabantur. Quam rem di nitatis certissimum esse indicium, stulta cre dit gentilitas; ac propterea Herculem diui honoribus est prosequuta. Cælius ait, in Dau templum fuisse Mineruæ, in quo canes (dæm nes potius dixeris) Græcis Mineruam adoran bus blanditi fuerint, econtra barbaros cult illum aspernantes, allatrarint. Cuiusnam op illud effectum dicemus, quod templum Her

Hercul fanum in foro boario.

lis in foro Boario Romæ positum nec canes, muscas tulit; vt & Achillis ad Borysthenem n lum volucrum genus? Persas, quos in Græci

Minerua Persas perculit.

Herod, li. 8

Xerxes adduxerat, quum ad Mineruæ aram, q ante Apollinis Delphici erat ædem, propius cessissent, fulmine percussos, & duorum iu rum è Parnaso abruptorum ruina oppressos rodotus testatur; etiā sibilos è templo & hor biles vlulatus perceptos, quibus hostes territi in fugam acti, deinde ab incolis oppressi, & n gno numero occisi fuerint, ijs qui superfuer ægrè in Bœotiæ interiora se recipientibus. deinde duos sibi heroas maximis equis insid

Phila & Aotonuus genij.

tes visos narrarunt, Philacona scilicet & A tonoum, hastas manibus tenentes, & fugien bus instantes: quorum narratio mirum est qu tum superstitionem auxerit. Quum bello Sa no Romani portā, quę sub radicibus collis Vi

Porta Ianualis Macr. b. lib. 1 Satur. c. 9.

nalis erat, quæ postea ab euentu Ianualis voc est, claudere festinarent, quia in ipsam hostes ruebant; postquam est clausa, mox sponte pa facta est: quumque iterum ac tertio idem con gisset, & Romanis aduersi prœlij à suis comm si errore fugientibus Sabini instarent: fertur

z

ædelani per eam portam magnam vim torrentium vndis scatentibus erupisse, multasque perduellium cateruas aut exustas feruenti aqua, aut deuoratas rapida voragine deperijsse. In Diomedea insula, quæ non procul à Gargano Apuliæ monte abest, Augustinus affirmat in Diomedis templo aues esse, vel dæmones potius in forma auium, quæ oblongo rostro templum orandi caussa ingressuros aqua aspergant; sed easdem vbi barbarum aliquem eius superstitionis contemtorem aspexerint, continuo horribilem stridorem edere, atque in caput & oculos inuolare, etiam occidere nonnumquam. In Russia orientali messis tempore sub ipsam meridiem malum quemdam genium viduæ lugentis habitu per agros obambulantem conspectum esse, & ab eodem eis qui non statim proni ac supplices venerarentur, brachia & crura confracta esse, ferūt. Sed quid multa? Nihil profecto his Spiritibus de quibus loquimur, impurius, nihil scelestius, nihil humano generi infestius. Continuum enim bellum cum Deo gerunt, dum quod illi soli debetur, sibi vindicant, eiusque loco adorari volunt: non quod ignorent æquum esse vt creatura creatori seruiat & subiecta sit: sed quod tāquam rebelles, in æternum à diuina gratia exclusi, hominem in idem crimen atque exitium pertrahere nitantur. Sed quanto maior est ac semper fuit horum cacodæmonum astutia ac crudelitas; tanto magis conspicua in ijs per patriarchas & prophetas refrænandis ac destruendis Dei semper fuit misericordia erga homines & benignitas. Et quamquam populus Israeliticus

Aues Magicæ.
Aug. li. 18. De ciuit. Dei, ca. 16.
Spectrum meridianū

multis peccatis Deum subinde offenderit, nul
tamen grauius fuit ex omnibus quam idolol
tria, quod & acerbissimis pœnis vindicauit. S
Salomō ad idola conuersus. lomon rex postquam iam senex ad Deos alien
se conuertit, & Astarten deam Sidoniorum,
Chamos deum Moabitarum, & Moloch idol
Ammonitarum coluit, eisque fana & aras
3. Reg. 11. struxit; scissum est regnum eius, & datum se
eius, vnica tribu penes Roboamum filium re
cta: sed neque hęc pars ei mansisset, nisi Deus
precib. animæ Dauidis, carissimi serui sui de
Ochozias idololatra. set. Similiter Ochozias rex Samarię quū idol
tria se polluisset, morbo à Deo percussus est:
4. Reg. 21. quū ne sic ad verum cultū rediret, immo etiā
Beelzebub Accaronitarum idolum legatos m
set, qui de morbi euentu sciscitarentur: Eli
Deo missus est qui mortem ipsi denunciare
verbis: *Hæc dicit Dominus. Quia misisti nuncio*
consulendū Beelzebub Deum Accaron, quasi no
set Deus in Israel, à quo posses interrogare sern
ideo de lectulo superquem ascendisti non descen
sed morte morieris, &c. atque ita factum est
quum populus Israeliticus Moabitarum de
Num. 25. dorasset, Dei ira iustissima ita exarsit, vt ad v
ti quatuor hominum milia occisi sint. Et q
admodum nulla Deo maior gloria dari p
quam si solus adoretur & diuinis laudibus
bretur; ita nihil in eundem fieri potest cont
liosius quam si qui soli ipsi debetur honos
lignis his spiritibus attribuatur. Hinc
bus sanctis qui post Christum ecclesiam
terris plantarunt, præcipua illa cura fuit, v
la illa quæ miseros populos sub Deorum
stic

ſticorum aut tutelarium nomine oppreſſos tenebant, deſtruerent ac proculcarent. Sic Iacobus Apoſtolus magnam eiuſmodi cacodæmonum multitudinem ab Hermogene ad ſe miſſam colligaſſe atque exarmaſſe legitur. Sic Bartholomæus Apoſtolus idolum Aſtaroth in India, vbi diuini verbi ſementem faciebat, deſtruxit; idque omne, quod hactenus ἀλεξίκακον idolum id creditū fuiſſet, merum eſſe figmentum oſtendit. Sic Philippus Apoſtolus virtute Spiritus ſancti effecit vt Tartari ipſi ſolis ſtatuam, in qua dæmones adorabantur, deiecerint. Effecit enim vt horribilis inde draco egreſſus, filium pontificis, qui ignem ad ſacrificium adolendum portabat, cumque eo duos tribunos prouinciæ rectores occiderit, ac vniuerſum fere reliquum populum in templo præſentem peſtifero infecerit afflatu. Quare detecta idoli turpitudine, populus ab errore reuocatus, ſimulacrum ipſe euertit; & in vitam à D. Philippo reuocatis ijs qui à dracone occiſi erant, Chriſtianam religionem ſuſcepit. Sic Simō & Iudas Apoſtoli Varadæ ſummi à Xerxe militiæ præfecti idola ita conſtrinxerunt, vt plane obmutuerint. Conceſſa deinde rurſum eis loquendi poteſtate; facile fraus & vanitas patuit. Sciſcitante enim Varada de belli exitu, ab idolis reſponſum fuit, in longum id ductum iri, & vtrique parti fore calamitoſum. econtra Apoſtoli, irriſa idoli vanitate, Indorum legatos in via iam eſſe dixerunt, terram omnem à ſe occupatā reſtituere, ac quibus Varadas vellet conditionibus pacem facere paratos. Quod quum ita eueniſſet, Varadas

S. Iacobus.

Bartholomæus.

Philippus idolum euertit.

Et Simon & Iudas.

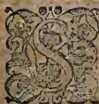
das omnia idola in ignem conijci & concremari iussit, idem centum & viginti sacerdotibus facturus, nisi Apostolorum precibus eos condonasset. In territorio Vicetino mons est altissimus, Sumanus olim & nunc etiam appellatus, in quo Apostolorum temporibus itidem idolum fuit eiusdem nominis, ad quod ex vniuersa tum Italia ingens hominum erat concursus, tam ob responsa quæ ibi dabantur, quam præstigias quæ quotidie fiebant. At S. Prosdocimus, primus Patauij episcopus, prædictum simulacrum deiecit, inque locum eius ecclesiam B. Mariæ sempervirginis honori dedicauit; quam hodieque vniuersa Insubria frequens adit, & religiose veneratur. Sed iam hac de re satis, credo, multa diximus. Si enim omnia conquirere velimus quę tam in sacris quam in profanis libris de his Spiritibus eorumque operationibus perscripta sunt: equidem caput hoc ipso libro prolixius futurum erat. Quare his contenti, ad alia properamus.

Sumanum idolum proculcatum.

De ijs terrestribus spiritibus qui Spectra, Alastores, dæmonia meridiana, &c. dicuntur: vbi iterum varia exempla.

CAPVT IX.

Spectra.

SPECTRA maligni sunt & truculenti admodum spiritus, eis quibus apparēt nihil ferè nisi ruinam, stragem, excidium, mortem atque exitium apportantes. Hinc *Alastores* dicun-

dicuntur, & ab Origene contra Celſum *Azazel*, à Zoroaſtre *Carnifices*. Αλάςορας quidam dictos volunt, quod nihil eos ſcelerum lateat, ὅτι ὅυκ ἐςὶ λαθεῖν: alij, quia nihil eos fugit aut latet eorum quæ Deus permittit perdere ac deſtruere, Credibile eſt id genus eſſe ſpirituum, quod in Apocalypſi *Exterminans*, Græce ἀπολλύων, Hebraice *Abaddon* nominatur: quibus trium linguarum vocibus ſignificatur dæmon cuncta corrũpens ac deſtruens. *Hecaten* antiqui finxerunt triuiorum & quadriuiorum præſidem, triplici facie, dextra equi, ſiniſtra canis, media feminæ. hanc cenſebant ſpectrorum immittere terriculamenta, illaque aduentante, & ſolum tremebat, & tedarum fulgur cernebatur, & canum quibus vndique cincta erat, terribiles vlulatus & latratus audiebantur. Pauſanias nobis deſcribit dæmonẽ quemdam, *Eurynomum* nomine, longis & prominulis dentibus, & corpore liuido ac cadaueroſo formidabilem, pelle vulpina veſtitum, cadaueribus mortuorum veſci ſolitum, eaque ad oſſa vſq; deuorantem. Sacra ſcriptura meminit etiam *dæmonij meridiani*: quod ſcilicet latenter & palam, vt Chaldæus Paraphraſtes & Origenes volunt, ſed noctis potiſsimum & meridiei tempore homines aſsiliat ac perdere nitatur. Sic enim Origenes: Sicut enim in noctis tenebris, ſic ſimiliter in medio meridie pluriores horum dæmonum tentationes ſe demonſtrant quam ceteris temporibus. Id antiqui è filiorum Iobi exemplo manifeſtum eſſe dixere; qui tempore meridiano, ſub ipſam horam prandij ſcilicet, domus ruina à dia-

Hecate.

Eurynomus.

Dæmon meridianus.

bolo oppressi sint. Alij hoc, vt Nicetas & Theodoretus, ad tentationes spirituales, luxuriam potissimum & acediam transferunt, quod duo hæc peccata maxime vrgeant hominem plenum ac cibis distentum. *Empusam* cum dæmonio meridiano Aristophanis interpres confundit, quæ in omnes formas se vertebat. fiebat enim, vt Epicharmus ait, planta, bos, vipera, lapis, musca, femina. Memorabile exemplum eiusmodi transformationis à Gaguino Francicarum rerum scriptore est proditum; Philippo Bello rege quendam laicum siue conuersum (vt vocant) monasterij vallis Sarnariç, nomine Adamum, paullo ante Natalitia festa summo mane ad monasterij negocia peragenda vnà cum famulo se in viam dedisse equitẽ. ei se in via offert arbor ingens gelu & pruinis obsita, ad ipsum properans, quasi conferre gradum & corpus cupida. equus pauefactus caput retrorsum flectit, & viam remetiri quam peregerat conatur. Adamus ingenti labore iumentum retinet, & calcaribus porrò cogit. propinquior vt arbori fuit, illa confestim euanuit ex oculis, odore tætro ac sulphureo relicto. Argumentum inde ducit Adamus, dæmonicum esse spectrum, seque Deo precibus commendare satagit, nec iter intermittit. Paullo post respiciens, nigrum quemdam videt virum equo insidentem spadici, se subsequi. Cui sub iratus, Quomodo, inquit, infelix & damnate, audes me his technis aggredi? an nescis fratres meos qui domi sunt, pro me saluteque mea supplices ad Deum preces fundere? abi quantum potes. nulla tibi mei curatio, nihil in me possides. Abit malus: sed ecce mox redit, similis

Empusa.

Spectrum monachũ assilit.

milis viro gracile & protensum habenti collum. Adamus, tot molestias pertæsus, gladium qui ad ephippium ligatus, stringit, & ense ter quaterque per aerem vibrato, aereque propter celerem diuisionem sibili sonum edente, conatur abigere spectrum, hoc vero subito personam mutat, & sistit se statura mediocris viri, cui caput cappa, & scapulario monachi corpus indutum, oculi scintillantes instar chalybis vel æris radijs solaribus oppositi. Adam punctim aliquoties hostē petit, sed irritis & cassis ictibus, aere cedente. Tum maiore despectu & irrisione dęmon induit formam asini. Perterritus famulus, hero suadet gladio circulum in terra ducere, & in circuli medio dominicam crucem efformare. Adamus consilium exequitur: verum veterator non desinit. Mutat auriculas asini in cornua, & sic minabundus in circulum irrumpere se velle simulat. Denique lusus iam satur, in rotam se vertit, & se ipsum voluens, monachum inuadit, superque illum continua latus rotatione (sic videbatur) transit circulum, & monacho prorsus illæso, conspectum fugit. Fidē rei fecere longa famuli, terrorem consequuta ægritudo, & diuturnus fœtor vestium Adami, & raucedo eiusdem atq; difficilis respiratio, à quibus ęgre conualuit; equi denique subita mutatio, qui ex mansueto & cicure, post visionem hanc ferox, sternax, & calcitrosus esse cœpit. Porro spectrorum apparitionem plerumque futurę alicuius cladis pręnunciam esse, non scriptores tantum, sed experientia quoque testatur. Iustiniano imperium moderante spiritus palam conspecti sunt humana forma hominibus se applicantes. Sequu-

Spectrorū apparitio ominosa.

Sequuta est* pestilentia vehementissima, qua quotquot ab illis tacti fuerant, interierunt. Constantinopoli Anno DCLIV. quo contagiosa lue vrbs illa pæne euacuata fuit, singulis noctibus, Paullo Diacono teste, populus spiritum eiusmodi vidit media nocte cum angelo plateatim atque etiam ostiatim circumeuntem: atque idem scriptor, quot ictus vnicuique ostio spectrum illud iubente angelo inflixerit, tot homines ea nocte ea in domo exspirasse. Nec vero in vniuersum omnibus tantum, sed singulis etiam calamitates, mortes, aliaque tristia, spectra eiusmodi denũciant. Quale est illud quod de Alexandro Scotorũ rege, eius nominis tertio ex Boethio scribit Cardanus. Is Ioannam Henrici III. Anglorum regis sororem in matrimonio habuit: qua sine filijs defuncta, Margaritam eiusdem regis filiam vxorem duxit, ex qua Alexandrum, Dauidem & Margaritam suscepit: quibus omnibus morte sublatis, rex non abiecta penitus hæredis successoris spe; Iolantam filiam Comitis Draconensis, (alij Campaniæ Comitem faciunt) tertio sibi despondit. Dum igitur noctu festum celebratur, videt sceleton, vel mortuum carnibus exutum in fine choreæ saltantem. Quod vbi à rege ceterisque est animaduersum, attoniti primum substitere: dein de omen auersati, non tunc solum, sed in poster etiam nuptiales iocos dimiserunt. Eodem anni rex equo excussus, perijt: post cuius mortem gr ues sunt seditiones exortę. Aliud idem Cardan recitat. Familia est, inquit, nobilis, ac inter p mas Parmæ, Torellorum nomine. His castell est, & in eo aula, in qua iam centum annis sub

Paul. Diacono lib. 9 Rer. Rom. & Sigeb. in Chron.

Spectrum mortis saltans.

Carn. De rer. var. lib. 16.

Torellorũ famil. a spectro de moriturus monita.

mino anus videri solet, quoties è familia aliquis obiturus est. Referebat illustris & honoratissima matrona Paula Barbiana, quæ ex ea familia erat, quamdam puellam ægrotasse, visam anum, existimasse omnes illam morituram. at contra accidit. seruata enim est, sed alius incolumis è familia repetina morte sublatus. Paullo ante mortem Henrici VII. Imperatoris Mediolani in arce Matthæi Vicecomitis immani magnitudine equus armatus medio die apparuit. Post triduum eodem loco atque eadem hora duo equites armati conspecti sunt, & vnius horæ amplius conflictu edito, tandem magno spectantium pauore euanuerunt. Cassio Parmensi in lectulo iacenti spectrum apparuit, humana forma, ingēti statura, squallida barba, & horrentibus capillis. rogatus quis esset, Malus, inquit, sum genius. Territus Cassius, famulos inclamat, quærit ecquem viderint, intrantem atque exeuntem. Quum illi negarent; iterum in lectū se confert. adest rursus spectrum, visu multo terribiliori quam antea. Iterū familiam vocat, & lumen poscit; reliquum noctis inter curas & sollicitudines exigens. Vix diluxerat; quum ecce adsunt à Cæsare ad interficiēdum Cassium missi lictores. Idem Bruto contigisse, Plutarchus & alij testantur. Dion Syracusanus, dum medio die porticum transit, & magno audito strepitu, respicit, in aduersa atrij parte mulierem videt, infernali furiæ similem, ædes scopis verrētem. Pauefactus, amicos aliquot aduocat, visum narrat, rogās vt sequenti nocte manere secum vellent, ne spectro iterum terreretur. Eadem nocte filius Dionis casu è fenestra exanimatus.

Spectrum in arce Mediolanensi.

Cassij malus genius.

& Bruti. Dion spectro territus.

matus; ipse vero paullo post à Calippo occisus fuit. Druso consuli, in Germania bellum gerēti, mulier humana specie augustior occurrisse dicitur, eumque his verbis compellasse: Quo vadis, insatiabilis Druse? Quin tu quantocyus reuerteris. Nam & gloriæ tuæ & vitæ finis heic erit. Nec fefellit euentus, Druso paucos post dies vi morbi extincto. Alexander ab Alexandro mirabile quid, ab homine fide digno acceptum, narrat. Amicus huic fuerat & contubernalis, non ita pridem elatus. Hic Romā proficiscitur: ex itinere in cauponā diuertens, sumta cœna, in lectū se confert. Adhuc vigilanti, mortui amici species apparet, pallida tota ac horrida. Tremula voce quis esset, aut quid sibi vellet, roganti, nihil spectrū respondet: sed vestes subito exsuēs, quasi in lectum recubiturū se componit. Cōsternatus ille alter, & metu pænè exanimis in extremam spondā recedit, & iam iam accubantem pede impetit. Indignabundum spectrum è lecto desilit, & distortis oculis iacentem aspiciens, vestes resumit, ac rursus abit. Ille post hæc diuturno & graui oppressus morbo, parum à mortis periculo abfuit. Anno MDXXX. Iulij die XVIII. tres piscatores in Rhenum piscādi caussa prouecti, quū sine vlla captura ad mediā vsque noctē frustra laborasset, tandem lotis retibus, & in litus deductis lintrib. somnū capturi se prosternunt. Vix cō dormierāt, quū vnus à monacho, vel spectro potius sub habitu monachi, excitatur, rogante vt traijcere se vellet. Piscator satisfacere monacho cupiens, lintrē religat, & cum sex alijs qui interea superuenerant, in aduersam ripam exponit. Qui quamprimum

& Drusus.

Spectrū amico accubare conatur.

Spectrum monachorū piscatorib. apparet.

mum in terram descenderunt, nauicula statim velut turbine quodam quam velocissime ad alteram ripam est delata, vbi rursus alij ex eodem genere præstolabantur: quos quum itidē piscator traiecisset, ad stationē suā reuersus confestim in grauissimū incidit morbū. Sequenti nocte alter piscatorū etiam à monacho fuit expergefactus, cū quo dum orā legit, duodecim alios videt monachos, partim nigris partim albis cucullis indutos, alios oblongis nasis, alios aduncis, omnes truci ac formidabili aspectu. Piscator excusare se, nauiculā tantæ turbæ non esse capacem: vrgere monachi, propelleret tantū nauē, facilé fore traiectum. Et fuit quidem: sed piscatori naulū, grauis itidē morbus. Tertia nocte tertio piscatori simile spectrū offertur. cuius nauicula quum nimis esset angusta, visus ille sibi est in loca aspera, & mōtibus ac scopulis impedita delatus: vbi noua inuēta cymba, multos eiusmodi Spirituū traiecit. Quo facto, nauicula piscatoria aduerso flumine sponte subuecta, & ad pagum Kleebachum nō procul à Spira in ripā est exposita. Piscator totus mēte alienatus, domū fuit deductus, vbi paucos post dies diem extremum clausit. Spectrum hoc, quamquam paullum immutatis circūstantijs, eleganti carmine, grauioribus studijs hos ingenij lusus miscens, homo doctus descripsit: quod huc itidem ad lectoris animum recreandum, apponere visum est. Sic ergo canit:

Vrbs antiqua iacet celebri contermina Reno:
Vangionum longe non ea distat humo.
Nescio qui Nemetes hanc incoluisse ferantur,
Sunt ibi Francorum busta quaterna Ducum.

Cæsareis sedes fuit illa cohortibus olim,
Nomen ob id Graium, Spira vocata, tenet.
Hic humili modicis à stirpe parentibus ortus
Exiguæ quidam nauita puppis erat:
Qui calamo pisces, linoq; madente solebat
Fallere, iam radios sole tegente suos.
Is dum forte leues hamos, ac retia tractat
Non procul à ripa, lubrice Rhene, tua:
Ecce per obscuræ tenebrosa crepuscula noctis
Obtulit ignoti se noua forma viri.
Atro tectus erat Monachum simulante cucullo,
Vtque solent, raso vertice tonsus erat.
Nauta propinquantem consueto more salutans,
Ecquid agis seræ tempore noctis? ait.
Ille sub hæc, adsum longinquis missus ab oris
Nuncius, ipse tuo me rogo lintre vehas:
Vt cito transmisso contingam flumine ripam.
Dixerat, assumptum nauita lintre tulit.
Iamque ferè medios cursus nox atra tenebat,
Flexaque lenta pigri plaustra Boötis erant:
Cum procul in viridi venientes margine ripæ,
Quinque cucculligeros rursus adesse videt.
Exoptatque illis piscator vt ante salutem,
Quoque velint media pergere nocte? rogat.
E quibus vnus ait: Nos magna pericula cogunt
Obscura tutas carpere nocte vias.
Omnibus inuisi sumus, intentatq; nefandam
Sacrificis nobis turba profana necem.
At te si quis amor tangit, si cura piorum
Transuehe nauigio corpora nostra tuo:

Vt tu-

Vt tumidas lati supremus fluminis vndas,
Neue moraturis impediamur aquis.
Sic optata tuis fortuna laboribus aßit,
In tua sic multus retia piscis eat.
Annuit, & remo propellens nauta cimbam,
Mox iubet adducta scandere puppe ratem.
Sed mihi quis, dixit, soluet mercede laborem?
Alter ad hæc: nullas scis quod habemus opes.
Raraque percipimus discordi munera vulgo,
Non tamen ingratos nos habiturus eris.
Si nos in solido rursus fortuna locabit,
Præmia pro tali digna labore feres.
Soluerat extremo piscator margine nauem,
Iamque fere medias illa secabat aquas.
Sidereas remouent subeuntia nubila stellas
Præcipiti fertur puppis, & icta Noto.
Incipiunt nigris horrescere fluctibus vndæ,
Sæuaque tempestas imbribus orta furit.
Ipse repentino fassus pallore timorem
Nauta. Quid hæc, inquit, vult noua causa mali?
Nulla tamen pluuiæ venturæ signa notabam,
Sol vbi flagrantes æquore mersit equos.
Nulla lacus vsquam circumuolitabat hirundo,
Vlla nec est oculis ardea visa meis.
Tum neq; luna nigro surgebat Pallida vultu,
Clarus & occiduo lumine Fœbus erat.
Talia iactanti disturbant verba procellæ,
Impediuntq; graues ora loquentis aquæ.
Penè procellosi subuersaq; turbinis ictu,
Nauis, & insanis fluctibus hausta fuit.

Ardua sublatas tendens ad sidera palmas,
A superis orans nauita poscit opem.
Quid facis? è Monachis ait vnus, & improbe dixit,
Desine voce tua sollicitare Deum.
Moxq; graui tollens immanem pondere contum,
Nauta parum felix, quo prius vsus erat;
Illius hoc humeros, pulsatq; terga fatigat,
Cæsus ad extremam dum fuit vsq; necem.
Proditus est tandem peruersi Dæmonis astus,
Detectusq; fuit, fraude patente dolus.
Vana recesserunt in inanes corpore ventos,
Mansit, & ingratus naue relictus odor.
Mox quoq; purgato fugerunt nubila cælo,
Et rediit pulsis aura serena Notis.
Territus hoc monstro, gelidum sine sanguine corpus,
Tollit & ad ripam nauita puppe redit.
Isthic in viridi procumbit languidus herba,
Donec ab Eois sol fuit ortus aquis.
Mane sub Oceanum pulsis Hyperione stellis,
Ducitur à puero prætereunte domum:
Omnia commemorans præsentibus æger amicis,
Clausit adhuc illo fata suprema die.
Postera cum croceis fulgens Aurora quadrigis,
Protulerat roseas ore nitente genas,
Accidit, & similis diuerso tempore casus,
Acta sed euentu res meliore fuit.
Summa procul radiis feriente cacumina Phœbo,
Carpebat solus mane viator iter,
Qui Nemetum postquam digressus finibus esset,
Primus vbi positus distat ab vrbe lapis:

Aduen-

Aduentare nigrum tecto velamine currum
Conspicit, hic monachis currus onustus erat.
Ordine quem iuncti septem traxere iugales,
Quarta sed ablato defuit axe rota.
Quique manu flexas auriga tenebat habenas
Terribili naso conspiciendus erat.
Attonitus curru stat prætereunte viator,
Nec monachos illos, spectra sed esse videt.
Euolat extemplo sublatus ad æthera currus,
Mixtaq; cum fumo flamma secuta fuit.
Tristis & infaustum belli mortalibus omen
Horrida per nubes arma dedere sonum.
Ille statim rediens, quæ viderat, indicat vrbi,
Est ea res certa cognita vera fide,
Hæc igitur vobis, alius quos sustinet orbis,
Carminibus duxi significanda meis.
Expositurus eram si res interprete egeret,
Spectra quid infesti Dæmonis illa velint.
Effera Germanos agitat discordia Reges,
Proq; ..... impia bella parant.
Hæc ea tempestas, hic impar ordo rotarum,
Hæc, & cum fumo lucida flamma fuit.
Sed Deus est nobis orandus vt arma quiescant.
Ille precaturis mitia fata dabit.

In Belgio spectrum eiusmodi, hominis statura sed canis forma diu vagatū esse legitur, & quoscumque afflauerit, eo anno obijsse. Iacobus Donatus patritius Venetus, (vt Cardanus refert, cui hoc ab ipso Donato est narratum) quum nocte quadam cum vxore dormiēs, cereum accen-

ſum haberet, atque in lectulo inferiori cubarent duæ nutrices cum infante qui nondum annum expleuerat: vidit oſtium cubiculi ſenſim aperiri, inde hominem neſcio quem caput intromittere. viderant autem & nutrices; ſed nemo faciem agnouit. Territus Donatus, vt par erat, ſurrexit, arripuit enſem clypeumq́ue rotũdum, nutrices ſingulę cereos magnos. it in aulam quæ contermina erat cubiculo. ibi clauſa omnia. reuertitur magna cum admiratione, nemine inuẽto. Sequenti die infantulus, qui ea nocte adhuc incolumis fuerat, mortuus eſt. At ſunt ſpectra quædam, quæ quum apparent non modo futuras calamitates & mala denunciant, ſed ipſa etiam (Deo id ob enormia peccata, & occulto quodam indicio, permittente) homines multis modis offendunt, atque etiam occidunt, immo corpus atque animã in barathrum infernale abripiunt.

Moguntia à Spectro vexati. Sic Iobi filijs ac filiabus momento temporis vitam eripuerunt. Ludouico Imperatore malignus quidam Spiritus totos tres annos Moguntiam ciuitatem & agrum circumiacentem non pauoribus tantum & terriculamentis, ſed incendijs etiam ita vexauit atque afflixit, vt multi relictis ædibus alio commigrarint.

Parricidiũ cogitans periclitatur. Adoleſcens quidam Romanus perditæ vitæ quum patrem ſæpiſſime enormiter offenſum iratum haberet, eamq́ue ob cauſſam domo paterna aliquamdiu receſſiſſet, diabolo inſtigãte patris occidẽdi conſiliũ capit. Romam rediens in itinere adoleſcẽtẽ obuiũ habet, qui itidem cum patre ſibi ſimultatẽ intercedere, eodemq́; animo Romam proficiſci ſe ſimulabat. Romã quum veniſſent, vterque in cõmune hoſpi-

hospitium diuertunt,&post cœnā in vnū lectum cubitū concedūt. Dormienti iuueni cacodæmon iugulum inuadit: ille excitus, Deo & Virgini matri se commendatis, diuinum auxilium implorat. Dæmon vero ingenti cum strepitu & furore cubiculi ac tecti partem secum absportans, euanuit. Hoc periculo doctus adolescens, vita repente mutata, & pietatem erga parentes ac Deum singulari dein studio coluit. Artifex quidam Mediolanensis dum hora noctis tertia domum redit, spectrum videt instar vmbræ se subsequi. Territus, gradum accelerat quantum potest: sed præuentus, à spectro apprehēditur, sternitur humi,& quamuis acriter reluctaretur, prehēsa gula fere suffocatur. Paullo post à transeūtibus illac inuētus, domū semianimis deportatur, & totus cōtusus, intra octiduum exspirat. Hispanus quidam nobilis noctu obambulās, spectrum itidem obuiam habuit, quod sub AEthiopis forma gigantem nudo gladio armatum mentiebatur. Assilit gigas, Hispanus magno animo & ipse gladium stringit, ictus repellit, intentat, sed vanos, cum vmbris scilicet pugnans. Tandem totus lassus & afflictus, in terram, animi impos, cadit. Vicini audito strepitu egressi, hominem tollunt, & domum comportant, vbi multis mēsibus æger decumbens, vix tandem conualuit. Ex eadem gente homo Salamancam studiorum causa profectus, stimulante libidine nocte quadam lupanar adit. Ei in atrio ante cubiculum senex occurrit, barba oblonga & capillis calamistratis, ferula siue scutica quam manu ferebat, verbera minans. Scholaris gladio & parmula

Artifex Mediolanensis.

Hispanus nobilis.

Hispanus studiosus.

armatus athletice ad pugnam se componit, multisque illatis ictibus, iam brachium, iam crus furibundo seni (ita videbatur) amputat: at è vestigio membris iterum coeuntibus, truncus redintegrabatur. Iratus nihilominus ictus ingeminat: sed quoties spectrũ feriebat, velut mortui cadauer humeris impositum sentiens, tãdem pondere victus in terram concidit; sed resurgẽs, celeri quantum poterat fuga domum se recipit, & secundo aut tertio die post, omnibus exhaustus viribus è vita abit. Aliud multo tristius Seuerus Sulpitius recenset. Habebat quidam filium monachum in monasterio: quem inuisurus, securim in manus sumit, vt reuertens, in sylua lignorum fascem cęderet, ac domum portaret. Heic pessimus dæmon angeli assumta forma monacho apparet, dæmonem ait, patris habitu aduentare cum securi, vt vitam ipsi eriperet. caueret ergo sibi, & præueniret potius sceleratum spiritum homicidam, quam præueniretur. Monachus fidem dictis habens, vbi primum patrem vidit appropinquantem, personatum dæmonem esse existimans, erepta securi, ô te pessimum, inquit, impostorem? equidem iam ante noui quis sis. simul cum dicto securi ceruicibus inflicta, non dæmonem, sed verum patrem prosternit atque occidit: at diabolus clarum cachinnans, misero monacho è vestigio gulam itidem frangit. Fulgosus scribit, Theodoricum Gothorum regem, postquam Symmachum & Boetium iussisset interfici, eique in cœna piscis prægrandis esset appositus, in capite piscis caput Symmachi veluti labra mordentis ac minabũdi aspe-

Parricidij caussa spectrum.

Theodoricus Gothorum rex.

aſpexiſſe: vnde rex perterrefactus, ſubito in morbum incidit, & idem ſpectrum ob oculos ſibi cõtinuo obuerſari grauiter eſt conqueſtus. Auentinus auctor eſt, Brunonem Herbipolitanum epiſcopum, cum Henrico III. Imperatore in Danubio nauigantem, quum non procul ab eo loco quem den Strudel, id eſt, vorticoſum gurgitem, è regione Grinonis Auſtriæ caſtelli, abeſſent, vocem audijſſe Spiritus inclamantis: Heus, heus Bruno epiſcope, quo te agis? Vade quocumque lubet; mihi præda fias oportet. Qua voce percepta, Epiſcopus vehementer, vt facile credi poteſt, obſtupefactus, ſanctiſſimo crucis ſigno ſe munijt, vt & ceteri omnes miniſtri: ſed paucos poſt dies in arce quadam Comitiſſæ Eberſpergẽſis cum Imperatore cœnans, trabis ruina oppreſſus fuit & extinctus. Apud eumdem & Sigebertum chronicographũ flebilis exſtat cacodæmonis hiſtoria, qui in pago Camontio non procul à Binga Germaniæ oppido, primum ſaxa in prætereuntes paſſim ſpargere, & oſtia pulſando, è ſomno homines excitare, mox furta detegere, homines infamare, rixas accendere, & ad cædem homines impellere cœpit. Tandẽm indies crudelior factus, domos ac horrea ſuccendit, fruges in agris corrupit, & quæcumque alia potuit mala inuexit; ſic vt populus Moguntini Archiepiſcopi opem implorarit, à quo miſſi eò ſacerdotes ſunt, qui precibus, ieiunijs & exorciſmis maleficum ſpiritum depellerent. Anno MDLXVII. Trautenauiæ, quod eſt Bohemiæ oppidum, ciuis quidam mortuus eſt, Stephanus Hubnerus nomine, qui immẽſas diuitias neſcio qui-

Bruno epiſcopus Herbipolitanus

Spectrũ ad Bingium oppidum.

Spectrum mortui cuius Trautenauienſis.

quibus artibus accumulauit, & ædes ac palatia superbissima exstruxit, cunctis mirantibus vndenam homini tantæ opes suppeterent. Paucis post mortem diebus, spectrum siue vmbra eius in oppido obambulare visa est, occurrentes amicos veluti salutandi caussa amplectēs, sed profecto parū fausta illa fuit salutatio, quæ nonnullis mortem, omnibus fere grauē morbum attulit. In Cliuensi Ducatu apud Eltenum oppidulum spectrum eiusmodi viatores inuadere, equites deijcere, currusque euertere solitum fuit, interdum etiam non neminem occidere. Fuit Heidelbergæ Theologus quidam, cui famulus Belga. Is parentibus & amicis visitatis, è patria ad herum rediturus, in itinere equitem habuit obuium, inusitatæ magnitudinis equo insidentem: à quo arreptus, & equi clunibus impositus, mox per aerem volare se sensit. Quare metuens ne decideret, equitum ante se sedentem manibus complecti voluit: sed eo disparente, illusus, ab equo nihilominus per interuallum satis longum deportatus fuit, ac tandem super pontem deiectus, vbi fractis omnibus fere membris, ita æger in domum heri delatus est, totum semestre cum morbo conflictatus. In finibus regni Bohemiæ, nocturno tempore versus vallem quamdam auditus fuit clamor veluti concurrentis exercitus, & armorum fragor; viri etiam coloribus varijs induti sæpius sunt visi. Fuerunt tunc duo (verba Niderij ex libro vltimo Formicarij ponam) armigeri audaces satis in castro non multum distanti à loco monstrorum; qui omnino scire volentes, quid veritatis sibi visa portenderent, no-

Spectrū ad Eltam in Cliuia.

Spectra in forma exercitus.

ctc

cte quadam versus vallem, vbi solita videri conspexerant, iter arripiunt. Antequam autem ijs appropinquare auderent, compũctus vnus dixit alteri: Sufficiat nobis ista vidisse, ego ijs non approximabo. dictum est veterum: Cum talibus nullum debere iocari. Quem alter velut pauidum increpans, equum pupugit,& cum eo congressu omnib. vnus antedictis exercitibus appropinquauit; de quibus egrediens, caput illi amputauit, & ad suos redijt: quo viso, ille qui timidus substiterat, fugam inijt,& funesta noua nunciauit. In crastino autem truncatus reperitur, & caput quidem in valle, vbi acies visæ fuerant, nullius autem hominis vel equi vestigium repertum est, sed tantummodo in lutosis locis, signa quædam & vestigia auium visa sunt. Spirituum horum commentum est nefandum superstitiosæ diuinationis genus ἀνθρωπομαντείαν appellarunt: quæ hominum mactatorum viscera ac fibras rimabatur. vsus ea Heliogabalus, monstrum, non homo: vsus etiam Iulianus Apostata, qui viuos fetus grauidarum aluis dissectis extrahere solitus, vt Cedrenus & Theodoretus scribunt. vsus etiam, teste Ammiano, Pollentianus quidam: nec non Scythicæ aliquot gentes à quibus eam Tartari acceperunt. Ad hanc videtur referendum sacrificiorum filiorum in Topheth, vbi igne absumebantur in honorem Molachi, de quo Sacra scriptura. *Hi autem qui erant de Sepharnaim, comburebant filios suos igni Adramelech,& Anameloch diis Sepharuaim*,& alibi: *Serui eruntque Baal,& consecrauerunt filios suos,& filias suas per ignem: & diuinationibus inseruiebant,&*

Anthropomantia.

Cedr. in Annal.
Theod. li. 3. cap. 21.
Cromer. li. 8. hist. Pol.

4. Reg. c. 17

auguriis, & tradiderunt se vt facerent malum coram Domino, & irritarent eum. Sed hanc Magiæ speciem nonnulli ad igneos Spiritus existimant pertinere. Huc quoque non incommode reduci possit Hieroscopia, siue Extispicina, qua animalium intestina ante ipsas aras, oraculi exquirendi caussa, perscrutabantur. Sed de hac supra.

De Syluanis, Satyris, Faunis, Folettis, siue Fatuellis, Paredris, aliisque Spiritibus familiaribus: vbi multa iterum exempla.

CAPVT X.

VOS *Syluanos, Faunos, Satyros, Spiritus familiares* Latini, παρέδρους Græci, Itali *Folettos & Farfarellos* appellant, quamuis in magicis incantationibus frequentissimi sint, parum tamen nocere hominibus vulgo creduntur: quin etiam iocos dare, atque auxilium ferre quandoque videntur. Sciendum tamen est, spiritus omnes malignos, vt apud Athanasium B. dicit Antonius, quanta possunt mala & damna vniuerso hominum generi, sed maximè Christianis, & inter hos præcipue religiosis viris & Deo dicatis virginibus inferendi cupidos esse; vnum tamen magis, alterum minus, pro differentibus eorum naturis, & diuini permissus ratione. Nec vero vmquam vllus magus pactum cum spiritibus his fecit, vnde nō plus detrimenti

Spiritus familiares.

Omnes maligni Spiritus hominū osores.

menti acceperit quam vtilitatis, vt suo loco dicemus. vt iam nihil dicam de animæ iactura, cuius tantum tamque inæstimabile est precium, vt parum sint ad eam omnes vniuersi huius thesauri, immo ipsi cœli ac stellæ totius firmamenti. Quamuis ergo Spirituum hoc genus amicũ homini, beneuolum atque vtibile videatur, neq; euidenter ei noceat: omnia tamen eorum consilia & facta ad malum finem dirigũtur, vt scilicet inescatos homines in fraudem atque periculũ tam corporis quam animæ inducant. Ad quod perficiendum, dici nõ potest quam varijs quãque versutis artibus vtãtur. Primum enim, corpus induentes, visibili specie cum hominibus familiariter versantur, vnà comedentes ac compotãtes, atque etiam colloquentes, humano more & modo. Affirmat Macrobius in Parnaso monte Bacchanalia alternis annis agi, vbi & Satyrorum frequẽs cernatur cœtus, & plerumque voces propriæ exaudiantur, itemque cymbalorum crepitus ad aures sæpe hominum perueniat. Olaus testatur ad radices montis Heclæ in Islandia, qui instar AEtnę intestino semper ęstuat incẽdio, & flãmas eructat, eiusmodi Spiritus frequentes apparere eorũ forma qui vel naufragio vel alia morte violenta perierunt, tamque familiariter cũ amicis quos in vita habuerint, cõuersari, vt & dextras eorũ prehendãt, salutent, consistant, adeoq; plane pro hominibus fallant, quoad euanuerint, nec vero vlla fere regio magorum est feracior, vt qui etiã eorum qui longe absũt Principum facta nõrin[t]. Addam his Ioannis cognomento Teutonici, [c]uius supra quoque mentionem fecimus, non ille[p]idum,

Parnasus & ideo Satyrorũ cœtus.

Mac. lib. 1. Satur. c. 18

Mõs Hecla. Olaus li. 2. ca. 3.

Ioãnis Teutonici factũ lepidum

pidum, & Thrasonum nihil nisi fumosas maiorum imagines crepantium superbiæ retundendæ idoneum factum. Scribunt ergo eum licet nothum, eruditionis tamen titulo clarum, ad Halberstadensem canonicatũ euectũ, qui nõ nisi nobilibus concedi solitus. commune nobilitatis malum, superbia faciebat eum contemtum collegis. molestum id ei:tandemque mederi malo, vel potius vlcisci contumeliam statuit, collegas inuitat ad conuiuium, & lautissime excipit. inter ceteras conuiuiales festiuitates inijcit mentionem Acroamatis magici, & quærit, num suos singuli parentes adspicere cupiant. Illi ardere studio videndi. Tandem elicit iste malo carmine vmbras deformes coqui, stabularij, morionis, rustici persona; quorum facies in paternis ædibus illi aliquando vidisse se fatebantur. suum deinde quoque patrem produxit habitu canonici, pingui aqualiculo. Dimissis vmbris: Eia, inquit, dicite bona fide, eccuius patrem nobiliorem iudicatis? metu perterriti, & pudore suffusi illi suam quisq; domum repetiere, nec vltra Ioanni vitium sanguinis exprobrauere. In Silesia nobilis quidam quum inuitasset conuiuas, & hora conuiuij iam instante, & apparatu facto, spe frustratus esset, excusantibus se conuiuis cur non comparerent, prorupit iratus in hæc verba: Veniant igitur oẽs dæmones, si nullus hominũ mecũ esse potest. His dictis domo egreditur in templum vbi pastor ecclesiæ concionem habebat; & vt iracundiam interim concoquat, auscultat aliquamdiu. dum vero in templo moratur, veniunt equites in ariam domus, magni & nigri, & iubent seruum domus vt do-

Inconsultè dicti pœna.

vt dominum suum aduocet,eiq; significet, adesse hospites. Seruus cõsternatus abit in templũ & indicat hæc domino suo, qui animi dubius pastorẽ cõsulit. Pastor abrũpens concionẽ, hoc consilium dat, vt tota familia domo exeat. Quod dũ fieret, & famuli atque ancillæ properarent, forte obliti infantem in cunis iacentẽ & dormientem secum non auferunt. Dæmones incipiunt comessari & vociferari, prospicereque per fenestras formis vrsorum, luporum, felium, hominum & monstrare pocula vino repleta, assaturas & pisces. Hæc vicini, nobilis, pastor, & alij quum viderẽt, Ah, inquit pater, vbi infans meus, vix quum hæc dixisset, vnus ex dæmonibus infantem ad fenestras gestat, monstraturus parentibus. Nobilis prorsus consternatus & sollicitus de incolumitate infantis, fidum habens seruum interrogat, Quæso tu dic, quid agam? Seruus, here, inquit, commendabo & committam vitam meam Deo meo, & in nomine Domini ingrediar, & vt infantem auferam auxilio & beneficio Dei videbo. Bene, inquit nobilis, Deus tecum sit, & iuuet te, animumque tibi confirmet. Seruus accepta benedictione, ingreditur, & ante conclaue, in quo erant dæmones congregati, procidit in genua, & se Deo commendat, & hoc animo aperiens ianuam, videt dæmones horribili specie sedentes, stantes, obambulantes, serpentes, & vno ineptu accurrentes ad se & vociferantes: Hui, Hui, tu quid heic tibi? Ille sudans & tamen diuinitus confirmatus, alloquitur dæmonem qui infantem gestabat: Tu, inquit, infantem mihi trade. Nequaquam, respondet iste: iam meus est in-

est infans. dic domino tuo, vt veniat, & accipiat infantem. Cui seruus: Ego fungor iam officio meæ vocationis, in quam me Deus collocauit, & scio quidquid in hoc facio, id Deo gratum esse. Quare ratione mei officij,& auxilio, nomine & virtute Iesu Christi aufero abs te infantem,& patri eius restituo.atque ita ipse apprehendit infantem & brachijs suis amplexus est.isti nihil aliud respondēt,nisi vociferātes: Hui nebulo,hui nebulo, relinque infantem,relinque; alioquin te discerpemus. Ille nihil curans minas diabolicas, abijt incolumis, & incolumem infantem patri nobili reddidit. Dæmones postea, aliquot diebus elapsis,euanuerunt, vt in ædes denuo migrare cum familia nobilis potuerit. En familiares Spiritus familiariter inuitati, quā familiariter conuersantur? De Syluanis tale est apud Alexandrū ab Alexandro exēplum. Grodianus,inquit,amicus meus,spectatę fidei homo,mihi retulit,quum Aretiū ipse & familiaris iter vnà intenderent,& à semita,vt fit,lōge deuiassent,loco infami & deuio,vbi ne vestigiū quidem apparebat humanum,per ardua & prope inuia diuersis tramitibus aberrare cœpisse:ibique quum nec oppida,nec vicos,neq; aliquid culti viderent,sed nemora tantum saltusque inuios & inaccessos, omniaque vasta,muta & deserta ab humano cultu peragrarent,in quibus ipsa solitudo terrebat animos,vergente iam ad occasum die, fessos labore ac via consedisse. Quumq; hominis vocem audire procul visi fuissent, ad illā propius accessisse,homines obuios,quos de via interrogarent, dari sibi arbitrati. Nec mora in proximo iugo

Spectrum syluestre.

triuum

trium hominum imagines immanes & formidabiles vltra humanum modũ, nigris & demissis tunicis, in veste lugubri funestaq; , barba capilloq́ue summisso, horribili facie cõspexisse: qui quũ voce gestuque ipsos ad se aduocarent, ac iã prope esset vt illuc accederent, illos interim ĩgẽti mole corporis longe humana maiores apparuisse: atque alium specie non absimili nudum & nullo amictũ vestitu, mirificos edentem saltus gestusq; indecoros conspexisse. Quo timore consternati, propere fugam cepere, viamq́ue arduã & præcipitem emensi, vix rustici cuiusdã vile hospitium vbi reciperentur, inuenere. In Thuringia ad Herselbergam montẽ iuuenes quidam venatum profecti, sub noctem octo lepores retibus impeditos deprehendunt. Felices præda. domũ eunt, capturam, vt solet ex alto suspendunt: mane totidẽ capita equina inueniũt, intolerabili fœtore totam domum replentia. Syluaticorum Spirituum astũ fuisse quis neget? Munsterus ait in vastis prouinciæ Tangutanę solitudinibus frequentes eiusmodi Spirituũ audiri voces; quibus decepti sæpe viatores in auia pertrahantur: immo nonnũquam dulcissimũ musices edi, tãquam Sirenum, cõcentum, inprimis vero tympani percipi strepitum. Multa ridicula dæmonum horum ope præstigiatores efficere, experiẽtia testatur. Crucenaci Anno MCCLXXII. quidam fuisse legitur, qui medio in foro, inspectante populo, ceruices famulo amputare, & paullo post capite ad truncũ rursus apposito, quasi mortuũ in vitã reuocare visus est. Idem per aerem cũ latrantibus canibus venantis specie volauit: currũ vino aut ligno onustũ cum equis

Venatio ridicula.

Solitudines Tãguianæ

Præstigiator Crucenacensis.

equis deglutiuit (ſic videbatur) aliaq; multa eiuſmodi neſcio ridicula magis an admirãda ſpectacula exhibuit. Nõ procul à Torgauię Saxonię oppido nobilis quidã habitauit, magnã partẽ ex rapto viuẽs. Equitanti obuiã fit Spiritus eiuſmodi, equiſonis perſona, adit, ſalutat, ſeruitorẽ ſe offert. Iubet eum ſequi ſe nobilis; equos ei commẽdat, inprimis vero vnum generoſum, carum valde. Hic diligens admodum nihil prætermittit. Quodam die, nobili peregrè profecto, bonus equiſo equum illum tantopere ſibi commendatum in editiſſima ædium parte collocat. Domum reuerſo nobili equus per feneſtram proſpiciens, hinnire incipit. Circumſpicit nobilis; & vbi equum in alto vidit, ſeruum inclamat. Heus tu, inquiens, ecquis equum eo ſubduxit? Ego, inquit ſeruus, ſic enim veſtra iuſta exſequuturum me, & equum ne ab alijs ei noceretur, optime cuſtoditurum me arbitrabar. Nobilis, quî cum res ſibi eſſet intelligens, conticuit, & conuocatis domeſticis & vicinis, maximo labore equum funibus illigatum ex alto dimiſit. Nec vero riſum tantũ & voluptatẽ, verum etiam emolumentum quandoque & ſalutẽ hominibus dęmones iſti familiares afferre videntur, vt tanto magis alliciant credulos & ineſcent. Sic is de quo modo diximus nobilis ſerui ſui perſonati opera inſequẽtium hoſtium manus effugit. Soleas enim panurges ille ferreas ex equorem vngulis clam detraxit, vnde in curſum admiſſi claudicare mox omnes cœperunt. Eidem in vincula coniecto ſeruus idem liberationem promiſit, illud tãtum ſtipulatus, vt à crucis ſignaculo abſtineret, neque

Nobilis familiaris Spiritus opera liberatus.

que

que Dei nomen inuocaret. Accepta conditione, Spiritus hic nobilem vnà cum compedibus & catenis quibus vinctus erat, abripit, & per aerem asportat. Territus nobilis, quantum potest exclamat: Deus bone quò abripior? Vix hæc proloquutus, à Spiritu dimittitur, & in subiectam paludem siue arundinetum præcipitat. Seruus domum abiens, vxori rem nunciat, quæ missis ad commonstratum locum famulis, maritum inde extrahi curauit. Aliud in Mediolanensium historia scriptum exstat. Quum duo locupletes mercatores, non ignobiles, per Taurinos saltus in Galliam proficiscerentur, ampliorem humana specie virum obuium habuere, & ab illo mādatum in hæc verba accepere: Ludouicum Sfortiam fratrem meum alloquimini, hasque illi litteras nomine meo date. Obstupentibus illis, & percunctātibus quisnam esset: sese Galeatium Sfortiam esse respondit, & mox ab oculis eorum euanuit. Illi Mediolanum propere redierunt, inde Vigleuanum, vbi Maurus degebat. Litteras Duci offerunt, quarum hoc erat argumentum: O, ô, ô Ludouice, caue tibi: quoniam Veneti Galliqúe tuam in perniciem coituri sunt, tuamqúe à stirpe rem euersuri. Verum si mihi tria aureorum milia dederis, dabo operam, vt conciliatis Spiritibus, sinistra fata auertantur; idque consequuturum spero, si mihi non aduersatus annueris. Vale. Subscriptio erat: Galeatij fratris tui Spiritus. Illud ipsum licet alij vt commētum irriderent, tamen non multo post Princeps à Ludouico XII. Gallorum rege principatu deiectus & captiuus abductus est. Hæc oculatus testis

Galeatij Sfortiæ apparitio. Arlun. sect. 1 Histor. Mediolan.

Bernardus Arlunus: quod ſequitur, Sabellicus memoriæ prodidit. Ludouici Alodiſij pater, Imolæ dominus, haud diu poſtquam deceſſerat, homini à ſecretis, quem Ludouicus Ferrariam miſerat, in itinere venanti ſimilis, equo inſidens & accipitrem manu gerens apparuit, eique vt filium in hunc ipſum locum poſtera die venire iuberet, præcepit, quoniam magni momenti res ei prædicturus erat. Ea re audita, Ludouicus, tum quia non credebat, tum quod inſidias verebatur, alium pro ſe miſit. Ei illa ipſa vmbra quæ ante apparuerat obuiam facta, vehementer indoluit, quod filius non veniſſet: longe enim plura ei dicturam ſe fuiſſe affirmabat. Sed tunc illud tantum referre iuſſit, quod transacto XXII. anno, ac præterea vno menſe, die quoque ſpecifice addito, vrbis imperium quod obtinebat, eſſet amiſſurus. vt tempus quod vmbra prędixit, aduenit, adhibita magna cura, ea ipſa nocte quam patris manes ſuſpectam fecerant, Ducis Philippi Mediolanẽſis confederati milites ad muros penetrârunt, adhibitiſque ſcalis, glacie magna ſtrictis foſſis, vrbem cum ipſo Principe ceperũt.

Sabellicus lib. 1. ca. 4.

Fincelius affirmat Anno MDXXXII. ruſticum quemdam à nobili iuſſum, vt eximiæ magnitudinis quercum è ſylua domum aduceheret, grauiſſimis additis minis, niſi ante noctem mandatum exſequeretur. Ruſticus anxius valde, in ſyluam cum curru proficiſcitur; cũque rem impoſſibilem mandatam ſibi videret, ſollicite admodum & dolenter fortunam ſuam deplorat. Heic mox adeſt Spiritus quidam, hominis forma, cõſolatur, & opem etiam promittit. Lætus ruſticus,

Quercus à dæmone aſportata.

cus; gratias agit. Spiritus quercum, ita vti erat cum omnibus ramis arreptam, non secus quam arbusculā aut exiguum lignorum fascem, ad arcem nobilis apportat, & transuersam portæ ita impingit, vt nec vi inde amoueri, nec igne cremari, neque securibus vnquam findi potuerit. Quare obstructa illa porta, nobilis alia parte nouam aperiri iussit. Sequens exemplum Gilbertus Cognatus VIII. libro Narrationum memoriæ commendauit. Puer quidam Lotharingus, è nobili quidem familia, sed educationis licentia, ac deinde sodalitio deprauatus, cauponam sæpe inscio præceptore, adire, & cum sodalibus alijsque comessari solebat. Quodam die exhaustis loculis, pecuniæ parandæ rationes animo voluenti Spiritus hominis figura occurrit; & tristitiæ caussa cognita, modum paucis verbis quotiescumque opus haberet pecunię acquirendæ, ostensurum se promittit, modo id quod eo libro, quem simul proferebat, contineretur, omne credere vellet, neque eum vnquam apertruum se aut alijs commonstraturum, iusiurādum daret. Accipit conditionē adolescens. Spiritus vero libellum sinistra manu tenens, & reductis manus dextræ duobus digitis, indice scilicet & medio, verba hæc lingua Gallica profert: *Natet as, saliat aurum*: atque è vestigio sexaginta coronatos depromit. Libro deinde tradito idem adolescentem tentare iubet: quod quum itidem successisset, adolescens lætus domum se confert, libellum secum asportans. Paucos post dies curiositate instigante, mirificum libellum inspicit, eo consilio, vt eo forte amisso, nouum sibi exa-

Scholaris librum magicum à dæmone accipit, & in quē vsum.

rare poſſet, heic turpia videt myſteria, & infames characteres. Circulus in medio erat deſcriptus, duabus lineis rectis decuſſatim crucis modo diuiſus: ſuprà, caput tamquam dæmonis, horribili aſpectu depictum erat. A parte dextra duæ aliæ cruces erant, ſimiliter coniunctæ. A læua conſpiciebatur muliebre pudendum, & è regione inguen virile. Dum ſingula admirabundus contemplatur adoleſcens, ſentit mox caliginem ob oculos oboriri, cerebrum vacillare, & caput vertigine corripi, tum humeris quaſi ſequẽtem aliquem incumbere. Hanc ſubitã inde mutationem animaduertens præceptor, cauſam exquirit, & tandem exprimit, iubet vt ſceleratum libellum quam primum Vulcano tradat. Morem gerit adoleſcens; à quo libellus in ignem coniectus, etſi totus erat chartaceus, ægre tamen flammam concepit, ac non niſi poſt mediam horam in cinerem eſt redactus. Eorumdem ſpirituum auxilio, vt Cuſpinianus affirmat, Bulgari Romanos ſub Anaſtaſio Imperatore, in fugam egerunt, & magnam partem conciderunt. Eodem modo Hunni Sigebertum Francorum regem, profligato exercitu, cepiſſe dicuntur. Ex hoc genere quoque illos fuiſſe credibile eſt, qui duorum iuuenum habitu Simonidem apud Scopam cœnantem euocarunt: quo egreſſo, repente cœnaculum concidit, & conuiuas omnes obtriuit. Socratis quoque dæmonium, à quo ſemper inſtantis mali admonitus, & à periculo reuocatus fuit, vti ſupra diximus, ex hac claſſe fuiſſe nonnulli volunt. Quinetiam Spiritus eiuſmodi puerorum & puellarum amoribus teneri, & aſſi-

Bulgari & Hunni magiæ ope victores.

& assidue eos infestare, ac grauissime nonnumquam offendere, experientia compertum est. Narrat Mengius in Compēdio Mantuę iuuenem fuisse, sexdecim circiter annorum, monachi Franciscani è suo conuentu fratrem, quem spiritus eiusmodi ita assidue persequutus sit, vt vix momento ab eo abesset, iam famuli, aut baiuli, iam pædagogi, iam patrisfamilias assumta persona. neque vero à iuuene tantum, quem multum amare se fingebat, sed etiam ab alijs domesticis frequenter conspectum: quin etiam ab eodem iuuene per eumdem spiritum monacho cuidam pisces dono missos; ab eodē etiam sæpe clare salutatum esse. Idem Mengius eodem libro testatur, anno MDLXXIX. Bononiæ in viri cuiusdā nobilis domo talē spiritum se ostēdisse, qui ancillæ iuuenculæ amore, vt videbatur, captus, continuus ei quocumque pedem ferret, comes adhæserit; & si quando vel herus vel hera eam iurgio aut conuicijs excepissent, statim multis eam iniuriam damnis vltus sit. Idem iuuenculæ aliquando iratus, vestem qua induta erat à capite ad calcem discidit: quod quum illa ægerrime ferret, idem spiritus vestem momento temporis ita resarciuit, vt nulla scissurę indicia apparerent. Alio tempore ancillæ vinum è dolio promenti, idem Spiritus subito candelam è manibus abreptam, saxorum cumulo procul inde imposuit, atq; ita vinū effudit, iram suā aduersus patrēfamilias à quo offēsus erat sic vltus. Nec vero vllis exorcismis abigi inde diu potuit: tandē iubetur ancilla, dum cloacæ ad purgādum ventrem insidet, comedere; cuius facti spurcitie

Iuuenis à Spiritu amatus.

Ancilla Bononiensis à Spiritu adamata.

offensus spiritus, datis prius quæ poterat damnis, ædes & ancillam reliquit. Similis casus qui eodem fere tempore, Anno MDLXXX. eadem in vrbe contigerit, apud eumdem descriptus exstat. Paredrus aliquis puellæ quindecim circiter annos natæ amore incensus, sæpenumero multa iocularitér, multa etiam damnose ijs in ædibus in quibus puella versabatur, faciebat. Nam & vasa multa fictilia frangebat, & mirificos strepitus edebat, deiectis per scalas ingentibus saxis, tanto cum frangore, vt tectum ruere videretur; minores vero per ædes acutissimo sibilo passim, nec sine damno, spargebat, nunc his nũc illis supellectilibus confractis. Et quamuis nullius vnquam vitæ nocuisset; domestici tamen omnes vehementer trepidabant. Idem nõ lignea tantum & ærea vasa, sed feles etiam in puteum quandoque præcipitabat, diuque multa ridicule faciebat. Neque heic quidquam exorcismi aut alia remedia valuerunt, donec puella in alias ædes concessit. Ad hos Spiritus illud superstitiosæ diuinationis genus referendum videtur, quod ὀνομάντεια vulgo appellatur. Petitur ex nomine consulentis per elementa nominis diuersimode collocata, & quasi per anagrammatismum faustum quid vel contrarium indicantia. Huius efficacia ab Apollonio Tyaneo Romæ puellam, quæ nuptiarum die mortua, suscitatam, Philostratus nugatur, more suo. Quum enim hoc supra omnes non hominum tantum sed naturæ etiam sit vires; soli profecto Deo, non dæmoni adscribi potest & debet. Est & aliud genus, quod ἀριθμάντεια dicitur; quę fuit duplex. vna Græcorum,

Spiritus domesticus.

Onomãtia

Philos. li. 4

Arithmantia.

eorum, valorem litterarum considerantiũ, & futurum victorem eum augurantium cuius nomen maiores numeros contineret. Sic Hectorem ab Achille superatum, fabulantur. Altera fuit Chaldeorum, qui alphabetum distribuunt in tres decades, quibusdam litteris repetitis, & nomina resoluta commutant in numeros, & singulos numeros suis planetis attribuunt: vt iam de Platonicorum commẽtis nihil dicamus. Cognata huic est ϛοιχειομάντεια, qua aperto libro primus qui obuius inspicienti fit versus consideratur, & inde rerum futurarum euentus coniectatur. Sic Socratem mortis suæ diem præcepisse aiũt; sic Gordianus, Claudius Macrinus alijque Imperatores tempus regni vel vitæ. Fuit pręterea ridicula Iudęorum diuinatio per *Ieduim* siue *Iedua*, quam Rabbi Moses Samsonis F. & alij tamquam à Mose quoque vsurpatam obtrudit. Volunt enim esse animal quoddam Iedua nomine, humana forma, cuius ex vmbilico medio funiculus propendeat, quo instar cucurbitæ, humo adhærescat, & quantum funiculi longitudo patitur, circumcirca omnem terræ fructum depascatur. Capi à venatoribus non posse, nisi sagitta funis pręscindatur: tunc statim exspirare. per eius ossa certo ritu in ore gestata, vaticinandi donum nancisci homines; indeque hariolos dictos *Iddegonim*. Alias non minus vanas superstitiones, vt Geomantiam, & similes huc pertinentes, omitto: quod alibi à nobis fuse explicatæ sint & refutatæ.

Stoichiomantia.

Ieduim.

De Spiritibus subterraneis & lucifugis; vbi quæstio, vtrum ij thesauros hominibus commonstrent, aut pecuniam suppeditent, discutitur, & exemplis illustratur.

CAPVT XI.

PIRITVS subterranei inde nomen habent, quod in speluncis & cauernis, puteis, fossis, & terræ cõcauitatibus demorentur. Et isti dæmones, inquit Trithemius, affectione sunt pessimi, eosque inuadunt maxime qui puteos & metalla fodiunt, & qui thesauros in terra latentes quærunt; vel lumina extinguendo, vel suffocando nonnumquam, vel pestilenti afflatu à mentis sede & statu deturbando. Tale illud Trophonij fuit antrum; tale etiam in Nicaraguæ, quæ Indiæ occidentalis est prouincia, argentifodinis hodieque esse perhibetur. Olaus Magnus ait frequens esse hoc genus in locis septemtrionalibus, & in humana effigie ministerijs hominum se accommodare, nocturnis horis laborando, equosque & iumenta curando. Germani, vt & Græci, sedatos *Cobalos* appellãt: quod hominum sint imitatores. Alij *virunculos montanos* vocant, quia plerumque apparent nani, tres dodrantes tantum longi, senecionum specie. Opus facere impigre videntur, saxa exscindere, metallorum venas scrutari, materiam conge-

Spiritus subterranei qui.

Cobali.

congerere, rotas circumagere, funes aliaque instrumenta adaptare. Interdum quasi lætitia gestientes rident, sibilant, multisque alijs præstigijs metallicîdis illudunt. Etsi vero homines iuuare interdum atque oblectare velle videntur, frequentissime tamen ad eorum perniciem ministeria illa omnia quæ simulant, conuertunt. Nam & columnas aliquando siue tibicines, quibus meatus subterranei contra ruinam fulciuntur, prosternunt, & ingentia saxa deuoluũt, quibus scalæ franguntur, & homines quandoque obteruntur; pestilentes afflatus, & fetores emittunt, funes rumpunt: & vt neminem occidant, operarios tamen lacessere, & ad blasphemandum Dei nomen impellere voluptati habent, vt scilicet tanto eos arctioribus vinculis constringant. Et hi quidem Spiritus in ijs metallicis fodinis quarum venæ auro & argento diuites scatent, sunt frequentissimi: quam ob caussam etiã multæ desertę & relictæ sunt. Olaus sex horum subterraneorum genera recenset, ceteris magis noxia, à quibus operarij non terreantur tantum atque offendantur, sed & quandoque interficiantur. Munsterus in Cosmographia affirmat, in Germanię fodinis metallicis spiritus eiusmodi frequentes conspici, discursantes, eaque fere omnia quæ operarij solent, facientes, quum interim nihil efficiant: alios vero metallicîdis vehementer inimicos esse atque infestos. Talis fuit *Annebergius* dæmon, qui operarios amplius duodecim flatu interfecit, in specu qui *corona rosacea* appellatur; quæ fodina quantumuis argento diues, eam ob caussam deserta est. Flatum

Olaus lib. 6. cap. 10.

vero emittebat ex rictu, quum equi speciem procerum habentis collum & truces oculos appareret. Eiusmodi etiam fuit *Snebergius*, nigro cucullo vestitus, qui in fodina Georgiana operarium è terra sublatum, in superiore loco maximæ illius concauitatis argenti quõdam feracissimæ collocauit, non sine corporis attritu. Ijdem immisso in terræ cauernas vento, horribiles terræmotus efficiunt, quibus sæpe non domus modo & turres, sed etiam integræ ciuitates atque insulæ haustæ sunt. Talis fuit is qui Alphonso Aragoniæ regnum moderante, multas arces & oppida in Apulia, Brutijs, & Campania fœdissime lacerauit. Sub Baiazethe Turcarum tyranno similis terræ tremor vrbem Constantinopolitanam, euerso regio palatio, & tredecim hominum milibus interfecti s, vehementissime cõcussit. Felicis Pontificis tempore Dyrrhachium funditus terræ motu est euersum, & Roma per tres continuos dies tremuit, sic vt omnia iam iam interitura viderentur. Non minor fuit calamitas quam Anno CCCLXI. totus oriens ex eadem caussa sensit. Terribilis quoque ille fuit terræmotus quo Antiochena vrbs, Hadriano imperante, terræ voragine est absumta. Sed omnium fere maximus, qui temporibus Valentiniani & Valentis Imperatorum contigit; in quo illud insigne fuit, quod disiectis aquis, patuerunt abdita maris, sic vt quæ numquam antea solem viderant, valles montesque tunc illustrarentur. eodem impetu translatæ naues etiam super tecta Alexandriæ. Simili fato Anno MCCCXCVIII. Pannonia, Illyricum, & Dal-

Terræmotus aliquot horribiles.

& Dalmatia functæ sunt. Terræmotus hic, vt Auentinus scribit, per quadraginta dies durauit, in Morauia & Bauaria superiore circiter viginti sex oppida & castella deiecit, templa, muros, villas atque ædes cum habitatoribus hausit, montes duos altissimos, coniunctos antea diffidit, homines atque animalia in solum medijs in campis prostrauit: & quod omnem superat admirationem, vltra quinquaginta tam hominum quam animalium extinctorum cadauera tum in salis statuas conuersa sunt, quas Conradus Medemburgensis philosophus & mathematicus, à quo memoriæ hoc proditum est, nec non Austriæ Archiducum Cancellarius, oculis aspexerũt. Spirituum horum, vt quidem Platoni placet, natura valde timida est, ita vt minas etiã barbaris & inusitatis verbis conceptas maximopere vereantur, præsertim si quis in abyssum, lacum sulphureum, & cæci Auerni tenebras pręcipitaturum se eos minetur, aut sanctorum angelorum & cœlestis militiæ nomina & opem inclamet. Id euenire ipsis aiunt ob intellectus crassitiem & stuporem; tam vero timidos esse, vt infantis ploratu aut miseræ alicuius vetulæ vocibus fugentur, immo vilissimis rebus, plumbo, cerę, annulis, vnguibus, capillis, illigari se patiantur. Solent autem & lapides iacere, quamuis irritis ictibus, & strepitus per ædes passim excitare, vt si non noceant homini, ad iracundiam tamen & maledicta prouocent. Posse vero dæmonas hos, si velint, & Deus permittat, thesauros hominibus commonstrare, & pecunias suppeditare, prope certũ videtur. Argẽti enim & auri

Spiritus subterranei timidi.

An dæmones hominibus largiri pecunias possint

auri venas omnes habent cognitissimas, & thesauros omnes in terræ visceribus absconditos, vnionum ac gemmarum latibula norunt: quin etiam materiam numismatis, aurum vel argẽtum, possunt producere, applicando actiua passiuis, per modum naturalis & artificiosæ productionis. Quare quod Psellus scribit, *nihil eorum qua diabolus promittit ex se illum præstare posse, sed visu tantum inania cultoribus suis prabere*; si de eo quod facere solet, loquatur, verum; si de eo quod potest, falsum est. Raro enim Deus permittit vt cultoribus suis veras diuitias & thesauros dæmones largiantur; varias ob caussas. Pertinet enim hoc ad diuinam prouidentiam, & probam mũdi atque ecclesiæ militantis guberationẽ, quæ in nimis euidens eam ob caussam discrimen deduceretur. Quot allicerentur in exitium veris diuitijs, quum innumeri falsis alliciantur? Quod si diabolus posset arbitratu suo quos vellet ditare, valde metuendum foret, quæ est omnium fere mortalium auri sacra fames & habendi dira cupido, ne ad dæmonolatriam homines prope cunctos adigeret. impijs etiã diabolus hac ratione thesauros suppeditaturus fuerit, vt bonos opprimerẽt ac delerẽt. Laurentius Ananias caussam reddit aliam: malos genios natura auarissimos esse, & thesauros ac pecunias huiusmodi asseruare Antichristo, filio perditionis, vt ei ad sumtum sufficiant; idque dæmonem hariolo cuidam respondisse: quamuis dæmoni, vt mendaci, minime credendum. Cur tamen Deus hoc tam raro permittat, pręcipua caussa est illa quam diximus, quod hac vna ratione diabolus vniuersum

Dæmones thesauros Antichristo asseruant.

ſum fere mundum facile imperio ſuo ſubiectu-rus & in exitium pertracturus foret. Quapropter ſi quando pecunias ſuis largitur, eæ aut fictæ ſunt atque imaginariæ, aut ſi veræ, paucæ: vt Treuiris Doctori Vlatio. Memorabile eſt quod apud Stumpfiũ in Heluetico Chronico ſcriptũ legitur. *Circa annum MDXX. Baſileæ quidam ſartor ingenio ſimplex, voce balbus, incertum qua arte cryptam illam quæ Auguſtæ Rauracorum patet, ingreſſus, & vlterius quam vlli alij vnquam potuerant, progreſſus, miranda quædam ſpectra referebat. Cereo conſecrato accenſo in cryptam deſcendens, primò per ferream portam ſe tranſiuiſſe aiebat; inde ex vna concameratione in aliam, atque etiam in hortos pulcherrime virentes deueniſſe. In medio aulam magnifice ornatam ſpectari, & virginem formoſiſſimam pubetenus, aureo diademate caput cinctam, crinibus ſolutis, inferne in horridum ſerpentem deſinentem, à qua manu ad ſcrinium ferreum ductus fuerit. ſcrinio duos moloſſos nigros incubare, & terribili latratu accedentes arcere: at virginem minabundæ ſimilem eos compeſcere. Tum clauium faſce, quem collo alligatum geſtaret, ſoluto, arcam recludere, & omnis generis numiſmata aurea, argẽtea, ærea depromere; quorum non pauca liberalitate virginis ex ipſa crypta retuliſſe ſe oſtendebat. Addebat virginem narrare ſolitam, diris imprecationibus ſeſe, quum regio eſſet orta ſtemmate, iam olim deuotam, in tale monſtrum mutatam fuiſſe: neque aliam recuperandæ ſalutis rationem ſupereſſe, quam ſi ab illibati pudoris adoleſcente*

Sartor Spiritum ſubterraneum theſauro incuoantẽ videt.

cente ter deosculata fuisset. tunc enim pristinam formam sibi restitutum iri, & dotis nomine thesaurum omnem, qui ibi loci lateret, liberatori cessurum. Affirmabat etiam bis sese virginem deosculatum: bis tã horribiles gestus in ea præ gaudio speratæ liberationis obseruasse, vt sibi ne viuus ab ea discerperetur, metuendum fuerit. A quibusdam nepotibus in ganeum deductus, numquam postea aditum ad cryptam inuenire potuit, nedum ingredi. Post annos aliquot alius ciuis Basileensis eamdem cryptam ingressus, vt familiæ suæ paupertatem leuaret, nihil præter cadauerum humanorum ossa inuenit: vnde subito correptus horrore festinus egressus, intemperijs actus fuit, donec tertio post die misere interiret. Paucos ante annos quidam Prior Margullinæ cum duobus socijs fossam quamdam in spelunca regis Salai prope Puteolos thesaurorum caussa ingressus, misere interijt, nec amplius visus est, vt narrat Villamontius libro 1. Itinerarij sui, cap. XXIII. Faustum & Agrippam magos, fama fert quum iter facerent, numos ad oculum sinceros in diuersorijs numerare solitos; quos qui receperant, post pauculos dies cornuum frusta vel scruta vilissima reperiebãt. Sic idem diabolus cuidam infaustæ matronæ Mosellanæ, quę ob crimen sortiarium post flammis tradita fuit, fiscellã dederat plenam scutatis, vt apparebat: illa reposuit in arcam: verum quum vti voluit, loco numismatum, fimum reperit equinum. Et ostendũt quidem nonnumquam thesauros dæmones, non tã vt hominibus eos largiantur, quam vt nanciscendi cupidos, in corporis atque animæ periculum trahant

Basileensis ciuis thesaurũ quærens perit.

Prior Margullinæ.

Numi à diabolo dati, falsi

trahant. Apollonium arte sua thesauros quęrere solitum aiunt; sed nec Lucianus nec Philostratus testatur vmquam eum consequutum quidquam vnde olusculum paullo vnctius cœnaret. Agrippam quidem, thesaurorum per artem magicam spem offerentem, Carolus V. fortissimus & religiosissimus Imperator aula & regnis suis exsulare iussit. Andreas Theuetus narrat ab oculato teste acceptum, de Græculo quodā Macriano, eum dum in Paro insula thesaurum quęreret, à terra absorptum. Cabades rex Persarum, vt Cedrenus & Glycas testantur, quum accepisset in confinibus Persiæ & Indiæ in munitissima rupe Zudaderensi pretiosissimorum lapidum, auri & argenti thesaurum maximum à dæmonibus asseruari, qui mortales omnes aditu arcerent; eò cum exercitu profectus, castrumque vi conatus occupare, fortiter propugnantibus dæmonibus, repulsus fuit. Confugit ergo ad Iudæorum & magorum artes, quæ & ipsæ irritæ fuerunt. Ergo quum ei persuasum fuisset, Christianorum ad Deum precibus hoc potiri posse; auxilium à quodam Christianorū in Perside degentium episcopo petijt. Is indicto Christianis ieiunio, precibus & synaxi, diuina peregit mysteria, & ad locum accedens, coniuratos dæmones ibi degentes exegit, castrumque Cabadę nullo labore potiendum tradidit. Pasethem incantatorem res emere & pretium numerare solitum ferunt; verum mox numos à venditore ad emtorem clam omnes redijsse. Antonius Lauorerius, Barbarani archipresbyter & exorcista celeberrimus, mihi narrauit, nouisse se familiariter

Agrippa à Carolo V. proscriptus & cur.

Cabadis cum dæmonibus certamen.

Virgulæ diuinæ, vel potius magicæ, ad inueniendos thesauros.

riter monachum quemdam, AEgidium nomine, qui hanc thesauros inueniendi artem habere se, atque etiam Ferrariæ Ducis auspicijs reperisse vnum gloriatus sit, asportare tamen non potuisse, quod inuidi & maligni Spiritus lumina exstinxissent, funes rupissent, aliosque terrores & impedimenta obiecissent. Addebat, eiusdem facinus mirificissimum, vt ille ait, se vidisse. Iusserat enim Antonium quocumque vellet loco monetam auream vel argenteam abscondere, eam se arte sua magica nullo negocio reperturũ affirmans. Facit id nescio AEgidio Antonius, & quodam horti loco numum aureum, alio argenteum condit. Iubet AEgidius quatuor oleæ benedictæ ramulos conquiri; paullum decorticatis quatuor nomina inscribit, hæc scilicet: Immanuel, Sabaoth, Adonai: quartum memoria excidisse sibi Antonius aiebat. E ramulis illis duos AEgidius Antonio porrigit, duos ipse manu tenens, extremitatus cum ijs quos Antonius tenebat, coniungit, inde nescio quam coniurationem exorditur: qua finita, Psalmum L I. *Miserere mei Deus*, &c. legere incipit. Quum ad illa verba venisset: *Ecce enim veritatem dilexisti, & incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi*, &c. sensit Antonius vi quadã inuisibili rapi se, & versus horti ostiũ perduci. Iubet AEgidius eam in partem procedere in quam agi se Antonius animaduertet. Ita tandem in hortum perducitur vterque. Vbi ventum ad eum locum in quo numi erant absconditi; cuspides virgularum quas Antonius gerebat, tanto impetu subsilierunt, vt manu alterius distractæ viderentur. Territus Antonius,

nius, virgulis abiectis, quantum potest, fugere incipit, dæmonis iam iam assulturi impetum veritus. Tolosæ domus fuerat, subterraneis spectris infamis. Conducit eam vili precio medicus quidam Ogerius Ferrerius. Perstrepente dęmone, & Ferrerio somnum turbare pergente, magum consulit, qui respondet, thesaurum in cella vinaria prope columnam latere. Fodit medicus, thesaurum conspicatur, sed vt omnia faceret, tamquam coruus hians delusus, inanis semper discedit: quin etiam dæmon perrupto muro, tantum ruinam traxit, vt parum abfuerit quin ea medicus oppressus periret. Norimbergæ quidam cum thesaurum magica arte reperisset, iamque cistæ aperiendæ manus admoueret, ædium casu subito cum socijs est exanimatus. Nec vero thesauros tantum subterraneos dæmones hi incubones custodiunt, verum etiam iniuste parta sæpe sibi vindicant, & quandoque consumunt. Polydorus Virgilius narrat, ab Eduardo Angliæ rege dæmonem circa pecuniæ ex iniustis vectigalibus & acerbis exactionibus collectę cumulos saltantem conspectum. inde vehementer regem pauefactum pecuniam illam omnem subditis restitui iussisse. Simile est, quamuis fabulæ propius, quod alibi scriptum exstat. Religioso cuidam frater erat cauponariā exercens, sed malis artibus hospites defraudans. Accedit cauponem frater, hæreditatem cum eo creturus. Rogat caupo, ne iam molestus sibi hoc nomine esse vellet, cum paupertate plus quam satis ante luctanti. simul conqueritur, quamuis lucrum vndique, etiam per fas & nefas captet, rem tamē

Ogerius Ferrerius periclitatur.

Male parta sub dæmonum custodia & potestate.

ſuam familiarem non modo non augeri, ſed minui indies. Religioſus verum id fatetur, neque cauſſæ ſe neſcium. eam ſe ipſi quoque commonſtraturum. ſimul in penuarium deducto, prægrandem & ſagina ita diſtentam vt ambulare vix poſſet, belluam oſtendit, inquiens: Ecce facultatum tuarum decoctorem & helluonem. Caupo obſtupeſcens, remedium à fratre petit. Iubet hic bonis artibus poſt hac rem quærere, & ab omni fraude ac malis artibus abſtinere. Sic enim Deum minime permiſſurum vt bellua hæc vel Spiritus rebus ipſius vllum inferat detrimentum. Vtitur conſilio caupo: poſt quadriennium reuertitur frater, & lætus, rem familiarem auctam deprehendit. Rurſus ergo in penu fratrem ducit; vbi eandem belluam macilentam ſupra modum ac fame quaſi enectam adſpiciunt. Ineptum profecto ſit heic cogitare, Spiritus cibo pingueſcere, aut macie deformari: certum tamen eſt diuitias male partas ſæpe occultis modis ab his Spiritibus, Deo permittente, conſumi. Quod ſi horum quid factum eſt; voluit Deus per religioſum illum cauponem iniuſtum in viam & ad vitæ emendationem reuocare. *Lucifugi* dæmones hi appellantur, quod lucem maxime oderint ac deteſtentur, tenebras econtra & denſiſſimorum nemorum horridas vmbras ament ac ſequantur, ijs maxime locis vbi aer humidus eſt & craſſus, vt in Germaniæ quibuſdam alijſque ad ſeptemtriones regionibus, in quibus obuij ſæpe hominibus occurrere, amplecti, atque etiam incredibili frigore, & contactu aut flatu interficere nonnullos dicuntur. Scribit Ioannes Meletius,

Lucifugi Spiritus.

letius, in Sarmatia coli spiritus quosdam visibiles, qui lingua Ruthenica *Koltri*, Germanica *Roboldi* dicantur, quos credunt habitare in occultis ædium locis, vel in congerie lignorum; nutriuntque eos laute omni ciborum genere, eo quod adferre soleant nutritoribus suis frumentum, ex alienis horreis furto sublatum. Quum vero alicubi illi spiritus habitare & nutriri cupiunt, hoc modo suam erga patremfamilias voluntatem declarant. In domum congerunt noctu segmenta lignorum, & mulctris imponunt lacte plenis varia stercora animalium: quod vbi paterfamilias animaduerterit, nec dissipauerit segmenta, nec stercora è mulctris eiecerit, sed de inquinato lacte cum omni familia sua comederit, tunc illi apparere & permanere ibi dicuntur. Et quia tenebrarum hi dæmones cultores sunt, non immerito ea prodigia quæ de tenebris à Tartarorum quodam signifero subito inductis, atque alia eiusdem generis commemorauimus, adscribi eis posse videntur. Hi ijdem sunt qui nocturnis temporibus & locis plerumque solitarijs, nonnumquam etiam in magna domesticorum frequentia solent tumultus & varias vexationes exhibere, per cœmiteria, bustuaria, loca supplicijs aut cædibus infamia oberrare. Nota sunt exempla, vt de illa domo Atheniensi, cuius mentionem in epistolis Plinius facit; de illa Romæ, in qua interfecto Caligula, diu nemo habitare potuit, quoad incendio perijt, vt Suetonius Tranquillus affirmat. D. Augustinus Tribunitium quemdam Hesperium in Fusalensi Africæ territorio prædium habuisse dicit, in quo

Coltri vel Roboldi.

Spectra domestica.

maligni hi ſpiritus mirum in modum tam familiam quam animalia infeſtarint, adeo vt ad ſacerdotum opem confugere neceſſe haberet: qui exorciſmis & Miſſæ ſacrificio vix illos inde abegerunt. Narrat Fincelius Halberſtadij domum fuiſſe, ſpectris eiuſmodi & ſtrepitu nocturno poſt mortem patrisfamilias, hominis locupletiſſimi, valde infamem. Viſos noctu dæmones heri atque amicorum perſona menſæ exquiſitiſſimis epulis inſtructæ aſſidentes, & comeſſantes; longo miniſtrorum ordine epulas argenteis lancibus inferente, & vinum aureis poculis miniſtrante. De Datio Mediolanenſi epiſcopo Gregorius Turonenſis ſcribit, cum ob ſinceræ fidei confeſſionem in exſilium eiectum, dum Conſtantinopolim iter intendit, Corinthum appuliſſe; & hoſpitij inopia coactum, in ædes dæmonibus infeſtas diuertiſſe. Multa iam nocte, adſunt magno numero dæmones, rugit vnus, alter rudit, alius grunnit, alius alium terribilem edit ſonum. Surgens Datius, O immundi, inquit, & maledicti Spiritus, qui quum in cœlo eſſetis, ſedem veſtram in aquilone collocaſtis, Deoque ſimiles eſſe voluiſtis, ecce ſuperbiæ culpa leonibus, aſinis, porcis, alijſque brutis animantibus ſimiles facti eſtis; dum ſcilicet Deo obedire noluiſtis. Quibus verbis confuſi dæmones aufugerunt, neque vmquam poſtea eò reuerſi ſunt. Ad genus hoc dæmoniorum referenda eſt χριϛαλλομάντεια, catoptromantiæ non valde diſſimilis, niſi quod hæc in criſtalli fruſtis fiat annulo incluſis, vel vaſculo alteri, vel etiam nudis, & in cylindrum aut obelum conforma-

Spectra epulonum.

Datius dæmones quomodo abegerit.

Criſtallomantia.

formatis: quibus etiam dæmon fingit se inhabitare. Quemdam Norimbergæ anno MDXXX. ferunt in cristallo thesauros vidisse à dæmone ostentatos: quos quum postea quodam ante vrbem loco effosso quæreret, adhibito familiari vno spectatore, & iam in specu arcam vidissent, atque ad eam cubantem atrum canem, magus specum ingreditur, arcam aperturus canemque abacturus, sed Cerberi offam secum non attulerat. itaque ille cacumen speluncæ quassauit, & miserum ruina obtriuit, qua & specus terra oppleta. Atque hæc de sex dæmonum generibus non ex tripode dicta, sed ex aliorum opinionibus disputata sunto. Nunc pacta eorum & mirabilia effecta, quibus homines sibi deuinctos, cum æterno animæ & corporis dispendio, decipiunt, videamus.

DE SPIRITIBVS ET INCANTATIONIBVS PRIMAE PARTIS LIBER IV.

De pacto dæmonum cum magis & sagis. & primum de pacto implicito siue tacito: vbi multa iterum exempla.

CAPVT I.

Damō mul tis modis homines decipere conatur.

VLTIS ac diuersis modis Spiritus maligni omnes, sed inprimis qui familiares dicuntur, hominum genus decipere & ludificari quęrunt. Primus modus est, dum varijs formis hominibus apparentes, amicos se & iuuandi cupidos ostendunt: de quo supra dictum est. Alter modus est, per pacta cum magis inita; quibus omnes operationas magicæ innituntur. Probatur hoc & D. Cypriani, & D. Augustini auctoritate; quorum ille magos *fedus cum dæmone habere* dicit; hic, *Omnes*, inquit, *artes huiusmodi vel nugatoriæ vel noxiæ superstitionis ex quadam pestifera societate hominum & dæmonum, quasi pacto infidelis & dolosæ amicitiæ, constitutæ.* Idem ciuilis iuris auctoritate &

Cypr. de dupl. mart. Aug lib. 2. De doct. Christ. c. 23

te & sanctione Imperatoria stabilitur. *Multi magicis artibus vsi*, inquit Imperator, *elementa turbare, vitam insontium labefactare non dubitant, & Manibus accitis audent ventilare vt quisquis suos conficiat malis artibus inimicos. Hos, quoniam natura peregrini sunt, feralis pestis absumat.* In eamdem sententiam schola Parisiensis articulum fecit. Quod apud Isaiam scriptum est: *Percussimus fedus cum morte, & cum inferno fecimus pactum*, probabili interpretatione B. Thomas ad magos accommodat. Et vero in pacta hæc lubenter consentiunt mali; nec minus promte quam astute dæmon se offert, magnarum & admirabilium rerum spe animarum periculum velās. Sic ipsi quoque Christo Domino ausus est pacti conditionem offerre, *Hæc omnia*, inquiens, *tibi dabo si procidens adoraueris me.* Quod vero talia pacta cum hominibus faciat dæmon, consentiunt Spineus, Sprangerus, Nauarra, Grillandus, Remigius, Sibylla, Mengius, omnes denique Theologi tam veteres quam recētiores. Lucanus quoque homo ethnicus tale pactum agnouit, in eo tantum deceptus, quod dæmones ab hominibus cogi posse putat. Sic enim canit:

l. multi. C. de malef. & math.

Artic. 3.

Isa. ca. 28.

Matth. 4.

Quis labor hic superis cantus herbasq; sequendi,
Spernendique timor? cuius commercia pacti
Obstrictos habuere Deos? parere necesse est,
An iuuat? ignota tantum pietate merentur,
An tacitis valuere minis? hoc iuris in omnes
Est illis superos, an habent hæc carmina certum
Imperiosa Deum, qui Mundum cogere quicquid
Cogitur ipse, potest?

Lucanus lib. 6.

Pactum tacitū quid. Pactum tacitum duobus modis fit. Primo, quando quis sciens volens superstitiosis vtitur signis, apud magos vsitatis, quæ quidem ex libris eorum aut sermonibus acceperit. Altero, quando quis magicis vtitur signis & characteribus, ignorans ea mala esse aut à dæmone inuenta, quod ijs solet accidere qui imprudẽter libros quosvis legunt, & sępe probitatis aut sapientiæ opinione, quam de malis & sceleratis habent, decipiũtur. Pactum vero tum intercedere existimatur, vbi in facto aliquo mirabili & inusitato nec miraculi, nec naturæ vis, nec artificis sollertia inuenitur. Præterea, si adhibeantur verba ignota, falsa, obscura, aut sacra, sed profano modo vsurpata, aut ad sensus alienos detorta. item si adhibeantur certi characteres & signa; aut certi dies & horæ, certus stellarum situs obseruetur, cum certis imaginibus, granis, numeris, vocibus, instrumẽtis insolitis, & ad id quod agitur parum natura accommodatis: quando etiam sanctissimum crucis signum non rectè vsurpatur, vel vbi nõ oportet positum, vel superflue certis locis ac numero iteratum, certo quoque addito candelarum numero: quando sacramentis alijsque rebus sacris quis abutitur: quando quis signa vel effigies efformat, & aquis coquenda inijcit: quando quis certos numeros, aut notas incognitus in tali charta, talis coloris aut figuræ inscribit: quando quis certum numum aut laminam ex auro, argẽto aut alio metallo, incognitis characteribus inscriptam, sub certo siderum positu effingit; qualis fuit ille Pasethis, de quo Suidas & Apion, numus, qui quoties erogatus fuerat, toties ad dominum

minum redibat: quando superstitiosæ & superfluæ cæremoniæ adhibentur: vt ad expellendum dæmonem si pili radantur, si quis induatur tela numquam lota, si operetur vno pede nudo, discinctus, passo capillo, si virgam de tali ligno manu teneat, & iam ad orientem iam ad austrum ictus intentet: quando denique mortuorum ossa, sepulcrorum puluis, atque alia quæ nullum à natura ad effectum producendum vim habent aut proportionem, vsurpatur. Porrò ad tacitum hoc pactum ij fere inducuntur, qui bona fide libros legunt superstitiosos, quales sunt quos impij magi Adæ, Abeli, Enoch, Abrahæ, Paullo, Cypriano, Honorio, Alberto Magno, & alijs adscribunt, & blaspheme mentientes dicunt, quæ his libris continentur, ea fuisse tradita ab Adami custode angelo Raziele, & à Tobiæ comite Raphaele reuelata. Salomonis etiam auctoritatem prætexũt, cuius librum *Clauiculam*, & aliud ingens volumen in septem partes tributum, plenum sacrificijs & incantationibus dæmonum, incautis obtrudere non verentur. His profecto qui vtuntur, cum diabolo tacite pactum ineunt, animamque ei dant in nexum; præcipue quando ista concurrunt, scilicet vbi res non est proportionata ad effectum producendum; item quando ipse effectus non potest prouenire nisi à caussa intellectu prædita. Talis fuit Rabdomantia veterum, qui certis quibusdam verbis virgulæ extremitates coire faciebant, deinde bina ex hac frustula decisa, & ad collum appensa, quartanæ remedium afferre persuasum habebant. In his enim & talibus facile intelligi licet, nonnisi à malo

Libri magici, pijs adscripti.

Rabdomantia.

ſpiritu, immediate aſſiſtente, effectum ſperari poſſe, qui incantatoribus lubenter obſequitur, ex vi pacti, quod cum primo incantatore, quem magicos illos ritus edocuerat, fecit. Huic enim recepit, omnibus qui tales characteres & ſigilla formauerint, aut talibus ritibus operati fuerint, ſeſe in eo quod voluerint, vel amore, vel odio, vel aliquo alio effectu eliciendo, obſecundaturum. Ex hoc genere notulæ illę & voces magicę apud Epheſios fuere, quibus vtetes, in omni certamine victores euaſerunt: de quibus adagiographus Diogenianus. Et Suidas adiungit, Mileſium quendam cum Epheſio in Olympijs palæſtra depugnaſſe, neque in conflictu vim eius ſuſtinere potuiſſe, quod Epheſius in talo patrios illos characteres, è Dianæ pedibus, cingulo & corona, quibus inſtar ænigmatis inſculpti erant, tranſcriptos haberet: quod ſimulac animaduerſum, ademtas litteras, & Epheſium, qui iam triginta defatigarat, ſuccubuiſſe. Magicis characteribus Pythagoram quoque vſum, ijſque multa ſtupenda effeciſſe, inprimis vero aquilam, de qua ſupra, cicuraſſe, Ammonius & alij teſtantur. Plinius auctor eſt Apionem Grammaticum herbæ cynocephalæę, ad incantationes efficaciſſimę, ſed cuius effoſſio multis ſæpe pręſentaneam adferat mortem, tum magicorum characterum & ſuſurrorum virtute Homeri vmbram ab inferis euocaſſe, deque patria & parentibus interrogaſſe, eius tamen reſponſa alijs referre noluiſſe. Apud Germanos olim veſtis militaris in vſu fuiſſe legitur, quę ſine dubio ad pactum hoc implicitum pertinebat. hoc vero modo erat confecta. Ea nocte quæ diem natalem D. N. Ieſu Chriſti præ-

Circa characteres ſuperſtitio.

Nota Epheſiæ.

Pythagoras.

Homeri manes exciti.

Veſtis Germanorũ ſuperſtitioſa.

prçcedit virgines quçdam fila è certa lana, inuocatis nescio quibus spiritibus ducebant, ex iisdem mox telam pertexebant, ex hac deinde eadem nocte interulas oblongas consuebant. Pectori bina capita appingebant, vnum à dextris, alterum à sinistris. Quod dextram obtinebat partem, barbam habebat oblongam, & galea erat tectum; quod læuam, formidabili erat instar dęmonis, aspectu, coronatum. Vtrinque crebræ erant adsutę cruces. verba quibus ista peragebãtur omittere consultius videtur. Hac veste qui indutus esset, contra omne telorum genus, quodcumque illud esset, etiam bombardas, tutum se arbitrabatur, ac plus quam vllis armis, ea confidebat. Pelops, vt Pausanias scribit, magicis quibusdam characteribus, quos ab Amphione acceperat, in terram defossis, ludis Olympicis omnes equos ad locum eum delatos ita exterruit, vt vltra non tenderent, sed quam celerrime retroagerentur. Et sane vix vllus alius est modus quo facilius hominibus dæmon imponit, quã quod annulis incantatis, characterib. magicis, & planetarũ, quç vocant, sigillis tantã vim inesse persuadet. Et ad hoc quidem validissimũ illi telum est hoc axioma, *Res inferiores à cœlestibus corporibus regi*, siue, vt Ptolemæus loquitur, *vultus inferiores cœlo, subiectos vultibus cœlestibus*: quo iacto fundamento, facile ceterarum superstitionum labyrinthum superstruit, fore scilicet, vt si quis sub tali positu siderum annulum sibi faciat, aut imaginem vel sigillum talis vel talis figurę efformet, principum fauorem, dona, thesauros, dignitates, & alia similia consequatur. Et hac quidem

Pelops.

Annuli magici.

ratio-

ratione dæmon omnibus magis illusit. Psellus inquit: *Magicas vero rationes constituunt à summis potestatibus, & à terrenis materiebus. Compatiuntur supera inferis, & præsertim sublunaria.* Credebant enim, quæ characteribus illis, figuris & numeris efficiantur, è virtute quadam participata, & à signis cœlestibus per sympathiam & occultam quamdam conuenientiam infusa promanare: quod tamen à vero atque ipsa philosophia valde est alienum. Non enim figura inter primas qualitates numeratur, ac proinde nulla ei actio adscribi potest, præsertim in rebus vita carentibus, puta auro, argento, plumbo, atque alijs eiusmodi: quũ operatio ei quodvitam habet tantũ tribuatur. Prçterea, quũm annulli illi, sigilla & characteres artificialia sint, non possunt naturales producere effectus: nisi illud quoque admittere velimus, posse aratrum ab artifice fieri quod sua sponte agrum proscindat, aut gladium, qui vltro homines occidat, & si quid magis est ridiculũ. Ex quo luce clarius est, omne hoc annulorum, sigillorum & characterum inuẽtum, diaboli esse technam, & meram imposturam. Quis enim magis indicauit, characteres illos aut planetarum sigilla, quæ scorpionum caudis, aut gallinarum scarificationibus propiores sunt quam litteris vel AEgyptijs, vel Chaldaicis, vel Hebraicis, aut Arabicis, signorum cœlestium aut planetarum præferre imaginem, quum in his nulla nisi rotunda figura conspiciatur? Conticescat igitur impium os Petri Abani, qui figuras has non quidem à nobis, sed ab Indis sphæræ nonæ insculptas videri ait. Illud credo voluit dicere, illis qui cre-

Characteres an vim habeant.

credere hoc noluerint, in Indiam abeundum, & rei veritatem explorandam: quo potius ipse cũ omnibus suis nugis est relegandus. Quod si tamẽ eiusmodi sigilla in India conspiciuntur, à quo quæso illud acceperunt, hoc Saturni esse, illud Iouis, alterum Mercurij, & sic deinceps? Quamuis ergo tota hęc ratio vanissima sit, & superstitionis plenissima, tamen vt nugacitas horum astrologomagorum, immò dæmonis astus in decipiendis hominibus deprehendatur, ex eorum commentis heic nonnulla decerpam. Primum igitur vnicuique planetarum certum aliquod metallum, soli aurum, lunę argentum, Saturno plumbum nigrum, Ioui æs vtrumque, Marti ferrum & chalybem, Veneri plumbum album, Mercurio electrum assignarunt. Idem in gemmis & lapidibus preciosis factum. Soli enim carbunculum vel hyacinthum, Lunæ adamantem & cristallum, Saturno chrysolithum & onychem perspicuum, Ioui saphyrum & amethystum, Marti iaspidem & magnetem, Veneri smaragdum & sardam, Mercurio achatem & topazium attribuerũt. Hinc sigilla efformaturi, ea ijs lapidibus aut metallis quæ signorum illorum erant, incidebant. Arietis sigillum fiebat ex auro puro, dum sol initium illius signi ingrederetur, luna vero in Cancro esset vel leone, libera malefico aspectu, ipsa meridici hora. Conferre existimabatur diuitijs, existimationi, morbis omnibus capitis ac sensuum defectibus; item ad nauigationes & aduersus tempestates. Tauri sigillum formabatur, dum itidem sol illud signum ingrederetur, & luna in cancro esset vel leone, à maleficis libera. Fiebat vero figura ho-

Planetis quæ metalla sacra.

Quæ gẽmæ.

Sigillum Arietis.

Tauri.

ra hominis ſtudentis:& ad opus quoduis diligentem reddere credebatur. *Geminorũ* Geminorum ſigillum fiebat ſole dictum ſignum ingrediente, & in meridie vel ortu, quod de omnibus etiam reliquis eſt intelligendum: ſicut & hoc, vt luna à maleficis ſit libera, ſed tum ſit in leone, libra, vel cancro. Prodeſt hoc, ſi aſtrologis credimus, morbis brachiorum, atque in primis comitiali. *Cancri.* Eadem ratione ſole cancrum ingrediente, & luna in libra vel leone conſtituta, ſigillum coralio aut iaſpidi incidebatur, quod aduerſus tuſſim, ſanguinis ſputum, pleuritidem, vlcera exedentia, validum remedium credebant. *Leonis.* Leonis ſigillum, eodem modo quando ſol illud ſignum ingreditur, factum, nephriticis prodeſſe, cordiſque palpitationibus, febribus acutis, ſolis ardoribus mederi, atque hominem etiam fortem & bonum (ô ſuperſtitio?) reddere putabatur. Figura eius, homo triumphans. *Virginis.* Virginis ſigillum fiebat ſole ſignum ingrediente, luna in libra vel ſagittario. Aiebant conferre omnibus viſcerum doloribus, & horrori ac febrium paroxyſmis. *Libræ.* Sigillum libræ fiebat quum ſol ſignum illud ingrediebatur, luna vero in capricorno erat vel aquario. Hoc qui geſtabant, eos pios, miſericordes, mãſuetos, prudentes fieri nugabantur: ad coniugum etiam concordiam, ad lucra, ad nauigationes & contra hæmorrhoidarũ cruciatum non parum conferre, perſuaſum habebant. Figura erat, hominis ſedentis & cogitabundi. *Scorpionis.* Scorpionis ſigillum fiebat, ſole ſcorpionem ingrediente, luna vero in aquario vel piſcibus verſante. Contra quartanam, phthiſin, veſicæ morbos, dolores ex ictu ſcorpionum,

pro

pro remedio habebatur: hominem etiam pertinacem & inuictum reddere putabatur. Sigillum *Sagittarij.* sagittarij fiebat quum luna esset in piscibus vel ariete. comitialibus, dæmoniacis, insanientibus, ischiæ dolori, febribus mistis ex bile & pituita vel sanguine, si dijs placet, medebatur. Sigillum *Capricorni.* capricorni, luna in ariete, vel tauro: ad artuum dolorem, & contra canes etiam rabidos. Sigillum *Aquarij.* aquarij, luna in tauro vel geminis: credebant visui prodesse atque oculis, crurium doloribus, studiosos facere & prudentes, atque imprimis reptilium noxis mederi. Piscium sigillum efformabatur, *Piscium.* sole signum ingrediente, & luna in cancro aut geminis existente. Remedium erat superstitiosis contra podagram, mala vlcera, elephantiasim, & similes morbos. His planetarum sigilla *Sigilla planetarum.* multo nobiliora credebant, ad quæ effigianda quoque maiori erat opus obseruatione. Communia erant, ut significator sit in angulo, luna felix ipsum respiciens, & sol illi fauens, scilicet vt primum à radijs eius liberetur, nec malefica significatori obstet, aut super ipsum eleuetur, & vt in proprio metallo fiat vel gemma: pro sole in auro vel carbúculo, pro Marte in iaspide vel ferro, pro Ioue in ære, pro Saturno in plumbo, pro luna in argento aut cristallo, pro Venere in plumbo aut smaragdo, pro Mercurio in electro vel topazio. Solis sigillum existimabant hominem facere *Solis.* sapientem, grauem, fortem, victorem hostium, pudicum, potentem, felicem, sed cogitabundum. Lunæ vero, in itineribus, in mercatura, in diuitijs *Lunæ.* acquirendis fortunatû, versatili ingenio, lepidû, apud mulieres gratiosum. Iouis, ad honores, ma- *Iouis,* gistra-

giſtratus, gratiam principum, diuitias, manſuetudinem, bonos mores, animi tranquillitatem, continentiam, amicitias, ſacerdotia, & in foro iudiciario victoriam: ad hæreditates etiam conſequendas, ſi Saturnus illi faueat. Martis ſigillum, ad victoriam, fortitudinem, ad lucrum, ex ludo quoque, ſi Mercurium habeat fauentem. Veneris, ad dona conſequēda, ad gratiam Principum, & inprimis mulierum; ad ſacerdotia etiam, ſed magis ad connubia; ad ſalutem morborum deſperatorum, ad lætitiam & hilaritatem, ad obliuionem curarum & mœroris, ad amicitias, ad comitatem atque affabilitatem. Mercurij, facit ſollicitum, promtum, elegantem, diuitem; facundum, aſtutum, ad diſciplinas & artes diſcendas aptum, in foro felicem. Saturni, tenacem, diuitibus charum, mille modis lucro inſidiātem, mulierum contemtorem, theſauris inueniendis felicem. Atque hæc ſunt veterum ac recentiorum etiam magię nimium tribuentium de planetarum ſigillis deliria, quæ ſuperſtitio inuenit, hominum ignorātia credibilia fecit. Quis enim vel mediocriter in naturę obſcuritate verſatus neſcit tam rapidum eſſe, vt ſupra quoque demōſtrauimus, cœlorum motum, vt tam cito nulla imago aut ſigillum effingi poſſit, quin mutatus ſit ſtellarum ſitus? nec poſſe figurā artificioſam auro, argento aut alij metallo inſculptam, nihil omnino commune cum ſtellis aut cœlis habentem, nouam aliquam inducere qualitatem, quę materiæ eas addat vires vt quod non poterat antè, efficere poſſit? Atque hæc eſt communis omnium Theologorum ſententia, Tertulliani inprimis,

An vim habeant planetarum ſigilla naturalem.

D. Thō. 2. 2. q. 96. ar. 2. lib. 4 cō tra gent. c. 104. & 105. & ibi Ferr. Tert. in lib. de idolola.

mis, qui superstitionem hanc magicã esse aperte affirmat. S. Bonauentura in Centiloquio, *Obseruatio hæc*, inquit, *est à Deo maledicta, & ab Ecclesia interdicta, & quæ per astra procurantur, dæmonum illusiones atq; deceptiones sunt.* Eamdem superstitionem Schola Parisiensis damnauit his verbis: *Quod imagines ex metallo, vel cera, vel alia materia ad certas constellationes fabricatæ, vel certo charactere aut figura efformatæ, aut etiam baptizatæ, exorcizatæ, aut consecratæ, seu potius execratæ, secundum prædictas artes, & sub certis diebus, habeant virtutes mirabiles, quæ in libris huiusmodi superstitiosis recitantur, error est in fide, & philosophia naturali, & astronomia vera.* Pythagoras tamen Augustino quoque teste, characteribus, numeris ac litteris multum vsus est, iisque res miras & vix credibiles effecit, inprimis vero lunam diligentissime obseruasse dicitur. Vtrum vero cum dæmone aliquo ipse pactum fecerit visibiliter, an per pactum implicitum ab alio traditas magicas artes acceperit, scriptores dissentiũt. Præter alia supra commemorata, idem immani magnitudine vrsum cicurasse, diuque secum retinuisse, tandem vero hac conditione dimisisse fertur, ne cui vmquam hominum noceret: vrsumque in syluas & solitudines reuersum, diligenter fidem seruasse. Idem prope Tarentum boue fabas depascente, armentarium inclamasse dicitur, abigeret bouem, ac moneret ne fabis vesceretur. Bubulcum cum risu respondisse, correctionis eiusmodi se ignarũ: melius id facturum Pythagoram, qui discipulos in scholis monere esset solitus. Mox depromtis qui-

Bonauent. in Centilo.

Artic. Paris. 21.

Pythagoras characterib. magicis vsus.

Cælius li. 9 ca. 7.

Plut. in vita Numæ. quibusdam characteribus, & magicis carminibus à Pythagora susurratis, bouem non tantum à fabarum esu refugisse, sed etiam Tarentum ad præsepe reuersum, sub iugum cogi nũquam postea quiuisse, immo tamquam canẽ domesticum, placide & velut humano more cibum ex hominum manibus sumpsisse. Libanius & Iamblichus, quærente de successore Valente Imperatore, eodem pacto tacito vsi sunt, tali superstitione. *Valens Imper. à magis deceptus.* Pulueri vigintiquatuor alphabeti Græci literas inscripserũt, collocato ad vnamquamque litteram hordei grano. Inde demurmuratis quibusdam carminibus, gallum gallinaceum admiserunt: & quia gallinaceus absumserat grana notata literis Θ. E. Ω. Δ. omnes Theodoros, Theodosios, Theodatos, & Theodulos Valens occidi iussit: cui nihilominus Magnus ille Theodosius in imperio successit. Alij hoc per alectryomantiam, alij per oraculum ex tripodis machina laurea, alij alio modo factum volunt. Quidquid sit, credibile est, per diabolum, Deo reuelante, hæc ita detecta. Nam & illi ipsi consulti harioli, siue Libanius & Iãblichus, siue alij fuerint, interrogati num quæsissent quid ipsismet impẽderet, versus quosdam respondisse dicuntur, quibus & ipsis capitalis sententia, & Principi exustio denũciabatur: quæ sic euenere. Nam & Theodosius, vti diximus, successit; & hi capite mulctati; & Valens viuus à Gotthis igne est absumtus. Sub hoc quoque genere comprehenditur forsan illa magica superstitio quæ apud Lapponas, Bothnienses & Finnonas est in vsu. *Olaus li. 3. & li. 5. c. 17* Cubiculum ingreditur magus, cũ vxore, & vno solo comite. Ibi ranam vel serpen-

tem æneum incudi impositum, malleo aliquoties ferit: mox demurmuratis magicis versibus, quasi extra se raptus concidit. Iacentem, exanimi similem, diligenter socius custodit, ne à pulice, musca aut alio animalculo infestetur. Tandem ad se reuersus, de quo quęsitum erat, respõdet. Idem dici potest de ea superstitione qua Iannem magum Theophili Imperatoris præceptorem vsum, Cedrenus testatur. Quum enim tres aliquando barbarorum duces cum magnis copijs imminerent, Imperatori de belli euentu valde anxio Iannes hoc modo futura prædixit. Tres malleos ferreos iusserat fabricari; hos deinde tribus robustis viris in manus dedit, & media nocte, peractis incantationibus, statuæ tricipitis singula capita singulos quantis possent viribus percutere iussit. A duobus duo capita prõtè à trunco decussa; tertium à tertio læsum tantum & confractum. Hinc Iannes Imperatori victoriæ spem fecit. Et belli quidem is fuit euẽtus, vt è ducibus illis duo perierint; tertius vero grauiter saucius ægre cum exercitus reliquijs domum sit reuersus. Magiæ huic valde deditam fuisse Euphrosynam Alexij Angeli Imperatoris Constantinopolitani vxorem, Nicetas affirmat. Nam & aprum Calydonium ex ære factum, & Herculis, pulcherrimi operis statuam, à Lysimacho sculptam, eum in vsum adhibuisse, & ex multis alijs statuis eidem fini membra decussisse, ait. Eodem pacto is adolescens se obligauit, de quo Hieronymus in vita Hilarionis. Hic puellæ cuiusdam Deo dicatæ ardens amore, quum bonis artibus nihil impetrare se posse videret, Mẽphim

Iannes magus Theophili Imp. præceptor.

Cedrenus.

Euphrosyna imperatrix magiæ dedita.

Hieron. in vita Hilarionis.

abit, & ab AEsculapij sacerdotib. consiliũ petit. *postquam amator magicis artibus instructus ab AEsculapij sacerdotibus rediȷt, & subter limen domus puellæ tormenta quædam verborum & portentosas figuras, sculptas in æris Cyprij lamina, defodit; ilico amore insanire virgo, & amictu capitis abiecto rotare crineis, stridere dentibus, inclamare nomen adolescentis: magnitudo quippe amoris eam in furorem verterat. Perducta à parentibus ad monasterium, seni Hilarioni traditur, vlulante statim & confitente dæmone: Vim sustinui, inuitus adductus sum. Quam bene Memphi somnijs homines deludebam! ô cruces, ô tormenta quæ patior! Exire me cogis, & subter limen ligatus teneor? Non exeo, nisi me adolescens qui tenet, dimiserit. Tunc senex Hilarion, Grandis, ait, fortitudo tua, qui licio & lamina cõstrictus teneris. Dic, cur ausus es ingredi puellam Dei? Vt seruarem, inquit, eam virginem. Tu seruares, proditor castitatis? Cur nõ potius in eum qui te mittebat, es ingressus? vt quid, respondit, intrarem in eum qui habebat collegam meum, Amoris dæmonẽ?* &c. Ita vir sanctus, nondum etiam remoto maleficio, dæmonem expulit. In diœcesi Argentoratẽsi Comes Vestrauiensis à concubina, qua ante legitimas cum alia nuptias abusus erat, simili arte fuit maleficiatus. Hæc ex vetulæ cuiusdã sagæ consilio ollam incantatam in puteum, qui in Comitis palatio, iniecit: vnde statim is ad actũ coniugij ita inidoneus est redditus, vt iam post triennij experientiam nullos omnino hæredes speraret. Forte fortuna quum in prædictam concubi-

Fascinatio amatoria.

Comes Vestrauiensis fascino legatus.

Meng. in Compend. Exorc.

cubinam incidisset, & post salutem ab ea rogaretur, ecquid suauiter cum vxore viueret, quot filios haberet; Comes de industria dissimulans, tres sibi esse ait perquam scitos, quartum vero ab vxore grauida adhuc vtero ferri. Heic indignabunda muliercula, Hoccine ego credam, ait. Male sit pessimæ illi vetulæ, quæ persuasit mihi artibus suis effecturam se ne vmquam liberi ex te nascantur. Subridens Comes, Quin tu quidquid huius est mihi pandis, inquit. Illa rem omnem narrat: qua percepta; Comes domum reuersus ollam in puteo quæri atque extrahi, & mox igne cremari iubet. Ita maleficio amoto, Comiti pristinæ vires redierunt, ac multi filij ex eodem matrimonio nati sunt. Similis fere, sed maioris maleficij exemplum Niderius ponit. *In oppido Boltingen,* inquit, *Lausannensis diœcesis, quidam dictus Stadelein, grandis maleficus, captus fatebatur se in domo quadam, vbi vir & vxor simul manebāt, maleficijs suis successiue in vtero vxoris præfatæ septem circiter infantes, ita vt semper abortum faceret, multis annis necasse. Simile fecit in eadem domo omnibus pecoribus fetosis, quorum nullum viuū partum edidit eisdem annis. Maleficio vero tali fuerat vsus. Subter limen ostij domus se lacertam posuisse dixit, quæ si amoueretur, fecunditatē inhabitantibus restitutum iri. Quæsito, nec inuento serpente, quia in puluerem fortasse redactus erat, pulueres seu terram abstulerunt, & in eodem anno vxori & omnibus iumentis domus fecunditas restituta est.* Oeniponte malefica quędam, effıcta cerea imagine,

Niderus in Formicario Familia sterilitas fascino inducta.

Imago cerea malefica.

 gine,

gine, acubus vndique perforata,& ſubter limen defoſſa, vicinam doloribus ita vexauit, vt continuas acuum punctiones ſentiret. Sed maleficio inuento & combuſto, paullatim miſera mulier conualuit. Imaginibus his alijsque rebus maleficos vti tamquam ſigno & condicto,ſiue pacto,cū dæmone,nemo,opinor,negabit. Faſcini vero deprehendendi rationem à ſaga in oppido Nouentano vſurpatam, hanc ſe vidiſſe Antonius Lauorerius narrauit. Sumebat funiculū, aut ſtrophiolum,vel quid aliud ægroti, idque manu dimetiens,aut maxima aut minima magnitudine oſtendebat.quod ſi fieret, mortem ægro ominabatur; ſin ad iuſtam rediret magnitudinem, ſanitatem pollicebatur. Quodam die idem Antonius, quo vtrum ea mulier è ſtrigum numero eſſet, experiretur,ſuum ei dat ſtrophiolum, ægrotæ cuiuſdam virginis eſſe dicens. Sumit mulier,metitur, primum decima parte ſolito grandius, mox palmam vix latum, tandem æque vt prius magnum reddit, Antonij illud eſſe nihil ſubodorata, vel quod noluerit illud ei dæmon,vel non potuerit, quod Antonius exorciſta eſſet, reuelare. Infinita ſunt quæ huc appoſite à nobis cōgeri poſſint miraculoſe dæmonum miniſterio effecta, quæ breuitatis cauſſa omittimus, ab alijs narrata. Illud tantum concluſionis loco addimus, omnem hominem qui ad extraordinariam aliquam operationem eliciendam ad effectum minime proportionatis rebus, ſuperſtitioſo ritu, ſiue ex libris magorum ſiue ex ſermonibus accepto vtatur, intelligi tacitum habere pactum cum diabolo; at ſi ſuperſtitionem illam ab ipſo dæmone,vel eius vica-

Faſcini deprehendedi ratio ridicula.

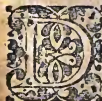
Differētia inter pactū tacitumq́ expreſſum.

vica-

vicario, aut tertio aliquo in nomine dæmonis acceperit, pactũ cum eodem habere expressum, animamq́ue ei suam & corpus oppignorasse.

De Magia dæmoniaca, an aliqua sit: de Magiæ diuisione, quam nonnulli afferunt, in Magiam albam siue Theurgiam, & Magiam nigram, vel potius Necromantiam aut Goetiam: deq́ȝ modo quo magi antiquitus vsi, multis additis exemplis.

CAPVT II.

DAEMONIACAM esse Magiam, cuius adminiculo siue industria aut artificio hominum, nec naturalibus caussis, sed immateriali quapiam, spirituali & separata virtute mirabiles effectus atque operationes producantur, tam manifestum est, vt probare illud velle hominis videatur ocio suo abutentis. Neq; enim hoc scripturæ tantum testimonijs, sed omnium etiam ætatum memoria atque experimentis est compertum. Ita senserunt ex antiquis philosophis plerique: Trismegistus, Pythagoræi, Plato, Psellus, Plotinus, Iamblichus, Proclus, Chalcidius, Apuleius; ex peripateticis Theophrastus, Ammonius, Philoponus, Auicenna, Algazeli, alij. Ante diluuium eam inuentam, & à diabolo gigantibus traditam, D. Clemens testatur: *An sit Magia dæmoniaca.*

Magia quis inuentor. *Clemens li. 4. Recogni.*

ab his deinde ea Chamū imbutū. Sic enim scribit: *Docuerunt homines quod dæmones artibus quibusdam obedire mortalibus, id est, magicis incantationibus possent; ac velut ex fornace quadam & officina malitiæ totum mundum, subtracto pietatis lumine, impietatis fumo repleuerunt. Pro his & alijs nonnullis caussis diluuium mundo introductum est, & omnes qui erant super terras deleti sunt, excepta Noæ familia, qui cum tribus filijs eorumq; vxoribus superfuit: ex quibus vnus Cham nomine, cuidam ex filijs suis, qui Mezraim appellabatur, à quo AEgyptiorum, Babyloniorum & Persarum ducitur genus, male compertam Magicam tradidit disciplinā: hunc*

Zoroaster.

gentes quæ tunc erant, Zoroastrem appellauerunt, admirantes primum magicæ artis auctorem, cuius nomine etiam libri plurimi super hoc habentur, &c. Hæc Clemens. Porro Zoroastrem hunc cētum milibus versuum vniuersam hanc artem diabolicam comprehendisse, ac tandem in turbine quodam è medio discipulorum à dęmone viuum asportatum fuisse, apud Suidam legitur.

Persæ Magiæ studiosi *Plut. in lib. De Isi. & Osir.*

Persis Apuleius duplicis Magię inuentionem adscribit. Hi enim duos credidere Deos, auctores rerum & dominos: alterum bonum, Oromasdam, quē solem censebant; malum alterum, Arimanem, siue Plutonem. Ab his duplicem Magiam deduxerunt: vnam quæ tota in superstitionibus & falsorum Deorum cultu erat posita; alteram, rerū occultarum & naturę obscuritatis inuestigatricem. Hinc etiam hodieque nōnulli Magiam diuidunt,

Magia diuisio.

in Theurgiam, siue Magiam albam, & in Goetiā, siue Magiam nigram aut Necromātiam: & illius

qui-

quidem effectus bonis, huius malis angelis adscribunt, illamque licitam esse, hanc illicitam esse, dicunt. Sic iactare solebat suasque imposturas venditare superioribus annis Scotus ille Parmensis: fuitque hic peruetus siue error siue impostura magorum, Platonicorum maxime, Iamblichi, Porphyrij, Plotini, Procli, & Iuliani Apostatæ. Verum commentitiam hanc esse & illicitam atque impiam Theurgiam, ipsius Cornelij Agrippæ verbis, qui inter omnes magos facile familiã ducit, euinci potest. Sic .n. scribit: *Theurgia hæc sæpissime sub nominibus Dei & angelorum malis dæmonum fallaciis obstringitur: & licet cæremoniarum eius pars maxima munditiem animi, corporis & rerum externarum vt insiliumq; ostentet; immundi tamen Spiritus & deceptrices potestates hanc exquirunt, vt adorentur pro diis.* Addit, huius speciem esse *artem Almadel, artem notoriam, artem Paulinam, artem Reuelationum, & huiusmodi superstitionum plura, quæ eo ipso,* inquit, *sunt perniciosiora, quo apparent imperitis diuiniora.* Ceterùm Theurgiam hanc merum esse diaboli commentum atque imposturam, rationibus quoque probari potest. Aut enim effectus eius immediate Deo per magos operanti, aut Deo per angelos bonos eiusmodi perficienti tribuendi sunt. Et quamuis nonnulli prius illud defendant, dicentes, esse gratias quasdam gratis datas, vt sunt dona linguarum, & prophetiæ, quę non raro etiam impijs à Deo concedantur, vt Balaamo: neutro tamen modo Theurgiæ huius auctorem Deum dici posse manifestum est. Et primo quidẽ impie in eo errant quod magicas artes

Theurgia an & quid.

Inter dona gratuita et magicos effectus discrimen.

cum gratijs his gratuitis comparare audent; inter quas ingens sane est discrimen. Dona enim illa gratis à Deo data vera sunt miracula, nō prȩstigiæ, nec adstringuntur certis, ridiculis ac superstitiosis, quoad modum, tempus, locum, aliaque obseruationibus, vt magicȩ illȩ operationes; in quibus si vel minimum aliquid horum desit, frustra omnis est magorum conatus. Multo minus dona illa Dei gratuita per doctrinȩ aut disciplinæ modum tradi possunt, quod magi faciunt, qui & magistros habent & auditores, ita vt discipuli per præcepta à magistris tradita idem quod illi operentur. Neque credi debet in his operationibus Deum alio modo concurrere quā in ceteris rebus omnibus creatis, videlicet tāquam caussam vniuersalem. Sed & hoc erroneū est & blasphemium dicere, angelorū bonorum ministerio Deum in magicis operationibus vti. Fatendum enim fuerit posse Deum ad conditionem aliquam adstringi. Hinc illud Parisiensis scholæ decretum siue articulus: *Quod Deus per artes magicas, & maleficia inducatur compellere angelos suis incantationibus obedire, Error. Quod boni angeli includantur in lapidibus, & consecrent imagines, vel vestimenta, aut alia faciant quæ in istis artibus continentur, Error.* Ecqua vero ratione Spiritus hi quorum opera magi vtuntur, boni dici queant, quum tamquam Deos adorari se, & sacrificia sibi fieri iubeant? quo crimine læsæ diuinæ maiestatis nihil est à puris illis mentibus alienius. Quid, quod hæ artes non tam ad iuuandum quam inferendum alijs per furta, adulteria, cædes, &c. damnum atque exitium diriguntur?

Paris. Art. 9. 19. 23.

Spiritus boni nolunt adorari.

Atbo-

At boni illi angeli tam hæc deteſtantur, quam maligni illi amant. Suis rebus admiſcent magi multa mendacia & deceptiones. nihil horum in bonos angelos cadit, in bono iam confirmatos. Quid vero abſurdius, quam quod magi in ſpiritus vti imperio & coactione, immo & minis rerum impoſſibilium & plane abſurdarum, gloriantur? nihil horum bonis angelis poteſt conuenire, qui liberrimi ſunt ſpiritus, nullius quam Dei imperio ſubiecti. Eſt igitur tam Theurgia quam Necromantia, tam alba quam nigra Magia nihil aliud quam malignorum ſpirituum operatio, ad hominum perniciē vnice directa; in qua nec Deus nec boni angeli vllas partes aut agunt aut habent. Eadem *Goetia* Græcis dicitur, id eſt, *impoſtura*, ob præſtigias quæ in hoc frequentes. Neque tamen ſemper præſtigiæ, ſed quandoque mirabiles effectus, mali omnes; certe ad malum finem, à malo. Nam carminibus magicis, Deo permittente, mediante dæmone, & homines occiduntur, & mortui reſuſcitari, & futura prædici, & abſcondita erui videntur. Et quis omnia recēſere poſſit? De hac leges Canonicę ita loquūtur: *Magi ſunt qui permiſſu Dei elementa concutiunt, turbant mentes hominum minus confidentium in Deo, ac ſine vllo veneni hauſtu, violentia tantum carminis, interimunt. Vnde Lucanus: Mens hauſti nulla ſanie polluta veneni incantata perit. Dæmonibus enim accitis, audent ventilare, vt quoſcunque ſuos perimant malis artibus inimicos. Ii etiam ſanguine vtuntur, & victimis ſæpe contingunt mortuorum corpora. Necromantici ſunt quorum præcantationi-*

Magia quid.

Goetia.

C. nec mirū. 26. q. 5.

tionibus videntur resuscitari mortui, diuinare, & ad interrogata respondere. νεκρὸς *enim Græcè, Latinè mortuus,* μαντεία *diuinatio nuncupatur, ad quos suscitandos cadaueri sanguis adijcitur. nam amare sanguinē dæmones dicuntur. Ideo quotiescunque Necromantia fit, cruor aqua miscetur, vt colore sanguinis facilius prouocētur.* Et paulo inferius additur: *His ergo portentis per diabolorum fal-*
Cap. seq. *laciam illuditur curiositas humana, quoniam id impudenter appetunt scire, quod nulla ratione eis competit inuestigare. Hæc potestas immundis spiritibus ideo datur, vt peruersos sibi aptent, hoc est prauos homines seducant, illos scilicet, qui spernunt veritatem, & credunt mendacio, iuxta Pauli sententiam: Sanam doctrinam non ferent, sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros, prurientes auribus, & à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur, onerati peccatis, ducentur variis desideriis, semper discentes, & nunquam ad scientiæ veritatem peruenientes.* Agrippa archimagus in duas eam species distinguit. vnam cuius cultores dicit se dæmoni submittere, ei sacrificare, & eum adorare: alteram in qua nullū ipse dicit intercedere pactum cum diabolo homini, sed hunc illi vel inuito imperare, & verborum quorumdam ac coniurationum virtute spiritus elicere atque aduocare, & ad mandata peragēda cogere. priorem illam fatetur legibus esse vetitam, nefandissimam & cunctis ignibus plectendam: posteriorem diuinam quamdam artē omnique laude dignissimam esse asserit, sed tamen

mani-

manifestis periculis atq; illusionibus nõ carere: quod quidem ipsa testatur experientia. Apuleius magiam hanc, vel potius incantationes quibus magi vtuntur, *Versus sepulcrales* nominat; cẽsens fortasse, qui multorum quoque fuit error, Magicos effectus per animas defunctorũ fieri. olim velut diluuium quoddam vniuersum terrarum orbem inundauit, cuius hodieque non riuulos tantum, sed flumina quoque & maria reliqua videmus. In primis vero illæ mundi partes infames fuerunt, in quibus ad inferos aditus quidam esse sunt crediti, vt litus Franciæ occidentale, Tarentum, Auernus, antra Cimmeria, Heraclæa, alia loca. Denique scimus auorum memoria Salmanticæ, & in Italia ad lacum Nursinum, & in spelæo Visigniano huius Goetiæ celebres scholas fuisse. De ritibus eius sic Horatius: *Nicromantia seu Necyomantia*

Carminibus quæ versant atq; venenis
Humanos animos. has nullo perdere possum
Nec prohibere modo, simulac vaga Luna decorum
Protulit os, quin ossa legant herbasq; nocentes.
Vidi egomet nigra succinctam vadere palla
Canidiam pedibus nudis, passoq; capillo,
Cum Sagana maiore vlulantem (pallor vtrasq;
Fecerat horrendas aspectu) scalpere terram
Vnguibus. & pullam diuellere mordicus agnam
Cœperunt, Cruor in fossam diffusus, vt inde
Maneis elicerent animas responsa daturas.
Lanea, & effigies erat, altera cerea. maior
Lanea, quæ pœnis compesceret inferiorem.
Cerea suppliciter stabat seruilibus, vtq;

iam

Iam peritura modis Hecatem vocat altera sæuam
Altera Tisiphonem.

Antiquis quidem vnam tantum Magiæ speciem, Necromantiam vel Necyomantiam scilicet, cognitam, certe frequentissime exercitatam fuisse, multis è scriptorum, maxime poetarum locis, non inepte quis coniectet. In hoc varijs vtebantur sacrificijs ac cæremonijs, mūdationibus, suffumigationibus, dæmonum inuocationibus & coniurationibus, horribilium verborū & minarum plenis. Sic Tiresias apud Senecam Thebarum regis manes ex inferno euocat, Describit vero poeta primum lucum horridum & vmbrosum, eiusmodi incantationibus aptum. postea subiungit:

Huc vt sacerdos intulit senior gradum,
Haud est moratus, præstitit noctem locus.
Tunc fossa tellus, & super rapti rogis
Iaciuntur ignes. Ipse funesto integit
Vates amictu corpus, & frontem quatit,
Lugubris imos palla perfundit pedes,
Squalente vultu mæstus ingreditur senex:
Mortifera canam taxus astringit comam,
Nigro bibentes vellere, atq; atræ boues
Retro trahuntur: flamma prædatur dapes,
Viuumq; trepidat igne ferali pecus.
Vocat inde Maneis, teq; qui Maneis regis,
Et obsidentem claustra lethalis lacus:
Carmenq; magicum voluit, & rapido minax
Decantat ore quidquid aut placat leues,
Aut cogit vmbras. Irrigat sanguis focos,

Soli-

Solidasq; pecudes vrit, & multo specum
Saturat cruore: libat & niueum insuper
Lactis liquorem, fundit & Bacchum manu
Læua, canitque rursus, & terram intuens
Grauiore Manes voce, & attonita ciet.

Statius quoque eandem rem non minus graphice depingit. Facit enim Tiresiam lotione & suffumigatione prius se purificantem, postea bimorũ pecorum viscera, sulphur, gramen recens atque alia aris adolentem, vt eo fumo quasi consecratus rex, à spiritibus non offendatur. Inde syluam describit obscuram & horridam, Hecatæ sacram, vmbris infernalibus, laruis & dæmonibus frequentem. Subiungit deinde victimas, sacrificia, cærimonias, altaria, vestes, ac reliquum apparatum: tandem addit preces, inuocationes, coniurationes terribiles, & carmina à mago vsurpata. Sic vero canit:

Hic senior vates
Velleris obscuri pecudes armentaq; sisti
Atra monet.
Tum fera ceruleis intexit cornua sertis
Ipse manu tractans; notaq; in limine silua
Principio largos nouies tellure cauata
Inclinat Bacchi latices, & munera verni
Lactis, & Actæos imbres suadumq; cruorem.
Manibus aggeritur quantum bibit arida tellus.
Trunca dehinc nemora aduoluit, mæstusq; sacerdos
Tres Hecatæ, totidemq; satis Acheronte nefastis
Virginibus iubet esse focos tibi Rector Auerni
Quãquã infossus humo, superat tamẽ agger in auras

Pineus:

Pineus: hunc iuxta cumulo minor ara profunda
Erigitur Cereri, frondes, atque omne cupressus
Intexit plorata latus. Iamq; ardua ferro
Signati capita, & frugum libamine puro
In vulnus cecidere greges. Tunc innuba Manto
Exceptum pateris prælibat sanguine, & omnes
Per circum act pyras sacri de more parentis,
Semineces fibras, & adhuc spirantia reddit
Viscera, nec rapidas moratur frondibus atris
Subiectare faces,

Verba vero incantationis hæc ponit:

Tartareæ sedes, & formidabile regnum
Mortis inexpletæ, tuq; ô sæuissime fratrum,
Cui seruire dati Manes, æternaq; sontum
Supplicia, atque imi famulatur regia mundi;
Soluite pulsanti loca muta, & inane seueræ
Persephones, vulgusq; caua sub nocte repostum
Elicite, & plena redeat styge portitor alno.
Ferte simul gressus, nec simplex Manibus esto
In lucem remeare modus. tu separe cœtu
Elysios Perseia pios virgaque potenti
Nubilus Arcas agat, contra per crimina functis,
Qui plures Erebo, pluresq; è sanguine Cadmi,
Angue ter excusso, & flagranti præuia taxo
Tisiphone dux pande diem, nec lucis egentes
Cerberus occursu capitum detorqueat vmbras.
Atque hic Tiresias nondum aduentantibus vmbris,
Testor, ait, Diuos, quibus hunc sacrauimus ignem,
Lauaq; conuulsæ dedimus carchesia terræ,
Iam nequeo tolerare moram. Cassusne sacerdos

Au-

Audior? an rabido iubeat si Thessala cantu
Ibitis? an Scythicis quoties armata venenis
Colchis agit, trepido pallebunt Tartara motu?
Nostri cura minor? si non attollere bustis
Corpora, nec plenas antiquis ossibus vrnas
Egerere, & mixtos Cælique, Erebique sub vnum
Funestare Deos libet, aut exanguia ferro
Ora sequi: aut ægras functorum carpere fibras,
Ne tenues annos nubemq́; hanc frontis opacæ
Spernite, ne moneo. Et nobis sæuire facultas.
Scimus enim, & quidquid dici, fieriq́; timetis,
Et turbare Hecatem, ni te Thymbræe vererer,
Et triplicis mundi summum, quem scire nefastũ est.
Illud: sed taceo: prohibet tranquilla senectus.
Iamque ego vos auide.

Iisdem fere cæremonijs eodemque apparatu Vlyssem Homerus vsum scribit. Primum enim in Cimmeriam insulam abit, quæ nullos vmquã solis vidit radios. Cum socijs ibi facta exscensione, fossam facit, in eamque ad excitandas vmbras infernales, multa inijcit atque infundit. primo aquam mulso mistam, deinde vinum dulce, tandem aquam puram: addit libamina è polline albissimo: incipit deinde coniurationem, promittens se vbi in Ithacam appulsus fuerit, dijs Manibus bouem præpinguem, Tiresiæ vero seorsim nigrum arietem immolaturum. His peractis precibus, multas victimas cædit, earũque sanguine illa ipsam fossam irrigat, ipse adstãs, & nudum gladium, quasi manes ne sanguinẽ biberẽt abactu rus, manu tenens. In hanc autem sententiam canit poetarum pater:

Hic vero Cimmeriorum erat virorum populusq; ciuitasque
Qui caligine, & nubibus tecti sunt, neque vnquā eos
Sol lucidus aspicit radijs,
Neque quum conuertitur ad cœlum stelliferum,
Neque quum in terra de cœlo defertur.
Sed nox perniciosa contegit miseros illos mortales.
Hic sacra quidem Perimedes, Eurylochusque
Gestabant, ego autem gladio acuto extracto à femore,
Scrobem fodi cubitalem quoquo versus,
Circa eam autem libamina fudimus omnibus Manibus,
Primum mulso, postea vero dulci vino,
Tertium vero aqua, insuper farinam albam commiscui.
Multum autem precatus sum mortuorum infirma capita,
Dicens: vbi venerim ad Ithacam sterilem, bouem optimam
Sacrificaturū esse me in ædibus, pyramq; impleturū,
Tiresiæ vero seorsim arietem sacrificaturum soli
Totum nigrum, qui inter pecora excellat nostra.
Hos postquā votis, precibusq; nationes mortuorum
Exoraui, pecora vbi cepissem iugulaui,
Super fossam fluebat sanguis niger: ipsæ congregabantur
Animæ ex Erebo manium defunctorum,
Puellæq; iuuenesque, & multa passi senes,
Virginesq; tenellæ nouo luctu affectum animum habentes:

Plures

Plures autem vulnerati hastis ferreis
Viri bellicosi cruenta arma habentes,
Qui plures circa fossam obambulabant aliũde alius
Immenso clamore, me vero pallidus timor cepit.
Certe tum deinde socios adhortatus, iussi
Pecora quæ vtique mactata iacebant sæuo ferro
Excoriata adolere, & vota facere Dijs
Fortiq; Plutoni, & graui Proserpinæ.
Cæterum ego gladio acuto, stricto à femore
Sedebam, neque sinebam mortuorum inania capita
Ad sanguinem prope accedere.

Falso enim antiquis persuasum fuit, posse defunctorum animas carminibus magicis elici, & viuentibus conspiciendas dari: quæ quidem meræ erant dæmonum præstigiæ atque illusiones. Nam si naturæ vim atque ordinem consideremus; concedendum sane est mortuorum animas loco ad quem à Deo deputati sunt, non excedere: neque sane ad hominem vllo modo naturaliter pertinet substantiarum à corpore separatarum conuersatio. Hinc D. Thomas apparitionem animarum mirabilem esse profitetur, & inter diuina miracula computandam. Attamen si ad diuinam dispensationem respiciamus; possunt ac solent mortuorum animæ nonnumquam diuina potentia atque virtute viuentibus apparere, quum sanctorum, ad iuuãdos afflictos, quemadmodum Felix martyr Nolanis, teste Augustino, apparuit; quum damnatorum, ad terrendos & instruendos malos, vt de Benedicto & alijs quum Gregorius tum alij scribunt. Sed hæc quæstio alterius est loci. Neque heic veterum

 stetit

Sacrificia nefaria. ſtetit ſuperſtitio, ſed vlterius progreſſa, ad victimas, ſanguinem, rogos, aras, res longe atrociſsimas & nefandas adiunxerũt, oſſa ſcilicet cadauerum, mulierum menſtrua, embryones, monſtra, rabioſorũ canum ſpumã, lyncium viſcera, ceruorum ſerpẽtibus paſtorum medullam, draconum oculos, alia denique multa, quorum vel commemoratio horrorem incutere poſsit. Inuocabant cerberum tricipitem, Parcas, Charonta, Stygiam paludem, Plutonem, Proſerpinam ſiue Hecatem, Furias, aliaque à ſe excogitata Deorum infernalium nomina. Formam huiuſmodi incantationum eleganter deſcribit Torquatus Taſſus poeta *Torquatus Taſſus* Italus, qui Iſmenũ magum in ſylua quadã obſcuriſſima, & nocturnis ſtrygũ ac dæmoniorum cœtibus infami, his ritibus operatum ſcribit. ſic ait:

Sorge non lungi à le chriſtiane tende
Tra ſolitarie valli alta foreſta
Foltiſsima di piante antiche, horrende
Che ſpargon d' ogn' intorno ombra funeſta,
Qui ne l' hora che' l ſol più chiaro ſplende,
E luce incerta, e ſcolorita, e meſta
Qual in nubilo Ciel dubia ſi vede,
Se' l dì à la notte, ò s' ella a lui ſuccede.
Ma quando parte il Sol, qui toſto adombra
Notte, nube, caligine, & horrore,
Che raſſembra infernal, che gl' occhi ingombra
Di cecità, ch' empie di tema il core;
Ne qui greggi, od armenti a paſchi, a l' ombra
Guida bifolco mai, guida paſtore.
Ne v' entra Peregrin ſe non ſmarrito,

Ma

Ma lunge passa, e la dimostra a dito.
Qui s' adunan le streghe, & il suo vago
Con ciascuna di lor notturno vienne
Vien soura i nembi, e chi d' un fero drago,
E chi forma d' un Hirco informe tiene,
(Concilio infame) che fallace imago
Suol allettar di desiato bene
A celebrar con pompe immonde, e sozze
I profani conuitti, e l' empie nozze.
Cosi credeasi, & habitante alcuno
Dal fero bosco mai ramo non suelse,
Ma i Franchi il violar perche sol vno
Somministraua lor machine eccelse.
Hor qui se n venne il Mago, el opportuno
Alto silentio de la notte scelse,
De la notte, che prossima successe,
E' l suo cerchio formoui, e i segni impresse,
Escinto, e nudo un piè nel cerchio accolto
Mormorò potentissime parole,
Girò tre uolte a l' Oriente il volto,
Tre volte a i Regni, oue dechina il Sole,
E tre scosse la verga, ond' huom sepolto
Trar de la tomba, e dargli il moto suole,
E tre co' piede scalzo il suol percosse,
Poi con terribil grido il parlar mosse.
Vdite, vdite ò voi, che da le stelle
Precipitar giù i folgori sonanti,
Si voi, che le tempeste, e le procelle
Mouete habitator de l' aria erranti,
Come voi, ch' à le inique anime felle

Ministri sete de gl' eterni pianti:
Cittadini d' Auerno, hor qui u' inuoco,
Et te Signor de Regni empi del foco.

Facta hac cõiuratione, magus spiritus infernales syluã illã ita custodire iubet, ne irripere eò & materiam ad fabricãda militaria opera idoneam cædere Gothofredi exercitus possit. Mox subiũgit:

A quel parlar le faci, onde, s' adorna
Il seren de la notte, egli scolora,
E la Luna si turba, e le sue corna
Di nube inuolge, e non appar più fora,
Irato gridi a raddoppiar ei torna.
Spiriti inuocati hor non venite ancora
Onde tanto indugiar? forse attendete
Voci ancor più potenti, o più secrete?
Per lungo disusar già non si scorda
De l' arti crude il più efficace aiuto.
E sò con lingua anch' io di sangue lorda
Quel nome proferir grande, e temuto,
A cui ne Dite mai retrosa, e sorda,
Ne trascurato in vbidir fù Pluto.
Che si? che si? volea più dir, ma intanto
Conobbe, che finito ero l' incanto.

Id est: *A Christianis non procul regionibus*
Valles opacas niter, vmbrosum nemus
Surgit, vel axe Phœbus vbi medio diem
Findit, per vmbras arborum lux discolor
Et mœsta, Phœbi qualis abeuntis, cadit.
At vbi Amphitrites merserit se gurgite
Phœbus, caligo horrenda, nox, tenebræ omnia
Tam spissæ opacant, vt manu tangi queant.

Metu

Metus imago plurima vndique se ingerit.
Non vllus vnquam pastor armentarius
Nemus ingredi ausus, non viator, sed procul
Stans, sacra digito monstrat extento loca.
Heic congregari cœtus infamis solet
Trîueneficarum, Thessalas tenentium
Artes, magorum & sidera excantantium
Schola. nuptiales heic ioci, & conuiuia
Agitantur, hirci præsidente dæmone
Forma, aut draconis, impijs strepit orgijs
Nemus. accolarum non securim huc intulit
Quisquam, aut reuulsit ramulum à trunco manu.
At fabricandis machinis idonea
Materia Francis inde quia petenda erat,
Violare lucum ausis: profectus huc magus
Silente nocte, circulos ducit notis
Mire exaratos, altero nudus pede
Stans medius, & discinctus, horrenda incipit
Proferre verba, terq; ad orientem plagam
Vultu retorto, terque ad occiduam plagam,
Virgam inde quatiens ter manu, virgam infimo
Qua animæ euocantur Tartaro, terram ferit
Discalceato ter pede: dehinc intonat
Carmen tremendum: Audite, regionem aeris
Quotquot habitatis Spiritus, qui fulgura,
Et fulmina, & stellas cadentes mittitis
Hominibus, animos vnde terrificat pauor:
Tum vos Auerni ô incolæ, qui sontibus
Numquam irremissa supplicia atque perpetem
Luctum irrogatis, tuque Auernum qui regis,
Adeste, adeste, &c.

 id est,

Id eſt:

Vix carmen atque hæc verba finierat ſenex:
Quum noctis illud profugit toto polo
Quod erat ſerenum, Luna vultum nubibus
Tegit: at moræ pertæſus, Ergo, inquit, diu in
Caſſum ſacerdos audior? cunctamini
Venire? forſan carmine hæc valido magis
Res eſt agenda. ſcimus hoc quoque ſpernere
Quod Dis nec auſit, &c.

Atque hęc de veterum Necromantia, & Manium euocatione.

Anno MDLVIII. in pago quodam Thuringiæ non procul ab Iena oppido magus quidam captus, in quæſtione confeſſus eſt, ſe malam hanc artem à vetula quadam Hercyniæ ſyluæ accola edoctum; eiuſque opera & ſæpius cum dæmonibus colloquia habuiſſe, & multarum herbarum vires ad diuerſos morbos ſanandos cognouiſſe. Arteſius quidem ita de Magia loquitur, vt inter naturalem, albam & nigram nullũ faciat diſcrimen; tum innumeras accumulat ſuperſtitiones. Primo characteres Planetarum, annulos & ſigilla, eaque conficiendi rationem proponit. ſecundo quę ad auguralem pertinent diſciplinam, in primis auium volatum, tradit. tertio, animalium voces quomodo intelligi debeant monet, addita ſortium à Proclo vſitatarũ ratione. quarto, herbarum vires indicat. quinto, quæ ad lapidem philoſophorum. ſexto, quomodo tam præterita & futura quam præſentia cognoſci poſſint. ſeptimo, quibus ritibus ars magica exerceri debeat. octauo, qua ratione vitæ longitudinis

conſuli

consuli debeat: vbi fabula de mille & viginti quinque annorum ætate. Quarum rerum à nobis facta est mentio, non quod eiusmodi commentis & delirijs quidquam tribuamus, sed vt diaboli technas, quibus miseris hominibus tam varie illusit, ostendamus. Porro Magiæ exercendæ Artesius hunc modum hasque cærimonias præscribit. Primo ait locum esse eligendum montosum, syluosum, & ab omni hominum consuetudine procul remotum. Deinde tria vasa sumenda monet, vitreum vnum, secũdum fictile siue argillaceum, tertium æreum. In terreo siue fictili conspici ait res præteritas, in eo quod est ex ære, præsentes in vitreo autem, futuras. Terreum aqua implere iubet (pro quo tamẽ argẽteum vino plenum substitui possit) æreum oleo, vitreum aqua. Si quis autem præteritum aliquid cognoscere quærat, dicit primo loco vas æreum mensę imponẽdum, inde vitreum, post argenteum: sin præsens, primo loco vitreum, secundo argenteum, tertio ęreum: sin futurum, primam stationem argenteo, secundam vitreo, tertiam æreo tribuendam. Addit deinde ritus atque alia, quæ malumus lector ex ipsius verbis cognoscat. Sic verò scribit: *Deinde obseruabis vt discus sit viridi colore pictus, & gladius sit vt illi, quibus vites putant: & in fundo vasis vitrei sit limbus ex vitro claro, & in fundo argentei lapis onychinus, & in æreo limbus ex viridi vitro, & in terreo myrrha in fundo vasis, & vasa sint valde munda, & vitreus sit coopertus panno lineo albo mundo, & quando operaris cum terreo non operaberis cum argenteo, nec è contra. Itaque debent esse tantum tria*

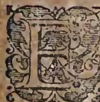
 vasa,

vasa, & sit in loco aprico, & tempus sit valde serenum, & fuerit iam per tres dies ante: & in die operare cum sole, & in nocte cum Luna, vel cum claritate siderum, & sit ibi silentium magnum: & operator totus candido vestitus, faciem autem, & caput rubeo serico, vel lino totus velatus, vt tantum oculi appareant; & sic omnia splendeant, in nocte cum rubedine, & in die cum candore. Et si tempus etiam sit vernum, spargantur flores candidissimi diuersarum specierum, & in die operamur etiam cum vase ligneo loco terrei, & liquores sint limpidi, & mundi, & ponitur liquor vini. quod si non habeatur vini liquor, ponatur aqua, quæ pluit sine tonitru, & scias quod nulla vasa debent esse plena, minus tamen vitreum quod debet esse tantum plenum medium aqua, vt res etiam in vacuo appareat, & in vitreum vas aspicies à latere, quia coopertum est, & in reliqua à superioribus. Et si vasa terrea & ærea essent perforata, vt melius possent lumen excipere, non esset malum: & talia vasa debent esse lato orificio: vitreum autem non refert. In aqua autem videtur vmbra rei, in oleo figura, in vino res ipsa, &c. Subiungit demum tredecim incantationum formulas, cum multis ridiculis & superstitiosis cæremonijs, quas lubenter suo relinquimus auctori. Quæ vero hac de re dicta à nobis sunt, eo pertinent vt intelligatur, quamuis multi malis suis artibus bono nescio cuius Magiæ albæ aut Theurgiæ titulo colorem quæsierint, eam tamen omnem meram esse imposturam, & diabolum habere auctorem.

De

De fundamento Magiæ dæmoniacæ, pacto scilicet cum dæmonibus expresso: de charactere siue signo quo magi insigniuntur: de malis spiritibus, qui annulis, vitris, alijsque rebus inclusos se simulant.

CAPVT III.

EX ijs quæ hactenus à nobis de varijs magorũ cæremonijs, dęmonũ inuocationibus, adiuratiõibus, vel potius exsecrationibus, alijsq; profanis ritibus disputata sunt, facile elucescit vnam tantum Magiã esse, Goetiam scilicet seu nigram, cuius basis & fundamentum est pactum cum diabolo, siue tacitũ siue expressum. Huius pacti vi miserrimi homines animam suam dæmoni quasi pignori obligant; ipse vicissim vltro se eis submittit, vocatus adest, interrogatus respõdet, iussus exsequitur, nulla quidę coactus necessitate, sed vt fortius clientes suos & arctius impedicet, vinciat, & perdat citius celeriusque. Ita.n. fit vt maleficus dæmoni cõfidat, cui se putat imperare, & dæmon simulet se imperiũ agnoscere. Et huic quidem opinioni omnis tã veterũ quã recẽtiũ Theologorũ schola subscribit, præcipue vero D. Thomas, Gulielmus Parisiensis, Scotus, Gerson, Abulẽsis, Victoria, Valẽtia, Spineus, Sprã gerus, Nauarra, Grillandus, Remigius, alij. Quid mirũ vero diabolũ hominib, hoc modo insidiari,

quum eodem D.N. Iesum Christum tentarit? cui ausus mentiri, quum dixit: *Hæc omnia dabo tibi, si procedens adoraueris me.* Eadem ratione panurgus ille astutissimus ad quæ hominum naturam procliuem nouit, offerre solet, dignitates, diuitias, voluptates, vindictam de inimicis, & quæ talia, sub illa cōditione vt se dominum agnoscāt. Et pactum hoc quidem varijs cæremonijs & solēnitatibus peragitur, in ipsius præsentia dęmonis, sub varijs formis apparentis: quin nōnunquam etiam sanguine paciscētis cum dæmone obsignatur. Patet hoc ex historia Theophili cuiusdam Oeconomi, ab Eutychiano patriarcha Constan-

Theophilus tinopolitano, oculato teste descripta, hoc modo: Quum Cæsar Iustinianus rerū potiretur, Theophilus quidam in oppido Ciliciæ Adana Oeconomus ecclesiæ fuit, multis quidem ille gratus, & episcopali munere, quod tamen constater detrectauit, dignus existimatus. Qui ab æmulis immerito accusatus, & de officio œconomiæ deiectus, in eam animi impotentiam adeoque impietatem deuenit, vt hortatori mago Iudæo morem gerens, Christum Dei filium ac matrem eius Mariam data syngrapha turpissime abnegaret, seq; totum imperio Sathanæ, qui se videndum obtulerat, traderet atque manciparet. Quid heic faceret miser? Totus animo perturbatus, vt nusquam fere posset consistere, quum irato Deo, se dæmonis esse mancipium cogitaret, mutato consilio, tandem ad sanctissimam Dei matrem confugiendum duxit, ac templum ei sacrum petijt: in quo suas preces ac supplicationes, cum multa ieiunatione coniunctas, noctes ac dies indefesse

con-

consumsit, magnumque veræ pœnitentiæ specimen edere cœpit. Quadraginta dies in hoc templo perdurans, nullumque orandi & plorandi lamentandique finem faciens (tantus in illo feruor erat pœnitentiæ) denique opitulante sacra Virgine, suam scriptam & consignatam diabolo syngrapham, qua Christianismum abiurauerat (mirabile dictu) recepit, & in Dei gratiam rediit. Porro alia non minus abominationis ac terroris plena intercurrunt. Primo enim magus vel maga à dæmone familiari vel alia saga aut sortilegi ante tribunal Satanæ adducitur, qui in forma regis insidet solio maiestatis, cinctus vndiq; aliorum diabolorum, tamquam principum & baronum preciosissime vestitorum, corona. Aula tota marmorea videtur; parietes aulæis ac conchyliatis peristromatis nitet, omnia denique regalem luxum præ se ferunt. Satanas ipse è sublimi solio, tamquam aures benignas omnibus prębiturus, oculos circumfert. Mox venerabundus accedit vel dęmon vel quis alius perductor, atque in hũc modum infit: Hunc ego hominem, ô potentissime noster domine, atq; vniuersi huius patrone, in cuius manu oẽs diuitię sunt, & omnia huius mundi bona, ad thronũ tuum adduco, signa tua sequi, & sub tui nominis auspicijs militare, ac præter te, neminẽ rerũ omniũ creatorẽ & deum agnoscere, paratissimum. Cuius voluntatis testificandæ, seque in clientelam tuam permittendi caussa, ipse se præsentẽ heic sistere voluit. Tuum erit, ô clementissime domine, hominem hunc benigno vultu suscipere, tuaque gratia dignari. Ad hæc verba Satanas graui & sonora oratione ita respõdet:

Homagiũ diabolicũ.

det: Amicum hunc tuũ non possum non laudare, quod tam cordate in nostram cliẽtelam se dedere decreuit: quem etiã tamquam clientem nostrum acceptamus, & tam in hac quam illa altera vita omnibus bonis ac felicitate remuneraturos pollicemur. His ita dictis, iubetur miserrimus fidẽ & Christũ abnegare, baptismo renunciare, Dei obediẽtiam eiurare, B. Mariæ Virginis patrocinium repudiare, & cõuitijs insuper incessere, statuas & imagines sanctorum vbicũque oblatas cõspuere & cõfringere, eucharistiam, sanctorum reliquias pedibus conculcare, Luciferũm tãquam dominũ & deum adorare, & varijs exsecrãdis sacrificijs, inprimis vero strigatorum à se & occisorũ infantium, colere, statis diebus ad conuẽtus aduolare, & quæ illic peraguntur, non segniter obire, quot poterit, dęmonis seruitio adiũgere, signo crucis, aqua lustrali, sale benedicto, cereis, & reliquis ab ecclesia benedictis cõsecratisve, se abstinere, animã denique & corpus suum diabolo in nexũ dare. Vicissim diabolus, vti diximus, pollicetur, se illis semper pręsto futurũ; se in hoc mundo votis eorũ satisfacturum, & post mortẽ eos beaturum. Post hæc profertur ingens liber & nigerrimus, incognitis characteribus & notis conscriptus; quo tacto, infelix diabolo homagium præstat, & perpetuã obedientiam execrabili iureiurãdo vel potius periurio promittit, syngrapha quoque interdũ, vt paullo ante de Theophilo diximus, sinistri pollicis sãguine cõscripta, tradita. Dein corporis alicuius parti, fronti, humeris, superciliis, narib. alijs deniq; partibus, frequentius vero latẽtibus, stigma vel characterẽ suũ, pedis leporini, catelli

nigri

nigri, manus bufoniç, testudinis, aut alia forma, diabolus imprimit, velut fugitiuis mãcipijs de lapide emtis. Tali insignitus fuit Ioannes de Vaux, Stabulẽsis. in quo illud singulare Petrus Oranus quæsitor negocij obseruauit: si acu vel graphio profundius adacto perforares, nullũ sensũ doloris reus percipiebat, nec quidquã querebatur: si vero à tergo, ita vt videre ipse nequiret, eminus signo illius catelli minareris digito erecto, tamquã si acriter torqueretur, quiritabatur. Triscalinus quidẽ Cenomanẽsis, famosissimus incãtator, cui à Franciç rege vitæ gratia facta est vt cõplices eiusmodi pacti proderet, multos quamuis initio præfractè negantes, tali signo reuelato, delicti cõuicisse fertur. Solere autem dæmonẽ suos signare in fronte, indicat Tertullianus, sic scribẽs: *A diabolo scilicet, cuius sunt partes interuertendi veritatem, qui ipsas quoque res sacramentorũ diuinorum in idolorũ mysteriis æmulatur. Tingit & ipse quosdã, vtique credentes & fideles suos: expiationem delictorum de lauacro repromittit, & sic adhuc initiat Mithræ: signat adhuc in frontibus milites suos.* Irenæus quoq; quũ tradidisset Carpocratianos artes magicas & incãtationes operari, philtra quoq; & charitesia præbere, & paredros, atq; oniropõpos habere, de signo inusto subdit his verbis: *Alii vero ex ipsis signant cauteriãtes suos discipulos in posterioribus partibus exstantia dextræ auris.* Horum stigmatum mentionem quoque faciunt Remigius, Niderius, Sprangerus, Bodinus, Mengius, & alij qui vidisse se testantur. Hoc vero dæmonem facere aiunt, quod nequissimus Spiritus, in quibus potest, Deum imitari amat; qui in

veteri

veteri Testamento suos signo circumcisionis, in nouo autem crucis signo signat, quod circumcisionis successisse signo volunt Hieronymus & Nazianzenus. Quemadmodum vero diabolus omnibus in rebus Deo aduersari studet; ita diuersis quoque cæremonijs & ritibus vult coli. Quocirca quando ad eum adorandi gratia accedunt magi & sagæ, faciunt id plerumque obuerso tergo stantes, interdum etiam cruribus in altum iactis, nec capite in anteriorem partem prono, sed resupinato, adeo vt mentum ad cœlum feratur. Illud vero omnium absurdissimum ac fœdissimũ, quod ei podicem deosculantur. Petrus Burgotus & Michael Verdunus sortilegi in quæstione confessi sunt, se post abnegatum Christianismum, & diabolo præstitum obsequij iuramentũ, duabus arreptis è cera viridi candelis, flammam nigram vomentibus, in platea oppidi Carlonij dæmonio saltantes ac miro modo gesticulantes, sacrum fecisse. Ait Grillandus, facto homagio, ab ipso principe dæmone constitui statim vnum ad custodiam noui clientis, quem Magistellum, aut magistrum Martinettum vel Martinellũ vocant. hunc semper ei in omnibus præsto esse, nónnumquam etiam visibili canis, æthiopis, famuli, aut alia forma. Sic Magdalena Crucia satellitem eiusmodi siue asseclam habuit, æthiopis forma. Sic Simonem magum Glycas scribit canem habuisse, allegatum catenæ in domus limine, deuorantem eos quotquot iniussi ad Simonem adire conarentur. Eumdē vero Petrum intrare iussisse, & humana voce Petrum adesse nũciasse. Vmbras etiam eumdem magum precedere solitas, quas ille

ille mortuorum esse animas dicebat. Simile de saga quadam Francisca Senensi idem modo nobis laudatus prodit Grillandus, quæ canem itidem circumduxerit, post nescio quas peractas preces, humana loqui voce solitum: cuius nefariæ hypocrises otandem illa Pontificis iussu cōprehensa, & flammis vltricibus combusta, graues, sed iustas dedit pœnas. De asino quoq; Cayri in AEgypto à se viso, mira narrat Bellonius, grauis auctor. Is & omnia à mago dicta intelligebat, & voce humana respondebat. Iussus in mulierum cœtu forma cœteris præcellentem quærere, sine vllo id faciebat errore. Cibum venerabundus, & apportanti quasi gratias agens, accipiebat; tam denique multa supra bestiæ captum faciebat vt ad spectaculum vniuersa concurreret ciuitas. Hæc oculatus testis Bellonius; addens, numquam se nisi suis ipse vidisset oculis, res tam miras fuisse crediturum. Seruiunt præterea paredrij alia ratione incantatoribus, inclusi scilicet annulis, ampullis, cistellis, atque alijs eiusmodi rebus: non quod instrumentis his illigati vel inuiti detineantur, quum spiritus materie corporea vinciri nequaquam possint; sed sponte hoc faciunt, vel ex vi pacti cum mago initi, vel superioris alicuius dęmonis iussu atque imperio. Ioannes Leo scribit, spiritus eiusmodi apud Africanos caueis inclusos teneri, auium figura, quibus de rebus futuris cōsulētes numū obijcere soleant: quo illæ accepto, sceduiam, cui respōsum inscriptū, rostro apportant. Burdigalæ, teste Martino Antonio Delrio, de societate Iesu, accuratæ eruditionis & profundi ingenij

Francisca Senensis.

Asinus mirificus.

Paredrij annulares vel cistellares.

Aues hariolatrices.

H h viro,

Aduocatus Burdigalensis. viro, aduocatus quidam paredrium habebat in phiala vitrea, eo mortuo, heredes nec phialam retinere volebant, nec frangere audebant. Consilium petituri, adiere collegium societatis IESV. Patres iussere phialam deferri ad se: coram ipsis se terræ illisuros. Attulere: sed orarunt, ne corã ipsis frangeretur, immania se metuere visa. Recedentibus ergo illis, in accensum tum forte clibanum magna vi phialam coniecere, & nihil aliud quam ex vtriusque elementi conflictu stridorem audiuere. Testatur ille idem Delrius, sibi *Radix mandragoræ.* Anno M D LXXVIII. quum adhuc iudicis ministerium obiret, inter rei cuiusdam annotatas à fisco chartas, præter libellum magicis plenum characteribus, oblatam simul capsulam, sandapilæ more efformatam, & in ea virunculum mandragoreum, atrum & situ pædoreque obsitum, largo capillitio, sed imberbem: quem vulgo putant ad diuinationes, lucra & alia multa mire efficacem. accepisse se librum capsam & fictitium cadauer: hoc etiam primum lacerasse, abruptis auulsisque brachijs. qui aderant dictitasse, magnum sibi domuiq; periculũ imminere; sed his cum risu facessere iussis, in focum omnia coniecisse, nec aliud quam vstæ radicis *Apollonij Tyanei annuli.* percepisse nidorem. Apolloniũ Tyaneũ familiariter istis spiritibus vsum, Philostratus auctor est: & ex eo Alexander Neapolitanus affirmat, annulos eum ab Iarcha Gymnosophistarũ principe dono datos instar numinis habuisse, ita vt singulis diebus per vices variatis, maximorum secretorum particeps fieret. Paredrium eiusmodi annulo inclusum habuit Ioannes Iodocus Rosa, ciuis

ſa, ciuis Cortracenſis: cum quo ad minimum quinto quoque die familiariter colloquia miſcebat, ad quæcunque vellet promto eius ſeruitio vſus, ita vt non ea tantum quæ paſsim locorum eueniebant, cognita haberet, ſed eiuſdem opera morbos quoque grauiſsimos ſanaret. Tandem eo ſortilegij Arnhemij in Geldria accuſato, & proſcripto, Cancellarius publico in foro Anno MDXLVIII. die Iunij XIV. annulum illum magicum incudi impoſitum, malleo confregit. De patre ſuo Facio Hieronymus Cardanus ſcribit, eum per annos duodetriginta ſpiritum eiuſmodi ſiue pythonem domi habuiſſe, cumque eo varijs de rebus quotieſcunque vellet colloqui ſolitum. In oppido quodam Venetæ ditionis (quod Mengius ait à quodam ordinis ſui ſocio ſibi narratum) pythonicus ad concionatorem venit, indicat habere ſe domi ſpiritus duos familiares, annulo illigatos. eis ſe hactenus familiariter vſum, & quoties vellet colloquutum, iam vero pertæſum liberari eis cupere. ad hoc auxiliũ religioſi implorabat. nõ potuit adduci concionator vt in colloquiũ cum dæmonib. deſcẽderet: ſed ſuaſit vt quã primum annulos illos incantatos comminueret atque abijceret. heic plangere illi ſpiritus, vim deprecari. rogare concionatorem ne fieri id pateretur. reciperet ipſe annulum; effecturos ſe vt inter omnes diuini verbi præcones nomen celebratiſsimum obtineret. Intellexit fraudem myſtes, ſtatimque exorciſatos dæmonas cauſſam cur ipſi ſubijcere ſe vellent, fateri cogit. Mentiũtur multa: tandem aiunt, magi illius conſcientiã ſe nuper dum concionem audiret, pupugiſſe, cũ

Roſa Cortracenſis ciuis.

Facij Cardani patris.

Diabolus concionatori inſidias ſtruit.

in finem vt à mago relicti, à concionatore suſciperentur, de quo non dubitarent quin breui ſuperbia inflatus in hæreſim, atque inde in æternum exitium eſſet præcipitandus. Iratus concionator, annulum mallei ictu comminuit, & dæmonibus vt ad gehennam aut aliò, quò Deus vellet, propere faceſſerent, in nomine Dei mandauit. Talis procul dubio fuit annulus Gygis, quo, teſte Herodoto, fretus Candaulem interemit. Tales duo illi Phocenſium tyranni, de quo Clemens Stromateus; qui ſonitu ſponte edito eum commonebant de commodo rerum gerendarum tempore: qui tamen insidias conſpirantium ſic euadere nequiuit. Talem annulum habuit quoque Hieronymus quidam Cancellarijs Mediolanenſis, qui ei exitio fuit, vt & alteri cuidam. Quum enim, mente fortaſsis non bona, annulum in ignem coniecisſet; ſtatim à dæmone correptus & in furorem actus fuit. Principem quemdam hoc æuo annulum eiuſmodi aureis viginti à neſcio quo circulatore emiſſe, Delrius teſtatur. promiſerat venditor ſemper, dum geſtaret, aleæ & chartarum luſum ipſi fore lucroſum. It, ludit, primo cedit non infeliciter. redit ad fritillum, ſed frequenter damnoſis ſubſilientibus canibus, magna cum numorum iactura. Sic ſe deluſum videns, quem emi non oportuerat, annulum confringi iuſsit.

Gygis annulus.

Cancellarius Mediolanenſis.

Princeps annulo deceptus.

DE

De nocturnis magorum sagarumque cœtibus, quos obeunt à dæmonibus absportati: de spurcißimis voluptatibus quibus à diabolo deluduntur: de modo vnguenti magici faciendi.

CAPVT IV.

SPIRITVS familiares, quos Magistellos vel Martinettos appellant, veluti custodes aut pædagogi sagis, & quicunque sceleratissimæ societati nomina dederunt, additi, nũquam ab iis recedunt, sed ad omnia obsequia, cen à Lucifero iussi paratissimos, immo miseris hominibus obnoxios se & subiectos fingunt. Ab 1 his vbi tempus celebrandi conuentus indicatum fuerit, tam viri quam feminæ ad noctem illam, quæ vt plurimum diem Martis vel Veneris subsequitur, se comparant. Ac primum constituto tẽpore operam dant vt quamoccultisime possunt ab iis quibuscum tum sunt se subducant. Ad quã tum vnguento corpus nudum illinunt. Sic inundati baculo, furcę, vel colo, vel cremathrę imposito vno pede, vel scopis, aut arundini, vel tauro, sive cani, aut frequentissime hirco (quorum omnium figura diabolus se præsentem sistit) inequitantes, per caminum, fenestras, aut ianuam, ac cum per aerem ad locum conuentus deferuntur. Ibi magnum inueniunt eidem sacrilegę impietati operantium tam virorum quam feminarum

Dæmones cur hominibus videantur obedire.

Sagarum conuentus qualiter celebrentur.

numerum. Sedet alto in throno regis habitu Sathanas: quem omnes adorandi gratia accedunt. Sacris nefarijs factis, menſæ opipare inſtructæ incipiunt aſsidere, & conuiuari de cibis quos dęmon ſuppeditat; nec interim deeſt Muſicorum inſtrumentorum concentus. Menſis ſublatis, dæmon quiſque ſuam quam cuſtodit diſcipulam manu prehendit, & vt omnia fiant ritu quam abſurdiſsimo, dorſis inuicem obuerſis, & in orbem iunctis manibus capita fanaticorum more iactantes tripudiant. Peracta ſaltatione, extinctis luminibus cum ſuo quiſque amaſio fœdiſsime commiſcentur. Appropinquante aurora ſinguli ſuos iterum Martinellos in varias animalium vel aliarum rerum ſpecies mutatos conſcēdunt, applicatiſque fortiter ad collum aut crines manibus, ne effundantur, domum quam velociſsime reuehuntur, ita vt pauxillo tempore interdum vltra quingenta miliaria conficiant, vti ex ſuperiorib. patet exemplis. Abituri ad cœtum à Martinello monentur, ne vllo modo ſignum crucis faciant, aut Dei ac Beatæ virginis nomen inclament: quod qui fecerint, pręſentiſſimum vitę periculum ſibi accerſunt, & ab ipſo dæmone grauiter caſtigantur. Sæpe à Sathana iuſsi, ſuo ab vltimo conuentu facinora ſinguli narrant; quæ quo grauiora & magis execranda fuerint, eo collaudantur vberius; ſi nulla ſint, vel non ſatis atrocia, verberantur ſegnes atrociſsime à dæmone vel à malefico quopiam ſeniore. Tandem indicto cuique ſcelerum penſo, & pronunciato pſeudothei dæmonis decreto: VLCISCIMINI VOS, ALIOQVI MORIEMINI, conuentus dimit-

Saltatio.

Libidines.

Sagæ quæ à dæmone caſtigentur.

dimittitur,& suas quisque domos si prope sint, pedibus, sin distantiores,eo quo diximus modo aduecti repetunt. Conuentus vt plurimum ineuntur vel noctis mediæ silentio, quando viget potestas tenebrarum,vel interdiu ipso meridie; quo tempore magi,vt Cardanus scribit, suas incantationes expedire solent. Narrauit mihi librarius quidam amicus meus,non semel se dum in Germaniam proficisceretur, cœtus eiusmodi ad montium radices vidisse in orbem saltantium tum virorum tum mulierum : vbi vero ipse intra lapidis iactũ accesserat, subito omnes euanuisse. Ad Castellum nouum Vicetini agri in cõsepto quodam Franciscinorum Comitum, sub alta castanea nõ procul à syluula,hisce ego oculis vidi orbem gramini impressum,tam perfecta rotunditate vt circino ductus videri posit.Equidem existimo ibi loci conuentus eiusmodi cœtusque diabolicos celebrari, illumque saltatorium esse orbem a sagis versatum. Illud vero mirum est,quod quum reliquæ prati partes omnes tam extra quam intra circulum,graminea vernent viriditate,ipse tamen circulus totus squalleat, neque quidquam vmquam habeat viroris. Vnde suspicatus ego murum forte aut quid aliud subtus latere, quod graminis herbarumque prouentum impediat; terram effodi iussi;sed aliud nihil inuentum quam eiusdem bonitatis gleba,siue solum, cuius reliquus ager vicinus. Niderius affirmat, in Anglia An. MCCCCXLV. vilam sagam nigerrimo equo insilientem, & ad conuentus illos nocturnos auolantem. Olaus Magnus testatur apud populos Aquilonares frequen-

Tempus conuentus sagarum.

Orbis saltatorius sagarum.

Olaus Magnus.

quenter cœtus eiusmodi dæmonum à viatoribus noctu iter facientibus, atque armentorum custodibus conspici. Choream describit Saxo Sialandicus siue Grammaticus, & omnigenûm ponit dæmonum nomina, his versibus:

Varia dæmonum nomina.

Trux Lemurum *chorus aduehitur, præcepsque per auras*
Cursitat, & vastos edit ad astra sonos.
Accedunt Fauni Satyris, Paniumque *caterua*
Manibus *admista militat ore fero.*
Syluanis *coeunt* Aquili, Laruæque *nocentes*
Cum Lamiis *callem participare student.*
Saltu librantur Furiæ, *glomerantur iisdem*
Laruæ, *quas* Simis Fantua *iuncta premit.*

Chorea & sonitus in locis solitariis.

Vltra Atlantem montem, Pomponio Mela teste, noctu frequenter & ignes sine lumina videntur, & musicorum instrumentorum soni audiuntur; postera vero die nullum omnino apparet vestigium. De choreis & sonitu idem Solinus testatur, & Plinius, qui dæmones hos *AEgypanes* vocant. pinguntur caprinis pedibus, vt & Satyri, de quibus vide quæ iidem scripsere. Atque hęc fortassis est illa apud septétrionales *Eluarum chorea*, de qua Olaus Magnus supra citato loco scribit, quandoque saltum earũ adeo profunde in terram imprimi, vt locus insigni ardore orbiculariter perusus, non pariat arenti rediuiuum cespite gramen: de quibus eam habeant populi illi opinionem, quod animi eorũ hominum qui se corporeis voluptatibus dedũt, earumque quasi ministros præbent, impulsuique libidinum obediunt, ac diuina & humana iura violant, corporibus elapsi, circum terram ipsam

Eluarum chorea.

ipsam volutentur. E quorum numero eos quoque esse credunt, qui se adhuc nostro quoque sęculo in effigie humana accommodare solent ministerijs hominum, nocturnis horis laborando, equosque & iumenta curando. Hinc quoque illa scelestarum quarundam mulierum nata videtur superstitio, qui se cum Diana siue Herodiade equitare, & ad conuentus illos nocturnos proficisci persuasum habuerunt; de quibus Canon ita loquitur: *Illud etiam non est omittendum, quod quædam sceleratæ mulieres retro post Satanam conuersæ dæmonum illusionibus & phātasmatibus seductæ credunt se & profitentur cum Diana nocturnis horis, dea paganorum, vel cum Herodiade, vel cum innumera multitudine mulierum equitare super quasdam bestias, & multarum terrarum spatia intempestæ noctis silentio pertransire, eiusque iussionibus obedire velut dominæ, & certis noctibus ad eius seruitium euocari. Sed vtinam hæ solæ in perfidia sua perijssent, & non multos secum ad infidelitatis interitum traxissent. Nam & innumera multitudo hac falsa opinione decepta, hæc vera esse credunt, & credendo à recta fide deuiant, & errore paganorum inuoluuntur quum aliquid diuinitatis aut numinis extra vnum Deum arbitrantur.* Porro de his corporum translatione ibijs supra quum de Spirituum velocitate egimus, aliquot exempla sunt posita, in primis rusticæ cuiusdam, item Lucretiæ, mulieris Sabinēsis, atque aliorum vtriusque sexus. Etsi enim nec vlla sit Diana dea, vel superstites numen, nec Herodias vlla saltatricula vllibi in terris equitet, in inferno cruciata: ex prædictis tamen

Diana siue Herodias.

Canon.

Striges au[-] here de loco [illegible] ferantur.

tamen exemplis patet, solere dæmones certa sibi loca deligere ad cœtus suos & conuenticula malefica; deinde non ipsas modo maleficas ferri per aera, sed & auxilio dæmonis alios humeris eo deferre posse. Negantibus haud suaserim in rem præsentem veniant, aut experimẽto se committant. Periculosum enim hoc, vt ex hoc, quod ex Cumano addo, manifestum est exemplo. *In Mendrisio*, inquit, *oppido Comensi, contigit iam ferè annis quinquaginta elapsis, vt quum ibi quidam inquisitor nomine Magister Bartholomaus de Homate, D. Laurentius de Concoretio Potestas, & Ioannes de Fossato Notarius, contra has striges procederent, vna die ipse Potestas quadam curiositate ductus, volens experiri, an vere & corporaliter strigiæ irent ad ludum, facta conuentione, accessit quadam die Iouis sero cũ notario suo, & quodam alio, extra oppidum ad quemdam locum sicut illi strigia prædixerat: & dum ibi prope essent illi tres, viderunt ibi plures personas congregatas coram quodam, qui erat diabolus in forma hirci, ad modum cuiusdam magni domini sedente, & ecce subito omnes illæ personæ ibidem congregatæ, iussu diaboli adeo illum officialem & omnes eius socios, Deo ob eorum curiositatem permittente, baculis percusserunt, quod ex talibus percussionibus ille officialis & notarius & tertius ille alius infra quindecim dies mortui sunt.* Sed exemplorũ satis: nunc reliqua exsequamur; inter quæ illud quoque est, quod præter cetera abominanda sacrificia quæ in conuentibus illis Sathanæ fiunt, Missæ quoque sacrificiũ aliquan-

Sacrificia magica.

do per

do per summum scelus æmulantur, & aquæ lustralis, & similium rituum à Catholicis vsurpatorum. Nihil enim magis cupit diabolus quam Deum in omnibus æmulari, instigante scilicet superbia, quæ vt cœlo quondam eum detrusit, ita sic occupatum iam tenet, vt nihil aliud agere aut moliri posſit. Hinc etiam chariſsimos eos habet qui pactum expreſſum cum ipſo fecerunt; quibus etiam multa valde mira efficiendi, Dei permiſſu, largiri videtur poteſtatem. Qua de re ſic ſcribit Grillandus: *Iſti vero qui expreſſam profeſſionem fecerunt, reddunt etiam expreſſum cultum adorationis dæmoni per ſolemnia ſacrificia, quæ ipſi faciunt diabolo, imitantes in omnibus diuinum cultum cum paramentis, luminaribus, ac alijs huiuſmodi ac precibus quibuſdam & orationibus, quibus inſtructi ſunt, ipſum adorant, & collaudant contiinue, ſicut nos verum Creatorem adoramus.* Et hoc *procedit, quia diabolus ſummopere deſiderat ab homine adorari, & Deum ipſum in hac adoratione imitari.* Et paullo inferius: *Sathanas ad hoc valde nititur vt adoretur quaſi Deus: & propterea illi qui interueniunt in dictis ſacrificiis, & expreſſe ipſum Sathanam adorant, ipſi ſunt ſibi ceteris prædilectiores, & nihil petunt quin exaudiantur ab eo ex his quæ ipſe facere poteſt: & ſi petuntur ea quæ ipſe facere non poteſt, fingit illa facere poſſe, & per multas illuſiones decipit ſuos profeſſos. Et dicunt quidam, quod ſortilegia & maleficia quæ fiunt per iſtos, ſunt ceteris atrociora & grauiora: quippe quia diabolus ſummopere cupit illis complacere à quibus maius præmium recipit.* 26. q. 5. c. contra idolorũ. Gloſ. in c. accuſatus § ſane de hær. lib.

Quam,

Quamuis autem dæmon discipulos suos & sectatrices transferre possit sine vnguenti vsu, idque faciat nonnumquam; vnguento tamen vtplurimum magi ac sagæ tartareum concilium adituri, vtuntur. Apud Niderium hæc vnius de lamiarum initiatione scripta exstat confessio: *Vnguētum magicum.* *Infantibus nondum baptizatis insidiamur, vel etiam baptizatis, præsertim si signo crucis non muniuntur, & orationibus. hos in cunabulis, vel ad latera iacentes parentum, cærimoniis nostris occidimus, quos postquam putantur oppressi esse vel aliunde mortui, de tumulis clam furto recipimus, in caldario decoquimus, quousque euulsis ossibus tota fere caro efficiatur sorbilis & potabilis. De solidiore huius materia vnguentum facimus nostris voluntatibus & artibus ac transmutationibus accommodatum; de liquidiori vero humore flascum aut vtrem replemus, de quo is qui potatus fuerit, additis paucis cæremoniis, statim conscius efficitur, & magister nostræ sectæ.* *Sagi infanticidæ.* Confessioni huic mulieris alia viri subiungitur, conformis plane, additis etiam alijs scelestæ initiationis mysterijs & ritualibus. *Ordo,* inquit, *talis est, quo etiam seductus sum. Oportet primò eum dominica die antequā aqua benedicta consecratur, ecclesiā introire mox futurū discipulū cum magistris, & ibidem abnegare coram eis Christum, eius fidem, baptisma, & vniuersalem ecclesiam: deinde homagium præstare Magistello siue Martinetto (ita enim vocant dæmonem, & non aliter) postremo de vtre bibit supradicto. quo facto, statim se in interioribus sentit imaginem nostræ artis concipere & retinere, ac principaliter ritus huius sectæ. In hunc mo-*

dum

dum si ductus sum & vxor mea, &c. Berlini quidē Anno MDLIII. captæ sunt duæ feminæ venefica, inquit Manlius, quæ glaciem ad perdendas fruges perficere conatæ sunt: eæque mulieres rapuerunt furto alterius vicinæ mulieris infantulum, & in frustra dissectum, ollæque impositum coxerunt. Factum est diuinitus, vt mater quęrens infantem interueniret, ibique ollam & imposita amissi infantis membra videret. Captis itaque mulieribus, & in tortura examinatis, dixerunt, si processisset coctio, ingēs futurū fuisse gelu & glaciē, ita vt omnes fruges perderentur. Quid quod maledictæ veneficę ac striges quū proprios infātes, tum quoscumque nanciści possunt, antequam occidunt, dæmoni sæpe offerre solent? Quibus vero id & quam nefarijs cærominijs faciant indicare operæprecium non est, nisi quantum ex hoc quod Mengius in Compendio artis exorcisticæ ponit, exemplo intelligi potest. Mulier quędam parturiens, neminem præter filiam, in cubiculum admittere voluit, quæ obstetricis munere fungeretur. Sinistri aliquid hinc suspicans maritus, clam quæ agerent, obseruare statuit. Accedit fores, per rimam introspicit. videt infantulum in camino sine vlla humana ope in aere circa catenam se librantem: videt scelestissimas feminas multis nefariis ritibus, inuocandis dæmonibus, & adiurationibus faciendis, occupatas. Plenus curarum, tacet tamen, sed infantem quamprimū ad sanctum lauacrum deferri curat. Defert filia, comitantibus vicinis aliquot mulieribus, & patre cum duobus amicis. templum omnes petunt. Iam ventum erat ad pontem, flumini impositum, valde an-

Vnguenti vsus ad tēpestates.

Maleficæ diabolo infantes offerunt.

de angustum. Heic pater filiam iubet infantulum deponere, & manu ad gladij capulum admota, Heus tu, inquit, feminarum scelestißima, iam heic mihi artis tuæ, quam ego nuper vidi, specimen edas oportet. Quapropter vt in cubiculo ad focum diabolicis vestris artibus effecistis vt miser infans liber in aere suspensus quasi volaret; ita iam volo vt ad ripam aduersam sine vel tua vel alterius cuiusquam hominis ope deferatur. Heic inopinato casu perculsa trepidare mulier, eiusmodi artium imperitam se dicere. At patre vehementius instante, & mortem etiam minitante, inuocato dæmone, inoffensum infantem inuisibili modo ad alteram ripam deferri curat. Baptizato infante, & domum saluo reportato, maritus vxorem & filiam accusat: quæ conuictæ, & in pyram viuę iniectæ, dignas tanto scelere pœnas dederunt. Cur vero vnguento maleficæ ex dæmonis præscripto vtantur, hanc fere

Vnguento cur sagæ vtantur. caussam aßignant Theologi, facere scilicet id Sathanam, vt sacrosancta à Deo cōstituta sacramēta (vt in omnibus simia est Dei) mimice adumbret, & per has cerimonias suis orgijs reuerentię aliquid & venerationis concilier; vt quemadmodum illis Christianorum animi in fide confirmātur & stabiliuntur, ita suorum ipse animos hoc pacto illaqueet atque excęcet. Neque vero existimandum est, quidquam ad translationem aut alios effectus conferre vim vnguenti, sed spiritualiter operatur diabolus in animæ potentijs, earū rerum quas persuadere ipsis vult, species imprimens. Psellus refert nouisse se hominem, quem Aletus quidam Libius in montem celsißimum deduxe-

deduxerit, ibique quæsita atque inuenta nescio qua herba, postquam ter ori eius inspuisset, vnguento magico oculos eius inunxerit. Statim ibi hominem ingentes dæmonum turbas circum circa saltantes vidisse, imprimis autem coruum circa caput aliquoties gyro facto, tandem per os velut ingredi conspectum: è vestigio hominem hariolari ac vaticinari cœpisse, idque non infeliciter longo tempore præstitisse, exceptis duobus diebus, feria scilicet sexta ante pascha qua D. N. Iesus Christus passus est, atque die paschatis, quo à mortuis resurrexit. Sed pepo profecto sit, non homo, qui vnguenti efficacia verè ista facta credat, quæ diaboli virtute facta sunt, Deo permittente. Quia vero diabolus omnia sua maleficia ad diuini nominis ignominiam, & animarum detrimentum solet dirigere; iubet sagas vnguentum ex infantibus nondum baptizatis componere, vt ita corpore eos atque anima perdat, & gloria paradisi priuet: præterquam quod sic maleficos quoque longe grauiori scelere atque impietate obstringit. In Germania superiore Comes quidam octo veneficas, quæ centum quadraginta interfecerant infantes, Vulcano tradidit. Narrat Sprengerus duas in Episcopatibus Basiliensi & Argentinensi concrematas obstetrices, quod vna earum quadraginta, altera sine numero pueros recens in lucem editos, necauissent, infixis dum in eorum capita prægrandibus aciculis. Alijs quoque de causis nonnulli dæmonem vnguentum maleficis conficiendum præscribere aiunt. Nam & earum rerum quæ adhibentur efficacia, [illegible] ligarumque,

Cur infantibus non baptizatis diabolus insidietur.

Infanticidarum exempla.

rumque, si teneriores sint ad horribilem illum Satanæ in corpore assumto contactum ferendũ, membra obstupefieri, sensumque omnem amittere; & si timidiores sint, animam odore atque occulta virtute vnguenti quodãmodo excitari, & contra noctis horrorem aliaque terriculamẽta mirum in modum armari.

An dæmones corpora hominum in alias species transformare, ac sexum mutare queant.

CAPVT V.

Dæmon corpora ex vna in aliam speciem trãsformare nequit.

Nec dæmonum opera, nec vlla naturæ vi corpus hominis vere ac realiter, aut vlla animalium species in aliam cõmutari potest. Quum enim Deus vniuersam hanc molẽ è nihilo condidisset, iussit terram animalia & volucres, aquam pisces, campos arbores ac herbas producere, tali ordine vt hæc ceteraque omnia specie manerent distincta, ac singula animalia suam haberent animam, aptam corporis cuiusque informatricem. *Germinet*, inquit Deus, *terra herbam virentem, & facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus suum cuius semen in semetipso sit super terram. Et factum est ita: & protulit terra herbam virentem, facientem semen iuxta genus suum, lignumque faciens fructu, & habens vnumquodque sementem secundum speciem suam.* Et paullo inferius: *dixit quoque Deus, produ-*

Gen. 1.

producat terra animam viuentem in genere suo, iumenta & reptilia, & bestias terræ secundum species suas factumque est ita. Et fecit Deus bestias terræ iuxta species suas, & iumenta, & omne reptile terræ in genere suo. Quum ergo supra naturæ vires sit hominis aut cuiuscumq; alterius speciei animalium in alia transformatio; liquet sane nec diabolum id efficere posse, vtpote cuius vires vltra naturam non extenduntur. Quare μετεμψύχωσιν ridere sane licet, inane Pythagoræ commentum. Is enim animas ex vno corpore in aliud, etiam diuersæ speciei, transmigrare statuit, aiens iam olim quo tempore Troia obsessa fuit, in mũdo se fuisse, & Euphorbum dictum; scutũ etiam quo eo in bello vsus sit, à se reduce in templõ Iunonis ex voto suspensum. Nec vero marem tantum, sed feminam etiam, immo vnum ex reliquorum quadrupedum atque volatilium numero fuisse, antequam Pythagoras factus esset. Hinc idẽ non tantum ipse ab omnium animalium, & vita ac sanguine præditorum esu abstinuit, sed suis quoque discipulis interdixit, veritus scilicet, ne parentum, fratrum, vxorum, filiorum aut amicorum in animalia commutatorum, carne ac membris quis vesceretur. Hinc natæ sunt Ouidij, Parthenij & aliorum Metamorphoses, fabulosæ illæ quidem, quarum tamen inuolucris veterum gentilium theologia magna ex parte continetur. Sed Pythagoræ illa transformatio tam à Stoicis quã à Platonicis explosa, inprimis vero à Peripateticis valide refutata est, hac potissimum ratione, quod anima humana nequeat informare corpus belluinum, nec vicissim anima cuiuscumque bel-

Pythagoræ Metempsychosis.

Metamorphoses.

luæ, humanum, vel etiam quodcunque diuersæ speciei. Etenim quælibet forma substantialis, vt suum esse tribuat informando, requirit peculiarem sibique congruam membrorum totius corporis dispositionem atque organizationem. Vnde anima definitur, *Actus primus corporis naturalis organici*: quod quidem corpus aptum esse debet ad recipiendam ab anima formam: non secus ac sigillum ceræ aut alij materiæ idoneæ nullam aliam formam imprimere potest quam suam, quam habet peculiarem, neque illa materia aliam figuram quam impressam repræsentare potest. vnde si in sigillo forma sit leonis, in materia profecto non aquilæ aut alterius animalis, sed leonis tantum forma conspicietur. Eodem modo nec ferina anima humanum corpus, nec humana ferinum potest informare: sed necesse est vt vnaquæque corpus suum peculiare organizatum, & secundum formam suam effigiatum, non vero alterius speciei informet. Quod si ergo hominis anima lupi forma, & vicissim, lupi anima hominis forma esse nequit: multo minus poterit simul cum corpore anima immutari, ita vt verè ex homine lupus aut aliud animal fiat. Quare grauiter errant Bodinus, Spondanus, alij, qui veram introducere volunt metamorphosin: quã duobus è sacra scriptura exemplis probare conantur, de Nabuchodonosore scilicet in bouem, & Lothi vxore in salis statuam mutata. Sed quum vtrumque horum speciali Dei dispositione, virtute & voluntate factum sit, nihil sane ad diabolicas has conuersiones stabiliendas momenti habent. Neque enim sacræ litteræ hoc dicunt, Nabucho-

Nabuchodonosoris transformatio.

buchodonosoris speciem in bouis speciem ac formam esse cõmutatam; sed duntaxat sic mente abalienatum fuisse, vt se bouẽ esse crederet, ideoque inter armenta pasceretur. Sic enim verba sonant. *Eadem hora sermo completus est super Nabuchodonosor, & ex hominibus abiectus est, & fœnum vt bos comedit, & rore cœli corpus eius infectũ est, donec capilli eius in similitudinem aquilarum crescerent, & vngues eius quasi auium.* Ex quibus verbis liquet, miserum regem ob stultam arrogantiam ac superbiam ita à Deo punitum fuisse, vt sensus internos acceperit similes internis brutorum sensibus: vnde factum vt pecudum more quadrupes incederet, & fœno vesceretur, & homines fugeret, & sub dio degeret. Præterea in bouem non esse vere mutatum illa verba aperte ostendunt, quibus capilli eius cum pennis aquilinis, & vngues cum auium vnguibus comparantur: quorum nihil simile boues habẽt. Illud ergo tantum vult Sacra scriptura, infelicem regem, vltrice Dei tactum manu, è superbissimo ita repente immutatum, vt omni sui abiecta cura, nihil quæ hominis propriè sunt meditaretur aut ageret, sed instar hominis syluestris vel potius bestiæ, oberraret. Et sic transformationẽ hanc multi è Theologis exponunt. Sed quid multis opus est, quũ Pontificiũ decretis ac canonibus eorum damnetur opinio, qui specierum hanc in alias transmutationem introducunt. *Quisquis ergo* (verba sunt Canonis) *credit posse fieri aliquam creaturam, aut in melius aut in deterius immutari, aut transformari in aliam speciem, vel in aliam similitudinem, nisi ab ipso creatore, qui omnia fecit, & per quem omnia facta sunt,*

cta sunt, procul dubio infidelis est, & pagano deterior. Quocirca magorum illæ & sagarum transformationes omnes veræ nequaquam sunt, sed illusoriç & præstigiatrices, diaboli opera, varijs modis effictæ. Aliquando enim magis dæmon ex pacto aeream circumdat effigiem belluæ, & membra membris, quoad patitur similitudo, circumponens, caput capiti, ventrem ventri, pedem pedi, &c. accommodat, ita vt lupi, canes, feles, simiæ, noctuæ, cornices, &c. qui homines reuera sunt, videantur. Deinde etiam, permittente Deo, phantasiam ac sensus internos suorum ita corrumpit, atque excæcat, vt in animalia conuersos se credant, ac plane formam eorum gerere sibi videantur. Quin etiam fieri potest, vt ex humorũ vitio atræq; bilis excessu affectus quidã lupini, & odiũ in greges atq; homines, desideriumque eos inuadendi & lacerandi vorandique mentem hominis occupent: quem morbum λυκανθρωπίαν Grçci, Latini *melancholiam*, vel *insaniam lupinam* vocant. Neque vero mirum est dæmonum opera tale quid fieri posse, quum in naturæ quoque sit viribus; vt in atrabilarijs videre licet, qui audire sibi quæ non audiunt, videre quæ non vident, esse quod non sunt, & timere quæ minus timenda sunt, videntur. Nam & metuunt ne cœlum ruat, & terram sub pedibus tremere ac hiscere sibi fingunt, & immissos percussores clamitant, & se leones, canes vel alias bestias putant. Cuius quidem rei nulla alia caussa est quam atræ bilis copia; de cuius effectibus ita Auicenna: *Quum autem confirmata est melancholia, signa sunt timor & malitia existimationis, & angustia, & sollicitudo, & aliæ na-*

Lycantropia.

alienatio sermonis & fastidium propter multitudinem ventositatis, & species timoris ex eis quæ non timentur secundum consuetudinem. Et species quidē istæ sunt indefinitæ. Quidam enim eorum timent casum cœli super se, quidam eorum timent quod terra absorbeat eos, & dæmonium, & quidam timent regem, & quidam timent latrones, & quidam timent ne lupus ad eos ingrediatur. Et quandoque res propriæ habent in hoc impreßionem. Et cum hoc quādoque imaginantur res coram oculis suis, quæ non sunt sane. Et quandoque imaginantur seipsos factos reges, aut lupos, aut dæmones, aut aues, aut instrumenta artificialia. Illud quidem verum est, existimasse medicos melancholiam à diabolo sæpe esse, qui hac ratione hominis naturam siue complexionem, quam vocant, alterare posśit, vt & ipsa natura, quando ex humore superabundanti varij morbi existunt. Sic enim idem Arabs: *Et quibusdam medicorum visum est quod melancholia contingat à dæmonio: sed nos non curamus, quum physicam docemus, si siud contingat à dæmonio, vel non contingat: postquam dicimus, quoniam si contingat à dæmonio, sufficit nobis vt conuertat complexionē ad choleram nigram, & sit caussa eius propinqua cholera nigra.* Sed inter hęc duo hoc est discrimē, quod in morbis illis naturalibus solus infirmus decipitur; qui bestia sibi aut aliud quid, alijs tamen, vt est, homo videtur; in præstigijs vero diabolicis spectatorum quoque sensus fascinantur, vt se videre putent quod non vident. Qua de re sic D. Augustinus: *Nec sane dæmones*, inquit, *naturas creant, si aliquid tale faciunt, de qualibus factis vertitur ista quæstio: sed specietenus quæ à vero*

Deo sunt creata commutant, vt videantur esse quod non sunt. Talis, præstigiosa scilicet & phantastica fuit illa sociorum Vlysis à Circe mutatio & restitutio; de qua Horatius:

Vlyssis socij à Circe mutati.

Setosa duris exsuere pellibus
Laboriosi remiges Vlyssei,
Volente Circe membra: tunc mens & sonus
Relapsus, atque notus in vultus honor.

Petrus Burgotus & Michael Virdunus.

Talis quoque sociorum Diomedis in aues fuit transformatio, de qua supra. Petrus quidem Burgotus, & Michael Virdunus, magi famosissimi, vnguento à diabolo dato corpus illinentes quoties volebant lupinam formam & feritatem assumebant: immo carnaliter quoque cum lupis commiscebantur. Ille quidem puerum septennẽ vnguibus & dentibus lacerasse se confessus est, quem deuoraturus quoque fuerat, si non rusticis quibusdam superuenientibus fuisset impeditus; hic vero puellam à se interfectam in horto pisa legentem. In Flandria quidam venationi intentus lupum vidit occurrentem: quem collimato ictu petit, & in latere ferit. Saucius lycanthropus, ad pristinam formam reuersus, domum recurrit, & accersito chirurgo vulnus ostendit: ita extrahitur telum siue sagitta, cuius à venatore agnitæ indicio magus fuit proditus. Patauij Fincelius scribit lycanthropum captum, & pedibus mutilatum: statimque hominem manibus ac pedibus truncatum apparuisse. Ad Vernoniam sagę fuisse leguntur, quæ feliũ forma vicinos vim intentãtes aggressę, vno occiso, multos ex reliquis vulnerarint; ita tamen vt ipsæ quoque non pauca acceperint vulnera: ad quæ curanda vocati medici, rem

Lycanthropi.

Sagæ infelati.

certis

certis indicijs detexerunt. Petrus Marmorius suis se oculis in Sabaudia magos quosdam in luporum formam commutatos vidisse affirmat. Simile de lycanthropo quodam Constantiensi conuicto & punito Vlricus Molitor testatur. Anno MDXLII. Solimanno apud Turcas regnante, tanta lycanthroporum circa Constantinopolim multitudo exstitisse legitur, vt Imperator contra eos non exiguam equitum turmam educere constituerit. visi centum quinquaginta, qui mox omnes magno cum præsentium stupore, repente ex oculis disparuerunt. In Liuonia, magorum sagarumque feracissima regione tantam esse aiunt lycanthroporum frequẽtiam, vt cateruatim quotannis coëant, & transmisso quodam fluuio armenta & greges inuadant, magno cum incolarũ damno; post duodecim vero dies, eodem fluuio iterum traiecto, ad humanam redeant figuram. Baianus Bulgariæ rex se quoties volebat, in lupum, vel in cuiuslibet alterius bestiæ formam mutare cernebatur; interdum vero faciebat vt à nullo videretur: vt est apud Trithemium in Chronico Hirsaugiensi. E Marco Varrone Agrippa refert Demænetum quendam Parrhasium, deuoratis infantis Ioui Lyceo immolati intestinis, in lupum esse conuersum. De Lycaone nota est fabula. Aliud longe mirabilius à Sprangero Inquisitore est perscriptum. In Cyprum insulam quum nauis Anglica appulisset, & epibatę in terram essent egressi; iuuenis quidam Anglus ab anu venefica diabolicis artibus in asinum ita fuit transformatus, vt quum nauim repetere vellet, à socijs tamquam verum Arcadicum pecus eiectus, & fusti-

Liuoni lycanthropi.

Baianus magus.

Demænet. Parrhasius

Iuuenis Anglus in asinum.

bus probe depexus ſit. Ad anum miſer reuerſus, totum triennium in miſera ſeruitute exegit. Forte die quodam apertum templum dum ſacrum fit, præteriens, hoſtiamque eleuatam conſpicatus, in poſteriores pedes ſubſidet, & anterioribus erectis, hoſtiam adorat. Id quum mercatores quidam Genuenſes vidiſſent, iudicem adeunt, & vt tam aſinus quam anus apprehenderetur monent. Subiecta quęſtioni venefica rem omnem fatetur, pollicita iudici, ſi domum redire ſibi liceret, ſuis artibus iuuenem priſtinæ formæ reſtituturam. Hac impetrata licentia, planiſsime quæ promiſerat fecit; ignis tamen ſupplicium, Famaguſtæ publico in foro cremata, non effugit. Aiunt iuuenē hunc narrare ſolitum, non quidem ita ſibi intellectum fuiſſe obfuſcatum, vt hominem ſe eſſe ignorarit; ita tamen fuiſſe deluſum, vt pro aſino ab omnibus haberi ſe crederet atque etiam ſentiret. Illud vnum ſolatio ſibi fuiſſe, quòd à magis atque veneficis & pro vero homine haberetur, & humano modo cum ipſis conuerſaretur, niſi quod loquēdi facultatem nullam haberet, impeditis à diabolo & ligatis ſermonis inſtrumētis. In territorio Argentinenſi tres feminæ nobiles, ſed magicarum artium peritæ, in felium forma ruſticū ligna cędentem aſsilierunt, qui defendens ſe grauiter feminas illas vulnerauit. Quam ob cauſſam quum in carcerē duceretur, non cum feminis ſed cū tribus felibus ſibi certamen fuiſſe dixit. ab his ita ſe impetitum, vt parum abfuerit quin vitam amiſerit. Hinc præſtigiæ diabolicæ à iudice deprehenſę. Quamuis autem dęmon efficere poſſit, vt humanum corpus vel ſub maioris vel ſub

Sagæ in feles.

mino-

minoris animalis figura appareat;non tamen existimandum est posse eum quidquam ad staturã addere vel detrahere; si quidem non plus potest quam natura. Quid ergo? Oculos quidem ita fascinat, vt quæ grandia parua, & quæ parua grandia videantur. Sensum enim oculorum atque instrumenta intrinseca deludit; sicut etiam nonnũquam ex naturalibus causis visus ita decipitur, vt vna res gemina, vel longe alia, tam quoad qualitatem quam quo ad quantitatẽ, quam reuera se habet, videatur. Id ipsum quoq; extrinsecus facit, interponẽdo inter ouclũ & rẽ visilẽ tale aliquod corpus quod aptum sit ad effectũ, quem vult, producẽdũ. Sic per cristallina illa perspicilia res grãdiores apparent, quã reuera sunt. Idẽ in aliȷs corporib. diaphanis siue tralucẽtibus, vt in aere vel aqua cõtingit, cùi numus vel quid aliud iniectum multo maius apparret quam reuera est. Hinc mathematici aiũt solẽ quãdo oritur, multo grandiorẽ videri quã si paullo altius supra horizõtẽ ascẽderit, vel in ipso meridie. Caussa est, quod aer terrę vicinus & crassus coporis oculis obiecti imaginẽ multo ampliorem ostendit; quod non facit aer sublimis, qui quanto cœlo est propior, tanto est purior. Eandem ob caussam lumina nocturna quanto sunt remotiora, tanto maiora apparent; ecõtra stellę quo lõgius à nobis absunt, tãto minores videntur. Sed ad metamorphoses nostras redeo. In Germania cauponariæ quædam veneficæ hospitibus. nescio quos cibos præbuisse scribuntur, quos qui comederant, statim in animalium tam magnorum quam paruorum figuras transibant. Venit in cauponam histrio, vescitur apposi-

Quomodo diabolus efficiat vt quid maius vel minus appareat.

Sol oriens cur maior videatur.

Mistrio in asinum mutatus.

tis. Statim sibi atque alijs asinus videtur; sed qui multum è pristino viuendi more leporis adhuc retineret. Accedit emtor, licitatur; emit care: sed à veneficis monetur, si iumentum perdere nollet, à flumine prohiberet. Quod quum emtor neglexisset, & bonum asinum in piscinam aquatum duxisset: videt repente è quadrupede hominem factum, ingenti cum omnium admiratione. Eodem modo Apuleius, nisi mera sit fabula, à Larissæa illa maga in asinum conuersus credi potest; qui diu olim clitellas gestasse dicitur, humanis quidem viribus maiores, faciles tamen, dæmone adiutore. Sic enim Augustinus: *Phātasticum autem illud velut corporatum in alicuius animalis effigie appareat sensibus alienis, talisque etiam sibi homo esse videatur, sicut talis sibi videri posset in somnis portare onera, quæ onera si vera sūt corpora, portātur à dæmonibus, vt illudatur hominib. partim vera corpora onerū, partim iumentorū falsa cernentibus.* Idem Augustinus eodē libro in Italia stabularias fuisse ait, quæ caseo viatoribus ad vescendū dato, in iumenta eos, maxime asinos, conuerterint: quorum opera aliquamdiu in portandis oneribus vsæ, ad pristinam deinde eos reduxerint formam. Bedburgi, Vbiorum oppidulo, Petrus quidam Stumfius vltimo supplicio non multos ante annos affectus fuit, eò quod cum dæmone succuba plus quatuor lustris cōsueslet, ab hac donatus fuit lata quadam zona, qua quū cingebatur, & sibi & alijs in lupum verti videbatur. Hoc schemate ter quinq; pueros iugularat, eorūque comederat cerebellum: duas nurus suas deuorare conatus fuerat; propriam filiam & commatrem

Apuleij asinus aureus

D. August. lib. 10. De ciuit Dei, cap. 18.

Stabulariæ veneficæ.

Petrus Stūfius magus.

suam

ſuam vxorum habuerat loco, aliaque horrenda perpetrarat, vt ex Actis iudiciarijs cõſtat. De his transformationibus mira ſunt quæ Olaus Magnus memoriæ prodita reliquit: in Liuonia ſcilicet Pruſsia, & Lituania maiora damna iumentis ac pecoribus à lycanthropis quam à veris lupis inferri. In feſto Natiuitatis Chriſti ſub noctem, inquit, ſtatuto in loco, quem inter ſe determinatum habent, magna luporum ex hominibus diuerſis in locis habitantibus conuerſorum copia congregatur, quæ poſtea eadem nocte mira ferocia quũ in genus humanum, tum in cetera animalia quæ feram naturam non habent, ſæuit, vt maius detrimentum ab his regionis inhabitatores quam vmquam à veris & naturalibus accipiant lupis. Nam & ædificia hominum in ſyluis habitantium mira cum atrocitate oppugnant, ipſasque fores effringere conantur, quo tam homines quam reliqua animantia ibidem manentia conſumant. Cellas cereuiſiarum ingrediuntur, ac illic aliquot cereuiſiæ aut mulſi dolia epotant, ipſaque vaſa vacua in medio cellarum, vnum ſuper aliud eleuando collocant: in quo à natiuis aut genuinis lupis diſcrepant. Locum vero vbi forſan illa nocte quieuerunt, earum terrarum incolæ fatidicum arbitrantur: quia ſi alicui in eo quid aduerſi contigerit, veluti ſi vehiculum euertatur, & vector in niuem effundatur, plane ſibi perſuaſum habent, eũ iſto anno moriturum, quemadmodum id à multis annis per experientiam explorarunt. Intra Lituaniam, Samogitiam & Curoniam eſt paries quidam ex quodam caſtello diruto reliquus. ad hunc certo anni tempore aliquot milia eorum conueniunt,

Olaus Magnus lib. 18. cap. 45.

Lycanthroporum ſeptẽtrionalium inſolentia.

niunt; vt vniuscuiusque agilitatem in saltando explorent. qui hunc parietem transilire nequiuerint vti obesioribus fere euenit, flagellis ab eorum præfectis cæduntur. Denique constanter asseritur, inter hanc multitudinem etiam istius terræ magnates atque ex prima nobilitate viros versari. Hæc Olaus, addens hanc metamorphoseos rationem, ipsi naturæ maxime contrariam, à quodam veneficij huius perito per poculum cereuisię propinando (dummodo is qui huic illicito consortio nomen dare vult, illud acceptet) certis verbis adhibitis dari: illum postea quando & quoties consultum videatur, hominis ideam, in cellam aut abditam syluam se conferendo, in lupi formam transformare, denique hanc iuxta placitum post aliquot tempus rursus deponere, ac pristinam formam reassumere posse. Cuius rei quædam subiungit exempla. Ac primum, quum nobilis quidam, inquit, longam per syluam iter faceret, aliquot seruilis condiionis rusticos, huius veneficij haud ignaros (quales plerumque istis in oris reperiuutur) secum ducebat. dies ad vesperam tendebat; tum etiam in sylua pernoctãdum erat, quia in proximo nullum hospitium. denique fame ac penuria premebantur. Tandem vnus eorum è re nata proponit consilium. iubet ceteros quietos se continere, neque vllum tumultum, si quid viderent, excitare. se à longinquo gregem ouium pascentem conspicere: curaturum, vt absque magnis laboribus vnam ex his ad cœnam haberent, assandam. Statim deinde in opacam syluam, ne ab aliquo cerneretur, se confert, ibiq; formã hominis in lupum transfigurat. Postea in ouiũ gregem

Modus lycanthropiæ apud septẽtrionales.

Exempla lycanthroporum.

gregẽ magno impetu irruit,& vnã ex eis abripit: quam aliquanto poſt in lupi forma ad currum defert. Socij autẽ huius prędę conſcij talẽ grato animo ſuſcipiunt,&in curru clã abſcondunt;qui vero in lupũ ſe transformauerat,ad ſyluam reuertitur humanamque formam rurſus aſſumit. Aliud deinde ſubiungit : In Liuonia, inquiens, contigit inter nobilis cuiuſdã coniugem atque ſeruũ,vt altercarẽtur,homines in lupos mutari haud poſſe. Negabat mulier;tũ ſeruus prorũpit; extẽplo ſe eius rei velle exemplũ oſtendere,dũmodo ſibi per herã liceret. Qua permittente,cellã ſolus ingreditur;vnde paulo poſt lupi forma egrediẽs,à canib. per agrum ad ſyluam fugatur,qui ei oculum, etſi ſatis acriter ſe defendebat,eruerunt:poſtera autẽ die vnoculus ad dominã redit. Dux Pruſsiæ denique tali veneficio parum fidei adhibẽs, quendam eius expertum vinculis conſtrictum coegit, vt in lupũ ſe transformaret: quod ita factum eſt.hunc tamen,ne tanta impietas maneret impunita,igne poſtea cõburi mandauit. Scribit Plinius ex Euarto Græco ſcriptore non ignobili, in Arcadia quotãnis vnum ex Antei familia ad lacũ aliquem ab incolis deduci:qui, appenſis ad quercum veſtibus, mox lacum prædictũ traijciat,& in loca ſolitaria ſe cõferat,vbi ſtatim in lupũ transformatus cum ceteris lupis per ſyluas vagetur,abſtineat tamẽ ab humana carne. Poſt nouẽ annos,tranſmiſſo iterũ lacu,priſtina hominis reaſſumta forma, domũ reuerti. Petrus Damianus auctor eſt,in via publ. qua Romã itur duas vetulas tabernarias habitaſſe,quę neſcio quo liquore in potũ dato,viatores in lupos aliaq; animalia cõuerterint. S. Anton. Florentinus Archie-

Arcades lycãthropi.

Puella in equam conuersa.

Archiepiſcopus de præſtigiatoria hac metamorphoſi loquens, exemplum puellæ cuiuſdam, quæ in honeſtę amantis cupiditati conſentire nolens, Iudæi cuiuſdam magi artibus, ſic petente iuuene, in equam fuerit transformata. At non potuit diabolus imponere B. Macario, qui puellam ad ſe adductam ita vti erat in hominis forma non equæ, vt ceteri, conſpexit, & faſcino liberauit; id inde ei accidiſſe dicens, quod etſi corpore puella caſta eſſet, diuinarum tamen rerum non eam quam par eſt, curam habuiſſet. Quod ſi omnia quæ paſsim apud fide dignos auctores reperiuntur, exempla huc congerere liberet, multas equidem paginas implere poſſem. Nunc illud aperiamus, quid diabolus in transformationibus eiuſmodi ſpectet, & quibus prçſtigijs vtatur. Et primum, quia, vt ait Syneſius, *calamitates mortalium conuiuia ſunt malorum dæmonum*, præterquam quod magos hac ratione ſæpe quoad corpus atq; animam perdunt, etiam ceteris damna per eos dare ſtudent, occiſis ſcilicet non gregibus tantum & armentis, ſed hominibus quoque, infantibus & ſeruis. Lupi vero potiſsimum forma illis placet, quia Stygij ipſi ſunt lupi, animarumque deuoratores; & quia animal hoc agno, in quo Chriſtus figuratus, infeſtiſsimum. Nec vero præſtigiatorio tantum quodam modo humana corpora in varias animalium formas tranſmutare dæmones videntur, ſed ſenſus quorũdam interdum etiam tam alto veterno oppreſſos tenent, ac phantaſiam ita faſcinant, vt vere ſibi in animalia transformati, eaque quæ ſolent illa portandis oneribus, aliaque eiuſmodi, peragere ſibi videantur. At ſolet tunc diabolus a-

Cur diabolus & magi lupi forma vtantur.

Vulnera animalib. illata, quomodo homini inferãtur

liud

liud corpus substituere,& illis absentibus,& alicubi in loco abdito soporatis,ipse assumto equi, asini aut lupi corpore,vel ex aere formato,& sibi circumdato, ista gerit, quæ putant homines ab illo misero absente & dormiente patrata.Necvero mirum,si postea, etiãsi verum corpus absfuit, vere illi inueniantur saucij illis membris humanis quæ in ferino corpore ictum exceperant.Diabolus enim in absentium corpore eam partem consauciat, quam scit in ferino corpore sauciatã fuisse:quod facile ei,ob immensam, supra ostensam velocitatem.Notabile est quod apud D. Augustinum libro XVIII.De ciuit.Dei scriptũ exstat exemplum.*Quidam*.inquit,*nomine Præstantius patri suo contigisse indicabat,vt venenum illud per caseum in domo sua sumeret, & iaceret in lecto suo quasi dormiens, qui tamen nullo modo poterat excitari. Post aliquot autem dies eum velut euigilasse dicebat, & quasi somnia enarrasse quæ passus est,caballum scilicet se factum,annonam inter alia iumenta baiulasse militibus. Quod ita vt narrauit factum fuisse compertum est,quæ tamen ei sua somnia videbantur.* Volunt nonnulli aliquando diabolum hominibus ferarum huiusmodi veras exuuias aptissime circumdare, ita vt vera animalia videantur,non ficta:sed verius mihi videtur hanc omnem illusionem fieri ex aeris dispositione, condensatione scilicet vel restrictione, eodem plane modo quo idem diabolus hominibus sub varijs figuris spectandum se nonnunquam exhibet,sensibus nostris variè illudens.Quin etiam sępe lignum aliquod aut stirpem, aut tale aliquid inanimatum ita vestit,atque ita huc illuc mouet,

August. lib. 18. De ciui. Dei,cap.18.

Diabolus exuuias ferarum hominibus circumdat.

vtviuum animal videatur. Sic famosus ille magus Neburgensis nobili cuidam equum magni admodum vendidit, monens, ne in flumen aut aquam ageret. Emtor aliquid mirum subesse ratus, spreto consilio, cum equo proximum flumen ingreditur; tum statim non equo sed fœni fasciculo insidere se non sine periculo animaduertit. Ita alius quis porcos vendere solebat, quibus in flumen actis, non porci, sed lignorum aut graminis fasces fluitantes conspiciebantur. Sed de his metamorphosibus satis: nunc illud disquiramus an magicis artibus opera dæmonum sexus mutari queat. De hac transmutatione multa apud veteres scripta reperiuntur, rara atque admiranda: apud quos eadem semper portento atque ostentui habita fuit. Sic enim Plinius: *Ex feminis,* inquit, *mutari in mares non est fabulosum. Inuenimus in Annalibus, P. Licinio Crasso, C. Cassio Longino Coss. Cassini puerum factum ex virgine sub parentibus, iussuque haruspicum deportatum in insulam desertam. Licinius Mutianus prodidit visum à se Argis Arescontem, cui nomen Arescusæ fuisset. nupsisse etiam: mox barbam & virilitatem prouenisse, vxoremque duxisse. Eiusdem sortis & Smyrnæ puerum à se visum. Ipse in Africa vidi mutatum in marem nuptiarum die L. Cossitium ciuem Tysdritanum, viuebatque quum proderem hæc.* Hæc ille, quę A. Gellius non citat tantum, sed etiam confirmat. Phlegon tradit, virginem Smyrnæ natam Philotim nomine, quum matura viro nuptum tradita esset à parentibus, masculino enato membro in virum abiisse. Quin etiam Laodiceæ, quæ est in Syria, mulierem Aetetam nomine, etiamnum cum marito degentem, è femina virum

De sexus mutatione

Plin. lib. 7. Nat. hist. cap. 4.

Li. 9. Noct. Att. ca. 4.

Phlegon li. 2. De mirabilibus & longæu.

rum extitisse, cui nomen Aeteto, deinde fuerit, præside Athenis Macrino, Romæ L. Lamia, & AEliano Vetere Coss. Fulgosus simili de re hæc scribit: *Neapoli regnante Ferdinando primo, quum Ludouicus Guarna Salernitanus ciuis quinque filias suscepisset, quarum natu maioribus duabus alteri Franciscæ, Carolæ alteri erat nomen, posteaquam ad quintumdecimũ annũ peruenerunt, ambabus genitalia membra in marium morem eruperunt; mutatoque habitu pro maribus habiti sunt, Franciscus & Carolus nuncupati. Item Ebuli sub eodem rege puella, quæ iam quatuor annos viro promissa sponsa habuerat nomen, qua nocte primum viro tradita cum eo cubuit, siue ex confricatione, siue ob aliam causam, quæ ignota sit, effractis membranis, quæ vt mulier videretur efficiebant, virilia membra prodierunt, domumque reuersa dotem in iudicio repetiuit, in virorum numero postea habita.* Amatus Lusitanus testatur, in oppido Ezgueyra Lusitaniæ, distante à Conimbrica nouem leucis, vixisse quẽdam virum nobilem, cui filia erat nominę Maria Pacheca: quę quum eius iam ætatis esse inciperet qua feminis menstrui fluores inchoantur, loco liquidi humoris, erupit ei è locis (si intus absconditum latuerat) vel aliter natum foras prodijt virile membrum; sicque ex puella subito adolescens ephebus apparuit. cum sexu vestitum virilem & nomen quoque assumsit Manuelis Pacheci: nauim conscendit, in Indiam profectus, rebus fortiter gestis strennui militis existimationem opesque magnas comparauit. in patriam reuersus, vxorem nobilem duxit. liberorũ apud Amatum nulla est mentio, sed ait, illum imberbem permansisse, fa-

Francisc. & Carolæ Guarnæ in viros. Fulgos. lib. 1. Exemp. cap. 6.

Amatus Lus. Cent. 2. cur. 39.

Manuel Pachecus vir è femina.

Torquemada Dial.1.

cie in femineam declinante. Antonius Torquemada ait, se ab amico viro magnæ auctoritatis & fidei pleno accepisse, non procul ab vrbe Beneuétana Hispaniæ, vxorem rustici cuiusdam fortunæ mediæ, quę quod sterilis esset, minus à marito benigne habebatur, pertęsam malę tractationis, quadam nocte aufugisse, sumto vestitu famuli domestici. sic ornata, virumque mentita varijs in locis opera seruili vitam sustentauit. post aliquod tempus, siue quod calor in ea naturalis tã efficax fuerit, siue quod imaginatio, nata & confirmata continuo habitu & ministerio virili, eam efficacitatẽ nacta sit; certe ipsa se in virum mutatam deprehendit. Statuit ergo quę diu fuerat vxor, maritum agere. feminam sibi matrimonio copulat. diu res latuit, illo non audente cuiquam rem narrare; donec quidam ei prius optime notus, cernens tam similem esse facie vxori profugæ rustici illius, interrogauit num forte frater esset talis mulieris: cui rem omnem, vti cõtigerat, narrauit. Complura alia huiusmodi exempla apud historicos exstãt plena admirationis. Etsi vero caussæ huius commutationis in occulto latent; ex medicis tamen multi naturalem eam fatentur. Naturã enim semper moliri quod perfectius est, mulierem vero imperfectum esse virum. menstruis retentis diutius, vocem fieri robustiorem, cutem pilo vestiri, reliquum corporis habitum roborari; nec aliud ad hanc transmutationem deesse, quam vt quæ sunt intus vasa seminaria, foris appareant, & id quod myrtos siue nympha dicitur, sumto incremento, & pingui velamine, cui inuoluitur, effracto, protrudatur in id cui persimile antea, sed inuolutum fuerat.

Rustica in virum.

An femina in virũ alie possit.

Hippoc. lib. 6. pa 8. Phaetusa vir factus.

fuerat. Hippocrates testatur, Abderis Phaetusam vxorem Pithei, aliquot mensibus cessante fluxu menstruorum, cunctis in membris magnos perpessam dolores, corporis habitu in virum mutatam: idemque apud Thasios accidisse Anamisiæ vxori Gorgippi. Titus Liuius de Spoletana muliere idem refert, belli Punici II. tempore. Vero tamen similius est non tam has ex feminis ita viros factas vt feminæ esse desierint, quam ad femineum sexum masculinum accessisse, vt androgyni efficerentur, sexu tamen hoc posteriore præualente, pro viris habitas. Argumento illud est, quod de liberis eiusmodi hominum altum fere apud omnes auctores est silentium, quodque, ijsdem testibus, plerique omnes & vultum femineum retinuerunt, & imberbes permanserunt: quæ indicia sunt non perfectæ virilitatis. Quod si tamen vera eiusmodi atque integra metamorphosis facta est, non quidem negandum videtur naturę vi illam factam, potest tamen eamdem quoque efficere vaferrimus ille panurgus. Nam præstigijs suis diabolus virilitatem hominum ita tegere atque abscondere potest, vt plane ablata videatur: idq; ie facit interdum, apposita aut superinducta carnea massa, aut manifesto sensibus tactus & visus illudit, quod ei perfacile, nec in externos tantum, sed internos quoque sensus, ita vt quod visibile, existimetur inuisibile, frigidum calidum, tenerum durum, dulce amarum; & sic in ceteris. Narrant Henricus Institor & Iacobus Sprangerus Inquisitores, Rauenspurgi iuuenem aliquamdiu iuuen-

Anamisia.

Dæmon quomodo virilitatē auferat.

Iuuenis virilitas priuatus.

culam veneficijs operam dantem adamasse, tandem vero reliquisse. Dolens illa, iuuenem virilibus (vti videbatur) priuat. nec enim quidquam aliud ibi loci quam informis massa carnea apparebat. Fors in œnopolio quodam mulieres aliquot notas nactus iuuenis, calamitatem suam eis exponit, & consilium petit. Statim omnes maleficium esse diabolicum aiunt, suadentque vt puellam illam vi ad soluẽdum ligamen cogat. Iuuenis noctu domum maleficæ se confert, ac puellam primum rogat vt maleficio remedium ostendere velit. Neganti quidquã sibi de causa constare, remediũque neganti iuuenis collum inuadit, statimque suffocaturum se eam minatur; nisi quam primum maleficio, cuius ipsa architectatrix, remedium depromeret. Ita territa muliercula, vitamque stipulata, partes maleficiatas solo manus contactu sanauit. Sic alius quidam, vt ijdem scribunt, Vormatiæ diu cum venefica conuersatus, digressus inde virilia sibi ablata putauit. Socius cui hoc conquestus fuerat, suasit vt Vormatiam rediret, & blanditijs ac precibus ab amasia venefica virilitatem, vel potius ligaminis solutionem impetraret. Eo profectus iuuenis, voti compos est factus, maleficioque liberatus. Atque hæc quidem feminæ in virum metamorphosis multis non impossibilis videtur, vt tamen de viro femina fiat, fieri non posse existimant: quamuis non pauca eius quoq; rei apud scriptores extent exempla, ipso quoque D. Augustino libro III. De ciuitate Dei, teste. Longe enim alia heic est ratio, vt Ludouicus Viues in Commẽtarijs super prędictum Augustini librum scribit in hæc verba: *Et profecto consideranti mihi ratio-*

Maleficiũ amatoriũ.

An è viro femina possit fieri.

uationem sexuum, difficile videtur ex mare fieri feminam contra fieri, non item. Nam retrahere naturam virile membrum intrinsecus, facereque ex eo locos femineos difficillimum est: expellere vero locos foras penisque in modum efformare, et si rarum, fieri tamen potest facilius quam credatur. Quare Tiresię illa, ob duos serpentes coniunctos baculo percussos in feminam mutati, fabula potius est quam historia. Ausonij quoque epigramma, quo ex puello puellam, & ex pauo pauam factam ait, parum ab eadem vanitate abesse videtur. Quod sic se habet:

Tiresiæ metamorphosis ficta.

Femineam in speciem conuertit masculus ales,
Pauaque de pauo constitit ante oculos.
Nec satis antiquum, quod Campano in Beneuento
Vnus ephoeborum virgo repente fuit.

Auson. lib. 1. Epigr.

Neroni quidem in emasculando atque in feminam transformando Sporo conatus irritus fuit. Idem quum Heliogabalus conuocatis medicis in seipso tentasset, vt Venerem vtramque experiretur, sic ab eis tractatus fuit, vt nec mas amplius nec femina esset, dignam scilicet tam turpi ac diabolico conatu mercedem consequutus.

Sporus.

Heliogabalus.

An magi artibus suis efficere poßint, vt bestiæ vel res inanimatæ loquantur; item vt homo non sentiat, vel vt longißimo tempore dormiat, aut inediam perferat.

CAPVT VI.

Deus quomodo per animalia & inanimata loquatur.

AGNVS ille Naturæ parens atque Vniuersitatis auctor facit nonnumquam, vt quibus loquẽdi vis naturalis inest nulla, ea tamen loquantur. Quin Deus id efficere possit, dubitandum non est: quum ipse omnia quæ ad loquelam requiruntur, dentes, linguam, fauces, palatum, spiritum, aliaque instrumenta fabricatus sit. Et vt ceteris animantibus idem sonum inarticulatũ, garritum auibus, mugitum bubus, hinnitum equis, latratum canibus, vlulatum lupis, largitus est; ita soli homini vt rationis, ita orationis articulatæ & distinctæ vsum concessit. Et Deus quidem ipse diuersis modis homines est alloquutus, per rubum, per ignem, per nubem, per sibilum, per turbinem, è propitiatorio, è cœlo, per Vrim & Thummim, aliisque modis. Idem turrim Babylonicam ædificantium linguas confudit: idem Apostolis ad deprædicanda sua magnalia, variarum linguarum donum misit: idem etiam asinæ Balaami os aperuit. quo pacto autem

Exod. 25. Nu. 7. & 14. Exod. 40. 2. Esdr. 9. Exod. 3. Deut. 4 5. Exo. 19. 20 3. Reg 19. Nume. 22. Genes. 11. Act.

autem id Deus efficiat, ipse nouit: exempla certe non desunt. In persequutione Vandalica martyres etiam radicitus abscissis linguis loquutos Iustinianus Imperator testatur inquiens: *Vidimus venerabiles viros, qui abscissis radicitus linguis, pœnas suas miserabiliter loquebantur.* Mirabile est in primis quod Bonfinius scribit *Anno circiter tertio, inquit post cladem ad Nicopolim Sigismundo Imp. à Turcis acceptam, quum multi in eum campum descenderent, emissam inter ossa vocem subinde audiuerunt Iesu Christi saluatoris & Mariæ virginis nomina intonantem, loquaxque inter cadauera caput inuentum: quod vbi homines sibi adesse nouit, Quid tam, inquit, stupidi heic statis viri? Christianus ego sum, inexpiatus, inconfessus in hoc bello occubui Maria mater me æterni supplicii reum esse non patitur. hæc me adhuc linguæ compotem seruauit, vt delicta fateri & animum sacris Apostolicis lustrare queam, proinde sacerdotem qui confessionem audiat, & me expiatum reddat, accersite quæso. Rogatus quo tantum à Virgine beneficium promeruisset, respondit, sibi peculiarem fuisse in eam in vita deuotionem, & septena eius festa quotannis reuerendissime celebrasse, religiosisque ieiuniis, pane duntaxat & aqua, decorasse. Quare accersito è pago proximo sacerdote, confessionem rite transegit, & impetrata erratorum omnium remissione, acceptaque nouissima lustratione, repente conticuit perpetuoque quieuit.* Hæc Bonfinius. Simia quidem Dei diabolus similia Dei permissu, idemque sæpe conatus est, & adhuc fortasse conatur, ad diuinam vindictam, prouidentiamque manifestandam.

l. 1. C de. sti. Pr. f. af.

Bonfinius li. 3. Hung. hi. decad. 3.

Diabolus dei simia.

Sic in primis adhuc mũdi incunabulis per serpentem primam nostram matrem alloquutus atque exhortatus est, vt fructibus arboris scientiæ boni ac mali vesceretur. Quod quidem miraculum nõ fuit, sed vis quædam maligni spiritus miraculosa.

Modi quib. spiritus loquuntur. Theologi duobus modis diabolum cum hominibus loqui posse tradunt. Vno quidem modo sine voce, quæ lingua aut alijs sermonis instrumentis exprimatur: altero, cum voce, & in corpore assũto. Primo modo sine voce scilicet & corpore nobiscum loquuntur angeli, applicantes se ad phantasiam nostram, cui quod volunt, vtpote incorporei, immittunt, ibique voces eas effingunt quæ ad iram, luxuriam, superbiam, aut aliud vitium incitent, ita tamen vt foris nullus sonus percipiatur: eodem fere modo quo nos longe distantes alta voce inclamamus, propinquis vero in aurem aliquid insusurramus quod etiam proxime adstans percipere non possit. Quod si is qui in aurem aliquid alteri immurmurat phantasiæ eiusdem aut spiritui vnire se posset; nulla equidem voce opus haberet, sed sensa solis verbis conceptis & in animo formatis communicare posset. Atque hoc modo spiritus illi & beatæ mentes solius intellectus beneficio, intrinseco vtũtur discursu. Altero modo nobiscum interdum loquitur spiritus, voce articulata & distincta. Quamuis enim dentibus, labijs, pulmonibus alijsque sermonis instrumentis careat; potest tamen aerem ita percutere vt sonũ edat, quem articulate prout vult distinctum, auribus immittit eius quĩcum loquitur. Et quamuis proprie loquendo hæc vox non sit, sonus tamen est voci similis, & facilis intellectu. Est enim vox

nihil aliud quam ſonus aeris repercuſsi, aptis inſtrumẽtis efformatus,& rationis arbitrio diſtinctus. Aerem quidem virga aut ſcutica percuſſum varios audimus edere ſonos, graues, acutos, pro inſtrumenti quo percuſsio fit,modulo,& violentia percutientis. Sonus hic in aere receptus ſpecies ſuas multiplicat, vſque dum ad aurem ſentientis perueniat: qui ſi à mente rationali certa proportione in grauem,acutum, vehementem, planum,tardum & velocem diſtinguatur, à voce humana non multũ diſcrepabit. Hoc quidem modo diabolus in corpore aſſumto, & ſpecie viſibili cum hominibus loqui ſolet. Sic Orphei caput, ſi Philoſtrato credimus,Cyro Perſarum regi prædixit,eum quoque à muliere necandum:ſic caput ſacerdotis cuiuſdam Iouialis, teſte Ariſtotele, Cercydam homicidam indicauit. Phlegon Trallianus ſcribit,quo tempore Acilius Glabrio conſul vicit Antiochum regem Aſiæ, deterritos Romanos oraculis ne amplius inuaderent Aſiam,& Publij ducis Romanorum caput,relictum à lupo qui corpus deuorauerat,vt ipſe prædixerat, furore diuino vt putatur percitus,cecinisse longo ſermone aduenturam cladem Romanis. Simili arte dæmonis ſimulatæ fuerunt voces, quas geminæ columbæ Dodones loquaces, item quercus Dodonea edebant, vt Sophocles & Lucianus teſtantur. Apollonium Tyaneum ab vlmo Gymnoſophiſtarum ſalutatum,Philoſtratus ſcribit. Pythagoram à Cauſo fluuio his verbis compellatum, *Salue Pythagora*,Porphyrius auctor eſt. Valerio Poplicola Coſ.bellum cum Veientibus &Hetruſcis gerente,ingens repente vox, ambiguo adhuc

Vox quid.

Orphei caput.

Caput Pub. Acily.

Dodonea columba & quercus. Vlmus & fluuius loquuti.

Val. Max: lib.1.cap.8.

prœlij euentu, è proxima ſylua Arſia, ore ſyluani in hunc pænè modum miſſa traditur, Vno plus Hetruſci cadent: Romanus exercitus victor abibit. Miram dicti fidem digeſta numero cadauera exhibuere: vt Valerius Maximus affirmat. Similili modo Fortunæ muliebris ſtatuā in via Latina; infantē ſemeſtrē in foro boario, quin etiam Bouem Romæ locutum eſſe, idem Valerius teſtis eſt. Memnonis ſimulacrum, ſolis orientis radiis percuſſum, humanas voces edere ſolitum, veteres hiſtorici prodiderunt. Voce humana Simonis Magi canis vſus eſt. vt ex Clemente & Glyca patet. Atque hæc quidem è plurimis exemplis ſufficiant: ex quibus illud intelligitur, tam per animantia quam inanima Spiritus nonumquam loquutos. Inde alia quæſtio dependet, vtrum beſtiæ aliqua ratione ſint præditæ: quod quidem è veteribus non pauci affirmarunt, moti credo animalium quorumdam ſollertia, vt vigilantia galli, vulpis aſtutia, diligentia formicæ, apium obedientia, multiſque aliis quæ ſine vſu rationis & prudentia fieri non poſſe videntur. Empedocles dixit, omnia animantia & plantas mentem & prouidentiam habere. Plutarchus duobus ex profeſſo libris idem adſtruere conatus eſt, vno: *Quod bruta vtantur ratione*: altero; *Vtra animantia plus rationis habeant, aquatilia an terreſtria.* Idem ſenſerunt Democritus, Leucippus, Parmenides, Porphyrius: quorum hic ſcribit ſua ætate de Apollonio Tyaneo dici ſolitum, illum quum audiſſet hirundinem (Eunapius melius, paſſerem) cum multis vociferantem, ſodalibus ſuis quos ſecum habebat expoſuiſſe, indicare eam ceteris

Memnon's ſimulacrū.

Bruta an ratione & diſcurſu prædita.

ceteris, asellum onustum frumento ante vrbem cecidisse, frumentumque effusum. Sed profecto hæc non ridicula tantum sunt, sed etiam incredibilia. Illud quidem verum est, quoad affectus illos corporis & motiones belluini appetitus, bestias se inuicem intelligere, horumque notitiam posse diuturna obseruatione ab hominibus deprehendi. Et forsan posset ea dæmon, qui hæc habet perspectissima, magos quoque docere: falsum tamen est, animalia ratione & discursu vti. Si enim ratione ducerentur, ex electione operarentur: si electionē adhiberēt, nō semper omnia eiusdem speciei animalia vbique eodem modo, vti faciunt, operarentur. Nec discursu prædita dici possunt; nisi ea & axiomata vniuersalia scire, & virtutes consequi, adeoque peccare & mereri posse dicere velimus. Quare etsi in brutis quiddam solertiæ sit quod rationem & prudentiam discursumque imitetur; recte tamen cum Theologorum schola concludimus, Brutis rationem discursum, prouidentiam (proprie dictam) vel sapientiam tribuere, & rectæ philosophiæ & fidei repugnare. Hæc est sententia D. Thomæ, Gregorij, Arnobij, Gersonis, Alberti Magni, Toleti; quam etiam multi è philosophis tenuerunt, inprimis Aristoteles, qui nihil plus illis tribuit quā vestigia animi humani & prudentiæ imaginem. Alia est quæstio, an possint dæmones facere, vt homo non sentiat, aut longissimo tempore dormiat: id quod non raro in tortura & quæstionibus contigisse & adhuc contingere certum est atque indubitatū. Et ad hoc quidem alij vtuntur inunctionibus & pharmacis naturalibus, con-

De iis qui non senciūt aut diutissime dormiunt.

confectis ex opio, ſolano, & ſimilibus, quibus humores turbantur, ſopor profundus inducitur, neruorum origines obſtruuntur, ſenſus ſtupeſcit, ſenſatioque impeditur. Alij vim hanc habent ex pacto diabolico, vtentes periaptis ex oſcillis, vel cineribus, aut vnguine infantulorum ante baptiſmum necatorum; vel deglutito apum rege, vel corpori alligatis membranulis certo characterum genere inſignitis, aut etiam malo demurmurato carmine: quorum omnium exempla ſuppeditant qui de reorum tortura & quæſtionibus ſcripſerunt, in primis Grillandus, Paris de Puteo, Hippolytus de Marſilijs, alij. Ex Auguſtino ſupra de Præſtantij patre exemplum recitauimus: itemque de ecſtaſi Finnorum è longinquis regionibus noua nunciantium ex Olao Magno. Talis ſomnus fuit illius ruſtici, qui, vt Lilius teſtatur, in Germania totum autumnum & hyemem dormiendo emenſus eſt. *Epimenides.* Epimenides Cretenſis auiculam quærens, & meridiano æſtu ſpeluncam ingreſſus, ſopore graui victus, ſeptuaginta ſeptem, iuxta Pauſaniam, vel quadraginta ſeptem iuxta Eudemum, quieuit annos, & experrectus poſtea, ratus parumper tantum ſe indulſiſſe ſomno, ouiculam quærere perrexit. Quamquam autem narcoticis pharmacis, aliiſque cauſſis naturalibus ſomnus valde diuturnus conciliari poſſet: hic tamen Epimenideus dæmoni potius adſcribendus videtur. A meliori manu, per miraculum ſcilicet à Deo immiſſus, fuit ſeptem illorum fratrum Epheſinorum, qui ſeptem Dormientes appellati ſunt, & ſub Decio *Septem dormiẽtes.* Imperatore An. CCCCXLVII. acerbiſſima tormenta

menta ob Christianæ religionis professionem pertulerunt. Horum nomina fuerunt, Malchus, Maximilianus, Martinianus, Dionysius, Ioannes, Serapion, Constantinus: qui post quæstiones & tormenta in speluncam inclusi sunt, vbi precibus ad Deum fusis, ad quietem se composuerunt, & ducentos annos dormiendo exegerunt. Quibus finitis, diuino nutu ac voluntate ostium prædictæ speluncæ, Decij iussu olim accurate obstructum, apertum fuit, septemque illi excitati, & egresi, nouamque rerum faciem mirati, tandem ad Theodosium Imperatorem ad ducti sunt, in cuius conspectu mortuorum resurrectioni, quæ tum à malis quibusdam Christianis in dubium vocata fuerat, validissimum testimonium perhibuere. Simile quid scribit Paullus Diaconus, esse scilicet in extremis Germaniæ Aquilonaris confinibus ad maris litus sub excelsa rupe cauernam, in qua quinque homines dormientes conspiciantur, corporibus ac vestimentis omni ex parte integris atque incorruptis. Ex forma habitus pro Romanis haberi, putareque accolas fore vt quandoque è somno excitentur. Quemdam sceleratum olim spoliandis illis manus iniecisse; sed aridas retulisse. Olaus Magnus arbitratur eum in finem ibi eos à Deo quiescere iussos, vt experrecti olim, homines ad catholicam fidem reducant. Restat illud, de inedia diu perferenda: de quo dubium non est quin diabolus efficere posit, vt quis longo tempore sine cibo & potu vitam conseruet. Potest enim id naturaliter contingere. Hippocrates quidem negat vltra septimum diem naturaliter hominem cibo & po-

Inediā an homo diu perferre poßit.

& potu carere poſſe; ſed loquitur de ijs quibus ventriculus & ieiunum inteſtinum humore chiloſo vacant, in quem calor naturalis poſſit agere. Tum enim concreſcere ſolet illud inteſtinum: vnde fit vt homines emoriantur. Verum ſi è morbo aut aliqua alia cauſſa in corpore reſiduus ſit humor phlegmaticus, crudus, lentus & viſcoſus; vtitur calor naturalis illo pro alimento, atque ita vitam conſeruat donec totus humor ſit abſumptus. Id affirmat de puella quadam Spirenſi Gerardus Bucoldianus, medicus, vnus ex puellæ obſeruatoribus à Ferdinãdo Imperatore cõſtitutis: quæ quidẽ puella vltra quadriennium ex graui morbo ieiuna perſtitit, corpore inter ſatis valido, ſano, nec macilento, ſcabie tantum phlegmatica obſito. Alterius puellæ Anglicanæ, quæ viginti annos inediam atque inbibeſiam (vt Plautus loquitur) pertulerit, Rogerius Bacconus mentionem facit. Tempore Nicolai V. Pontificis Gallus quidam ſacerdos bienio toto à cibo & potu abſtinuit. Quod ſi hæc naturaliter fiunt; opera dæmonis quoque fieri poſſe quis neget? cui & humores alterare, & clam cibum ſubminiſtrare ac corpori indere non eſt difficile. Ab hoc ſine dubio proficiſcuntur Neſſeſogliorum apud Turcas ieiunia, quos multis diebus ieiunos perſtare, & ſuperſtitionibus ſuis vacare aiunt. Quod ſi verum eſt, diaboli ſane ope efficitur. Sed cauendum ne tam Saluatoris noſtri quã ſanctorum hominum ieiunia vel ad hanc claſſem referamus, vel naturalibus cauſſis aſſignemus, quæ à ſolius Dei omnipotente virtute profecta ſunt.

An

An dæmones poßint homini vitam prolongare. & senibus iuuentam reddere, aut mortuos resuscitare.

CAPVT VII.

VT qui defecta iam & decrepita grauatur ætate vires resumat & habitum nitoremque iuuenilem, cani tingantur alio colore, frigus in calorem, torpor in agilitatem, ceteraque redeant quæ senium abstulerat, an dæmon efficere possit, difficilis est quæstio, in qua illa mihi iudiciorum formula vtendum arbitror, Non liquere. Neque enim vlla vnquam herba, lapis aut medicina hactenus inuenta est quæ hoc efficere possit. Artefiũ quidẽ Cardanus & alij affirmat vixisse mille & viginti quinq; annos; & de Bacchi nutricib. reiuuenescẽtibus scripsit Aeschylus; de AEsone patre à Medea recocto prȩter alios Transformationũ auctor Naso: sed narratiões hȩ fabulosæ omnino mihi vidẽtur. Aliquid tamẽ, siue animal id sit, siue lapis, siue herba, siue minerale, siue gẽma, siue succus aliquis salutaris, à Deo creatũ esse, quo humidũ radicale restaurari, calor innatus refocillari, nimia illa senectutis ariditas tẽperari, & in vniuersũ natura hominis siue complexio, vt vocãt, ad pristinũ vigorẽ aliquo modo reduci, & in eo ad tẽpus aliquod cõseruari possit, ratio nulla est cur negemus. Priscos illos multas annorum cẽturias vixisse legimus. Adamũ quidẽ nongentos & triginta, Seth nongentos & duodecim, Enos nõgentos & quinq;, Cainum nongẽtos & de-

Artefius.

Bacchi nutrices.

Æson.

Vigor ætatis restitui potest.

& decem, Malaleel octingentos nonaginta quinque, Iared nongentos sexaginta duos, Enoch antequam viuus in cœlum transportatus est, trecentos sexaginta quinque, Mathusalem nongentos sexaginta nouem, Lamech Noæ pater septingentos septuaginta septem. At obijciat quispiam, fuisse quidem longæuos primos illos homines, prima illa & vegeta adhuc mundi iuuẽta; at post diluuium certam humanæ vitæ à Deo periodum definitam, quæ vltra centum & viginti annos prorogari nequeat, vt probatur Dei verbis: *Dixitque Deus, non permanebit Spiritus meus in homine in æternum, quia caro est: eruntque dies illius centum viginti annorum*. eamque ob caussam Mosen dixisse: *centum viginti annorum sum hodie: non possum vltra ingredi & egredi*. Sed obiectio hæc facile diluitur. Non enim ibi Deus de omnibus omnis æui hominibus loquutus est, sed de iis tãtum qui corruptissimo illo ante diluuium sæculo vixerunt, quibus hunc pœnitentiæ terminum præfiniuit. Ita locum hunc Chrysostomus & Hieronymus intelligunt, similiterque Augustinus libro xv. De ciuitate Dei. Nec Moses hoc dicit, vlterius se viuere non posse; sed tantum ætatis vitio imparem esse tantæ multitudinis gubernationi. Et vero constat hunc ipsum terminum multos post diluuium superasse. Abraham enim centesimum sexagesimum quintum ætatis annum excessit, Ismael centesimum trigesimum septimum, Isaac centesimum octuagesimum: aliique complures. Et posse vitam aliqua naturali creaturæ vitam non æternari quidem, sed prologari, patet ex illo quod de arbore siue ligno vitæ

Vitæ terminus quis & quantus.

Gen. 6.

Deut. 31.

Vita an prorogari possit.

vitæ in sacris litteris scriptum est; quod quidem lignum vitam esu suo in multarum etiam longissimarum nunc vitarum tempus, ad aliquot annorum milia producturum fuerat. Quare eiectis protoplastis, Deus paradisum muniit, ne Adam rursus ingrederetur, & de ligno vitæ sumens viueret in æternum. Sic enim textus loquitur: *Dixitque Deus, Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est, sciens bonum & malum. Nunc ergo ne forte mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum; emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis, vt operaretur terram de qua sumtus est. Eiecitque Adam, & collocauit ante paradisum voluptatis Cherubin, & flammeum gladium, atque versatilem, ad custodiendam viam ligni vitæ.* Quod autem Galenus ac ceteri medici docent, ipsaque etiam testatur experientia, vitam humanam humido radicali conseruari; hoc autem annorum multitudine consumi, atque etiam ipsa alimenti nutritione atteri, nec vlla arte aut natura refici posse, partim verum est, partim falsum. Humido enim vitam conseruari, ipsum etiam atteri indies concedendum sane est: at non sequitur, si medicis ratio humidum illud radicale restaurandi incognita sit, dæmoni quoque ignotam esse aut impossibilem. quam si nouit, potest quoque, nisi à Deo prohibeatur, in praxim deducere, & hac scientia vti. Aquilæ iuuentus renouatur; serpentes cum tenui sua leberide senectutem exuūt, & iuuentam induunt: cur ergo naturalia quædam remedia nequeant inueniri, quæ idem in homine præstare possint? Non tamen quisquam existimare debet, vt longæuam, ita

Humidum radicale an restaurari queat.

æternam fieri posse hominis vitam. Omnino tandem enim futurum est, vt post aliquot annorum cẽturias hominis natura ita flaccescat ac fatiscat, vt ad eam nullum satis efficax ad collabascentis corporeæ molis & naturæ prostratæ restaurationem, inueniri queat remedium. Sed iam vt exemplis hanc quam defendimus iuuentæ renouationem vel virium reparationem confirmemus, ordo postulat. Scribit Torquemada, An. M D X X X I. Tarenti fuisse centenarium senem capularem, qui canis in meliorem colorem mutatis, dentibus renatis, rugis abstersis, oculorum atque aurium ceterisque sensibus renouatis, è sene iuuenis prodierit, & quinquaginta post annos superuixerit. Simile quid in Castella vniuerso populo notissimũ obtigisse; idque à regionis præfecto diligenter exploratum. Indicarum rerum scriptor Petrus Masseius longa & certa narratione commemorat, cuidam Indo nobili trecentorum illorum & quadraginta, quibus vixit, annorum spacio, iuuentæ florem ter exaruisse, & ter refloruisse. Cardanus & Langius affirmant, in nouo illo mundo insulam repertam, Bonicam nomine, & in ea fontem, cuius aqua, nectare sane preciosior, pota senium in iuuẽtam mutet. Monuedrũ regni Valentini oppidum est: olim Saguntus. heic sua ætate scribit Valescus Tarentasius, fuisse monialium Abbatissam, cui iam silicernio, subito menstruis fluoribus renouatis, dentes renati, comæ denigratæ, rugæ & sulci cutis adæquati, mammæ pendulæ atque pannosæ ad instar virgunculæ rursum sororiarint. Nõ quidem ignoro quam incredibilia hæc plerisque videantur, sed illi hoc cogitent, rebus eiusmodi

Exempla reiuuenescentium.

Bonica insula.

eò tan-

eo tantum quod numquam ipse videris (etsi à rectæ philosophiæ ratione non abhorreant) fidem detrahere, singularis esse impudentię atque temeritatis. Quin Deus potius laudandus est in operibus suis, quæ tam multa sunt tamque mirabilia, vt eorũ rationes nullius hominis mẽs perscrutari aut numerum inire possit. Nec vero tantum vitæ longæuitatem nobis promisit Deus; sed eius quoque conseruationi studere nos iussit. Honora medicum, inquit Scriptura, propter necessitatem: quia altissimus creauit ęum. Quid, quod ipse D. N. Iesus Christus ait, sanos medico opus non habere, sed infirmos? Vnde intelligitur, posse medicos virtute rerum à Deo eum in finem creatarum & profligare morbos, & vitam homini, non tamen vltra terminum à Deo definitum, prolongare. Et quemadmodum nouis quibusdam morbis, qui incurabiles putabantur, noua reperta sunt remedia; ita posset quoque Deus rationem vitæ in longissimum producendæ manifestare, sed an facere id velit, merito ambigere licet. De mortuis vero, eos Dæmonum opera resuscitari non posse, certum est. Dei enim ordinatione in rebus creatis à perfecta priuatione ad habitum naturalem non datur regressus; neque potest verus homo alia ratione formari quam per viam generationis è mare & femina in vase idoneo. Quare anima semel à corpore separata numquã illud rursus subire aut cum eo coniungi potest, nisi vnius Dei iussu & potentia supernaturali. E quo liquet quam longe à vero deuiarit Bodinus & alij, qui magorum animas vere a corporibus separari, eaque relinquere, postea vero reduci ac restitui aiunt. Neque enim

Mortui an à dæmone resuscitari possint.

nim in magorum illa, cuius fidem nobis inter ceteros facit Olaus Magnus, ecstasi anima à corpore vere abest, sed tantum obstructis atque impeditis organis, officio suo fungi nequit: tumque interni sensus, phantasia maxime, à præstigiatore varijs modis deluditur & fascinatur. Quod si quãdoq; anima in corpus defuncti redijsse visa est; fuit hoc ludibrium dæmonis, ad id institutum, vt de animæ migratione hunc errorem mentibus imprimeret: Fabula igitur est Platonis illa narratio, Eren Armenium genere Pamphylium, quum inter cæsos in prœlio decem diebus iacuisset mortuus, domum relatum; secundo post die, quum esset imponendus rogo, reuixisse, ac prodigiosa quædam narrasse quæ illo tempore apud inferos vidisset. Similis fabula fuit de Hermotimo Clazomenio, & illa de Aristæa Proconnesio, quã narrãt Plinius & Plutarchus ex Herodoto, sæpe mortuum in vitam sæpe rediisse, & animam quoties vellet resumere potuisse, ita vt assistẽtes animã, cerui effigie, ex ore euolantẽ viderẽt. Idem sentiendum de militis dormientis ore egressa & iterum ingressa mustela alba: in quibus omnibus præstigias diabolicas intreçessisse credi debet. Naturali etiam ex caussa fieri potest, vt anima in occulto quasi lateat; accedente deinde calore rursus excitetur. Sic forsan cum Acilio Auiola res se habuit, qui & à medicis & à domesticis mortuus creditus, quum aliquandiu humi iacuisset, elatus, postquam ignis corpus eius corripuit, viuere se proclamauit auxiliumque pædagogi, qui solus ibi remanserat, inuocauit: sed in flammis circumdatus, fato subtrahi non potuit. Quod vero diximus, animas mortuorum in corpus

Ecstases magorum quales.

Eres Armenius.

Hermotimus Clazomenius.

Acilius Auiola. Val. Max. lib. 1. ca. 8.

pus vlla vi naturali reuocari non posse, non de hominis tantum anima, sed de brutorum quoque animabus intelligendum est. Ratio est; quia quum brutorum animæ è materiæ potentia educantur, etiam vna cum corporibus statim exstinguuntur. Negantur ergo apud Laertium magi, qui herbarum aliquot genera reperiri aiunt, quibus mortui resuscitentur. Iuba mentionem facit herbæ cuiusdam Arabicæ, cuius vi mortuus in vitam sit reuocatus. Xanthus historicus herba Bali dicta Tillonem nescio cui defuncto vitam redditam ait. More quoque suo agit Cornelius Agrippa, affirmans in vitam animalia reuocari posse, exemplo anguillarum, quæ ob aquæ defectum mortuæ, si in- [illegible] vas aceto plenum ponantur, & vulturis sanguine aspergantur, postea in limum defodiantur, intra paucos dies reuiuiscant: itemque exemplo pellicani, qui pullis exstinctis, effosso sibi pectore, & sanguine emisso, vitam reddat: & leunculorum, quos quidam rugitu & halitu parentum vitam recipere tradunt: & apum, quæ succo herbæ nepetæ (Dioscorides calaminthæ similem speciem, Plinius & Columella pulegium agreste nominant) in vitam reuocentur: & muscarum, quæ suffocatæ aut frigore enecatæ, dein cineribus suppositæ, mox vitam cum calore resumant. Quæ quidem omnia etsi magnos viros habent auctores atque astipulatores, fabulosa tamen sunt, immo perspicue falsa, si de vere mortuis intelligantur. In hoc casu memini puerum me quondam in muscis suffocatis, ac postea calido cineri appositis, experimentum fecisse, quæ quidem calore refocillatæ auolauerunt, sed ex quæ

An herbis mortui resuscitentur.

Muscæ quomodo reuiuiscant.

Redit interea domum archimagus: videt exsultantes super eam dæmones. vtitur solitis artibus. adsunt: vocati narrant rem, vti gesta. ille homicidæ mandat cadauer ingredi, & per forum, vbi ceteri studiosi solebant frequentius conuenire, aliquoties obambulare, tandemque corpus desērere. Spacium ille vnum & alterum per forum fecit; tum corpus concidit, diffugiente eo qui regebat. Creditum diu hunc subitanea correptũ morte concidisse; sed indicia suffocationis initio rem suspectam fecere; postea tempus omnia diuulgauit, & Agrippa quod pectore occuluerat venenũ in Lotharingiam profugus, cœpit euomere ac disseminare. Ranulphus narrat Comitem Richardum quadam nocte solum, orationis gratia, ingressum in templum, inuenisse ibi sandapilam, in qua mortui cadauer erat repositum. Dum autem Comes oraret, subito mortuus ille magno cum strepitu è feretro exsilijt, & extensis brachijs quasi in amplexum eius ruiturus, ad Comitem accessit. Quem quum Comes signum crucis fronti suæ imprimens frustra intensius vt recederet adiuraret, stricto gladio illũ dissecuit, & exinde statuit per totã terrã circa funera vigilias celebrari. Mirum quoque illud Plutarchi, apud quem Enarchus à medicis pro mortuo habitus & relictus non multo post visus est ad vitam redire. se dicebat vere resurrexisse, illosque dæmones qui eum vita eduxerant, grauiter ab ipsorum principe increpitos fuisse, quod eum pro Nicauda coriario, rapuissent, qui eodem die & hora febre correptus, quum in lecto iaceret, eo morbo decessit. Neque hac re contentus, ad testandam resurrectionem

Ranulp. li. 8. cap. 7. Mortuus erigit se.

Enarchus.

onem suam, Plutarcho qui tunc morbo laborabat, breui incolumem eum fore prædixit: quod & ita contigit. Hoc si verum est; voluit dæmon hanc fabulam ita agere, vt se vitæ ac mortis dominum venditaret. Admirabilius est quod Guagninus in descriptione Moscouiæ recenset. Populos scribit in Lucumoria regione Russiæ, habitantes, quotannis vicesima septima mensis Nouembris die, vt solent hirundines & ranæ, sic & ipsos præ frigoris brumalis magnitudine mori; postea redeunte vere, vigesima quarta Aprilis die denuo reuiuiscere. Addit, hos quum sibi mortẽ imminere sentiũt, merces suas certis in locis deponere, quas Grustensij & Serpononutzij vicini populi, suis mercibus interim æquiualentibus eodem loco relictis, auferunt. Illi reuiuiscentes eas merces, si iustæ videantur, pro suis accipiunt; sin minus, easdem repetunt. Vnde lites & bella sæpissime inter eos oriri dicuntur. Quod licet pro fabula idem scribens Herbersteinius habeat, & omnibus habendum videatur; si quis tamen verum esse contendat, huic dicemus præstigias esse diabolicas, aut hos glirium fratres esse qui ternos menses quotannis somno transigunt perpetuo, tamque alto vt a mortuis nihil differant. Neque enim vel incidentium murorum ruina, vel plagis excitari possunt; tantum si in aquam frigidam coniecti fuerint, sese rursus mouent, ac diffugiunt. Neque vsque adeo mirum est, posse hoc animalculum tamdiu sine cibo vitam ac spiritum retinere: siquidem pinguedo illius in meatus vitæ a frigore includitur ac constringitur, præterquam quod in animalibus quanto minus ea

Lucumoriani.

Glirum somnus.

mouentur, tanto minus: humor naturalis consumitur ac dissipatur; & somnus etiam famem ac sitim natura sua quodammodo extinguat. Hinc tritum illud de glire:

Tota mihi dormitur hyems; & pinguior illo
Tempore sum, quo me nil nisi somnus alit.

Capitis præcisi historia. Apud Apuleium legitur, Socrati cuidam caput præcisum ab incantatrice, supposita spongia, tunc rursus appositum, addita prohibitione ne ex vllo vnquam flumine biberet. Quod præceptum quum ille insuperhabuisset, & inclinato corpori riuulo os bibiturum applicaret, ecce subito caput à trunco in flumen decidit; ille vero mortuus iacens inuentus est. Quis heic quoque (si quid tamen veri insit) diaboli in cadauere illo ambulantis præstigias non agnoscat? In Germania magus quidam nobilis in diuersorio publico hospitis famulum, ita petentibus reliquis conuiuis, decollauit, quum autem rursus caput ei imponere vellet, animaduertit alium magum adesse, qui eum in hoc proposito impediret. Rogat hic eum ne faceret. Verum quum admonitioni repetitæ alter non pareret; præstigiator in mensa lilium crescere fecit, cui quum caput & flores amputasset, concidit statim absque capite de mensa magus ille qui alterum impediuerat, & præstigiator absque vllo impedimento famulo caput imposuit è vestigio, & ex hospitio vrbeque, ne à magistratu propter commissum homicidium apprehenderetur, aufugit. Vere caput famulo huic præcisum fuisse, stultitia sit asserere. Fascinatio tantum diaboli fuit. Quod vero ille alter vere occisus, inde

est, quod fortiori spiritui minor cessit, & sic miserum suum mancipium deseruit. Refert Eunapius, magum AEgyptium carminibus suis quem produxisse, qui Apollinem mentiretur. Iamblichum, & ipsum magiæ non imperitum, spectatores monuisse ne crederent hunc esse Apollinem, sed cadauer esse gladiatoris, qui ante biduum in pugnæ & ludorum commissione fuerat interfectus. Dein susurratis quibusdam carminibus magicis effecisse, vt aufugiente qui regebat spiritu, cadauer gladiatoris fetidum in terram concideret. Idem quod huic gladiatori, Bonnicæ cuidam accidisse fertur, cuius corporis exuuias spiritus malus totum biennium circumtulit, ita vt nemo mortuam eam suspicari posset. nam & loquebatur, & comedebat, quãquam parũ, tamquã viua; solo pallore mortem testante. Tandem quum in virginum cœtu magus quidam eam vidisset, Quid vos, inquit, viuam hanc creditis quæ iamdudum mortua fuit? simul accedens, carmen siue incantationem magicam brachio subligatam aufert. qua remota, corpus exsangue iamdudum atque inanime humi fusum est. Atque hæ sunt mirabiles vaferrimi illius panurgi artes atque operationes, quibus homines supplantare atque in errorem inducere conatur: quas in lucem proferre non inconsultum fortasse fuerit, vt tanto melius agnoscere eas & vitare discamus.

Cadauera viuos adtuentia.

De

confectis ex opio, solano, & similibus, quibus humores turbantur, sopor profundus inducitur, neruorum origines obstruuntur, sensus stupescit, sensatioque impeditur. Alij vim hanc habent ex pacto diabolico, vtentes periaptis ex oscillis, vel cineribus, aut vnguine infantulorum ante baptismum necatorum; vel deglutito apum rege, vel corpori alligatis membranulis certo characterum genere insignitis, aut etiam malo demurmurato carmine: quorum omnium exempla suppeditant qui de reorum tortura & quæstionibus scripserunt, in primis Grillandus, Paris de Puteo, Hippolytus de Marsilijs, alij. Ex Augustino supra de Præstantij patre exemplum recitauimus: itemque de ecstasi Finnorum è longinquis regionibus noua nunciantium ex Olao Magno. Talis somnus fuit illius rustici, qui, vt Lilius testatur, in Germania totum autumnum & hyemem dormiendo emensus est. Epimenides Cretensis auiculam quærens, & meridiano æstu speluncam ingressus, sopore graui victus, septuaginta septem, iuxta Pausaniam, vel quadraginta septem iuxta Eudemum, quieuit annos, & experrectus postea, ratus parumper tantum se indulsisse somno, ouiculam quærere perrexit. Quamquam autem narcoticis pharmacis, aliisque caussis naturalibus somnus valde diuturnus conciliari posset: hic tamen Epimenideus dæmoni potius adscribendus videtur. A meliori manu, per miraculum scilicet à Deo immissus, fuit septem illorum fratrum Ephesinorum, qui septem Dormientes appellati sunt, & sub Decio Imperatore An. CCCCXLVII. acerbissima tormenta

Epimenides.

Septem dormiẽtes.

menta ob Christianæ religionis professionem pertulerunt. Horum nomina fuerunt, Malchus, Maximilianus, Martinianus, Dionysius, Ioannes, Serapion, Constantinus: qui post quæstiones & tormenta in speluncam inclusi sunt, vbi precibus ad Deum fusis, ad quietem se composuerunt, & ducentos annos dormiendo exegerunt. Quibus finitis, diuino nutu ac voluntate ostium prædictæ speluncæ, Decij iussu olim accurate obstructum, apertum fuit, septemque illi excitati, & egressi, nouamque rerum faciem mirati, tandem ad Theodosium Imperatorem adducti sunt, in cuius conspectu mortuorum resurrectioni, quæ tum à malis quibusdam Christianis in dubium vocata fuerat, validissimum testimonium perhibuere. Simile quid scribit Paullus Diaconus, esse scilicet in extremis Germaniæ Aquilonaris confinibus ad maris litus sub excelsa rupe cauernam, in qua quinque homines dormientes conspiciantur, corporibus ac vestimentis omni ex parte integris atque incorruptis. Ex forma habitus pro Romanis haberi, putareque accolas fore vt quandoque è somno excitentur. Quemdam sceleratum olim spoliandis illis manus iniecisse; sed aridas retulisse. Olaus Magnus arbitratur eum in finem ibi eos à Deo quiescere iussos, vt experrecti olim, homines ad catholicam fidem reducant. Restat illud, de inedia diu perferenda: de quo dubium non est quin diabolus efficere possit, vt quis longo tempore sine cibo & potu vitam conseruet. Potest enim id naturaliter contingere. Hippocrates quidem negat vltra septimum diem naturaliter hominem cibo & po-

& potu carere posse; sed loquitur de ijs quibus ventriculus & ieiunum intestinum humore chiloso vacant, in quem calor naturalis possit agere. Tum enim concrescere solet illud intestinum: vnde fit vt homines emoriantur. Verum si è morbo aut aliqua alia caussa in corpore residuus sit humor phlegmaticus, crudus, lentus & viscosus; vtitur calor naturalis illo pro alimento, atque ita vitam conseruat donec totus humor sit absumptus. Id affirmat de puella quadam Spirensi Gerardus Bucoldianus, medicus, vnus ex puellæ obseruatoribus à Ferdinãdo Imperatore cõstitutis: quæ quidẽ puella vltra quadri[illegible]ium ex graui morbo ieiuna perstitit, corpore inter satis valido, sano, nec macilento, scabie tantum phlegmatica obsito. Alterius puellæ Anglicanæ, quæ viginti annos inediam atque inbibesiam (vt Plautus loquitur) pertulerit, Rogerius Bacconus mentionem facit. Tempore Nicolai V. Pontificis Gallus quidam sacerdos bienio toto à cibo & potu abstinuit. Quod si hæc naturaliter fiunt; opera dæmonis quoque fieri posse quis neget? cui & humores alterare, & clam cibum subministrare ac corpori indere non est difficile. Ab hoc sine dubio proficiscuntur Neffesogliorum apud Turcas ieiunia, quos multis diebus ieiunos perstare, & superstitionibus suis vacare aiunt. Quod si verum est, diaboli sane ope efficitur. Sed cauendum ne tam Saluatoris nostri quã sanctorum hominum ieiunia vel ad hanc classem referamus, vel naturalibus caussis assignemus, quæ à solius Dei omnipotente virtute profecta sunt.

Inediã an homo diu perferre possit.

An dæmones poßint homini vitam prolongare. & senibus iuuentam reddere, aut mortuos resuscitare.

CAPVT VII.

T qui defecta iam & decrepita grauatur ætate vires resumat & habitum nitoremque iuuenilem, cani tingantur alio colore, frigus in calorem, torpor in agilitatem, ceteraque redeant quæ senium abstulerat, an dæmon efficere possit, difficilis est quæstio, in qua illa mihi iudiciorum formula vtendum arbitror, Non liquere. Neque enim vlla vmquam herba, lapis aut medicina hactenus inuenta est quæ hoc efficere possit. Artesiũ quidẽ Cardanus & alij affirmat vixisse mille & viginti quinq; annos; & de Bacchi nutricib. reiuuenescẽtibus scripsit Aeschylus; de AEsone patre à Medea recocto præter alios Transformationũ auctor Naso: sed narratiões hę fabulosæ omnino mihi videtur. Aliquid tamẽ, siue animal id sit, siue lapis, siue herba, siue minerale, siue gẽma, siue succus aliquis salutaris, à Deo creatũ esse, quo humidũ radicale restaurari, calor innatus refocillari, nimia illa senectutis ariditas tẽperari, & in vniuersũ natura hominis siue complexio, vt vocãt, ad pristinũ vigorẽ aliquo modo reduci, & in eo ad tẽpus aliquod cõseruari possit, ratio nulla est cur negemus. Priscos illos multas annorum cẽturias vixisse legimus. Adamũ quidẽ nongentos & triginta, Seth nongentos & duodecim, Enos nõgentos & quinq;, Cainum nongẽtos & do-

Artesius.

Bacchi nutrices.

Æson.

Vigor ætatis restitui potest.

& decem, Malaleel octingentos nonaginta quinque, Iared nongentos sexaginta duos, Enoch antequam viuus in cœlum transportatus est, trecentos sexaginta quinque, Mathusalem nongentos sexaginta nouem, Lamech Noæ pater septingentos septuaginta septem. At obijciat quispiam, fuisse quidem longæuos primos illos homines, prima illa & vegeta adhuc mundi iuuēta; at post diluuium certam humanæ vitæ à Deo periodum definitam, quæ vltra centum & viginti annos prorogari nequeat, vt probatur Dei verbis: *Dixitque Deus, non permanebit Spiritus meus in homine in æternum, quia caro est: eruntque dies illius centum viginti annorum*. eamque ob caussam Mosen dixisse: *centum viginti annorum sum hodie: non possum vltra ingredi & egredi*. Sed obiectio hæc facile diluitur. Non enim ibi Deus de omnibus omnis æui hominibus loquutus est, sed de iis tātum qui corruptissimo illo ante diluuium sæculo vixerunt, quibus hunc pœnitentiæ terminum præfiniuit. Ita locum hunc Chrysostomus & Hieronymus intelligunt, similiterque Augustinus libro xv. De ciuitate Dei. Nec Moses hoc dicit, vlterius se viuere non posse; sed tantum ætatis vitio imparem esse tantæ multitudinis gubernationi. Et vero constat hunc ipsum terminum multos post diluuium superasse. Abraham enim centesimum sexagesimum quinsum ætatis annum excessit, Ismael centesimum trigesimum septimum, Isaac centesimum octuagesimum: aliique complures. Et posse vitam aliqua naturali creaturæ vitam non æternari quidem, sed prologari, patet ex illo quod de arbore siue ligno

Vitæ termini quis & quantus.

Gen. 6.

Deut. 31.

Vita an prorogari possit.

vitæ

vitæ in sacris litteris scriptum est; quod quidem lignum vitam esu suo in multarum etiam longissimarum nunc vitarum tempus, ad aliquot annorum milia producturum fuerat. Quare eiectis protoplastis, Deus paradisum muniјt, ne Adam rursus ingrederetur, & de ligno vitæ sumens viueret in æternum. Sic enim textus loquitur: *Dixitque Deus, Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est, sciens bonum & malum. Nunc ergo ne forte mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum; emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis, vt operaretur terram de qua sumtus est. Eiecitque Adam, & collocauit ante paradisum voluptatis Cherubin, & flammeum gladium, atque versatilem, ad custodiendam viam ligni vitæ.* Quod autem Galenus ac cæteri medici docent, ipsaque etiam testatur experientia, vitam humanam humido radicali conseruari; hoc autem annorum multitudine consumi, atque etiam ipsa alimenti nutritione atteri, nec vlla arte aut natura refici posse, partim verum est, partim falsum. Humido enim vitam conseruari, ipsum etiam atteri indies concedendum sane est; at non sequitur, si medicis ratio humidum illud radicale restaurandi incognita sit, dæmoni quoque ignotam esse aut impossibilem. quam si nouit, potest quoque, nisi à Deo prohibeatur, in praxim deducere, & hac scientia vti. Aquilæ iuuentus renouatur; serpentes cum tenui sua leberide senectutem exuunt, & iuuentam induunt: cur ergo naturalia quædam remedia nequeant inueniri, quæ idem in homine præstare possint? Non tamen quisquam existimare debet, vt longæuam, ita

Humidum radicale an restaurari queat.

æternam fieri posse hominis vitam. Omnino tandem enim futurum est, vt post aliquot annorum cẽturias hominis natura ita flaccescat ac fatiscat, vt ad eam nullum satis efficax ad collabascentis corporeæ molis & naturæ prostratæ restaurationem, inueniri queat remedium. Sed iam vt exemplis hanc quam defendimus iuuentæ renouationem vel virium reparationem confirmemus, ordo postulat. Scribit Torquemada, An. M D X X X I. Tarenti fuisse centenarium senem capularem, qui canis in meliorem colorem mutatis, dentibus renatis, rugis abstersis, oculorum atque aurium ceterisque sensibus renouatis, è sene iuueni prodierit, & quinquaginta post annos superuixerit. Simile quid in Castella vniuerso populo notissimũ obtigisse; idque à regionis prefecto diligenter exploratum. Indicarum rerum scriptor Petrus Masfeius longa & certa narratione commemorat, cuidam Indo nobili trecentorum illorum & quadraginta, quibus vixit, annorum spacio, iuuentæ florem ter exaruisse, & ter refloruisse. Cardanus & Langius affirmant, in nouo illo mundo insulam repertam, Bonicam nomine, & in ea fontem, cuius aqua, nectare sane preciosior, pota senium in iuuẽtam mutet. Monuedrum regni Valentini oppidum est: olim Saguntus. heic sua ætate scribit Valescius Tarentasius, fuisse monialium Abbatissam, cui iam silicernio, subito menstruis fluoribus renouatis, dentes renati, comæ denigratæ, rugæ & sulci cutis adæquati, mammæ pendulę atque pannosæ ad instar virgunculę rursum sororiarint. Nõ quidem ignoro quam incredibilia hæc plerisque videantur, sed illi hoc cogitent, rebus eiusmodi

Exempla reiuuenescentium.

Bonica insula.

cò tan-

eo tantum quod numquam ipse videris (etsi à rectæ philosophiæ ratione non abhorreant) fidem detrahere, singularis esse impudentię atque temeritatis. Quin Deus potius laudandus est in operibus suis, quæ tam multa sunt tamque mirabilia, vt eorũ rationes nullius hominis mẽs perscrutari aut numerum inire possit. Nec vero tantum vitæ longæuitatem nobis promisit Deus; sed eius quoque conseruationi studere nos iussit. Honora medicum, inquit Scriptura, propter necessitatem: quia altissimus creauit eum. Quid, quod ipse D. N. Iesus Christus ait, sanos medico opus non habere, sed infirmos? Vnde intelligitur, posse medicos virtute rerum à Deo eum in finem creatarum & profligare morbos, & vitam homini, non tamen vltra terminum à Deo definitum, prolongare. Et quemadmodum nouis quibusdam morbis, qui incurabiles putabantur, noua reperta sunt remedia; ita posset quoque Deus rationem vitæ in longissimum producendæ manifestare, sed an facere id velit, merito ambigere licet. De mortuis vero, eos Dæmonum opera resuscitari non posse, certum est. Dei enim ordinatione in rebus creatis à perfecta priuatione ad habitum naturalem non datur regressus; neque potest verus homo alia ratione formari quam per viam generationis è mare & fœmina in vase idoneo. Quare anima semel à corpore separata numquã illud rursus subire aut cum eo coniungi potest, nisi vnius Dei iussu & potentia supernaturali. E quo liquet quam longe à vero deuiarit Bodinus & alij, qui magorum animas à vera a corporibus separari, eaque relinquere, postea vero reduci ac restitui aiunt. Neque e-

Mortui an à dæmone resuscitari possint.

nim in magorum illa, cuius fidem nobis inter ceteros facit Olaus Magnus, ecstasi anima à corpore vere abest, sed tantum obstructis atque impeditis organis, officio suo fungi nequit: tumque interni sensus, phantasia maxime, à præstigiatore varijs modis deluditur & fascinatur. Quod si quãdoq; anima in corpus defūcti redijsse visa est, fuit hoc ludibrium dæmonis, ad id institutum, vt de animæ migratione hunc errorem mentibus imprimeret: Fabula igitur est Platonis illa narratio, Eren Armenium genere Pamphylium, quum inter cæsos in prœlio decem diebus iacuisset mortuus, domum relatum; secundo post die, quum esset imponendus rogo, reuixisse, ac prodigiosa quædam narrasse quæ illo tempore apud inferos vidisset. Similis fabula fuit de Hermotimo Clazomenio, & illa de Aristæa Proconnesio, quã narrãt Plinius & Plutarchus ex Herodoto, sæpe mortuum in vitam sæpe rediisse, & animam quoties vellet resumere potuisse, ita vt assistẽtes animã, cerui effigie, ex ore euolantẽ viderent. Idem sentiendum de militis dormientis ore egressa & iterum ingressa mustela alba: in quibus omnibus præstigias diabolicas intercessisse credi debet. Naturali etiam ex caussa fieri potest, vt anima in occulto quasi lateat; accedente deinde calore natiuo excitetur. Sic forsan cum Acilio Auiola res se habuit, qui & a medicis & à domesticis mortuus creditus, quum aliquandiu humi iacuisset, elatus, postquam ignis corpus eius corripuit, viuere se proclamauit auxiliumque pædagogi, qui solus ibi remanserat, inuocauit: sed iam flammis circumdatus, fato subtrahi non potuit. Quod vero diximus, animas mortuorum in cor-

Ecstases magorum quales.

Eres Armenius.

Hermotimus Clazomenius.

Acilius Auiola. Val. Max. lib. 1. ca. 8.

pus

[illegible] vlla vi naturali reuocari non posse, non de hominis tantum anima, sed de brutorum quoque animalibus intelligendum est. Ratio est; quia quum brutorum animæ è materiæ potentia educantur, etiam vna cum corporibus statim exstinguuntur. [illegible]ntur ergo apud Laertium magi, qui herbarum aliquot genera reperiri aiunt, quibus mor-tui resuscitentur. Iuba mentionem facit herbæ [illegible] Arabicæ, cuius vi mortuus in vitam sit [illegible]. Xanthus historicus herba Bali dicta Tillonem nescio cui defuncto vitam redditam ait. Mo-[illegible] Cornelius Agrippa, affirmans in vitam animalia reuocari posse, exemplo anguillarum, quæ ob aquæ defectum mortuæ, si in-[illegible] aceto plenum ponantur, & vulturis [illegible] aspergantur, postea in limum defodiantur, intra paucos dies reuiuiscant: itemque exemplo pellicani, qui pullis exstinctis, effosso sibi pectore, & sanguine emisso, vitam reddat: & leunculorum, quos quidam rugitu & halitu parentum vitam recipere tradunt: & apum, quæ [illegible] herba nepetæ (Dioscorides calaminthem [illegible] speciem, Plinius & Columella pulegium agreste nominant) in vitam reuocentur: & muscarum, quæ suffocatæ aut frigore enectæ, dein [illegible] suppositæ, mox vitam cum calore re-[illegible]. Quæ quidem omnia etsi magnos viros [illegible] autores atque astipulatores, fabulosa tamen [illegible], immo perspicue falsa, si de vere mortuis intelligantur. In hoc casu memini puerum me [illegible] muscis suffocatis, ac postea calido [illegible] appositis, experimentum fecisse, quæ qui-dem calore refocillatæ [illegible], sed ex quæ frigo-

An herbis mortui resuscitentur

Muscæ quomodo reuiuiscant.

frigore tantum quasi stupebant, quæque humectatæ tantum erant; quæ autem vere erant mortuæ, diuque aquis immersæ, ita vti erant, mortuæ manebant. Aliquando dæmones cadauer assumunt humanum vel ferinum, & illud mouent atque impellunt motu locali, non vitali. Hac arte Simon Magus mortui cadauer præsente S. Petro, resuscitare voluit, sed non potuit; at illud S. Petrus diuino inuocato auxilio, potententiaque veri Dei fretus, confuso Mago, resuscitauit. Sic alibi dæmon mortui cuiusdam corpus integro priusquam sepeliretur anno gestauit, & ita rexit vt viuum videretur; deinde excedens, corpus exsangue reliquit. Fabulæ propius quam rei gestę videtur quod Phlegon Hadriani libertus oculata fide se cognouisse testatur. Rem sic narrat. Philinnium Demostrati & Charitus filia Machatem hospitem amare cœpit: indigne id ferentibus parentibus, mœrore mortua & publice fuit funerata. Sexto post obitum mense quum eò reuertisset Machates, ingressa ad illum Philinnium hospiti se post longa colloquia commiscuit non semel illo vesperi, quo & cum eo cœnam sumsit, & annulum ferreum & poculum inauratum à Machate dono accepit, ipsi viciſſim annulum aureum & fasciam pectoralam dedit. Nutrix dum pergit sedula ne quid hospiti desit satagere, videt cum eo in lectulo iacentem alumnam. Læta parentibus id indicat. Illi stupentes accurrunt. & altero die vtrumque deprehendunt, & cum heiulatu, dormientem cum hospite filiam amplectuntur. Sed toruum in eas intuens Philinnium: O vos crudeles, ait, in filiam parentes, ergone vos inuidisse mihi

Dæmon cadauera induit.

Philinnium & Machates.

meo Machata paterna in domo vel triduũ solidũ frui. Magno vobis dolore hæc siue durtia siue curiositas stabit. renouabitis dolores præteritos, & filiã iteratò sepelietis. His dictis, expalluit, & cõcidit cadauer mortuo iterum simile, seu potius, vt erat, mortuum. Concidere simul oppressi mœrore parens vterque. Re intellecta, populus & magistratus iubent sepulcrum aperiri: vacuum id corpore repertum. Erant in eo duntaxat annulus ferreus & scyphus auratus, dona Machatæ: sed in cubiculo & lectulo inuentũ cadauer Philinnij, & Hilli cuiusdam auguris consilio, vt prodigium, eiectum ex vrbis limites, auibus ac feris deuorandũ. Ipse Machates à spectro vidẽs se delusum, sibi paullo post manus, ignominiam non ferens, consciuit. Possunt etiam magi ex pacto per superiores dæmones cogere inferiores, vt cadauer ingressi illud gestent, moueant, ceteraque ad tempus faciant quibus videantur viuere: vt factum Louanij à Cornelio Agrippa. Is commensalem habebat nimis curiosum. semel profectus aliquò Agrippa, vxori claues musæi sui tradidit, addito interdicto, ne quem ingredi permitteret. Inconsultus ille adolescens non destitit mulierculam opportune atque importune deprecari, sibi vt copiam ingrediendi faceret, donec impetrauit. Musæum ingressus, incidit in libellum coniurationum. legit. en pulsatio ad ianuam. turbatur: sed pergit legere. pulsat iterum nescio quis; & nihil respondente rudi harum rerum iuuene, dæmon ingreditur, quærit, cur vocatus? quid fieri velit? isti metus vocem intercludit, fauces dæmon. sic miser pœnam luit stultæ & nefariæ curiositatis.

Curiosus magicis libris inspector enecatus.

Redit interea domum archimagus: videt exsultantes super eam dæmones. vtitur solitis artibus. adsunt: vocati narrant rem, vti gesta. ille homicidæ mandat cadauer ingredi, & per forum, vbi ceteri studiosi solebant frequentius conuenire, aliquoties obambulare, tandemque corpus deserere. Spacium ille vnum & alterum per forum fecit; tum corpus concidit, diffugiente eo qui regebat. Creditum diu hunc subitanea correptũ morte concidisse; sed indicia suffocationis initio rem suspectam fecere; postea tempus omnia diuulgauit, & Agrippa quod pectore occuluerat venenũ in Lotharingiam profugus, cœpit euomere ac disseminare. Ranulphus narrat Comitem Richardum quadam nocte solum, orationis gratia, ingressum in templum, inuenisse ibi sandapilam, in qua mortui cadauer erat repositum. Dum autem Comes oraret, subito mortuus ille magno cum strepitu è feretro exsilijt, & extensis brachijs quasi in amplexum eius ruiturus, ad Comitem accelsit. Quem quum Comes signum crucis fronti suæ imprimens frustra intensius vt recederet adiuraret, stricto gladio illũ dissecuit, & exinde statuit per totã terrã circa funera vigilias celebrari. Mirum quoque illud Plutarchi, apud quem Enarchus à medicis pro mortuo habitus & relictus non multo post visus est ad vitam redire. se dicebat vere resurrexisse, illosque dæmones qui eum vita eduxerant, grauiter ab ipsorum principe increpitos fuisse, quod eum pro Nicauda coriario, rapuissent, qui eodem die & hora febre correptus, quum in lecto iaceret, eo morbo decessit Neque hac re contentus, ad testandam resurrecti-

Ranulp. li. 8. cap. 7.
Mortuus erigit se.
Enarchus.

onem

onem suam, Plutarcho qui tunc morbo laborabat, breui incolumem eum fore prædixit: quod & ita contigit. Hoc si verum est; voluit ... hanc fabulam ita agere, vt se vitæ ac mortis dominum venditaret. Admirabilius est quod Guagninus in descriptione Moscouiæ recenset. Populos scribit in Lucumoria regione Russiæ, habitantes, quotannis vicesima septima mensis Nouembris die, vt solent hirundines & ranæ, sic & ipsos præ frigoris brumalis magnitudine mori; postea redeunte vere, vigesima quarta Aprilis die denuo reuiuiscere. Addit, hos quum sibi mortẽ imminere sentiũt, merces suas certis in locis deponere, quas Grustensij & Serpononutzij vicini populi, suis mercibus interim æquiualentibus eodem loco relictis, auferunt. Illi reuiuiscentes eas merces, si iustæ videantur, pro suis accipiunt, sin minus, easdem repetunt. Vnde lites & bella sæpissime inter eos oriri dicuntur. Quod licet pro fabula idem scribens Herberstenius habeat, & omnibus habendum videatur; si quis tamen verum esse contendat, huic dicemus præstigias esse diabolicas, aut hos glirum fratres esse qui ternos menses quotannis somno transigunt perpetuo, tamque alto vt a mortuis nihil differant. Neque enim vel incidentium murorum ruina, vel plagis excitari possunt; tantum vbi in aquam frigidam coniecti fuerint, sese rursus mouent, ac distinguunt. Neque vsque adeo mirum est, posse hoc animalculum tamdiu sine cibo vitam ac spiritum retinere: siquidem pinguedo illius innatos vitæ a frigore includitur ac ... quod in animalibus quanto minus ea

Lucumorinani.

Glirum somnus.

est, quod fortiori spiritui minor cessit, & sic miserum suum mancipium deseruit. Refert Eunapius, magum AEgyptium carminibus suis quem produxisse, qui Apollinem mentiretur. Iamblichum, & ipsum magiæ non imperitum, spectatores monuisse ne crederent hunc esse Apollinem, sed cadauer esse gladiatoris, qui ante biduum in pugnæ & ludorum commissione fuerat interfectus. Dein susurratis quibusdam carminibus magicis effecisse, vt aufugiente qui regebat spiritu, cadauer gladiatoris fetidum in terram concideret. Idem quod huic gladiatori, Bonnicæ cuidam accidisse fertur, cuius corporis exuuias spiritus malus totum biennium circumtulit, ita vt nemo mortuam eam suspicari posset. nam & loquebatur, & comedebat, quãquam parũ, tamquã viua; solo pallore mortem testante. Tandem quum in virginum cœtu magus quidam eam vidisset, Quid vos, inquit, viuam hanc creditis quæ iamdudum mortua fuit? simul accedens, carmen siue incantationem magicam brachio subligatam aufert. qua remota, corpus exsangue iamdudum atque inanime humi fusum est. Atque hæ sunt mirabiles vaferrimi illius panurgi artes atque operationes, quibus homines supplantare atque in errorem inducere conatur: quas in lucem proferre non inconsultum fortasse fuerit, vt tanto melius agnoscere eas & vitare discamus.

Cadauera viuos mentientia.

De

De alijs quibusdam effectis mirabilibus ac ridiculis, quibus maligni spiritus homines ad malas artes atque incantationes allicere student: deque malo & tristi magorum exitu & fine.

CAPVT VIII.

Ridicula spectacula magorum, & eorum finis.

DICI non potest, quam varias artes modosque ad impediendos retibus suis homines damnati spiritus comminiscantur. Quia vero vt occidant homines non semper Deus permittit, thesauros vero ipsi ac diuitias, vtpote capitales hostes, hominibus inuident: solent illud operam dare vt ridiculis & gratis in speciem spectaculis curiosorum animos illiciant atque impediceant: qui tantulam voluptatem (si modo voluptas dicenda est quæ è meris pręstigijs percipitur) æterno animæ ac corporis detrimento, male profecto emũt. Testis sit ipse magorum coryphæus Agrippa, qui inter alia quæ de Magia scripsit, hæc ponit verba: *Libri magici aperte sese produnt non nisi meras nugas ac imposturas dæmonum continere, ac posterioribus temporibus perditissimis à perditionum artificibus esse conflatos ex profanis quibusdam obseruationibus, nostræ religionis cæremonijs permistis, insitisque ignotis multis nominibus dæmoniorum & signaculis, vt perterreant rudes & simplices, & stupori sint insensatis & his qui nesciunt bonas litteras.* Vnde idem ait maiorem esse sagarum

quam

quam sagorum numerum; quandoquidem feminæ, vtpote magis fragiles, curiosæ atque ignorantes, dæmonum fraudibus, quas non intelligunt, facilius decipiuntur. Ex veteribus quidem nobiles fuerunt, Circe, Medea, Canidia, aliæque complures. Inter viros facile primum locum tenuit Simō ille cognomento Magus, qui dæmonum ope multa prodigia fecit, supra enumerata: quæ licet alijs mirabilia ac plane diuina viderentur, adeo vt Romani eum non colerent tantum atque obseruarent, sed diuinos etiam honores ei haberent, erecta ara, cum inscriptione, *Simoni Sancto Deo*: ipse tamē merias esse quæ faciebat dæmonum præstigias atque illusiones non ignorauit. Quapropter quum videret Apostolos vera miracula Dei virtute patrantes; magnam eis pecuniam obtulit vt Spiritu sancto donaretur, quo similia facere posset, stulte existimans Apostolorum illa miracula alicuius suæ melioris magiæ scientia inniti. Præter illas quas supra diximus, alias quoque ipsius prestigias addit Nicenus, [illegible], inquiens, faciebat ambulare, & in igne volutatus non vrebatur, & in aere volabat, & ex lapidibus panes faciebat; serpens [illegible], & in aliquas alias bestias trāsformabatur, duas habebat [illegible] in aurum conuertebatur, [illegible] exhibebat [illegible] omnis generis, vasa quæ erant [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

Simon Magus

despicere: quod quum faceret, enatis subito ceruinis ex capite cornibus, cunctorum sannis & ludibrijs diu fuit appetitus. Quare quam impotens iniuriæ tam cupiens vindictæ atrocioris, pingit carbone humanam in pariete effigiem; tum priori mago imperat subire effigiem illam, parietem cessurum ingredienti, mortem sibi cernens præsentem horrere hic & deprecari; vrgere alter conuenta. Subit ergo coactus, & visus corpori paries locum dare ingredienti: sed ingressus, nusquam postea comparuit. Scilicet superior dæmon eum occiderat, & corpus in desertum vel speluncam alicubi abdiderat: nec inuiti dæmones alter alteri prædam relinquunt. Mitiores fuere Zedechiæ Iudæi præstigiæ & ludificationes; qui fuit tempore Ludouici Pii. Is & hominem in aera iactabat, & membra discerpebat, & ea recollecta adunabat, currum etiam onustum fœno cum equis & auriga, & integros homines armatos coram toto populo deglutiebat. Tandem quum Carolum Caluum Regem toxico infecisset, quatuor equis & ipse membratim distractus est, anima pignore dæmoni relicta. Quædam è Comitum Andegauensium, è qua Henricus II. Angliæ rex ortus, familia incantratrix, vt Polydorus refert, templum aliquando ad eucharistiam adorandam ingressa, à diabolo magistro viua per fenestram absportata fuit, neque vnquam amplius deinde visa. Iamblichus, cuius ob magicarum artium peritiam magna fuit apud omnes populos existimatio, tandem, vt Eunapius scribit, seipsum veneno interfecit, & ad inferos atque æternos cruciatus descendit.

Zedechias Iudæus.

Comitissa Andegauensis.

Iamblichus.

Empe-

In Germania magus, cui inter alias illusiones solemne in magna populi corona in aere subuolare, vt & pedes eius tenens mulier, & huic etiam annexus infans, atque ita sublimes se satis diu populo ostentare, ob scelera tandem comprehensus, flammis combustus, tum quando maxime auxilio opus haberet, à dæmone desertus, immo eius opera in rete est cõpulsus. Matisconensem Comitem magia ac sacrilegijs infamem, quum aliquando in templo consedisset, à diabolo viuum abreptum attoniti ministri conspexerunt, omnibus lamentabilem eius vocem, Succurrite ciues, Succurrite ciues, audientibus. De ridiculis Michaelis Sidicitæ præstigijs hæc Nicetas: *Quum ex editiore palatij Constantinopolitani parte nauiculam vidisset, qua olla & patinæ vehebantur, carmine magico effecit, vt nauta exsurgeret, & vasa non prius ferire desisteret quam in pulverem redegisset. At paullo post barba prehensa lamentari, amotaque caligine, se vt ira numinis agitatum deplorare. Rogatus cur merces suas ita tractasset, cum dolore narrabat, se remis intentum, horribilem serpentem super vasa porrectum, oculis inconniuentibus in se conuersum, instar deuoraturi, vidisse, qui prius volutari non destiterit quam fictilia confracta essent, inde subito ex oculis euanuisse.* Et huius exitus infelix fuit, in aqua suffocati. Eunus Anglus hæreticus & magus, vt Gulielmus Neubrigensis testatur, similibus ludificationibus diu vsus est. nam & spectantiũ oculos ita fascinabat, vt magnam principium, baronum ac pedisequorum cateruam circum se habere videretur: cœnasque extemporarias, assistentibus ad mensas exquisitissimis epulis instructas, pulcherrima specie nymphis, & longo ministrorum

Circulator Germanus

Comes Matisconensis.

Michael Sidicites.

Eunus magus & hæreticus.

ordine circumſtante, abacis multo auro atque argento oneratis, hortos etiam amœniſsimos & viridaria floribus atque herbis mirifice picta atque exornata, vel media hyeme exhibebat. In fine damnatus à Concilio Rhemenſi, fruſtra inuocato promiſſo dæmonum auxilio, quam Deo reddere debuit animam diabolo reddidit. Iuris quidam candidatus & Baccalaureus, membranula magicis characteribus conſignata fretus, quum aliquoties andacter ſe iurgijs & pugnis immiſcuiſſet, ſæpe ictus numquam ſaucius, tandem Romę Anno M D L X X I I I. in ſympoſio, minimo vulnere fuit interemptus. Sic ſcilicet ſuos dęmon ſolet deludere; ſicut & Scafium inſignem magum deluſit. Is in territorio Bernenſi primus maleficiorum auctor publice gloriari ſolebat, poſſe ſeſe quandocumque vellet muris ſpecie inimicorum ſuorum oculis oſtendere, atque ita è manibus eorum elabi. Sed quum terminum malitię eius diuina iuſtitia ponere voluit, in hypocauſto quodam ad feneſtram ſedens ab inimicis obſeruatus eſt. quo in loco nullas inſidias veritus, per feneſtram gladijs & haſtis inopinato transfixus eſt, miſerabiliterque mortuus. Eodem modo Neuburgenſis ille magus, quem ſupra fœni faſciculum pro equo vendidiſſe diximus, bis apprehenſus, bis dæmonis opera è carcere euaſit. Tertium vero in cuſtodiam datus, à diabolo deſertus eſt, & morti addictus. De muliere quadam Angla venefica triſtis eſt & horrenda apud Olaum & Vincentium narratio. Hæc die quodam inter prandendum à dæmone quo familiariter vſa fuerat, in cornicis forma, nouum nuncium accepit, quo audito terroris

Quirinus quidam.

Scafius Bernenſis.

Magus Neuburgēſis.

atque

atque anxietatis plenę cultellus è manibus elabitur, totaque expallescens cum planctu verba hæc aliquoties ingeminat: Hodie extremum ego exarabo sulcum. O triste damnum quod hodie passura sum. Vix hæc dixerat, quum ecce nuncius ad fores, filij ac totius familiæ interitum indicans. Mulier dolore oppressa in lectulum se componit, liberosque superstites, qui tum à familia absentes (monachus enim alter erat, altera monialis) ad se vocatos ita alloquitur: Nescio ego quo miserabili fato malis dæmonibus hactenus tota addicta, omniumque vitiorum turpis quædã sentina & cloaca, numquam in me vllam spem, sed in vestra tantum religione habui. Quia ergo scio propediem, vel etiam intra paucas horas à malis spiritibus, quibus me mãcipaui, quibusq; ad omnia scelera magistris vsa sum, abreptum me iri, vt condignas pœnas exsoluam; rogo vos per materna hæc viscera, vt quoniam sententiam de mei damnatione iam latam reuocari non posse suspicor, pœnarum saltim & tormentorum, quæ me manent, acerbitatem lenire vestra opera iam studeatis. Quare corpus meum ceruinæ pelli insuite, & in tumbam marmoream condite, eamque vel ferro vel plumbo probe obserate, tribus insuper crassis catenis ferreis reuinctam ac circumligatam. Quod si per triduum tuta eo in loco iacuero; tertio die in terram me sepelite: quamuis dubitem an terra ob enormia flagitia ad se me receptura sit. Singulis noctibus facite vt ad funus meũ quinquaginta religiosi psalmos & defunctorum exsequias decantent, totidemque missas pro animæ meæ salute celebrent. Iussa matris exequuntur

Saga à diabolo viua absportata

tur liberi. Primis duabus noctibus dũ psalmi decantantur ad tumbam, infernalium diabolorũ turba per templi portam quamuis & ipsam diligenter obstructam, introrumpunt, & ingenti cum strepitu duas catenas quibus tumba reuincta errt, confringunt, media integra relicta, quæ maiori artificio erat confecta. Tertia nocte maiori numero diaboli rursus adsunt, tanto cum strepitu ac fragore, vt monasterium sedibus moueri videretur. Ibi quispiam maior reliquis statura & terribilior, vno ictu confracta porta, toruum intuens, ad tumbam accedit, & mulierem nominatim euocat. Respondet illa miserabili voce, non posse se exire, quod ligata esset. Tum diabolus, Ergo, inquit, soluam te, magno cum tuo malo. statimque tertia illa catena in frusta dissilijt. Dein pede tũbæ operculum decutiens, mulierem ad templi ostium deportat, vbi niger equus stabat, è cuius toto corpore ferrei vnci vndique prominebant. Ei superbissime hinnienti imposita mulier, per auras auecta est, miserabilem edens clamorem, qui per longissimum locorum interuallum diu fuit exauditus. En tibi breuissimæ voluptatis vel potius curiositatis fructum acerbissimum? en finem magicarum artium luctuosum. Et vero quomodo alium exspectare possunt qui cum diabolo tam infido spiritu, contraxerunt, quam vana promissa, noxiam curiositatem, animi anxietatem perpetuam, iacturam temporis, honoris, vitæ, animęque exitium sempiternum? Idipsum magi ipsi nõ ignorant, vt Cornelius Agrippa, qui quum in hac illicita arte oleum atque operam, quod dicitur,

Agrippæ de magia testimonium

perdi-

perdidisset, hæc scribere non dubitauit: *Prodierunt Magi propter quæstum, & inanem gloriam, mentes per diabolos aduersus Deum, vtilitatem nullam, neque beneficia hominibus præstantes, sed decipientes, in perniciem & in errorem mittentes, & qui credunt illis confundentur in iudicio Dei. Verum de magicis scripsi ego iuuenis adhuc libros tres amplo satis volumine, quos de occulta philosophia nuncupaui, in quibus quicquid per curiosam adolescentiam erratum est, nunc cautior hac palinodia recantatum volo: permultum enim temporis, & rerum in his vanitatibus olim contriui. Tandem hoc profeci, quod sciam quibus rationibus oporteat alios ab hac pernicie dehortari. Quicunque enim in elusione dæmonum, secundum operationem malorum spirituum, diuinare, & prophetare præsumunt, & per vanitates magicas, exorcismos, incantationes, amatoria, agogima, & cætera opera dæmoniaca, & idololatriæ fraudes exercẽtes, præstigias, & phantasmata ostentantes, mox cessantia miracula sese operari iactant: omnes hi cum Iamne, & Mambre & Simone Mago æternis ignibus cruciandi destinabuntur.* Hæc miser ille, qui videns meliora, deterioribus ad finem vsque vitæ adhæsit, maledicti spiritus illecebris vt antea inductus, ita semper retentus: à quo accepta pollicitatione sua opera in vitam semper restitutum iri, ceruices sibi abscindi iussit, sed deceptus miser non in vitam rediijt, sed ad inextinguibilem abijt gehennam. Ac profecto nullum atrocius est ex omnibus peccatum quam magia, qua Deus extreme contemnitur, qua federe cum Deo inito resciſſo, nouũ cum diabolo initur, qua nefarium denique bellum

Cornelij Agrippæ finis.

Deo indicitur. Hinc tam frequens Dei in ſacris litteris interdictum, omnibus nefarium hoc dæmonum conſortium non vitantibus, extremum exitium interminantis. *Non declinetis*, inquit Deus Leuitici 19. *ad magos, nec ab ariolis aliquid ſciſcitemini, vt polluamini per eos. Ego Dominus Deus veſter.* Et alibi: *Nec inueniatur in te qui luſtret filium ſuum aut filiam, ducens per ignem, aut qui ariolos ſciſcitetur, & obſeruet ſomnia atque auguria: nec ſit maleficus, nec incantator, neque qui pythones conſulat, aut diuinos, & quærat à mortuis veritatem. Omnia enim hæc abominatur dominus, & propter huiuſmodi ſcelera delebit eos in introitu tuo.* Sed & tam canonicæ quam ciuiles leges eos qui à Deo deſciſcentes nefariæ huic diabolorum ſocietati & commercio nomen dederint, exſecrantur, & è Chriſtiana republica exterminari iubent.

Magia legibus diuinis exſecrabilis.

De modo diſcernendi apparitiones, vtrum à bonis aut malis ſint ſpiritibus.

CAPVT IX.

NON minus vtile quam difficile eſt poſſe bonorum ſpirituum apparitiones à malignorum illuſionibus & tendiculis diſcernere. Eſt enim tam intelligentis quam ſentientis animi noſtri magna imbecillitas; diaboli vero

aſtutia tanta vt facile ſe in Angelum lucis transformare poſſit. Quocirca nihil procliuius eſt, quam vt heic incauti ac creduli decipiantur: immo D. Paullus Apoſtolus ſcientiam diſcernendi ſpiritus inter gratias gratis ſine vllo noſtro merito datas annumerat. Ac profecto omnibus ſæculis donum hoc in paucis inſigne fuit. Optimus modus ac tutiſſimus is eſt, qui per diuinam fit reuelationem; quo excelluerunt S. Antonius, & S. Martinus Turonenſis. Multis quidem aliis indiciis malignos ſpiritus deprehendere licet; ſed in bonorum cognitione multum eſt difficultatis. In eo tam boni quam mali conueniunt, quod vtrique corpus formare ſibi, aut aſſumere, homini in eo conſpiciendos ſe præbere, rurſumque quando volunt depoſitis exuuiis euaneſcere poſſunt: multum tamen quoad figuram, operationes, loquelam, atque inprimis finem, & alia nonnulla differunt. Boni quidem ſpiritus nulla fere alia forma quam humana apparuerunt; dæmones vero non hanc tantum, ſed beſtiarum etiam, vt luporum, vrſorum, leonum, ſerpentum, cattorum, canum, ſimiarum, veſpertilionum, coruorum, multasque alias figuras, vt in ſuprapoſitis exemplis patet, induere, frequentiſſime vero ſub canum, ſerpentum, hircorum, coruorum ac cornicum ſpecie ſe monſtrare ſolent. Agni quidem aut columbę ſpeciem eos abuſos, nuſpiam legitur; vel Dei voluntate, non permittentis, vt duas has creaturas, quarum vna Dei filius Dominus & Saluator noſter Ieſus Chriſtus, altera Spiritus ſanctus adumbratur, peſſimi Spiritus æmulentur; vel ipſo-

Spiritus quomodo dignoſcēdi.

rum voluntate atque electione, tantopere à Deo abhorrentium, vt in quocumque aliqua eius cernitur nota & similitudo, refugiant atque auersentur. Theodoro cuidam, vt S. Gregorius testatur, dæmon horrendi draconis forma apparuit, manibus eius pedibusque cauda artissime implexis. D. Antonio, teste Athanasio in eius vita, non vna sed varijs reptilium, leonis, lupi, aspidis, scorpionis, vrsi, &c. formis occurrit. At protoplastas Adamum atque Euam idem serpentis specie in paradiso decepit. Defunctorum quidem cadauera boni spiritus numquam assumunt. A corporibus enim sceleratorum abhorrent; sanctorum vero & beatorum reliquias siue exuuias venerātur. Malignos vero spiritus hominum sceleratorum corpora nonnumquam subintrare, credibile videtur. Hinc pie antiquitus ordinatum vt mortuorum corpora in locis consecratis, cum cereis & orationibus sepeliantur, & aqua lustrali sepulcra conspergantur, tum thure aliisque suffumigationibus adoleantur, quo à dæmonum fraudibus atque iniuriis sint tutiora. Ad Beatorum vero corpora ijdem mirum est, quam trepident, quam fugiant: vt videre est in obsessis siue dæmoniacis, quorum multi ad sanctorum tumbas adducti sola præsentia sunt liberati, vt videre est ad reliquias S. Antonij Paduani, quæ multis eiusmodi remedio fuerunt. Affirmat Chrysostomus arreptitios siue dæmoniacos olim ad S. Protasij sepulcrum appropinquantes, ingentes vociferationes & rugitus edidisse, & celeri fuga inde se proripuisse, vniuerso populo Mediolanensi audiente & spectante. Operationibus

Dæmones animaliū formas assumunt.

onibus etiam ſiue actionibus maligni ſpiritus à bonis diſtinguuntur. Bonorum enim omnes ad Dei laudem hominumque vtilitatem directæ ſunt; at cacodæmones hoc vnum ſpectant atque agunt, vt diuino derogent honori, vtque quæ poſſunt humano generi mala inferant & damna. Quare omnes apparitiones, quarum finis eſt blaſphemia, ſuperſtitio, mendacium, homicidium, luxuria, vel quod aliud peccatum, à dæmone ſunt. Similiter qui vel adorare cupit, vel parum neceſſaria & curioſa, quæque ſciri non poſſunt, reuelat, aut qui virtute alicuius herbæ, lapidis, ligni, animalis, aut ſimilis alicuius rei homini ſubijcere ſe fingit, ſpiritus, dæmon eſt. Dæmones quoque ſunt, qui ſub certo aliquo ſiderum poſitu frequentius ſe conſpiciendos præbent. hinc enim eorum errorem qui diuinitatem ſtellis tribuunt, confirmare nituntur. In ſumma omnes illæ operationes, de quibus ſupra, conuentus ſcilicet & choreæ nocturnæ, maleficia, damna, inhoneſtæ voluptates, aliaque eiuſmodi, diabolum arguunt auctorem. Sæpenumero etiam Sathan in angelum lucis transformare ſe ſolet, atque in ſpeciem bona operari: quo ſane pacto difficile eſt malos ſpiritus à veris diſtinguere. Hinc D. Ioannes Apoſtolus monens ne credulitate nimia decipi nos ſinamus, Nolite, inquit, mni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus ſi ex Deo ſunt. Neque enim illud tantum conſiderandum eſt vtrum bonum quid ſit, ſed & hoc, vtrum ad bonum finem dirigatur. Sanant quoque morbos cacodæmones, conſolantur, iuuant, remota indicant, aliaque faciunt; ſed quo fine?

Apparitiones quæ veræ quæ falſæ.

ad hominis scilicet perditionem, & inprimis ad animarum exitium. Qua de re talis in Fratrum Minorum chronico descripta exstat historia. In Auernia quum modo dicti fratres in ea paupertate animique tranquillitate viuerent, in qua S. Franciscus eos reliquerat; cacodæmon indigne ferens, nouo quodam modo quum singulos non posset, omnes in periculum adducere satagit. Hominis igitur formam mentitus, pro famulo siue ministro à nobili quodam diuite susceptus est: cui quidem tam bonam tamque fidelem operam præstare visus est, vt omnes suas facultates administrandas nobilis ei concesserit. Præparcus is erat, neque antehac vmquam religiosos illos fratres eleemosyna iuuerat: quorum quum fortefortuna incidisset mentio, misericors hic magnopere illorum sanctitatem vitæque asperitatem laudare cœpit, multisque verbis hero persuasit nō posse ipsum gratius Deo opus animæque conducilibus facere, quam si his religiosis eleemosynam liberali impertiret manu. Sic persuasus nobilis carnes, pisces, panem, vinum, fructus aliaque ad corpus alendum necessaria abundanter quotidie fere misit, ita vt boni nostri Fratres iam victiuscule cœnare, adeoque cuticulam curare inciperent. Quod è senioribus quidam animaduertens, & disciplinam luxatam ægre ferens, obuiam ire malo constituit. Assumto igitur comite, nobilis ædes adit, à quo comiter exceptus, post varios sermones quęrere cœpit, ecqua caussa motus tam copioso ac lauto cibatu Fratres iam aleret, qui antea tam parcus in illos fuisset. Respondet

Luxu tentantur religiosi.

nobi-

nobilis, esse sibi charum ac fidum ministrum, cuius verbis & rationibus inductus tam liberaliter cum Fratribus agere decreuerit. Ibi Frater nobilem rogat, vt eius conspiciendi atque alloquendi faciat potestatem. Cui morem gerere cupiens nobilis, famulum accersi iubet: qui diu tergiuersatus, quum tandem in conspectum religiosorum venisset, statim pro dæmone agnitus, subito disparuit. Ita detecta fraude magno cum nobilis stupore, bonus hic Frater cum socio in monasterium reuersus, rem omnem narrauit, atque exinde disciplinam luxu collapsam restaurauit. Simile quiddam in monasterio Lusitaniæ Alenquera nomine, accidisse fertur. Huc dæmon hominis religiosi habitu ingressus, medicinam facere cœpit, tanta cum diligentia & laude, vt alter AEsculapius videretur. Idem in diuinis officiis obeundis tam erat assiduus ac deuotus, vt desiderari nihil in eo posset. Vna res erat quæ Fratribus displicebat, quod quotiescumque Fratres ad Eucharistiæ communionem accederent, bonus hic medicus semper aliquid, vel morbum, vel negotium, caussaretur, atque ita numquã quamdiu in monasterio fuerat, hostiam sacratam perciperet. Fama huius medici in vulgus sparsa, mirum est quantus populi consilium expetentis ad monasterium factus sit concursus: quæ res non parum molestiæ Fratribus afferebat. Tandem Guardianus, vt vocant, mali aliquid suspicatus, indicta supplicatione, factisque sacris & precibus, diabolicam fraudem detexit, & laruam cacodæmoni detraxit: quo fugato

Dæmon medicus.

gato

gato, mores Fratrum ad pristinam austeritatem, à qua ob frequentem populi concursum, & obuiam liberalitatẽ non parum deflexerant, reduxit. Quapropter non tam ipsæ bonę vel malæ spirituum operationes, quam finis considerandus est. Sæpe enim à bonis angelis ea efficiuntur quæ mala videntur, sed ad bonum finem; econtra multa dæmonum opera boni speciem habent, sed ad malum finem. Alio etiam signo boni genij à malis discerni possunt. Boni enim primo congressu semper formidinem aliquam & turbationem animo adferunt, cui mox succedit gaudium & tranquillitas; mali vero initio lætitiam, postea horrorem & desolationem incutiunt. Exemplo est S. Propheta Daniel, qui viso angelo non cohorruit tantum, sed & emarcuit, adeo vt nec verbum loqui potuerit, donec ab angelo confortatus fuit, & bono esse animo iussus. Sed & beatissima Virgo, visitante eam Gabriele Archãgelo, non parum extimuit; postea vero lætissimo nuncio est exhilarata. Complura alia similia exempla licet proferre: sed hæc satis sunt. Contra fit in ijs quæ à dęmone sunt apparitionibus: quæ initio iucundæ ac hilares, tandem tristes ac do-
Genes. 3. lentes destituunt. Id primæ nostræ matri Euæ contigit, quæ diaboli blanditiis ac dulcissimis persuasionibus illecta quam mœruit, quam acerba passa est! Strepitu etiam & fetore, quem tetrum & virulentum post se relinquunt, mali spiritus dignoscuntur. boni enim, ac beatorum animę suauissimi odoris fragrantiam apportant: siquidem vult Deus hac ratione earum creaturarum quæ Deo aduersantur fœditatem; econtra

earum

earum quæ ipsum amant, quæque ab ipso amantur, puritatem ac pulcritudinem ostendere. Aliud quoque signum nonnulli ponunt, quod mali spiritus hominum forma apparentes, semper membrum aliquod mutilum aut deforme, cornua scilicet, pedes caprinos, vngues, nasum oblongum & terribilem, oculos flammantes, pilosas manus, rictum patulum, dentes prominulos, ac liuidos, & si quid tale est, habere dicuntur. Sunt etiam alia nonnulla indicia; vt si signum crucis, nomen Iesu, & B. Virginis Mariæ, vel aliorum sanctorum eorumve reliquias, agni Dei cercam effigiem, lustralem aquam, panem, salem cereumve benedictum aut alia huiusmodi fugiant & detestentur. Has enim res dæmones nullo modo ferre possunt: quin etiam earum præsentia vehementissime torquentur. *Signo crucis*, inquit Athanasius, *omnia magica compescuntur, veneficia inefficacia fiunt, vniuersa idola destruũtur.* Et alibi: *Solo signo crucis homo vtens, dolos à se dæmonum propellit.* Lactantius auctor est, Imperatori cuidam ab idolis responsum negatum, præsente vno tantum Christiano qui signo crucis sese munierat. *Lact. li. 4. diu. instit. cap. 27.* Iulianus Imperator Christianę religionis transfuga, à mago quodam ad videndam artis speciem adductus, territus à dęmonibus circumcirca saltitantibus, crucis signo se signauit, atque ita manus eorum euasit. Hilarion eremita, teste Hieronymo, crucis signo se muniens, dęmones fugauit, nocturna ipsi terriculamenta, puerorum heiulatum, mulierum planctum, balatum ouium, leonum rugitum, boum mugitum, concurrentium acierum atque armorum frago-

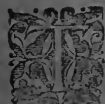
fragorem imitando, obijcientes. Non minus sanctorum reliquias dęmones oderũt & auersantur. Quam in sententiam Chrysostomus inquit: *Est enim ea sanctorum potestas, vt illorum superstitum ne vmbras quidem & vestes ferre posint dæmones, vita autem functorum & loculos quoque reformident.* S. Augustinus testatur spectrum in Africa ex Hesperij cuiusdam fundo, allata è terra Hierosolymitana gleba, profligatum: quæ gleba postea inter sacras reliquias fuit asseruata. Plurimum facit ad hæc quod ex Antonio Lauorerio, cuius supra non semel facta est mentio, audiui. Huic dæmoniacam ex orcisanti, spiritus malignus comminatus est, ea se nocte negocium ipsi facessiturum. Respondit exorcista, atque etiam vltro increpuit, si non quod minatus erat faceret, pro vili & abiectissimo spiritu habiturum eum se dicens. Ea nocte Antonius cubiculi ostium ter pulsari audiuit; statimque dæmonem esse suspicatus crucis se signo munijt, seque Deo commendauit. Paulo post strepitum audit in superiori ædium tabulato tanquam lapidum de tecto in lectum deiectorum; reliqua nocte per silentium transacta. Sequenti die dæmoniacam iterum exorcisans Antonius dæmoni exprobrauit, quod ea nocte non, vti promiserat, venisset. Aiebat ille, adfuisse se quidem, ostium pulsasse, atque etiam lapides quosdam supra lectum iecisse; ceterum intrare non potuisse, tot sacris inde rebus abactum: immo si quantum in inferno est diabolorum veniat, neminem eò penetrare ausurum. Transferret lectum suum aliò, experturum tum an promissis satisfacturus esset. Certum igitur est at-

Reliquiæ dæmoni inuisæ.

est atque indubitatum, diuini nominis inuocationem, & benedicta illa Catholicæ religionis, crucis scilicet signaculum, reliquias, atque alia symbola eiusmodi, certissima contra diabolicas fraudes esse amuleta: quibus homo munitus vniuersæ Acheronticæ turbæ facile resistere, cum certa spe victoriæ, potest. Sunt alia etiam indicia quibus boni spiritus à malignis & damnatorum animis discernuntur: de quibus alio loco.

De incertudine humanæ scientiæ, & sacrosanctæ scripturæ veritate.

CAPVT X.

Anta homini à natura innata est discendi veritatisque cupiditas, vt in ea inuestiganda alijsque tradenda præstantissima quæque ingenia à primo sæculo mirifice semper desudarint. Verum enimvero quemadmodum Ixion in fabulis nubem pro Iunone, ita plerique omnes pro veritate mendacium, pro certitudine fallaciam, pro scientia ignorantiam amplexi sunt. Caussa est, quod solo intellectu duce & ingenij vi expiscari veritatem conati sunt; quo confisi, etiam humanis diuina, finito infinitum capere, ac de tenebris lucem accendere præsumserunt. Hinc tot philosophantium apud antiquos sectæ & scholæ, Academicorum, Scepticorum, Pyrrhonicorum, Peripateticorum, Platonicorũ, Stoicorũ, Epicureorũ, Pythagoreorũ, Elea-

Eleaticorum, & aliæ complures: qui omnes vt nominibus inter se, ita etiam dogmatum & sententiarum diuersitate plurimum dissidebant. Horum alij opinionis suæ de primis rerum principiis, fundamentum terram, alij aquam, alij aerem, alij ignem, alij omnia quatuor elementa, alij cœlos, alij stellas, alij atomos, alij numeros, alij concentum musicum, alij vacuum, alij plenũ, alij denique aliud posuerunt. Inde fit vt nihil solidum, nihil constans atque immotũ in horũ omnium doctrinis reperiatur, sed omnia mirabiliter inter se & cum aliis pugnent; neque quid verum quid falsum sit, sciri possit. Eam ob caussam Deus Iobum, in diuina consilia curiosius inquirentem, ita increpat: *Quis est iste inuoluens sententias sermonibus imperitis?* Accinge sicut vir lumbos tuos, interrogabo te & responde mihi. Vbi eras quando ponebam fundamenta terræ, indica mihi si habes intelligentiam. Quis posuit mensuras eius, si nosti? vel quis tetendit super eam lineam? Super quo bases illius solidatæ sunt, aut quis demisit lapidem angularem eius? Quum me laudarent simul astra matutina, & iubilarent omnes filii Dei. Quis conclusit ostiis mare, quando erumpebat quasi de vulua procedens? Quum ponerem nubem vestimentum eius, & caligine illud quasi pannis infantiæ obuoluerem. Circumdedi illud terminis meis, & posui vectẽ & ostia. Et dixi, vsque huc venies, & non procedes amplius, & heic confringes tumentes fluctus tuos. Nũquid post ortum tuum præcepisti diluculo, & ostendisti auroræ locum suum? Et tenuisti concutiens extrema terræ, & excussisti impios ab ea? Restituo-

Iac. ca. 38.

stituetur vt latum signaculũ, & stabit sicut vestimẽtum, &c. Postea de niuibus, tempestatibus, luce, rore, Pleiadibus, Aestiuo, Lucifero, Hespero &c. differens Deus, illud indicat, humanam sciẽtiam diuino lumine destitutam meram esse ignorantiam. Audiamus Augustinum exclamantem: *Quid patimur? quid est hoc quod audisti? Surgunt indocti & cœlum rapiunt, & nos cum doctrinis nostris sine corde, ecce vbi volutamur in carne & sanguine?* Quid Paulus? *Nemo*, inquit, *se seducat: si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat vt sit sapiens. Scriptum est enim, comprehendam sapientes in astutia eorum*. Idem deinde cum Isaia in hanc vocem erumpit: *Perdam sapientiam sapiẽtum, & prudentiam prudentium reprobabo. Vbi sapiens? vbi scriba? vbi inquisitor huius sæculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi?* Quid Socrati Sapientis cognomen conciliauit, quam illud quod omnibus in disciplinis diu multumq; versatus *hoc vnum scire se quod nihil sciret*, professus est? Eandem in sententiam Ecclesiastes, *Intellexi*, inquit, *quod omnium operum Dei nullam poßit homo inuenire rationem eorum quæ fiunt sub sole. Et quanto plus laborauerit ad quærendum, tanto minus inueniat, etiamsi dixerit sapiens se nosse, non poterit reperire.* Apud gentiles philosophos magna fuit Academicorũ auctoritas, qui nihil affirmare audebant. Sic & Pyrrhonici omnibus de rebus dubitabant. Et profectò, si verum dicere volumus, qui humanæ scientiæ innititur, fundamentum aliud nullum habet quam humani ingenij opinionem; nec vlla habet principia quæ certis & indubitatis rationibus probari possint: quibus negatis, & ipsa doctrina corruit. Hinc illud Academi-

Aug. Con. lib. 8.

1. Cor. 3.

Eccles. 8.

corum decretum, Contra negantem principia nõ esse disputãdum. Ad horum iudicem & magistrũ non rationem, sed sensum constituerunt: quo, nihil incertius est, nihil fallacius: qui vt à corporea hac mole dependet, ita cum eadem extinguitur. Quum enim corpus corruptibile sit, è contrarijs quippe compositum, passionibus miserijsque obnoxium; sensus profectò ab eodem contagionem trahat necesse est. Oculorum quidem sensus facilimè decipitur, aut defectu & alteratione apticorum neruorum, aliorumque videndi instrumentorum, aut alterius corporis interpositione; aut etiam ipsius rei visilis vitio: vt in ebrijs videmus, quibus vmbræ profundi, hiatus, montesque moueri videntur, & duplices, vt ille inquit, Thebæ se ostendunt. Ait Aristoteles fuisse aliquem cui tamquam in speculo sua ipsius imago semper fuerit obuersata. Experimentum capere licet à sole, quem qui fixis oculis intuetur, ei deinde aliò conuertenti oculos flaua omnia, inde rubra, nigra demum apparent, quoad tandem oculorum illa cesset alteratio. Per viride vitrum inspicienti omnia viridia apparent; quod & in alijs omnibus contingit coloribus, atque etiam res, vel potius rerum imagines maiores vel minores videntur, prout diaphani scilicet natura. Gustum quidem & odoratum facilimè decipi medici fatentur, inprimis verò à catharris, qui dulcia & amara, beneolentia fœtida, sapida, insipida reddunt, pro qualitate humoris corrupti. Est quidem sensuum omnium exquisitissimus & acerrimus tactus præ cæteris animalibus in homine; sed nec hic ab errore est immunis

Sensus fallaces.

Visus.

Gustus & odoratus.

Tactus.

nis. Aegrotis enim frigida calida, mollia aspera sentiuntur. Nota est Iacobi pro Esau se supponentis, ars siue impostura. Auditus quidem tanta est incertitudo, vt sæpenumerò audire nobis videamur quæ non audimus; & econtra quæ audire debebant, aures præterlabantur. Pythagoræi mirificum à cœlestibus orbibus edi concentum, sed continuo vsu ab homine non percipi, dixere. Sic à causidicis fori strepitus, à fabris incudum gemitus, à militibus tormentorum fragor & armorum strepitus minus sentitur. Theophyli cuiusdam medici Galenus meminit, febre laborantis, qui continuè tibias aliaque instrumenta musica audire sibi visus sit; & sanus etiam id verè ita fuisse affirmarit. Quod si ergo tanta est sensuum imbecillitas & fallacia; ecquæ humanæ scientiæ, quæ sua illis principia debet, possit esse certitudo? *Omne quod corporeus*, inquit sanctus Augustinus lib. de Ciuitate 83. 99. *sensus attingit, quod & sensibile dicitur, sine vlla intermissione temporis commutatur; velut quum capilli capitis nostri crescunt, vel corpus vergit in senectutem, aut in iuuenta efflorescit, perpetuò id fit, nec omninò intermittit fieri. Quod autem non manet, percipi non potest. Illud enim percipitur quod scientia comprehenditur. Comprehendi autem non potest quod sine intermissione mutatur. Non est igitur exspectanda sinceritas veritatis à sensibus corporis.* Hinc tot philosophorum inter se digladiantium altercationes opinionum ac contentiones, quibus infiniti ferè libri refecti sunt. Quam variæ quamque

Auditus.

Gal. lib. de diff. sympt. cap. 3.

discrepãtes de Deo, de spiritibus, de Mundi origine, è sensibiliũ iudicio philosophãtiũ fuerint sententię, supra ostẽsum est. Deũ esse Diagoras Milesius & Theodorus Cyrenęus impiè & stolidè negarũt. Esse Deum, Epicurus quidem fassus est, sed rerũ humanarum nullam habere curã. Vtrum Deus sit vel non sit, sciri non posse Protagoras dixit. Aliorum sententias supra l. libro recensitas, heic omitto. Quis non rideat tot antiquorum deideis, atomis, materia, forma, vacuo, infinito, æternitate, Fato, quinta essentia, ac similibus rebus cõmenta, vel potius portenta? De anima, Deus bone, quas illi nobis quãque insanas opiniones prodiderunt? Animam non esse, sed corpus naturaliter moueri; Crates Thebanus dixit. Animam spiritum esse feruentem & ex igne compositũ, Hipparchus & Leucippus delirarunt, Anaxagoras, Anaxmenos & Diogenes aerem; Hippias aqueum, Hesiodus terreum honorem; Epicurus & Boetes spiritum ex aere & igne compositum; Asclepiades carnem sensuum exercitatione prędicum; Zeno & Diarchus quatuor elementorum complectionem; Antipater, Cleanthes & Galemes calorem, vel calidam quandam naturam; Chrysippus, Archelaus & Heraclitus lucem; Thales, naturam inquietam, sui ipsius motricem; Xenocrates & Aegyptij numerum seipsum mouentem. Aristoteles nouam architectatus est animæ definitionẽ, esse scilicet Entelechiam, id est, perfectionẽ corporis naturalis organici, apti ad viuendũ, cui illa intelligendi, sentiendi & mouendi principia largitur. Platoni Anima est essentia intellectu prædita, seipsã mouẽs. Zoroaster, Hermes, Orpheus, Pythagoras, Amonius, Plutarchus, Timæus, Locẽsis,

De Deo philosophorum discrepantes opiniones.

De anima.

sis, Porphyrius Animā dixerūt esse diuinā quandā substantiam, indiuisibilem, totum corpus informantem. Prudentius Cicero & Seneca, Animæ naturam perfecte explorari posse negantes. Iam quæ de sede animæ ijdem statuerunt, quam varia sunt, quam vana & ridicula. Hierophilus & Hippocrates in cerebri ventriculum, Erasistratus mēbranam epicranij, Epicurus totum pectus, Diogenes ventriculum cordis arteriatum, Chrysippus cum Stoicis cor, & qui in eo sunt spiritus, Empedocles & Pythagoras sanguinem animæ esse domicilium & sedem, Plato verò, Aristoteles & alij animam in toto esse corpore statuerunt. Non minus varie illa inter philosophos agitata fuit quæstio, vtrum anima mortalis sit vel immortalis. Mortalium esse Democritus & Epicurus; immortalem, Pythagoras & Plato crediderunt. Stoici, malorum animas extingui, bonorū ad sublimiores illas substātias aggregari & perpetuo viuere, arbitrati sunt. Aristoteles ita suspenso in hac disputatione incedit gradu, vt quid vere senserit, nulla satis certe appareāt vestigia. Et, vt verbo dicā, scientiæ hominū ingenijs inuentæ magis pelle chameliontis magis sunt variæ, magis discordes elementis, mari magis infidæ, ventis leuiores, intricatiores Labyrintho, Luna instabiliores, tenebris obscuriores, femina instabiliores. Qui ergo veritatem reperire cupit, ne eam ab hominibus sed à Deo, non à tenebris sed à luce, non ab eo qui nihil sed qui omnia scit, petendam sibi exstimet. Hanc Dei nobis verbum, nō humani ingenij acrimonia demonstrat. Hæc vt olim in veteri Testamento populo Israelitico diuinitus tradita fuit, & inter tot exsilia, strages ac desolationes in-

De sede animæ.

De animæ immortalitate.

Veritas à sacris literis petenda.

corruptæ, vt Philo & Iosephus testantur, per annos bis mille conseruata; ita in Nouo per ipsum Dei filium B. N. & saluatorem Iesum Christum patefacta est. Ego, inquit Christus, *sum via, veritas, & vita*. Et alibi ad hoc in mundum venisse se dicit, vt veritati testimonium perhiberet. Quid mirum igitur, philosophos qui tam longe Deo abfuere, à veritate quoque, quam ita studiosè inuestigare videbantur, quam longissime aberrasse. Neque vero in philosophiæ contemtum hæc à me dicta accipi velim (non enim hæc mihi mens ant scopus) sed in sacrarum literarum commendationem, è quibus certissima veritatis cognitio hauriri potest. Sed & hoc deprecandum mihi video, ne curiositatis crimen mihi quisquam impingat, quod tum multas Stoicorum, Platonicorum, Peripateticorum, Chaldæorum, AEgyptiorum, Cabbalistarum, Mahumetanorum, & aliorumque opiniones congesserim: nullo certe alio fine quam vt ex diuini verbi collatione veritatis vis tanto melius percipiatur. Aquæ bonitatem quomodo quis deprehendat nisi qui fontes omnes degustarit? turbidi riuuli, amari, insipidi, putidi, pleni sordium & immunditie fontem in salubrem arguunt; limpidi vero, instar speculi pellucidi, & sapidi aquæ præstantiam ostendunt. At quis fons illo clarior & salubrior, cuius venas Deus in noui & veteris Testamenti libris nobis aperuit & reuelauit? in quibus nulla est contrarietas, nihil dubium, nihil obscurum inter Theologos. Ipse noster Saluator per hanc limpidissimam aquam se manifestauit, inquiens: *Ego sum fons vitæ*, &c. Et ad Samaritanam, *Qui biberit*, inquit,

Excusatio auctoris.

Ioan. 4.

inquit, *ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum; sed aqua quam ego dabo ei fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.* Quod si quãdo non idem sentire videntur Doctores: fit id tantum ijs in rebus quarum veritas à Spiritu S. & Ecclesiá, quæ errare non potest, nondum est decisa. Et vt S. Scripturæ infallibilis est auctoritas; ita Doctorum libris tantum quatenus cum ea conueniunt, fides est adhibẽda. Sic enim Augustinus ad Fortunatum: *Nec quorumlibet disputationes, quamuis Catholicorum laudatorum hominum, velut scripturas Canonicas habere debemus, vt nobis non liceat salua honorificentia, quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum scriptis improbare aut respuere.* Et in libro de Vnico Baptismo: *Quis nescit Canonicam sanctam scripturam Veteris, & Noui Testamenti certis suis terminis contineri, eamq; posterioribus omnibus Episcoporum literis ita præponi, vt de illa omnino dubitari non possit, vtrum verum aut ratum sit, quicquid in ea scriptum constitit esse. Episcoporum autem litteras, quæ post confirmatum Canonem scripta sunt vel scribuntur, vel per sermonem forte sapientioris cuiuslibet, & per aliorum Episcoporum grauiorem auctoritatem, doctiorumq; prudentiam, & per Concilia licere reprehendo, si quid in eis forte est à veritate deuiatum.* D. Hieron. in Epistola quadam ad S. August. libros eius succensuram reuocari posse aperte ostendit. *Nec mireris,* inquit, *si in tuis libris, & maxime in scripturarum expositione, quæ vel obscurissima sunt, quædam à recta linea discrepare videantur, & hoc dico, non quod in operibus tuis quædam reprehendenda iam censeam, neq; enim lectioni horum vnquam operam dedi, nec horum exemplariorum apud nos copia est, præter soliloquiorum libros, & quosdam commentarios in psalmis: quos si vellem discutere, non dicã à me, qui nihil sum sed à veterum Græcorum docerem interpretationibus discrepare.* Eadẽ in caussa August. ad

Hiero-

Hieronymum ita rescribit: *Ego enim fateor, charitati tuæ solis scripturæ libris, quæ iam Canones appellantur, didici hunc timorem honoremq; deferre, vt nullum horum auctorum scribendo errasse firmissime credam*. Et paulò inferius: *Aliorum autem scripturas ita lego, vt quantalibet sanctitate, & doctrina polleant, non ideo verum putem, quia ipsi senserint, sed quia vel per alios locos sacræ scripturæ, vel probabili, id est, euidenti ratione quod à vero non abhorreat, persuadere potuerunt: nec te, frater mi, arbitror sic libros tuos legi velle, tanquam Prophetarum, & Apostolorum, de quorum scriptis, quod omni errore careant, dubitare nefandum est: absit hoc à pia humilitate. & veraci de temet ipso cogitatione*. Ex quibus omnibus patet vltra eam quę in diuinis libris perscripta est scientiam perfectam nullam requiri: ac temere, immò impie facere illos qui humani ingenij indagine Dei arcana rimantur. Longe vero gratissima Deo eorum est humilitas, qui omnem heic ponunt curiositatem. Sic Deus ipse inquit, Arcana cœlestia sapientibus abscondita, infantibus autem reuelata esse. Ad me quod attinet, equidem malim vere corrigi & reprehendi quam falso laudari. *Qui errantem laudat*, inquit Augustinus, *errorem confirmat, & qui adulatur, ad errorem allicit*, &c. Quod si quis in hoc opere obrepsit error, eum meæ imperfectioni ascribi; cetera omnia Deo omnium bonorum auctori adscribi velim. Et vt finem imponam, & me & omnia mea scripta sanctæ catholicæ Romanæ Ecclesiæ, & probatis omnibus & sinceris Theologis submitto: à cuius decretis si quid discrepabit, iam hoc ipso reuoco & pro indicto haberi volo.

FINIS.

Hieronymum ita rescribit: *Ego enim fateor, charitati tuæ solis scripturæ libris, quæ iam Canones appellantur, didici hanc timorem honoremq; deferre, vt nullum horum auctorum scribendo errasse firmissime credam*. Et paulò inferius: *Aliorum autem scripturas ita lego, vt quantalibet sanctitate, & doctrina polleant, non ideo verum putem, quia ipsi senserint, sed quia vel per alios locos sacræ scripturæ, vel probabili, id est, euidenti ratione quod à vero non abhorreat, persuadere potuerunt: nec te, frater mi, arbitror sic libros tuos legi velle, tanquam Prophetarum, & Apostolorum, de quorum scriptis, quod omni errore careant, dubitare nefandum est: absit hoc à pia humilitate, & veraci de temet ipso cogitatione*. Ex quibus omnibus patet vltra eam quę in diuinis libris perscripta est scientiam perfectam nullam requiri: ac temere, immò impie facere illos qui humani ingenij indagine Dei arcana rimantur. Longe vero gratissima Deo eorum est humilitas, qui omnem heic ponunt curiositatem. Sic Deus ipse inquit, Arcana cœlestia sapientibus abscondita, infantibus autem reuelata esse. Ad me quod attinet, equidem malim vere corrigi & reprehendi quam falso laudari. *Qui errantem laudat*, inquit Augustinus, *errorem confirmat, & qui adulatur, ad errorem allicit*, &c. Quod si quis in hoc opere obrepsit error, eum meæ imperfectioni ascribi; cetera omnia Deo omnium bonorum auctori adscribi velim. Et vt finem imponam, & me & omnia mea scripta sanctæ catholicæ Romanæ Ecclesiæ, & probatis omnibus & sinceris Theologis submitto: à cuius decretis si quid discrepabit, iam hoc ipso reuoco & pro indicto haberi volo.

FINIS.

